

PETRE ȚURLEA

ROMÂNI ȘI UNGURI

III. 1945-2018

PETRE ȚURLEA

ROMÂNI ȘI UNGURI

VOLUMUL III

1945 - 2018

**EDITURA
KARTA-GRAPHIC
2018**

**Această lucrare, în trei volume, a apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii și Identității Naționale,
prin Direcția Județeană pentru Cultură Prahova,
prilejuită de Centenarul Marii Uniri.**

PETRE ȚURLEA

**ROMÂNII
ȘI
UNGURI**

**VOLUMUL III
1945 - 2018**

**EDITURA
KARTA-GRAPHIC
2018**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȚURLEA, PETRE

Români și unguri / Petre Țurlea. - Ploiești : Karta-Graphic, 2018
3 vol.

ISBN 978-606-693-120-5

Vol. 3. - 2018. - ISBN 978-606-693-123-6

94

323.1

Tehnoredactare și corectură: Andreea Vlășceanu

Coperta Claudiu Voicu

Tipar: KARTA-GRAPHIC

www.kartagraphic.ro

Toate drepturile și responsabilitățile asupra textului aparțin autorului.

Editura nu are nici o responsabilitate în legătură cu conținutul lucrării.

PRECIZARE

Volumul III din *Români și Unguri* va prezenta, pentru perioada 1945-2018, numai unele probleme ale relațiilor dintre aceștia, cele mai importante în evoluția generală a acestor relații: încercarea ungarilor de a-și menține stăpânirea asupra unei părți a Transilvaniei și după înfrângerea Ungariei și Germaniei în al Doilea Război Mondial, încercare nereușită; obținerea unui statut privilegiat al ungarilor din România în raport cu cel al românilor, în schimbul susținerii Partidului Comunist Român în lupta lui pentru acapararea puterii politice, încercare reușită; constituirea Regiunii Autonome Maghiare, cu sprijinul lui Stalin; Evoluția Regiunii Autonome Maghiare; relațiile dintre români și unguri după 1989.

Rămân o serie de alte probleme care nu ar trebui tratate.

De asemenea, rămân de tratat și relațiile neconflictuale dintre români și unguri în perioada respectivă, chiar dacă acestea au fost puține în raport cu cele prezentate.

Textul consemnând unele aspecte ale evoluției Regiunii Autonome Maghiare are ca autoare pe Claudia Tișe, care are o lucrare de doctorat pe această temă, la Universitatea din Oradea, lucrare larg apreciată; îndrumător Prof.univ.dr. Mihai Drecin. Autorul volumul de față nu a influențat cu nimic capitolul respectiv.

Petre Țurlea

Cuprins

I. Revenirea Transilvaniei de nord-est în cadrul României	5
II. Regiunea autonomă maghiară	199
III. Atitudini, stări de spirit și mentalul colectiv din regiunea autonomă maghiară (1952-1968), de <i>Claudia Tișe</i>	247
IV. România și Ungaria la sfârșitul perioadei comuniste	266
V. UDMR și societatea românească	276
O concluzie	521
Indice de persoane	523
Abrevieri	541
Anexe	545
Argument de <i>Gheorghe Buzatu</i>	581

I. REVENIREA TRANSILVANIEI DE NORD-EST ÎN CADRUL ROMÂNIEI

Reinstalarea administrației românești în Transilvania de Nord-Est s-a făcut foarte greu, datorită unei opoziții maghiare puternice, generală și bine dirijată. Peste tot s-a încercat păstrarea în totalitate în posturi a funcționarilor existenți în timpul ocupației horthyste. Motivele invocate: erau buni specialiști, cunoșteau limba maghiară și, mai ales, erau „democrați” convinși. În opoziție, funcționarii români erau considerați slab pregătiți, nu cunoșteau limba maghiară și, mai ales, erau „reacționari”. Dacă argumentele nivelului pregătirii și cunoștințelor lingvistice nu prea cântăreau mult în ochii Guvernului de la București, în schimb, ideea numirii unor funcționari adepți ai partidelor istorice, „reacționare”, a făcut ca, de cele mai multe ori cererile maghiarilor să fie îndeplinite.

Un tablou al situației generale ce se dorea conservată și după reunificarea cu România, era prezentat în nota nr. 1599/27 martie 1945, transmisă de Agentura Banat către conducere a SSI¹: „Pe tot teritoriul Ardealului de Nord [...] funcționează fel de fel de autorități formate din persoane fără nici o pregătire culturală sau profesională, cu trecut dubios și fără nici o garanție morală. Unii chiar foști pușcăriași pedepsiți pentru crime, furturi, spargerii, etc. Afară de aceasta, românii nu dețin funcțiuni la nici o autoritate, cu excepția unor posturi publice ca prefect, viceprimar, subșef de poliție, etc. Toți ceilalți funcționari sunt evrei și unguri. De remarcat că cei veniți recent din Ungaria Veche dețin posturi importante în administrația publică”. Acest tablou general era exemplificat în documentul SSI cu situația din Oradea, Sălaj, Satu Mare. „1. *Ce se poate vedea la Oradea?* La Prefectură funcționează prefect român, iar restul șefilor de servicii și personalul funcționăresc sunt unguri. [...] Aproape nici unul nu cunoaște limba română. Aceeași situație este la Primărie, unde primarul este evreu, ca și la alte instituții de Stat. Chestura Poliției este condusă de un evreu, fost comerciant, ajutat de comisari evrei de aceeași categorie. Personalul administrativ este format numai din unguri iar gardienii un amestec de unguri și țigani, oameni fără de căpătâi, cea mai mare parte – după cum spune populația – foști hoți de buzunare și de găini sau vagabonzi, cărora nu le-a plăcut niciodată să muncească. Întrucât în toată Poliția nu se află nici un om de carieră sau cu o cât de mică pregătire polițienească, ilegalitățile și abuzurile sunt actele obișnuite ale Poliției. Se fac arestări de persoane fără nici o bază legală. Indivizi cu banderolă de polițiști și înarmați cu pistoale arestează populația după fizionomie, pe străzi, în localuri sau hoteluri. În hoteluri aproape în fiecare noapte se fac două-trei razii. [...] În toate instituțiile se întrebunțează limba maghiară, atât în actele scrise, cât și în convorbiri, cu toate că în județul Bihor populația majoritară este românească. Românul, dacă se prezintă la vreo

instituție, nu poate să-și spună plângerea în românește, deoarece nu este ascultat de nimeni. Dacă vrei să vorbești la telefon și ceri numărul în românește, nu ești servit. În tramvai, nu ți se dă bilet dacă ceri în românește. [...] Tot personalul funcționăresc, personalul didactic, elevii școlilor ungurești, populația ungurească poartă cocardă pe piept în culorile naționale ungurești. De asemenea, la instituții și case particulare sunt arborate drapele ungurești. [...] 2. *În județul Sălaj*, noul prefect, Câmpeanu, după instalare a dat dispozițiuni să fie schimbați notarii și pretorii români și să fie înlocuiți cu unguri, pe motiv că cei destituiți nu sunt în vederile politice ale Guvernului de la București. 3. *Situația în județul Satu Mare*. [...] Români, indiferent de culoarea politică, s-au grupat în Uniunea Democratică Română. Același lucru l-au făcut și ungurii”. Cele două organizații s-au hotărât să colaboreze până la venirea administrației românești, împărțindu-și funcțiile echilibrat; trebuia editat și un ziar bilingv. Însă, convenția nu a fost respectată de maghiari, începând chiar cu ziarul – șeful Poliției, Jellenik Ede, după primele două numere a interzis tipărirea textelor și în limba română. În întreaga Poliție a fost încadrat un singur român, pe post de subșef, toți ceilalți fiind unguri: comisarii sunt foști chelneri și birjari iar gardienii dintre oameni fără ocupație. „Șeful Poliției este ungar și umblă îmbrăcat în uniformă militară ungurească având gradul de colonel. De asemenea, și comisarii poartă uniformă ungurească iar gardienii sunt civili cu șapcă de honvezi și cu banderolă. Șeful Siguranței, un oarecare Stanciu Nil, îmbrăcat în uniformă ungurească și purtând gradul de maior, este și șeful Biroului Politic. Despre numitul se spune că ar fi venit de la București, nu se știe precis cine este și de cine a fost trimis; cu prefectul nu vrea să stea de vorbă, refuzând să-i dea lămuriri pentru ce a arestat 40 de primari și ajutoari de primari din județ. [...] În Biroul Politic condus de Stanciu se mai află și comisari evrei, Lustog, Marcovici, Love (chelner) și Fischer Ianos. Fischer Ianos a fost în serviciul de contraspionaj maghiar și era omul de încredere al colonelului ungar Szabó Ludovic, șeful Serviciului de contraspionaj din Cluj”. În momentul reunirii Transilvaniei de Nord cu România, românii din Satu Mare au arborat drapelul Țării și pe cel al URSS la toate instituțiile publice. Pe 14 martie 1945, însă, „ungurii, în frunte cu șeful Poliției, Jellenik, și primarul orașului, Motolschi Lajos, au organizat o manifestație de protest la care au luat parte toate școlile și o mare parte din populația ungurească, cu drapele și cocarde ungurești, cerând să fie scos drapelul românesc și înlocuit cu drapelul unguresc, [...] deoarece la Satu Mare nu va veni nici o altă autoritate, cele existente rămânând pe loc. La urmă, a fost scos drapelul românesc de la Primărie și Poliție, iar în aceeași zi s-a arborat în tot orașul drapelul unguresc. În ziua de 15 martie a.c., s-a făcut o mare serbare ungurească și o întrunire. Întrunirea a fost prezidată de primar și șeful Poliției. S-a luat hotărârea că nici un fel de autoritate românească nu va fi primită, iar serviciile nu vor fi predate nici unei persoane din Țară, totul

trebuind să rămână așa cum se află. [...] În discursul său șeful Poliției s-a adresat ungarilor spunându-le să aibă toată încrederea, deoarece el în primul rând este ungar și apoi comunist. La Primărie este un singur funcționar român. [...] La Prefectură, toți funcționarii sunt unguri, deși județul Satu Mare are 170.000 de români. [...] La CFR, Comisia Sindicatului e formată numai din unguri. După alipirea oficială a Ardealului la România, au ținut o întrunire în care au hotărât să nu primească pe românii trimiși din Țară și au manifestat cerând ca toți românii să părăsească localitatea. [...] După toate aceste fapte, Uniunea Democratică Română din Satu Mare a hotărât să înceteze colaborarea cu ungurii și evreii în condițiile actuale și să-și retragă delegații de la instituții, urmând ca Guvernul de la București să procedeze la numirea funcționarilor de carieră, care să facă administrație după legile Țării”. Românii erau foarte supărați de anunțul MAI că va lăsa autoritățile existente, pe motiv că ar fi fost alese de popor; de apariția numai a ziarelor ungurești; de păstrarea în funcții a autorilor unor atrocități antiromânești în timpul ocupației horthyste; de arestările fără motiv operate doar printre români; de întârzierea venirii Armatei române și a Jandarmeriei. „Populația română din Ardeal este îngrijorată și uimită de atitudinea evreilor întorși din lagăre, care au uitat cu totul de purtarea ungarilor, și astăzi colaborează cu ei într-o acțiune contra intereselor și aspirațiilor românești”. Documentul SSI concluziona, pentru întreaga Transilvanie de Nord-Est. „Este nevoie de Poliție, Jandarmerie și Armată și mai ales de funcționari de carieră, altfel haosul existent se mărește. Românii din Ardeal așteaptă cu multă nerăbdare măsurile Guvernului din București, pentru a se opri acest dezastru. A lăsa totul așa cum este, înseamnă a perpetua măsurile luate de unguri în cei patru ani de stăpânire. Pentru a restabili ordinea este nevoie de autoritate de Stat serioasă. [...] Starea de încordare dintre români și unguri, atitudinea șovinistă maghiară, sunt provocate de agenții Guvernului maghiar care circulă prin Ardeal și care mențin ideea că alipirea Ardealului la România este ceva trecător și numai de scurtă durată, deoarece Ungaria în curând va fi refăcută în vechile ei frontiere ale Sfântului Ștefan. Guvernul din Debrețin întreține strânse legături cu organizațiile maghiare din Ardeal, care primesc directive de la acest Guvern”.²

Readucerea Transilvaniei de Nord-Est în cadrul Statului român a impus, în aprilie 1945, o modificare a circumscripțiilor administrative, pentru o armonizare generală. Conform noii repartizări, județele din regiunea redobândită depindeau de trei circumscripții. Cele mai multe aparțineau Clujului: Cluj, Bihor, Sălaj, Satu Mare, Maramureș, Năsăud, Someș, Mureș; în circumscripția Sibiu era și județul Odorhei, iar în circumscripția Brașov, județele Trei Scaune și Ciuc.³ Pentru controlul și îndrumarea administrațiilor locale fuseseră înființate inspectorate administrative. La 6 aprilie 1945, Teohari Georgescu, ministru de Interne, transmitea ordinul 330, „foarte urgent”, de aplicare în practică a Legii 552 („Monitorul Oficial” 253/1

noiembrie 1944), prin care s-a dispus revenirea la împărțirea administrativă existentă înainte de 30 august 1940; fiecare județ, plasă, comună care au stat sub stăpânirea Ungariei, își reluau delimitarea teritorială și organizarea avută la 30 august 1940.⁴ Pe această bază, vechiul județ Bihor, împărțit în urma Dictatului de la Viena – o parte administrat de maghiari cu centrul la Oradea, cealaltă de români cu centrul la Beiuș – a fost refăcut, fiind numit un prefect român, dr. Virgil Ceaclan.⁵ A fost rezolvată și problema județelor Cluj și Mureș.

Dacă readucerea configurației unităților administrativ-teritoriale la forma din 1940 s-a făcut relativ ușor, problema funcționarilor părea de nerezolvat. Se încerca păstrarea în posturi chiar și a funcționarilor care nu aveau cetățenie română și nici nu doreau să o obțină. Tot în aprilie, Guvernul a emis o hotărâre de neîncadrare a funcționarilor din Ardealul de Nord care nu erau cetățeni români; Serviciul Centralizării Informațiilor de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri consemna că hotărârea produsese o vie nemulțumire în cercurile ungurești din regiune. Era aruncată acuza la modă – măsura era nedemocratică.⁶ Românii numiți în funcții publice erau întâmpinați cu ostilitate, activitatea lor era obstrucționată, erau permanent reclamați, pentru a-i convinge să plece. Organizația Ciuc a UPM și prefectul Bálint Mihály au pus în vedere funcționarilor români de la Camera Agricolă județeană, în iulie 1945, ca în patru zile să părăsească județul.⁷ În comuna Dobolii de Jos, județul Trei Scaune, în iunie 1945 a fost organizată de către președintele UPM, Asztalos Ladislau, și preotul Deak Iosif, o manifestație a maghiarilor pentru schimbarea primarului Dionisie Lepăduș, pentru că era român, chiar dacă fusese numit de FND; manifestații s-au exprimat foarte explicit: „Vrem primar ungar”; „Jos valahii”.⁸ Șefii locali ai UPM au organizat astfel de manifestații pentru alungarea românilor din conducerea autorităților locale în multe localități din apropierea graniței cu Ungaria, ceea ce a obligat Inspectoratul de jandarmi Oradea să ceară Inspectoratului General al Jandarmeriei, la 6 septembrie 1945, o „intervenție urgentă la Guvern, ca să calmeze Uniunea Maghiară”.⁹ Cei mai radicali se arătau unгурii din județul Odorhei. Aici, în cadrul unor manifestații s-a cerut alungarea funcționarilor români nu doar din posturile deținute, dar și din Transilvania de Nord-Est. Concluzia Legiunii de Jandarmi Odorhei era categorică: „Oricare ar fi măsurile luate de Guvern pentru înfrățirea româno-maghiară, secuii nu acceptă acest lucru. Gândul lor este numai la Ungaria Mare. Oricare ar fi măsurile luate de Guvern, și cât de blânde, pentru a alipi populația maghiară de români și a înfrăți aceste două popoare, este imposibil”.¹⁰ Rapoartele legiunilor de jandarmi erau pline de astfel de concluzii.

O metodă de constrângere a funcționarilor români ca să plece era impunerea exclusivă a limbii maghiare, limbă pe care aceștia nu o cunoșteau. Ungurii din comuna Tinca, Bihor, impuseseră emiterea tuturor

documentelor autorităților locale numai în maghiară, adăugându-se și folosirea vechilor sigilii de pe vremea ocupației horthyste; s-a ajuns ca, în Primărie, să nu fie admise nici măcar convorbirile particulare în limba română.¹¹ În iulie 1945, la primăria Cluj erau angajați 300 funcționari maghiari și doar 100 români; aceștia din urmă nu erau primiți în sindicatul condus de maghiari,¹² și erau împiedicați să-și găsească locuință în oraș – ungurii, care ocupaseră în perioada 1940-1944, majoritatea spațiilor imobiliare, aveau cuvânt de ordine să nu închirieze la români. La patru luni de la reintegrarea Transilvaniei de Nord-Est în cadrul României, liderul Sindicatului funcționarilor din Primăria Cluj declara: „Nu dau nimic pe legile românești, fiindcă nu au nici o valoare”. Aceiași funcționari maghiari ai Primăriei dăduseră jos, la 1 mai 1945, de pe clădirile Primăriei și Prefecturii, steagurile României.¹³ În Sălaj, la Zalău, de asemenea exista cuvântul de ordine de a nu se închiria locuințe românilor, mai ales funcționarilor și militarilor¹⁴; în județ nimeni nu a fost mișcat de pe postul avut în timpul ocupației, astfel încât într-un raport din 9 octombrie 1945, Legiunea de Jandarmi constata că 99% din funcționari erau minoritari.¹⁵ O situație asemănătoare era raportată și din Satu Mare.¹⁶

În Maramureș, datorită revizionismului ucrainean aliat cu cel maghiar, situația generală avea elemente de specificitate. În momentul când și-a luat postul în primire, 9 aprilie 1945, prefectul român Iulian Chitta a putut constata că toate instituțiile Statului nu funcționau¹⁷; a constatat și ostilitatea accentuată a ucrainenilor și ungarilor, toate posturile cheie fiind deținute de aceștia. Faptul era cunoscut și la București, chiar de primul ministru. Pentru a diminua agresivitatea minoritarilor, cu câteva zile înaintea revenirii administrației românești, a fost trimis în zonă, pe lângă nelipsitul Luká László, și Nicolae Goldberger, secretar al Comitetului FND pentru Transilvania de Nord, ales la Conferința din 12-16 februarie 1945.¹⁸ Fiind comunist și evreu, se presupunea că va fi ascultat mai ales de ucraineni. Va face o vizită și peste graniță, autorităților sovietice din Ucraina Subcarpatică, știind că acțiunea ucrainenilor din România era dirijată de acestea. Într-o notă telefonică din 6 aprilie către conducerea PCR, Goldberger anunța: „Am fost în Maramureș, am discutat cu CC din Ujgorod chestia Maramureșului. Ei susțin că hotărârea Poporului Ucrainean din Maramureș trebuie respectată. Ei nu vor nici un cetățean român, dar vor pe ucraineni. Cele 17 sate nu vor să recunoască instalarea administrației românești, sunt gata să-și apere cu forța hotărârea. Tov. Luca [Luká László] este de părere ca noi să instalăm acolo, totuși, cu forța Armatei [române] și a Armatei Roșii, administrația românească. Noi respectăm hotărârea Uniunii Sovietice”.¹⁹ Așadar, acțiunea secesionistă a Maramureșului nu a fost o inițiativă a Moscovei, care nu ar fi avut de ce să dea înapoi dacă dorea ocuparea teritoriului. Inițiativa a fost a populației ucrainene și maghiare din Maramureș, a conducătorilor Ucrainei Subcarpatice și a unor ofițeri din trupele de ocupație sovietice, fie doritori să se remarce, fie captații de liderii

celor două minorități.²⁰

Cu toată atitudinea extrem de binevoitoare a administrației românești față de maghiari și ucraineni, cu toată numirea liderilor lor în funcții de conducere, situația nu s-a normalizat. Noul șef al Poliției Sighet, dr. Victor Groza, transmitea la 3 iulie 1945 Inspectoratului de Poliție Oradea, un raport privind situația din Maramureș, deteriorată din nou grav la sfârșitul lui iunie. Cauza o constituia revigorarea mișcării separatiste ucrainene în urma cedării de către Cehoslovacia, a regiunii subcarpatice pe care o deținuse în perioada interbelică, URSS-ului. Ucrainenii din România credeau că va urma și încorporarea Maramureșului românesc. La 30 iunie se sărbătorise în Ucraina Sovietică ziua unirii cu Rusia Subcarpatică. La câțiva kilometri de Sighet, în comuna Slatina, la manifestația populară organizată cu acest prilej vorbise și Ioan Odoviciuc, cel care „a terorizat Maramureșul timp de două luni sub improvizatul regim ucrainian”, ajuns în Ucraina Subcarpatică; declara amenințător: „Granița actuală sperăm că în scurt timp se va mai lărgi, cuprinzând și pe frații ceialți ai noștri din Maramureșul de peste Tisa”. În același sens a vorbit și reprezentantul Partidului Comunist, Covacs Sándor și un ofițer sovietic. La manifestație au luat parte și reprezentanți ai comunelor ucrainene din România, care au cerut ca și Maramureșul românesc să fie alipit Ucrainei. Circula intens zvonul că granița va fi modificată pe 5 iulie 1945.²¹ Cel mai important document de prezentare a situației din județ, este raportul „secret” al prefectului Iulian Chitta, către conducerea centrală a FND, datat 10 iulie 1945²²: „Plugarii români nu vor să mai predea vite [în contul Armistițiului], deoarece plugarii ucrainieni din județul nostru nici în tranșa trecută, nici acum nu au predat și nici nu vor să predea vite. În atitudinea lor sunt încurajați de elemente ucrainiene (rutene) din administrație, de către subalternii noștri ucrainieni, care pe orice cale caută să submineze autoritatea administrației românești, deși sunt în serviciul nostru, și îndeamnă în mod fățiș la acte de nesupunere pe cetățenii ucrainieni. Acești funcționari sunt aceia pe care ni i-a impus dl. contraamiral Bogdenko, cu ocazia vizitei sale la Sighet în aprilie anul acesta. Cel mai distructiv în activitatea sa este pretorul Lazarciuc Nicolae, de la Pretura Sighet. Anexat vă înaintăm copia actului trimis de acest funcționar la toate satele ucrainiene, abuzând de calitatea sa de pretor și utilizând fără autorizație ștampila județului.²³ După cum de altfel rezultă și din acest act, spiritus rector este colonelul delegat al Comisiei Aliate de Control, care îndeamnă pe ucrainieni la nesupunere. Populația ucrainiană abuzează de atitudinea noastră tolerantă și se dedă la acte criminale. Fiecare comună în parte (înțeleg comună ucrainiană) încasează taxe ilegale pentru simpla trecere a țăranilor prin comună, câte 2.500 lei de persoană. Am încercat să iau măsuri asupra tuturor neregulilor săvârșite de către ucrainieni, dar din motive politice, dat fiind faptul că nu am jandarmi și că dincolo, în Ucraina Subcarpatică s-au petrecut evenimentele politice binecunoscute [acordul sovieto-cehoslovac], nu

am putut să aplic aceste măsuri. De aceea, vă rugăm să ne dați instrucțiuni precise, problema Maramureșului fiind de ordin superior, dacă trebuie să aplic toate măsurile ce decurg din suveranitatea Statului asupra acestui teritoriu, sau nu. Fiind motive puternice că orice măsuri aș lua contra ucrainienilor din județul nostru, aceștia s-ar plânge și ar crea dificultăți situației noastre. Delegatul sovietic mi-a declarat zâmbind că în curând va sosi timpul ca să ne cerem noi cetățenia sovietică. Colonelul Tiscenco, delegatul Comisiei Aliate de Control sovietică, se amestecă în toate chestiunile interne ale județului, presează pe șefii de autorități, amenință cu arestarea. Comunele ucrainiene au arborat peste tot drapelul ucrainian și refuză categoric a executa orice ordin dat de noi. La intervenția făcută pe lângă delegatul sovietic, acesta ne-a declarat că rutenii din Maramureș sunt cetățeni sovietici. Am cerut acte în scris de la colonel, acesta însă refuză categoric a elibera vreo hârtie, acolo unde el singur vede că a greșit. În timp ce acestea se petrec la noi, unde avem 23.000 ucrainieni la 100.000 de români, dincolo de Tisa, în Ucraina Subcarpatică, unde avem circa 20.000 de români, se petrec lucruri îngrozitoare. Intelectualii români sunt persecutați de o administrație locală ruteană. Au fugit mulți, din cauza prigoanei, la noi. La fel fug și populația evreiască. Evreii reînțorși din deportare dincolo, sunt persecutați, din care cauză aceștia dau foc caselor și se refugiază la noi, urmăriți de autoritățile sovietice. La Slatina, prima comună de lângă frontiera cu noi, în ziua de 8 iunie nouă case evreiești au fost incendiate de aceștia. În școlile ucrainiene este strict interzis a se vorbi în altă limbă decât limba ucrainiană și rusă. Prin ordinul nr. 549/1945-U al Ministerului Școalelor din Ucraina Subcarpatică din Ujgorod, comunicat tuturor școalelor din țara lor cu ordinul nr. 483/1945 al Inspectoratului Școlar din Rahău, se interzice cu desăvârșire, sub aspre sancțiuni, folosirea limbii române și ungare în școli. Populația română de peste graniță este năpăstuită și ne cere nouă ajutoare. Din modestele noastre surse, am ajutat până acum pe acești români prizoniți. Vă rugăm să ne trimiteți fonduri pentru ajutorarea acestora și pe mai departe; până acum, am făcut ce am putut cu mijloace locale.

Vă rugăm să dispuneți ce să facem cu pretorul Lazarciuc și cu elementele subordonate. Dacă iau măsuri drastice, nu vom avea neplăceri cu Sovietele? Să iau aceste măsuri? Ordinul dv. Vă rog a-l trimite urgent". Raportul prefectului a ajuns la Președinția Consiliului de Miniștri, unde Emil Bodnăraș, secretar general al acestuia, i-a pus rezoluția: „Comisia Armistițiului: Verificarea celor prezente în raport, în măsura în care chestiunile prezentate mai sunt actuale. În caz afirmativ, va face imediat demersuri la CAC pentru clarificarea atitudinii delegatului CAC”.²⁴ Raportul trece și pe la Ministerul de Interne.²⁵ Majoritatea instituțiilor centrale se interesau mai ales de faptul că nu se strâng animalele destinate plăților în contul Armistițiului. În condițiile României de atunci nici nu se putea face mai

mult; pacea nefiind încheiată, sovieticii nu trebuiau supărați pentru că o asemenea supărare ar fi putut periclita confirmarea retrocedării întregii Transilvanii de Nord-Est.

Un alt document întregește imaginea Maramureșului în vara lui 1945. Pe 25 iulie, era alcătuită o cerere a locuitorilor din mai multe sate românești, sub conducerea lui Ehira Vasile, secretar al Organizației Frontului Plugarilor, către secretarul general al PCR, solicitând readucerea în Țară a acelor cetățeni ai județului care fuseseră arestați de sovietici și duși în URSS. Cei luați se aflau în închisoarea din Ujgorod, Rusia Subcarpatică. Erau nouă: un profesor, un avocat și un funcționar din Sighet; notarul și economistul din Budești; preotul, învățătorul, secretarul și economistul din Vernești; un profesor din Crețești. „Susnumiții – se scria – au fost ridicați în ziua de 5 martie a.c. din Sighet, de către autoritățile ucrainiene, împreună cu alții care între timp au fost eliberați, aceștia fiind deportați înainte de a intra autoritățile românești în Maramureș. Toți aceștia au fost arestați pe nedrept, pe când luau parte la marea manifestație a Poporului maramureșan, o parte, iar altă parte au fost ridicați de acasă, fără să aibă cunoștință măcar de cele de care sunt acuzați”.²⁶

La 4 august 1945, dr. Victor Groza, șeful Poliției Sighet, transmitea un raport prezentând persistența pericolului pierderii județului Maramureș. În urma unor abuzuri de frontieră, Prefectura a trimis o delegație la Ungvar, pentru a lămuri lucrurile cu Guvernul Ucrainei Subcarpatice, solicitând formarea unei comisii mixte de anchetă. Ministrul Comunicațiilor, Weiss, a transmis Delegației că nu poate discuta, iar reprezentanții ai comuniștilor ucraineni au indicat și motivul: „Guvernul ucrainian nu recunoaște ca definitivă frontiera dintre România și Ucraina”.²⁷

Incitată de peste graniță, populația ucraineană din mai multe comune ale județului Maramureș refuza respectarea legilor românești reintroduse de curând și, în unele locuri a trecut la atacarea localităților românești vecine; cel mai grav incident – cu băți, focuri de armă, răniți – avea loc în comuna Rona de Jos atacată de ucrainenii din Rona de Sus și Crăciunești ajutați de mai mulți soldați sovietici.²⁸ Printre cei care îndemneau populația ucraineană să nu respecte legile românești și ordinele emise de organismele Statului, erau chiar înalți funcționari de origine ucraineană. Cel mai reprezentativ, Nicolae Lazarciuc, pretor al plășii Sighet, în octombrie 1945 îndemna pe tinerii ucraineni să nu răspundă ordinelor de recrutare în armată, pentru că în curând județul va fi anexat la Ucraina.²⁹ De menționat și faptul că un anumit ecou a avut în Maramureș și activitatea Organizației Ucraina Naționalistă condusă de Ștefan Bandera. (În regiunea Csap, la punctul cel mai nordic al râului Tisa, banderiștii erau atât de puternici încât, pentru înfrângerea lor a fost nevoie de o întreagă divizie sovietică și două regimente de grăniceri; coloane întregi ale Armatei Roșii, aduse grabnic din Polonia, au fost atacate și distruse în defileele din munți). Mai mulți membri ai organizației au ajuns și în satele

ucrainene din România, ducând o propagandă antiromânească.³⁰ Comuniștii ucraineni și anticomuniștii vizau același țel în privința Maramureșului. Și la începutul lui 1946, era înregistrată o intensă activitate a agenților provocatori trimiși de Ioan Odoviciuc, pe aceeași temă a alipirii la Ucraina.³¹ Românii erau cu atât mai alarmați, cu cât, în ianuarie 1946, la cererea CAC, grănicerii români au fost retrași pentru mai mult de o lună la 25-30 km de frontieră, context în care s-au făcut și unele rectificări ale acesteia, minore însă, în favoarea URSS.³²

Acestei situații pe muchie de cuțit a Maramureșului i s-a făcut față cu succes datorită fermității prefectului Iulian Chitta și a manifestărilor în favoarea apartenenței la România a populației românești din județ. În august 1945, prefectul cerea conducerii MAI să-i trimită urgent un număr de pretori, notari, funcționari administrativi cu pregătire adecvată, care „să fie obligați să se prezinte la post”.³³ Asupra cererii va reveni. Insistența sa, a făcut ca problema să fie reflectată și în rapoartele Inspectoratului General Administrativ Cluj și în sinteza alcătuită la MAI în octombrie 1945: se afirma că în județul Maramureș starea de spirit era foarte încordată, chiar „excepțională” și, de aceea, trebuiau luate măsuri urgente, pentru „a preveni o catastrofă”.³⁴ Se păstrează și un *Memoriu al populației Maramureșului*, din 15 octombrie 1945, cu formulări ferme: „Vrem să rămână alipit județul Maramureș pe vecie la România, Patria Mamă, de care am fost samavolnic ruși prin mârșavul Dictat de la Viena, și de această hotărâre a noastră nici o forță de pe lume nu ne va clinti. Suntem gata să apărăm această voință a noastră cu sângele celor 140.000 locuitori al Maramureșului Voevodal. Rugăm pe dl. dr. Iulian Chitta, primul nostru prefect după eliberarea Maramureșului, să se facă interpretul voinței noastre pe lângă M.S. Regele Mihai I al României și pe lângă înaltul Guvern al Țării, pe care îi rugăm să primească manifestarea noastră de voință ca un semn al dârzeniei noastre de totdeauna de a rămâne pe vecie la sânul patriei România”. În continuare, își arătau recunoștința față de Armata română și armatele aliate. „Am întocmit și semnat acest document solemn – se scria în încheiere – ca să rămână urmașilor noștri o pildă a voinței noastre de granit, un răspuns categoric acelora care vor să falsifice voința noastră, un sprijin acelora care conduc destinele noastre, iar celor ce vor hotărî de soarta popoarelor în viitor, o piatră fundamentală la baza păcii europene și mondiale”. Erau 60 semnături – învățători, preoți, profesori, medici, ingineri, reprezentanți ai sindicatelor de muncitori și funcționari – „ca reprezentanți legali și aleși în mod democratic de către 140.000 locuitori din 60 localități ale județului Maramureș”. Se menționează faptul că, fiind prezenți la semnarea memoriului, primarii și șefii diverselor autorități au aprobat și ei în unanimitate.³⁵

Așadar, pe ansamblul Transilvaniei de Nord-Est, revenirea administrației românești a fost întâmpinată cu mare ostilitate de către

minoritari, susținuți în această postură din exterior. Mai ales în județele „secuiești” atmosfera era atât de încărcată, încât l-a obligat chiar pe Teohari Georgescu, ministrul de Interne, să intervină direct. La 19 mai 1945, avea loc la Târgu Mureș o ședință a Comitetului județean PCR, cu participarea lui Teohari Georgescu. Secretarul Organizației, Loeb Martin, s-a plâns că Guvernul a trimis funcționari români în județ: „Noi ne-am opus să-i primim, dar la Cluj ni s-a arătat că trebuie. [...] Noi cerem ca toți care sunt numiți să vie la noi să primească aviz”. Cererea l-a făcut pe Teohari Georgescu să întrebe: „Ce înțelegi prin «să vie la noi după aviz»? *Loeb*: La FND. *Teohari Georgescu*: În privința controlului FND, care este rostul FND, să facă stat în stat? Cine trebuie să rezolve această problemă? Guvernul sau FND?”³⁶ Ostilitatea față de revenirea funcționarilor români în Mureș viza păstrarea preponderenței minoritarilor. Cu toate că populația română era majoritară, din totalul funcționarilor MAI, de 979, români erau doar 350; în schimb, erau 620 unguri, 7 evrei și doi de alte naționalități. Așadar, 63% maghiari, 36% români, 1% alții. Numai la o singură funcție, aceea de notar, numărul românilor era corespunzător cu cel al locuitorilor români – reprezentau 58%. Faptul acesta din urmă a trezit supărări: cu tărie, la ședința UPM din 10 martie 1946, în prezența vicepreședintelui pe țară al organizației, Balogh Edgár, s-a cerut creșterea rapidă a numărului notarilor unguri, numirea unor unguri în posturile de prefect, subprefect, președinte al Tribunalului președinte al Camerei de Comerț etc.³⁷ Nici o inspecție de la București și nici o cerere a Guvernului nu a putut modifica ostilitatea față de funcționarii români și tratamentul discriminator aplicat acestora. Cu toată promisiunea secretarului Organizației PCR Mureș făcută ministrului Teohari Georgescu, în județ nimic nu s-a schimbat în bine pentru români. Mai mult, în septembrie 1945, în timpul unor manifestații de stradă ale sindicatelor (controlate chiar de comuniști), funcționarii români au fost atacați, cerându-li-se plecarea din județ.³⁸

În defavoarea românilor era și practica numirii primarilor de către prefecti. Cum aceștia executau ordinele celor două formațiuni politice ce stăpâneau Transilvania de Nord-Est, s-a ajuns ca să fie numiți doar membri ai PCR și UPM. În comunele maghiare, automat primarul era ungar; în comunele mixte, tot automat, primarul era de asemenea ungar, faptul trezind mari nemulțumiri. Însă, sistemul provoca nemulțumiri și în comunele pur românești, unde erau numiți primari români. Legiunea de Jandarmi Sălaj, prezentând lista primarilor numiți (80), menționa că nu s-a avut asentimentul populației și că majoritatea celor în cauză erau incapabili; ca urmare, „totul se distruge”.³⁹

*

Funcționarii de origine etnică maghiară, majoritatea aduși din Ungaria în timpul ocupației, se declarau în continuare cetățeni ai aceluși Stat, chiar după

reintegrarea Transilvaniei de Nord-Est în România. Menținuți în posturi în pofida legilor, a directivelor Guvernului și a însuși interesului Statului român, refuzau să aplice legile românești și, în foarte multe cazuri, erau inițiatorii rezistenței localnicilor unguri față de aplicarea oricărei hotărâri venită de la București, al boicotării și contestării oricăror acțiuni care ar fi însemnat recunoașterea apartenenței la România. Acest tip de comportament era, însă, general constatat la primari, notari, șefi ai diverselor instituții, funcționari mărunți; prefectii și subprefecții unguri încurajau tacit acest fel de comportament. Faptul era constatat oficial. Într-un document al Jandarmeriei, din 13 iunie 1945, se consemna: „În manifestările lor șovine, ungurii sunt încurajați de însăși autoritățile române din teritoriul Ardealului de Nord, la conducerea cărora se află cetățeni români de origine etnică maghiară”.⁴⁰ Legiunea de Jandarmi Ciuc constata, la 26 ianuarie 1946: „Din felul cum se produc manifestațiile șovine pe raza județului Ciuc, reiese clar că acestea sunt organizate și regizate chiar de funcționarii de Stat – județeni, comunali – și de cei particulari”. Subprefectul Ferentzy Emerik, conducător al Secției de propagandă a Organizației județene UPM, „primește și difuzează instrucțiunile venite de la Budapesta” și a vegheat ca să se păstreze simbolurile din timpul ocupației: toate indicatoarele rutiere din județ erau în limba maghiară, pe unele menționându-se chiar vechea direcție „Spre Budapesta”; în școli erau aceleași manuale, aceleași hărți, aceleași biblioteci.⁴¹ Notarii și primarii refuzau să întocmească acte și în limba română; în județul Mureș, astfel de cazuri erau semnalate în comunele Miercurea Nirajului, Tampa, Dumitrești, Sânandrei, Sântana Niraj, Rigmani, Sânsimion, Neona ș.a. Până și funcționarii de la oficiile poștale refuzau să înlătore de pe clădirile respective inscripția „Ungaria”. Conform jandarmilor, toate aveau ca motiv „menținerea trează a sentimentului național maghiar”; toți funcționarii „așteaptă ca Transilvania să treacă din nou la Ungaria”.⁴² Ostilitatea față de orice autorități românești era manifestă, funcționarii de toate gradele impunând aceeași atitudine tuturor locuitorilor unguri; cei care cooperau cu românii erau considerați trădători ai „cauzei maghiare” și amenințați cu represalii. Rapoartele legiunilor de jandarmi prezintă foarte multe astfel de cazuri. În raportul Legiunii Trei Scaune, din 11 iunie 1946, se menționează acțiunea pretorului plășii Târgu Secuiesc, Resch Francisc: inspectând comuna Cernatu de Jos, i-a ordonat unei bătrâne care voia să-și arendeze pământul pe care nu-l putea lucra Regimentului 21 Artilerie, staționat în zonă, să nu o facă, sub motivul că „nu poate da pământ unguresc la Armata română”. Ulterior, comandantul Regimentului, colonelul Macovei, a primit și o adresă oficială de la Primăria din Cernatu de Jos, prin care i se interzicea să arendeze pământ de la localnici.⁴³ În localitățile unde preoții ortodocși fuseseră alungați în timpul ocupației, autoritățile locale interziceau revenirea acestora. La Sântion Lunca, județul Trei Scaune, în 1940 biserica ortodoxă fusese transformată în târlă de

oi de către localnicii unguri conduși chiar de primar; în 1945, același primar, care-și păstra postul, fiind acum membru al UPM, nu admitea aducerea în comună a unui preot român.⁴⁴ Trecerea timpului nu a atenuat adversitatea. Chiar și la jumătatea anului 1946, în Primăria Zalău se admitea numai limba maghiară, limbă în care erau întocmite toate actele oficiale. La fel la Baia Sprie, în județul Satu Mare. La Primăria din Satu Mare se foloseau numai imprimare scrise în maghiară, rareori fiind scrise documente și în română. În comunele unde primarii erau unguri, nici nu se putea vorbi de înscrișuri în limba oficială a Statului. Primăria din Salonta a mers și mai departe: a declarat limba maghiară drept limbă oficială!⁴⁵ Se înregistrau și cazuri extreme de comportament antistatal al unor primari și funcționari publici unguri: conducerea de către aceștia a unor răzmerițe locale. La 5 august 1945, la Curtuiușeni, plasa Valea lui Mihai, Sălaj, avea loc o întrunire a UPM cu 500 participanți; înfierbântați, cu primarul în frunte, au plecat la Pichetul de grăniceri din apropiere, ca să doboare steagul României, pentru a șterge frontiera; doar cu focuri de armă, de avertisment, au putut fi opriți. În comuna Arpășel, Bihor, chiar în localul Primăriei și sub îndrumarea primarului, șeful Secției de jandarmi Episcopia Bihorului era maltratată de o mulțime de unguri. În comuna Căpleni, Sălaj, încercarea șefului de Post de jandarmi de a da jos de pe clădirea Primăriei drapelul Ungariei a declanșat o manifestație a întregii populații maghiare, condusă de primar, soldată cu dezarmarea și maltratarea jandarmilor; steagul Ungariei a rămas pe Primărie.⁴⁶ Peste tot unde în fruntea localităților se aflau maghiari, Jandarmeria și Poliția erau împiedicate să cerceteze faptele ilegale ale locuitorilor unguri, însă nu se puneau nici o piedică în cercetarea românilor.⁴⁷

Cu înverșunare și plăcere, în toată Transilvania de Nord-Est simbolurile Statului român erau pângărite sau distruse. În foarte multe localități, din ordinul primarului steagurile României erau înlăturate, în locul lor fiind arborate acelea ale Ungariei, ca și cum regiunea ar fi aparținut acesteia. Pretorul plășii Sfântu Gheorghe, Hadnagy Francisc, a dat chiar un ordin – nr. 1256/1945 – de liberă folosință a steagului Ungariei; cei ce s-ar împotrivi trebuiau pedepsiți și erau declarați „fasciști”.⁴⁸ Cum situația devenise alarmantă, MAI s-a văzut nevoit să-și precizeze poziția: prin ordinul 11018 S/19 iunie 1945, se anunță că pe lângă steagul României, se pot arbora doar steagurile URSS, Marii Britanii, Franței și Statelor Unite.⁴⁹ În foarte multe localități, ordinul a fost întâmpinat cu proteste. În județul Trei Scaune, ungurii s-au arătat foarte nemulțumiți; vor organiza mai multe adunări de protest, atât în orașe cât și în comune (precum Belini și Brețcu); peste tot s-a hotărât ca ordinul Ministerului să nu fie respectat.⁵⁰ Primul prilej pentru încălcarea generalizată, în întreaga Transilvania de Nord-Est, a ordinului, a fost oferit de comemorarea lui Petöffi, la 6 august 1945; steagurile Ungariei au fluturat din nou în toată regiunea. Acolo unde jandarmii au încercat să se

opună, s-a ajuns la ciocniri. Astfel de cazuri erau raportate din plasa Carei și plasa Valea lui Mihai, ambele în Sălaj. Și în județul Năsăud aceeași situație. De aici, Legiunea de Jandarmi raporta: „Populația română este foarte rău impresionată de acest spectacol, iar comentariile sunt extrem de nefavorabile la adresa autorităților și mai ales la adresa Guvernului român, care după patru ani de suferințe grele suportate de populația românească din regiune, nu oferă cel puțin satisfacția platonică acestei populații, de a interzice afișarea sub orice formă a culorilor maghiare”.⁵¹

De cele mai multe ori se intenționa și o provocare a autorităților românești. La 8 iulie 1945, în orașul Odorhei au venit la o manifestație organizată chiar de lideri ai UPM, două coloane de tineri unguri din comunele Sângiorgiul de Pădure și Viforoasa; au trecut prin fața Postului de jandarmi fluturând steagul Ungariei și cântând „Ardealul a fost și este unguresc, jos cu chipiul românesc”.⁵² Din Satu Mare se raporta, la 27 iulie 1945, că în județul respectiv – unde populația românească reprezenta 80% iar cea maghiară numai 20%, - toți unguri dețineau steaguri ale Ungariei, pe care le arborau demonstrativ, chiar și în timpul serbărilor organizate de români. Același fenomen și în Sălaj.⁵³ De mai multe ori, reprezentanți ai autorităților centrale erau puși în fața unor asemenea manifestații. La Sfântu Gheorghe, pe 8 iulie 1945, a avut loc o întrunire a conducerii PSD cu reprezentanți ai partidului din toate „județele secuiești”. De față era președintele partidului, Constantin Titel-Petrescu și ministrul Adrian Dumitriu. La ieșirea din sala de întruniri, participanții au vrut să facă o demonstrație, în fruntea coloanei fiind amplasat un steag al României, precum și steagurile URSS, SUA, Franței și Marii Britanii. Mulțimea, formată din localnici maghiari, s-a repezit să rupă steagul românesc; cei care-l purtau l-au putut salva doar fugind cu el. Neștiind cauza agitației, alt grup de social-democrați tocmai sosea, într-un camion, purtând steagul României și un portret al Regelui Mihai. „Mulțimea maghiarilor – raporta șeful jandarmilor – ațâțată [...] a oprit camionul și s-a repezit asupra lui, rupând steagul românesc și portretul M.S. Regele”. Polițiștii locali, toți unguri, au asistat impasibil la scenă.⁵⁴ Astfel de acțiuni se întâmplau în toate județele Transilvaniei de Nord-Est. În Mureș, în septembrie 1945, în comuna Gajarie, învățătoarea Hortavec Elisabeta a rupt steagul României, l-a legat de coada unui câine și l-a plimbat prin toată comuna, „ca să vadă românii unde merită pus steagul lor”, și a declarat: „Acesta este începutul; ce va urma vom vedea mai târziu”. În comuna Sanorai, același județ, locuitorii unguri i-au oprit pe românii ce se întorceau de la o serbare la Târgu Mureș purtând un tricolor al României, i-au bătut și înjunghiat cu pumnalele, strigând: „Aici nu este România, ci Ungaria!”⁵⁵ La Săcuieni, Bihor, locuitorii maghiari au luat și distrus chiar steagul românesc aflat pe clădirea Postului de jandarmi.⁵⁶ Jandarmeria, Poliția și SSI și-au făcut datoria și au informat Guvernul asupra tuturor faptelor de acest fel; mii de rapoarte consemnau asemenea acțiuni.

Guvernul, însă, nu a vrut să-i supere pe maghiari. Ministrul de Interne, Teohari Georgescu, în loc să ia măsuri coercitive pentru respectarea legilor și a simbolurilor naționale ale României, în cadrul inspecțiilor administrative din octombrie 1945 – din județele Trei Scaune, Ciuc, Odorhei – a anunțat că locuitorii sunt liberi să expună la casele lor și la întreprinderile particulare drapelele pe care le doresc. Consecința imediată a fost arborarea ostentativă a steagului Ungariei, fapt care a dat naștere la numeroase incidente între maghiari și români.⁵⁷ Foarte repede, ministrul a văzut că hotărârea lui nici măcar nu-i mulțumea pe unguri: aceștia au protestat vehement pentru că nu li s-a dat voie să arboreze steagul Ungariei și pe clădirile publice – primării, prefecturi, posturi de jandarmi și chiar clădiri ale Armatei române. Se mergea pe sistemul verificat al cererilor din ce în ce mai mari. La 15 martie 1946, UPM Târgu Mureș și autoritățile locale au solicitat de la MAI ca de „Ziua Ungariei” să se arboreze în întreg orașul drapelul maghiar și să fie închise toate magazinele.⁵⁸ De cele mai multe ori, însă, nu se mai făceau cereri, ci se trecea direct la impunerea „voinței maselor”. La manifestația de 1 mai de la Miercurea Ciuc, 1946, muncitorii ceferiști din Ciceu au venit purtând un steag al României și tabloul Regelui; autoritățile maghiare, precum și președinții organizațiilor FND, PCR, UPM, le-au impus să înlăture cele două simboluri ale Statului român.⁵⁹ Cu aceeași ocazie, la Sfântu Gheorghe muncitorii de la Fabrica de țigarete au părăsit manifestația, conduși de liderii de sindicat, pe motiv că Armata venise în Piața centrală cu un drapel al României.⁶⁰

Adevărate lupte se dădeau și în jurul altor simboluri statale. La Judecătoria din Sânmartin, județul Ciuc, ștampila românească a fost sfărâmată iar pe clădirea Primăriei s-a pus inscripția „Primăria comunei Sânmartin. Statul maghiar” (scrisă, evident, în maghiară) – notarul și primarul refuzând să o schimbe.⁶¹ În toate primăriile din județul Trei Scaune se păstrau la vedere stemele Ungariei Mari, iar ștampilele aplicate pe documente erau tot cele din timpul ocupației; majoritatea firmelor aveau și simboluri din perioada 1940-1944; până și pe sticlele de apă minerală Bodoc scria Ungaria.⁶² Încercarea de a înlătura asemenea simboluri trezea revolte: în comuna Oituz, Trei Scaune, un soldat din Regimentul de Geniu Brașov a deteriorat cu focuri de armă înscrisul de pe o fostă bornă de hotar; faptul a declanșat o manifestație a locuitorilor unguri conduși chiar de primar, situația calmându-se numai după intervenția lui Luká László, care se afla în zonă.⁶³

Pentru a ține trează ideea Ungariei Mari, în timpul tuturor sărbătoririlor sau comemorărilor maghiare grupuri de tineri erau îmbrăcați în uniforme de honvezi; aproape în fiecare noapte erau scrise pe zidurile clădirilor publice lozinci revizioniste („Trăiască Ungaria Mare!”, „Vrem jandarmi unguri!”, „Ardealul este al Ungariei!” etc.); la adunările publice se cântau marșuri horthyste, sau cântece peiorative la adresa românilor.⁶⁴

Tabloul se completează cu aproape generalizatul refuz al locuitorilor

maghiari, și al celor aflați în funcții publice, de a participa la sărbătorirea diverselor evenimente legate de existența Statului român. Funcționarii din Praid, Odorhei, refuzau, în toamna lui 1945, să participe la sărbătorirea zilei onomastice a Regelui Mihai – deși fusese declarată sărbătoare oficială – fiind caracterizați de căpitanul Marcu Marin, șeful Legiunii de Jandarmi, ca „înfocați iredentiști”.⁶⁵ La 10 mai 1946, același refuz, raportat de legiunile de jandarmi din toate județele. (În Trei Scaune, autoritățile locale își motivau absența spunând că sărbătoarea nu este a ungarilor, ci a „valahilor”; la fel în Odorhei, unde s-a refuzat chiar și afișarea tabloului Regelui; în Bihor mai mulți primari au interzis intonarea Imnului Regal, care era și Imnul de Stat al României; la fel în Someș, Sălaj).⁶⁶

Opoziția funcționării maghiare față de Statul român a fost de durată. În 1946, Legiunea de Jandarmi Bihor anunța că acțiunea șovină a acestora „este în continuă și crescândă desfășurare”, „cu toate că Statul român le-a acordat libertăți și drepturi egale, fără a face deosebire de rasă”.⁶⁷ Puținii funcționari români erau supuși unei permanente presiuni. În aprilie 1946, într-un raport al Jandarmeriei se menționa că cei câțiva funcționari români din Căpeni, județul Trei Scaune, erau constant terorizați; liderul sindical de la mină declara că „funcționarii trebuie spânzurați, iar cărbunii să nu mai fie predați CFR-ului, ci ungarilor”.⁶⁸ În august același an, se raporta că în județul Odorhei înșiși liderii UPM îndemneau populația să manifesteze împotriva funcționarilor români.⁶⁹

Deși făceau tot posibilul pentru a împiedica aplicarea legilor românești în Transilvania de Nord-Est, deși contestau apartenența de drept a regiunii la România, funcționarii maghiari doreau să-și păstreze posturile plătite de Statul român, îl recunoșteau pe acesta ca sursă de venituri. În documentele de arhivă apare un singur caz de posesor al unui post important, care a renunțat din proprie inițiativă la funcția deținută: motivul – nu voia să se „înjosească” slujind Statului român. Este cazul lui Kurkó Lajos, șeful Poliției Carei (din 1944 până la 1 iulie 1945); a demisionat din funcție și a făcut o cerere către Ministerul de Interne de la Budapesta, pentru a fi numit ca ofițer de poliție în Ungaria, cerere în care-și consemna și indignarea față de faptul că „noul imperiu român nu ia în considerare interesele ungarilor”.⁷⁰

Alarmat, însuși generalul Anton, șeful Inspectoratului General al Jandarmeriei, constata că autoritatea Statului român era sfidată de funcționările maghiare, care desfășura o intensă activitate șovină, susținea revenirea Transilvaniei de Nord-Est la Ungaria, defăima România, îndemna la nesupunere civică.⁷¹ Din unele județe era raportată ca formă de nesupunere la stăpânirea românească, îndemnul dat de funcționarii maghiari sau de liderii ai UPM, către localnicii unguri, de a nu mai plăti impozite. Uneori, se prezentau și motive. Astfel, la îndemnul primarului, ungurii din comuna Ciucani, județul Ciuc, refuzau plata impozitelor, afirmând că, deocamdată, nu știu în ce țară

trăiesc.⁷² În județul Sălaj, chiar Organizația UPM dăduse instrucțiuni în comune ca ungurii să se rețină de la plata impozitelor către Stat; s-a ajuns astfel ca, pe tot județul, numai 5% dintre maghiari să-și achite impozitele, față de 80% dintre români. La adresa pe această temă, trimisă de IGJ ministerului Finanțelor, acesta răspundea: „Nu putem aduce învinuiri UPM”.⁷³

*

Mari greutăți au fost întâmpinate la restabilirea sistemului instituțiilor judecătorești în Transilvania de Nord-Est. Pentru a aplica Legea 294, publicată în „Monitorul Oficial” 90/18 aprilie 1945, telegrafic ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, la 19 mai 1945 a reînființat instanțele judecătorești din Transilvania de Nord, așa cum fuseseră în 1940, numind și judecătorii. Politicos, ministrul cerea: „Totodată, vă rugăm să transmiteți în numele nostru mulțumiri funcționarilor cari au lucrat până în prezent și cari, spre regretul nostru, nu au putut fi încadrați”.⁷⁴ I s-a răspuns, însă, cu brutalitate – Comitetul Regional PCR Cluj îl reclama la conducerea partidului, după două zile, pe 21 mai: numirile făcute de ministru nemulțumesc elementele democratice, fiindcă nu s-au avut în vedere propunerile făcute de FND din județe și s-au numit și judecători din alte părți ale Țării. „La Oradea au fost numiți judecători care necunoscând, 90% dintre ei, limba maghiară, nu-și vor putea satisface sarcina pe bază Legii naționalităților existentă”.⁷⁵ Mulți judecători neagreați erau ținta a numeroaselor plângeri; și, uneori, li se organizau manifestații ostile chiar în sala de judecată. Unii aveau parte de campanii de presă ostile. O astfel de campanie ducea ziarul „Szabódszo” din Târgu Mureș, în ianuarie 1946, împotriva judecătorului român din Odorhei.⁷⁶ Ziarului i s-a raliat și primarul din Odorhei, Doboș Francisc, căruia pentru că a împiedicat activitatea judecătorului, i s-a intentat un proces. La prima înfățișare, pe 27 februarie 1946, clădirea Tribunalului din Odorhei a fost luată cu asalt de o mulțime apreciată la 300 unguri, înarmați cu pistoale și grenade. Pătrunși în sală, liderii asaltatorilor au cerut: „Să plece judecătorii români, altfel îi aruncăm pe fereastră”. S-a dat un ultimatum: până la ora 12, primarul să fie achitat. Apoi s-au retras din sală și au încuiat poarta Tribunalului, pentru ca judecătorii să nu plece. Pentru a mări presiunea, la ora 12 au fost aduși și un mare număr de elevi. Astfel, sub amenințare, la 12,30 Instanța hotărăște achitarea primarului.⁷⁷ Se constata, de asemenea, de către Jandarmerie, faptul că în foarte multe cazuri judecătorii maghiari dădeau doar sentințe favorabile ungarilor, chiar atunci când încălcau în mod evident legile.⁷⁸ De aceea, judecătorii de origine maghiară erau pe deplin agreeți.

Majoritatea judecătorilor și avocaților maghiari contestau frecvent legile românești, chiar și pe acelea adoptate în conformitate cu cererile UPM. Odată acceptată o revendicare și transpusă într-o lege, se inventa alta, lista cererilor fiind permanent reînnoită. Iar încercărilor de a stopa cererile

nejustificate, li se răspundea prin proteste, acuze de discriminare a maghiarilor, și, mai ales, acuzația încălcării democrației. De cele mai multe ori era vizat direct ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu. Toți avocații maghiari din Baroul Trei Scaune vor semna, la 17 august 1945, un memoriu către Petru Groza – transmis prin prefect – împotriva aplicării Legii minorităților. Maiorul Gh. Diaconescu, comandantul Legiunii de Jandarmi, comenta: „Ceea ce se remarcă în special în memoriu, sunt tonul și expresiile complet lipsite de maniere la adresa d-lui ministru al Justiției”. Avocații maghiari se ridicau împotriva prevederii conform căreia avocații trebuiau să-și întocmească actele doar în limba Statului, și anunțau că nu se vor supune. Cereau, totodată, ca în „județele secuiești” toți judecătorii să fie buni cunoscători ai limbii maghiare, „atât în scris, cât și prin viu grai”.⁷⁹

Cu mare greutate erau acceptate, de către maghiarii aflați în diferite funcții administrative sau judecătorești, măsurile inițiate de Guvernul României cu aplicabilitate în Transilvania de Nord-Est. Iar punerea lor în practică se negocia, se amâna, pentru a se demonstra că nimic nu se putea face în regiune fără bunăvoința ungarilor. Până și aparent minora problemă a schimbării denumirilor de străzi ce aminteau de ocupația horthystă a fost rezolvată numai după o îndelungă opoziție. Ordinul circular al MAI 29131/14 septembrie 1945 motiva hotărârea: „Actuala denumire a străzilor este expresia concepției totalitare și șovine a fostului regim horthyst; menținerea acestei stări de lucruri ar putea constitui un instrument de agitație în mâinile reacționarilor”. Schimbarea era dorită „pentru înfrățirea între naționalitățile ce trăiesc în România”. Semnatarul ordinului, însuși Teohari Georgescu, menționa în final: „Noua nomenclatură să fie adoptată conform politicii de astăzi”.⁸⁰ Listele cu noile denumiri trebuiau aprobate de inspectoratul general administrativ de care depindea fiecare județ. Abia după aproape un an problema a fost rezolvată.⁸¹

În sfârșit, trebuie menționat și faptul că maghiarii aflați în diverse funcții publice în Transilvania de Nord-Est au încercat să limiteze la maximum sau chiar să întrerupă legăturile cu restul Țării, inclusiv cele economice. Și în acest plan s-au evidențiat cei din „județele secuiești”. Prefectura Odorhei a cerut Legiunii de Jandarmi a județului – adresa 400/1945 – să ordone organelor subordonate ca nici un fel de bunuri alimentare să nu mai iasă din județ; aplicarea unei asemenea măsuri, comenta comandantul Inspectoratului de jandarmi Mureș, „ar da impresia izolării regiunii secuiești, populația rămânând cu impresia unei vămi în starea în care a fost până la instalarea jandarmilor și administrației românești în Transilvania de Nord”.⁸²

*

Principalele instrumente ale Statului român pentru asigurarea aplicării legii în Transilvania de Nord-Est, a menținerii ordinii și contracarării

acțiunilor revizioniste maghiare, erau Jandarmeria și Poliția. Între ele exista, însă o anumită diferențiere: în multe locuri, Poliția era formată mai ales din etnici unguri, și, ca urmare, mai puțin înclinată a se manifesta ca instrument al Statului român. De aceea rolul principal în asigurarea aplicării legii îl avea Jandarmeria, fapt datorită căruia asupra ei s-a concentrat și cea mai intensă adversitate.

Fiecare județ avea câte o legiune de jandarmi; acestea se subordonau inspectoratelor de jandarmi Mureș (legiunile din județele Trei Scaune, Odorhei, Ciuc, Târnava Mică, Mureș), Cluj (cu legiunile Someș, Năsăud și Cluj; din afara Transilvaniei de Nord-Est intrau aici Alba și Turda), Oradea (legiunile Bihor, Sălaj, Satu Mare, Maramureș; și din afara regiunii, Arad). Așadar, pentru a nu se suprapune zonei de ocupație horthystă, cele trei inspectorate aveau și județe din Transilvania de Sud.⁸³ Conform unui tabel înaintat Comisiei Aliate de Control, la cererea acesteia, la 1 aprilie 1945, efectivele legiunilor erau foarte reduse: Trei Scaune – 109 oameni; Odorhei – 95; Ciuc – 89; Cluj – 158; Someș – 145; Năsăud – 125; Mureș – 151; Bihor – 218; Sălaj – 215; Satu-Mare – 182; Maramureș – 113. Mai erau alte câteva zeci de oameni la sediile inspectoratelor.⁸⁴ Organul central era Inspectoratul General al Jandarmeriei, în cadrul MAI. La numărul mic al jandarmilor se adăugau condițiile materiale foarte grele în care funcționau atât legiunile, cât și posturile de jandarmi. Nici după doi ani de la reunificarea Transilvaniei de Nord-Est, legiunile de jandarmi nu aveau clădiri proprii pentru sedii; în toate cele 11 județe, funcționau în clădiri improprie, închiriate – proprietarii, majoritatea unguri, exercitând permanente presiuni pentru evacuarea chirieșilor.⁸⁵

Cea mai mare piedică în calea îndeplinirii atribuțiilor jandarmilor era ostilitatea populației maghiare. Prevăzând faptul, la 12 martie 1945 IGJ emitea un ordin intitulat *Instrucțiuni. Organizarea și funcționarea Jandarmeriei în Ardealul de Nord*. Se fixau drept sarcini: restabilirea ordinii; organizarea serviciului de informații „cu concursul românilor de încredere din zonă”; arestarea tuturor conducătorilor sau membrilor activi ai organizațiilor germane și a legionarilor; închiderea tuturor cluburilor de propagandă ostilă României și Aliatilor; „Strângerea dovezilor de orice fel (la fața locului), prin care să se constate distrugerile, jafurile, atrocitățile săvârșite contra românilor. [...] Se vor cere medicilor legiști certificate autentificate pentru toate schingiurile, crimele, atrocitățile cauzate populației românești”. Între „problemele de siguranță” ce trebuiau urmărite în teren, erau trecute Mișcarea Legionară, Iredenta maghiară, manifestațiile populației germane. La acest capitol se adăuga: „Nu vor mai constitui probleme de siguranță și, ca atare, nu vor mai fi urmărite: socialismul, comunismul și iridenta ucrainiană”. Într-o anexă se indica ferm: „În mod deosebit, atrag atenția tuturor jandarmilor că dl. ministru de Război, cu ordinul 6842/11 martie 1945, ordonă să se ia toate măsurile

pentru ca unitățile de jandarmi care intră să-și ocupe posturile în Ardealul de Nord să fie exemplul de ținută, atitudine și corectitudine față de întreaga populație, indiferent de naționalitatea ei, dovedind astfel, odată mai mult, că Poporul nostru este un Popor pașnic și civilizată”. Se cerea „cea mai perfectă cordialitate și sinceră amiciție cu comandamentele sovietice. [...] Vor da concurs nelimitat comandamentelor și unităților sovietice pentru rezolvarea favorabilă a tuturor nevoilor întâmpinate”.⁸⁶

Ostilitatea populației maghiare și dorința de a nu amplifica nemulțumirile acesteia, au făcut ca revenirea jandarmilor să se producă treptat, în unele locuri dincolo de limita lunii martie 1945.⁸⁷ Totodată, s-a admis tacit ca o perioadă să coexiste gărzile cetățenești, polițiile populare sau jandarmeriile populare – în mare majoritate formate din unguri, inclusiv în comunele predominant românești.⁸⁸

Poliția, coordonată de o Direcție generală a Poliției, în cadrul MAI, avea o sarcină ceva mai restrânsă, datorită faptului că majoritatea populației din Transilvania de Nord-Est trăia în mediul rural. A avut de întâmpinat, totuși, dificultăți deosebite. În unele orașe se formaseră gărzii înarmate în cadrul întreprinderilor cu personal predominant maghiar, gărzii care doreau să-și păstreze independența. La Cluj, era cazul uzinelor „Dermata” și turnătoriile „Iris”. În toată Transilvania de Nord-Est, „miliția muncitorească” înarmată cuprindea, în vara lui 1945, peste 8.000 de membri; era încadrată și cu foști ofițeri și subofițeri din Armata Ungariei, cu titlul de „instructori”. Într-un *Studiu documentar*, din septembrie 1945, întocmit de Biroul Contrainformații al Marelui Stat Major, se aprecia că aceste miliții populare „Au organizat o activitate de rezistență în forță, în vederea împiedicării instalării organelor jandarmerești române în teritoriu. În legătură cu aceasta, s-au pregătit, unele formațiuni paramilitare și chiar populația maghiară înarmată au executat, în județul Ciuc, trageri de instrucție cu armamentul individual, automat și chiar greu. La sosirea organelor jandarmerești, cari urmau să înlocuiască polițiile populare maghiare, au dat naștere la incidente sângeroase”. Polițiile populare maghiare și-au permis să controleze jandarmii și soldații români veniți în județele Someș și Cluj, și chiar i-au arestat pe unii. În Odorhei, la sosirea Cercului Teritorial Militar, au fost organizate manifestații ostile de stradă.⁸⁹ Cum s-a organizat Poliția de Stat la Cluj, după reunificare, se prezintă într-o notă a SSI din 23 aprilie 1945: pe baza deciziei MAI, la Cluj „poliția populară” existentă înaintea lui martie 1945 a fost transformată în Poliție de Stat. Urmău a fi îndepărtați dintre vechii „polițiști populari” numai 140 oameni. Sindicatele, controlate de comuniștii maghiari, au hotărât să-i angajeze pe cei 140, formând o „Poliție a Sindicatelor”. SSI nota că „Măsura de mai sus s-a luat pentru ca muncitorimea să aibă cât mai mulți membri de ai ei înarmați”.⁹⁰ În toată Transilvania de Nord-Est, unele astfel de organisme „populare”, își vor continua existența o îndelungată perioadă, fiind folosite în

lupta politică de către PCR și UPM. De asemenea, la cererea partidelor guvernamentale, MAI hotăra ca o parte a membrilor organismelor „populare” să fie integrați Jandarmeriei, „chiar dacă nu satisfac condițiile legale”.⁹¹

S-au înregistrat acțiuni de opoziție la revenirea jandarmilor în marea majoritate a localităților unde trăiau maghiari, inclusiv acolo unde aceștia erau în minoritate. Formele de opoziție au fost foarte diverse. În comuna Belin, Trei Scaune, a avut loc o adunare populară împotriva jandarmilor români; la fel în comuna Aita Mare, același județ, unde s-a format și o delegație pentru a duce protestul locuitorilor la Sfântu Gheorghe, ca să-l predea CAC, „căreia să-i ceară ajutorul ca Jandarmeria de Stat să nu fie primită în județ”.⁹² Cazul era considerat, de către Legiunea de Jandarmi Trei Scaune, atât de grav, încât l-a adus la cunoștința IGJ în două note informative (nr. 958 și nr. 960), în aceeași zi de 27 iulie 1945: notarul comunei Aita Mare, Peterfi, „prin bătaie de tobe, a adunat populația maghiară din localitate și a îndemnat-o să-i omoare pe jandarmii români și să nu-i lase să intre în comună. A repetat de trei ori bătaia tobei în aceeași zi, pentru același scop. A intervenit prim pretorul, tot maghiar, care i-a îndemnat să se potolească prin cuvintele «Împotriva vântului nu putem face pipi». Instigatorii nu și-au încetat acțiunea: notarul Peterfi împreună cu doctorul comunei, Sazs, cunoscut szalassist, au mers din casă în casă și le-au spus unguirilor că în mai puțin de o lună românii vor pleca, că rușii vor da Ungariei Ardealul până la Ploiești.”⁹³ În comuna Araci, aparținând Postului de jandarmi Hăghig, același județ, populația maghiară a chemat de la Sfântu Gheorghe gărzile maghiare, pentru a-i aresta pe jandarmii sosiți și pe notar. Același fel de chemare și din comuna Ariușd, în urma căreia 25 de membri ai gărzilor „populare” au alungat din Primărie pe reprezentanții românilor, anunțând că nu mai există populație românească în localitate. La fel în comuna Ormeniș. Peste tot, atacarea jandarmilor era însoțită de terorizarea localnicilor, prin percheziții abuzive, devastări ale locuințelor, furturi, amenințări cu moartea, arestări.⁹⁴ La Târgu Secuiesc s-a întrunit, pe 12 august 1945, o adunare populară convocată de comuniștii maghiari; o alta în comuna Cernatu de Jos; în timpul desfășurării celor două, s-a scandat „Jos Jandarmeria”, „Jos Armata română !”, „Trăiască Ungaria!”.⁹⁵ În Trei Scaune, instalarea posturilor și secțiilor de jandarmi s-a putut încheia abia în a doua parte a lui iulie 1945; motivul prezentat în documente – „foarte marea rezistență din partea șovinilor maghiari”.⁹⁶ În comuna Lunca de Jos, județul Ciuc, unguirii localnici s-au împotrivit instalării jandarmilor români și au luat cu asalt Postul; l-au devastat, i-au bătut pe jandarmi, le-au luat armele, le-au furat banii.⁹⁷ La Sânmartin, tot Ciuc, UPM a convocat o adunare populară, în care s-a cerut ca jandarmii să fie recrutați numai dintre maghiarii localnici.⁹⁸ Acolo unde reușeau să se instaleze, jandarmii făceau față cu greu traiului cotidian, în cele mai multe localități, precum la Malnaș-Băi, populația refuzând să le vândă orice fel de alimente.⁹⁹ În general, în tot județul Ciuc se

creare o atmosferă atât de ostilă jandarmilor, încât a ajuns să fie criticată chiar de președintele FND, maghiarul Kovács Francisc, care-i acuza pe maghiari de șovinism.¹⁰⁰ Situația jandarmilor era extrem de grea: se aflau între obligația pe care o aveau de a asigura respectarea legilor și deciziilor organelor centrale ale Statului și permanenta ostilitate a majorității populației județului, susținută politic de UPM și de membrii maghiari ai PCR. De aceea, au ajuns a întreba la București dacă să aplice sau nu o reglementare legală. Cum în tot județul, în toate ocaziile, era arborat steagul Ungariei, se cerea, la 5 august 1945, un ordin special pentru felul cum trebuia acționat: „Așteptăm să ni se dea ordin precis, dacă în astfel de cazuri să întrebuițăm forța, să evacuăm sala de festivități”. Pe raportul Legiunii, rezoluția era: „Nu”. Iar în adresa de răspuns, se scria: „Legiunea va proceda cu tact, deoarece numai astfel va putea stăpâni situația din teritoriu”.¹⁰¹ Din județul Odorhei se raporta, la 15 iulie 1945, că „jandarmii români au fost primiți cu ură” în comunele Zetea și Vârghiș, plasa Sângiorgiul de Pădure; în mai multe localități avuseseră loc manifestații ostile, organizate de UPM; jandarmii din comuna I.G. Duca au fost deplin izolați de restul Țării, interzicându-li-se accesul la singurul telefon din localitate, primarul invocând motivul neprimirii unei adrese oficiale de la București că se instalează Jandarmeria în Transilvania de Nord. În noaptea de 8/9 august 1945 clădirea Postului de jandarmi din Praid a fost bombardată cu pietre, iar primarul, Kálmann Adalbert, a refuzat să colaboreze pentru prinderea făptașilor, declarând că nu înțelege legile pentru că sunt scrise în limba română.¹⁰² La Lutița, instalarea jandarmilor s-a putut face abia pe 5 iulie 1945.¹⁰³ În același județ, se înregistrau și forme organizate de opoziție, „sub masca democrației” – conform expresiei jandarmeriei: președintele sindicatului minerilor, Hegy Zsigmond, va alcătui un memoriu, semnat de maghiarii din Lutița, Mateiaș, Aluniș, Dejeter – cerând alungarea din zonă nu doar a jandarmilor, ci și a tuturor funcționarilor români; dorea înlocuirea celor ce trebuiau să plece, cu gărzi maghiare și funcționari maghiari.¹⁰⁴ Totodată, reprezentanți ai desființatei poliții maghiare au devenit foarte agresivi, incitând la violență. Fostul „polițist popular” Uyfalvy Lödy a cerut populației ungurești ca să-i împuște pe toți românii. Tineretul din mai multe comune organiza defilări în fața posturilor de jandarmi, intonând cântece ostășești maghiare, între care cel al cărui refren era „Ardealul a fost și este unguresc! Jos chipiul românesc!” Inspectoratul de Jandarmi Mureș constata că toate aceste acțiuni din plasa Sângiorgiul de Pădure erau dirijate de la Târgu Mureș, unde se afla „un centru al organizațiilor șovine”.¹⁰⁵ De remarcat și faptul că „polițiștii populari” continuau să acționeze, deși unitățile lor fuseseră legal desființate; făceau percheziții românilor, arestau preoți și primari români etc. Între cazurile de acest fel consemnate în documentele Jandarmeriei, și cel din comuna Pogăceaua, Mureș: de la Târgu Mureș, pe 13 mai 1945, au venit cu un camion zece „polițiști populari”; la intrarea în comună, au tras salve cu armele, pentru

intimidarea populației; au încercat să-l aresteze pe șeful Postului de jandarmi, plutonierul Gh. Luțan; negăsindu-l, i-au ordonat primarului să-l anunțe să părăsească localitatea imediat; în caz contrar, îl vor trimite în lagăr, deoarece „nu admit ca în județul Mureș să fie jandarmi români”.¹⁰⁶ Situația foarte alarmantă din „județele secuiești” nu a putut fi multă vreme ignorată de autoritățile de la București. Pentru a constata la fața locului ce se întâmplă, la jumătatea lui iulie 1945, ministrul de Interne se deplasează în zonă. A fost imediat înconjurat de toate oficialitățile județelor respective și i s-a prezentat o situație roză; ministrul s-a prefăcut a crede, nefiind interesat în descoperirea unor fapte care l-ar fi obligat să ia măsuri coercitive, supărându-i, astfel pe liderii ungarilor.¹⁰⁷

Și în județele de graniță cu Ungaria situația era asemănătoare. Sub conducerea organizațiilor locale ale UPM din comunele Tășnad și Nușfalău, Bihor, populația maghiară a fost întrunită pentru a adopta moțiuni împotriva revenirii jandarmilor.¹⁰⁸ Se încerca pe toate căile să se demonstreze că aceștia nu pot avea vreo autoritate; orice acțiune legală a lor era obstructionată. Cel mai des, jandarmii nu erau lăsați să-și facă meseria: arestarea vreunui infractor, dacă acesta era ungar, atrăgea revolta întregii populații maghiare din localitatea respectivă și represalii la adresa jandarmului „reacționar”.¹⁰⁹ Urmau plângeri trimise de UPM Guvernului și politizarea tuturor acestor fapte. În județul Sălaj se repeta aceeași situație. În diversele documente oficiale, cu foarte multe cazuri, și cel de la Curtuiușeni, comuna Valea lui Mihai, unde protestul era condus de ungurii comuniști și upemiști; înfierbântată, mulțimea a scandat „Trăiască Ungaria Mare!”, fiind nevoie de implicarea grănicerilor, care au operat câteva arestări, pentru a calma spiritele.¹¹⁰ În județul Satu Mare, Postul de jandarmi din comuna Viile a fost atacat de unguri la 2 septembrie 1945, raportul ajuns la București menționând: „Ura rebelilor s-a văzut din modul barbar cum au distrus mobilierul, ferestrele și ușile și prin lovirea jandarmilor”. Participanții la revoltă fuseseră în jur de 30. Conform ordinului din Capitală, cazul a putut fi cercetat doar cu aprobarea și în prezența reprezentanților UPM și PCR, până la urmă, pentru că faptele erau mult prea evidente, fiind arestați cinci dintre atacatori.¹¹¹ În aceeași comună se înregistrau acțiuni împotriva jandarmilor și în satele Livada și Dumbrava. De altfel, în zonă populația maghiară a refuzat să primească autoritățile românești până în iunie 1945, având susținerea organizațiilor PCR și UPM.¹¹² În iulie 1945 era atacat Postul de jandarmi din Careii Mari, județul Sălaj, pentru că nu arborase steagul Ungariei.¹¹³ În aceeași regiune nordică, în comunele Urziceni, Lucăceni, Bervenii – conform unui raport al SSI – populația maghiară „care urăște de moarte elementul românesc și caută pe orice cale a-l distruge”, se organizase în bande înarmate de partizani, atacând autoritățile Statului.¹¹⁴ Totodată, se înregistra permanentizarea procedurii controlului acțiunilor jandarmilor de către UPM. Președintele Uniunii din județul Someș, Antal

Daniel, emitea din Dej, la 7 septembrie 1945, o circulară către toate organizațiile locale ale UPM: anunța înțelegerea intervenită cu Comandamentul Legiunii de Jandarmi din județ, ca în fiecare comună, un delegat al UPM să fie prezent la toate cercetările întreprinse de jandarmi.¹¹⁵ Și, de asemenea, se constata înmulțirea reclamațiilor împotriva activității jandarmilor, reclamații strânse de organizațiile județene ale UPM și de conducerea centrală a acesteia și trimise Președinției Consiliului de Miniștri. De cele mai multe ori – așa cum dovedeau cercetările ulterioare – reclamațiile erau mincinoase; se inventau fapte; erau considerate ca opresive orice acțiuni prin care se încerca aplicarea legilor.¹¹⁶ Comandantul Secției de jandarmi Crasna, județul Sălaj, asaltat cu asemenea reclamații nefondate, raporta Legiunii de Jandarmi: „UPM face reclamații neîntemeiate și aceasta numai din ura ce o are asupra românilor, pe care caută a-i ponegri în toate ocaziile”.¹¹⁷ Împotriva comandantului Legiunii de Jandarmi Sălaj, căpitanul Marin Dinescu, UPM strânsese un dosar întreg cu reclamații, pe care-l trimisese la IGJ.¹¹⁸ Județul respectiv era în atenția deosebită a însăși conducerii centrale a UPM. La 9 august 1945, Kurkó Gyarfás trimitea o telegramă lui Teohari Georgescu, ministrul de Interne: „În județul Sălaj populația maghiară este persecutată de elemente reacționare care sunt ajutate de jandarmi. Mase maghiare fără vreo vină au fost ridicate și duse la Zalău în închisoare. Casele maghiare sunt distruse. Jandarmii brutalizează populația și nu respectă ordinea Ministerului de Interne în legătură cu șederea în Țară a celor cu cetățenie nedeclarată. Aceștia sunt expulzați. [...] Situația este foarte gravă, anarhia în toi. Cerem măsuri severe”.¹¹⁹ După numai zece zile, la 18 august, se adresa iar Ministerului de Interne, de data aceasta acuzându-i pe jandarmii din întreaga Transilvanie de Nord-Est: „Masa populației maghiare este îngrijorată foarte mult de împrejurarea că siguranța sa personală și materială, în lunile din urmă, a decăzut. [...] Are loc insultarea și brutalizarea zilnică a populației maghiare. [...] Situația trebuie considerată ca extrem de gravă, deoarece are deja consecințe politice catastrofale. Jandarmeria readusă în Ardealul de Nord nu corespunde așteptărilor. Nepedepsirea atrocităților antimaghiare, din punct de vedere practic, este motivul determinant al situației mai sus schițate. Evenimentele dureroase ale săptămânilor din urmă, întâmplare cu ocazia reîntoarcerii Armatei române, au dat o largă posibilitate șovinismului ca să creeze atmosferă contra maghiarilor. [...] Situația materială și personală a populației maghiare nu se poate restabili și asigura decât prin acțiunea imediată și paralelă a partidelor politice cu autoritate”. Și propunea adoptarea mai multor măsuri: - Înființarea unei jandarmerii populare sau a gărzilor comunale, formate din localnici, membri ai „partidelor democratice”, pentru „ajutorarea” forței publice; trebuiau puse sub autoritatea prefecturilor; prin urmare, organisme de ordine pe deplin politizate atât prin compoziție, cât și prin subordonare. – Dezarmarea sau transferarea din Ardeal a acelor unități de

jandarmi care i-au nemulțumit pe maghiari. – Jandarmeria să fie pusă sub controlul politic al prefectilor, aceștia având împuternicirea ca „în cazurile motivate prin interesul politic, să poată suspenda dispozițiile comandamentelor de jandarmi”. – Să se dea instrucțiuni jandarmilor să țină o strânsă legătură cu FND-ul, „iar unde acesta nu există, cu partidele democratice, între care și cu UPM”. – Să se înființeze, pe lângă fiecare legiune de jandarmi o comisie pentru siguranța publică, compusă din delegații tuturor partidelor politice.¹²⁰ Cu tot tonul imperativ al lui Kurkó Gyarfás, MAI nu a înființat jandarmeriile populare, dar a ordonat ca posturile de jandarmi să efectueze cercetarea faptelor ilegale săvârșite de maghiari doar în prezența unor delegați ai UPM.

Liderii maghiari urmăreau și monitorizau pe față toate acțiunile jandarmilor, ca să-i intimideze. Într-o adresă a IGJ către MAI din 12 septembrie 1945, se menționa că UPM a dat dispoziții tuturor organizațiilor sale ca, în fiecare zi, la ora 16, să raporteze ierarhic măsurile luate de autoritățile române față de maghiari; Uniunea „urmărește activitatea autorităților administrative și polițienești, semnalând forurile noastre superioare și Comisiei Aliate de Control fapte exagerate, care nu corespund adevărului”.¹²¹ Mai mult, la începutul lui 1946, a dat ordin organizațiilor sale locale să strângă date privind efectivele de jandarmi, originea etnică a acestora, armamentul de care dispuneau. Ca să afle aceste date, unii președinți locali de organizații s-au dus să le ceară chiar de la posturile de jandarmi.¹²²

O apreciere generală o face, într-un raport către IGJ din 25 iulie 1945, Inspectoratul de Jandarmi Oradea: „Populația maghiară din Ardealul de Nord a primit cu ură venirea jandarmilor în localități. Maghiarii încadrați în organizațiile comuniste au făcut acte de protest, că nu le trebuie jandarmi români, cerând să plece înapoi”.¹²³ Și Serviciul Centralizării Informațiilor de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri constata, în mai 1945, că în Ardealul de Nord autoritățile românești sunt jignite și sfidate, mai ales jandarmii.¹²⁴ Iar într-un Buletin informativ din septembrie 1945, se află concluzia: „Terorismul maghiar a trecut la acțiune, întrebuintând toate mijloacele de a putea înlocui autoritățile românești și mai ales jandarmii, cu elemente pur maghiare care să le dea tot concursul în executarea misiunii lor iredentiste”.¹²⁵

Se înregistrează o încercare a comandantului IGJ, generalul Anton, de a-și apăra subordonații, prin ordinul 35.466/22 iunie 1945: obținuse o dispoziție a MAI (nr. 4.318/15 iunie 1945), prin care toți cei care erau vinovați de acte de iredentism urmau să fie arestați și trimiși în lagăre, „întrucât numai așa se poate combate fascismul unguresc”.¹²⁶ Ordinul – în contradicție cu politica de până atunci de tolerare a acțiunilor revizioniste ungurești – a surprins conducerile legiunilor de jandarmi din Transilvania de Nord-Est. Inspectoratul de Jandarmi Cluj întreba dacă măsura îi viza doar pe maghiarii

cetățeni ai Ungariei; i s-a răspuns, de la București, că era valabilă pentru toți cetățenii români.¹²⁷ Însă, în practică nu s-a petrecut nici o schimbare; conducătorii politici nu au permis ca aliații de nădejde ai Guvernului Petru Groza să fie deranjați.

Toate acestea au făcut ca trecerea timpului să nu atenueze agresivitatea populației maghiare. În martie 1946, în comuna Ser, Sălaj, maghiarii refuzând să se supună dispozițiilor jandarmilor, liderii acestora au fost înaintați Parchetului; însă, au fost eliberați imediat, ceea ce i-a făcut să devină și mai agresivi. În comuna Diosig, același județ, o patrulă a fost atacată de săteni în plină zi; la fel la Căpleni. Legiunea de Jandarmi aprecia că „Încurajarea maghiarilor de a comite asemenea acte ostile se datorește și faptului că sunt puși în libertate de către Justiție”. Și-și arăta convingerea că „populația maghiară continuă să provoace autoritățile românești și în special jandarmii, în scopul vădit de a-i determina să treacă la măsuri represive, pentru a avea apoi ocazia să se manifeste ostil și să facă reclamații neîntemeiate și exagerate”.¹²⁸ Ca și până atunci, cele mai violente erau acțiunile din „județele secuiești”, ajungându-se la agresivități și revolte cu sute de participanți. În comuna Ozun, Trei Scaune, jandarmii au „îndrăznit” să coboare steagul Ungariei de pe clădirea Poștei. Ca urmare, la îndemnul lui Nagy Ferencs, membru al PCR, o mulțime de 200 de unguri au asediat Postul de jandarmi. Liderul local al UPM, Vancea Iosif, îi îndemna: „Săriți pe ei. Că n-au ce căuta aici, că ne-au spurcat pământul; până mâine dimineață să-i scoatem din sat!” Agresați, jandarmii au tras în aer câteva focuri de avertisment și s-au baricadat în clădire; vor scăpa numai datorită sosirii urgente a unei grupe de militari de la Sfântu Gheorghe.¹²⁹ Peste tot în județ jandarmii erau supuși unei permanente presiuni. Sergentul major Munteanu Ioan, de la Postul din comuna Sânzieni, exasperat de ceea ce se întâmpla, în februarie 1946 îi va scrie ministrului de Interne, prezentând pe larg situația: jandarmii nu puteau impune respectarea legii; „Nu le poți zice nimic [ungurilor], că dacă le zici ceva, noaptea ne distrug cu grenade și numaidecât ne reclamă la Comandamentul sovietic ca reacționari. [...] Vrem să dispară tot ce nu e bun, dar nu să-și bată joc de noi, de autorități cât și de Nația noastră, că suntem în România, nu în Ungaria. Se face să ne rupă nouă drapelul Țării? Și să ne mineze posturile și câte altele? Dacă dvs. găsiți de cuviință că-i bine, mă înclin”. Întrebat de MAI asupra veridicității celor scrise, șeful Legiunii de Jandarmi confirmă totul.¹³⁰ În județul vecin, tot „secuiesc”, Odorhei, ființau pe față vechile formațiuni „Rongyos Garda” (Garda Zdrencăroșilor). În comuna Zetea, acestea blocau toate acțiunile jandarmilor; erau dirijate de preotul Szebestyén István, care, „creștinește” îi îndemna pe ungurii localnici: „Să fie scoși jandarmii valahi din comună”. Tot aici, la 22 aprilie 1946, subprimarul Iacob Árpád, în fruntea a 400 de maghiari înarmați a spart arestul Postului de jandarmi, pentru a-l elibera pe infractorul Szabó

Ianos.¹³¹

Se înregistra și o intensă propagandă printre tinerii maghiari, pentru a pleca în Ungaria; acolo urmau să fie instruiți ca jandarmi; apoi, reîntorși, li se promitea instalarea în posturi în localitățile cu populație maghiară, în locul jandarmilor români a căror plecare va fi impusă.¹³²

*

În 1945 și 1946, una dintre cele mai frecvente manifestări ale respingerii încorporării Transilvaniei de Nord-Est în cadrul României, era refuzul tinerilor maghiari de a răspunde la chemările pentru satisfacerea serviciului militar în cadrul Armatei române. Refuzul era generalizat și coordonat de către liderii populației maghiare, conform aprecierii dintr-un document al Serviciului Centralizării Informațiilor de pe lângă PCM, din mai 1945.¹³³ Îndemnurile la nesupunere erau înregistrate și de Biroul Contrainformații al Marelui Stat Major: prefectul județului Trei Scaune, Kisgyorgy Thomas, în timpul unei cuvântări ținută cu ocazia sărbătoririi zilei de 9 mai 1945 (capitularea Germaniei), la Sfântu Gheorghe, a îndemnat populația să nu se prezinte pentru înscrierea pe tabelele de recensământ; șeful jandarmeriei populare din județ, Pila István, a cerut maghiarilor să nu răspundă la nici un ordin de chemare lansat de autoritățile române; prefectul județului Odorhei a pus în vedere locuitorilor să nu se prezinte la chemările Cercului Teritorial Militar.¹³⁴ Aceste cereri și îndemnuri au avut efect. Legiunea de Jandarmi Trei Scaune raporta, pe 13 iulie 1945, că marea majoritate a tinerilor maghiari nu s-au prezentat la recrutare.¹³⁵ Pe 23 iulie, la Primăria din Boroneșul Mare, sub egida Organizației Tineretului Progresist Maghiar, a avut loc o întrunire populară, unde s-a hotărât ca nimeni să nu se prezinte la încorporare, iar „celor care se vor prezenta li se vor aplica sancțiuni pe calea pumnului (bătaie)”.¹³⁶ La o altă întrunire populară, organizată de UPM, în comuna Micfalău, la 25 noiembrie, participanții au proclamat: „Niciodată nu vom fi soldați ai spurcatului de român”. La Aita Medie, pe 1 decembrie, tot în cadrul unei întruniri se declara: „Toți românii trebuie împușcați și spânzurați”.¹³⁷ În comunele Cernatu de Jos și Belini, conducerea rezistenței la încorporare o aveau chiar preoții,¹³⁸ ca urmare, nici un tânăr nu s-a prezentat la recrutare. Cei din Ariușd și Araci, pe 1 august au organizat o manifestație de protest chiar în fața Prefecturii din Sfântu Gheorghe, scandând: „Nu vrem să fim soldați valahi! Jos cu valahii! Trăiască Ungaria!”¹³⁹ Și tot în județul Trei Scaune, se înregistra conducerea rezistenței și de către lideri ai PCR.¹⁴⁰

Într-o informare mai largă, se prezenta o situație identică în județele Odorhei și Ciuc. În Odorhei, în fruntea propagandei ostilă recrutărilor se aflau primarii și celelalte autorități locale. Ca urmare, în plasa Praid, din 563 chemați la recrutare, răspuseseră doar 118, cei mai mulți români. În plasa

I.G. Duca, din 1900, au venit doar 688. În Ciuc, în comunele Imper, Plăinești, Lăzărea, Armășești, Cașinu, Ciucani, Lăzărești, Remetea, Ditrău, Ciumani, Toplița, același fenomen, din unele localități neprezentându-se nimeni.¹⁴¹ În comuna Racul, de lângă Miercurea Ciuc, în ziua când trebuiau să meargă la încorporare, 3 septembrie 1945, tinerii maghiari au profanat cimitirul ostașilor români morți în luptele din primul război mondial.¹⁴² Din comuna Bârzava, pe 6 august, cei câțiva care au răspuns chemării au mărșăluit încolonați prin localitate, cântând „Horthy Miklós se urcă pe calul său alb, / Și așa pleacă spre Ardealul frumos./ Iar ochii lui joacă de bucurie, / Și picioarele calului bat spume, / Din sângele spurcat de valah”.¹⁴³ Conform unui document al Marelui Stat Major, pentru Cercul Teritorial județean Ciuc se transmisese 230 ordine de chemare, pentru a se completa efectivele; se prezentaseră numai 90, toți români, majoritatea veniți ca voluntari; „Locuitorii a patru comune românești – se menționa – au declarat că dacă ungurii refuză să se prezinte, ei vor lăsa lucrul câmpului și vor veni, pentru a completa efectivul de care are nevoie Cercul Teritorial”.¹⁴⁴ Alarmat, Ministerul de Război transmitea celui de Interne, la 7 august 1945, o adresă consemnând „sabotarea recrutării în județul Ciuc”, acțiune dirijată chiar de către autorități, „care în majoritatea cazurilor sunt formate din unguri”; se cereau măsuri urgente și radicale, „pentru a nu știrbi prestigiul Armatei, cât și pentru a menține la un nivel demn autoritatea de Stat”. Iar MAI retransmitea adresa lui Luká László, secretar general al FND.¹⁴⁵

Și în județul Mureș, acțiunile erau asemănătoare. Tinerii din Cujejd, la 2 septembrie 1945, au mărșăluit prin comună cântând: „Sunt ai lui Horthy Miklós soldat. / Și așa frumoși ca ei nu mai sunt pe lume. / Ei vor pune drapelul unguresc / La hotarul de o mie de ani”. La 9 septembrie, recruții din Sântion scandau: „Vin ungurii și valahii se cutremură !” „Sunt al lui Horthy cătană și nu al Regelui Mihai!”, „Nu plânge române că nu va fi al tău Ardealul, fiindcă ungurii se jertfesc până la ultima picătură de sânge!”¹⁴⁶ În Mureș s-a încercat chiar o coordonare la nivelul întregului județ a refuzului încorporării, coordonare făcută de comuniștii unguri: s-au repartizat comunele pentru propagandă activiștilor de partid, urmând ca pe 4 septembrie aceștia să transmită cuvântul de ordine al neprezentării, „deoarece nu mai trebuie făcută armata la români”, întrucât, „peste zece zile Ungaria va fi reîntregită în hotarele vechi de 1000 de ani”. Rezultatul era raportat de Legiunea de Jandarmi: pe 4 septembrie nici un tânăr maghiar nu se prezentase la recrutare.¹⁴⁷ Cercetarea acestui caz s-a făcut foarte greu, plimbându-se hârtii de la un ministru la altul; abia la 8 aprilie 1946, MAI a dat ordin Prefecturii Mureș să lămurească definitiv lucrurile. Prefectura, pe 15 mai 1946, transmitea răspunsul: 1) La data recrutării din 1945, administrația română din Ardealul de Nord era doar în stadiul introducerii ei; populația era bombardată cu zvonuri alarmiste prin care se încerca destrămarea autorității de Stat; tinerii

erau îndemnați să nu se lase încorporați în Armata română, întrucât Ardealul va reveni Ungariei. 2) Pentru agravarea situației spre haos, a fost lansat un zvon conform căruia tinerii maghiari ce vor răspunde ordinului de recrutare vor fi trimiși în URSS.¹⁴⁸

În județul Someș se instituisese sistemul scutirilor de încorporare de la Comandamentul sovietic din Dej.¹⁴⁹ Iar din județul Satu Mare se raporta că majoritatea tinerilor unguri se puneau la adăpostul UPM și PCR; Postul de jandarmi Botiza anunța, la 5 septembrie 1945, că în comuna Odoreu, toți cei care au primit ordine de chemare s-au prezentat la sediul PCR și la cel al UPM, „unde li s-a spus, și li s-au dat instrucțiuni să spună la toți, că nu este nevoie să se prezinte acolo unde sunt chemați căci, dacă se prezintă, vor fi luați și deportați”.¹⁵⁰

În localitățile mixte din partea de vest a Transilvaniei, situația era mai complexă, aici, pe lângă refuzul ungarilor de a răspunde ordinelor de chemare, înregistrându-se foarte multe încercări de a-i opri și pe români să se ducă la încorporare. De aceea, s-a ajuns în multe locuri la lupte de stradă, fiecare parte fluturându-și propriul steag național. Pe 11 septembrie 1945, 70 de români din Simian, Sălaj, mergeau spre centrul de încorporare, încolonați și cu steagul României în frunte; la trecerea prin comuna Valea lui Mihai, le-au ieșit înainte mai mulți tineri unguri, care fluturau steagul Ungariei, „manifestând în favoarea Ungariei”. A urmat o încăierare, în timpul căreia steagul României a fost rupt și călcat în picioare. A doua zi, trecând tot prin Valea lui Mihai, recruții români din comuna Năsad, Sălaj, au fost atacați cu focuri de armă și înconjurați de întreaga populație maghiară din localitate, care i-a bătut și rănit. Incidentul era considerat atât de grav, încât era anunțat de IGJ simultan ministerelor de Interne, al Naționalităților și de Război.¹⁵¹ Pe 4 octombrie, un incident major a avut loc în comuna Marghita, Bihor, provocat de recruții maghiari din comunele Chiaslaz, Chiralău, Albiș, Sânlazar, care scandau că ei sunt ostași honvezi. Cei din Albești au refuzat cu toții chemarea, notarul și primarul declarând că-i vor ataca pe jandarmi dacă vor interveni.¹⁵² Incidente violente vor avea loc și la Careii Mari, Periceni, Crasna. Pe 13 octombrie, la Zalău, întărâtați de foarte multe incidente de acest fel, recruții români, într-o coloană masivă, cu drapelul românesc în frunte, au mărșăluit prin tot orașul, intonând cântece patriotice românești și unul compus pe loc, al cărui refren era „Jos Budapesta”.¹⁵³ Însă, cele mai grave incidente au avut loc în zona Baia Mare. Primarul român al comunei Buzești i-a adus pe tineri la Centrul de recrutare, încolonați, cu steagul Țării în frunte și intonând cântece patriotice. După recrutare, Poliția, compusă din unguri, l-a arestat. Ca urmare, peste o sută de țărani au asaltat sediul Poliției și au forțat eliberarea primarului. Apoi, numărul țărănilor români ce protestau împotriva arestării samavolnice a crescut la câteva sute; au intrat în Poliție și i-au bătut pe polițiști; au cerut alungarea tuturor polițiștilor unguri. Conducerea Poliției a solicitat o grabnică

intervenție a Armatei. Cunoscând substratul național al revoltei țăranilor români, comandantul Batalionului 8 Vânători de Munte va trimite soldații abia după două ore. Între timp, comuniștii au adus, pe o stradă alăturată sediului Poliției, 500 de muncitori unguri. Ajunsă la fața locului, între cele două tabere gata să se înfrunte, Armata nu a intervenit împotriva țăranilor, lucru pentru care fusese chemată, ci a arestat 20 muncitori. Sentimentele militarilor se vedeau și în expresia unuia dintre subofițeri: „Unguri spurcați, bolșevici, suntem până peste cap de democrația voastră”. Fraternalizând cu țăranii, un grup de militari au mers la întreprinderile Phöenix, au arestat mai mulți muncitori unguri, considerați ca incitatori la violență, și i-au adus la Poliție, defilând prin întregul oraș cu mâinile ridicate. Ca urmare, s-a dat alarma generală printre comuniști și Comitetul Regionalei PCR a trimis la Baia Mare un camion cu 35 muncitori maghiari înarmați cu puști și mitraliere. Nu s-a ajuns la lupte, pentru că Armata s-a retras în cazărmi iar țăranii s-au întors la casele lor. În raportul întocmit de Comitetul Regional PCR, se relatează cu indignare fraternizarea dintre țărani și ostași, menționându-se că cei 11.000 de muncitori din Baia Mare erau extrem de revoltați și cereau pedepse aspre. Tot Regionala credea că în spatele evenimentelor stătea „reacțiunea română” condusă în zonă de Episcopia Română Unită cu Roma și PNT – Maniu, care au vrut să lovească în populația maghiară și în democrație. Șeful Regionalei PCR era Ady Ladislau; șeful Poliției era tot un ungar; șeful Siguranței era un evreu. (Pentru a lămurii și mai bine raporturile româno-maghiare din zonă, antetul hârtiei cu raportul consemna atât denumirea în limba română, cât și în maghiară: *Kommunistak Romániai Partja - Nagybanya*). De la CC al PCR, raportul ajunge al Emil Bodnăraș, subsecretar de Stat la Președinția Consiliului de Miniștri, care va cere Ministerului de Război o anchetă severă.¹⁵⁴

Conform legilor în vigoare în acel moment, nesupunerea la recrutare era aspru pedepsită. Însă, încercarea de a aplica prevederile legale și în Transilvania de Nord-Est a fost privită ca o adevărată surpriză. Într-o adresă a IGJ către Marele Stat Major al Armatei, din 6 martie 1946, se consemna situația din județul Ciuc. În perioada iulie-septembrie 1945, Cercul teritorial Ciuc lansase ordine de chemare. „Datorită atitudinii refractare a populației din acel teritoriu față de autoritățile românești nou instalate în acea vreme – menționa adresa – și mai ales datorită zvonurilor alarmiste șovine răspândite de reacționarii maghiari, parte din localnicii maghiari nu au răspuns la ordinele de chemare”. În ianuarie 1946, au fost chemați din nou, pentru clarificarea situației militare. Cei care nu au avut o justificare a neprezentării au fost trimiși în fața Consiliului de Război, pronunțându-se pedepse conforme cu Codul Justiției Militare pentru nesupunere la concentrare, conforme cu instrucțiunile Ministerului de Război nr. 13366/1 decembrie 1944 și Legii 439/1944. Ca urmare, „o adevărată panică a izbucnit în rândul populației maghiare”; 300 dintre cei urmăriți s-au ascuns; familiile acestora s-

au plâns prefectului de Ciuc, afirmând că măsura aplicată „face parte din persecuțiile autorităților românești față de populația maghiară”. IGJ credea că fugarii se vor constitui în bande și vor teroriza județul; de aceea, propunea o amnistie generală.¹⁵⁵ Astfel, a fost acceptată, încă odată, încălcarea legilor românești, fără pedeapsă pentru cei în cauză numai pentru că erau maghiari.

Foarte multe documente ale diverselor organisme din MAI înregistrau intensa propagandă desfășurată în 1946 și 1947 în Transilvania de Nord-Est, pentru ca tinerii maghiari să plece în Ungaria, ca să fie acolo instruiți militar și să poată participa la războiul de recucerire a Transilvaniei. Campania aceasta avea intensitatea cea mai mare în județele Trei Scaune, Ciuc, Odorhei și Mureș și era coordonată de la Cluj. A avut anumite succese, o serie de tineri unguri ascultând îndemnul de plecare.¹⁵⁶ În 1946 se înregistra și o altă metodă de a nu răspunde la ordinele de încorporare în Armata română: tinerii unguri se prezentau la Consulatul Suediei din Brașov, unde solicitau înrolarea în Legiunea Străină și în Armata americană; Consulatul Suediei, care de la 23 august 1944 gira și interesele Ungariei în România, îi trimitea pe solicitanți la Legația Suediei din București, înora dându-le chiar bilete de drum.¹⁵⁷

*

Cea mai gravă formă de opoziție la integrarea Transilvaniei de Nord-Est în Statul român a fost rezistența armată. S-a avut în vedere o rebeliune generală într-un moment când Marile Puteri dezbăteau configurația granițelor postbelice, pentru ca acțiunea să determine o soluție favorabilă Ungariei. Însă, nu au fost făcuți decât o parte din pașii necesari spre o asemenea rebeliune: foarte mulți maghiari și-au procurat arme de război; în foarte multe locuri s-au făcut depozite de arme; mulți dintre cei care urmau să participe la o eventuală rebeliune au fost instruiți militar, având loc ședințe de tragere cu toate tipurile de arme; instructori militari au fost trimiși în Transilvania de Nord-Est din Ungaria, unii având rang de ofițer în Armata maghiară; organizații clandestine au acționat pentru pregătirea populației în vederea rebeliunii. Se formaseră detașamente paramilitare maghiare acționând la vedere; erau cunoscute de autorități, dar împotriva lor nu se luau măsuri. Biroul Contrainformații al Marelui Stat Major al Armatei române le numea „miliții muncitorești” și estima că au 8.000 de membri (toamna lui 1945).¹⁵⁸ S-a încercat și pasul următor al acestei acțiuni: coordonarea generală la nivelul întregii Transilvanii. M.St.M. informa Guvernul asupra acestei încercări, pe care o identificase. Conform raportului respectiv, în 1946 acționau în România mai multe organizații subversive maghiare, cu activitate antiromânească, unele și înainte de 1944, altele fiind noi. Cea mai importantă, care dorea să le coordoneze pe toate, era Magyar Ellenallasi Mozgalom (M.E.N. – Mișcarea de Rezistență Maghiară). I se subordonau chiar și organizații cu un vădit caracter terorist; între acestea: Asociația Trăgătorilor „Wesselenyi”, Partizanii

Baronului Atzel Ede, Ordinul Vitejilor, Vânătorii Turanici. În cadrul lor, acționau și foarte mulți dintre foștii membrii ai formațiunii fasciste Crucile cu Săgeți. Încă din 1945 se constatare și refacerea organizațiilor paramilitare ale tineretului maghiar, Levente, cu baze în special în școli; fapt subliniat pe larg de Serviciul Poliției de Siguranță din Inspectoratul Regional de Poliție Timișoara. În tot acest complex, foarte periculoase erau considerate gărzile înarmate create în diverse unități industriale, din muncitori de origine maghiară, precum „Dermata” sau „Fabrica de Oțel din Cluj”. Deși aveau acțiune antiromânească, erau tolerate de autoritățile comuniste de la București, pentru ca, sub paravanul „democrației”, să le poată folosi împotriva „reacțiunii”. Se știa că majoritatea organizațiilor subversive și teroriste, și unele unități paramilitare, erau apropiate de Opoziția Maghiară, coordonată de Teleky Adam. Centrul Mișcării de Rezistență Maghiară era la Cluj, unde chiar șeful siguranței, László Ferencz, precum și ajutorul său, erau în strânsă legătură cu Organizația. M. St. M. identificase membrii ai M.E.N. și în Poliția din Transilvania, așa explicându-se că aceasta nu semnală și nu urmărea Organizația. Aceasta, se raporta, „are membrii introduși în toate organizațiile democratice și în instituțiile de Stat, cu scopul de a ști din vreme măsurile ori inițiativele acestea hotărâsc a lua, spre a le putea contracara”. Pe lângă pregătirea militară a membrilor săi M.E.N. desfășura și o acțiune de propagandă șovină și revizionistă: difuza zvonuri pentru alarmarea românilor, privind instabilitatea granițelor de vest; răspândea manifeste antiromânești, chemându-i pe unguri la rezistență împotriva Statului, broșuri revizioniste, hărți ale Ungariei Mari, etc. M. St. M. identifica și o altă formă de acțiune: transmiterea unor mesaje de amenințare cu moartea membrilor de frunte ai P.C.R. – semnate „Garda de Fier a României” ori „Mâna Neagră”, pentru a fi considerate ca venind din partea legionarilor. M.E.N. avea ca obiectiv atragerea tuturor maghiarilor din Transilvania, ca o condiție pentru a face posibil țelul revizionist. Cum și U.P.M. dorea înregimentarea maghiarilor, între cele două organizații s-a manifestat o puternică și constantă concurență. Dar, U.P.M. era susținută și de „forțele democratice românești”, nefiind supusă nici unei acțiuni coercitive din partea Statului. Existau organizații paramilitare cu acțiune doar în unele județe ale Transilvaniei. Un raport din 12 ianuarie 1947, al Poliției Oradea, anunța descoperirea – prin colaborarea între Poliție, Jandarmerie, Regimentul 7 Grăniceri Baia Mare – a unei puternice organizații teroriste maghiare în Maramureș și Bucovina; centrul acesteia era la Sighet; între membrii avea și cetățeni ai Ungariei, intrați clandestin în România (unii foști militari); toți erau înscrși fie în U.P.M., fie în P.C.R. Dispuneau de armament de război. Denumirea era semnificativă: „Erdely Partisan”. În raportul menționat erau identificate acțiunile organizației: pregătirea localnicilor maghiari pentru activități teroriste, precum distrugerea rețelei de comunicații, atacuri contra posturilor de poliție, terorizarea românilor pentru a

părăsi regiunea, „în vederea unor intervenții străine pe teritoriul Statului”, în funcție de hotărârile Conferinței de Pace de la Paris. Ordinele le primea de la Budapesta, prin intermediul organizației Magyar Szabadsag (Libertatea Maghiară).^{158 bis} Nu s-a făcut, însă, pasul decisiv – coordonarea acestor acțiuni; existau inițiative locale sau zonale, nu și un organism central, pe teritoriul Transilvaniei de Nord-Est, care să le sincronizeze. Nu s-a ajuns la o rebeliune generalizată și datorită acțiunii diverselor organisme ale Statului: Armata, Jandarmeria, Poliția. Acestea, descoperind unele depozite de arme și organizații clandestine au creat impresia, printre maghiari, a unei omniprezențe și, ca urmare, aceștia au acționat mult mai precaut. În realitate, de cele mai multe ori descoperirile au fost întâmplătoare.

Mai ales în „județele secuiești” se știa de existența unei mari cantități de arme în posesia locuitorilor unguri. Având în vedere această situație, comandantul Legiunii de jandarmi Trei Scaune, maiorul Gheorghe Diaconescu, a cerut generalului Bâldan, șeful Comandamentului 5 Teritorial, în timpul vizitei acestuia la Sfântu Gheorghe, o ordonanță pentru predarea tuturor armelor.¹⁵⁹ A fost dată pe 17 iulie 1945 – Ordonanța nr. 23 – și afișată în toate localitățile. Termenul de predare era 23 iulie, ora 19, precizându-se că cei ce nu se vor conforma vor fi pedepsiți cu muncă silnică pe viață. Amenințarea nu a fost luată în serios, și până la termenul stabilit a fost predată o singură armă de vânatoare. Ca urmare, comandantul Legiunii a trecut la cercetări. În timp de o lună a făcut descoperiri impresionante de arme și muniții. Toate depozitele de pe raza județului se aflau sub controlul unei organizații maghiare clandestine, cu ramificații în județele Ciuc, Odorhei și Mureș; membrii acesteia erau toți și în organizațiile PCR și UPM. Șeful tuturor era Pila István, fostul comandant al „jandarmeriei populare” din Trei Scaune, „mare agitator și șovinist”, inițiatorul majorității arestărilor samavolnice, al maltratărilor românilor din județul respectiv, în perioada noiembrie 1944 – mai 1945. Printre conducătorii organizației clandestine se aflau chiar și ocupanți ai unor posturi importante: șeful Poliției Sfântu Gheorghe, Silvasy Isidor, șeful Biroului administrativ din aceeași Poliție, Demeter István ș.a. Se preconizau, în ordine: propaganda antiromânească, sabotajele, actele de terorism și, într-un context internațional favorabil, o rebeliune armată. Această ultimă formă de acțiune urma să fie declanșată în perioada 1-10 septembrie 1945, începând de la sate, în toate cele patru „județe secuiești”, pentru a influența pe reprezentanții Marilor Puteri după Conferința de la Postdam. Se trecuse la organizarea paramilitară a locuitorilor din toate comunele în formațiuni restrânse; preoții și învățătorii le dirijau; fiecare formațiune avea câte zece oameni (se numeau „Tizedes”) existând mai multe într-o localitate; toți bărbații valizi urmau să intre în asemenea formațiuni; unitatea superioară era compusă din o sută de membri („Százodos”). Inspectoratul de jandarmi Mureș aflase că dispozițiile de organizare veniseră

din Ungaria și fuseseră transmise în teritoriu de către o centrală aflată la Târgu Mureș.¹⁶⁰ Acțiunea rapidă a jandarmilor din Trei Scaune a împiedicat declanșarea rebeliunii. Pe tot parcursul lunii august 1945 au fost descoperite numeroase depozite de muniții și s-au făcut multe arestări. La 1 august, în comuna Chichiș a fost găsit un depozit de arme îngropat sub dușumeaua garajului pompei comunale de incendiu, depozit amenajat de primarul localității, Debretzi Toma, de ajutorul de primar Gheci Sándor și de funcționarul Temerdek Iosif; conținea 5 lăzi cu 50 proiectile brandt, 15 mitraliere, două lăzi cartușe mitralieră – toate date spre păstrare de Pila István.¹⁶¹ La 3 august, un alt depozit de arme a fost descoperit în comuna Covasna, chiar într-o cameră din sediul PCR; fuseseră aduse armele tot de Pila István, în acest caz ajutat de secretarul Organizației PCR din Covasna, Szas Mihai. La 5 august se anunța descoperirea unui mare depozit de armament – muniții, exploziv, diverse arme și chiar un tun antitanc – în casa din Covasna a lui Pila István. În toate cazurile, armele descoperite au fost predate Comisiei Aliate de Control.¹⁶²

Pentru a-i intimida pe jandarmi, ca să nu-și mai continue cercetările, în centrul zonei unde fuseseră descoperite depozitele de arme, la Târgu Secuiesc, a avut loc o mare adunare populară convocată de PCR – toți conducătorii locali ai acestuia fiind unguri. În comunele din jurul orașului, din ziua precedentă se scrisese pe ziduri și garduri „Trăiască Ungaria!”. La Târgu Secuiesc s-a scandat: „Jos Jandarmeria!”, „Jos Armata română!”, „Trăiască Ungaria!”. Ocazia a fost folosită și de foștii membri ai „jandarmeriei populare” pentru a apare în public, demonstrativ, cu uniforme și arme militare, date de pretorul plășii Târgu Secuiesc. Poliția locală, formată numai din maghiari, nu a intervenit.¹⁶³

Șeful Jandarmeriei județene nu s-a lăsat intimidat și descoperirile vor continua. La jumătatea lui august era identificat un nou depozit de arme, în comuna Pava; se afla în subsolul Școlii și în podul Primăriei: 30 arme militare germane și maghiare, două puști mitralieră germane, nouă lăzi cu grenade, muniție, exploziv. Erau arestați Bartos Gh., Covacs Iosif, Nemet Albert – toți din organizația lui Pila István. La 28 august, un alt depozit era descoperit în podul sediului Poliției din Târgu Secuiesc, deținut de șeful Postului, Sekelly István și de ajutorul său, Bene Zóltan. Erau înregistrate: 26 arme militare germane și maghiare, două pistoale, 11 lăzi și cutii cu cartușe. Alte trei descoperiri s-au făcut în comunele Zăbala, Zagon, Vâlcele – toate depozite ale aceleiași organizații. Au fost arestați în întreg județul Trei Scaune, în iulie-august 1945, 15 maghiari posesori ai unor depozite de arme, în frunte cu Pila István.¹⁶⁴ Urmările descoperirii depozitelor și ale arestărilor au fost diferite. Pe de o parte, se înregistrau proteste împotriva acțiunilor „nedemocratice” ale jandarmilor. La 1 septembrie 1945 s-a sărbătorit la Sfântu Gheorghe un an de la înființarea sindicatelor de la fabrica de țigarete și de la cea de textile;

culoana manifestațiilor sindicaliști a trecut prin fața sediului Jandarmeriei și a scandat numele lui Pila István și pe cel al lui Silvasy Isidor, care erau arestați.¹⁶⁵ Ca să fie și mai expliciti, la sfârșit manifestați, toți unguri, au scandat și „Vrem hotarele vechii Ungarii!”. Și, în fruntea celor care se pronunțau pentru eliberarea complotiștilor și pentru Ungaria Mare se aflau prefectul județului și secretarul Organizației județene a PCR.¹⁶⁶ S-au înregistrat, însă, și gesturi contrare. Maiorul Diaconescu menționa: „La știrea arestării lui Pila István, mare parte din însăși populația maghiară de pe raza acestui județ a manifestat foarte mare bucurie. În termen de două zile, au venit la Legiune peste 50 persoane de origine etnică maghiară, cu reclamații contra lui Pila István. Din cercetarea lor, reies jafuri de zeci de milioane, maltratări, schingiurii și chiar crime de omor”.¹⁶⁷

Ceea ce se descoperise în județul Trei Scaune era de o gravitate deosebită. De aceea, IGJ a trimis un raport detaliat și primului ministru, pe 22 august 1945. În aceeași zi, comandamentul Direcției Siguranță și Ordine Publică din IGJ, colonelul N. Stoicescu, transmitea Legiunii de Jandarmi Trei Scaune ordinul de a cerceta toate ramificațiile acțiunilor conduse de István Pila. Însă, având în vedere contextul politic, adăuga precaut: „Pentru a nu se depăși cercetarea strict polițienească pe care o faceți, veți proceda cu cel mai mare tact, spre a nu cădea în extremă și a ajunge la situația că urmăriți populația maghiară conlocuitoare”.¹⁶⁸ Bucureștiul va prelua întreaga cercetare, pe 1 septembrie 1945, Pila István și ceilalți arestați fiind transferați în Capitală. La 3 septembrie sosea la Sfântu Gheorghe colonelul Tănăsescu, director general în MAI, pentru a conduce cercetările. Cum era de așteptat, în cadrul anchetei a intervenit și Luká László – care era originar din comuna Lemnia, lângă Târgu Secuiesc, așadar chiar din zona unde se descoperiseră depozitele de arme și activase cel mai intens Pila István – trimis special de conducerea PCR, împreună cu Nicolae Goldberger, pentru că toți cei arestați erau membri ai PCR, ori aveau strânse legături cu comuniștii. Cum descoperirile jandarmilor nu puteau fi contestate și se demonstrase legătura complotiștilor cu conducerea județului, trimișii Bucureștilor au fost obligați să-l demită pe prefect.¹⁶⁹ Lichidarea organizației lui Pila István nu a dus, însă, la încetarea acțiunilor împotriva Statului român din județul Trei Scaune.

Acțiuni de pregătire a rezistenței armate au avut loc în întreaga Transilvanie de Nord-Est. În județul Odorhei, pentru că jandarmii s-au putut instala abia în luna iulie 1945, supravegherea acțiunilor antistatale era făcută de către Legiunea de Jandarmi din județul vecin, Târnava Mare. În iunie, aceasta raporta existența unor grupuri înarmate de unguri în zona Baraolt; în tot județul, foarte mulți unguri își păstrau armele sub pretextul că fac parte din „poliția populară maghiară”. Imediat după instalarea Legiunii, aceasta a descoperit depozite de arme în mai multe locuri în zona montană.¹⁷⁰ În toate localitățile, membrii așa-ziselor gărzi populare au refuzat să predea

armamentul pe care-l posedau, invocând înființarea gărzilor de comandamentele sovietice, ca urmare doar acestea le puteau dizolva. Același refuz de predare a armelor și după publicarea Ordonanței nr. 23/17 iulie 1945 a Comandamentului 5 Teritorial Brașov. Cu greu, jandarmii reușesc să ridice unele depozite de armament din comune și să-i aresteze pe unii din organizatorii lor, între care și primari.¹⁷¹ Dar, conform evaluărilor făcute, ceea ce s-a reușit a fi capturat era numai o mică parte din armamentul existent la populația județului. Rezistența la predarea armelor era o atitudine generală a populației maghiare, în toate localitățile fiind răspândite manifestate și afișe cu îndemn: „Secui înarmați-vă împotriva hoardelor române!”¹⁷²

În județul Ciuc situația era asemănătoare. Cu toată opoziția la predarea armelor, jandarmii au reușit să descopere unele depozite, cel mai important fiind cel din comuna Lunca de Jos (arme, grenade, cartușe, etc.), deținut de un lider local al UPM.¹⁷³ De asemenea, au fost identificate mai multe formațiuni paramilitare – consemnate într-un document al Biroului Contrainformații al M.St.M. – posesoare de armament ușor și greu.¹⁷⁴ Tot membri ai UPM erau și posesorii depozitului de arme descoperit, la începutul lui 1946, în Bistrița, județul Năsăud.¹⁷⁵ În Maramureș era identificată o organizație teroristă maghiară, ai cărei membri fuseseră dotați cu arme aduse din Ungaria după încetarea războiului; scopul principal era atacarea grănicerilor români și a autorităților de Stat, pentru a crea un focar, care să fie exploatat propagandistic pe plan internațional. Jandarmii au arestat 80 dintre participanții la activitățile teroriste, dar „Guvernul român a dat dispoziții ca să fie lăsați liberi, deoarece erau cei mai marcanți membri ai partidelor democrate românești”. (Conform formulărilor din epocă, „partide democrate românești” erau PCR, PSD, FP). Față de această măsură a Guvernului – care însemna o tolerare a acțiunilor antistatale ungurești – populația română se arăta foarte nemulțumită.¹⁷⁶ Abia la 24 decembrie 1945, Comandamentul 6 Teritoriul Cluj va da și el o uniformă militară maghiară, cu puști și purtând pe cap căști de război maghiare, au defilat la flancul drept al unei grupări de manifestați”. Și defilarea a fost primită de Luká László – căruia i s-au părut normale armele, uniformele, simbolurile revizioniste maghiare.¹⁸³ În această atmosferă tolerată în Cluj, oricând se puteau produce incidente sângeroase. Primul va fi la 3 august 1945, atunci când o unitate militară românească înapoiată de pe front a fost primită sărbătorește în oraș, de comandantul Garnizoanei, generalul Mociulski, de autoritățile civile și un mare număr de locuitori români. La 8,30, Piața Unirii era plină de lume; „Primirea a fost deosebit de entuziastă. S-au cântat cântece patriotice românești, printre care «Deșteaptă-te române!» Domnii generali români au fost purtați pe brațe de public și aclamați deosebit de frenetic. Steagurile cu tricolorul românesc s-au văzut mai multe ca oricând”. După defilarea Armatei, muncitorii de la „Dermata” au defilat și ei înarmați, în semn de sfidare, „așa cum au mai făcut și altădată” La sediul PSD, ai cărui lideri

erau în totalitate unguri, era arborat numai steagul URSS; un ofițer român l-a arborat și pe cel al României, cu toată împotrivirea muncitorilor maghiari. Strângându-se mai mulți, ungurii reușesc, totuși, să coboare steagul României și-l calcă în picioare, „spre marea indignare a publicului românesc”. Prefectul Poliției, ajuns rapid la fața locului, l-a bruscat pe un maior român; drept urmare, „mai mulți soldați au sărit în ajutorul superiorului lor și au administrat prefectului o corecție”. Vom urma arestări, mai ales în rândul studenților români.¹⁸⁴ Era doar începutul. La două zile, pe 5 august, era organizată primirea în Cluj a Diviziei a 8-a Cavalerie, care se întorcea și ea de pe front. Cu această ocazie confruntările au fost mult mai violente și s-au tras focuri de armă. Trupele au defilat în Piața Ștefan cel Mare, „aclamate de populația românească și insultate de maghiari”. Aflând de noua defilare, muncitorii de la „Dermata”, înarmați, s-au încolonat și au pornit spre centrul orașului, dar lumea se răspândise. Deliberat, coloana muncitorilor a intrat într-un detașament de jandarmi, producându-se o busculadă; pentru a liniști lucrurile, un ofițer a ordonat să se tragă o salvă în aer; atunci, muncitorii au ripostat trăgând în plin, omorând un soldat și un ofițer și rănind mai mulți soldați. Văzându-se atacați jandarmii au tras și ei în plin, omorând doi unguri. Un alt raport al Jandarmeriei era mult mai detaliat și mai exact: La primirea Diviziei a 8-a, care a avut loc începând cu ora 18,30, au participat câteva mii de oameni, majoritatea români; s-a făcut „o impresionantă manifestare națională”. Când ultimele coloane militare se scurgeau spre ieșirea orașului, gărzile înarmate de la „Dermata” și cele ale municipiului Cluj au deschis foc cu puști, pistoale și arme automate asupra publicului român de pe stradă și a ostașilor ce făceau poliția cordoanelor. Au fost omorâți pe loc locotenentul Gh. Neagu și sergentul D. Căciular; alți cinci militari și un jandarm au fost grav răniți. Atacatorii strigau: „Jos Regele!”, „Jos Armata capitaliștilor, care nu e democrată ci fascistă!”. Ulterior, grupuri de civili maghiari înarmați au făcut plimbări demonstrative prin centrul orașului, în camioane. Preotul Nicolae Oprin, din Bonțida, declara că a văzut cum se amplasau, lângă Catedrala ortodoxă, mitraliere camuflate în tufișuri, de către civili unguri.¹⁸⁵ Comisia mixtă (româno-sovietică) de cercetare a evenimentelor a ajuns la concluzia că „Incidentul a fost pus la cale, din vreme și bine pregătit, de către gărzile fabricii «Dermata». Focul s-a dezlănțuit din partea gărzilor civile, în momentul când un grup de români s-au amestecat cu un grup de unguri care strigau «Jos Regele și Armata!»”. Pe 6 august nu se știa încă numărul exact al morților și răniților.¹⁸⁶ Lucrurile fiind atât de grave, a fost informat și primul ministru,¹⁸⁷ fără a se consemna o reacție din partea acestuia.

Unitatea de șoc comunistă și, totodată, vârful de lance al revizionismului maghiar la Cluj, o reprezentau cei 4000 de muncitori unguri de la „Dermata”; jandarmii știau că „din aceștia o parte sunt înarmați cu arme militare și chiar cu mitraliere”.¹⁸⁸ Autoritățile sperau să-i folosească numai

împotriva „reacțiunii”, însă aceștia se pregăteau intens și pentru lupta cu Statul român. De aceea, în fabrică a fost amenajat un mare depozit clandestin de arme și muniții, descoperit întâmplător în februarie 1946; într-o pivniță din interiorul fabricii erau 317 grenade, 97 focoase de grenadă, 9.212 cartușe de armă, cinci încărcătoare de mitralieră etc., toate de proveniență maghiară. (Nu s-au găsit arme, pentru că acestea deja erau împărțite muncitorilor).¹⁸⁹

Și în alte localități din Transilvania de Nord-Est populația maghiară și-a arătat ostilitatea față de Armata română în momentul reînțarcerii ei de pe front, fără a se ajunge la evenimente de gravitatea celor de la Cluj. La Miercurea Ciuc, Garnizoana a primit festiv trupele pe 23 august 1945, în prezența autorităților, dar fără participarea locuitorilor unguri. Prin comunele din județul Ciuc, pe unde au trecut unitățile militare, maghiarii s-au închis în case; peste tot s-a arborat pe clădirile publice steagul Ungariei.¹⁹⁰ Aceeași atitudine ostilă și în comunele cu populație maghiară din județul Bihor față de soldații Diviziei a 10-a Infanterie; zilnic erau reclamați, pentru fapte inventate, la comandamentele sovietice.¹⁹¹ La 11 august întorcându-se de pe front, intra în Sighet Batalionul 9 Vânători de Munte; la toate casele maghiarilor a fost arborat steagul Ungariei; la fel în Ocna Șugatag.¹⁹²

Situația era generală. Un material întocmit de SSI menționa: „Cu prilejul înapoierii trupelor române în Țară, s-au organizat primiri în toate orașele Transilvaniei – Oradea, Zalău, Cluj etc. pretutindeni, populația maghiară le-a întâmpinat cu strigăte de „Jos Armata!”¹⁹³ Iar Inspectoratul de Jandarmi Cluj raporta că „populația maghiară în general nutrește o neîmpăcate ură și fanatic șovinism contra a tot ce e românesc”. Refuzând să participe la întâmpinarea trupelor reînțoarse de pe front, maghiarii spuneau cu dispreț: „Nu putem bate din palme, că avem reumatism”. Concluzia Inspectoratului: „Aceste acte de sabotaj a serbărilor organizate de oficialitatea românească, se datoresc în mare măsură propagandei oculte din partea UPM, care nu este altceva decât o officină a iredentismului maghiar, care sub oblăduirea «democrației» activează ca în regimul trecut”.¹⁹⁴

Incidentele legate de prezența Armatei române în Transilvania de Nord-Est vor continua. Analizându-le, Ministerul de Război va ajunge, al 31 martie 1946, la o concluzie conformă cu interesul politic al PCR: Vina este de partea autorităților militare, care nu au luat măsuri de prevenire. Se cerea să se evite scandalurile, mai ales în „regiunile unde există o stare de spirit nefavorabilă”. Mai mult, Ministerul de Război ordona o atentă supraveghere nu a reprezentanților revizionismului maghiar, ci a manifestărilor militarilor români, „pentru a se preveni incidente, netezind astfel drumul spre o desăvârșită înțelegere cu națiunile conlocuitoare, în cadrul celui mai sincer și dorit spirit democratic de care Armata trebuie să fie animată”. Ordinul era semnat chiar de ministrul de Război, generalul Vasiliu Rășcanu.¹⁹⁵

Dacă simpla trecere a unor unități ale Armatei române, revenite de pe

front, a trezit asemenea reacții, amplasarea unora, cu statut definitiv, în diverse localități, a trezit o adevărată furie. La Târgul Secuiesc, instalarea unui regiment de artilerie „a produs o mare fierbere și nedumerire în rândul populației maghiare – scria într-un raport al Jandarmeriei. Zilnic se prezintă la Postul de jandarmi oameni din comune și sate, cerând să li se precizeze dacă această unitate a fost instalată definitiv sau numai temporar, iar la afirmația jandarmilor că instalarea are caracter permanent, cei în cauză spun că ei au fost asigurați de către actualul Guvern maghiar din Budapesta – prin conducătorii locali – că autoritățile românești stau numai temporar, întrucât Ardealul trebuie să revină Ungariei sau să se declare independent sub protecția URSS”. Totodată, se aruncau injurii la adresa românilor.¹⁹⁶ Se adăuga ostilitatea față de tot ceea ce simboliza Armata română: cimitire ale soldaților români, monumente ale eroilor. La Târgu Lăpuș, Someș, monumentul eroilor români din primul război mondial fusese distrus de unguri în timpul ocupației horthyste; în vara lui 1945, autoritățile, formate predominant din unguri, nu îngăduiau refacerea lui; în schimb, monumentul ostașilor maghiari se păstra.¹⁹⁷ La Toplița, Mureș, cimitirul eroilor români din primul război mondial avea și un monument. În timpul ocupației, mai mulți unguri localnici, la îndemnul inginerului Molnár Francisc, „au mers la cimitirul eroilor și au distrus locașurile unde erau osemintele ofițerilor eroi, le-au spart plăcile, au aruncat osemintele iar craniile le-au pus în pari unde se văd și azi – se scria într-un raport al Legiunii de Jandarmi Mureș din august 1945. Au profanat în mod îngrozitor toate osemintele depuse în cimitir, iar placa mare pe care era stema Țării, indivizii Simon Andrei, Pentz Ioan, Siclodi Ioan au dus-o în comună și au pus-o ca podea la grajdul vitelor [...] Plăcile mai mici cu emblema Țării au fost îngropate în pământ, spunând românilor că au îngropat România pe veci. Au distrus tot cimitirul. Datorită rezistenței maghiarilor ce conduceau autoritățile locale de Stat, în august 1945 cimitirul nu fusese încă refăcut, cercetările continuând foarte greu.¹⁹⁸ Întregă această atitudine ostilă nu i-a descurajat pe militarii români ale căror unități erau amplasate în Transilvania de Nord-Est, ci le-a produs o reacție inversă. Caracteristic pentru întreaga regiune era constatarea făcută, în februarie 1946, în județul Mureș: „Printre militari se observă o accentuare a sentimentului național”.¹⁹⁹

Nici la sfârșitul anului 1945 problema armelor deținute ilegal de civili maghiari în Transilvania de Nord-Est nu a fost rezolvată, fapt care genera un grav pericol la adresa Statului român. Raportul SSI din 19 decembrie menționa că în regiune se observă „o tendință de înarmare a populației maghiare. Se caută orice cale și se întrebuintează orice mijloc pentru a se putea ajunge la acest scop”. Printre exemplele date în raport era cazul de la „Dermata” Cluj, unde toți muncitorii și funcționarii posedau arme militare, cu care făceau trageri de instrucție, în echipe de câte 15, în pădurile Culebeș și Sabor. Tinerii maghiari din comunele județului Năsăud, se mai consemna,

dețineau mari cantități de grenade. În județul Someș, maghiarii membri ai formațiunilor politice guvernamentale erau, în majoritate, înarmați. În județele Bihor, Satu Mare, Sălaj, foarte mulți maghiari dețineau arme, fiind descoperite și câteva depozite. Toți funcționarii Poștei din Satu Mare, peste o sută, primiseră de la UPM revolve. După ce prezenta exemplele, raportul SSI avea o concluzie alarmantă: „Există o tendință spre înarmare a ungarilor ardeleni și stadiul înaintat în care a ajuns această înarmare se vede și din cele declarate de un maghiar altora, cu ocazia unui incident cu un subofițer român: «Duceți-vă acasă și aduceți armele, doar aveți fiecare câte una»”.²⁰⁰

*

În 1945 și 1946, prin greutăți deosebite a trecut sistemul de învățământ din Transilvania de Nord-Est. După ce timp de patru ani a fost supus unei politici sistematice de maghiarizare – cu rezultatul reducerii masive a numărului școlilor românești, a personalului didactic românesc, cu trecerea forțată a foarte multor elevi români la școli maghiare – revenirea la normalitate a întâmpinat o susținută opoziție după reinstalarea administrației românești, favorizată de inconsecvența și slăbiciunea Guvernului de la București. Astfel, și după revenirea regiunii la România învățământul românesc de aici era în continuare discriminat în raport cu cel maghiar.

În loc să se aplice imediat măsura anunțată de Lucrețiu Pătrășcanu la radio pe 3 aprilie 1945 – de extindere a întregii legislații românești în Transilvania de Nord-Est – s-a propus, în domeniul învățământului primar și secundar, o lege specială pentru această regiune. Propunerea a fost făcută într-un cadru oficial – întrunirea corpului didactic din Cluj, la 17 aprilie 1945. Primarul comunist al orașului, Tudor Bugnariu, citea, chiar în deschiderea întrunirii, un ante-proiect pentru o lege a învățământului primar și secundar din Transilvania de Nord, declarând că trebuie adoptat întrucât este democratic. Din sală, Justin Porouțiu, profesor la Școala Normală de Băieți din Cluj, a ripostat: „Cred că sunt în asentimentul întregului corp didactic prezent [...] și rog pe dl. președinte a ne lămuri pentru ce se întocmește acest proiect al învățământului pentru Ardealul de Nord, când în Țara Românească există o astfel de lege? Ori și astăzi mai există frontierele blestimate de la Feleac, sau poate credeți într-o autonomie a Ardealului de Nord, fără să se țină seamă de Țara mamă, de legile ei, de ordinele Ministerului Educației Naționale. În caz când nu este așa, nu avem nevoie de un proiect de lege pentru această provincie”. Majoritatea celor aflați în sală au aplaudat puternic. Cu toate acestea, proiectul a fost discutat pe articole; printre altele, prevedea impunerea în organele de control școlar ale fiecărui județ a câte doi inspectori maghiari. În semn de protest la ideea unei legi speciale pentru Transilvania Nord-Est, cei mai mulți participanți au părăsit sala – din 200 au mai rămas numai 40. Însă, și în aceste condiții s-a hotărât ca proiectul să fie trimis

Ministerului.²⁰¹

Și în domeniul învățământului, ungurii au avut o atitudine ofensivă, transmițând Ministerului Educației Naționale nenumărate plângeri de discriminare a învățământului în limba maghiară, cerând repetat și nejustificat mărirea numărului de școli de toate gradele, a numărului de posturi didactice, construirea de noi localuri etc. Și astfel, Ministerul în loc să repare nedreptățile din timpul ocupației la adresa învățământului în limba română, le-a conservat, asigurând și în acest domeniu un statut privilegiat minorităților.

Într-o întrunire, din vara lui 1945, a Consiliului FND cu conducerea UPM, s-au discutat toate nemulțumirile și cererile maghiarilor. Ministrul adjunct, Aurel Potop, fără a ști care este situația reală în nordul Transilvaniei, a luat de bune plângerile ce-i fuseseră trimise de unguri și s-a întrecut în promisiuni: „Noi vrem să vă asigurăm un învățământ primar gratuit. Dar câte școli? Aceasta n-ați fixat. Noi vă tratăm la egalitate. Dacă în Țara noastră avem 40 de elevi de clasă tot 40 vor fi și elevii maghiari. Vă dăm un învățător, o clasă. Dacă satul e maghiar, vă dăm câte posturi e nevoie acolo în limba maghiară. Dacă e jumătate maghiar, jumătate român, dăm și învățători proporțional. Toți suntem cetățeni ai Statului, și sunt hotărât să vă asigur la egalitate un învățământ primar gratuit”.²⁰² În realitate, în 1945-1946, nenumărate documente ale diverselor instituții de Stat indicau, în nordul Transilvaniei, o lipsă acută a școlilor și învățătorilor pentru români, nu pentru maghiari; o ofensivă permanentă împotriva învățământului în limba română; continuarea politicii de maghiarizare prin școală. În iarna lui 1945, înainte de reinstalarea administrației românești, în majoritatea județelor Transilvaniei de Nord-Est, în foarte multe sate nu funcționau școli românești; în schimb, toate cele maghiare erau în funcție.²⁰³ Din martie 1945, au început a fi transmise la București rapoarte pe această temă. Legiunea de Jandarmi Bihor, la mijlocul lui martie, în urma unei prezentări generale, ajungea la concluzia că în multe localități nu erau școli românești, iar acolo unde erau, lipseau învățătorii: la Josani erau 80 de copii fără învățător; la Goila 58; la Săliște 63; Galacea 190; Burdoiu 73 etc. În comuna Pădurea Neagră venise un învățător român, dar fusese alungat de ungurii localnici. La Tăuteu fusese numit numai un învățător maghiar, deși erau și 102 elevi români.²⁰⁴ În Belfir, ungurii au impus învățătorului Paul Florian să le predea localul școlii, pentru că ei nu vor în comună și școală românească.²⁰⁵ În raportul Inspectoratului de Jandarmi Oradea din 18 martie 1945 se menționa lipsa învățătorilor români în toate județele aparținând de acest inspectorat: Sălaj, Satu Mare, Bihor. Ca urmare, se scria, mulți români își trimiteau copiii la școli maghiare. Era prezentat și fenomenul des întâlnit al alungării învățătorilor români de către unguri, cu toate că aveau repartiții în localitățile respective.²⁰⁶ În județul Sălaj, la 2 aprilie 1945 erau înregistrați 316 copii români – greco-catolici și ortodocși – obligați să urmeze școlile maghiare în comunele Tășnad, Ratin, Valea lui Mihai,

Simian, Budișan, Silindru, Chesereu, Piscolt, Galaspeteu, Sărmășag, Adoni, Tarcea, Dobra, Cehul Silvaniei, Ciumești, Sanislau, Moftiul Mic, Marodin, Jibou.²⁰⁷ Alt raport indica și comunele sălăjene unde nu erau învățători români în decembrie 1945: Chilioara, Coșeu, Curitău, Camăr, Doh, Bădăcin, Siciu, Lomprit, Câmpia, Cristelec, Uliacul Șimleului, Maladia, Aleuș, Boghiș, Ciuta, Corni, Ser, Hodad, Ratin, Bic, Fizeș, Sârbi, Tusa, Boianul Crasnei, Cizer, Pria, Ponita, Seredeiu, Sângiorgiul de Mezeș, Unguraș, Chichișa, Văscăpău, Stana, Ciumârna, Păușa. Total 41 posturi. „Cum majoritatea acestor comune sunt locuite de români, din cauza lipsei învățătorilor, copiii nu frecventează cursurile” și „vor rămâne analfabeți”, iar în comunele mixte „vor urma școala maghiară și, ca urmare, vor fi maghiarizați”.²⁰⁸ În localitățile unde erau totuși învățători români, acestora le reveneau mult mai mulți elevi pe clasă, decât învățătorilor maghiari; în cele mai multe cazuri proporția era aceeași cu cea de la Guruslău, unde învățătorului maghiar îi reveneau 15 elevi, iar celui român peste 30.²⁰⁹ Asemănătoare era și situația din județul Satu Mare, aici înregistrându-se în primul rând lipsa localurilor pentru școli românești; de obicei acestea existau, dar autoritățile locale maghiare refuzau să le elibereze.²¹⁰

În județul Trei Scaune, în septembrie 1945 Inspectoratul Școlar a hotărât redeschiderea școlii din comuna Ozun, închisă în timpul ocupației și transformată în primărie; maghiarii localnici s-au opus, amenințând cu întrebuintarea forței.²¹¹ În același județ, la Bicfalău și Biscad românii erau „îndemnați” stăruitor să-și dea copiii numai la școli maghiare, fapt care a provocat o mare tensiune. „Îndemnuri” primeau și învățătorii români – să se mute în județul Brașov, pentru că Transilvania de Nord va reveni Ungariei și nu va fi nevoie de ei.²¹² În Mureș, primarul din Pădureni l-a alungat pe învățătorul român, spunându-i să meargă în România.²¹³ În comuna Frumoasa, Ciuc, localnicii maghiari s-au opus înființării unei clase cu predare în limba română, deși aceasta fusese hotărâtă de Inspectoratul Școlar.²¹⁴ (Coexistau două inspectorate școlare, unul român și altul maghiar, ordinele date fiind de multe ori contradictorii). De altfel, în județul respectiv, însăși existența Inspectoratului Școlar Român numit de Minister era contestată; învățătorii și profesorii maghiari nu au acceptat hotărârea Ministerului. Legiunea de Jandarmi Ciuc raporta, la 29 august 1945, că învățătorii și profesorii maghiari „se consideră autonomi și independenți”.²¹⁵ În județul alăturat Odorhei, erau și situații neîntâlnite în alte părți. În comuna Vidacut, președintele Organizației locale UPM a ordonat, în aprilie 1945, învățătorilor de la școala românească să predea numai în limba maghiară, jandarmii apreciind că se instituiseră o adevărată teroare.²¹⁶ Atunci când învățătorii români nu se lăsau alungați sau continuau să predea în limba română, începeau reclamațiile, transmise prin intermediul UPM la Ministerul Educației Naționale sau la cel de Interne. Asupra celor în cauză se aruncau învinuiri fanteziste. Furia alungării

învățătorilor români era atât de mare, încât se trimiteau plângeri chiar împotriva unor oameni care nu existau: UPM Sfântu Gheorghe reclama, în mai 1945, la Direcția Siguranță și Ordine Publică din MAI, pe învățătorul Molnár Vasile din comuna Turia, Trei Scaune, pentru că „folosește cuvinte murdare la adresa copiilor”; fiind o problemă de „siguranță națională”, imediat a fost ordonată o anchetă care, însă, a dovedit că nici nu exista un învățător cu numele respectiv.²¹⁷

La începutul lui 1946 din diverse județe ale Transilvaniei de Nord-Est se raporta persistența aceluiași probleme în învățământul primar și secundar. În ianuarie 1946, Legiunea de Jandarmi Bihor menționa lipsa învățătorilor români; cei maghiari în schimb erau peste nevoi.²¹⁸ În Maramureș, la Câmpulung de Tisa, un învățător rutean împiedica deschiderea școlii românești, sub motivul că „poporul român nu merită școală”.²¹⁹ Acolo unde se reușea totuși să fie deschise școli românești, imediat apărea acuzația lansării unei „campanii de românizare, de desnaționalizare” a minorităților; plângerile erau trimise către MEN, primul ministru, ziare.²²⁰ În județul Năsăud, deși ponderea populației românești era foarte mare, datorită rezistenței maghiarilor în unele localități mixte nici până la jumătatea lui 1946 nu fuseseră deschise școli românești.²²¹ În Mureș, la Sanișor, ungurii care în 1940 închiseseră școala românească împiedicau redeschiderea ei în februarie 1946, deși românii refuzau să accepte învățător maghiar.²²² La Pădureni, același județ, așa cum procedase și în 1945, primarul interzicea deschiderea școlii românești, răspunzând la adresa Inspectoratului Școlar: „Școala românească să se facă în România, nu în comuna Pădureni”.²²³ În județul Cluj lipseau foarte mulți învățători români.²²⁴ Inspectoratul de Jandarmi Oradea raporta, la 30 martie 1946, că în toate județele subordonate se înregistra o intensă acțiune de maghiarizare a tineretului școlar român, prin obstrucția ce se făcea învățământului în limba maternă; în schimb, nici un elev maghiar nu era obligat să frecventeze școli românești.²²⁵ Se desfășura o acțiune de maghiarizare și asupra elevilor șvabi.²²⁶

Totul se făcea cu aprobare tacită a autorităților centrale, care, deși erau informate, refuzau să ia măsurile necesare revenirii la normalitate. Dacă autoritățile centrale aprobau tacit, cele locale, în majoritate formate din unguri, o făceau pe față. Uneori se ajungea la cazuri extreme când se contesta însăși existența populației românești într-o localitate sau alta, drept motiv pentru neacceptarea deschiderii de școli. În comuna Cățelușa, plasa Crasna, Sălaj, în vara lui 1945 s-a făcut recensământul copiilor de vârstă școlară (5-16 ani); în total erau 170, din care 78 români, 75 unguri, 17 țigani. Învățătorul maghiar care a făcut recensământul i-a declarat pe toți maghiari.²²⁷ La Boghiș, același județ, în martie 1946 la adresa Inspectoratului școlar prin care se cerea eliberarea localului școlii românești, pentru a-l instala acolo pe învățătorul Sabău, primarul împreună cu liderii locali ai PCR, UPM, FND – toți unguri –

au hotărât că nu este nevoie de școală românească, pentru că în comună ar fi doar un singur elev român; în realitate erau 77.²²⁸ De asemenea, în Bihor, pe ansamblul județului se constata că numărul raportat al elevilor unguri era mult mai mare decât cel real, majoritatea recensămintelor fiind făcute de învățători maghiari.²²⁹

Prin școală, începând cu cea primară, se ducea o intensă propagandă revizionistă maghiară. Asupra acesteia se atrăgea atenția, mai ales de Jandarmerie, în mod repetat, fără a fi luate măsuri coercitive. În comuna Pereceiu, Sălaj, orele de curs erau începute cu cântecul „Roșu, alb și verde, trăiască pământul unguresc”.²³⁰ În întregul județ în caietele tuturor copiilor școlilor maghiare era scrisă o versiune revizionistă a *Crezului*: „Cred într-un Dumnezeu, / Cred într-o Patrie, / Cred într-o dumnezeiască, veșnică dreptate, / Cred în reînvierea Ungariei”.²³¹ Și Inspectoratul de Jandarmi Oradea raporta că se impunea tuturor copiilor maghiari de a păstra și învăța textul *Crezului* revizionist: „Astfel – se concludea în raport – atât în școli, cât și în biserici, se desfășoară o intensă propagandă iredentistă maghiară”.²³² Peste tot, în 1945 și 1946, se foloseau în școlile maghiare manualele de istorie și de geografie valabile pentru școlile din Ungaria; orele de limba română erau, pe față, interzise; din nici o clasă nu lipseau hărțile Ungariei Mari.²³³ O situație similară era înregistrată și în școlile confesionale maghiare (reformate și romano-catolice).²³⁴ Pentru deplina subordonare a copiilor față de țelurile naționalist-șovine se recurgea chiar și la amenințări la adresa acestora. La Beclean, în primăvara lui 1946, învățătorul spunea zilnic elevilor unguri că trebuie să fie naționaliști, să fie uniți, pentru că altfel „vor păți ce au pățit copiii unguri din Cluj, adică vor fi omorâți de români și de evrei”.²³⁵ Faptul că jandarmii se interesau de propaganda revizionistă dusă în școli a produs supărare, și multe reclamații. În comuna Țaga, Someș, informat asupra materialului didactic ce era folosit, jandarmul a întrebat pe directorul școlii după ce manuale se învață și de ce; imediat a fost reclamat la UPM și, de aici, la MAI, pentru că „a perturbat învățământul”.²³⁶

Conform Legii 406/29 mai 1945, liceele și gimnaziile românești din Transilvania de Nord-Est, existente în 1940, trebuiau să-și reia activitatea. Unitățile similare maghiare nu erau afectate, continuau să existe, în unele cazuri fiind nevoie, însă, din cauza lipsei de spațiu, să funcționeze în aceeași clădire cu cele românești. Peste tot a fost refuzată împărțirea clădirilor, cu toate că unitățile maghiare aveau spațiu excedentar. Din această cauză, cele mai multe licee și gimnazii românești nu au putut să-și înceapă cursurile la 15 noiembrie 1945, cum hotărâse MEN. Iar acolo unde au reușit, întâmpinau o permanentă obstrucție. Reînființarea învățământului secundar românesc a fost întâmpinată, în unele locuri, chiar cu acte de violență, pentru a-i intimida pe elevi. Atmosfera foarte ostilă era completată prin piedicile birocratice.

La 1 mai 1946, la Satu Mare, un grup masiv de unguri i-au bătut pe

elevii și profesorii Liceului „Mihai Eminescu”; patru profesori și șase elevi au fost internați în spital cu răni foarte grave provocate prin lovituri cu ciomegele și cuțitele.²³⁷ Faptul era pe punctul de a provoca o revoltă generală anti-ungurească în județ. Populația românească din satele apropiate de Satu Mare, foarte indignată, intenționa ca pe 10 mai, profitând de manifestațiile consacrate Zilei Monarhiei, să își ia revanșa față de agresorii maghiari. Pentru a preveni o escaladare a violențelor, prefectul a ordonat interzicerea participării țăranilor români la sărbătoarea organizată în capitala județului.²³⁸ La Baia Mare, elevii români ai Liceului „Gheorghe Șincai” erau zilnic agresati de unguri. În plus, aceștia intrau în clase și umpleau pereții și tablele cu lozinci precum „Jos Regele Mihai!”, „Trăiască Horthy!”, „Românii puturoși!”, „Acum nu mai e România, este democrație!”, „Românii mari măgari!” Ca urmare, 39 elevi și directorul Vasile Doniga înaintau plângeri autorităților, în ianuarie 1946; fără rezultat.²³⁹ La Salonta, Bihor, profesorii maghiari se opuneau, chiar și în ianuarie 1946, reînființării gimnaziului românesc, sub motiv că populația românească din localitate era minoritară.²⁴⁰ La Gheorghieni, Ciuc, Liceul „Sfântu Nicolae” era supus unui adevărat asediu. Instituția fondată în 1920 – fusese închisă în timpul ocupației horthyste. Prin Ordinul 266786/6 octombrie 1945, MEN o reînființase, cu toată opoziția autorităților locale, care afirmau că ar putea fi stânjenită activitatea Liceului maghiar. Conform memoriului directorului Emil Nireșteanu, Liceul românesc se afla sub o permanentă „teroare morală”: firma îi era spartă în fiecare săptămână; elevii erau mereu bătuți de elevii maghiari și chiar de către profesorii maghiari, inclusiv în timpul lecțiilor; autoritățile locale se amestecau în viața școlară, dădeau directive – între care și interzicerea purtării emblemelor cu tricolor românesc sau cu portretul Regelui (unii elevi au fost arestați pentru că purtau asemenea embleme); de mai multe ori, s-au tras focuri de armă asupra clădirii. În decembrie 1945, secretarul PCR local a admonestat conducerea Liceului și pentru că a îndrăznit să organizeze o serbare școlară cu cântece patriotice. Într-un referat către MEN se aprecia că aceste acte represive erau coordonate de UPM.²⁴¹ Cu toate aceste multe acțiuni împotriva sa, Liceul „Sfântu Nicolae” a rezistat. Mai mult, în mai 1946 își va lua în subordine și gestiunea Gimnaziului Unic din Bicazul Ardelean și a celui din Tulgheș – ambele românești, cu câte o singură clasă, create la 15 noiembrie 1945.²⁴²

La Miercurea Ciuc, directorul Gimnaziului maghiar de fete, Csástor Ladislau, refuza și în mai 1946 să împartă localul școlii cu Gimnaziul românesc având în frunte pe Tudor Spirache, deși primise ordin în acest sens de la MEN, cât și de la Inspectoratul Școlar Regional Cluj. A fost nevoie ca să se deplaseze la Miercurea Ciuc, de la Cluj, conducătorul Inspectoratului Român, Teodor Ghindea, precum și al Inspectoratului Maghiar, Hadházy Sándor.²⁴³ Aceeași situație și la Odorhei. În toamna lui 1945 și iarna lui 1946,

directorul Liceului industrial Maghiar, Baniáy Ionas, a interzis instalarea Liceului Industrial Românesc, condus de Anton Ionescu, deși instituția respectivă existase și înainte de război. De mai multe ori, directorul român a trebuit să sesizeze MEN²⁴⁴, până când, în aprilie 1946 la Odorhei a fost trimisă o comisie de anchetă. Pe lângă Teodor Ghindea, erau chiar conducătorii învățământului secundar din MEN – Romulus Demetrescu și Nicolae Nicolaescu; strategic, inspectorul maghiar desemnat, Szász Arpad, s-a declarat bolnav. Comisia constata „o situație neobișnuită”: pentru a bloca revenirea Liceului românesc, la 31 mai 1945, un nelegal „Consiliu al învățământului maghiar” din Târgu Mureș a numit – deși nu avea acest drept – pe Baniáy Ános ca director, chiar dacă acesta nu avea studiile necesare. Ordinul 3442/1945 adăuga: „Vă rugăm să vă puneți în contact cu sindicatele muncitorești din localitate și cu FND-ul. Despre organizarea școlii veți raporta Inspectoratului maghiar din Cluj și Consiliului de Învățământ Maghiar din Târgu Mureș”. Pentru că se făcuse peste capul Ministerului, acesta nu confirmă numirea, Baniáy rămânând doar cu o susținere politică. Cu toate acestea, directorul maghiar a luat în stăpânire întreaga clădire, refuzând să o împartă cu Liceul românesc. În fața Comisiei de anchetă el își justifica aptitudinea: „Nu pot fi trădătorul Poporului maghiar”. Și aducea ca suport atitudinea locuitorilor care nu admiteau „cuiburile de românizare”. Era susținut de FND, PCR, UPM, Sindicate – toate având în frunte, la nivelul județului, numai unguri. A fost unul dintre puținele cazuri când, în acei ani, o comisie ministerială s-a arătat fermă în combaterea naționalismului șovin maghiar; în concluziile raportului se scria: „Inginerul Baniáy face șovinism obraznic, profitând de blândețea noastră și de faptul că are libertate să invoce atitudini politice. [...] Suntem siliți a constata că dl. Baniáy este un admirabil și prea îndrăzneț campion al intereselor maghiare autonomiste și separatiste. [...] Secuții, precum ne-am convins, au crezut că România e prea slabă și nu are nici un drept asupra Transilvaniei, cucerită de îndrăznețele trupe româno-ruse, care au răpit din nou Ungariei horthyste o parte din «Patria Milenară»”. Se cerea înlăturarea directorului maghiar, cu atât mai mult cu cât se afla și în ancheta Parchetului. Referatul Comisiei era interesant și pentru faptul că, în final, includea aprecieri cu caracter general, privind întreaga Transilvanie de Nord-Est. „Nu este o noutate că și formațiunile politice maghiare din Odorhei – ca și la Cluj, ca și la Târgu Mureș, ca și la Oradea (avem documente precise de pretutindeni) – au aceleași atitudini ostile, antiromânești (acolo se zice «antifasciste»); termenul îl folosesc vechii horthyști, azi «democrați» pe care epurația nu i-a pus la locul cuvenit, cu îngăduința care surpă siguranța Statului pretutindeni). [...] UPM se agită politic și a creat o atmosferă de învrăjbită pentru ca, ștergând ilegalitățile școlilor ungurești, să-i acuze de șovinism pe românii care apără drepturile școlii Statului. [...] Aici Statul nostru a fost prea tolerant și a cedat presiunilor. [...] Ungurii au luat această îngăduință a

Statului drept slăbiciune și de aceea au abuzat și au provocat populației românești jigniri și suferințe nemeritate și prea dureroase”. Se remarcă și faptul că atitudinea antiromânească din Transilvania de Nord-Est era tolerată și încurajată de Inspectoratul Școlar Regional Maghiar din Cluj, a cărui existență autonomă era illogică; de aceea se propunea ca să fie transformat în secție maghiară pe lângă Inspectoratul Român din Cluj; la fel trebuia procedat și în județe.²⁴⁵ Imediat UPM a trimis un protest ferm la MEN, acuzând lipsa de obiectivitate a Comisiei. Șeful acesteia, Romulus Demetrescu, director al Învățământului Industrial din Minister, răspundea: inspecția a fost deplin obiectivă, iar „atitudinea conducătorilor Gimnaziului Industrial Odorhei este categoric ostilă și intereselor școlii și autorităților Statului”.²⁴⁶

Și la Satu Mare, directorul Liceului Industrial Maghiar împiedica funcționarea Liceului Industrial Românesc.²⁴⁷

La Târgu Mureș, cu mare greutate și-a putut relua activitatea Liceul Industrial Românesc, funcționând în același local cu cel maghiar așa cum hotărâse MEN pentru întreaga Transilvaniei de Nord-Est. Aici ostilitatea personalului didactic și a elevilor unguri se traducea prin obstrucții zilnice, distrugerea însemnelor Statului român aflate în clase, distrugerea mobilierului. Cea mai puternică revărsare de ură la adresa românilor avusese loc pe 2-3 februarie 1946, în timpul unei serbări la Liceul Maghiar: după înlăturarea drapelului României s-a scandat „Csák Oláhak ne lássak !” (Numai valahi împuțiti să nu văd!). Acestea în prezența tuturor profesorilor maghiari și a directorului Heszlkje Iózsef. (În timpul anchetei, toți profesorii și elevii participanți au declarat că nu știu și nu au văzut nimic, iar profesorul Orbán István a spus că „Afișarea tricolorului românesc are un caracter provocator”). După două săptămâni, membri ai Sindicatului Lemnarilor din Târgu Mureș au manifestat în fața clădirii Liceului, au pătruns în cancelarie strigând în ungurește: „Afară cu directorul român!”. Li s-au alăturat elevi maghiari și profesorul Petelei István. Poliția le va întocmi un dosar și-l va trimite Curții Marțiale Cluj; la intervenția UPM, nu li se va da nici o pedeapsă. S-a ajuns, totuși, la o anchetă școlară cerută de Consiliul Interșcolar Târgu Mureș, condus de Grigore Ciortea, ministrului Ștefan Voitec; acesta va aproba. Este înlăturat directorul maghiar, iar noul director, Holbach Eugen, împreună cu directorul român, Paul Ardeleanu, vor semna o declarație comună prin care „se angajează leal la conducerea școlilor respective și să fie solidar răspunzători de gestiunea unică”. Se va da și un ordin circular al lui Romulus Demetrescu – scris în română și maghiară pentru a nu se mai invoca necunoașterea limbii – prin care orice neînțelegere viitoare trebuia rezolvată de Consiliul Interșcolar, interzicându-se „interpretări de la persoane din afara școlii”; toate clasele trebuiau să aibă portretul Regelui Mihai și al Mareșalului Stalin; la serbări vor fi arborate drapelele României, URSS, Marii Britanii și SUA; la orele de educație cetățenească se va vorbi despre necesitatea

conviețuirii pașnice între etnii, despre rolul Regelui Mihai în înlăturarea regimului Antonescu și democratizarea Țării, despre acțiunea Marilor Puteri. La fel ca și referatul Comisiei de anchetă de la Odorhei, și cel de la Târgu Mureș se încheia cu o concluzie largă: „Ura împotriva românilor în Transilvania Eliberată este un fapt general, rămas în spiritul șovin maghiar de totdeauna, dar mai aprins ca oricând în vremea ocupației horthysto-szálassiste”.²⁴⁸

Problemele specifice învățământului preuniversitar din Transilvania de Nord-Est, precum și gravitatea lor, au impus MEN crearea unei comisii speciale, (Decizia 250952/14 august 1946), „pentru reglementarea și rezolvarea tuturor chestiunilor școlare în privința raporturilor populației române și maghiare din Transilvania”. Avea trei membri: inspectoratul general Hadzasy Sándor, inspectorul general Teodor Ghindea și un reprezentant al Ministerului, inspectorul general Romulus Demetrescu. Comisia urma să ancheteze la fața locului toate cazurile semnalate și să facă propuneri Ministerului. Avea caracter permanent.²⁴⁹ Toate aceste comisii de anchetă trimise de MEN în Transilvania de Nord-Est și, mai ales, concluziile lor, au indignat UPM. Ca urmare, în *Rezoluția* adoptată la Conferința CC al UPM de la Brașov, 18-20 martie 1946, se va acorda un spațiu foarte mare pentru prezentarea doleanțelor maghiarilor în domeniul învățământului, toate expuse cu un ton ultimativ. Printre altele, se cerea finalizarea grabnică a încadrării personalului didactic maghiar, „până la 1 aprilie 1946”; crearea unui buget special pentru învățământul maghiar; modificarea Statutului Naționalităților, pentru garantarea autonomiei învățământului maghiar; recunoașterea inspectoratelor maghiare ca instituții legale; prin decret-lege, să se recunoască drept definitivă numirea cadrelor didactice maghiare, „pe baza drepturilor câștigate” – așadar, să se conserve situația din timpul ocupației. Pentru a veghea la îndeplinirea acestor cereri, să fie numit în Minister un secretar general maghiar. Pentru că nu erau disponibile atât de multe cadre didactice de limbă maghiară câte se doreau, se cerea încălcarea Legii și studenții unguri să aibă dreptul de a-și parcurge ultimul an de studii într-o sesiune extraordinară în vara lui 1946, urmând ca imediat să fie declarați profesori.²⁵⁰ Pe ansamblu, *Rezoluția* avea un caracter ultimativ. Subordonat politic, MEN a cedat în fața cererilor UPM. Dacă în 1945 decisese ca școlile cu limba de predare maghiară să funcționeze după Legea și Regulamentul din 1936 și îndrăznise chiar să afirme că „directorii școlilor maghiare *este recomandabil* [subl. n.] să cunoască limba română” (Decizia 301730/4 noiembrie 1945)²⁵¹, ulterior se vor face multe derogări chiar de la această recomandare, deși se referea la limba oficială a Statului. Unele dintre derogări vor avea consecințe importante. La 10 decembrie 1945, Miron Nicolescu, ministru secretar de Stat, decidea că în școlile maghiare, spre deosebire de celelalte, pot funcționa ca profesori și pensionarii, studenții sau cei cu diplome nelegate de învățământ; numirile se

faceau nu de Minister, ci de Inspectoratul Regional Maghiar Cluj; articolul 3 al Deciziei preciza: „Astfel, pentru școlile maghiare nu se aplică Decizia 301730”.²⁵² Tot Miron Nicolescu mai semna și Decizia 39326/6 februarie 1946, conform căreia în școlile maghiare „toate materiile de studiu se vor preda în limba maghiară, inclusiv Istoria, Geografia și Constituția Țării”.²⁵³ Aceste derogări indică netemeinicia plângerilor UPM din martie 1946. În urma *Rezoluției*, MEN va întocmi o serie întreagă de statistici, toate demonstrând creșterea numărului de școli, elevi și personal didactic maghiar față de 1939.²⁵⁴ Raportat la ponderea populației, învățământul în limba maghiară era mult mai dezvoltat decât cel în limba română.

Pentru a întregi imaginea învățământului preuniversitar din Transilvania de Nord-Est în 1945-1946, trebuie menționate și ordinele ce mai erau transmise încă în regiune de către Ministerul Învățământului de la Budapesta, deși de mult aceasta nu mai aparținea Ungariei. Unele au fost interceptate. DGP raporta, pe 20 martie 1946, că inspectoratele școlare din Brașov și Cluj primiseră de la Ministerul de Învățământ al Guvernului Ungariei, recent, un ordin prin care se cerea ca în școli să nu se folosească harta României și să nu se predea Istoria și Geografia României, deoarece în cel mult două-trei luni, Ardealul va fi redat Ungariei. Ascultătoare, inspectoratele respective au decis ca ordinul să fie adus la cunoștința directorilor de școli, urmând ca aceștia să-l aplice „pe răspunderea lor”.²⁵⁵ În zonă, multe cadre didactice fuseseră numite de către Ministerul de la Budapesta în perioada ocupației și, de aceea, unele chiar declarau că ele au în vedere numai directivele aceluși Minister; directorul Liceului Industrial maghiar din Odorhei spunea acest lucru, deschis, și în fața Comisiei de anchetă a MEN, în aprilie 1946.²⁵⁶

*

Învățământul universitar maghiar din Transilvania de Nord-Est, la fel ca cel primar și secundar, a obținut după război o situație mai bună decât aceea dinaintea Diktatului de la Viena. Cel mai important succes a fost crearea unei universități maghiare de Stat, o adevărată cetate a șovinismului maghiar, pregătind cadrele necesare înființării unui Stat în Stat.

Românii speraseră că imediat ce Transilvania de Nord-Est va fi eliberată, Universitatea „Regele Ferdinand I”, constrânsă să se refugieze la Sibiu în 1940, va reveni la Cluj. Autoritățile sovietice și autoritățile comuniste constituite în regiune au împiedicat revenirea în toamna lui 1944. (Întrebat de studenți, la 13 martie 1946, de ce s-a întârziat cu un an revenirea din refugiu, rectorul Emil Petrovici afirma că motivele au fost de ordin politic – dorința de a nu se trezi sentimente de ură contra populațiilor colocoitoare.²⁵⁷) Pe 26 septembrie 1944, Senatul universitar întrunit la Sibiu aproba propunerea MEN ca o comisie să se deplaseze la Cluj, pentru a lua contact cu autoritățile,

imediat după eliberarea orașului; era formată din profesorii P. Poruțiu, Al. Procopovici, Tib. Morariu, Cor. Tătaru, I. Mușlea (director al Bibliotecii universitare) și I.A. Vătășescu, secretar general al Universității; conducerea o avea rectorul Iuliu Hațieganu. În momentul eliberării Clujului, pe 11 octombrie, se întrunește din nou Senatul universitar; rectorul cerea să se ia imediat în primire „patrimoniul nostru de acolo”. Se votează o *Moțiune* ce va fi citită în cadrul manifestației din 15 octombrie de la Sibiu, cu exprimarea convingerii unei reîntoarceri grabnice la Cluj. Printre vorbitorii la manifestație: Dumitru Stăniloae, rector la Academia Andreiană, Ion Agârbiceanu, Iuliu Moldovan, președinte al ASTREI. În aceeași zi, organiza o manifestație asemănătoare și Facultatea de Științe evacuată la Timișoara.²⁵⁸ Dar, revenirea la Cluj se va amâna cu opt luni.

S-a lansat ideea coexistenței a două universități la Cluj, ca o condiție a acceptării revenirii celei românești. O intensă campanie pe această temă era declanșată în iarna lui 1945 și, ca totdeauna atunci când era vorba de revendicările maghiarilor, s-a susținut că acceptarea ideii era o problemă de democrație, cei care refuză fiind declarați reacționari. S-a încercat reglementarea problemei printr-un act de forță al prefectului de Cluj, care emitea Ordinul 413/20 ianuarie 1945. Apoi, problema a fost dezbătută în cadrul Conferinței FND de la Cluj, din februarie 1945: delegații unguri cereau insistent existența unei universități maghiare independente; dar, formula convenită a fost – o singură universitate la Cluj, română și maghiară, din care să se desprindă, „atunci când acest lucru va fi posibil din punct de vedere practic, ceea ce nu este cazul pentru moment, la cererea motivată a uneia dintre părți, două universități separate”.²⁵⁹ La 26 februarie 1945, Asociația Studenților Democrați Maghiari din Cluj – vechea Societate a Studenților Universității Maghiare din Cluj, KMDSZ, care cu un an în urmă organizase atrocitățile antiromânești – alcătuia un *Memoriu* cerând menținerea Universității Maghiare: „Noi, studenții democrați [...] Cerem menținerea și funcționarea normală a Universității Maghiare din Cluj. Cererea o motivăm cu următoarele: 1) Avându-se în vedere numărul studenților unguri din Ardealul de Nord, trebuie să ținem seama ca și în școlile superioare să avem posibilitatea să studiem în limba noastră maternă. 2) Întrucât o mare parte a studenților, atât unguri cât și români, nu cunosc la perfecție ambele limbi, se pun piedici progresului învățământului, dacă cursurile și examenele nu se țin în limbile respective. 3) Școala superioară din Cluj, înființată încă sub domnia lui Ștefan Bathory, a cărei continuatoare este Universitatea din Cluj, a servit timp de 400 de ani – în afară de cei 22 de ani de domnie românească – exclusiv progresului culturii maghiare. 4) Pentru a ne asigura drepturile culturale în spiritul democratic, noi studenții găsim ca absolut necesar susținerea și mai departe a Universității Maghiare din Cluj”. În final se angajau, cu mărinimie, să susțină și înființarea unei Universități autonome

românești la Cluj.²⁶⁰

În februarie 1945 conducerea Universității „Regele Ferdinand I” a făcut o tentativă de a reduce instituția la Cluj. Iuliu Hațieganu l-a vizitat pe rectorul Universității „Frantz Iosif I”, profesorul Miskolczy Dezső, cerându-i predarea bunurilor instituției românești. Rectorul maghiar i-a răspuns că nu-i poate preda nimic, întrucât nu are o dispoziție în acest sens din partea Guvernului maghiar din Budapesta, în slujba căruia este. Exprima o realitate: controlul, în continuare, asupra Universității din Cluj, menținut de Guvernul Ungariei. În condițiile reînălțării administrației românești în Transilvania de Nord-Est, pentru a face să reziste instituția maghiară, i s-au trimis, prin Serviciul Informațiilor din Ungaria, sume mari de bani (în lei, dolari și franci elvețieni) profesorului Kóos Károly, decanul Facultății de Agricultură, lui Sary István, profesor agregat de drept comercial și prodecan al Facultății de Drept, Rajty Tivadar, decanul Facultății de Științe Economice. Cu acești bani trebuia menținută Universitatea și promovați maghiari în toate domeniile, recurgând la coruperea celor care vor ajunge să conducă regiunea. Raportul SSI care semnală aceste lucruri, menționa și faptul că mai mulți români s-au lăsat înșelați de „falsul cântec umanitar al oprimatorilor de ieri, devenind unelte ale celor mai evidente tendințe antiromânești”. Printre ei, Teofil Vescan, Vasile Pogăceanu, prefect de Cluj, Liviu Lazăr, profesor la Facultatea de Drept a Universității Maghiare care refuzase să se evacueze în 1940.²⁶¹

Punctul 14 al *Memoriului* privind dezideratele populației din Transilvania de Nord-Est, citit de Teofil Vescan în ședința Consiliului de Miniștri din 13 martie 1945, cerea crearea unui Bloc Universitar la Cluj, format dintr-o universitate maghiară, una românească și o politehnică – cele trei urmând a folosi în comun averea Universității. Propunerea, explica Vescan, nu ar crea universități separate, ci trei instituții autonome în cadrul unui singur organism universitar.²⁶² Liderii maghiari, însă, au insistat pentru existența unei instituții de învățământ superior proprii, independente. Ca urmare, Comitetul celor șase, din cadrul Comitetului Executiv pentru Ardealul de Nord al FND, alcătuita, la mijlocul lui martie 1945, dispozițiile privind funcționarea universităților din Cluj. Erau semnate de Tudor Bugnariu, Csögör Lajos, Jordáky Lajos, Jancsó Elemér, Telea Liviu, Teofil Vescan. Formula invocată la începutul documentului, pentru a indica îndreptățirea adoptării lui, era un atentat la ideea de Stat unitar: „În virtutea puterii pe care o deținem, în baza delegațiilor primite de la prefectii județelor din Ardealul de Nord”. Și, ca să fie și mai clar, textul nu era o propunere, ci un ordin: „Ordonăm: Blocul de Universități din Cluj va funcționa conform principiilor din acest ordin și după instrucțiunile speciale ce se vor da ulterior”. Blocul trebuia să aibă cele trei institute anunțate deja în Consiliul de Miniștri. Dar, punctul 4 introducea o ambiguitate privind reînălțarea Universității Românești, menționând că personalul didactic și administrativ al acesteia se va completa din personalul

Universității Maghiare; așadar, nu o revenire în bloc, ci doar preluarea unei părți din cei angajați, evident cei „democrați”. Se cerea ca întregul personal să treacă în termen de două luni, prin fața Comisiei de purificare. În Politehnică se înființau catedre separate în limba română și în cea maghiară. Fiecare instituție era, practic, total distinctă de celelalte, având conducere proprie și regulament propriu. Iar punctul 21 fixa chiar termene ultimative de execuție: ordinul intra în vigoare pe 12 martie 1945 (înainte de a fi prezentată ideea Guvernului!); universitățile erau obligate să facă înscrierile și să înceapă cursurile până la 21 martie; personalul trebuia angajat până la 18 martie.²⁶³ Ordinul celor șase era nu doar ilegal, ci și imposibil de aplicat în practică. De aceea, s-a ajuns la soluția presiunilor asupra Guvernului Petru Groza pentru înființarea Universității Maghiare la Cluj, simultan cu readucerea celei românești. Între timp, a fost „democratizată” și conducerea Universității „Regele Ferdinand I”, rector devenind Emil Petrovici. Acesta va face o vizită la Cluj, la fel ca și predecesorul său, pentru a pregăti revenirea. Acum, rectorul Miskolczy Dezső s-a arătat mai politic, explicând: „Universitatea Maghiară a rămas la Cluj [după retragerea Armatei horthyste] fiindcă populația maghiară a crezut necesar ca pe lângă Universitatea Românească din Cluj să funcționeze și una maghiară autonomă. Cunoscând principiile sovietice în politica naționalităților, credem că Puterile Aliate nu vor pune Universitatea Maghiară într-o situație care să fie în contradicție cu drepturile omului și ale popoarelor de a dispune asupra soartei lor”. Așadar, acum admitea revenirea instituției românești.²⁶⁴

Ungurii au obținut satisfacție prin Legea 407 („Monitorul Oficial”, partea I-a, nr. 119/29 mai 1945); se constituia Universitatea de Stat cu limba de predare maghiară”, cu trei facultăți – de Litere și Filozofie; de Științe; de Medicină. Imediat vor urma decretul de numire a personalului didactic.²⁶⁵ La ședința Consiliului FND cu delegați ai UPM din iunie 1945, s-a acceptat ca MEN să nu mai impună criteriile de angajare a personalului didactic maghiar, nici măcar cele științifice.²⁶⁶ Ascultând hotărârea politică, pe 21-23 iulie 1945 comisiile MEN s-au întrunit, la București, și „luând la cunoștință propunerile delegației maghiare”, le-a aprobat pe toate. Având în vedere componența comisiilor, supunerea lor deplină la hotărârea politică nu surprinde. Pentru Facultatea de Litere și Filozofie, președinte de comisie era Emil Petrovici – mai făceau parte Iorgu Iordan și Andrei Oțetea; la Facultatea de Științe, președinte era Simion Stoilov; la cea de medicină, Constantin Parhon. Toți erau comuniști sau apropiați ai acestora.²⁶⁷ Cererile vor continua. La 18 septembrie 1945, Csögör Lajos cerea MEN aprobarea pentru ca Senatul Universității Maghiare să poată angaja ca profesori și conferențieri și cetățeni străini, evident maghiari; Ștefan Voitec aproba.²⁶⁸ (Printre profesorii acceptați de MEN era și Sary István, cel care, în timpul ocupației fusese consilier juridic al Asociației naționalist șovine „Wesselenyi Löveszegylet”, condusă de

baronul Atzél Ede: Sary era cunoscut și ca agent al Serviciului de Informații Maghiare).²⁶⁹ Astfel, în anul școlar 1945/1946 au ajuns să funcționeze la Universitatea Maghiară 115 profesori și conferențieri și 168 asistenți și preparatori, la un număr de 2.631 studenți.²⁷⁰

Tot la sfârșitul lui mai 1945 s-a adoptat Legea 406, de readucere a Universității „Regele Ferdinand I” de la Sibiu la Cluj pe data de 1 iunie 1945. Între timp, mare parte din conducerea acesteia fusese „democratizată”: Iuliu Hațieganu fusese înlocuit cu Emil Petrovici la Rectorat; la conducerea a două facultăți fuseseră aduși, ca decani, doi comuniști (la Litere și Filozofie era C. Daicoviciu și la Medicină era Mihai Kernbach). Cum era de așteptat, imediat au început dispute patrimoniale între cele două universități. La 5 iunie 1945 se va încheia „Procesul verbal de predare-primire a Universității Cluj și instituțiilor aparținătoare” între Comisia pentru conducerea interimară a Universității de Stat cu limba de predare maghiară (Csögör Lajos, care era și subprefect al județului Cluj, Demeter János, care era și subprimar al Clujului, Jancso Elemér) și conducerea Universității „Regele Ferdinand I” (rector Emil Petrovici și decanii Eugen Speranția – Drept, Constantin Daicoviciu – Litere și Filozofie, Vasile Stanciu – Științe, Mihai Kernbach - Medicină). Conform Legii 406, Universitatea românească redobânda toate localurile sale. La semnarea procesului verbal asista și prefectul Vasile Pogăceanu.²⁷¹ Universității Maghiare i s-a repartizat o clădire impunătoare – aceea a Școlii de Fete „Regina Maria”, în care urmau să-și desfășoare activitatea trei facultăți; a patra, cea de Medicină, urma să funcționeze la Târgu Mureș, în clădirea Școlii Militare, cedată de Ministerul de Război. Luká László a fost cel care a susținut - conform afirmației sale -, ideea fixării Medicinii la Târgu Mureș; motivul invocat: „Secuții au fost totdeauna copiii vitregi ai magnaților de la Budapesta și pentru că o astfel de Universitate poate să se dezvolte numai dacă e înconjurată de populație maghiară”.²⁷²

Curcurele intelectualilor maghiari din Cluj se arătau nemulțumite și ofensate pentru faptul că Universitatea Maghiară fusese mutată în alt local și nu avea dreptul – până în septembrie 1945 – să-și aducă profesori din Ungaria. Personalul didactic al Universității Românești era acuzat că nu este „democrat”; se strângeau date despre activitățile sale „nedemocratice”, pentru a fi prezentate Secției Politice de pe lângă Comandamentul militar sovietic din Cluj. Conducea această campanie profesorul Balogh Edgár, președinte al UPM Cluj, ajutat de Kóos Károly, Jakely Zoltán, Jordáky Lajos și contele Bánffy Nicolae.²⁷³ Totodată, Asociația Studenților Democrați Maghiari a înaintat și ea Comandamentului sovietic din Cluj un memoriu, cerând să fie transmis Guvernului URSS: se contestau drepturile istorice ale românilor în Transilvania; românii erau acuzați că-i asupresc pe unguri; se cerea soluționarea problemei Universității prin păstrarea tuturor clădirilor din Cluj în continuare în posesia Universității Maghiare, iar Universitatea Română să

rămână, provizoriu, la Sibiu, „până se vor construi clădiri corespunzătoare în unul din orașele Ardealului”. Comandantul sovietic a refuzat să transmită memoriul la Moscova, pe motiv că nu cadrează cu situația politică din Ardeal.²⁷⁴

Agitația atât de mare în jurul problemei celor două universități din Cluj a făcut să se întrunească o conferință interministerială specială, prezidată de Petru Groza, pentru a găsi soluții. Participau mai mulți miniștri – Ștefan Voitec de la MEN, Dumitru Bagdazar de la Ministerul Sănătății, Gh. Vlădescu-Răcoasa subsecretar de Stat al Minorităților Naționale; secretarul general al FND, Luká László; delegațiile celor două universități; reprezentanți ai conducerii UPM. Csögör Lajos cerea rezolvarea a trei probleme: edilitară, financiară, de personal; prima fiind considerată prioritară, deoarece „cu prilejul predării și preluării s-au ivit probleme foarte grave în privința așezării și funcționării Universității noastre”. Liceul „Regina Maria” nu era destul de încăpător, chiar dacă Facultatea de medicină se muta la Târgu Mureș; ca urmare, cerea și localul Academiei de Studii Comerciale, instituție care fusese evacuată în 1940 la Brașov, aceasta urmând să rămână acolo unde se afla. I s-a raliat Nagy Géza. Iar Petru Groza a găsit repede și un alt motiv: brașovenii înșiși au cerut să li se lase Academia Comercială. S-a menționat faptul că românii din Târgu Mureș au protestat față de implantarea în oraș a Facultății de Medicină, spunând că „se maghiarizează totul”. Precaut, Luká László cerea: „Să ne gândim și la opinia publică românească”. Dar Petru Groza se arăta ferm: „Eu frâng această opinie publică și dau spitale și instituții de cultură maghiarilor”. Încurajat, Demeter János cerea și un spital maghiar la Cluj (un spital de limbă maghiară!). Iar primul ministru promitea: „Voi face totul ca pacea să domnească între cele două popoare și prima noastră înfăptuire, pe acest drum, este înființarea Universității Maghiare din Cluj”.²⁷⁵

Relațiile dintre cele două universități s-au menținut încordate. O adresă din 18 septembrie 1945 a rectorului Emil Petrovici către MEN menționa că personalul Universității „Regele Ferdinand I”, întors din refugiu, nu avea locuințe în proporție de 50%, trebuind să se adăpostească prin săli de curs, cămine studențești, chiar coridoare. De aceea, rectorul solicitase conducerii Universității Maghiare adresele locuințelor din Cluj ale personalului Facultății de Medicină care pleca la Târgu Mureș, în vederea preluării acelor spații. În răs, i se trimisese lista cu cei 211 plecați, dar fără adrese.²⁷⁶ Mai mult, conducerea Universității Maghiare cerea ca și studenții maghiari să fie primiți în căminele studenților români, deși în Cluj erau patru cămine mari aparținând școlilor profesionale ungurești, și care erau ocupate numai parțial.²⁷⁷ Gravitatea problemei spațiului îl va face pe Emil Petrovici să întreprindă noi demersuri pe lângă MEN în octombrie, de data aceasta pentru studenți: la un număr de 5.000 studenți, dispunea doar de două cămine pentru băieți și unul pentru fete, cu un total de 800 locuri; de aceea, cerea localul

Cazărmii „Sfântu Gheorghe” din Cluj.²⁷⁸

Se ridicau foarte multe probleme privind desfășurarea efectivă a procesului de învățământ în Universitatea „Regele Ferdinand I”, și datorită dispariției unei importante părți a materialelor didactice. La acest capitol, pe primul loc era problema bibliotecilor. În perioada interbelică, cu banii Statului român, fuseseră foarte bine înzestrate, rivalizând cu cele din București, la anumite specialități întrecându-le. Refugiul, războiul și unele măsuri ale Ministerului Învățământului de la Budapesta au avut consecințe negative. În toamna lui 1944, mai multe biblioteci din centrul universitar Cluj au fost duse în Ungaria. Deși Convenția de Armistițiu ungaro-sovietic (articolul 16) prevedea retrocedarea bunurilor publice luate din Transilvania, ungurii nu s-au conformat. De aceea, prin adresa 185/1946, Ministerul Afacerilor Externe cerea MEN o listă cu bunurile revendicabile. MEN emitea Ordinul 8611/1946, pentru a se face statistici ale acestora – identificarea bunurilor furate și localizarea lor, pe cât posibil, pe teritoriul Ungariei. De la Cluj s-au primit mai multe răspunsuri. Facultatea de Științe anunța că Biblioteca Institutului Botanic fusese evacuată în septembrie 1944, de către profesorul R. Soó de Bere, și se afla la Institutul de Cercetări din Tihany; decanul cerea urgenta retrocedare. Facultatea de Medicină anunța că biblioteca Institutului de Histologie fusese și ea dusă în Ungaria, locul de păstrare nefiind identificat; la fel biblioteca Clinicii Infantile. Directorul Institutului de Istorie a Medicinii, profesorul Valeriu Bologa, anunța furtul tuturor cărților rare ale Institutului, la care se adăugau obiecte de muzeu, între care 10 icoane pe sticlă vechi și chiar masca mortuară a lui Victor Babeș. Conform adresei respective, devalizarea bunurilor Institutului fusese făcută după război, prin iulie 1945, din ordinul Rectoratului Universității Maghiare din Cluj, concomitent fiind dusă în Ungaria și biblioteca Facultății de Medicină. În 1946, toate aceste valori se aflau la Keszthely.²⁷⁹ (Același lucru se întâmplase și cu cele mai importante biblioteci ale liceelor românești din Transilvania de Nord-Est. Directorul Liceului „Al. Papiu Ilarian” din Târgu Mureș anunța MEN că „valoarea bibliotecă” a școlii, 15.000 volume, fusese luată prin ordinul 128107/1942 al Ministerului Justiției Ungariei, și trimisă la Budapesta la Institutul de Cercetări Științifice Centrale „Pál Teleki”; prin adresa 112/19 martie 1943, conducerea Institutului confirma primirea cărților. Liceul „Simion Bărnuțiu” din Șimleul Silvaniei transmitea inventarul bibliotecii dusă la Budapesta în 1944 – 3.918 volume. Liceul „Principele Nicolae” din Sighișoara, transmitea și el inventarul cărților furate de unguri în 1944).²⁸⁰

Readucerea Universității „Regele Ferdinand I” la Cluj a creat multe greutăți în plan politic Guvernului Petru Groza, marea majoritate a studenților români fiind anticomuniști și apărători ai intereselor naționale românești în Transilvania de Nord-Est. În dese rânduri ei se vor pronunța în aceste două direcții; de aceea, vor fi obiectul represiunii organismelor Puterii, dar și al

detașamentelor paramilitare comuniste maghiare de la „Dermata” și „Iris”. Pentru regim, acțiunile studenților erau foarte periculoase și pentru că lor li se alătura, în majoritatea cazurilor, populația românească din Cluj.

Pentru a sărbători Ziua Unirii, pe 24 ianuarie 1946 a fost organizată o manifestație studențească. S-au alăturat funcționari, elevi, muncitori, inițiatorii reprezentând numai un sfert din participanți. Mulțimea încolonată, cu steagul Țării în frunte și intonând cântece patriotice, a mers în ordine la catedrala ortodoxă. La Comenduirea Pieței s-a cerut ca pe lângă tabloul lui Stalin să fie afișat și cel al Regelui Mihai; autoritățile au acceptat. În schimb, la sediul PCR, când s-a cerut arborarea și a steagului României pe lângă cel al URSS, din clădire s-a răspuns cu focuri de armă, înregistrându-se mai mulți răniți.²⁸¹ La împlinirea unui an de la instaurarea Guvernului Petru Groza, pe 6 martie 1946, oficialitatea clujeană a organizat sărbătorirea evenimentului. În timp ce vorbea Vasile Vaida, secretarul Regionalei PCR, un grup de studenți au strigat „Trăiască Maniu !”; muncitorii maghiari i-au bătut; Poliția a intervenit arestând 13 studenți. După manifestație, un grup de muncitori de la „Dermata” a spart geamurile de la sediul PNT și de la Redacția ziarului „Patria”, care publicase articole nefavorabile Guvernului. Poliția a intervenit cu o întârziere voită.²⁸² Răspunsul studenților clujeni la acțiunile muncitorilor maghiari a venit pe 10 martie, când manifestația de protest a adunat 2.500 participanți; coloana s-a format la Facultatea de Agronomie din Mănăștur. Lozincile scandate erau semnificative pentru spiritul studențimii: „Studențimea Regelui!”, „Jos teroarea!”, „Bătăușii comuniști!”, „Asasinii arestați!”, „Clujul este românesc!”. Poliția care a supravegheat fără a interveni, raporta că „Totul a decurs în ordine”.²⁸³ Pe 12 martie, în sala Colegiului Academic, în prezența a 3.000 studenți și a Senatului universitar în frunte cu rectorul, se va înființa Asociația Studenților, condusă de un Comitet format din Nelu Ștefan, Ciorchiu, Pițurcă Ilie. Era, în fapt, vechiul Centru Studențesc „Petru Maior” reînființat.²⁸⁴

Ca și întreaga populație a Transilvaniei de Nord-Est, și studențimea clujeană era în fierbere în primăvara lui 1946, în așteptarea deciziei miniștrilor de externe ai Marilor Puteri ce urmau să se întrunească la Paris, privind hotarul de Vest al României. Vestea revenirii la granița consfințită prin Tratatul de la Trianon a produs profundă dezamăgire și indignare în rândul maghiarilor și entuziasm în rândul românilor, care au organizat peste tot manifestații de simpatie față de Aliați. La Cluj, vestea hotărârii luată la Paris a declanșat o manifestație populară spontană, al cărui nucleu era format din studenți. Apoi, la 10 mai, de Ziua Regelui, Asociația Studenților a participat la marea manifestație – studenții erau îmbrăcați în cămăși albe și purtau tricolorul României în piept. Din nou a fost ocupat întreg centrul orașului. „Toate acestea trezeau ecouri furioase în resentimentele ungarilor. [...] Concentrări mari de maghiari deveneau evidente la fabrica «Dermata» și la

atelierele CFR” – menționa Arhiepiscopul Bartolomeu Anania, pe atunci student în anul al II-lea al Facultății de Medicină și lider al Centrului Studențesc „Petru Maior”²⁸⁵ (Conform unei note a Siguranței din 25 iunie 1946, conducerea studenților clujeni era formată din: preot Ananie Valeriu, student anul II Medicină, născut la 18 martie 1921; Pițurcă Ilie, anul III Medicină, născut la 18 octombrie 1921; Stoican Nicolae, anul IV Medicină, născut la 15 martie 1919; Băncescu Marcel, anul VI Medicină, născut la 1 februarie 1921. Toți erau caracterizați drept „reacționari”).^{285bis} Foarte amănunțit, Arhiepiscopul prezintă evenimentele de la sfârșitul lui mai și începutul lui iunie 1946. Pe 28/29 mai, aproximativ 1.000 muncitori de la „Dermata”, înarmați cu răngi de fier și arme de foc, au venit, în camioane, în fața căminului studențesc „Avram Iancu”; l-au devastat, la fel cum se făcuse în martie 1944; scandau „Vrem sânge de Valah!” Zgomotul distrugerilor a alertat o patrulă sovietică, iar aceasta a tras mai multe rafale de armă în aer, împrăștiindu-i pe agresori. În schimb, Poliția nu a intervenit contra muncitorilor comuniști maghiari, dar a arestat 27 de studenți. Vestea celor întâmplate a ajuns rapid la Mănăștur – cartier pur românesc al Clujului – și a făcut ca un grup masiv de oameni să plece spre centrul orașului; a fost oprit de un baraj al Armatei. A doua zi, mii de studenți au mers la Comandantul sovietic local, mulțumind pentru intervenția patrulei rusești. Apoi au demonstrat împotriva autorităților românești, cerând eliberarea studenților arestați și pedepsirea unguirilor care devastaseră căminul; Prefectura a fost asediată. Prefectul Vasile Pogăceanu i-a cerut liderului Centrului Studențesc, să-i liniștească și împrăștie pe studenți. S-a solicitat ca mai întâi să fie eliberați cei arestați. Constrâns, prefectul va telefona la București, ministrului de Interne Teohari Georgescu, care promite eliberarea, fiind obligat de Valeriu Anania să-și dea cuvântul în fața procurorului. Și, într-adevăr, la ora 17 cei arestați sunt aduși de la Turda la Cluj și eliberați. Era o victorie a studenților împotriva autorităților comuniste. Și, iată cum era prezentată manifestația studențească din 29 mai în nota telefonică nr. 3179 S, din aceeași zi, a Inspectoratului de Poliție Cluj către DGP (Direcția Poliției de Siguranță): la 12,30 – după acțiunile din dimineața respectivă ale studenților -, în Cabinetul chestorului Poliției s-au întrunit comandantul Garnizoanei Cluj, general Cămărașu, prim procurorul militar Gheorghe Șendrea, prim procurorul Tribunalului Civil, Maxim Pop; „Cu toții au ajuns la concluzia că, cu cei 120 soldați și cu efectivul Chesturei, ce stau în acest moment la dispoziția lor, este imposibilă împrăștierea manifestațiilor fără folosirea armelor”. Studenții, în jur de 2.000, aveau în frunte și „profesori neidentificați”. Neputând rezolva problema la Chestură, șefii autorităților locale, inclusiv reprezentantul CAC, un colonel sovietic, se strâng în cabinetul prefectului, unde discută cu delegația studenților. În fața clădirii erau câteva mii de manifestați. Se încearcă să se vorbească mulțimii, de la balconul Prefecturii, dar fără succes.

Studentzii cereau „satisfacție pentru cele întâmplate astă noapte” și „eliberarea studenților arestați”. S-a scandat „Dezarmarea Dermatei”, „Jos prefectul”, „Unde a fost Armata aseară?”, „Cerem dreptate!”. Nota continuă: „Delegația studentească a arătat la Prefectură că studențimea nu se va împărștia, până cei arestați nu vor fi eliberați, și cercetările să înceapă imediat, iar vinovații să fie pedepsiți”. Dintre studenții din delegație erau menționați Costache Orațiu și Marcel Brănitescu (în alte documente apare Băncescu). De asemenea, s-a cerut suprimarea ziarului de limbă maghiară „Erdely”, oficios al PSD Cluj, pentru modul tendențios în care a relatat incidentele din 28 mai. Neputând să liniștească mulțimea, autoritățile au cedat. „Cei 27 arestați din ordinul d-lui prim procuror Pop Maxim, au fost eliberați la orele 16,50, în urma ordinului telefonic primit de la dl. ministru de Interne, Teohari Georgescu”. Autorul notei telefonice 3179 S, sub-inspectorul de Poliție Keleti Alexandru anunța, în final, foarte alarmat că avea informații conform cărora „în cursul după amiezii de azi ar veni în oraș pentru a manifesta și unele comune din preajma orașului Cluj”. Cedarea era doar momentană, pentru a obține împărștierea mulțimii. În aceeași zi, la ora 21, autoritățile s-au întrunit din nou la Prefectură, pentru a adopta noi măsuri represive; de față cum era și secretarul general de la Ministerul Justiției, Avram Bunaciu. Prima măsură a fost chemarea grabnică a două companii de elevi de la Școala de Jandarmi din Oradea. Convinși că li se va face dreptate și autorii devastărilor vor fi pedepsiți, studenții au continuat manifestațiile și pe 30 mai. A fost asaltat sediul PCR de către mai mult de o mie de studenți; au fost agresate mai multe grupuri de muncitori, considerați a fi de la Dermata; autoritățile, practic, nu au mai putut stăpâni întreg centrul orașului. În raportul transmis la București de către Chestura Poliției, la ora 21,35 în seara lui 30 mai, cel mai alarmant era considerat faptul că 50-60 soldați de toate gradele (din Regimentul 3 A.A. Someșeni), se solidarizaseră cu manifestanții. După trecerea pericolului principal, autoritățile au refuzat să-i cerceteze pe autorii devastării Căminului „Avram Iancu” și, mai mult, pe 31 mai se vor face noi arestări printre studenți (între care și Pițurcă Ilie). Aceasta a declanșat greva generală în Universitate, pe 1 iunie 1946. inspectorul de Poliție Patriciu Mihai raporta, în aceeași zi, că liderul necontestat al studenților era preotul Anania; cu toate acestea, nici el nu era ascultat când îndemna la acțiuni pașnice. Într-o ședință din 29 mai, Senatul Universității „Regele Ferdinand I” s-a solidarizat cu studenții, condamnând „cu legitimă revoltă și indignare atacul, vandalismele și banditismul săvârșit împotriva Căminului «Avram Iancu»”. Se cerea o anchetă severă și rapidă. Dacă cei vinovați nu vor fi sancționați, Senatul se consideră demisionat. Chiar și decanul Daicoviciu, cunoscut comunist, a aprobat comunicatul.²⁸⁶ (În ancheta făcută de conducerea PCR, însăși liderii locali comuniști au afirmat că devastarea Căminului fusese o greșeală. În raportul secretarului Biroului Regional Cluj al PCR se afirma: „Credem că s-a făcut o greșeală foarte mare

atunci când a fost scoasă muncitorimea. [...] Așa s-a putut ajunge la un lucru regretabil, că a fost distrusă o parte din Căminul studențesc”. Iar Vasile Vaida, prim secretar al Regionalei PCR Cluj, declara: „Trebuie să recunosc, în toate acestea am o mare vină”.²⁸⁷ Conducătorul studenților, Valeriu Anania, s-a refugiat în Mănăstur, pentru a nu fi capturat de Poliție; de aici, dădea zilnic instrucțiuni și comunicate. Pentru că greva a continuat, s-au făcut exmatriculări masive. De la București a fost trimis la Cluj ministrul de Interne. Fără rezultat. La cererea lui Teohari Georgescu, corpul profesoral universitar va face un *Apel* pentru încetarea grevei. (Ministrul promisese că va sancționa pe toți cei vinovați de devastarea căminului „Avram Iancu”). Studenții nu au ascultat *Apelul*. Apoi a fost trimis ministrul de Justiție, Lucrețiu Pătrășcanu. Acesta va avea, pe 8 iunie, mai multe întruniri la Prefectură, cu reprezentanții autorităților și ai lumii politice; la Aula Universității, cu profesorii (în jur de 400); la Colegiul Academic, cu studenții (în jur de 3.500). studenții nu au acceptat încetarea grevei, până nu li se vor satisface cererile. Iar în aceeași noapte, sub semnătura lui Valeriu Anania, s-a lansat un comunicat anunțând că „Studențimea a hotărât, în unanimitate, menținerea grevei. În consecință – se scria – greva va continua în același spirit de solidaritate și ordine”.^{287bis} În rândul studenților apar și grupuri radicale. Unul dintre ele, „Grupul Studenților Solidari”, afișa la Universitate, pe 11 iunie, un manifest: „Studenți și studente, Solidaritatea noastră este chezașia cea mai sigură a biruinței cauzei noastre juste. A renunța la lupta pornită înseamnă o compromitere în fața inamicilor noștri de totdeauna, cari încearcă cu nerușinare să ne umilească sub masca democrației formate azi. Atitudinea lui Daicoviciu și Petrovici, adepți ai pseudodemocrației, cari încearcă să ne zădărnicească lupta prin amenințări, uneltiri lașe și cumpărări, ni-i demască drept complici ai bandelor criminale dermatiste. Nu uitați că Daicoviciu, cameleon politic este membru al Comitetului de conducere a Dermatei și că ne-a amenințat cu intervenția bandelor „dermatiste” încă din 24 ianuarie 1946. / În fața acestor constatări, studențimea creștină se vede obligată de a le cere demisia imediată, nefiind demni de conducerea unei instituții de înaltă cultură. [...] / Studenți și studente, nu uitați că sunteți expresia cea mai puternică a românismului. Spre voi se îndreaptă privirea plină de nădejde a întregii suflări românești. Fiți la înălțimea demnității voastre!”²⁸⁸ Cei mai mulți studenți fiind din pro-vincie, au plecat la casele lor, Universitatea rămânând închisă. Abia la 19 iunie, după ce studenții arestați au fost eliberați și constatând că se încearcă politizarea grevei, s-a anunțat încetarea acesteia. Comunicatul menționa: „Întrucât greva academică de protest împotriva agresiunilor de la Căminul Avram Iancu - declarată în adunare generală studențească în ziua de 1 iunie 1946, orele 10,30, a primit o interpretare politică, ceea ce este departe de adevăratele obiective ale grevei, pentru a evita consecințele ce ar decurge din această interpretare; pentru a nu compro-mite atitudinea academică a grevei; și pentru

a nu prejudicia interesele superioare ale Țării, Comitetul a hotărât ridicarea grevei astăzi 19 iunie, orele 19. În consecință, întreaga studențime este rugată să se conformeze acestui act, așteptând cu încredere ca asigurările date în legătură cu dezideratele studențimii să fie îndeplinite”. Semnau, în numele Centru-lui Studențesc „Petru Maior”: Valeriu Anania, M. Bănicescu, Nicolae Stoicanu, Gh. Rednic, Traian M. Mirescu, N. Dăscălescu.^{288bis} (Conform ordinului telegrafic al MEN din 3 iunie 1946, rectorul Emil Petrovici a exmatriculat mai întâi pe conducătorii studenților, în frunte cu Valeriu Anania și apoi alți 1.000; la începutul lui iulie vor fi reprimiți 900; ulterior vor mai fi iertați și alții. Pe 28 noiembrie 1946, Emil Petrovici anunța reinmatricularea lui Pop Marian, „pentru că a dat dovadă, în ultimul timp, de o atitudine democratică, activând în Frontul Democrat Universitar”²⁸⁹ Aproape 200 vor rămâne definitiv exmatriculați; între ei Valeriu Anania; unii au ajuns în închisori, iar alții în grupurile de rezistență anticomunistă din munți. Ordinul de exmatriculare va fi anulat de Senatul Universității din Cluj în 1993, fostul conducător al manifestațiilor studențești, ajuns Arhiepiscop redevenind student. (În 1996 va fi ales Senator de Onoare și membru al Marelui Senat al Universității, iar la 5 aprilie 2001, Senatul Universității „Babeș-Bolyai” îi va conferi titlul de Doctor Honoris-Causa. Mitropolit, din 2006).²⁹⁰

Represiunea împotriva studenților din Cluj a avut în primul rând un caracter antiromânesc, a fost o expresie a naționalismului șovin maghiar. Autoritățile au vrut să-i confere numai un caracter politic, au vrut să-i ascundă caracterul național: nu era profitabil electoral – începuse campania pentru alegerile parlamentare din 1946 – ca să se știe că Guvernul s-a plasat de partea agresorilor unguri; însă, ziarul „Erdély” din 29 mai 1946 sublinia fără echivoc faptul că fusese o confruntare interetnică: afirma că s-a dat o lecție binemeritată studenților *români*, lecție pe care toți *maghiarii* o aprobă.

Ecoul evenimentelor de la Cluj a fost foarte puternic, peste tot în Țară fiind percepute ca acțiuni antiromânești ale revizionistilor maghiari. Curentul ce s-a format, mai ales în Transilvania, a dus și la incidente. În mai multe localități din județul Cluj se înregistra, de către jandarmerie, spargerea geamurilor de la casele liderilor locali maghiari.²⁹¹ În gara Cluj, un grup de muncitori de la „Dermata”, recunoscuți de mulțime, a fost întâmpinat cu „Trăiască Maniu!”²⁹² În toate centrele universitare au avut loc manifestări de solidaritate.²⁹³ Studenții, plecați din Cluj pe timpul grevei, au făcut o vie propagandă împotriva Guvernului Groza și a șovinismului maghiar chiar în trenurile care-i duceau acasă. Foarte multe rapoarte ale Inspectoratului de jandarmi CFR, din acele zile, consemnează astfel de fapte. Pe 17 iunie 1946, în gara Rupea, la sosirea trenului 4002, Satu Mare – București, s-a văzut scris pe vagoane „Studenții expulzați din Cluj”. Pe 18 iunie, în gara Războieni, tot cu trenul 4002 venea de la Cluj un grup masiv de studenți, care povesteau călătorilor cum au fost exmatriculați; apoi au scandat „Trăiască Maniu și

Brătianu, care ne-au redat Ardealul!”.²⁹⁴ În gara Câmpia Turzii, din trenul în care erau și studenți s-a strigat „Trăiască Maniu!”. Astfel de manifestări erau cosemnate în majoritatea trenurilor ce circulau în Transilvania în iunie 1946.²⁹⁵ Uneori, se mergea mai departe, cerându-se trecerea la acțiuni împotriva autorităților care pactizaseră cu ungurii. Se raporta din stațiile CFR Teiuș, Blaj, Crăciunel, Sighișoara, că pe vagoane se scria „Să eliberăm studenții din închisori!”. Alarmant era considerat și faptul că se alăturau majoritatea călătorilor la scandări precum „Să trăiască studențimea din Cluj!”. Și, ca un numitor comun, în toate trenurile se cânta „Treceți batalioane române Carpații”. (Erau și cântece satirice, cu refrene precum „Cât este Groza de gras, de Maniu nu mă las”).²⁹⁶ O notă a SSI, din iulie 1946, concluziona: „Se observă la acești studenți un spirit național foarte pronunțat, determinat în urma evenimentelor produse la Cluj”.²⁹⁷

*

În Transilvania de Nord-Est, o foarte intensă și constantă acțiune împotriva României a fost dusă prin intermediul bisericilor maghiare. Slujitorii lor erau cei mai înfocați susținători ai Ungariei Mari și desfășurau o propagandă revizionistă atât în afara bisericii, cât și în interiorul ei, acolo unde cel mai adesea amvonul era folosit pentru a sădi ura față de Statul român și față de tot ce este românesc. Efectul unor asemenea acțiuni era major tocmai pentru că-i avea ca autori pe slujitorii bisericii care, în mod normal trebuiau să fie purtătorii cuvântului de pace și înțelegere al lui Dumnezeu. Toate autoritățile Statului român cunoșteau aceste practici dar au dus o politică de permanentă menajare a reprezentanților bisericilor maghiare: le-au ascultat și cercetat toate plângerile; le-au aplicat doar în parte prevederile restrictive ale unor legi; de multe ori, nu au dat curs rapoartelor jandarmilor și polițiștilor privind acțiunile antistatale ale acestora; i-au lăsat să-și desfășoare propaganda antiromânească fără nici o îngrădire. Cauza acestui comportament lipsit de normalitate: dorința de a diminua rezistența maghiară față de reîncadrarea Transilvaniei de Nord-Est în România. Însă, în practică, rezultatul a fost contrar – văzând că nu se iau nici un fel de măsuri coercitive, reprezentanții bisericilor maghiare și-au intensificat acțiunile.

Dintre ierarhii maghiari, cel mai protejat de către autoritățile românești, în perioada 1944-1947, a fost episcopul romano-catolic de Alba Iulia, Márton Áron. În toamna lui 1944 era în vigoare, pentru etnicii maghiari și germani, o dispoziție conform căreia, pentru deplasările în afara localității de domiciliu trebuiau să aibă o autorizație. Dispoziția era normală, având în vedere apropierea frontului și faptul că armatele ungare și germane au fost peste tot sprijinite de etnici maghiari și germani transilvăneni. Aplicând aceste reglementări de război, în noiembrie 1944, un polițist i-a cerut episcopului Márton, aflat într-o vizită la Aiud, autorizația de deplasare. „Îndrăzneala”

polițistului a provocat mânia episcopului, care s-a plâns grabnic lui Petru Groza, în timpul vizitei acestuia la Cluj din decembrie 1944; vor urma o mulțime de ordine de încetare a „persecuției”, trimise de autoritățile centrale, cercetări, reveniri – timp de patru luni. Petru Groza, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri în Guvernul Rădescu, scria ministrului Afacerilor Interne (post deținut chiar de prim ministrul): cerea un ordin special pentru a se înceta „de îndată orice măsuri privitoare de libertate” privindu-l pe episcop; motiva excepția cerută prin atitudinea democratică a celui în cauză.²⁹⁸ La 4 ianuarie 1945, Rădescu a dat curs cererii lui Groza, și a ordonat asigurarea libertății totale de deplasare a episcopului. Ca urmare, „Inspectorul de jandarmi Cluj, personal, a luat contact cu Sf. S. Márton Áron și cu chestorul Poliției și a constatat că actualmente nu este nici o măsură privativă de libertate contra Sfinției Sale”. Chestorului i s-a pus în vedere ca nici pe viitor ierarhul ungar să nu fie deranjat.²⁹⁹ În același sens, venea cu un raport Inspectoratul de Jandarmi Cluj, și la 3 februarie 1945. Se părea că problema fusese definitiv închisă. Însă, pe 7 februarie, Direcția de Siguranță și Ordine Publică din MAI anunța IGJ că în favoarea episcopului intervenise nunțiul apostolic; la 9 martie se anunța o nouă intervenție a acestuia,³⁰⁰ deși nu mai avea obiect. Ca urmare, Inspectoratul de Jandarmi Cluj, la 23 martie 1945 și DSOP la 30 martie raportau, din nou, că nu există nici o presiune asupra episcopului: „Nu i s-a făcut și nu i se face nici un fel de restricțiune în libertatea de circulație”.³⁰¹ Și toate acestea datorită unei simple încercări a unui polițist de a aplica o reglementare în vigoare în noiembrie 1944. Și de data aceasta, ungurii s-au dovedit experți în plângeri și acuzații nefondate la adresa autorităților românești.

Episcopul s-a arătat satisfăcut de efectul intern și internațional al protestului său față de „opresiunea” la care-l supuneau românii. Și, sub pavăza pe care i-au oferit-o autoritățile centrale, a desfășurat o activitate de propagandă antiromânească foarte vie. Cele mai importante momente erau întrunirile anuale de la Mănăstirea franciscană din Șumuleu, județul Ciuc, unde, participând un număr mare de unguri, efectul propagandei era cel mai puternic. Ca de obicei, de Rusalii, în 1946 (7-9 iunie) la Șumuleu au venit mulți maghiari – se estima a fi aproape 100.000. Paravanul oferit de religie era cel mai bun pentru propaganda revizionistă; de aceea, s-a lansat chemarea „Toți maghiarii, indiferent de religie, vor veni la Șumuleu-Ciuc, în ziua de Rusalii”, dorindu-se ca procesiunea să fie și un răspuns major la recenta hotărâre a Conferinței de Pace de la Paris de a retroceda României Transilvania de Nord-Est. Totul era organizat meticolos, pentru a întări solidaritatea maghiară împotriva „ocupantului”. Participanții se strâneau în grupuri, pe sate și comune, cu preoții în frunte și purtând steagul Ungariei; în locurile de popas ale drumului spre Șumuleu, se țineau cuvântări revizioniste și se intonau imnuri horthyste. La Șumuleu, momentul central al manifestației

I-a constituit predica episcopului Márton Áron, transformată în discurs ațâțător împotriva Statului român. „Problema Ardealului – spunea episcopul – nu este definitivă și în curând se va pune din nou în Justiție. [...] Nu pot trece cu vederea suferințele secuilor, care în curând vor fi satisfăcuți prin apartenența lor la Ungaria”. Iar după discursul episcopului, cei 100.000 participanți au intonat Imnul Ungariei și Imnul Secuiesc.

Înfierbântați de atmosfera de la Șumuleu, la întoarcere pelerinii s-au dedat la acțiuni provocatoare și la violențe antiromânești în localitățile prin care au trecut. O coloană de 2.500 unguri – din Ghimeș, Lunca de Jos și de Sus – s-a întâlnit, în satul Valea Șchiopilor, cu o patrulă de jandarmi, formată din doi oameni; aceștia au fost dezarmați, loviți în cap, înjunghiați cu cuțitele, fiind internați la Spitalul din Miercurea Ciuc în stare foarte gravă. Ungurii din Ciumani s-au întors acasă prin comuna Voșlobeni, locuită în totalitate de români. Fluturau provocator steagul Ungariei și intonau marșuri horthyste. Românii, conduși de Vaideș Iuliu, i-au oprit, le-au luat steagul și i-au bătut, fiind nevoie de intervenția jandarmilor pentru a-i scăpa. Ajunși în Ciumani, 1.000 de unguri au asediat Postul de jandarmi, au întrerupt comunicația telefonică, au scandat lozinci injurioase la adresa Regelui Mihai. Au fost și alte incidente de acest fel, dovedind faptul că acțiunea incitatoare a episcopului Márton avusese efect. Cercetarea acestor incidente a fost împiedicată de către populația maghiară. Comisia de anchetă care s-a deplasat la Lunca de Mijloc, pentru cazul jandarmilor înjunghiați, i-a chemat la Post pe făptași. Dar 500 localnici au înconjurat clădirea și au atacat-o – o adevărată rebeliune. Ca urmare, cei arestați au fost eliberați. La fața locului se va deplasa comandantul Legiunii de Jandarmi și prefectul, constatând că „locuitorii au făcut cauză comună cu autorii principali, starea de spirit fiind foarte agitată”. Cercetările au fost sistate. Ulterior vor fi identificați și autorii instigării la rebeliune. Concluzia anchetei: „Vina, în mare parte, a incidentelor și provocațiunilor suferite de jandarmi din partea populației maghiare se datorește autorităților administrative județene, care sunt animate de aceleași sentimente șovine, chiar dacă sunt camuflate în unele organizații cu caracter democrat”. La Ciumani, ancheta a dezvăluit cauze mai vechi ale ostilității românilor din Voșlobeni: în 1943, maghiarii din Ciumani le-au spus că a venit vremea să lase ura deoparte și să fie prieteni; de aceea, îi invită la procesiunea de la Șumuleu, să se roage împreună la Dumnezeu. Câteva zeci de români, îmbrăcați în costume naționale de sărbătoare, au răspuns invitației. Însă, ajunși la Mănăstire, au fost bătuți de unguri, li s-au tăiat hainele, au fost scuipați și batjocoriți. Nu au uitat și incidentul din 10 iunie 1946 era o dovadă.³⁰²

Alarmate de cele petrecute pe raza județului Ciuc, autoritățile acestuia s-au întrunit în Consiliul Politic, constatându-se caracterul șovin al procesiunii și la discursurilor. Dar, lui Márton Áron nici măcar nu i s-au cerut explicații pentru predica sa provocatoare. Au fost admonestați, verbal, doar doi pretori,

patru notari și doi primari. De la București s-au cerut măsuri mai ferme: „Față de cele de mai sus, IGJ roagă să binevoști a dispune să se ia măsuri ca episcopul romano-catolic de Alba Iulia și preoții romano-catolici să nu-și mai depășească sfera preocupărilor bisericești, făcând propagandă șovină atât de dăunătoare bunelor raporturi dintre cele două popoare conlocuitoare. La fel pentru corpul didactic secundar și primar, unde există focare de iredentism”. BPD, însă – aflat în campanie electorală și dorind să-și atragă voturile ungarilor – a mușamalizat întreaga acțiune.³⁰³

Cu toată atitudinea binevoitoare a autorităților, episcopul Márton Áron a inventat din nou acte represive față de care protesta cu vehemență. La 8 iunie va trimite o scrisoare comandantului Legiunii de Jandarmi Ciuc, acuzând faptul că patrulele de jandarmi „înrepetate rânduri au oprit pe drumuri pelerinii, cerându-le legitimația, alteori au invadat înarmați procesiunea”, au cerut îndepărtarea steagului Ungariei. Și încheia: „Vă atrag atențiunea că atitudinea jandarmilor pare a avea un caracter de provocare și a cauzat deja neliniște în sufletul mulțimei sosite la pelerinaj”. Recunoscând, indirect, arborarea steagurilor Ungariei la Șumuleu, episcopul cerea Legiunii de Jandarmi să i se indice ordinul Guvernului „prin care oprește întrebinașarea culorilor naționale maghiare”.³⁰⁴ Tot pe 8 iunie, căpitanul I. Manu, comandantul Legiunii, a răspuns: jandarmii au luat măsuri pentru ca procesiunea să se desfășoare în ordine; „Pentru a nu se profita și a se face jocul reacționarilor, pentru a nu se tulbura sufletele pioase ale credincioșilor și pentru a nu se transforma impunătoarea sărbătoare, pur religioasă, în manifestație de propagandă șovină, înțelegem a participa creștinește, împreună cu credincioșii romano-catolici, la aceste solemnități, dar nu admitem acțiuni de subminare politică și nici manifestații politice de nici o culoare. «Invadarea procesiunilor de către jandarmi înarmați» etc., sunt expresii ce vi s-au adus la cunoștință de acei care sunt de rea credință”. Și ruga pe episcop să ordone preoților să-și țină credincioșii în disciplină.³⁰⁵

Poliția și Jandarmeria au semnalat, în 1945-1947, nenumărate cazuri de antrenare a reprezentanților bisericilor maghiare, în acțiunile șovine antiromânești, de ațâțare a populației ungurești, de forțare a deznaționalizării românilor din localitățile predominant maghiare, de spionaj în favoarea Ungariei. Printre multele documente de acest fel se află și raportul Legiunii de Jandarmi Trei Scaune, din 27 iulie 1945, menționând faptul că în fiecare dimineață, în biserica romano-catolică din Sfântu Gheorghe se fac slujbe pentru „întregirea hotarelor Sfântului Ștefan” prin unirea Ardealului cu Ungaria.³⁰⁶ Preotul catolic din comuna Mureni, Odorhei, care era și președinte al UPM, era trimis în judecată în iulie 1945, pentru că se opunea aplicării legilor românești.³⁰⁷ La 11 august 1945, la Băile Ozun avea loc o adunare a 50 prelați reformați din Ciuc, Odorhei, Trei Scaune, în cadrul căreia cuvântul de ordine a fost citit de dr. Fabian din Baraolt: trebuie intensificată propaganda

pro-maghiară atât de mult - spunea - încât „copilul din fașă să știe că Ardealul a fost și este al Ungariei”.³⁰⁸ Într-un alt raport al Legiunii de Jandarmi trei Scaune, din 18 august 1945, se consemna situația din comuna Comolău: înainte de 1940, aici erau 80 de familii de români ortodocși; în timpul ocupației biserica a fost incendiată și românii obligați să treacă la religia reformată; în 1945 reveniseră la ortodoxism doar 30 familii, restul, fiind terorizați de unguri, au refuzat. Inițiatorul acțiunilor antiromânești, atât în timpul ocupației cât și după, era pastorul reformat Terent Iosif.³⁰⁹ Tot acesta, folosea și toate serbările populare și întrunirile publice pentru a vorbi despre necesitatea refacerii Ungariei Mari; în cadrul uneia dintre serbări a anunțat chiar și o dată precisă - 28 august 1945 - pentru revenirea funcționarilor maghiari și trecerea întregului Ardeal de Nord la Ungaria.³¹⁰ În comuna alăturată, Catalina, de asemenea în fruntea întregii activități șovine maghiare se afla păstorul.³¹¹ La Ozun, același județ, incitați de pastor, ungurii au refuzat să permită preotului ortodox Fulea să-și reia postul din care fusese alungat; nu se invoca nici un motiv serios, ci se spunea doar că „nu ne trebuie preot ortodox”.³¹² Pastorul reformat din Covasna, Havadtoy Sándor, era considerat „un înfocat șovinist maghiar”.³¹³ În octombrie 1945, Legiunea de Jandarmi Satu Mare anunța că în județ preoții și învățătorii unguri au cerut familiilor mixte să-și înscrie copiii numai la școli maghiare.³¹⁴ Pastorul reformat Szabó Sándor, din Oașul Nou, declara enoriașilor, în biserică, în ianuarie 1946, că dacă granițele vor rămâne așa cum sunt, jumătate din populația maghiară va pleca în Ungaria.³¹⁵ Într-o serie întreagă de biserici din același județ, materiale de propagandă revizionistă erau distribuite enoriașilor chiar în timpul ofierii slujbelor.³¹⁶ În comuna Botiza, o puternică mișcare pentru alipirea Transilvaniei la Ungaria îi avea drept lideri pe conducătorii celor două culte maghiare din localitate.³¹⁷ Aceeași situație în comuna Micula (preot Bonto Balint), în Cavnice (preot Szabó Adalbert) ș.a.m.d.³¹⁸ Pe măsura apropierii deciziei Conferinței de Pace, s-a instalat obiceiul ca preoții unguri să ceară enoriașilor lor să se roage pentru o hotărâre favorabilă Ungariei.³¹⁹ Situații asemănătoare erau raportate și din Sălaj.³²⁰ Alt județ „secuiesc”, Ciucul, se distingea și el prin intensa activitate șovină a reprezentanților bisericilor ungurești. În satul Gaduti, comuna Lăzărea, deși locuitorii erau români greco-catolici, în timpul ocupației li se impusese un preot catolic maghiar; în 1945 acesta refuza să plece și-i obliga pe enoriași să asculte slujba în limba maghiară.³²¹ Într-un sat al comunei Frumoasa, același județ, pastorul maghiar - care în timpul ocupației puneă soldații să tragă cu armele în biserică românească în timpul slujbelor - în 1946 îi împiedica pe români să revină la religia lor.³²² Rapoarte ale Jandarmeriei, având aceeași concluzie - în fruntea acțiunii revizioniste maghiare se află, în mediul rural mai ales, preoții - veneau și din județele Odorhei, Mureș, Cluj, Bihor.³²³ O concluzie pentru întreaga Transilvanie de Nord-Est o găsim într-o circulară, către polițiile

județene din subordine, a Inspectoratului Regional de Poliție Oradea, din 2 iulie 1946: „Preoții și călugării maghiari din Ardeal [...] întrețin o intensă propagandă șovină împotriva intereselor românești”.³²⁴

Propaganda revizionistă desfășurată de către reprezentanții bisericilor maghiare era însoțită, după exemplul episcopului Márton Áron, de permanente plângeri înaintate Guvernului României, în care era acuzată acțiunea represivă a diverselor organisme ale Statului român sau a populației românești. Ca și în cazul episcopului, autoritățile centrale se alarmau și cereau imperativ efectuarea urgentă a unor anchete, pedepsirea vinovaților. În majoritatea cazurilor, însă, s-a dovedit că „represiunea” era o invenție. Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Ardeal a întocmit, în vara lui 1946, o sinteză a tuturor „acțiunilor românești îndreptate împotriva slujitorilor bisericilor maghiare reformate”. Conform obiceiului, imaginea zugrăvită era de tragedie antică: „Situația este insuportabilă și extrem de periculoasă în care se găsesc credincioșii, preoții și învățătorii noștri de naționalitate maghiară. Credincioșii noștri sunt maltratați, suferă pagube materiale, iar clădirilor noastre bisericesti și școlare li se fac stricăciuni. În unele regiuni, mai ales în satele din preajma Clujului, în județul Someș și în alte județe în care ungurii trăiesc în minoritate între români, continuele amenințări teroriste ale românilor, ce sunt în majoritate, bătăile, precum și pagubele materiale cauzate populației maghiare au luat proporții atât de mari, încât acestea trebuie socotite ca persecuțiuni ale populației maghiare din cauze rasiale și ca fapte ce primejdiesc exercițiul liber al cultului”. Se cereau măsuri urgente. Erau enumerate apoi multe cazuri de păstori maghiari omorâți, jefuiți sau obligați să fugă. Se păstrează două variante ale *Memoriului*, foarte asemănătoare: una era datată 24 iunie 1946, iar cealaltă 21 iulie 1946, amândouă emise din Cluj. Ultima se încheia de-a dreptul apocaliptic: „Bătăile și asasinările la Cluj sunt aproape zilnice”.³²⁵ Ancheta a fost ordonată imediat. După două luni de cercetări, s-a constatat că cele mai multe din cazurile reclamare erau fie invenții, fie interpretări tendențioase. În Luna de Jos, pastorul reformat fusese omorât în timpul trecerii frontului, în octombrie 1944, de către soldați neidentificați, nu de către populația românească așa cum se reclama. Cel din Bădești, care-i asuprise pe români în toată perioada ocupației horthyste, a fost cercetat de jandarmi pentru faptele sale; ca să scape de judecată, s-a mutat la Turda, unde a fost numit inspector școlar; în 1946, când Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Ardeal îi plângea moartea datorată românilor, el trăia și avea un post înalt. În comuna Panceu, pastorul reformat, care condusese acțiunea antiromânească în timpul ocupației, de teama judecății a fugit în Ungaria împreună cu Armata ungară în retragere; după stabilizarea lucrurilor, s-a reîntors nu a pățit nimic, fiind numit în post în comuna Tășnad, județul Sălaj. Din comuna Plăniceni, se spune în documentul Eparhiei Reformate, ar fi fost alungat pastorul maghiar; dar, în localitatea respectivă nu a existat nici un pastor reformat, niciodată,

pentru că locuitorii erau, toți, români. În comuna Neașova, în 1940 pastorul reformat a condus sătenii unguri să profaneze mormintele eroilor de război români; de teama unei anchete, în 1944 a fugit la Beclean; va fi judecat și condamnat de Tribunal în 1946. La Chinteuș, pastorul reformat într-adevăr s-a sinucis, dar nu din cauza românilor, ci din cauza desfrâului din familia sa. În Cristorel, pastorul reformat i-a asuprit permanent pe români: a interzis predarea în școală în limba română; a inițiat și condus confiscarea pământurilor românilor; în 1944, pentru a-și pierde urma, a fugit la Cluj. În comuna Luna de Sus, pastorul reformat nu a fost alungat, cum se reclama, ci a fugit cu trupele ungare. În comuna Sfaroșu nu a fost asuprit nici un pastor reformat, aici neexistând biserică reformată. În comuna Stana, pastorul reformat a cerut Armatei maghiare să-i împuște pe mai mulți români; pentru aceasta era judecat în 1946. În Feldioara, la 5 septembrie 1944 pastorul reformat a organizat tineretul maghiar și l-a condus să-l jefuiască pe preotul ortodox; a cerut împușcarea a doi români; apoi a fugit în Ungaria. În comuna Fodora, pastorul reformat, după ce condusese teroarea împotriva românilor în timpul ocupației, a fugit și el în Ungaria. În comuna Șoimani, geamurile casei pastorul reformat au fost sparte, în 1945, de către românii pe care-i terorizase timp de patru ani; la fel se întâmpla în Sânmarghita și Savraș. La Beclean, unul din pastorii reformați s-a sinucis, dar nu din cauza românilor. În comunele Buza, Nima și Iliușa, se afirma că pastorii reformați ar fi fost alungați și li s-ar fi confiscat pământurile – dar toți trei erau la posturi și-și păstrau toate pământurile. În Gălgău, pastorul reformat fugise cu trupele ungare, nu fusese alungat. Ancheta confirma faptul că la Fizeșul Gherlei, pe 9 mai 1946, după sărbătorirea Zilei Victoriei, toți românii au manifestat în fața casei pastorului Ceterchi Ianoș, obligându-l să scoată drapelul României, pe care-l călcase în picioare în septembrie 1940; și, pentru atrocitățile pe care le dirijase, i s-a cerut să plece din comună. Cazul de la Aghireș, unde în octombrie 1944, în timpul trecerii frontului fuseseră împușcați câțiva maghiari, era cercetat de Curtea Marțială Cluj.³²⁶ Așadar, marea majoritate erau plângeri mincinoase, făcute cu bună știință de către Eparhia Reformată. Se mințea pentru a se crea imaginea unei acțiuni represive permanente împotriva ungarilor, îndreptățind teza că Statul român nu este capabil să stăpânească civilizată Transilvania. *Memoriul* se înscria în politica antiromânească generală a liderilor maghiari. El surprinde – ca și plângerile episcopului Márton – prin faptul că niște fețe bisericești se pretau la alcătuirea unor materiale mincinoase, demonstrând o româno-fobie de loc creștinească.³²⁷

Diversele organisme ale Statului Român urmăreau consecvent integrarea bisericilor maghiare în acțiunea antiromânească din Transilvania. Erau vizate două direcții: anticomunismul și revizionismul. Bisericile respective depuneau cel mai intens efort pe a doua direcție: șantajul maghiarilor în

contextul Conferinței de Pace de la Paris; șantajul la adresa forțelor politice românești – atât cele de la Guvern cât și cele din Opoziție –, speculând momentul campaniei electorale din 1946, pentru obținerea unui statut privilegiat al ungarilor din România. Toate sub coordonarea Budapestei.

Într-o notă a SSI din 15 februarie 1946, se menționa reactivarea, la Budapesta, a Secției Transilvania din Ministerul de Externe Maghiar. Unul din țelurile principale era impulsivarea acțiunii Bisericii Catolice Maghiare din Transilvania, pentru ca aceasta îi cuprindea pe cei mai mulți unguri de aici, și astfel, efectul, pe linia revizionismului ar fi fost cel mai mare. S.S.I. afirma că episcopul Márton Áron avea susținere și de la Vatican, care-i făcea protecție pe cale diplomatică. În complexa evoluție politică din Transilvania, era identificată o strânsă colaborare, în cadrul „Opoziției Maghiare”, între Biserica Romano-Catolică și forțele politice din jurul contelui Teleky Adam. Și clerul reformat s-a antrenat în susținerea revendicărilor teritoriale ale Ungariei la Conferința de Pace. M.St.M. identifica, pe 18 februarie 1947, într-o oglindă a înregului an 1946, participarea clericilor unguri, de toate confesiunile, la manifestările revizioniste. Episcopul Marton Áron era considerat chiar „conducătorul iridentei maghiare din România”. Clericii făceau parte din toate organismele ce-și propuneau susținerea revendicărilor maghiare. În timpul campaniei electorale din 1946 fusese foarte activ Consiliul Opoziției Maghiare. Acesta, întrunit la Brașov, pe 4 noiembrie 1946, a fixat condițiile colaborării cu U.P.M. Documentul M.St.M. prezintă participanții la întrunire; din totalul de 13, erau clerici 7. Între aceștia protopopul romano-catolic Vaszari Aldar și protopopul reformat Csia Páll – cei pe care, în martie 1944, studenții unguri din Cluj îi plângeau că ar fi fost omorâți de către români. Din rațiuni electorale, U.P.M. „a fost de acord ca sub scutul său să activeze organizația iredentistă maghiară, după dorința și planul Guvernului de la Budapesta.”. O sinteză din 1947 a Ministerului de Interne, pentru cei doi ani anteriori, intitulată Problema naționalității maghiare după 23 august 1944, abordează și ea rolul bisericilor maghiare în acțiunea antiromânească, insistând tot pe Biserica Romano-Catolică. Sub auspiciile acesteia, fuseseră reactivate organizațiile „Kolping” – întemeiate în secolul XIX pentru susținerea catolicismului unguresc transilvănean, foarte active pe linia deznaționalizării românilor, în timpul ocupației horthyste, când au colaborat intens cu „Garda Zdrencăroșilor” Kolping – în martie 1946. Ministerul de Interne ajunsese la concluzia că, pentru generalizarea acțiunilor antiromânești în Transilvania „se folosește libertatea de mișcare acordată clerului”, scopul declarat fiind doar acela religios. De asemenea, pentru impulsivarea acțiunilor antiromânești, Episcopia Romano-Catolică de Alba Iulia îi transfera des pe cei mai zeloși propagandiști dintre clerici. Și în acest document, se insista asupra apropierii bisericilor maghiare de forțele „reacționare” maghiare, conduse de Teleky Adam. Bisericile contribuiau chiar

la susținerea unor activități paramilitare. Cea mai importantă era, însă, propaganda revizionistă făcută în interiorul bisericilor, și chiar în timpul slujbelor, când se cânta Imnul Ungariei și se țineau predici antiromânești. Toate aceste acțiuni și cu susținerea Vaticanului.^{327 bis}

*

În contextul politicii generale dusă de conducătorii maghiarilor din Transilvania de Nord-Est după încheierea războiului, un loc aparte îl reprezintă încercarea de schimbare a compoziției etnice a unor zone speciale, urmărind susținerea cererilor teritoriale mai restrânse ale Ungariei în fața Conferinței de Pace. În perspectiva unei dorite discutări a cererii înglobării în Ungaria a „zonei secuiești”, legată printr-un „coridor”, s-a încercat lărgirea teritoriului ce ar fi putut fi revendicat, prin creșterea ponderii populației maghiare din județul Mureș, pentru ca și acesta să fie alăturat Ciucului, Odorheiului și județului Trei Scaune, unde românii erau în minoritate. A doua zonă vizată era vestul Transilvaniei, unde au fost mutate grupuri de secui pentru a înclina balanța demografică. S-au desfășurat, așadar, acțiuni de colonizare internă, prin mutarea unor grupuri de unguri dintr-un județ în altul. Totodată, s-a desfășurat și un proces de colonizare a întregii Transilvanii cu maghiari aduși din afara Țării. În toate aceste acțiuni, legile românești au fost interpretate și aplicate doar în măsura în care, cu ajutorul lor se puteau atinge obiectivele propuse. Procesul colonizării a fost legat și de felul în care era aplicată Legea 261/4 aprilie 1945, de reglementare a cetățeniei locuitorilor Transilvaniei de Nord-Est. Conform acesteia, își pierduseră cetățenia română toți aceia care optaseră pentru cetățenia maghiară, precum și cei care se înrolaseră ca voluntari în Armata maghiară. Autoritățile administrative trebuiau să întocmească tabele nominale; dar, cum majoritatea administrațiilor locale în regiune erau formate din unguri, în cele mai multe cazuri tabelele nu s-au făcut. Reglementări ulterioare, cerute PCR-ului și aprobate de acesta, au dus la împământinirea a sute de mii de cetățeni maghiari. Pentru colonizarea internă, în cele mai multe cazuri s-a folosit ca pretext Reforma Agrară din 1945. În toate cazurile de colonizări era invocată și „democrația”; cine se opunea era imediat calificat drept reacționar, cu consecințele de rigoare pentru acea perioadă.

În timpul ocupației horthyste, în jur de 300.000 de unguri au fost aduși în Transilvania de Nord-Est, de obicei pe posturi de funcționari publici, jandarmi, personal didactic. Aici li s-au creat condiții materiale foarte bune, mulți fiind și împroprietăriți cu bunurile materiale luate de la românii refugiați sau prin vânzări fictive, făcute sub amenințare, cumpărătorii unguri plătind sume derizorii. În același fel a fost jefuită și populația evreiască în 1944. De asemenea, Statul maghiar a finanțat pe mulți coloniști pentru a-și construi case, ca să rămână definitiv în Transilvania. În orașul Bistrița, spre exemplu,

au fost aduși peste 1.000 de coloniști din „secuime”; erau numiți „vitezi” și li s-a construit un cartier aparte, modern; ulterior, li s-au adăugat și alții, astfel încât, la sfârșitul perioadei de ocupație, populația maghiară a orașului crescuse de la 1.500 în 1940, la 3.500 în 1944.³²⁸ În toamna lui 1944, în momentul retragerii Armatei maghiare, numai o parte din cei 300.000 de coloniști unguri aduși din afara Transilvaniei au plecat de unde veniseră. De asemenea, în iarna și primăvara lui 1945, a fost un flux mare de maghiari dinspre Ungaria; cauzele erau obiective – războiul distrugător de pe teritoriul Ungariei, grava criză alimentară de acolo – dar și subiective – dirijarea unui asemenea flux, pentru creșterea ponderii demografice a ungarilor, care ar fi putut influența hotărârea finală a Conferinței de Pace. Granițele fiind necontrolate de români până în aprilie 1945, intra cine voia. Semnalări ale acestui fenomen erau transmise de către legiunile de jandarmi după revenirea lor în regiune. La 16 aprilie 1945, Legiunea de Jandarmi Odorhei raporta că „foarte mulți unguri din Ungaria” vin și se stabilesc în Transilvania de Nord, deși nu sunt originari de aici.³²⁹ Așteptau Conferința de Pace, convinși că aceasta va face „dreptate” Ungariei, redându-i Transilvania; de aceea, își și păstrau în continuare cetățenia maghiară. Buletinul de informații din 12 mai 1945 al Serviciului de Informații de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, preluând materiale chiar din ziare maghiare din Cluj, menționează: O bună parte a refugiaților unguri se înapoiază la Cluj și desfășoară o propagandă cu caracter șovin-fascist; „Se înapoiază vinovații, de la consilierii secreți la șoferii lași. Se înapoiază cunoscuții asupritori ai naționalităților, politicienii șoviniști, savanții care falsifică adevărul istoric, profesorii care și-au închinat conștiința reacționarismului”. Aceștia pretind locuri de conducere în „organizațiile democratice”, pentru ca astfel camuflați să-și poată continua vechile activități. Iar în Buletinul informativ din 24 mai, al aceleiași instituții, se consemna: „Un mare număr de cetățeni maghiari din Ungaria se stabilesc în Ardealul de Nord și întrețin prin zvonuri șoviniiste ce le lansează o permanentă tensiune în rândurile populației românești”.³³⁰

Afluxul de cetățeni ai Ungariei în nordul Transilvaniei a determinat IGJ să dea Ordinul circular 36188/6 iulie 1945, pentru trimiterea peste frontieră a celor veniți ilegal. A fost aplicat parțial și numai în mediul rural, acolo unde jandarmeria era formată în special din români. Dar, cei cărora jandarmii le-au cerut să plece s-au adăpostit în orașe, unde majoritatea o formau ungarii, iar Poliția era în mâna lor. Aici au intrat sub protecția autorităților locale, care au ocolit toate ordinele venite de la București. Inspectoratul de jandarmi Cluj constata că „Teritoriul urban le este foarte favorabil, deoarece în instituții sunt o mulțime de funcționari din Ungaria Veche, care susțin interesele lor pe lângă grupările politice și ziarele maghiare locale”.³³¹ Fenomenul apelului la influența politică pentru a-și atinge scopurile era general la maghiarii din Transilvania de Nord-Est. Și cum, cei care

dețineau puterea erau comuniștii și creația lor, UPM, afluxul către acestea era major. Ca urmare, în regiune, spre deosebire de restul Țării, comuniștii aveau dreptate când afirmau că au foarte mulți aderenți, marea majoritate fiind dintre minoritari. Legiunea de jandarmi Bihor raporta, la 25 iulie 1945, că ungurii supuși străini, pentru a nu părăsi Țara, s-au înscris în PCR: „Sunt foarte mulți unguri, veniți din Ungaria, în fruntea organizațiilor comuniste locale și s-au făcut demersuri la Centru ca ei să fie exceptați de la expulzare, fiind cele mai energice elemente din organizații”. Dar, se constata în același document, „Ungurii din Partidul Comunist servesc cauza iredentei maghiare”.³³² Fenomenul ascunderii supușilor străini în „organizațiile democratice” era atât de extins, încât a alarmat și conducerea IGJ. Inspectorul general, generalul Alistar, și directorul Siguranței și Ordinei Publice, colonelul Stoicescu, atenționau pe ministrul de Interne, Teohari Georgescu, la 3 august 1945, că numeroși străini aflați în Transilvania, care conform ordinelor ar trebui să părăsească Țara, „s-au înscris în organizațiile democratice și îndeosebi în PCR”, cu intenția de a eluda dispozițiile date de MAI și a rămâne pe loc; „În acest sens, menționăm că unele dintre aceste organizații le acordă tot sprijinul, îngreunând astfel executarea dispozițiilor date de MAI. Întrucât ordinele superioare nu admit nici o excepție în privința străinilor care urmează a fi trimiși peste frontieră, vă rugăm să binevoiți a da dispozițiuni prefecturilor de județ pentru a lua măsuri ca organizațiile politice să înceteze acest sistem”.³³³

O situație aparte a generat ordinul dat de MAI la 18 iunie 1945, de expulzare a cetățenilor Ungariei care se stabiliseră ilegal în zona de frontieră, înclinând balanța demografică în defavoarea României. La 27 iulie 1945, Inspectoratul de jandarmi Oradea ordona suspendarea expulzărilor; la 9 august aducea precizări: nu vor fi expulzați maghiarii veniți în timpul ocupației horthyste, afară de cei plecați cu armatele maghiare și, ulterior, reveniți. În practică, până la 15 septembrie 1945, de când data un raport al IGJ, nu fusese expulzat nimeni.³³⁴ În același timp, tot prin manevrele „organizațiilor democratice”, refugiații și expulzații români din Transilvania de Nord-Est – peste 300.000 – au fost sistematic împiedicați să se reîntoarcă. Erau aici două cauze. Una națională, în virtutea căreia se acționa pentru a limita revenirea; UPM dorea să îngreuească posibilitatea creșterii ponderii demografice a românilor. Și una politică, datorită căreia acționa în același sens PCR – majoritatea refugiaților erau cunoscuți ca adepți ai PNT, partid care îi și organizase în perioada 1940-1944 în Asociația Pro-Transilvania. Refugiaților români, ca să se poată reîntoarce la vetrele lor li se cereau adeverințe, date de FND, prin care să se arate că nu au făcut parte din nici o organizație fascistă sau profascistă. Secretar general al FND fiind Luká László, au fost eliberate foarte puține astfel de adeverințe. În schimb, maghiarilor care reveneau în Transilvania de Sud și Valea Jiului nu li se cereau nici un fel de adeverințe.³³⁵

UPM a convenit cu Petru Groza suspendarea expulzărilor (care deși

fuseseră ordonate, nici nu începuseră), până la apariția Legii noi a cetățeniei. Filo-maghiarismul prim ministrului a ajuns a irita chiar o parte dintre membrii Guvernului. MAI, anunțat de convenția intervenită, a refuzat să se supună, și nu a emis ordin în sensul cerut de Petru Groza. Pe documentul venit de la Președinția Consiliului de Miniștri, a fost pusă rezoluția: „Nu se suspendă nimic. Toți cetățenii maghiari veniți în Ardealul de Nord din Ungaria să părăsească Țara”.³³⁶ De altfel, în problema expulzării cetățenilor Ungariei, Teohari Georgescu adoptase o poziție diferită de aceea a lui Petru Groza încă de la ședința Consiliului FND cu delegații UPM din iulie 1945. Admitea rămânerea în Transilvania a acelor categorii de unguri pentru care făcuse UPM intervenții: profesori și specialiști în diferite domenii; ceilalți, însă, trebuiau să plece, pentru că provocau mari greutăți în regiune. Tot în același cadru, chiar Luká László se pronunțase pentru anumite restricții, pentru un control serios asupra celor care vin în România; „Avem o serie de acțiuni care acum au trecut peste orice măsură” – spunea secretarul general al FND; cei veniți ilegal „organizează răscoale armate, demonstrații contra lui Groza, contra democrației românești, pentru nerecunoașterea hotărârii Aliaților asupra soartei Ardealului”. Luká László adăuga și informația, primită de el de la Budapesta, că mulți unguri dintre cei veniți în România fuseseră trimiși special de Guvernul Ungariei, pentru a face propagandă în rândul maghiarilor din Transilvania.³³⁷

Printre metodele de ocolire a legii, găsite de UPM, a fost și aceea a emiterii unor legitimații, date de Uniune, prin care se atesta că posesorii lor ar fi originari din Transilvania. Majoritatea autorităților locale au luat aceste legitimații drept documente oficiale. Legiunea de Jandarmi Bihor constata, la 27 februarie 1946, că „această Uniune favorizează infractorii de naționalitate maghiară, cetățeni maghiari, să domicilieze pe teritoriul nostru fără drept legal”.³³⁸ De asemenea, se făceau foarte multe cereri, avizate de UPM, pentru derogare de la reglementările în vigoare. Numărul atât de mare al acestora l-au iritat chiar și pe Petru Groza. La ședința FND din 6 iulie 1945, prim ministrului a ajuns să-i roage pe liderii maghiari să reducă listele: „Nu pot angaja 7-8000 de maghiari. Mi s-a cerut numai din Brașov să angajez 183 cetățeni maghiari”. Csikó Ferdinand insista: „Nu avem învățători cât avem nevoie, dacă nu acceptăm pe cei din Ungaria”. Iar prim ministrul continua rugămințile: „Mai reduceți, mai căutați să găsiți [în Țară] învățători de profesie. Nu pot angaja 7-80 de cetățeni maghiari, căci provoacă reacțiunea în tabăra românilor”.³³⁹

Uneori, trecerea frontierei spre România se făcea în cel mai pur stil gangsteresc: în noaptea de 20 martie 1946, ora 5,45, în Țară a intrat fraudulos, forțând frontiera cu ajutorul impiegatului de la Stația Nyrbabrány (din Ungaria), o locomotivă ducând un vagon cu 23 călători fără acte. A oprit în dreptul localității Valea lui Mihai; călătorii clandestini au coborât și s-au

adăpostit în comunele majoritar ungurești din împrejurimi; după cinci minute, locomotiva și vagonul s-au retras în Ungaria. Solicitate să dea lămuriri asupra celor întâmplate, autoritățile ungare au ignorat adresa primită.³⁴⁰ Se adăugau foarte multele treceri ale frontierei spre România favorizate de militarii sovietici interesați material.

În 1946, sub pretextul ajutorului umanitar dat Ungariei înfometate – deși o secetă cumplită bântuia și toată partea de răsărit a României – au fost aduși în Țară zeci de mii de copii din Ungaria, unii rămânând definitiv în cadrul unor familii din Transilvania de Nord; în ianuarie 1946 se știa că vor fi aduși 40.000 de copii.³⁴¹ Inspectoratul de Jandarmi Mureș înregistra indignarea populației românești față de această situație: „Copiii românilor din Ardealul de Nord au fost persecutați, urmărindu-se deznaționalizarea lor în timpul ocupației horthyste, iar astăzi tot aceștia trebuie să-și reducă rația alimentară”.³⁴² La rândul ei, Legiunea de Jandarmi Sălaj raporta: „Acest sprijin dat ungarilor aduce mari nemulțumiri în rândul românilor, care spun că la noi se iau măsuri pentru creșterea celor care mai târziu vor lupta pe toate căile contra românilor”.³⁴³ Guvernul de la București a aprobat aducerea copiilor maghiari.³⁴⁴ Era anul în care, în Moldova au murit câteva zeci de mii de copii români de foame.

Sosirea copiilor unguri în România a fost intens folosită propagandistic de către UPM. În toate localitățile unde urmau să stea s-au organizat festivități de primire, prilejuri de îndoctrinare naționalist șovină. La 10 iunie 1946, în gara Cluj a sosit un tren cu 950 copii din Ungaria (5-12 ani); la festivitatea organizată de UPM, Demeter János, ajutorul de primar al Clujului, le-a spus copiilor: „Fiți bineveniți și să vă simțiți bine pe pământul nostru strămoșesc”. Același mesaj la Zalău, în iulie, unde au sosit 2.764 copii. Iar când o parte din cei veniți au plecat înapoi, s-au organizat alte rânduri de festivități, cu steaguri maghiare și lozinca Ungariei Mari.³⁴⁵

Iritarea populației românești față de năvala cetățenilor Ungariei și în timpul administrației românești, și stabilirea definitivă a acestora în Transilvania de Nord-Est, era cunoscută de Guvern, constituind subiectul a foarte multor rapoarte ale diverselor organisme din cadrul MAI și ale SSI. Dar Guvernul nu s-a lăsat impresionat, cauza reprezentând-o interesele politice ale Puterii de la București. S-a ajuns chiar să fie interzisă prezentarea problemei, autoritățile putându-se preface, astfel, că aceasta nu există. Cazul cel mai cunoscut s-a întâmplat la nivelul cel mai înalt: Conducerea centrală a PCR. În discursul ținut la Cluj, pe 8 iunie 1946, Lucrețiu Pătrășcanu amintise și migrația masivă a cetățenilor maghiari spre România, și aprecia la 3-400.000 numărul acestora: „Această populație maghiară atât de numeroasă nu se află aici numai în căutare de mijloace de existență. Permanentizarea prezenței acestor oameni [...] creează o situație îngrijorătoare, tocmai pentru că acești maghiari cultivă și alimentează tendințele revizioniste și duc o muncă de

destrămarea a Statului nostru. În această chestiune îngăduința noastră are limite. Suntem hotărâți să facem ca această stare de lucruri să înceteze”. Conform stenogramei, această afirmație categorică a fost primită de cei prezenți în sală cu „aplauze prelungite”.³⁴⁶ Liderii UPM s-au plâns rapid conducerii comuniștilor și, în numele acesteia, Ana Pauker, la ședința Biroului Politic al CC al PCR din 22 iunie 1946, îl va admonesta pe Pătrășcanu: ”Sunt lucruri pe care mai mult pe hârtie poți să le așezi, să spui; în definitiv sunt 400.000 de unguri care n-au cetățenie română. Aceasta se spune și se vorbește de unii și de alții. [...] Dar, chiar dacă ar fi adevărat, sunt multe lucruri adevărate în lume pe care nimeni nu te poate obliga și nici tu nu te obligi să le spui când nu-i momentul. [...] Sunt lucruri care chiar dacă sunt așa, nu se pot spune”.³⁴⁷

Reforma Agrară a oferit prilejul cel mai nimerit pentru colonizările interne. Sub pretextul lipsei pământului în zona „secuiască”, foarte mulți secui au fost mutați și împrorietăriți în Mureș sau în județele de graniță.

Grupuri mari de secui au fost aduși din Ciuc și colonizați în Mureș, la inițiativa și sub controlul UPM Cluj, cu ajutorul subprefectului de Mureș, Antolfi Andrei. Acesta din urmă, într-o adunare a UPM indica adevăratul scop urmărit: „În curând procentajul dintre populația maghiară și română din județul Mureș va fi inversat, iar maghiarii vor fi majoritari”.³⁴⁸ Un raport al Legiunii de Jandarmi Mureș menționa și el aceeași cauză: transformarea Mureșului în județ maghiar.³⁴⁹ Aceeași instituție, în alt raport scria: Colonizările în satele săsești din Mureș au fost organizate de reacțiunea maghiară din Budapesta, care de la cedarea Ardealului de Nord a urmărit metodic maghiarizarea județului Mureș, în scopul creării unui coridor maghiar care să despărță în două elementul compact românesc și să aibă legătură cu Ungaria”.³⁵⁰ Colonizările s-au făcut, în special, prin ocuparea gospodăriilor germanilor fugiți sau alungați, însușirea pământurilor și inventarului agricol al acestora, fără a se respecta Reforma Agrară. Au început în februarie 1945, înaintea reîntoarcerii administrației românești în Transilvania de Nord-Est. Urmau a se încheia al 1 aprilie 1945, dar au continuat și după această dată. De aceea, la 7 aprilie 1945, MAI dispunea oprirea procesului. În practică, însă, el va continua până în primăvara lui 1946, când, în martie erau menționate într-un raport al Legiunii de Jandarmi, 1.500 familii (6-7.000 de oameni) colonizate. Printre localitățile unde fuseseră repartizate: Reghin (250 familii), Batos (230), Vila (200), Teaca (110), Dedrad (140), Idecu de Jos (136), Idecu de Sus (53), Logic (40), Posmus (35), Petelea (75). În alt raport, din 25 martie 1946, se apreciau a fi 2.000 de familii de coloniști maghiari în Mureș.³⁵¹ Ca să nu se mai poată întoarce în Ciuc, bunurile celor aduși în Mureș au fost împărțite secuilor rămași. Aducerea coloniștilor din Ciuc, cărora li s-a creat o situație privilegiată, a dus la revolta românilor și, în unele cazuri, la ciocniri violente. Pentru a liniști lucrurile, Guvernul va înființa o Comisie

interministerială pentru a cerceta felul cum se făcuse în zonă Reforma Agrară. UPM a protestat, susținând că numai Organizația FND Cluj are competența unei cercetări.

În comuna Vila, Mureș, o mare parte din terenul expropriat a fost dat unor coloniști secui în primăvara lui 1945. Cum erau învățați numai cu munca la pădure, pământurile le-au lăsat nelucrate. La revenirea de pe front, românii, deși erau îndreptățiți la împrăștiere și văduvele de război, nu au primit nimic. În timp ce soldații români se jertfeau pe front, acasă maghiarii își împărțeau pământurile între ei! Apogeul stării conflictuale a fost atins în comuna Batos. Aici fuseseră aduse, în mai multe rânduri, familii de secui. Cu tot protestul localnicilor, pe 6 martie 1946 a mai fost adus un grup, ocazie cu care învățătorul maghiar a declarat că vrea să facă Batos „o comună pur maghiară”.³⁵² Pe 13 martie, locuitorii comunei precum și mulți din localitățile învecinate unde situația era aceeași, au manifestat, cerând revizuirea împărțirii pământului. Notarul din Vila, Sigheti Mihai, le-a interzis românilor să intre în sala unde se dezbătea problema în prezența delegaților trimiși de la București; faptul a declanșat o adevărată revoltă. Notarul a fost lovit și sala luată cu asalt; jandarmii intervin și împrăștie mulțimea cu focuri de armă. Noaptea au loc alte incidente: au fost sparte geamurile la toate casele secuilor coloniști. „Starea de spirit agitată – se constata – s-a transformat într-o învrăjbită față în față între populația română și coloniștii secui”. De teamă, unii dintre secui au început să plece. Legiunea de Jandarmi Mureș a descoperit și încercarea maghiarilor de a induce în eroare autoritățile și de a le îndrepta împotriva românilor: în noaptea de 17/18 martie, în curtea școlii maghiare din Batos a explodat o grenadă; în noaptea de 21/22 martie, altă grenadă a explodat lângă casa unui colonist secui, Kedves Ludovic. Jandarmii au ajuns la concluzia că autorul era chiar colonistul. Lărgindu-se cercetarea, s-a aflat că „Neînțelegerile din Batos au fost puse la cale de coloniștii secui, dirijați de învățătorul maghiar, cu scopul de a obliga autoritățile competente să legalizeze situația ilegală a secuilor”. Același sistem era folosit și la Reghin: aici s-au așezat coloniștii secui fugiți din Batos (luaseră cu ei tot inventarul agricol și mobilierul caselor germanilor, chiar și tocurile ușilor și ferestrelor); reprezentanții UPM le-au spus că trebuiau să pună mâna pe topoare, nu să plece; în climatul creat de aceste ațăări, pe 20 martie a izbucnit un incendiu, preotul maghiar Horváth declarând imediat că este o răzbunare a românilor, cu toate că nu avea nici o dovadă.³⁵³ Cercetarea nu a putut confirma spusele preotului. Comandantul Legiunii de jandarmi Mureș raporta, la 6 aprilie 1946: „UPM mi-a solicitat chiar arestarea tuturor românilor din comuna Batos”, iar „Instigatorii maghiari nu pot fi arestați pentru că se opune UPM”.³⁵⁴

Pentru a calma spiritele, prefectul de Mureș a emis Ordinul 3671/19 martie 1946, cerând tuturor coloniștilor secui stabiliți în comunele săsești după 1 ianuarie 1946, să le părăsească, urmând ca situația lor să fie clarificată de

Guvern. UPM s-a opus evacuării și a înaintat o plângere primului ministru. Ca urmare, DSOP din IGJ, la 30 martie 1946, trimite un ordin Legiunii de Jandarmi Mureș, pentru a cerceta din nou situația coloniștilor secui, acum însă „în unire cu autoritățile și reprezentanții FND ai județului”, acestea fiind în majoritatea formate din maghiari.³⁵⁵ Atingerea scopului propus – crearea celui de-al patrulea „județ secuiesc” – era atât de importantă pentru UPM, încât pe 28 martie însuși președintele Uniunii, Kurkó Gyárfás, însoțit de doi delegați ai Regionalei PCR Cluj, tot maghiari, (Papp József și Nagy István), se deplasează în comuna Batos. Kurkó trăgea concluzia că autoritățile române erau de vină pentru incidente, primul acuzat fiind prefectul.³⁵⁶ În sfârșit, la fața locului ajunge, la 4-5 aprilie 1946, și Comisia interministerială de aplicare a Reformei Agrare. Cei veniți din București erau „ajutați” să înțeleagă realitățile zonei, de delegați ai PCR Cluj, ai UPM (la nivel de Țară și județ), ai FP – marea lor majoritate fiind maghiari. DGP aprecia că „Problema a fost studiată din punct de vedere juridic, rezolvându-se în mod echitabil” – cu toate că se impusese ca toți coloniștii secui veniți ilegal, să rămână pe loc și, mai mult, să fie readuse în Batos și cele 67 de familii de secui care plecaseră în martie, ceea ce însemna că majoritatea pământurilor comunei intrau în mâna maghiarilor.³⁵⁷ Raportul Comisiei a dat deplină satisfacție UPM-ului; o nouă zonă era maghiarizată. De aceea, ungurii au permis și introducerea unei fraze critice la adresa lor, pentru a da impresia de imparțialitate: „Atitudinea și manifestările ostile ale populației maghiare față de elementul românesc sunt comentate defavorabil de cercurile românești, afirmându-se că este necesar a se lua măsuri pentru încadrarea tuturor elementelor șovine în spiritul legilor și al autorității Statului”.³⁵⁸

După victoria de la Batos, colonizarea secuilor din Ciuc a continuat în Mureș. Românii au protestat. (La o adunare populară a FND din Reghin, 21 mai 1946, în timpul discursului unui reprezentant al UPM, ținut în maghiară, mulțimea românilor a scandat: „Jos cu limba maghiară! Pământul să se dea românilor, nu secuilor din Ciuc!”).³⁵⁹ Dar protestele lor nu au folosit la nimic. Colonizarea va continua și în 1947, întrebuintându-se și metode noi: plasarea unor copii din Ciuc în cadrul unor familii din Mureș și Turda. În comuna Moldovenești, în martie 1947 erau aduși 50 copii de secui; cu ocazia primirii lor, deputatul UPM Bende Lajos a declarat: „Copiii vor rămâne definitiv în județul Turda, iar în comunele dintre Luduș și Câmpia Turzii, unde maghiarii stau slab, ar trebui să se ia măsuri de răspândire a elementului maghiar, întrucât în viitorul apropiat problema Transilvaniei va fi iar discutată la ONU”.³⁶⁰

În mai multe zone s-a încercat schimbarea împărțirii administrativ-teritoriale, pentru a-i favoriza pe maghiari. În august 1945, pretorul ungar al plășii Miercurea Nirajului a cerut desființarea a trei comune românești, sub pretextul că sunt mici, și anexarea lor la comunele vecine maghiare; dorea să

aibă numai primari unguri.³⁶¹ Pe de altă parte, conducerea UPM Mureș a cerut, în martie 1946, atașarea la acest județ a unor comune din Odorhei (zona Sângiorgiul de Pădure) și din Târnava Mică, locuite majoritar de unguri; astfel, pe ansamblul județului Mureș, ponderea românilor ar fi scăzut.³⁶²

O a doua zonă de colonizare interioară o reprezentau județele de graniță. Acțiunea de mutare aici a unor grupuri de secui începuse încă din 1940. Județul Sălaj, care în perioada de după război se întindea până la granița cu Ungaria, era și el atins de aceste colonizări; aici s-a lansat chiar ideea ca să se facă schimb de populație – în comunele mixte să fie aduși secui, în locul românilor care să fie mutați în locul de unde erau aduși secuii; astfel, se spunea, s-ar elimina conflictele interetnice din Sălaj. Reforma Agrară a fost folosită în toate județele de graniță pentru a preda cea mai mare parte a pământurilor expropriate în mâna ungarilor, inclusiv a celor veniți din „Secuime”. În Someș, SSI constata, la 14 noiembrie 1945, că maghiarii colonizați erau susținuți de UPM și primeau câte 8-20 jugăre, românii fiind defavorizați.³⁶³ De obicei, împroprietăririle se făceau în forță, conform procedurii menționat în Buletinul informativ al SI de pe lângă PCM, din 29 mai 1945: subprefectul județului Bihor, Csillag Andor, însoțit de delegați ai PCR, FP, Sindicatelor Unite, s-au deplasat în comuna Ujpalota, unde au împărțit pământul șvabilor la 104 familii maghiare colonizate în acea comună; în plus, șvabilor li s-au luat și o parte din case pentru a fi date coloniștilor – fiecare familie venită primind câte trei jugăre de pământ și o locuință. Fenomenul generalizat era semnalat și de Lucrețiu Pătrășcanu, în discursul de la Cluj din 8 iunie 1946; constata că într-un județ ca Bihorul, unde populația românească reprezenta 70%, din suprafața expropriată peste două treimi, 69%, fusese dată ungarilor.³⁶⁴

La fel ca în zona Mureș, și în județele de graniță s-a încercat să se schimbe împărțirea administrativ-teritorială, pentru a crește ponderea ungarilor în unitățile de pe frontieră. În 1945 s-a cerut ca plasa Carei să fie dezlipită de la județul Sălaj și dată județului Satu Mare, iar plasa Valea lui Mihai să fie dată județului Bihor.³⁶⁵ Astfel, toată zona de graniță ar fi intrat în cele trei județe ce constituiau una dintre variantele de cereri teritoriale ale Ungariei către Conferința de Pace.

*

Pentru perioada 1944-1947, o acțiune cu consecințe majore în Transilvania de Nord-Est și Banat a fost maghiarizarea germanilor. Politica UPM față de aceștia se corela cu aceea a PCR – o politică opresivă; dar, dacă PCR avea ca țel dominarea elementului german și chiar dispariția lui, UPM dorea maghiarizarea germanilor, pentru a crește ponderea ungarilor din regiune.

Dintr-o scrisoare-delațiune a lui Grigore Preoteasa către Secretariatul

CC al PCR, din 27 februarie 1948, aflăm că tratarea discriminatorie a germanilor față de maghiari fusese avută în vedere de către unii comuniști chiar din momentul înlăturării lui Ion Antonescu, deși în acel moment România lupta atât împotriva germanilor cât și a ungarilor. În ședința de redacție a ziarului „Scânteia” din noaptea de 23/24 august 1944, Grigore Preoteasa a propus să se publice un avertisment către sași, că vor fi „tratați fără cruțare în cazul că se vor ralia trupelor germane”; toți cei prezenți – Bellu Zilber, Elena Pătrășcanu, Sebastian Golopenția – au cerut să fie adresat același avertisment și ungarilor. Preoteasa s-a opus, pe motiv că „ar fi nejust politicește și practic o provocare”. Ca urmare, nu s-a publicat nici un avertisment.³⁶⁶ În practică, politica față de minoritatea germană va fi radical diferită de aceea față de minoritatea maghiară. Germanii vor suferi deportări în masă în URSS, exproprieri depășind cu mult limitele aplicate locuitorilor de altă origine etnică, interzicerea unor drepturi politice, etc. În urma Legii 485/4 octombrie 1944, a fost desființat Grupul Etnic german și întregul său patrimoniu a fost luat de Stat. Iar prin legea 2/3 ianuarie 1945, a luat ființă Comisariatul General pentru administrarea și lichidarea GEG.³⁶⁷ Liderii germanilor au încercat să diminueze ostilitatea autorităților de la București față de minoritatea respectivă. Hans Otto Roth a dat cuvânt de ordine sașilor, în decembrie 1944, să facă totul pentru a-și salva ființa etnică; preoții și învățătorii îndemneau să fie dat tot concursul Statului român pentru împlinirea clauzelor Armistițiului, să arate o atitudine binevoitoare când li se solicită alimente de către Armata Roșie.³⁶⁸ Odată cu instalarea Guvernului Petru Groza, liderii germanilor au încercat și ei tactica maghiarilor – s-au declarat democrați. Otto Roth i-a scris primului ministru că 300.000 de șvabi sunt proletari, care au vrut chiar să intre în Frontul Plugarilor și PSD. Petru Groza i-a răspuns că „proletarii șvabi” sunt o invenție. S-a încercat un demers și pe lângă Luká László, căruia i s-a scris că „sașii și șvabii totdeauna au fost democrați, numai Andreas Smidt a fost reacționar”.³⁶⁹ O altă încercare de salvare a minorității germane era semnalată de Buletinul informativ al SI de pe lângă PCM, din 12 mai 1945: același Hans Otto Roth ar fi făcut o intervenție pe lângă reprezentanții SUA și Angliei la București, pentru a se permite tuturor sașilor din Transilvania să migreze în Canada; nu a primit răspuns.³⁷⁰

Violent împotriva germanilor se pronunțau liderii PCR de origine maghiară, dar și prim ministrul Petru Groza. În ședința Consiliului FND din 6 iulie 1945, Luká László regreta că România nu-i poate expulza pe toți germanii, cum a făcut Cehoslovacia: „Dacă am putea face acest lucru cu nemții am fi fericiți, pentru a scăpa de această bandă de celulă imperialistă creată în Europa Centrală, ca avanpost al imperialismului german”. Temându-se că unii s-ar fi putut gândi și la altă minoritate, declara ferm: „Nici nu putem visa la asemenea perspective de a goni pe ungurii din Ardeal”. Petru Groza indica: „În această chestiune [a germanilor], v-am spus că am stabilit anumite

principii. Dacă stabilim anumite criterii, scăpăm de ei pe cale lentă și fără zgomot. Toți acei care au fost fasciști, susținând activitatea hitleristă în diferite forme, în forma activității în interior la diferite organizații hitleriste etc., pe aceștia expropriindu-i în întregime, am făcut un pas uriaș înainte. [...] Puținii care rămân fără a fi expropriați, vom căuta să vedem pe ce căi putem face și cu ei același lucru, pe ce căi le putem lua privilegiile lor economice și posesiunile lor agricole. [...] Ei primejduiesc ordinea publică, ceea ce îmi dă dreptul să iau măsuri. *Tov. Luká*: Dacă, însă îi expropriem și-i lăsăm la fața locului, tot nu-i bine. *Petru Groza*: Nu-i lăsăm pe loc, îi duc în orașe, la muncă. *Tov. Luká*: Ar trebui dați afară din țară. [...] *Petru Groza*: Dacă după expropriere am lista, știu eu ce să fac cu ei. [...] Îi bag în pușcărie sau fac cu ei batalioane de muncă. [...] dacă vor fi refractari, poate voi învăța de la cehi, și-i trimit în Germania”. La sfârșitul ședinței, Luká László revenea: „În problema nemților, nu se poate aplica Legea Reformei Agrare fără ca ei să fie goniți din Țară, căci altfel mereu avem scandaluri și nu se rezolvă problema”. Gh. Vlădescu-Răcoasa, subsecretar de Stat pentru minorități, prezenta și situația numerică din acel moment: mai erau în Țară 500.000 de germani; 300.000 pleaseră cu armatele germane iar 20-30.000 după război; 50.000 „au fost ridicați”.³⁷¹

Luká László va relua problema diferențierii de tratament între germani și maghiari, tot în iulie 1945, în ședința conducerii FND cu delegații UPM: „Partidul nostru [PCR], organizațiile democratice, FND-ul, și mai ales Frontul Unic, sprijină în mod puternic rezolvarea tuturor revendicărilor juste, reale ale populației maghiare. Pentru că noi facem deosebirea între maghiari și nemți. Cu nemții nici n-am stat de vorbă în ceea ce privește populația germană rămasă, pentru că aceasta a avut scopurile ei în Ardeal, de a pregăti imperialismul german și, deci, trebuie să tragă consecințele”.³⁷² Și liderii UPM arătau aceeași ostilitate deplină față de germani. La una dintre primele întruniri ale conducerii Uniunii, la 24 noiembrie 1944, la București, Csikó Ferdinand declara: „Organizația UPM nu va colabora niciodată cu germanii din România”.³⁷³

De la poziția de respingere a oricăror legături cu germanii din România, liderii UPM au trecut, în a doua parte a lui 1945, la una mai profitabilă pentru ei, legată de dezideratele Ungariei la Conferința de Pace: au desfășurat o tot mai intensă politică de maghiarizare a germanilor, pentru a crește ponderea maghiarilor în Transilvania. La cote mai reduse, se mersese pe această linie, în unele zone, și în toamna lui 1944. (Într-o notă a SSI din 14 decembrie 1944 se scria: „Numeroși șvabi, care sub fostul regim au figurat ca membri ai Grupului Etnic German din România, încearcă în ultimul timp să-și procure acte din care să rezulte că sunt de origine etnică maghiară. Noua atitudine a populației șvăbești din Banat se datorește propagandei desfășurate de membrii organizației UPM (fost MADOSZ), care promit șvabilor că dacă se înrolează în această organizație se vor bucura de drepturi, libertate și

avantaje cu mult mai mari ca românii care nu sunt înscrși în PCR”. Până în acel moment, decembrie 1944, numărul șvabilor care se declaraseră maghiari trecuse de 3.000).³⁷⁴ În 1945, prima consemnare într-un document oficial al unei autorități românești a maghiarizării cu scopul creșterii ponderii ungarilor pentru a influența Conferința de la Paris, datează din 16 mai – un Buletin de informații al SI de pe lângă PCM; se menționa că membrii UPM desfășurau o intensă propagandă printre locuitorii Transilvaniei care aveau nume germane, în special evrei, pentru a-și maghiariza numele.³⁷⁵

După deportarea în URSS a 72.000 de germani din Transilvania, sub amenințarea a noi deportări, sate întregi, în special de șvabi, au fost maghiarizate – acțiune coordonată de UPM. Un rol important în acest proces l-a avut Decretul–lege 2433 (Legea 629) din 3 august 1945, care, printre altele, prevedea: „Cetățenii fac declarații de naționalitate [...] individual, o singură dată, verbal sau scris, la primăria comunei unde declarantul domiciliază, în termen de un an de la data intrării în vigoare a prezentei legi. Declarațiile se înscriu în registrele stării civile. [...] Declarațiile de naționalitate făcute cu prilejul recensământului din 1930 rămân valabile, dacă cei interesați nu au făcut înaintea termenului de un an prevăzut de lege o nouă declarație de naționalitate. [...] prin aceste declarații, cei interesați confirmă vechea naționalitate sau își aleg alta nouă”.³⁷⁶ Presiuni pentru adoptarea unei asemenea legi fuseseră făcute de către liderii maghiari încă din ianuarie 1945. Un document al SSI, din 13 ianuarie, consemna hotărârea conducerii UPM de a cere revizuirea actelor de stare civilă întocmite de primarii români din Transilvania, cu începere din 1920; UPM susținea că aceste acte au fost eronat întocmite, „cu scopul de a lovi în maghiari”.³⁷⁷

În foarte multe localități din Transilvania de Nord unde trăiau și germani, aceștia au fost anunțați de către liderii maghiari că declararea naționalității este obligatorie, deși Legea nu prevedea așa ceva; și, se continua: cine se va declara german va fi deportat în URSS. Foarte multe documente ale IGJ și DGP din 1945-1947 indică rezultatele acestor presiuni. În august 1945, Inspectoratul de Jandarmi Cluj consemna fenomenul schimbării naționalității de către germani.³⁷⁸ În septembrie același an, Legiunea de Jandarmi Satu Mare anunța că în comuna Turulung, unde trăiau 2.000 de șvabi și 1.800 maghiari, la amenințarea preotului ungar că vor fi trimiși în URSS, toți șvabii au acceptat să fie considerați maghiari.³⁷⁹ La 3 februarie 1946, Legiunea de Jandarmi Sălaj raporta: la 14 ianuarie 1946, pastorul reformat maghiar din comuna Căpleni, plasa Carei, Lovasz Adalbert, președinte al UPM, a dat ordin vătăjelului comunal să bată toba în localitate, pentru a anunța că toți șvabii și cei care au nume șvăbesc să se prezinte la Primărie pentru a-și declara naționalitatea. Declarațiile erau luate de către Holtzmann Iustina, funcționară la Notariatul Căpleni și secretara Organizației locale UPM. Concomitent cu anunțul toboșarului, s-a lansat zvonul că șvabii vor fi deportați în URSS. Ca

urmare, „majoritatea șvabilor au declarat că sunt de naționalitate și origine maghiară”.³⁸⁰ În două note, din 21 februarie și 19 martie 1946, aceeași Legiune Sălaj anunța Inspectoratul de Jandarmi Oradea că, în cursul lui ianuarie 1946, preotul romano-catolic Tillinger Francisc, din comuna Urziceni, cu ocazia slujbelor religioase, a adus la cunoștință enoriașilor că URSS vrea să-i identifice pe cei 7.000.000 de germani din bazinul Dunării, pe care intenționează să-i deporteze în Rusia. „Ca urmare – spunea – fiecare șvab să fie atent la declararea naționalității, ca nu cumva, declarându-se șvab, să fie deportat în URSS. Fiecare locuitor fiind liber să-și declare naționalitatea, are posibilitatea de a scăpa de deportare, declarându-se maghiar”. Legiunea constata că, în urma acestui anunț, întreaga populație șvăbească din comuna Urziceni a declarat că este de naționalitate maghiară.³⁸¹ Ajungându-i foarte multe rapoarte în acest sens, la 7 martie 1946 IGJ atenționa MAI asupra fenomenului: „UPM, în scopul demonstrării tezei prin care se urmărește revendicarea de către unguri a Ardealului de Nord, caută prin orice mijloace, folosind chiar amenințarea, să determine pe locuitorii germani din regiune să declare că sunt de naționalitate maghiară. Elementele interesate își sprijină propaganda ce desfășoară pe dispozițiile Decretului-lege nr. 2433 care, în partea I-a, punctul a, prevede că locuitorii din Ardealul de Nord, în termen de un an de zile pot face în mod oficial declarații de naționalitate. Abuzând de dispozițiile Decretului-lege menționat, agenții de propagandă, folosind diverse procedee, obțin de la germani declarații că sunt de naționalitate maghiară, pe care le prezintă la primăriile comunelor respective pentru a se face mențiunea că au fost date în mod oficial”. Se dădeau exemple din plasa Carei, pe larg fiind prezentat cazul preotului catolic din comuna Dindești, Mok István: în calitate de reprezentant al UPM, „amenință populația germană din regiune că dacă nu declară că este de naționalitate maghiară, va fi trimis pentru muncă în URSS”; astfel, a obținut 82 declarații de la șvabi. Apoi, i-a și obligat pe cei 82 să declare că la recensământul din 1930 au fost trecuți tot ca maghiari, „fapt ce nu corespunde adevărului, deoarece toți șvabii din regiune au fost înscrși în Grupul Etnic German”.³⁸² Alte documente ale Jandarmeriei indicau și cazul din comuna Sanislau, Sălaj, unde preotul Magyar Bálint, împreună cu fruntașii UPM Tenkei Iosif și Fuzesy Mihály, au întrebuițat metode represive și au reușit să adune 1.000 declarații de la șvabi; alte declarații luate prin constrângere în comuna Sânmartin, același județ.³⁸³ Inspectoratul de jandarmi Cluj raporta la 24 martie 1946: UPM din județul Cluj și din celelalte județe din raza de competență a Inspectoratului respectiv (Bistrița-Năsăud, Someș, Târnava), a dat o circulară, trimisă individual către membrii săi cu nume germane, prin care invită pe aceștia să se prezinte de urgență la sediile județene ale Uniunii, „în interesul lor vital”, aducând cu ei toate actele de botez, școală, armată etc. „Li se spune că în curând Guvernul va ridica din nou pe absolut toți germanii, și-i sfătuiește ca, în interesul lor, să dovedească, că

sunt sută la sută maghiari”. Și concluziona: „UPM face acest lucru văzând tot interesul ca să-și umple rândurile cu noi membrii”.³⁸⁴ UPM putea să-și argumenteze „invitația la maghiarizare”, cu rezultate concrete în susținerea germanilor; în aceeași lună martie, a intervenit pe lângă Inspectoratul de Poliție Cluj în favoarea germanilor care urmau să fie trimiși în detașamente de muncă, „spunând că aceștia sunt de origine etnică maghiară, însă au fost înscrși în GEG fără consimțământul lor”. Și, din cei 120 de germani vizați, 114 au fost recunoscuți ca maghiari, și exceptați.³⁸⁵ Se înregistrau și cazuri când autoritățile locale formate din unguri, drept răsplată pentru germanii ce se declarau maghiari, îi salvau de la deportare în URSS, trimițând în locul lor un număr egal de români. La Careii Mari, fuseseră astfel predați Comandamentului sovietic 97 tineri români (fete și băieți de 17-22 ani).³⁸⁶ Mulțimea rapoartelor legiunilor de jandarmi privind maghiarizarea germanilor a determinat un raport detaliat – deja menționat – al IGJ către conducerea MAI, la 7 martie 1946.³⁸⁷ Cum nu se iau nici un fel de măsuri, fenomenul continuă, concentrat mai ales în județele de graniță.³⁸⁸ În Buletinul informativ al IGJ pe aprilie 1946, era introdusă o apreciere generală: „Organizațiile UPM au continuat și în cursul acestei luni să desfășoare o intensă propagandă pentru lărgirea cadrelor, prin înscrierea populației germane ca fiind de naționalitate maghiară. În vederea reușitei acestei acțiuni, populația germană este sfătuită să declare că este de naționalitate maghiară, pentru că numai în felul acesta va putea fi în afara măsurilor luate contra populației germane”.³⁸⁹

Amenințarea cu deportarea în URSS era corelată cu presiunile economice, mai ales exproprieri. Într-o serie de localități din Mureș, pământurile și casele sașilor au fost expropriate și date unor secuici din Ciuc; până în aprilie 1946, acțiunea avusese loc în zece comune majoritar săsești, pe baza unei hotărâri a FND Cluj din ianuarie 1945, la cererea UPM. Deși la 7 aprilie 1945, MAI a ordonat oprirea colonizărilor secuicilor în Mureș, Uniunea va continua acțiunea cu și mai mare intensitate. Din cauza aducerii secuicilor, 20.000 de țărani români din Mureș, deși erau îndreptățiți prin Legea Reformei Agrare să primească pământ, nu au căpătat nimic.³⁹⁰ S-au creat nemulțumiri și printre maghiarii din Mureș, din rândul cărora 10.000 nu au putut fi împroprietăriți. Deși, conform constatării Inspectoratului de Jandarmi Cluj din 24 iunie 1946, populația germană era „liniștită și pașnică, trăind în speranța că i se va da iar dreptul la ceea ce a fost proprietatea ei”,³⁹¹ presiunile pe care le suporta din partea UPM se mențineau. Era împiedicată orice acțiune favorabilă ei. La 14 mai 1946, în Bistrița Năsăud, organizația județeană a FND, dominată de unguri, a provocat o manifestație de stradă cu revendicări împotriva sașilor, manifestație în cadrul căreia au fost atrași și români: se cerea trimiterea sașilor în lagăre și, în primul rând, anularea hotărârii judecătorului român Calianu, de la Judecătoria Bistrița, care acordase cetățenie română unui număr de 96 sași; se cerea și concedierea judecătorului.³⁹²

În contextul Conferinței miniștrilor de Externe ai celor patru Mari Puteri de la Paris, mai 1946, s-a lansat zvonul că aceasta va da Transilvania de Nord-Est Ungariei, sașii de aici urmând a fi toți deportați în URSS; singura lor salvare era să se declare maghiari.³⁹³

Toate aceste presiuni i-au făcut pe majoritatea germanilor din nord-vestul Țării să cedeze; aceasta și datorită politicii greșite a Guvernului de la București față de ei. Însuși vicepreședintele Guvernului, Gheorghe Tătărescu, într-un *Memoriu* din 24 mai 1947, menționa: „În cadrul nemulțumirilor create de abuzurile, sau de măsurile neraționale ale aparatului de Stat, trebuie situată grava «problemă germană». Se duce împotriva Poporului German, șvab și săsesc, o acțiune de prigoană, care prin urmările ei constituie o slăbire a economiei noastre naționale, o abatere de la obligațiunile noastre internaționale și o mare eroare politică”.³⁹⁴

Politica de maghiarizare a germanilor din România a fost impulsionată de guvernele Ungariei, dar și de diverse organisme neguvernamentale din Ungaria. După hotărârea Marilor Puteri de la Paris din mai 1946, instrucțiunile transmise cereau o amplificare a procesului, întocmirea de noi recensăminte – cu speranța că acestea vor determina o modificare a graniței româno-maghiare, pe baza creșterii procentajului ungarilor din Transilvania de Nord-Est. Astfel de instrucțiuni au fost trimise în mai multe rânduri și pe diverse canale; unele erau scrise, altele transmise verbal. Cele mai exacte, mai explicite, datează din septembrie 1946 și formau un capitol special din ordinul dat Legației maghiare din București, de către Președinția Consiliului de Miniștri al Ungariei, Direcția pentru Afacerile Transilvănene – ordin ce privea în general țelurile spre care trebuiau dirijate acțiunile antiromânești în Transilvania. Direcția Siguranței Statului din DGP consemna – în *Planul general de informațiuni pe anul 1947-1948* – faptul că, organizațiile UPM din diverse județe și localități transilvănene, aplicând în practică instrucțiunile venite de la Budapesta, îndemneau insistent pe cetățenii români de naționalitate germană să-și declare naționalitatea maghiară, promițându-le și unele avantaje de ordin administrativ; ordinul venit de la Budapesta „cuprindea instrucțiuni precise ca populația germană să fie atrasă și determinată a se atașa cauzei maghiare”. De asemenea, se menționează în același document al DGP, Episcopia romano-catolică din Alba Iulia, „care este indicată ca sediul central al propagandei iredentiste din România”, a primit instrucțiuni din partea forurilor superioare din Budapesta, să procedeze la efectuarea unui recensământ, pe ale cărui date Guvernul maghiar să poată sprijini întocmirea unui memoriu cu privire la revendicările sale teritoriale față de România. Recensământul trebuia să fie foarte amănunțit și să-i cuprindă, pe lângă catolicii români de origine maghiară, și pe cei de alte origini – români, germani etc. – căsătoriți cu unguri, precum și copiii proveniți din aceste căsătorii. De asemenea, trebuiau trecuți drept maghiari și cehii, slovacii, polonezii, germanii, italienii, francezii care

erau de religie romano-catolică; în final, trebuiau adăugați pe listă acei evrei ce trecuseră la una dintre religiile maghiarilor – romano-catolică, reformată, evanghelică, unitariană. Concluzia DGP: „Adevăratul scop urmărit prin atragerea în rândurile maghiarilor a elementelor de altă origine, este acela de a li se spori numărul maghiarilor, pentru a-și sprijini astfel revendicările teritoriale”.³⁹⁵

*

Cu consecințe majore pentru Transilvania de Nord-Est și Banat în anii de după revenirea provinciei în cadrul României, a fost evoluția organizatorică și activitatea practică a Uniunii Populare Maghiare; aceasta, având paravanul și sprijinul PCR, a vrut și în parte a și reușit să devină factor determinant în majoritatea domeniilor de activitate în regiune, mai ales în regiunea ocupată de Ungaria în 1940.

Până în martie 1945 s-a menținut în cadrul UPM o anumită separare: o Organizație UPM pentru Transilvania de Sud și una pentru Transilvania de Nord; amândouă erau subordonate unei conduceri centrale. Aveau și țeluri ce le individualizau. În conducerea UPM din Transilvania de Nord, cu sediul la Cluj, intrau: Balogh Edgár, Iancso Elemér, Venzel Iosif, Csögör Lajos, Bányai Victor, Heresztely Andrei, Martin Imre. Din actele emise de UPM Cluj și din activitatea sa practică, SSI desprindea, la 7 martie 1945, obiectivele urmărite: acapararea tuturor posturilor de comandă administrativă; propaganda pentru revenirea întregului Ardeal la Ungaria sau declararea unui Ardeal autonom, sub protecție aliată; preluarea administrației și conducerii tuturor întreprinderilor industriale și comerciale din regiune; preluarea tuturor bunurilor aparținând fostelor organizații politice maghiare; revizuirea și cercetarea tuturor actelor de stare civilă întocmite de primarii români după 1920; exproprierea totală a grofilor unguri și împrăștierea imediată a țăranilor și muncitorilor maghiari (pentru ca pământul să nu fie dat și românilor); asigurarea predominanței culturale maghiare în Ardealul de Nord. SSI știa și numărul membrilor UPM din Transilvania de Nord-Est din acel moment: 200.000.³⁹⁶ Era evident faptul că cel mai periculos, pentru Statul român, dintre toate aceste țelurile ale Uniunii era acela care viza înglobarea regiunii în Ungaria sau autonomia. Acest țel era identificat și de alte organisme ale Statului. Astfel, DGP consemna în iarna lui 1945, hotărârea luată de UPM imediat după încheierea, de către Guvernul maghiar prezidat de Vörös János, a Armistițiului cu Națiunile Unite, de a trimite la Debrețin o delegație „pentru a duce tratative”. Scopul: realizarea unei strânse colaborări „în vederea unificării planurilor de luptă politică”.³⁹⁷ În condițiile menținerii, încă, a vechii granițe dintre România și Transilvania de Nord-Est, se perpetuau speranțele multor maghiari, începând cu unii din conducerea UPM, pentru rămânerea regiunii în cadrul Ungariei. Astfel se explică ideea unor planuri de

luptă comună.

Din oportunism, sub umbrela UPM s-au strâns reprezentanți ai celor mai diverse curente politice și ideologii, de la comuniști la fasciști, deși organizația a continuat a fi, toată perioada existenței sale, sub conducerea PCR. Fenomenul nu a fost singular. În epocă, sub paravanul democrației pe care toate partidele îl agitau, se desfășura, în toate partidele, o intensă activitate de atragere a cât mai multor membri, indiferent de trecutul lor și de coloratura lor politică; important era numărul. (Mai ales foștilor legionari li s-au făcut oferte de peste tot). Pentru atragerea cât mai multor membri în UPM, pe lângă promisiunea unor avantaje, se foloseau și amenințările. La 20 ianuarie, 19 februarie și 17 martie 1945, SSI raporta că „Agenții Organizației UPM (fost MADOSZ) au trecut la acte de teroare asupra ungarilor din vechile organizații și grupări maghiare. Toți maghiarii, afară de grofi, trebuiau să adere la UPM pentru a avea dreptul la muncă, la existență și libertate. Organizațiile UPM au misiunea să-i denunțe pe toți ungurii care critică sau sabotează activitatea organizației, denunțuri care au ca urmare o teroare permanentă ce merge până la cele mai violente acte de răzbunare”.³⁹⁸

Atragerea în U.P.M. a organizațiilor maghiare cu activitate antiromânească, în timpul ocupației horthyste nu s-a făcut cu impunerea schimbării acestui tip de activitate; organizațiile respective vor continua să acționeze în același fel, beneficiind, însă, de protecția U.P.M., de aceea s-au și lăsat atrase. Asupra fenomenului alarmant se atenționa, în 1945-1946, în foarte multe documente ajunse la Ministerul de Interne. Se remarcă și faptul că o serie dintre fruntașii organizațiilor respective ajunseseră în posturi de conducere în cadrul U.P.M. Secția a II-a din cadrul M.St.M. aducea la cunoștință S.S.I. la 1 septembrie 1946, situația Asociației „Sfântul Ștefan” cu o foarte cunoscută activitate iredentistă. Între țeluri, conform notei respective, avea: „Lupta neobosită și continuă a ungarilor din România pentru o Ungarie Mare; autonomia Ardealului”. Continua să activeze și după război, având sediul central în București, președinte era Csere Istvan. Asociația își plasase doi membri în fruntea U.P.M.: Rosza Francisk, vicepreședinte, și Cziko Lajos, membru în Comitetul Executiv. Tot M.St.M. înregistra instrucțiunile Budapestei, din 1946, către agenții ei din România, de a pătrunde în U.P.M., și „a desfășura o activitate iredentistă”, în legătură cu alegerile parlamentare. „U.P.M. a fost de acord ca, sub scutul său, să activeze organizațiile iredentiste maghiare, după dorința și planul Guvernului de la Budapesta”. Analiza M.St.M. avea o concluzie alarmantă pentru autoritățile de la București: „Populația maghiară susține mai mult Opoziția Maghiară care vizează scopuri iredentiste și pune în pericol existența Comitetului de Conducere al U.P.M., pe care dorește să-l răstoarne și să-l înlocuiască cu vechii conducători și luptători maghiari”. Așadar, la București se cunoștea pătrunderea în U.P.M. a vechilor forțe maghiare antiromânești. U.P.M. devenise și casa acestora; membrii lor

intraseră în formațiunea comunistă fie din oportunism, fie din dorința de a avea un cadru unde să-și poată manifesta liber, sub paravanul „democrației”, ideile revizioniste.^{398 bis}

Faptul era cunoscut, dar era tolerat pentru a aduce cât mai multe voturi pentru comuniști în cadrul alegerilor parlamentare din 1946. Se dovedea, astfel, ca P.C.R. pune înaintea interesului național, pe al său, acela de a cuceri puterea politică.

Încercarea de a-i înregimenta pe toți ungurii în UPM a trezit suspiciuni chiar printre conducătorii PCR și ai aliaților săi. În ședința FND din 20 noiembrie 1945, Teodor Iordăchescu, de la PSD, exclama: „Dar UPM încurajează șovinismul prin faptul că-i cheamă pe toți ungurii la un loc”. Iritat, Luká László îi răspundea: „Aceasta depinde de faptul dacă organizația e democrată sau reacționară. Dacă ar fi reacționară, ar fi pericol mare, dar fiind o organizație democrată, dacă apără interesele naționale specifice, care în realitate există, UPM duce o luptă serioasă împotriva reacțiunii maghiare, care acum încearcă să înființeze un partid al micilor agrarieni, lucru pe care trebuie să-l împiedicăm în orice chip”.³⁹⁹

Exista și o deosebire față de partidele românești, unde erau primiți noi membri chiar dacă erau adepții unor ideologii diverse, numai cu scopul creșterii ponderii electorale; în UPM, pe lângă acest criteriu a funcționat și criteriul etnic: toți cei ce erau maghiari trebuiau aduși sub aceeași umbrelă politică. Lucrul era posibil și datorită faptului că între cele două categorii de țeluri pe care le afișa UPM – unele vizând „democratizarea” în sens comunist, iar celelalte fiind „naționale maghiare” – acestea din urmă erau pe primul loc, li se acorda cea mai mare importanță și însăși „democratizarea” era concepută ca o rezultată a înfăptuirii obiectivelor „naționale”. Se dorea ca în raport cu Statul român, ungurii din România să formeze un singur bloc, pentru ca cererile lor să aibă o greutate mai mare. A fost și cauza unei dispute vii la nivelul conducerii PCR, la sfârșitul anilor '40. După ce fusese lăsată să plaseze în fruntea activității sale obiectivele „naționale maghiare”, pentru că datorită acestora putea să-i atragă mai ușor pe toți maghiarii în vederea cuceririi întregii puteri politice în Stat de către comuniști, PCR va impune UPM-ului criteriul luptei de clasă în selectarea membrilor. Până în 1947, coloratura politică foarte diversă a membrilor Uniunii i-a imprimat activității acesteia un caracter uneori contradictoriu; au avut loc puternice confruntări de idei și, de multe ori chiar confruntări fizice între diversele grupuri. S-a menținut, însă, solidaritatea membrilor UPM față de Statul român și față de societatea românească. Educația naționalist-șovină de secole îi făcea pe toți maghiarii să se manifeste uniți atunci când era vorba de „dușmanul” român.

În iarna și primăvara lui 1945, PCR s-a bazat, pentru luarea în stăpânire a Transilvaniei de Nord-Est, și pe unitățile paramilitare formate de UPM. La sfârșitul lui februarie, SSI transmitea că în vederea acaparării cu

forța a Puterii, comuniștii și-au format echipe de șoc, care aveau în jur de 6.000 oameni; „În componența acestor echipe intră în majoritate străini, în special unguri din UPM (MADOSZ). Unele echipe sunt dotate cu arme automate de tip sovietic. Un număr important din membrii echipelor dispun de pistoale. Ceea ce lipsește acestor echipe este disciplina în luptă și instrucția de luptă. Sunt, însă, convinse că idealurile comuniste sunt demne de orice sacrificiu. De aceea, odată angajate în acțiune, aceste echipe vor lupta în mod fanatic. Intervenția se va desfășura conform catehismului leninist: echipe mici, îndrăznețe, răspândite pe un teren vast. Armata sovietică nu va interveni direct, însă indirect va sprijini orice efort al FND-ului”.⁴⁰⁰ UPM a primit cu entuziasm cererea PCR de a forma unități paramilitare din maghiari; în practică, ele existau din toamna lui 1944, în 1945 înmulțindu-se și, luând diferite denumiri, punând stăpânire pe întreaga Transilvanie de Nord-Est. Se numeau gărzi populare, jandarmerie populară, poliție populară. Instaurarea Guvernului Petru Groza făcea ca scopul pentru care fuseseră constituite să dispară; dar liderii maghiari aveau în continuare nevoie de aceste formațiuni paramilitare pentru a controla regiunea. De aceea, în loc să se desființeze imediat după 6 martie 1945, formațiunile respective vor continua să existe mai multe luni, cu asentimentul Guvernului.

Și de pe lângă PCM raporta la 15 martie 1945: în ședința Consiliului de Conducere al UPM care avusese loc la Cluj, se hotărâse ca „leventiștii” unguri să fie încadrați în secția de tineret a organizației; Scopul urmărit de UPM prin încadrarea leventiștilor este formarea unei gărzi înarmate bine instruite”. Se constata că, urmare a acestei hotărâri, se înscriseră și foarte mulți leventiști veniți din Ungaria.⁴⁰¹ S-a făcut și un demers pe lângă Comandamentul sovietic, pentru ca UPM să obțină dreptul de a dispune de forțe militare proprii. Conducerea UPM Cluj, împreună cu conducerea altor două organizații – EMKE și EMGE – au alcătuit un memoriu, transmis rușilor, în care se cerea, pentru apărarea vieții și avutului populației maghiare, considerate a fi în mare pericol, ca o parte din Armata Ungariei aflată în curs de refacere să fie adusă în Transilvania de Nord-Est. Sovieticii au respins cererea. Dar, memoriului i se vor face unele modificări, și va fi din nou înaintat; acum se cerea înființarea unei „Armate a Ardealului”, organizată de UPM, armată în care soldații să poarte uniforma Armatei Roșii. Și această cerere a fost respinsă, pe motiv că ar încălca grav Convenția de Armistițiu cu România.⁴⁰²

Dacă țelul imediat al acțiunii unităților paramilitare patronate de UPM era menținerea Transilvaniei de Nord-Est sub controlul minorității maghiare, țelul final rămânea Ungaria Mare. SSI îl înregistra, într-o notă din 9 martie 1945, chiar într-o declarație a lui Balogh Edgár, conducătorul UPM din regiune: „Referindu-se la starea actuală, numitul a afirmat că aceasta este o stare pro-revoluționară și că nu se știe momentul când această revoluție va

izbucni cu toată furia ei. La tot cazul, oricând va izbucni revoluția, ungurii sunt pregătiți și înarmați”.⁴⁰³ La multele documente ce indicau pregătirea militară a membrilor UPM și posibila lor acțiune anti-statală, la 1 mai 1945 s-a adăugat un altul cuprinzând chiar *Ordinea de bătaie* a Uniunii. Ajuns la Marele Stat Major al Armatei române, Secția a II-a, Biroul Contrainformații, documentul a fost considerat atât de alarmant, încât va fi transmis directorului general al SSI, „spre a reveni la urmărirea activității conducătorilor acestui organizații”.⁴⁰⁴

Imediat după ce au creat UPM, comuniștii s-au trezit în fața unor curente necomuniste în interiorul organizației, având, uneori, chiar tendința de a se scutura de tutela întemeietorilor. Organizația județeană Sibiu este un exemplu în acest sens, la conferința sa din ianuarie 1945 producându-se chiar un conflict deschis. Delegatul PCR s-a văzut constrâns să atragă atenția participanților că UPM-MADOSZ „se bucură de sprijinul Partidului Comunist, fără de care nu ar fi putut ființa”. I-a replicat chiar președintele organizației, Kádár Zoltán: „Legăturile MADOSZ – PCR se limitează numai la realizarea ideilor democratice și, deci, este o greșeală să se creadă că UPM este o organizație comunistă”; atâta timp cât va fi el în frunte, va da tot concursul comuniștilor, însă fără a contraveni altor obligații pe care le are.⁴⁰⁵ Foarte rapid a venit și răspunsul: o acțiune de debarcare a lui Kádár Zoltan, sub acuzația că ar avea strânse legături cu PNT. Într-un document din 11 ianuarie 1945 se preciza: „Știrea debarcării a fost lansată de elementele comuniste, ca răzbunare față de Kádár, care este învinuit că frânează orientarea revoluționară a organizației MADOSZ și fiindcă acesta, într-o oarecare măsură, este împotriva ideologiei comuniste”. A fost organizată o ședință secretă a PCR Sibiu, în cadrul căreia s-a hotărât îndepărtarea lui Kádár, „și înlocuirea lui cu o persoană dispusă să conducă organizația conform instrucțiunilor date de conducerea Partidului Comunist”.⁴⁰⁶

Conducerea PCR constata, la 6 iulie 1945, că în fruntea UPM, în toate comunele, „sunt popi, învățători și folosesc aceleași mijloace și teroarea împotriva celor săraci, ca în timpul lui Horthy. [...] Toți cei din conducere sunt reacționari”; organizația are „un conținut național, și elemente din conducere merg pe calea șovină. Nu are conținut social [...] David, Kurkó, Bányai nu se duc niciodată în sat [...], să curețe peste tot; nu putem face asta numai noi, partidul”.⁴⁰⁷ Dar, nu numai la nivelul comunelor în fruntea UPM se ridicaseră reprezentanți cunoscuți ai șovinismului maghiar, ci și în conducerea unor organizații județene. Cazul Organizației Maramureș era cel mai edificator: președinte al ei ajunsese dr. Szölössy Tiberiu, membru activ al unei asociații revizioniste ungurești încă din 1938, condamnat de Curtea Marțială din Craiova la cinci ani închisoare pentru spionaj în favoarea Ungariei; fusese eliberat în 1941, în schimbul unui preot român arestat de administrația horthystă; revenit în Maramureș, a ajuns în conducerea Organizației județene a

Magyar Elet Pártja (M.E.P.); făcea parte și din Fronthaces Szövetség; în 1944 a intrat în PCR și a susținut încorporarea Maramureșului în Ucraina Subcarpatică; în sfârșit, devine președinte al UPM Maramureș.⁴⁰⁸ Fenomenul intrării în UPM a reprezentanților unor curente fără nici o aderență la comunism – curente de centru sau chiar de extremă dreaptă, fasciste – deși deranja PCR, totuși a fost tolerant și încurajat, cu scopul obținerii unei creșteri rapide a numărului membrilor Uniunii, a înregimentării unei părți cât mai mari din minoritatea maghiară. Se folosea, pentru moment, de toți cei pe care-i putea atrage, lăsând pe mai târziu problema purității ideologice. UPM se dorea purtătoare de cuvânt a tuturor maghiarilor din România, o umbrelă sub care să intre toți. Ca urmare a compoziției eterogene, și țelurile afișate de diverse organizații locale sau de unii lideri ai Uniunii uneori nu concordau cu cele ale conducerii. Erau, însă, tacit tolerate, atâta timp cât toți contribuiau la cucerirea puterii politice de către comuniști. Și, în acest sens, președintele UPM, Kurkó Gyárfás se angajase ferm, la 22 februarie 1945: „UPM din Ardealul de Sud și cel de Nord se angajează să lupte contra partidelor Național Țărănesc și Liberal, în orice condiții s-ar cere de FND. Această luptă nu e numai un răspuns împotriva provocărilor reacționare și fasciste, ci și o obligație morală și patriotică a maghiarilor din România”.⁴⁰⁹ Comuniștii păstrând în mână conducerea centrală a Uniunii, treptat au impus linia PCR, inclusiv în problema cea mai spinoasă, aceea a apartenenței Transilvaniei de Nord-Est la o țară sau alta.

În mai multe întruniri ale conducerii PCR din 1945, situația din UPM a constituit subiect aparte de dezbateri. Spre deosebire de comunicatele oficiale, de articolele din presa comunistă, într-un astfel de cadru apăreau și controverse, dispute adesea serioase. La 6 iulie 1945, avea loc o întrunire la vârful conducerii comuniste, de față fiind și secretarii regionalelor de partid. Unul dintre participanți, Emil Popa, se adresa sever reprezentanților UPM aflați și ei în sală: „Am arătat că cei care nu se încadrează cu lupta poporului român, din județele ungurești, ajută pe Maniu, reacțiunea și fasciștii din Țara noastră. Deși în vorbă sunt împotriva lui Maniu, în fond îl sprijină. [...] Am căutat să atacăm problema, ca să intre în capul ungarilor că trăiesc în cadrul României democratice, că ei nici azi nu vor să știe că sunt în cadrul Statului român. De aceea vin și vor republică, vin cu lozinca de libertate și se salută numai cu acest cuvânt: Libertate! Ei înțeleg prin aceasta libertate deplină, ca nici un străin să nu vie acolo, adică concepții stângiste, fasciste. Nu vor să fie împreună sau nu înțeleg să trăiască împreună cu democrații din România”.⁴¹⁰ Treptat, astfel de critici se vor „îndulci”.

UPM reușise să se consolideze temeinic în Transilvania de Nord-Est până în momentul revenirii administrației românești. Majoritatea primarilor numiți în localitățile cu populație maghiară erau ai Uniunii; acolo unde ungurii erau în minoritate, dețineau totuși posturi importante în administrație; aveau

mai mulți prefecți; cea mai mare parte a funcționarilor se înscrieseră în Uniune, adesea sub amenințarea epurării. De asemenea, mulți dintre cei care ocupau funcții importante în regiune, numiți în calitatea lor de membri ai PCR, erau, în același timp, și membri ai UPM, conducerea comunistă permițând această dublă apartenență; mai mult, unii erau înscriși concomitent și în Frontul Plugarilor, deținând câte trei legitimații.⁴¹¹ PSD a folosit o altă metodă: și-a format o organizație maghiară a partidului. În practică, ungurii conduceau efectiv, atât prin număr cât și prin funcțiile deținute, majoritatea organizațiilor politice ale partidelor ce decideau în Transilvania de Nord-Est în timpul Guvernului Petru Groza: PCR, FP, PSD; se adăuga UPM, unde erau numai maghiari și, în unele posturi de conducere, evrei. Secretarul Organizației PCR din județul Mureș, evreul Loeb Martin, îi declara lui Teohari Georgescu la 19 mai 1945: „Partidul [Comunist] și organizațiile celelalte sunt în majoritate din maghiari, 93% sunt maghiari”.⁴¹²

Constatând că șansele Ungariei de a reintra în posesia Transilvaniei de Nord-Est erau mici, UPM a acționat pentru ca dominația elementului maghiar să se mențină și în situația revenirii la granița trianonică. Putea să-și atingă acest țel, folosind două pârghii: În primul rând, participarea deplină la activitatea dusă de PCR, susținându-l și condiționându-și susținerea; cum în regiune ideea de emancipare a românilor de sub dominația maghiară era simbolizată de PNT – Maniu, iar acesta era principalul inamic politic al comuniștilor, liderii ungarilor au susținut că toți cei care li se opuneau erau reacționari național-tărăniști. A doua pârghie folosită era suprasolicitarea fidelității față de URSS, pentru a capta bunăvoința diverselor organisme ale acesteia plantate pe teritoriul Transilvaniei de Nord-Est.

Imediat după instaurarea Guvernului Petru Groza, conducerea UPM i-a trimis o telegramă de felicitare: „Cu nespuse bucurie am luat la cunoștință faptul istoric, că prin voia și dorința Poporului a fost înlăturat Guvernul reacționar Rădescu și s-a format Guvernul democrat sub președinția dvs. Avem nespuse bucurie că prim ministru sunteți chiar dvs., care ca fiu al Ardealului cunoașteți chestiunile specifice naționale din Ardeal, unde trebuie să fie armonie, pace și conlucrare. Uniunea popoarelor din Ardealul de Nord cu venirea dvs. în fruntea Guvernului vă roagă să ordonați de urgență desființarea taberelor de muncă și, în special tabăra de muncă de la Feldioara”, care era principalul obstacol în calea împăcării româno-maghiare.⁴¹³ Se inaugura astfel tipul de raporturi dintre Guvernul Petru Groza și liderii minorității maghiare: enunțarea repetată a sprijinului față de Guvern și permanente cereri trimise acestuia, în cadrul aceluiași document – pentru a se recepta dependența sprijinului de acceptare a cererilor.

UPM a convocat la Cluj, pe 20 martie 1945, o întrunire cu toți conducătorii instituțiilor maghiare – bisericești, culturale, sindicale – în fața cărora, Balogh Edgár a făcut o prezentare a situației politice. Anunța și

disponibilitatea Guvernului Groza de a satisface doleanțele minorității maghiare. Iar Demeter János, ajutor de primar al Clujului, prezenta o listă a acestor doleanțe. Se viza asigurarea preponderenței ungarilor în administrație; acordarea unui caracter oficial limbii maghiare; crearea unor organisme reprezentative ale ungarilor; ocrotirea cultelor maghiare, a culturii etc. Față de țelurile desprinse de SSI anterior lui 6 martie 1945, acum lipseau acelea privind unirea cu Ungaria sau proclamarea autonomiei. Se făcuse, astfel, un pas înapoi. Ca să-i impresioneze pe cei prezenți, la jumătatea întrunirii, Balogh Edgár a anunțat că i s-a comunicat telefonic de la București, că Guvernul a și aprobat unele cereri, prima fiind aceea a eliberării din lagăre a internaților maghiari. Ca urmare, „s-a luat hotărârea unanimă ca întreaga populație maghiară din Ardealul de Nord să susțină din toate puterile Guvernul Petru Groza”.⁴¹⁴

O perioadă destul de îndelungată raportul de filiație al UPM față de PCR nu a fost popularizat, deși nici ascuns. Ca urmare, o serie dintre reprezentanții instituțiilor de ordine raportau conștiincios, fără nici o teamă, toate acțiunile ilegale, antistatale ale UPM; cele mai grave cazuri ajungeau la ministrul de Interne, Teohari Georgescu, care de cele mai multe ori îi admonesta părințește pe liderii maghiari, iar aceștia pe plan local sau județean cereau pedepsirea celor care îndrăzniseră să-i urmărească și să semnaleze ilegalitățile comise. Treptat, acest sistem a dus la îndepărtarea din Transilvania de Nord-Est a jandarmilor, polițiștilor și funcționarilor cu sentimente patriotice românești și la timorarea celor rămași, care s-au obișnuit cu ideea că ceea ce fac trebuie să aibă girul UPM.

În 1945 și prima jumătate a lui 1946, deși se poate constata un treptat regres al vigilenței organelor de ordine față de acțiunea antistatală a UPM, totuși încă foarte multe documente ale acestor instituții cuprindeau relatări pe această linie. În primăvara lui 1945, mai multe rapoarte ale jandarmilor din diverse localități ale județului Bihor indicau o intensă activitate revizionistă sub umbrela UPM. Mulțimea acestor informații a determinat IGJ să anunțe conducerea MAI și Marele Stat Major, la 10 mai 1945: „Pentru a-și masca activitatea [antistatală], majoritatea locuitorilor unguri, în frunte cu intelectualii, s-au înscris în așa-zisa organizație UPM, care nu este alta decât MADOSZ, organizație admisă de Stat. Astfel, sub masca democrației, în mod fățiș ungurii își manifestă ura contra instituțiilor și funcționarilor români și agită populația maghiară, care zilnic în comunele ungurești cere desființarea imediată a autorităților românești și înlocuirea lor cu autorități ungurești, al căror personal să fie adus din Ungaria”.⁴¹⁵ Foarte explicit era și raportul Legiunii de Jandarmi Bihor din 15 mai 1945: „Ungurii, care s-au înscris cu toții în UPM [...] continuă cu activitatea lor iredentistă și șovinistă și sub libertățile acordate democratic, sapă nestingheriți la temelii Statului nostru. Urâsc de moarte tot ce este românesc și nu le scapă nici o ocazie pentru a-și

arăta pe față sentimentele lor iredentiste și șoviniste”. Cu ocazia zilei de 1 mai, în multe localități UPM a transformat sărbătoarea într-un prilej de elogiare a Armatei Ungariei și a Statului ungar.⁴¹⁶ Aceeași Legiune, la 21 mai 1945 raporta: „Populația maghiară, susținută de conducerea UPM și încurajată de lipsa de măsuri contra ei, departe a respecta preceptele guvernării actuale, în toate adunările ocazionate de serbări naționale sau alte adunări aprobate, manifestă un iredentism din ce în ce mai accentuat, căutând a menționa trează ideea revizionismului, pentru care vrea a câștiga simpatia Armatei Roșii, ponegrind și sfidând autoritățile și populația românească”.⁴¹⁷ Iar la 28 mai se menționa: „UPM desfășoară activitate dăunătoare intereselor noastre naționale și îndeamnă populația maghiară să nu se supună autorității Statului român”.⁴¹⁸ O situație asemănătoare era raportată de Legiunea de Jandarmi Satu Mare, în iulie 1945: „Din punct de vedere politic, întreaga populație maghiară azi o găsim camuflată în rândurile partidelor politice democratice ca PCR, cea mai mare parte, și UPM; mai puțini în PSD. [...] S-a mai observat că, sub ocrotirea partidelor democratice, conducătorii populației maghiare împreună cu populația fac șovinism, cu atitudini contra a tot ce este românesc, nu se supun autorităților și legilor românești, deși li s-au acordat și li se respectă toate drepturile prevăzute de legile românești”.⁴¹⁹ În unele localități ale județului, membrii UPM, constituiți în adevărate bande înarmate, făceau percheziții ilegale românilor, le confiscau bunurile; asemenea fapte înmulțindu-se Inspectoratul de Jandarmi Oradea a fost obligat să dea Ordinul 246/11 iulie 1945, pentru cercetarea autorilor violărilor de domiciliu și jafurilor.⁴²⁰ La rândul său, Legiunea de Jandarmi Maramureș raporta, în iulie 1945, că și aici toți ungurii se înscrieseră în PCR; „Scopul adevărat al acestor înscrieri este ca sub masca comunistă să poată lucra intens și cu roade în favoarea iredentei maghiare. [...] Acești unguri sunt numai comuniști de ocazie”.⁴²¹

La fel de alarmante erau și rapoartele venite la București din „județele secuiești”. Pe 7 august 1945, șeful Legiunii de Jandarmi Odorhei constata că pe teritoriul județului respectiv, „în organizațiile FND maghiare (PCR, UPM, Tineretul Progresist) sunt elemente iredentiste, astfel că linia Partidului Comunist și vechiul program politic al UPM nu constituiesc parole pentru propagandă, ci numai temeiul legal sub forma în care activează, în împrejurările politice actuale, iridenta maghiară. Sub această formă de organizare politică democratică se lansează și se fac agitații cu caracter fascist, care au un dublu scop: menținerea ideii Ungariei Milenare și, la momentul oportun, alipirea Ardealului la Ungaria, printr-o desfacere de la FND-ul român și alipirea la programul Partidului Comunist Maghiar”. Erau enumerate multe acțiuni ale liderilor locali ai UPM, ale reprezentanților UPM în Prefectură sau în diverse alte organisme ale Statului.⁴²² Întreg anul 1945, Legiunea de Jandarmi Mureș a transmis la București rapoarte despre acțiunile anti-statale desfășurate sub acoperirea UPM; și, în ultimul raport din decembrie, înainta o

propunere îndrăzneță către MAI: Ministerul să emită un ordin către UPM, cerându-i excluderea din rândurile sale a tuturor naționaliștilor șovini.⁴²³

Cu o perseverență ieșită din comun, UPM a transmis conducerii PCR, în 1945 și 1946, nenumărate liste cu cereri conținând doleanțele minorității maghiare din România, minoritate privită ca bloc unitar național, Uniunea îmbrăcând astfel caracterul unui partid etnic. Majoritatea cererilor erau reluate și îmbogățite dintr-un document în altul, amintindu-se mereu că au mai fost înaintate. După rezolvarea unora, imediat erau incluse altele noi, astfel încât listele cu cereri niciodată nu se terminau.

Chiar în luna revenirii Transilvaniei de Nord-Est în cadrul României, UPM alcătua o listă sintetizând 17 categorii de solicitări, sub titlul *Problemele națiunii maghiare din România care necesită hotărâri urgente din partea Guvernului*. Printre cereri: acceptarea gărzilor comunale, cu personal recomandat de FND; controlul acțiunii jandarmilor („Acele unități de jandarmi pe ale căror rază de activitate terorizarea populației maghiare nu a fost împiedicată de ele să fie dizolvate. Jandarmeria să fie pusă sub conducerea prefectilor, care să poată suspenda dispozițiile comandamentelor de jandarmi. Pe lângă legiunile de jandarmi să funcționeze comisii pentru siguranța publică formate din reprezentanți ai partidelor politice legale”); acordarea amnistiei militare; reglementarea cetățeniei pentru toți maghiarii aflați în Transilvania în acel moment, inclusiv cei veniți din 1940; încadrarea tuturor funcționarilor maghiari; „Unitățile administrative (comune, orașe, plăși), în majoritate cu populație maghiară, să se poată uni cu acele unități administrative mai mari, care în majoritate sunt de asemenea maghiare, și care sunt vecine”; Ministerul Naționalităților să poată suspenda dispozițiile oricărei autorități „care violează principiul egalității naționalităților conlocuitoare”; secretarul general al Ministerului Naționalităților să fie propus de UPM, la fel ca și inspectorii din Minister; folosirea limbii materne în administrație, acolo unde minoritarii reprezintă cel puțin 5% din populație; Reforma Agrară să fie aplicată în colaborare cu UPM; învățământ maghiar pe toate treptele etc.⁴²⁴ Una dintre cereri, aceea care viza unirea administrativă a localităților și zonelor locuite majoritar de maghiari, anunța Regiunea Autonomă Maghiară.

În cadrul Congresului ținut la Cluj, 6-12 mai 1945, locul central l-a ocupat informarea privind situația minorității maghiare din România.⁴²⁵ Rezoluția adoptată fixa linia generală pe care trebuia să evolueze UPM; formula folosită era „linia politică, economică și culturală pe care trebuie să o urmeze fiecare maghiar cinstit și democrat din România”. Se declara a fi alături de Guvernul Petru Groza și de „celelalte forțe democratice”, împreună cu care dorea să-și atingă țelurile, astfel putându-se realiza o „apropiere cât mai strânsă a maselor românești și maghiare”. Se considera că doar „conviețuirea frățescă” ar putea duce la apropierea dintre România și Ungaria și „la alianța democratică a popoarelor din Valea Dunării, cu sprijinul marelui nostru aliat,

Uniunea Sovietică”. Nu erau uitate mulțumirile pentru Armata Roșie, „care a eliberat popoarele conlocuitoare”. Și, după captarea bunăvoinței comuniștilor și a sovieticilor, urma obișnuita listă cu cereri, prezentate sub o formă ultimativă; se dorea rezolvarea cererilor „pentru o colaborare cât mai prietenească a Poporului Român și Maghiar”, până la rezolvarea, evident, colaborarea nefiind posibilă. Documentul includea, printre altele: reglementarea cetățeniei, având în vedere particularitățile situației din Transilvania; reglementarea întoarcerii celor care n-au avut nimic comun cu fascismul; respectarea dreptului folosirii limbii maghiare; încadrarea funcționarilor publici democrați în Ardealul de Nord; primirea în administrație a acelor funcționari de naționalitate maghiară care sunt din Ardealul de Sud; asigurarea instruirii și educației în limba maghiară; susținerea de către Stat a Universității Maghiare din Cluj; rezolvarea în mod mulțumitor a transferului surplusului de populație din părțile secuiești; controlul Reformei Agrare și din punct de vedere al egalității naționalităților; abrogarea tuturor legilor care au făcut deosebiri de naționalitate, rasă și confesiune. Toate trebuiau rezolvate „în mod cât mai urgent”. Față de *Rezoluția* dată publicității, *Raportul* prezentat pe 11 indica în plus mai multe cereri în legătură cu care, se anunța, deja începuseră tratative cu Guvernul Petru Groza, acesta dovedind „o înțelegere și o bunăvoință fără rezerve”. În timpul „tratativelor”, Guvernul promisese: 1) Se va sista urmărirea și sancționarea maghiarilor din Transilvania de Nord-Est care s-au înrolat voluntari în Armata maghiară; 2) Sancțiuni pentru cei care încalcă Statutul Naționalităților; 3) Va fi redată averea celor plecați din Transilvania de Sud; 4) Vor fi anulate dispozițiile de neîncadrare a funcționarilor unguri; 5) Se vor modifica dispozițiile Legii cetățeniei; 6) Se va asigura libera folosire a limbii maghiare. Dar – se preciza – Guvernul a promis, însă, în practică mai erau multe de făcut. Chiar și Statutul Naționalităților, care era extrem de favorabil minorităților, se dorea a fi îmbunătățit, deoarece „nu poate satisface toate doleanțele ungarilor din țară”.⁴²⁶

„Obiectivele naționale” ale UPM ies și mai bine în evidență la întrunirile organizațiilor sale județene sau la manifestațiile populare pe care le patrona. În astfel de momente se evidenția pe deplin existența unui curent ce se voia a fi perceput drept „moderat”; era relativ restrâns numeric, dar deținea principalele posturi în conducerea centrală a UPM, fiind format doar din comuniști. Mult mai numeroși erau membrii curentului „radical”; deși dețineau doar conducerea organizațiilor locale, aveau o influență asupra ungarilor mult mai mare decât cei din primul curent. Și în întrunirile locale sau județene, „radicalii” își impuneau părerea.

La Congresul organizației UPM Brașov, din 26 august 1945, „radicalii” nu numai că au dominat, dar, purtați de atmosfera din sală și unii „moderați” au avut același tip de discurs antiromânesc și revizionist. Pojar

Andrei atrăgea atenția Guvernului Petru Groza că a putut fi instaurat doar datorită „luptei dusă în comun” de români și maghiari; de asemenea, reclădirea Țării se face doar în comun de cele două popoare. Kurkó Gyárfás anunța că prin UPM maghiarii vor lupta „pentru recunoașterea tuturor drepturilor”; între altele, pentru „dreptul” de a arbora oricând și oriunde drapelului maghiar, care „trebuie să fie respectat”; pentru scutirea de rechiziții; pentru împărțirea pământului către maghiari etc. La sfârșit, ca la toate întrunirile UPM, s-a cântat Imnul Ungariei.⁴²⁷ Legiunea de jandarmi Trei Scaune raporta că „șovinismul maghiar se manifestă tot mai intens, mai ales în cadrul întrunirilor UPM”. Constatând că sunt protejați și nu li se poate întâmpla nimic, participanții își exprimau deschis adevăratele aspirații. Pe 3 februarie 1946, la Covasna, în cadrul unei întruniri a UPM se cerea realipirea Transilvaniei la Ungaria. Aceeași cerere la Bixad, Malnaș, Bicfalău, Dalnic, dar și în manifestele tipărite și răspândite în întreg județul. Comuniștii din conducerea Uniunii, nevoiți să accepte linia PCR de frânare a exceselor naționaliste, au ajuns a fi contestați în cadrul unor asemenea întruniri. În același raport din februarie 1946 se menționa că întreaga Organizație Sfântu Gheorghe s-a ridicat împotriva conducerii UPM, acuzată de pactizare cu românii.⁴²⁸ Fenomenul era constatat și în județul Odorhei.⁴²⁹ La 28 februarie 1946, din județul Mureș se raporta: „Maghiarii comentează atitudinea de conciliere și înțelegere adoptată de conducătorii UPM față de Statul român și față de FND, învinuindu-i pe aceștia că au trădat cauza pentru care s-au angajat să lupte și care este cauza întregii populații maghiare: lupta pentru realipirea Ardealului la Ungaria”.⁴³⁰ În Sălaj, întrunirile UPM erau prilejul unei propagande fără limite împotriva României. De obicei, adunările publice erau organizate în colaborare de UPM și PCR (și acesta fiind compus majoritar tot din unguri). Indiferent de motivul invocat pentru asemenea adunări, toate se desfășurau după același tipar. Un model era prezentat de Legiunea de Jandarmi: la 26 august 1945, avusese loc în comuna Zăuan, plasa Șimleul Silvaniei, o adunare convocată de organizațiile UPM și PCR; principalul orator, subprefectul Némétz, care i-a îndemnat pe participanți: „Acum a sosit timpul, sus în picioare unguri!”. Adăuga, pentru o deplină înțelegere, că Ungaria și ungurii vor fi iar deasupra. Cum, în sală veniseră și câțiva români, aceștia au plecat furioși, acuzându-i pe organizatori de naționalism șovin.⁴³¹ Același fel de adunări publice susținea UPM și în Bihor și Satu Mare, fapt ce încorda permanent relațiile dintre români și unguri.⁴³²

Conducerea PCR tolera toate excesele șovine ce se manifestau la nivelul organizațiilor locale ale UPM. Motivul era interesul politic – ajutorul ungarilor în cucerirea întregii puteri în Stat. Ideea era exprimată clar într-o ședință a Biroului Politic din 6 iulie 1945: „În ce privește MADOSZ-ul, care numără sute de mii de membri, este o posibilitate imensă pentru partidul nostru de a introduce linia noastră acolo [în Transilvania]”.⁴³³ De asemenea nu

se aplicau nici un fel de măsuri punitive, iar cele luate erau repede anulate. Cu toate acestea, excesele curentului „radical” deveneau stânenitoare pentru încercarea comuniștilor de a se erija în apărători ai intereselor României: nu puteau ca să convingă majoritatea românească de sinceritatea aspirației lor spre menținerea Statului unitar național, când acceptau ca o organizație pe care o patronau să lupte deschis pentru dezmembrarea aceluiași Stat. De aceea, s-a încercat o temperare a „radicalilor”. La 15 noiembrie 1945 avea loc, la Cluj, o Plenară a CC al UPM.⁴³⁴ Apoi, între 16 și 18 noiembrie, conducerea restrânsă (Comitetul Executiv) se va întruni într-o ședință la Târgu Mureș, în cadrul căreia subiectul principal dezbătut a fost acțiunea curentului „radical”. În acest organism majoritatea o aveau „moderații”, ascultători fideli ai PCR; de aceea, s-a putut adopta un document plasat pe deplin pe linia comunistă – un *Apel către maghiari*. La Congresul de la Cluj, reamintea documentul, se ajunsese la concluzia că, pentru completa realizare a drepturilor și libertăților ungarilor din România, este neapărată nevoie de o unitate națională a acestora: „Fiecare ungar cinstit, indiferent de situația socială, de confesiune, de sex sau de convingere politică, trebuie să fie un membru activ al acestei unități populare”. Imediat, însă, era menționată și existența unei bariere: nu erau primiți „reacționarii” – formulă vagă, tocmai pentru a nu-și avea aplicare în realitate. Dezideratele maghiarilor vor fi atinse numai dacă se colaborează strâns cu forțele democratice din România, mergând, astfel, pe aceeași linie cu Buday Nagy Antal, Kössuth Lajos, Ady Endre. (Se uita că, până să accepte colaborarea cu românii, Kössuth ordonase exterminarea lor). URSS era lăudat pe larg, pentru că „a dat exemplul rezolvării pașnice a problemei naționale. Ei îi datorăm eliberarea noastră de sub jugul fascist și împiedicarea jafului gârzilor lui Iuliu Maniu”. Se afirma că rezolvarea problemei naționale în Transilvania de Nord „nu este o problemă de graniță”, ci de democrație, granițele trebuind să fie deschise – suspendarea obligativității pașapoartelor pentru Ungaria, eliminarea barierelor vamale în raporturile cu ea. Astfel, se crea Transilvaniei un statut neutru, între România și Ungaria, dependența față de București, - în condițiile acestea, la care se adăuga dominația elementului maghiar în conducerea regiunii -, fiind formală. Documentul relua apoi cererile concrete ale minorității maghiare către Guvern, iar în final se lansa un apel către toți maghiarii de a realiza unitatea lor politică; cei care se opuneau erau etichetați drept adversari ai națiunii maghiare.⁴³⁵ *Apelul* fusese adoptat în prezența trimisului special al PCR, Luká László. Reîntors la București, va prezenta, pe 20 noiembrie 1945, în fața conducerii FND, al cărui secretar general era, un stufos raport asupra problemei naționale în Transilvania. Aflăm astfel că la Târgu Mureș impusese cu greu linia PCR. Organizase întrunirea pentru a înlătura „zvonorile și mișcările reacțiunii șovine pentru sfărâmarea Ardealului. [...] Iată de ce am propus UPM – unde FND, prin mine în special are influență – să convoace ședință, unde să ia atitudine”.

Reacțiunea maghiară lansase zvonul că în acea ședință va fi vândut Ardealul României. „La Târgu Mureș, unde s-a ținut ședința, am fost amenințați că nu vom pleca vii nici unul. Cu toată această atitudine și cu tot sabotajul organizațiilor UPM de acolo, din cauza infiltrării elementelor reacționare, special a fost convocată ședința în acest centru șovin, pentru a da lovitura în inima șovinismului”. Și conducerea Organizației PCR Târgu Mureș era la fel de șovină. Luká a trebuit să convoace o ședință de instruire; „Dacă nu a-și fi ținut această ședință, a doua zi întrunirea [UPM] ar fi fost spartă”. „Au fost discuții formidabile” până să se adopte *Rezoluția-Apel*, însuși trimisul PCR fiind întrerupt de „reacțiune”. Dar, „partidul fiind mobilizat acolo, după ce a înțeles problema, și delegații UPM fiind răspândiți în masă, forța reacțiunii a fost zdrobită, așa că am reușit să stăpânesc situația. A venit apoi și Groza care a vorbit minunat, în ungurește și a fost primit cu entuziasm”.⁴³⁶

Dorința de a satisface cererile ungarilor avea ca motiv și interesul PCR de a-i folosi pe aceștia împotriva partidelor istorice, care arătau, încă, o putere deosebită de mobilizare a maselor, depășind forța represivă a celor de la Guvern. Un astfel de moment, marea manifestație anticomunistă, având ca pretext sărbătorirea Zilei onomastice a Regelui Mihai, avusese loc pe 8 noiembrie 1945 și-i speriasse pe toți miniștrii.⁴³⁷ Centrul fusese la București, dar acțiuni similare avuseseră loc în mai multe capitole de județ, inclusiv la Cluj. Guvernul se temea că și sărbătorirea lui 1 Decembrie va fi folosită pentru o manifestație asemănătoare. De aceea, s-au luat măsuri pentru ca sărbătorirea să fie făcută de Guvern, nu de partidele istorice. Și, pentru a se impune, au fost mobilizate toate forțele, printre ele și acelea ale UPM. La 26 noiembrie 1945, avea loc o ședință a liderilor Frontului Unic Muncitoresc, sub conducerea lui Gheorghiu-Dej, care-și arăta temerea că „reacțiunea” ar putea face iar o acțiune ca aceia din 8 noiembrie; „A-i lăsa pe Maniu și Brătianu să organizeze ei, în liniște, sau să procedăm ca la 8 noiembrie, să trimitem camioane [cu bătauși], asta nu este o soluție”. Cu atât mai mult, cu cât se afla în București, având misiunea de informare, ca trimis al Departamentului de Stat, ziaristul american Ethridge; acestuia trebuia să i se arate forța Guvernului, mai ales prin aducerea unor grupuri masive de țărani de către FP și UPM. Antrenarea UPM în sărbătorirea zilei de 1 Decembrie, simbolizând Unirea Transilvaniei cu România, părea curioasă, având în vedere faptul că Unirea se făcuse împotriva voinței maghiarilor. Explicația consta nu doar în dorința de a avea cât mai mulți manifestanți, ci și în dorința de a se da o replică partidelor istorice care acuzau PCR de alianță cu inamicul României. Ori, defilând de 1 decembrie, UPM nu mai putea fi considerat ca inamic. Luká László anunța, tot la aceeași întrunire, alarmat, că Maniu și Brătianu pregătiseră în Transilvania manifestații cu caracter antimaghiar. „Și aceasta – spunea – în momentul de față nu ne convine de loc. [...] Trebuie date instrucțiuni speciale organizațiilor din Ardeal, pentru unitatea maselor maghiare și române”.⁴³⁸

Datorită multiplelor cauze deja prezentate – ținând de presiunea autorităților comuniste de la București dar mai ales de interesul propriu – majoritatea maghiarilor din Transilvania și Banat s-au înregimentat, până în 1946, în UPM, sau acționau sub umbrela acestuia. Vechile organizații politice ungurești în mare parte au dispărut, pentru că desfășuraseră o cunoscută activitate represivă împotriva românilor și evreilor în timpul războiului; dar, membrii lor s-au adăpostit în UPM și PCR. Numai câteva dintre vechile organizații politice și-au continuat legal existența și în 1945-1946; aveau, însă, o atractivitate redusă pentru că, nefiind alături de PCR nu le puteau oferi ungarilor puterea asupra Transilvaniei, putere pe care UPM dovedea că le-o poate garanta. În unele locuri, puține la număr, vechile organizații au reușit să declanșeze manifestații împotriva atotputerniciei UPM. Astfel, la Cetățuia, Ciuc, în februarie 1946, Partidul Micilor Proprietari a organizat o întrunire populară împotriva Uniunii, lansând și un manifest: „UPM – scria în acesta – caută să arate că lucrează în interesul poporului, dar să nu credeți. Ungurul bun nu se solidarizează cu ei. Lasă-i să trădeze! Vom veni noi cu ciomegele și le vom da la cap. Noi suntem unguri! Țara noastră dulce va fi din nou Ungaria! Trăiască Republica Ungară! Trăiască Partidul Micilor Proprietari!”⁴³⁹ Tot în februarie 1946, la Cluj era remarcată activitatea Uniunii Luptătorilor pentru Interesele Maghiarilor.⁴⁴⁰ Se adăugau organizațiile secrete maghiare, toate afișând drept țel reîncorporarea Transilvaniei la Ungaria. Unele vizau atingerea țelului prin luptă armată, cum era cazul celei conduse de István Pila din județul Trei Scaune. Altele foloseau ca metodă principală subminarea din interior a Statului român, precum Asociația care-i cuprindea pe profesorii și elevii unguri din Târgu Mureș.⁴⁴¹ Din imboldul și cu susținerea materială a Guvernului de la Budapesta acționau mai multe organizații clandestine. Se adăugau organizațiile maghiare cu paravan religios, dar cu țeluri politice revizioniste. Efectul agitației tuturor acestora a fost redus, ungarul concentrându-se în jurul UPM.

A doua cale folosită de UPM pentru a asigura dominația elementului maghiar în Transilvania de Nord-Est a fost relația cu sovieticii. Foarte repede, toți ungarul au înțeles necesitatea acestei căi, adoptând un comportament pe placul rușilor – nu doar al comandamentelor militare sau ofițerilor, ci și al soldaților de rând. Nu era vorba numai de afișarea ostentativă a simbolurilor URSS (steaguri, portrete ale lui Stalin, insigne comuniste) și de afirmarea aderenței la ideologia comunistă sovietică, ci și de cumpărarea efectivă a protecției rușilor, prin avantaje materiale acordate acestora. Faptul era menționat de o serie întregă de rapoarte ale diverselor organisme ale Statului român. Între acestea, raportul Legiunii de Jandarmi Sălaj, din 17 iulie 1945, care anunța că activitatea naționalist-șovină maghiară era controlată de „Centrala iredentistă de la Budapesta”, care a dat directivă să fie atrasă „prin toate mijloacele prietenia comandamentelor sovietice”; ungarul reușiseră să-i

oblige pe ruși „prin daruri și chiar indemnizații lunare”. În plus, „În Comandamentul sovietic Sălaj toți membri (ofițeri, subofițeri și trupă) își au femeile lor, exclusiv de naționalitate și de origine maghiară”.⁴⁴² Același sistem era folosit în toate județele. La 25 iulie 1945, legiunea de jandarmi Satu Mare raporta: „Șoviniștii maghiari caută prin orice mijloace (femei frumoase, daruri, petreceri etc.) să câștige simpatia autorităților și în special a comandamentelor sovietice, spre a folosi bunăvoința acestora pentru menținerea spiritului maghiar și scăderea Statului român”.⁴⁴³ Încă din aprilie același an, din Mureș se anunța că liderii județeni unguri reușiseră să atragă de partea lor Comandamentul sovietic.⁴⁴⁴ Sovieticii astfel cumpărați s-au comportat ca adevărați aliați ai ungarilor împotriva românilor în majoritatea situațiilor conflictuale. Arhivele IGJ și DGP, din cadrul MAI, precum și cele ale SSI și M.Ap.N, păstrează foarte multe documente ce prezintă acțiuni maghiaro-sovietice împotriva românilor transilvăneni, sub formele cele mai diverse, ajungându-se chiar la colaborare armată. Cu bună știință, rușii îi ajutau pe unguri să încalce legile României. La 4 iunie 1945, SSI anunța că 800 familii de unguri veniseră în Transilvania cu autorizații eliberate de Comandamentul Militar Sovietic din Budapesta, autorizații în care se specificau localitățile în care doreau să se stabilească; mulți dintre cei veniți astfel fuseseră membri ai Partidului „Crucile cu Săgeți” și participanți la atrocitățile antiromânești. La 6 iulie 1945, într-un alt raport se menționa faptul că nici unul dintre maghiarii reveniți în țară nu trecuseră prin comisiile de repatriere instituite la frontieră în Arad, Oradea, Satu Mare, conform dispoziției DGP.⁴⁴⁵ Rușii înlesneau trecerea graniței spre România chiar și în scop de contrabandă. Prin anumite puncte de frontieră, camioane sovietice veneau din Ungaria, aducându-i pe contrabandiștii unguri îmbrăcați în uniforme militare sovietice, împreună cu mărfurile lor; apoi, îi readuceau în Ungaria cu ceea ce luau din România. Grănicerii români nu puteau interveni, pentru că, dacă o făceau, imediat erau admonestați de Comisia Aliată de Control.⁴⁴⁶

Problema cartuirii militarilor sovietici în orașele nord-estului Transilvaniei a fost manevrată de către funcționarii maghiari ai primăriilor pentru a lovi în comunitatea locală românească și pentru a crea o animozitate a rușilor față de aceasta. Cel mai caracteristic exemplu era Clujul, situația de aici fiind menționată într-un raport din 11 iulie 1945.⁴⁴⁷ Marea majoritate a militarilor sovietici au fost trimiși să locuiască în casele românilor, deși aceștia dispuneau de un spațiu locativ de trei ori mai mic decât cel deținut de maghiari și locuiau foarte mulți în aceeași casă; de multe ori suprapopularea clădirilor îi determina pe locatarii acestora să refuze cartuirea rușilor; „Prin acest procedeu vor să dovedească faptul că românii nu vor să primească ostași sovietici și nu le sunt prieteni”. De asemenea, funcționarii maghiari ai Primăriei au dat numai localuri de instituții românești pentru cartuirea trupelor sovietice. A fost evacuat Căminul studentesc din calea Moșilor,

Școala Normală de fete, Inspectoratul de Jandarmi, Inspectoratul Silvic. În schimb, nici o instituție maghiară nu a fost evacuată.

Cel mai frecvent, colaborarea sovieto-maghiară se realiza în cazurile când autoritățile românești de ordine – jandarmerie, poliție – încercau să impună respectarea legii. Inspectoratul de jandarmi Oradea raporta că pe 12 aprilie 1945 jandarmii urmau să aresteze mai mulți maghiari din comunele Arpășel, Boiu și Ghiorac, județul Bihor, pentru încălcarea legii, aplicând astfel Ordinul 42565/1945 al DGP. Populația maghiară s-a opus, fiind susținută de Comandantul sovietic din Salonta, și arestările nu s-au putut face, deși erau legale. Mai mult, Comandamentul rus i-a înarmat pe unguri, care au năvălit peste plutonul de grăniceri din Arpășel, l-au dezarmat, au arestat șapte grăniceri și i-au închis la Salonta. Se menționează că „Aceste cazuri, când Comandamentul sovietic de la Salonta intervine la cererea populației maghiare, se repetă”.⁴⁴⁸ Din Mureș se raporta că actele de represiune împotriva românilor erau privite cu îngăduință de către Comandamentul sovietic. „Poliția populară” maghiară instaurase un adevărat climat de teroare; fuseseră arestați mai mulți frunțași ai românilor, între care doctorul Nicoară din Reghin, protopopul Malos, doctorii Straja și Mera din Mureș, plutonierul de jandarmi Ioan Brustur – toți fiind deținuți ilegal la închisoarea din Târgu Mureș, zilnic fiind supuși torturilor. (Plutonierul a reușit să transmită familiei o scrisoare, anunțând că gardienii unguri îi spusese că-l vor omorî). În plin centrul orașului, cu ocazia sărbătoririi Armatei Roșii, 200 de unguri înarmați au tras asupra unei coloane de români veniți și ei la manifestație; rușii nu au intervenit, lăsând în continuare armele în mâna atacatorilor.⁴⁴⁹ Și din Maramureș se raporta că maghiarii și evreii, în urma unei permanente „politici lingușitoare” față de ruși, obținuseră protecția acestora împotriva majorității românești, dar și a legilor Țării.⁴⁵⁰ La 7 august 1945, în comuna Șoncuta, județul Satu Mare, la o serbare tinerii maghiari, după ce au intonat mai multe marșuri horthyste, i-au luat la bătaie pe românii prezenți; jandarmii au arestat pe bătăuși, dar rudele acestora au chemat în grabă un maior sovietic de la Baia Mare, care i-a arestat pe șeful de post și pe primar, amândoi români; în drum spre Baia Mare, unde urmau să fie închiși, cei doi au dispărut, fiind împușcați și îngropați în pădure. Cazul a fost considerat atât de grav, încât chiar generalul Anton, comandantul IGJ, se va adresa MAI cu rugămintea de a se interveni pe lângă CAC, „pentru a da dispozițiuni comandanților din restul Țării să nu mai aresteze în mod arbitrar pe jandarmii și șefii autorităților administrative din comunele rurale”.⁴⁵¹ Din același județ, Postul de jandarmi Livada raporta, în iulie 1945, că populația maghiară se duce zilnic la Comandamentul sovietic cu reclamații nefondate la adresa românilor.⁴⁵² În județul Cluj, la 19 august 1945, trei ostași sovietici împreună cu cinci unguri înarmați au atacat Postul de jandarmi Feleac cu focuri de armă; ungurii erau de la ”Dermata”.⁴⁵³

Ungurii localnici se considerau lezați în cazul oricărei acțiuni a jandarmilor și, de fiecare dată se plâneau repede rușilor. Sistemul era generalizat și încurajat de UPM. La 19 iulie 1945, Legiunea de Jandarmi Ciuc anunța că funcționarii și populația maghiară din județ, permanent depuneau plângeri și interveneau pe lângă sovietici contra autorităților românești și mai ales a jandarmilor, chiar și după ce ei îi agresau pe jandarmi.⁴⁵⁴ În județul Trei Scaune, pe 9 iulie 1945, în momentul instalării Postului de jandarmi din Aita Mare, doi ostași sovietici, instigați de unguri, au venit și i-au amenințat pe jandarmi cu moartea; apoi au revenit zilnic cu aceeași amenințare; pe 13 iulie, cei doi, însoțiți de un căpitan rus, au ordonat coborârea firmei Postului, l-au bătut pe soldatul aflat de serviciu, au tras cu pușca în el, au furat toate armele găsite. Anunțată, CAC din Sfântu Gheorghe nu a luat nici o măsură.⁴⁵⁵

Având în vedere cheltuielile pe care le făcuseră pentru a avea bunăvoința sovieticilor, orice mutare a acestora, mai ales a comandanților, era privită de maghiari cu teamă, neștiind dacă aceia care urmau să vină în loc erau la fel de abordabili. De aceea, în asemenea cazuri se înregistrau intervenții, prin UPM, pentru menținerea pe loc a vechilor comandanți, și uneori reușeau.⁴⁵⁶

Nu de puține ori, sovieticii mai întâi erau aduși în stare de ebrietate și apoi li se cerea să intervină împotriva românilor. De aceea, unele din aceste intervenții se soldau cu crime. În comuna Vlaha, Cluj, în urma opoziției românilor localnici la o acțiune a militarilor ruși, au fost omorâți trei săteni și alții răniți. Încălcându-și atribuțiile – conform cărora nu aveau dreptul să acționeze decât pe teritoriul urban – Poliția orașului Cluj, a trimis mai mulți polițiști unguri la fața locului, împreună cu un ofițer de la Comandamentul sovietic, pentru a scoate în evidență vinovăția românilor. În august 1945, un ostaș rus în stare de ebrietate l-a împușcat pe locotenentul Nistor Arcadie, comandantul Companiei 21 de Poliție din Aleșd. La Beiuș a fost împușcat sergentul major Stăvilă Dionisie. Astfel de omoruri, cu victime și dintre civili, erau înregistrate și la Odorhei, Ineu – județul Bihor, la Săpânța – Maramureș. În unele cazuri, asocierea între ungurii localnici și soldații ruși se făcea pur și simplu pentru jaf. IGJ avea o constatare generală: „Foarte mulți unguri se asociază cu ostași din Armata sovietică și comit tot felul de infracțiuni în dauna românilor”.⁴⁵⁷

Așa cum s-a menționat, toată această colaborare maghiaro-sovietică, îndreptată împotriva locuitorilor români din Transilvania de Nord-Est și a instituțiilor Statului român, era impulsionată de UPM. La 6 septembrie 1945, Inspectoratul de Jandarmi Oradea raporta că UPM „a recurs la concursul Armatei sovietice pentru a stingheri și compromite Jandarmeria” și a înaintat acesteia foarte multe reclamații mincinoase.⁴⁵⁸ Prezentând situația generală din regiune, amintitul *Studiu documentar* al Biroului Contrainformații al Marelui Stat Major al Armatei române, toamna lui 1945, concluziona: „În toate

manifestările ungarilor se observă o atitudine de simpatie lingușitoare față de comandamentele sovietice, căutând pe orice cale să le convingă pe acestea de sentimentele lor democratice, spre a obține diverse avantaje, atât pentru ameliorarea situației lor, cât și pentru atingerea scopurilor iredentiste ce urmăresc”. În document erau consemnate trei astfel de scopuri: ungurii să-și păstreze preponderența în Transilvania; să se izoleze de români, „refuzând mâna întinsă de aceștia”; să saboteze autoritățile Statului român, pentru a-l reprezenta apoi drept incapabil de a conduce.⁴⁵⁹

Trebuie menționat faptul că acțiunile antiromânești ale militarilor ruși nu se limitau la cazurile când erau incitați sau conduși de către maghiari, ori când acționau împreună cu aceștia. Rușii se dedau la astfel de acțiuni și din proprie inițiativă. Dosare întregi din arhivele românești consemnează astfel de fapte,⁴⁶⁰ o parte din documente fiind deja prezentate în articole, studii, sau volume speciale.⁴⁶¹

Acțiunea cea mai importantă a maghiarilor transilvăneni pe lângă sovietici, în 1945, a fost încercarea de a determina înglobarea Transilvaniei în cadrul URSS, după ce constataseră că alipirea la Ungaria nu era luată în seamă. Șeful UPM din Sfântu Gheorghe a dat dispoziție ca fiecare cetățean să semneze într-un tabel, prin care să se ceară Guvernului de la Moscova autonomia Ardealului și, dacă nu se poate, să fie alipit Rusiei. Ideea a fost larg popularizată și îmbrățișată în toate comunele maghiare ale județului Trei Scaune.⁴⁶² La începutul lui 1946, în urma Conferinței de la Moscova a Marilor Puteri, s-a răspândit zvonul că Transilvania a fost cedată URSS. Ca urmare, în județul Ciuc s-a refuzat plata impozitelor către Statul român. Primarul din Sânmartin, Huzo Ignatie, declara: „Nu plătim, pentru că suntem sub suveranitate rusească”.⁴⁶³ Din Năsăud se anunța că populația românească era foarte îngrijorată, deoarece ungurii localnici afirmă că se știe deja linia de frontieră, județul urmând a fi înglobat în Rusia Sovietică.⁴⁶⁴ Cereri de înglobare în URSS erau înregistrate și în Sălaj, Mureș, Odorhei.⁴⁶⁵

Ca urmare a folosirii celor două căi – subordonarea față de comuniști a UPM și aderarea foarte multor maghiari la PCR, chiar dacă nu o făceau din convingere; slugărnicia față de sovietici – în Transilvania de Nord-Est ungurii au continuat să fie stăpânii regiunii, atât în plan politic, cât și economic.

*

Una dintre problemele care-și aștepta o grabnică rezolvare, după reinstalarea administrației românești în Transilvania de Nord-Est, era aceea a judecării și pedepsirii vinovaților pentru atrocitățile din timpul ocupației horthyste împotriva românilor și evreilor. Acțiunea s-a desfășurat conform Legii 312 („Monitorul Oficial” din 24 aprilie 1945) pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul Țării sau de crime de război. Va fi completată cu Legea 291 („Monitorul Oficial” din 18 august 1945) pentru

urmărirea și sancționarea celor vinovați de crime de război sau împotriva păcii și umanității. Un anumit număr de acuzatori publici se instituia prin decret regal; toate autoritățile publice erau obligate să-și dea concursul acuzatorilor publici; actul de acuzare întocmit de aceștia urma a fi prezentat în fața unui Tribunal al poporului. Un astfel de tribunal a funcționat la București și altul la Cluj (constituit prin Decretul-lege 526/10 iunie 1945). Conform unui document al MAI, în total, la București și Cluj au fost condamnate de Tribunalul Poporului 657 persoane.⁴⁶⁶ (Despre desfășurarea procesului de la Cluj, despre sentința dată și urmările acesteia, vezi, pe larg, în volumul II). Dacă pentru marea majoritate a celor judecați la București, începând cu mareșalul Ion Antonescu, procesele au fost arbitrare și sentințele nedrepte, în schimb, pentru marea majoritate a inculpaților de la Cluj condamnarea lor a fost bine motivată, ei fiind autorii masacrelor de la Ip, Trăznea, Huedin, Mureșenii de Câmpie, ai atrocităților anti-evreiești din 1944.

În completul de judecată de la Cluj intrau români, maghiari și evrei: Nicolae Matei, președinte; Nerva Al. Hărănguș, asesor; șapte judecători populari, reprezentând partidele de la Guvern și sindicatele (Pavel Boja – FP, Belovay István – PCR, Szatmari Sándor – Frontul Social Democrat, Gh. Dan – CGM, Vasile Albu – PNL-T, Nicolae Vasiu – PNP, Augustin Moruzov - FP); acuzator public Petre Grozdea. Se vor adăuga și alți acuzatori publici: Ghiron Moraru, Grigore Râpeanu, Bányai László, Eugen Man. O perioadă a funcționat și Avram Bunaciu. În septembrie 1946, Bányai László și Avram Bunaciu încheie la Budapesta o convenție de extrădare a criminalilor aflați pe teritoriul Ungariei; dar, principalii vinovați au fost judecați, totuși, în contumacie, Guvernul maghiar nerespectându-și promisiunea. (Foarte puțini au fost extrădați, cazul cel mai cunoscut fiind acela al generalului Rajnay Károly, fost comandant la Oradea). Tribunalul Poporului Cluj a dat, între 13 martie și 28 iunie 1946, nouă sentințe; toți cei 82 acuzați condamnați la moarte în procesele privind atrocitățile împotriva românilor și evreilor, fugiți în Ungaria, au fost judecați în lipsă; nici unul nu și-a primit pedeapsa.⁴⁶⁷ După desființarea Tribunalului Poporului din Cluj, procesele vor continua la Curtea de Apel Cluj (1946-1952), la Curtea de Apel București și la Înalta Curte de Casație și Justiție.

Românii din Transilvania de Nord-Est doreau să se facă repede dreptate și să fie pedepsiți autorii crimelor. Cei mai mulți criminali s-au adăpostit în UPM și PCR iar marii vinovați au fugit în Ungaria. De aceea, cercetarea a mers greu, uneori împiedicată chiar de către autoritățile locale și județene dominate de unguri. În aceste condiții, indignarea românilor s-a manifestat în mai multe localități, rămânând, însă, la forme de expresie minore, precum spargerea geamurilor la casele autorilor cunoscuți ai acțiunilor represive din timpul ocupației. În același fel și evreei au acționat într-o serie de localități. Fără să se lase intimidați, cei în cauză trimiteau imediat reclamații la

UPM, PCR și comandamentele sovietice, autorii spargerilor fiind catalogați drept „reacționarii”. Poziția UPM a cunoscut o anumită evoluție. Pe față se declara pentru pedepsirea autorilor crimelor din perioada 1940-1944. Se păstrează chiar o cerere în acest sens a președintelui organizației Sălaj a UPM, Nemécz Aloizius, adresată Prefecturii Sălaj la 17 aprilie 1945; se amintea „gravele incidente” din comunele Ip și Trăznea, unde „mulți oameni nevinovați și-au pierdut viața”; se solicita constituirea unei comisii mixte româno-maghiare pentru prinderea și pedepsirea făptașilor, iar Guvernului Ungariei i se cerea extrădarea criminalilor care se adăposteau pe teritoriul acestei țări. Cererea se anunța că este făcută „în numele democrației și frăției dintre două popoare român și maghiar”. Așadar, demersul era făcut chiar înaintea constituirii Tribunalului Poporului. Tot Nemécz Aloizius declara, în fața acuzatorului public Gr. Râpeanu, că sesizase Tribunalul poporului încă din martie 1945 (când acesta nici nu exista !) să cerceteze cazurile de la Ip și Trăznea, „aplicând sancțiuni celor vinovați, deoarece consider că aceasta este o împrejurare care ar contribui la înfățișarea celor două naționalități conlocuitoare”.⁴⁶⁸ Demersul din aprilie 1945 ascundea, însă, încercarea de a limita la maximum acțiunea Justiției, organele de cercetare ale Statului fiind înlocuite cu o comisie formată din „reprezentanții partidelor democratice, inclusiv ai UPM”. În același document, se încerca și o contrabalansare a crimelor horthyste cu internările în lagăre de după 23 august 1944 a unor maghiari. Era prima consemnare, în scris, după al doilea război mondial, a tezei „atrocităților reciproce”. Plasarea semnului egalității între asasinatele în masă și închiderea în lagăre era illogică. În al doilea rând, trebuie menționat că nu autoritățile române purtau răspunderea existenței lagărelor în primăvara lui 1945. Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944, articolul 2 și Anexa, impuneau „internarea cetățenilor germani și unguri, aflători pe teritoriul României”. Cum în Transilvania de Nord-Est toți maghiarii erau și cetățeni ai Ungariei din timpul ocupației, măsura s-ar fi putut extinde asupra tuturor. Lipsa de entuziasm a autorităților românești în aplicarea cererilor Marilor Puteri va duce la o notă ultimativă a generalului Vinogradov, din partea CAC, către primul ministru Sănătescu, la 31 octombrie 1944.⁴⁶⁹

După consolidarea forțelor „democrate” în Transilvania de Nord-Est, UPM a trecut la o acțiune deschisă de împiedicare a Justiției în cercetarea și pedepsirea autorilor crimelor. Chiar Nemécz Aloizius, care în aprilie 1945 cerea cercetări și pedepse, în septembrie același an – după ce fusese destituit de MAI din postul de subprefect pentru activitatea sa revizionistă mult prea fățișă - a prezentat CAC din Sălaj un memoriu contra jandarmilor, a căror înlocuire o cerea, pentru că aceștia „arestează nevinovați maghiari”, precum în cazul atrocităților de la Trăznea din 1940, când „realitatea a fost exagerată”.⁴⁷⁰ Din considerentele știute, PCR frâna și el activitatea Tribunalului Poporului. Ca urmare, românii, care constatau cu indignare că se tergiversează actul de

dreptate, și-au arătat nemulțumirea prin plângeri la autorități, prin încercări de a-i pedepsi pe criminali, formele „pedepsei” fiind însă minore – așa cum s-a menționat deja.

În aprilie 1945, românii din Zagon, județul Trei Scaune, trimiteau Prefecturii o plângere, solicitând urgentarea cercetării atrocităților săvârșite de unguri în timpul ocupației; dar, în acel moment, în județ nici nu se reinstalaseră peste tot jandarmii români care să poată face cercetări obiective, milițiile „populare” ale lui Pila István fiind, încă, atotputernice.⁴⁷¹ Din Cluj se raporta, în iulie 1945, că românii erau indignați de faptul că unii dintre autorii principali ai acțiunilor represive nu pățiseră nimic și se plimbau nestingheriți și sfidător prin oraș.⁴⁷² În august 1945, în comuna Aluniș, județul Sălaj, grupuri de români localnici au spart cu pietre geamurile de la casele acelor maghiari care-i asupriseră.⁴⁷³ Tot în august, din Năsăud se raporta: „Pe zi ce trece, populația românească manifestă mai evident dorința de a pedepsi imediat elementele care în timpul celor patru ani de dominație maghiară au supus pe români la fel de fel de înjosiri și maltratări”. În comuna Rodna, același județ, Debreți Karol a fost bătut de tinerii români, pentru că în timpul ocupației a fost șeful premilitarilor, în care calitate i-a pus la jug pe români. IGJ nu găsisese necesar să-l trimită în judecată pe Debreți, însă i-a trimis pe cei care l-au bătut.⁴⁷⁴ În Tărianu, Bihor, a fost bătut Varga Andrei; „Acest incident – se raporta – se datorește faptului că între locuitorii români și unguri din comună există o ură neîmpăcată, deoarece în toamna anului 1944, autoritățile maghiare au executat un număr de 19 români”. Cazul era considerat cu atât mai grav, cu cât cel bătut era chiar secretarul PCR.⁴⁷⁵ Într-un raport din 12 septembrie 1945 al IGJ către MAI, se consemna situația generală din Sălaj s-a creat o atmosferă de neliniște și îngrijorare, din cauză că împuternicitul CAC din Zalău și comandamentele sovietice locale se opun sau provoacă neajunsuri organelor polițienești în executarea măsurilor luate contra unor locuitori unguri. Astfel, în ultimul timp, Legiunea de Jandarmi Sălaj a primit dispoziții de la Tribunalul Poporului din orașul Cluj să cerceteze în raza județului cazurilor atrocităților comise de unguri sub ocupația maghiară, și să trimită pe vinovați în fața acelei instanțe de judecată. Se întâmpină greutăți în executarea acestei cercetări, deoarece căpitanul Ajipa, delegatul CAC din acel județ, se opune la acestea, fiind influențat de intervențiunile populației maghiare. În lipsa comandantului de Legiune, acesta a obligat pe ofițerul ajutor să sisteze telefonic cercetările ordonate, cari s-au reluat la înapoierea comandantului Legiunii. Locuitorii români din comunele Eriu, Sâncriai, văzând că nu se ia nici o măsură contra ungarilor care au comis abuzuri sub ocupația maghiară, ca un act de răzbunare, au spart geamurile la circa 30 locuințe ale acestora. De asemenea, populația românească din comuna Trăznea s-a prezentat președintelui Frontului Plugarilor din județ și a cerut insistent să se aresteze autorii care au torturat și asasinat, la 9 septembrie 1940, 86 de români din acea

comună. Cu această ocaziune, s-au exprimat că dacă nu se iau urgente măsuri contra criminalilor unguri, sunt obligați să-și facă singuri dreptate”. Se cerea o intervenție la CAC, pentru ca reprezentanții aceștia să nu mai blocheze acțiunile ce intrau în atribuțiile autorităților românești.⁴⁷⁶ În multe documente erau consemnate intervențiile ungarilor pe lângă diferite autorități sovietice pentru a fi sistate toate cercetările; unele intervenții se făcuseră chiar la Moscova. Inspectoratul de jandarmi Oradea, la 30 august 1945, menționa: „Suntem informați că populația maghiară din Ardealul de Nord și Ungaria a făcut intervenții pe lângă Comandamentul suprem sovietic de la Moscova, cerând desființarea Jandarmeriei în Ardealul de Nord”, pentru că face prea multe cercetări privind atrocitățile din timpul ocupației horthyste.⁴⁷⁷

Încercări ale românilor de a-și face singuri dreptate se înregistrează și în 1946. Din Maramureș se anunța amplificarea încordării dintre maghiari și români în comunele Săpânța și Câmpulung de Tisa. În perioada 1940-1944, românii fuseseră adesea maltratați de localnicii maghiari iar autoritățile maghiare îi trimiseseră pe mulți în lagăre și închisori, se înregistraseră și crime; acum se răzburau distrugând pădurile aparținând ungarilor. Din Ocna Șugatag se anunța o demonstrație împotriva maghiarilor.⁴⁷⁸ În comunele Andrid și Dindești din Sălaj, se repetau spargerile de geamuri la casele celor implicați în atrocitățile antiromânești.⁴⁷⁹ Românii din Târgu Lăpuș, Someș, amenințau că vor dărâma monumenmtul ostașilor unguri, așa cum maghiarii îl dărâmaseră pe acela al ostașilor români în 1940 – pentru că autoritățile nu-i pedepseau pe făptași, deși erau cunoscuți. Pe aceeași temă, distrugerea monumentelor ostașilor români în 1940, românii din Tiocul de Jos, Someș, amenințau cu o răscoală contra ungarilor. În același județ, comuna Sânmartin, aproximativ o sută de români, în frunte cu învățătorul Andrei Tomercan, la 10 mai 1946 au manifestat prin localitate; la casele românilor se opreau și strigau „Ura ! Trăiască România Mare!”; la casele maghiarilor ce-i asupriseră, strigau „Ura !” și apoi le bombardau cu pietre.⁴⁸⁰ Același tip de acțiuni și la Supuru de Jos, Someș, la Sântana, Sălaj, la Spiruș, Bihor.⁴⁸¹

Având în vedere asemenea manifestări, ceremoniile de comemorare a celor asasinați în perioada 1940-1944 erau privite cu mare teamă de unguri și de autorități, de la ele putându-se declanșa acte de răzbunare nu doar în formele minore de până atunci. La 5 august 1945 erau deshumate cadavrele celor asasinați la 23 septembrie 1940 în comuna Țaga, Someș. La solemnitatea religioasă au participat peste 2.500 oameni, prefectul văzându-se nevoit să intervină pentru a cere răbdare până ce Justiția își va spune cuvântul.⁴⁸²

De multe ori, cercetările întreprinse de jandarmi și polițiști la cererea Tribunalului Poporului erau stopate de reprezentanții partidelor „democrate”. În august 1945, membri ai PCR de pe teritoriul județului Odorhei s-au opus efectuării cercetărilor privind atrocitățile din timpul ocupației; șeful Postului Mărtiniș a fost oprit de secretarul Organizației PCR, Balács Wilhelm, să

execute ordinul dat de Tribunalul Poporului Cluj, în legătură cu distrugerea bisericii greco-catolice din comună; a adunat pe toți capii de familie unguri și le-a pus în vedere să nu se prezinte la Postul de jandarmi pentru a da declarații.⁴⁸³ Tribunalul dăduse ordin de cercetare a celor 14 cazuri de biserici ortodoxe și greco-catolice de pe raza județului Odorhei distruse „sub pretext că fuseseră construite de autoritățile românești în scopul deznaționalizării populației maghiare”. Ungurii localnici, care participaseră în masă la distrugerii – acestea fiind acțiuni colective, nu individuale sau de grup – au devenit „foarte agitați contra jandarmilor și căuta prin tot felul de intervenții să împiedice cursul cercetărilor”. În numărul din 11 septembrie 1945, ziarul „Szabótkaság” publica un articol dezvăluind demersurile făcute de UPM la Guvern; acesta aprobase sistarea cercetărilor: „Guvernul, la intervenția UPM, a oprit cercetările, deoarece clădirea bisericilor era contrară voinței populației, iar dărâmarea lor nu a fost un procedeu antidemocratic”. (Autor al articolului era ajutorul de primar din Odorhei, Reti Emerik).⁴⁸⁴ Plângerile, centralizate de UPM, curgeau spre Guvern. Ca urmare, IGJ va da, la 25 octombrie 1945, un Ordin circular (nr. 42406) către toate legiunile de jandarmi din Transilvania de Nord-Est care făceau cercetări asupra criminalilor de război unguri: „Acest sistem de lucru este greșit, deoarece jandarmii în loc să contribuie la liniștirea spiritelor, din contră le agită”. Pentru moment, se sistau toate cercetările.⁴⁸⁵ Și a fost satisfăcută cererea UPM din aprilie 1945, ca toate cercetările să fie făcute în prezența reprezentanților săi. Neîncrederea într-un asemenea sistem a făcut ca Marele Stat Major al Armatei române să ordone, întocmirea câte unui studiu pentru fiecare județ privind atrocitățile comise de maghiari. Acestea vor constitui baza documentară pentru alcătuirea, în toamna lui 1945, a marelui studiu documentar pe această problemă, privind întreaga Transilvanie de Nord-Est; autor Biroul Contrainformații al Secției a II-a a M.St.M.⁴⁸⁶

Și evreii, câți mai rămăseseră, au încercat să-și facă singuri dreptate, constatând încetineala cu care acționa Justiția și multele intervenții politice. Legiunea de Jandarmi Maramureș raporta, pe 11 iunie 1946, că evreii din comuna Borșa au comemorat pe coreligionarii lor omorâți în lagărul de la Auschwitz. Ca semn de răzbunare, în noaptea de 31 mai 1946 au devastat casa maghiarului Vasváry Iuliu, bătându-l pe el și întreaga familie; „Au declarat în fața d-lui prefect, care venise în acea zi în Borșa, că astfel de cazuri ei vor mai comite contra ungarilor, pentru că ei le-au cauzat multe neajunsuri pe timpul dominației maghiare”.⁴⁸⁷ În unele locuri s-au produs ciocniri între evrei și unguri, pentru că cei care s-au întors din lagăre nu au mai putut să-și redobândească bunurile furate de maghiari.⁴⁸⁸

Cu timiditate, la începutul lui 1946 cercetările vor fi reluate la cererea Tribunalului Poporului de la Cluj. Acum s-au declanșat, în unele localități, adevărate rebeliuni împotriva jandarmilor care încercau să execute ordinul. La Gheorgheni, pe 6 februarie 1946, au fost arestați, conform cererii Tribunalului,

doi criminali de război: protopopul romano-catolic, László Ignațiu și directorul de bancă Csabó Árpád. La 8 februarie, ora 14, fusese planificată trimiterea arestaților la Cluj. Însă, la ora 13, circa 600 de unguri au pătruns cu forța în Comisariatul de poliție, i-au maltratat pe polițiștii prezenți și i-au eliberat pe arestați. S-a cerut imediat declararea stării de asediu în oraș, dar nu s-a aprobat. Pe 9 februarie sosesc în oraș prefectul, primul procuror al Tribunalului Cluj, comandantul Legiunii de Jandarmi și maiorul sovietic Graciov de la CAC. Conform consemnului dintre răzvrățiți, s-au tras imediat clopotele și populația s-a strâns în fața Parohiei romano-catolice, unde cei doi criminali de război erau păziți de o gardă civilă maghiară. În mijlocul răzvrățiților a fost observat un ofițer al Armatei Ungariei, în uniforma acesteia, care îndemna la rezistență și era viu aclamat. În aceste condiții, Inspectoratul de Poliție Târgu Mureș este constrâns să concentreze la Gheorghieni un mare număr de polițiști, dar nu se va ajunge la o confruntare violentă. Având promisiunea autorităților că vor fi tratați cu bunăvoință, cei doi s-au predat de bună voie. În aceeași zi, pe 9 februarie, a fost atacat trenul personal Ciceu-Târgu Mureș, cu care erau transportați, în stare de arest, șapte criminali de război către Tribunalul din Cluj; garda militară a trenului a fost constrânsă să tragă mai multe focuri în aer, pentru ca atacatorii, conduși de prostituata Bălint Iuliana, să se împrăstie. Tribunalului Poporului, sub presiunea UPM, i-a pus foarte repede în libertate pe László Ignațiu și Csabó Árpád, pe 20 februarie. Iar în martie, Curtea Marțială din Brașov, care a judecat rebeliunea de la Gheorghieni, îi va pune în libertate pe toți cei acuzați, după o parodie de proces; chiar procurorul ceruse achitarea celor 16 învinuiți pentru inițierea rebeliunii; „S-a dat naștere la comentarii cu privire la modul în care s-a judecat procesul – se afirma într-un document al DGP -, care, după părerea opiniei publice, s-a transformat dintr-un proces de extremă gravitate, într-o parodie”. Doar ziarul brașovean „Drum Nou”, deși comunist, în numărul din 14 aprilie 1946 a îndrăznit să protesteze. Singura măsură coercitivă a fost expulzarea în Ungaria a doi cetățeni ai Ungariei participanți la rebeliune; dar, și această măsură minimă era contestată de ziarul clujean „Erdély” la 15 mai 1946 – era considerată „antidemocratică” și se cerea revizuirea ei; iar UPM trimitea o telegramă de protest către MAI.⁴⁸⁹

Prima sentință a Tribunalului Poporului din Cluj a fost dată la 13 martie 1946 și se referea la faptele din 16 localități din Transilvania de Nord, inclusiv cele de la Trăzneș și Ip. Din cei 63 învinuiți, doar 26 erau de față, 37 fiind adăpostiți în Ungaria. Autorii morali ai atrocităților la adresa românilor au fost considerați conducătorii Statului maghiar, de aceea, se menționa, procesul nu era unul obișnuit, ci „un proces sui generis, care se face în primul rând unui sistem și unei epoci și numai în al doilea rând uneltelor otrăvite ale aceluia sistem și ale acelei epoci”.⁴⁹⁰ Ca număr de fapte incriminate și ca număr de acuzați, cel mai cuprinzător a fost procesul privind deportarea și asasinarea

evreilor.⁴⁹¹

*

Incertitudinii privitoare la statutul final al Transilvaniei de Nord-Est trebuia să-i pună capăt Conferința de Pace de la Paris. Până la hotărârea ei, românii nu se considerau siguri pe ceea ce redobândiseră în martie 1945, aveau o permanentă teamă întreținută de multele zvonuri alarmiste; maghiarii aveau speranța că situația se va răsturna în favoarea lor și încercau prin toate mijloacele să influențeze hotărârea finală; sovieticii încercau să profite cât mai mult de situația în care se aflau cele două popoare, impunându-le regimul politic comunist; iar occidentali priveau detașați, știut fiind, conform înțelegerii de tarabă Stalin-Churchill, că Ungaria și România urmau să fie lăsate în sfera de dominație sovietică, chiar dacă între cele două era o diferență de „procentaj”. Prin urmare, sovieticii făceau jocurile și cum arătaseră în dese rânduri că nu sunt definitiv hotărâți, apar ca normele încercărilor maghiarilor din regiune și ale Guvernului Ungariei de a-i influența, propunând o multitudine de soluții, numai să nu fie acceptată ideea plasării întregului teritoriu în granițele României. Metodele de influențare, însă, erau de condamnat: falsificarea configurației demografice, prin continuarea procesului de maghiarizare a unor români și a germanilor; lansarea unor campanii mincinoase pentru a impune ideea că minoritățile naționale sunt discriminare, asuprite în Statul român; acuza de încălcare a normelor democratice.

Printre maghiarii din Transilvania de Nord-Est era întreținută o atmosferă de încredere în refacerea Ungariei Mari. În același timp, se urmărea întreținerea unei stări de neliniște printre români. Luká László aprecia, în ședința conducerii FND din 6 iulie 1945, că zvonurile răspândite în regiune au creat acolo „o atmosferă periculoasă pentru Statul român”.⁴⁹² Legiunea de Jandarmi Sălaj raporta, în iulie 1945, că în întregul județ astfel de zvonuri au încordat la maximum situația; erau întreținute de toți intelectualii maghiari – personal didactic, preoți, notari – de ungurii care dețineau funcții în administrație, de diverse organizații.⁴⁹³ În august 1945, s-a lansat zvonul că la Conferința de la Postdam a celor trei Mari Puteri, s-a discutat problema secuilor din Ciuc, Odorhei, Trei Scaune, ajungându-se la hotărârea ca România să cedeze trei județe de graniță Ungariei, în care să fie mutați toți secuii și ungurii din Transilvania. Urmău a fi cedate Satu Mare, Sălaj, Bihor.⁴⁹⁴ În schimb, în Mureș circula zvonul că la Postdam se hotărâse cedarea a șase județe și schimbul de populație.⁴⁹⁵ Legiunea de Jandarmi Maramureș prezenta, într-un raport din 29 septembrie 1945, toate soluțiile pe care propaganda maghiară le răspânda în județ, având coordonarea de la Budapesta: o Transilvanie autonomă; împărțirea regiunii în diverse feluri, formula cea mai restrânsă fiind cedarea către Ungaria a zonelor Arad, Oradea, Satu Mare. Apare și o idee cu totul originală: o Transilvanie fără granițe, fără

vamă, care să depindă formal de București, însă toată administrația să se facă în limba maghiară iar circulația spre București și Budapesta să fie pe deplin liberă. Se lansase și zvonul că, pentru a-i fi favorabili, Ungaria promisese sovieticilor să le lase exploatarea întregii industrii maghiare pe timp de cinci ani.⁴⁹⁶ În Maramureș situația era mai complicată decât în restul regiunii, întrucât au continuat să se manifeste tendințele separatiste ale populației ucrainene, încurajată de peste graniță de autoritățile de la Ujgorod. În condițiile în care Guvernul de la Moscova nu a luat măsuri pentru stoparea propagandei ucrainene, se lăsa impresia că nu ar refuza un eventual fapt împlinit. Îngrijorarea populației românești era foarte mare. Conform rapoartelor DGP, ucrainenii erau atât de siguri că vor rupe județul de România, încât nu respectau nici o autoritate românească; mulți s-au constituit în bande de jefuitori care cutreierau zona Sighet; s-a anunțat chiar o dată „precisă” a încorporării în Ucraina Subcarpatică – 10 octombrie 1945. Pentru a verifica zvonul, comandantul Legiunii de Jandarmi Satu Mare a luat legătura cu comandantul sovietic din județ, care i-a spus: „Frontierele actuale ale statelor nu sunt definitive”.⁴⁹⁷

Timp de câteva luni, frontiera de nord, în zona Sighet, a rămas practic nepăzită.⁴⁹⁸ Astfel, românii din Maramureș se aflau între unguri și ucraineni, minoritarii unindu-și forțele împotriva Statului român. În toamna lui 1945, maghiarii din județ afirmau public: dacă regiunea nu va fi unită cu Ungaria, vor cere alipirea la URSS.⁴⁹⁹

În Maramureș, în 1945-1946, s-a încercat îndepărtarea din regiune a unei mase mari de români, tot în contextul reșezării proprietății funciare.

M.St.M. consemna, într-o notă din 2 mai 1946, propaganda desfășurată de U.P.M. printre țărani români din Maramureș, cărora li se spunea să plece în Banat, pentru că acolo vor fi împroprietăriți cu pământurile șvabilor deportați. M.St. M. identifica scopul propagandei maghiare: „De a desprinde din blocul majoritar românesc și compact al Maramureșului elemente care, prin plecarea în Banat să deznaționalizeze un ținut cu o puternică majoritate românească. Diminuarea procentajului românilor din ținutul Maramureșului este... o directivă a Budapestei, care la Conferința de Pace va cere anchetă internațională sau plebiscit, al cărui scop va fi încorporarea în Ungaria a regiunii îndeobște cunoscută ca românească, dar foarte importantă prin subsolul mineral și avantaje strategice”.^{499 bis}

Ideea unei Transilvanii autonome era susținută puternic și la Târgu Mureș, la Cluj și în unele județe din Transilvania de Sud.⁵⁰⁰

Întrunirea reprezentanților Marilor Puteri la Moscova, în decembrie 1945, a fost prilejul pentru intensificarea campaniei de zvonuri privind modificarea situației Transilvaniei de Nord-Est. În iarna și primăvara lui 1946, pe măsura apropierii momentului hotărârii miniștrilor de externe de la Paris, populația maghiară a fost tot mai mult bombardată cu știri „sigure” privind

refacerea „Ungariei Milenare”. S-a creat, astfel, o adevărată stare de euforie încrâncenată, pe care rapoartele Jandarmeriei și Poliției o ilustrează pe deplin. În Bihor, în ianuarie 1946 se știa „precis” că toată Transilvania va fi dată Ungariei; că Vechiul Regat va fi luat de URSS; că Regele Mihai va fi alungat. La Zalău, Sălaj, la o adunare a PCR vine de la Cluj, ca reprezentant al Regionalei Partidului Comunist, Szilagy, pentru a informa populația privind rezultatele Conferinței de la Moscova; funcționarii prezenți în sală au cerut să fie afișat și tabloul Regelui Mihai, iar Szilagy le-a răspuns că nu mai este nevoie. Din Mureș se raporta, tot în ianuarie 1946, că populația maghiară credea cu convingere că la Conferința de la Moscova se hotărâse ca Transilvania de Nord-Est să fie dată Ungariei. Din Odorhei se anunța că zvonurile revizioniste s-au amplificat și par a fi dirijate „de către un organ suprem de propagandă a alipirii Ardealului la Ungaria, aflat la Budapesta”. În același județ, în aprilie 1946 s-a lansat zvonul că la începutul lui mai toată regiunea va reveni Ungariei; ca urmare, în diverse medii maghiare se declanșase un adevărat delir: peste tot erau scrise lozinci de felul „Trăiască Horthy!”, „Trăiască Ungaria Mare!”, „A venit dreptatea maghiară!” La Vârghiș se alcătuiseră chiar și programul pentru primirea festivă a autorităților maghiare, care se anunțase că vor veni pe 2 mai 1946; pentru a le întâmpina cum se cuvine, pe 25 aprilie a fost ridicat la capătul comunei, dinspre Odorhei, un arc de triumf, existând și un „Comitet de primire”, format din preotul Dimer Andrei, notarul Velcer, căpitanul de rezervă Szabó Vilmós, Székely Francisc; populația maghiară din comună se saluta cu formula „Bună ziua 2 mai”. În fața acestei psihoze colective care putea genera acte de violență, românii din comună au cerut arme. Și Legiunea de Jandarmi credea că astfel „Se aduce încet populația maghiară în stare a comite acte de agresiune”. Și la Baia Mare, maghiarii localnici lansaseră o „dată precisă” pentru reinstalarea stăpânirii Ungariei – 1 mai 1946. Valul încrederii depline într-un asemenea deznodământ cuprinsese majoritatea ungarurilor din Transilvania, nu doar din partea de nord-est. În Târnava Mică, în toate comunele ungarurilor erau convinși că se va reinstala administrația Ungariei; inițial, „data precisă” era 1 mai 1946; apoi a fost amânată pentru 15 mai. Erau atât de încrezători în aceste zvonuri, încât în mai multe localități s-a cerut ultimativ românilor să plece; maghiarii nu se schimbaseră cu nimic – voiau ca regiunea să se unească din nou cu Ungaria, pentru a face aceleași atrocități ca în 1940.⁵⁰¹ Un document al DGP din 14 mai 1946 consemna: „În ajunul Conferinței de Pace de la Paris, pe când se făceau pregătiri în legătură cu tratativele de pace între România și Ungaria, UPM avea instrucțiuni de modul cum să facă primirea autorităților maghiare din Ungaria, deoarece credeau în mod sigur că o mare parte din Ardeal va fi cedată Ungariei. Din aceasta se poate vedea că Organizația UPM din România este permanent în legătură cu autoritățile maghiare din Ungaria, cu care poartă corespondență secretă prin diferiți agenți secreți, iar aceștia, sub masca

partidelor democratice, respectiv Organizația MADOSZ, cu ocazia întrunirilor ce le au și la care nu sunt stingheriți de nimeni, pot cu mare ușurință să ducă o vie propagandă șovină în rândurile populației maghiare, punând-o la curent cu toate instrucțiunile venite din Ungaria”.⁵⁰²

De obicei speranțele erau legate de o eventuală poziție favorabilă a URSS; uneori, însă, erau îndreptate și către occidentali. În aprilie 1946, din Mureș se anunța că zvonurile privind revenirea stăpânirii Ungariei erau legate de un presupus sprijin englez, Londra condiționând rămânerea Basarabiei și Bucovinei de Nord în cadrul URSS, de rămânerea Transilvaniei în Ungaria. Ungurii din Mureș știau tot „precis” viitoarea linie de graniță româno-maghiară: Kevevára – Modos – Canalul Bega – Sud Timișoara – Lugoj – Sud Deva – Nord Cugir – Nord Sebeșul Săsesc – Sud Mediaș – Sud Sighișoara – 40 km este de Făgăraș – Vest Brașov – vest Pasul Predeal – apoi frontiera din 1914 și cea din 1940; „Siguranța împlinirii acestei frontiere este absolută în masa majorității populației maghiare” – se scria în document.⁵⁰³

Toate aceste zvonuri erau crezute și datorită unei educații șovine de generații, educație care implantase adânc în conștiința maghiarilor ideea că ei ar fi un neam superior, care trebuie să-i stăpânească veșnic pe ceilalți. Autosugestia era atât de puternică, încât oricât de lipsite de temeii ar fi fost zvonurile, erau crezute și provocau – așa cum nota un raport al Jandarmeriei – „bună dispoziție și veselie”.⁵⁰⁴

Pentru a propaga aceeași idee a refacerii Ungariei Mari, întreaga Transilvanie de Nord-Est a fost împânzită cu manifeste revizioniste; unele erau semnate, însă cele mai multe anonime; unele aveau răspândire locală, altele generală; o parte erau tipărite, dar foarte multe erau scrise la mașină sau chiar de mână. Coroborându-le se poate constata că nu izvorau dintr-o singură inițiativă, că autorii erau în cea mai mare parte intelectuali, dar și mulți cu un nivel de cultură rudimentar. Numitorul comun era dorința refacerii „Ungariei Milenare” și ura contra românilor.

În vara lui 1945, în comuna Dedrad, Mureș, circulau mai multe manifeste sub titluri diferite: *Țipă disperat Ardealul!*, *Frați secui ardeleni*, *Secuii din Ardeal*, *Lupta decisivă pentru independența Ardealului*. Era identificat drept autor învățătorul László Dominic. Scopul imediat al răspândirii lor era organizarea unor manifestații de protest împotriva ordinului MEN de redeschidere a școlilor românești ce fuseseră închise în timpul ocupației horthyste. Tonul folosit în manifeste era de-a dreptul apocaliptic: „S-a tras clopotul de alarmă în Ardeal! [...] Să luptăm pentru un Ardeal independent. [...] Trebuie să ne pregătim, că timpul trece repede. Nu dormiți, că trezirea va fi tristă. Nu credeți promisiunile mincinoase, trebuie să luptăm”. „Dragi secui, ștreangul se strânge din ce în ce mai tare în jurul gâtului nostru. Sărmanul popor secui, pâinea lui e noroi. Oare ce am păcătuțit? Să luptăm împreună, mână în mână, pentru Ardealul independent!” Tot în vara lui 1945,

astfel de manifeste erau găsite la Tușnad, Ciuc. În Adrid, Sălaj, a fost răspândit și un manifest promonarhist: „Atenție, maghiari țineți laolaltă, întrucât acest pământ nu este al românilor, ci al nostru al ungarilor. România încearcă pe toate căile să-l câștige pentru ea, dar acest lucru depinde de noi. Deci, să luptăm cu tărie contra românizării și contra infiltrării românismului. Trăiască Regele Otto [de Habsburg]. Ungaria a fost și va fi !” Adesea erau invocate figurile conducătorilor Revoluției de la 1848. În august 1945, la Odorhei era afișat un manifest intitulat Glasul lui Petöfi, reluând formulele jignitoare ale poetului maghiar față de români; s-a aflat că fusese tipărit la Budapesta și adus clandestin în România. Uneori erau invocați Horthy și Szalassy, ca exemple de patriotism și condamnați Rákósi și Revai, lideri ai Partidului Comunist din Ungaria. Pe fondul „grevei regale” din august 1945, într-un manifest se scria: Regele Mihai a fost arestat, la București e anarhie și Transilvania a fost promisă Ungariei. O organizație numită „Garda Ardealului”, lansă în Odorhei un manifest în versuri: „Nu leagă cimitirul / Și un vechi jurământ. / Noi am udat cu sânge / În jur acest pământ. / Ardealul e al nostru, / Nici vorbă, nici putere / Altceeva nu are. / Afară cu bestiile, maghiare”. La Cluj, unde marea majoritate a muncitorilor erau unguri, cele mai multe manifeste li se adresau; toate se încheiau cu formula „Ardealul e al Ungariei!” Cel mai răspândit era și ilustrat cu un desen reprezentând bustul unei femei cu mâinile tăiate, având legenda „Ungaria Mutilată”. Se adăugau foarte multe volume de poezii cu caracter revizionist, cu circulație generală și vânzare liberă în librării. În sfârșit, nu lipseau amenințările la adresa celor care s-ar opune „Ungariei Milenare”: „Dacă Puterile vor repeta greșeala de la Trianon [...], nu va fi pace în Bazinul Dunării. În problema Ardealului, Ungaria democrată nu poate să primească astfel de soluție, să cedeze cea mai bună parte a Ungariei unui popor de rând. [...] Despre o prietenie româno-maghiară numai atunci va fi vorba, când România pentru totdeauna va abdice de Ardeal, de cuibul strămoșesc al libertății maghiare, piatra cea mai prețioasă a Coroanei maghiare”.⁵⁰⁵

Campania psihologică, de menținere a speranței populației maghiare într-o soluție finală favorabilă Ungariei era întregită prin acțiuni publice: predicile slujitorilor bisericilor de toate confesiunile; propaganda în școli; întrunirile publice. Primele două aveau o eficiență de durată, contribuția cea mai mare la în doctrinarea antiromânească a maghiarilor. În schimb, adunările publice ofereau locul de descătușare, în cel mai înalt grad, al sentimentelor antiromânești, în cadrul lor auzindu-se îndemnurile cele mai violente la acțiuni împotriva României. Era și urmarea dorinței unor lideri de a se remarca; cel care striga mai tare împotriva românilor și le promitea cel mai negru viitor acestora, era considerat cel mai mare patriot ungar. Pretexte pentru convocarea unor asemenea manifestări publice se găseau repede. La sfârșitul lui iunie 1945 a fost convocată o „adunare națională secuiască” la Miercurea

Ciuc, sub lozinca începerii luptei pentru cucerirea „drepturilor naționale ale secuilor”; pretextul convocării – ordinele de chemare în armată trimise tinerilor unguri. Deviza anunțată: „Nu vrem să fim soldați români. Soldați roșii, da!” Toți secuii de la 14 ani în sus erau somați să participe, sub amenințarea unor blesteme, și să aducă steaguri roșii. Pentru a înfierbânta participanții, în ziua adunării a fost lansat zvonul că Cercul teritorial al Armatei din Miercurea Ciuc a fost atacat cu armele. În ultimul moment, la intervenția PCR și UPM, adunarea a fost contramandată, Luká László apreciind că „este o greșeală să fie mobilizați maghiarii”.⁵⁰⁶ În schimb, la Târgu Secuiesc se vor întruni, la 12 august 1945, în jur de 6.000 de secuii, în urma unei mobilizări cu accente alarmiste; se spusese că la adunare se va hotărî soarta Ardealului, „dacă această provincie va rămâne României, sau se va alipi la Ungaria”; se folosiseră și amenințări: vor fi pedepsiți cei care nu vor veni sau se vor abține de la vot. Bine conduși, cei prezenți au scandat timp de câteva ore: „Jos cu românii imputiți!”, „Jos cu opincarii!”, „Vrem comunism, dar numai noi, ungurii!”, „Vrem democrație, dar fără români!” După ce au obosit de strigat, au votat o *Moțiune* de protest contra administrației românești, în care se cerea trecerea Transilvaniei sub stăpânirea Ungariei, documentul urmând a fi trimis URSS-ului.⁵⁰⁷ Foarte violente erau manifestațiile organizate în localitățile cu populație mixtă, unde maghiarii le cereau românilor să plece. Uneori se ajungea la amenințări asemănătoare cu cele din literatura horthystă a anilor 1938-1940. În comuna Peceiu, Sălaj, li s-a spus românilor: „România nu va mai dura mult și iarăși va veni Ungaria în Ardeal și atunci nu vor mai rămâne nici copiii în fașă, a căror sânge să nu curgă pe pământul Ardealului”. Amenințarea nu era rodul fanteziei, având în vedere că Sălajul era chiar județul unde la Ip și Trăznea fuseseră asasinați, de aceiași „patrioți unguri”, și copiii în leagăn. În primăvara lui 1946, pe măsura apropierei datei întrunirii miniștrilor de externe ai Marilor Puteri la Paris, adunări de acest fel se desfășurau tot mai des, și în toate județele din Transilvania de Nord-Est.⁵⁰⁸

Toate aceste acțiuni au încordat la maximum relațiile interetnice din regiune, inducând o stare de nesiguranță și pericol. Maxima încordare la care se ajunsese, posibil explozivă, a alertat Guvernul și conducerea PCR. În multe rânduri, în 1945 și 1946, diverse organisme centrale ale Puterii de la București – guvernamentale sau de partid – au analizat situația din Transilvania de Nord-Est. La 4 mai 1945 avea loc o ședință a Biroului Politic al CC al PCR, pentru a dezbate problema Ardealului, raportul principal fiind susținut de „expertul” în domeniu, Luká László. Acuza zvonurile răuvoitoare care țin populația într-o continuă tensiune; apoi erau înșirate toate nemulțumirile și cererile maghiarilor, fără a fi menționată și cea principală – alipirea regiunii la Ungaria. Gheorghiu-Dej se arăta și el foarte alarmat pentru că în Ardealul de Nord „există o mare primejdie. [...] Există un mare pericol de compromitere a Guvernului, atât pe linie economică, cât și pe linie națională”. Pentru

îndreptarea situației propunea adoptarea unei *Rezoluții*, „care să fie instrument de îndrumare obligatorie pentru regiunile din Transilvania de Nord și din toată Transilvania”.⁵⁰⁹ În prima parte a lui iunie era trimis în regiune ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu – în special pentru a-i liniști pe români. Vizita se va încheia printr-o cuvântare rostită de acesta, pe 13 iunie, în sala Colegiului Academic din Cluj, în care a încercat să dea încredere în menținerea Transilvaniei întregi în cadrul României; arăta o poziție fermă față de naționalismul-șovin maghiar; anunța înființarea Tribunalului Poporului la Cluj, pentru pedepsirea autorilor crimelor din perioada ocupației horthyste, apariția unei legi pentru anularea tuturor actelor de înstrăinare și contractelor făcute sub violență și presiune în perioada 1940-1944. Apoi declara: „Limba oficială a Statului român este limba română. În tot ce privește funcționarea aparatului administrativ interior, inclusiv în Justiție, limba română este singura valabilă. Toate operațiile administrative și cele în legătură cu instrucția, nu pot fi consemnate decât în limba română”. Încheia cu un apel către românii din Transilvania de Nord de a sprijini Guvernul Petru Groza, identificat cu România și cu Statul național unitar român.⁵¹⁰

Trimiterea precipitată, de către PCR, a lui Lucrețiu Pătrășcanu în Transilvania de Nord-Est era interpretată în cercurile conducătoare ale PNȚ – Maniu și PNL – Brătianu, drept o recunoaștere a gravității situației de acolo. Conform mai multor note ale SSI din iunie 1945, vizita lui Pătrășcanu a fost viu comentată. Iuliu Maniu declara că Guvernul știa că regiunea era în pericol: „Ancheta d-lui Pătrășcanu are un caracter net politic. [...] Îngrijorarea a cuprins cercurile guvernamentale”. La rândul său, Dinu Brătianu se exprima în același fel. Cei doi erau informați de către Ghiță Pop (național-țărănist) și George Fotino (liberal), aflați în relații bune cu ministrul Justiției. Ghiță Pop (care semnase Armistițiul de la Moscova alături de Pătrășcanu), avea un comentariu amplu și pertinent: Constatările din Transilvania de Nord-Est au impresionat chiar și cercurile comuniste, „care au văzut că populația românească este pur și simplu la dispoziția celei maghiare”; de aceea, ostilitatea românilor la adresa Guvernului Petru Groza „care, prin politica sa față de unguri a facilitat această situație umilitoare a românilor”; datorită Guvernului, intraseră în România zeci de mii de unguri din Ungaria. O altă notă a SSI menționa o îndelungată întrevvedere între George Fotino și Lucrețiu Pătrășcanu; acesta din urmă îi spusese că după ce s-a întors din Transilvania, a primit numeroase telegrame de felicitare din toată Țara în legătură cu declarațiile sale. Ministrul Justiției constata că „ungurii au adoptat o atitudine extrem de îndrăzneată” și că politica de înțelegere practică de Guvern nu a fost acceptată de aceștia. Fotino a replicat: „Politica d-lui Groza constituie o mare primejdie pentru Țară [...], stimulează reînceperea acțiunii șoviste maghiare de revendicare a Ardealului”.⁵¹¹

La 6 iulie 1945 avea loc la București ședința Consiliului FND, având

ca principală problemă de dezbatere evoluția situației din Transilvania de Nord-Est. Secretarul general FND, Luká László, prezenta un raport alarmant. Pornea de la constatarea că în regiune avea loc „ultima sforțare a fascismului și a reacțiunii din Ungaria și România”. VINOVAȚI ERU ȘI UNII MINISTRI DIN GUVERNUL PETRU GROZA, CARE-I NEDREPTĂȚEAU PE MAGHIARI. PRIMUL ÎNVINUIT ERA LUCREȚIU PĂTRĂȘCANU – PENTRU ÎNCADRAREA UNOR JUDECĂTORI ROMÂNII ÎN ZONE UNDE TRĂIAU ȘI MAGHIARI; PENTRU DISCURSUL DE LA CLUJ. APOI, ERA CRITICATĂ ARMATA PENTRU CĂ FĂCEA RECRUTĂRI ȘI PRINTRE MAGHIARI. SUPĂRAT ERA LUKÁ LÁSZLÓ ȘI PENTRU ÎNCADRAREA ȘI A UNOR FUNCȚIONARI ROMÂNII ÎN REGIUNE, PENTRU ÎNTĂRZIAREA ÎNCADRĂRII TUTUROR PROFESORILOR ȘI ÎNVĂȚĂTORILOR UNGURI ETC. SENCOVICI SÁNDOR ȘI TICÓ FERDINAND ADUCEAU LA CUNOȘTINȚA CELOR PREZENȚI O SERIE DE DESCOPERIRI PROPRII: „Secuții n-au fost niciodată contra democrației; au fost mereu contra revizionistilor”; „Nici acum nu doresc să trecă la Ungaria”; „Nici un ungar n-a fost mulțumit de dictatura horthystă, nici secuții”. Concluzia celor trei – Luká László, Sencovici Sándor, Ticó Ferdinand – era că situația încordată din Transilvania de Nord-Est se datora românilor, inclusiv celor din organele Statului. Petru Groza, prezent la ședință, a adoptat aceeași atitudine.⁵¹²

Lucrurile agravându-se, conducerea FND se va întruni din nou la 20 noiembrie 1945. Același Luká László a prezentat un nou raport. Recent întors de la Plenara CC al UPM de la Târgu Mureș, încerca o „abordare politică”, vorbind despre „zvârcolirile reacționarilor șovini maghiari și români”. Folosea prilejul pentru a impune acceptarea tuturor cererilor UPM, lansând și formula: „Singura rezolvare este ca Ardealul să revină în întregime României, cu condiția ca România să fie democratică”. Era interesantă și combaterea unora dintre teoriile anxioniste: „A tăia un coridor în Secuime, tot n-ar rezolva problema, căci Secuimea reprezintă o treime, restul [de unguri] sunt răspândiți, amestecați cu românii. Tai un teritoriu unde sunt și români și unguri și iar întărești reacțiunea, revendicările revizioniste. [...] Nu mai spun că din punct de vedere economic ce ar însemna acest coridor. N-am mai putea să avem legături cu Ardealul de Nord decât prin Vechiul Regat, o absurditate care ar avea consecințe ca în coridorul polonez”. Lansa și o teorie proprie: pentru a avea succes la Conferința de Pace, România trebuia să satisfacă doleanțele maghiarilor iar cu Ungaria să ajungă la o deplină colaborare economică, care „ar trebui să meargă până acolo ca să nu se mai simtă granițele [...], adică uniune vamală, desființarea formalităților vamale și a obligativității pașapoartelor”.⁵¹³ Tot pentru a liniști lucrurile, și în prima parte a lui 1946 Luká László va fi trimis deseori în Transilvania de Nord-Est. Rezultatele au fost nesatisfăcătoare; emisarul venea cu susținerea tezei PCR – regiunea trebuie să aparțină României – fapt care trezea nemulțumirea maghiarilor, chiar dacă, anunțarea tezei era însoțită totdeauna cu prezentarea listei de deziderate ale ungarilor acceptate de Guvern. Ultima ieșire în public, înaintea hotărârii de la Paris, va fi la Oradea, pe 24 aprilie 1946.⁵¹⁴

La 7 mai 1946, miniștrii de externe ai marilor Puteri au decis revenirea la granița trasată între România și Ungaria prin Tratatul de la Trianon. Transmisă în aceeași zi la Radio București, știrea a produs un val de entuziasm printre români, în primul rând în Transilvania de Nord-Est. DGP îl înregistra: în toate orașele regiunii, românii au ieșit în stradă pentru a-și arăta bucuria. În seara lui 7 mai, la ora 20, la Cluj a avut loc o mare manifestație spontană de mulțumire la adresa Puterilor Aliate; „O manifestație de simpatie și recunoștință față de Marii Aliți, pentru dreptatea ce s-a făcut României la Conferința de Pace de la Paris”. Nucleul manifestațiilor îl formau cei 5.000 de studenți ai Universității „Regele Ferdinand I”. În fața Catedralei ortodoxe mulțimea a ingenuncheat și, sub conducerea protopopului Laurențiu Curea, a cântat „Hristos a înviat!” Apoi i-au omagiat pe episcopii Nicolae Colan și Iuliu Hossu. (Acesta din urmă a spus mulțimii: „Astăzi, când razele dreptății au străbătut peste Poporul Român, să se atribuie amnistie generală celor care au greșit, iar Poporul român trebuie să fie demn, solidar și înțelegător cu popoarele conlocuitoare”). S-a defilat, cu cântece patriotice, pe Calea Victoriei, Piața Libertății, Calea Moșilor. În fața Comandamentului sovietic a fost ovaționat Stalin – singura dată când ovațiile românilor la adresa liderului rus nu au fost regizate de comuniști. Apoi s-a mers la sediul CAC, unde au fost ovaționați toți Marii Aliți timp de câteva ore s-a scandat „Armata și regele!”, „Tot Ardealul este românesc!”, „Clujul este românesc!”.⁵¹⁵ La Dej, pe 8 mai, la manifestația de stradă au participat toți locuitorii români; au vorbit primarul, prefectul, șeful local al PCR; ungerii nu au ieșit din case; în schimb, evreii și-au manifestat bucuria pentru hotărârea de la Paris, atrăgându-și pentru aceasta simpatia românilor și criticile ungerilor. În multe locuri, sărbătorirea hotărârii de la Paris a fost corelată cu sărbătorirea zilei de 10 mai, cum s-a întâmplat la Bistrița.⁵¹⁶ Autoritățile din Cluj s-au temut ca manifestația de 10 mai să nu ia o turnură antimaghiară și, de aceea, au încercat să limiteze numărul participanților: școlile au primit ordin să sărbătorească evenimentul în localurile proprii; cu toate acestea, mai ales datorită studenților, manifestația a fost impunătoare, fără ieșiri anti-maghiare.

Toată propaganda maghiară crease în rândul ungerilor din România o încredere încrâncenată că hotărârea de la Paris va fi favorabilă Ungariei. Cu atât mai mare a fost dezamăgirea, când miniștrii de Externe ai Marilor Puteri au făcut pe deplin dreptate României. La început, cei mai mulți unguri au refuzat să creadă. Apoi au privit evenimentul cu indignare și, în unele locuri și-au revărsat furia asupra românilor. Au găsit formule de autoamăgire: hotărârea nu era ultimul cuvânt al Conferinței de Pace; în final se va stabili altceva; de aceea, lupta pentru demonstrarea „dreptății maghiare” trebuie continuată, ca și acțiunile pentru a menține la cote ridicate spiritul naționalist-șovin maghiar. Întregă această evoluție era fidel prezentată în documentele Jandarmeriei, Poliției, SSI.

Poliția din Satu Mare constata: „efectele Conferinței de la Paris și ale agitațiilor de la Budapesta, ca urmare a eșecului maghiarilor, își au repercusiuni în spiritul și concepțiile ungarilor din România”.⁵¹⁷ La Cluj, unde avuseseră loc cele mai mari manifestații de bucurie ale românilor, au avut loc și cele mai violente reacții ale maghiarilor. La început chiar s-a negat existența Hotărârii de la Paris. Pe 9 mai DGP raporta că cercurile maghiare din oraș consideră decizia miniștrilor de externe doar ca un act de formă, care va fi înlocuit cu unul definitiv în iunie 1946, atunci când Guvernul Ungariei își va spune cuvântul. Peste tot se afișa o mare decepție. La 10 mai nici un ungar nu a participat la sărbătoarea națională, deoarece, spuneau, ziua aceasta a devenit de doliu. Se consemna și convingerea că Ungaria va ști să lupte până la ultimul om, atunci când Germania va redeveni o mare putere.⁵¹⁸ Într-un raport din 28 mai, Legiunea de Jandarmi Cluj constata că atitudinea antiromânească nu a încetat după hotărârea de la Paris: se arborează peste tot steagurile Ungariei în timp ce se refuză arborarea celor ale României, circulă în voie materialele de propagandă cu portretul lui Horthy, se aduc ofense Regelui Mihai, în toate ocaziile se intonează marșurile horthyste. Pentru orașul și județul Cluj se constata și faptul că, mai mult chiar decât în alte părți ale Transilvaniei de Nord-Est, erau antrenați în acțiunile de opoziție față de Statul român muncitorii maghiarii; ei formau batalioanele de șoc, adesea înarmate, care, agitând steagul roșu și afirmând că luptă pentru democrație, împotriva „reacțiunii”, luptau în practică împotriva românilor. În frunte se aflau cei de la Dermata, Iris și CFR; se adăugau apoi minerii. Propaganda în rândul muncitorilor o făceau reprezentanți ai UPM, în cadrul întrunirilor sindicale. Deși conducerea centrală a Uniunii afișase altă poziție, cei trimiși în întreprinderi în vara lui 1946 foloseau formula: „Acum trebuie să luptăm ca să dăm jos pe valahi. Conferința de la Paris, cu Ardealul, este nulă”. La adunarea sindicală de la „Dermata”, din 16 iunie 1946, muncitorii români au fost dați afară, după care reprezentatul UPM le-a spus ungarilor rămași: „Fiți strânși uniți, căci iarăși vom călca pe adevăratul pământ unguresc, așa cum am călcat și stăpânit timp de o mie de ani”. (După ce refuzaseră să participe la manifestația de 10 Mai, muncitorii maghiari de la „Dermata” au organizat o manifestație proprie, „plină de avânt”, la 15 mai, sub pretextul solicitării condamnării la moarte a lui Ion Antonescu; în practică, s-a scandat, în primul rând, împotriva hotărârii de la Paris).⁵¹⁹

Un alt document al DGP consemna: „În urma comunicării prin radio și presă de la Conferința de la Paris, că Ardealul rămâne în întregime României, toți ungurii au rămas foarte triști, iar o mare parte din ei au hotărât să se retragă din PCR. Totuși, a rămas o licărire de speranță, în urma unei hotărâri luate între ei, în sensul de a se face un memoriu pe lângă Marile Puteri, prin care să ceară a se da Ungariei câtuși de puțin din teritoriul Ardealului”. Pentru redactarea *Memoriului* au fost chemați la Oradea câte 2-3

maghiari din comunele ungurești, pentru a da date statistice demografice.⁵²⁰ Foarte nemulțumiți s-au arătat și maghiarii din Satu Mare, supărare transformată în amenințări – preotul Mihai Sabău, din comuna Vetiș, primea o scrisoare de-a dreptul violentă: „Fugi valahule! Valah împutit, vine maghiarul după tine. Ziua de 10 Mai nu o s-o ți în această țară frumoasă a ungarilor”. DGP transmitea că cercurile revizioniste maghiare din Satu Mare hotărâseră, ca răspuns la decizia de la Paris, să organizeze acte de provocare a militarilor români, cu scopul de a-i determina să riposteze; aceste riposte trebuiau înregistrate și transmise imediat Guvernului Ungariei, pentru ca acesta să le înfățișeze ca „dovezi” ale „comportamentului nedemocratic” al românilor. Sub conducerea UPM, la Baia Mare va avea loc, pe 14 iulie 1946, o manifestație cu 5.000 participanți, în favoarea încorporării Ardealului la Ungaria. În comunele județului Bihor s-au organizat întruniri publice cu același mesaj; în școli și biserici propaganda revizionistă continua; deseori, în cadrul predicilor se repeta: „Nu trebuie dus în eroare acest popor. Afirmația că Ardealul este al României este o simplă minciună”. În Sălaj același gen de propagandă, mai ales printre tineri; iar la Carei (pe atunci în limitele județului Sălaj) se „știa precis” că ministrul de Externe al Ungariei, Gyöngyösi, ar fi fost asasinat pentru că nu a obținut „drepturile Ungariei”. În „județele secuiești” a fost o revărsare de indignare în cadrul unor întruniri publice sau prezentată în manifeste răspândite în toate localitățile. La Odorhei era pus în circulație unul cu titlul *Ce dorește națiunea maghiară*; dorea, bineînțeles, „hotarele milenare”; în calea acestei dorințe se așezaseră românii, care erau „leneși ca și țigani”. Formulele antebelice se înmulțeau: „Ungaria ciuntită”, „Ungaria decapitată”; și se cerea ca toți ungurii să protesteze, „până nu este prea târziu”. Semna „Opinia publică a Națiunii secuiești”.⁵²¹ Pentru felul cum au primit maghiarii din Odorhei hotărârea de la Paris, de menționat consemnarea istoricului Nicolae Ciachir⁵²², în acel moment elev al Liceului „Șt. O. Iosif” din localitate: Ungurii din zona Odorhei, pretextând participarea la sărbătorirea Zilei Victoriei și Zilei Regelui (9-10 mai) au venit în mare număr în orașul reședință de județ, blocând toate căile de acces cu 150 căruțe. Soldații români staționați în oraș erau foarte puțini și nu au putut interveni iar polițiști, care erau maghiari, nu au vrut să intervină. Au fost tăiate liniile telefonice și sediul Comandamentului sovietic înconjurat. I s-a cerut comandantului rus, un maior, să-i transmită lui Stalin, telegrafic, faptul că ungurii doresc unirea „județelor secuiești” cu URSS. Asediul a ținut două zile: „Când ungurii deveniseră foarte nervoși, a apărut maiorul în balcon, flancat de doi ostași sovietici, care au tras o rafală de pistol mitralieră în aer, după care maiorul, cu o voce de bas a strigat: «Stalin a ordonat ca zona Odorheiului să rămână României. Împrăștiați-vă!». Ca încheiere, a tras o înjurătură zdravănă. Între timp, au venit în oraș câteva unități militare românești și mulți polițiști, iar ungurii au fost împrăștiați”. Acuzându-l că nu a vrut să transmită la

Moscova mesajul lor, mai mulți secui au încercat să-l asasineze pe maior, dar acesta a scăpat, după o scenă ca-n filme, într-un restaurant unde fusese atras, cu mese răsturnate și focuri de armă. La Târgu Mureș se înregistra o „stare de consternare a populației maghiare și speranța că hotărârea nu era definitivă”. Mare dezamăgire în județul Trei Scaune; prim pretorul plășii Târgu Secuiesc, Resch Francisc, a răspândit ideea că știrea transmisă de Radio București, privind hotărârea de la Paris, a fost dezmințită de același post de radio și că Transilvania va reveni, în realitate, Ungariei. Pe 8 mai 1946, la Miercurea Ciuc, județul Ciuc, toate școlile maghiare au suspendat cursurile, în semn de doliu, iar profesorii au ținut elevilor discursuri șovine. (Oportunismul unor maghiari s-a văzut, însă, și de această dată. La grefa Tribunalului Ciuc, timp de două zile s-au înregistrat foarte multe cereri, din partea unor intelectuali unguri, care solicitau certificate de loialitate față de Statul român; pe 9 mai, orașul Miercurea Ciuc a fost pavozat de autorități cu drapelele Națiunilor Unite și „spre surprinderea generală”, la magazinele negustorilor unguri au apărut drapelele României. Și în alte județe se constata, uneori, o trezire la realitate. Maghiarii din Ungheni, Mureș, înainte de mai 1946 afixau o atitudine sfidătoare față de români, convinși că Transilvania va reveni Ungariei; în vara aceluiași an se constata că „chestiunea fiind soluționată, locuitorii maghiari și-au revenit și nu se mai manifestă sfidător față de români”).⁵²³

Aceleași atitudini față de hotărârea de la Paris – de la dezamăgire cu nuanțe de disperare, la neacceptarea existenței unei asemenea hotărâri, la convingerea că ea nu este definitivă, că va fi modificată – au avut maghiarii și în restul Transilvaniei. Din Târnava Mică, Legiunea de Jandarmi raporta că în toate comunele cu populație ungurească (dădea ca exemple Cipău, Ogra, Sânpaul, Beșineu) locuitorii „persistă în speranța că actualii conducători ai Ungariei vor putea obține de la Marile Puteri ca la Conferința de Pace ce va avea loc la Paris pe 15 iunie 1946, întreg Ardealul să fie atribuit Ungariei, sau măcar o parte din el”. Circulația aceleiași idei era semnalată și în județul Sibiu. În Buletinul informativ al IGJ pe iulie 1946, se includea și o concluzie generală, valabilă pentru întreaga Transilvanie: zvonurile și aspirațiile pentru integrarea regiunii în Ungaria nu au încetat după hotărârea de la Paris; ele sunt întreținute chiar de către unii reprezentanți al UPM, la al cărei Congres, ținut la Odorhei, în iunie, mulți participanți au cerut deschis autonomia Ardealului.⁵²⁴

Pentru a examina situația din Transilvania de Nord-Est după hotărârea de la Paris, se va întruni Biroul Politic al CC al PCR, pe 28 mai 1946, într-o ședință specială cu patru reprezentanți ai Regionalei Cluj a partidului – Iacob, Bányai, Vereș, Simó. Pentru prima dată, la acest nivel, se recunoaște că în Transilvania de Nord-Est PCR, compus în mare parte din unguri, se identifică, deseori, cu curentul șovin maghiar. Chiar și conducătorul Regionalei Cluj,

Teofil Vescan, care era român, mersese pe această linie, cât deținuse postul; urmașul său, Jordáky Ludovic, s-a plasat și mai ferm pe această poziție: „Când a ajuns acolo [la conducere], atitudinea șovină, mai accentuat șovină, a luat un caracter mai hotărât. Acum nu a mai fost pusă chestiunea de a nu avea o linie justă în problema Ardealului, ci în multe cazuri [s-a demonstrat] o atitudine dușmănoasă [...] față de poporul român. Problema ca Ardealul de Nord să fie o țară independentă a început să fie difuzată chiar din sânul partidului”. Linia antiromânească a comuniștilor din Transilvania de Nord-Est era susținută și prin emisarii trimeși des în regiune de către Partidul Comunist Maghiar. (Abia fusese eliberat Clujul, al 11 octombrie 1944, și, pe 20 octombrie în oraș sosește Wass-Weinberg, membru al CC al PCM, fost primar al Budapestei. I-a strâns pe reprezentanții PCR și le-a spus: „Aceasta nu este hotărâre ca Ardealul să aparțină României; eu știu că o să aparțină Ungariei”. Mai ponderat se arăta alt membru al CC al PCM, Farkas. În schimb, Szirmai, va veni la Cluj de mai multe ori, inclusiv cu câteva zile înaintea hotărârii de la Paris; declara că, pe baza speranțelor date de Stalin lui Rákósi, Ungaria va obține o parte din Transilvania. Însuși Rákósi, la o întâlnire cu o delegație de comuniști din Transilvania de Nord-Est, la Budapesta în toamna lui 1945, arătase o hartă, „și, într-un ton glumeț, spusese că are dispozițiuni să ia o parte de la Satu Mare până la Arad”). În primăvara lui 1946, Vescan și Jordáky sunt dați afară din partid, pentru „deviere”, și CC-ul îl trimite la Cluj pe Vasile Vaida. Acesta încearcă să-i convingă pe comuniștii din regiune că linia PCR în problema graniței – revenirea la cea antebelică – este justă. Încercarea a eșuat. Hotărârea de la Paris a fost primită rău de majoritatea comuniștilor, maghiari cu sentimente șovine; în schimb, puținii comuniști români s-au situat de partea „reacționarilor” români, pe 10 mai scandând împreună cu aceștia „Regele și Patria !” și „Regele și Armata !” Vârfurile PCR concludeau: situația rămâne foarte încordată în Transilvania de Nord-Est.⁵²⁵

Adaptabilitatea maghiarilor la condițiile politice s-a văzut și de data aceasta. Repede au fost depășite faza disperării afișată dramatic, aceea a indignării și cea a amenințărilor la adresa românilor, toate fiind neproductive în acel moment. La mijlocul verii lui 1946, acțiunile vizând înglobarea Transilvaniei de Nord-Est în Ungaria vor fi reluate, fără, însă, a se mai ajunge la anunțarea unor „date precise” pentru aceasta. Se urmăreau două țeluri: unul intern – menținerea încrederii maghiarilor în refacerea „Ungariei Milenare”; unul extern – convingerea Marilor Puteri să-și modifice hotărârea. În august 1946, DGP aflase că UPM a chemat pe toți ungurii din Transilvania să se înregistreze în evidențele Uniunii, „în scopul de a dovedi că majoritatea locuitorilor Transilvaniei de Nord sunt unguri, pentru a formula noi pretenții asupra acestei provincii la Conferința de Pace”; erau invitați să se înscrie în UPM mai ales maghiarii comuniști.⁵²⁶ S-a instaurat din nou o așteptare încrezătoare, dar cu manifestări mult mai prudente decât în primăvară; nu se

mai spera în obținerea de către Ungaria a întregii Transilvanii; unele teritorii, trebuiau însă să fie obținute. În august, ungurii din Sălaj se arătau încredințați că „deși România era susținută de URSS, totuși i se vor da și Ungariei unele teritorii”. Dacă se renunțase la o parte din pretențiile teritoriale, nu erau de loc părăsite formulele injurioase la adresa românilor. La Toplița, liderii maghiarilor propagau un motiv de „logică”, pentru care Transilvania nu ar putea rămâne în cadrul României: „Poporul român este incapabil, din cauza lipsei de cultură, de a stăpâni un popor cult, ca acela al ungarilor din Ardeal”.⁵²⁷

*

Corelate cu acțiunile maghiarilor din Transilvania, erau cele diplomatice ale Guvernului de la Budapesta. Lucizi, conducătorii Ungariei și-au îndreptat cererile în special către Moscova, chiar dacă majoritatea nu aveau aspirații comuniste. Interesul național a prevalat și, în legătură cu Conferința de Pace toate forțele politice s-au situat pe aceleași poziții. Ca urmare, înaintea vizitei oficiale în URSS a Delegației Guvernului maghiar, aprilie 1946, a fost trimis la Moscova conducătorul PC Maghiar, Rákósy Mátyás. Un document din Arhiva CC al PCR, nesemnat și nedatat, cel mai probabil din mai 1946,⁵²⁸ prezintă vizitele la Moscova; pare a fi un proces-verbal din timpul unei întrevederi dintre cei care s-au aflat în cele două delegații maghiare; lasă impresia existenței unui spion român în interiorul conducerii maghiare, raportând conducerii PCR, nu Guvernului român. Din relatare rezultă faptul că și Petru Groza avea inițiative spre Ungaria, fără o consultare prealabilă cu comuniștii. (La începutul primăverii lui 1946, Petru Groza transmisese la Budapesta că vrea să trateze cu Guvernul Ungariei problema granițelor; ungurii nu au răspuns, însă, deoarece „au vrut să aibă în prealabil părerea Moscovei în această privință”). Un document al SSI – care-l urmărea în 1946, în beneficiul PCR, chiar și pe primul ministru – consemna o relatare a unui informator în urma unei discuții avute cu Groza: „Dr. Groza [a spus] că înțelege să meargă cu Ungaria chiar până la o uniune vamală”.⁵²⁹ Ideea și-o exprimase și în public, în cadrul discursului ținut pe 6 martie 1946, la împlinirea unui an de la instaurarea Guvernului, ceea ce produsese vii nemulțumiri între românii din Transilvania de Nord-Est; aceștia susțineau că Ungaria a fost totdeauna dușmană a Poporului Român care, într-o asemenea uniune ar avea doar de suferit. (Nemulțumirea trezea și prea marea influență asupra primului ministru din partea UPM și a lui Luká László).⁵³⁰

Stalin îi lăsa lui Rákósy o anumită speranță, fără a-și lua un angajament ferm. Indica drept soluție o înțelegere directă a Ungariei cu România, printr-o discuție deschisă; nu trebuia să se aștepte la prea mult de la români, pentru că „PCR este într-o situație delicată înaintea alegerilor”, și o cedare în problema Transilvaniei i-ar favoriza electoral pe adversarii săi.

Rákósy a cerut ca măcar o parte din Transilvania să fie dată Ungariei; „Tovarășul Stalin a luat o atitudine pozitivă în această privință, găsind că este just aceasta”. A urmat Delegația condusă de prim ministru Nagy Ferencz. În timpul întâlnirii, pentru obținerea bunăvoinței lui Stalin, primul ministru maghiar s-a plasat, chiar de la primele cuvinte, în postura unui subordonat venit să raporteze superiorului: „Armata Roșie a dăruit Ungariei eliberarea sa și libertatea. Delegația Guvernului vine să arate Guvernului sovietic cum a întrebuițat această libertate”. Apoi a cerut un teritoriu de 22.000 km² din vestul Transilvaniei; ministrul de Externe, Gyöngyösy, prezentând o hartă a Transilvaniei având și o a doua propunere vizând un teritoriu de 11.800 km². Stalin admitea că „există o posibilitate ca problema teritorială să fie pusă”. Amâna, însă, răspunsul. După două zile, Molotov a fost cel care l-a dat: Guvernul maghiar era sfătuit să negocieze direct cu cel român. În spatele acestui răspuns poate fi bănuită lipsa unei hotărâri definitive a sovieticilor privind granița între cele două țări: însă, în realitate era încercarea Moscovei de a nu-și îndepărta Budapesta, o soluție nefavorabilă acesteia dorindu-se a fi pusă doar pe seama intransigenței Bucureștilor. Încă de la începutul lui 1946, poziția URSS fusese definitiv hotărâtă: la 7 ianuarie 1946 se înmânau Delegației sovietice la Conferința adjuncților miniștrilor de Externe, ce trebuia să aibă loc la Londra, directivele Biroului Politic al PC(b), conform cărora întreaga Transilvanie trebuie să revină României.

Neștiind că rușii deja luaseră hotărârea finală, Guvernul maghiar a urmat sfatul lui Stalin și Molotov și și-a trimis rapid, al 27 aprilie 1946, un emisar la București, în persoana lui Pál Sebestyén, secretar general în Ministerul de Externe de la Budapesta. Va fi primit cordial atât de ministrul român de Externe, Gheorghe Tătărescu, cât și de prim ministru Petru Groza, dar fără a i se accepta cererile. (De la inițiativa unor tratative privind granița în martie, la refuzul oricărei cedări în aprilie, era o evoluție a lui Groza care avea, cel mai probabil, în spate aflarea conținutului discuțiilor de la Moscova, neangajarea lui Stalin în favoarea ungarilor). Sebestyén reținea, în raportul său, în special răspunsul ferm al lui Tătărescu: „Nici un om de stat român responsabil și nici un român nu ar fi dispus să privească frontiera de Vest a României ca negociabilă sau chiar ca obiect de convorbiri confidențiale. Transilvania ca leagăn al românilor – este cea mai sacră și cea mai prețioasă [provincie] – și că, așadar, România nu poate să ceară sau să aștepte altceva de la Conferința de Pace, decât confirmarea finală a frontierelor Transilvaniei”⁵³¹.

Față de România, Ungaria avea în continuare o deplină duplicitate. Chiar în ziua vizitei la București a lui Sebestyén Pál, 27 aprilie, vizită având drept scop obținerea bunăvoinței României, același Minister de Externe maghiar preda reprezentanților URSS, SUA, și Marii Britanii la Budapesta un *Memoriu*, pentru miniștrii de Externe ai celor trei Mari Puteri ce urmau a se întruni la Paris. Dacă la București se venea cu rugăminți adresate românilor,

Memoriul era foarte critic, uneori chiar jignitor la adresa aceluiași români. Marile Puteri erau informate că 3.000.000 de unguri trăiesc sub stăpânire străină, în condiții foarte greu de suportat; „Este neîndoielnic faptul că Guvernul Groza a făcut încercări foarte meritorii pentru a îmbunătăți soarta maghiarilor din România, dar, din nefericire, aceste străduințe au eșuat în mare parte în practică, întrucât s-au lovit de atitudinea dușmănoasă a organelor administrative ale Statului român. Se poate exprima temerea că, după reglementarea definitivă a Statutului teritorial persecutarea populației maghiare să fie reluată cu mai multă îndârjire. [...] Soluția definitivă ar fi de a alipi la Ungaria cea mai mare parte cu puțință din populațiunea maghiară din România, împreună cu teritoriul pe care trăiește”. Cerea o suprafață de 22.000 km², și sugera, în cazul neacceptării cererii, un plebiscit în întreaga Transilvanie – Ungariei urma să-i revină o suprafață conformă cu ponderea voturilor maghiarilor.⁵³² *Memoriul* a fost prezentat, prescurtat, și la Radio Budapesta; se accentua pe ideea că, dacă ar rămâne în teritoriul Ungariei un număr de români egal cu cel al maghiarilor rămași în România, „ar însemna o garanție pentru egalitatea în drepturi pentru naționalități”.⁵³³

Și tot pe 27 aprilie 1946, unul dintre principalii lideri ai comuniștilor maghiari, Révai Josif, susținea o conferință privind poziția PCU în problema granițelor.⁵³⁴ „Noi, comuniștii maghiari – spunea – am fost totdeauna împotriva Trianonului. [...] Noi am calificat Trianonul totdeauna ca o pace nedreaptă”. Înlăturarea „nedreptății” era o problemă de democrație. De aceea, „Dreptatea ungară poate fi îndeplinită numai cu forțele europene”. Și încerca să disocieze Ungaria anului 1946 de acțiunile celei din timpul războiului: „Argumentul nostru cel mai decisiv, la Conferința de Pace, va fi că democrația maghiară nu mai este ceea ce a fost Ungaria Veche, că actuala Ungarie să nu fie făcută responsabilă sau cel puțin să nu fie în întregime responsabilă, pentru crimele lui Horthy și Sallassy”. Révai își punea întrebarea: „Am putea pretinde ceea ce toți ungurii ar dori – să ni se redea teritoriile locuite de maghiari? [...] Dacă ne-am așeza pe această teză, am coaliza țările vecine într-o alianță îndreptată împotriva noastră, într-o nouă Mică Antantă”. Révai afirma că față de Jugoslavia nu se punea problema hotarelor; față de Cehoslovacia nu se putea pune, pentru că i-au fost garantate granițele de către Marile Puteri. Despre granițele României nu se spunea nimic, lăsând să se înțeleagă că doar aici s-ar putea face modificări. „Asta a dat foc la agitații foarte mari în Transilvania”, se aprecia în cadrul întrunirii conducerii PCR din 28 mai 1946.⁵³⁵ (Cu un an înainte, la 23 iunie 1945, Rákósy Mátyás exprimase în fața Secției de Informații a CC al PC(b), la Moscova, ideea că problema româno-maghiară este doar de democrație: „Deocamdată – spusese – nu punem problema reluării teritoriilor, ci doar a democrației”).⁵³⁶

Hotărârea de la Paris din 7 mai 1946 a fost urmată de un discurs al prim ministrului maghiar Nagy Ferencz, în Parlamentul de la Budapesta, cu

afirmația că încă nu s-a stabilit nimic definitiv privind frontiera cu România. Insuccesul demersului pe lângă autoritățile de la București și insuccesul de la Paris au determinat Guvernul maghiar să pornească o nouă ofensivă de „lămurire” a Marilor Puteri, fără a-și mai pune speranțele doar în URSS; totodată, în această nouă fază ca element central al argumentației aduse erau invocate acțiunile anti-ungurești din Transilvania, comportamentul discriminatoriu al autorităților românești, lipsa democrației. Erau, în mod evident, minciuni. Procedul nu surprindea, minciuna fiind una din armele pe care liderii maghiari le foloseau mereu cu mare pricepere. La 20 mai 1946, Guvernul Ungariei înainta reprezentanților Marilor Puteri la Budapesta un nou *Memoriu*, conținând plângerile ungarilor din Transilvania: „Primele decrete și ordonanțe date de România democrată sunt caracterizate prin intențiunile maghiarofobe ale cercurilor oficiale românești – se scria -, în contradicție evidentă cu principiile enunțate de dl. Groza. Regăsim în aceste principii de drept – dacă nu «*expressis verbis*», cel puțin sub formă camuflată, tendința de oprimare, de înlăturare a ungarilor”. În continuare este condamnată numirea de funcționari români; activitatea tribunalelor militare; transferul de populație; confiscarea locuințelor deținute de maghiari în Cluj, Brașov, Timișoara; folosirea limbii române în Justiție. Nu erau învinuite numai autoritățile, ci și populația: „Românii, îndeosebi în comunele cu populație mixtă, insultă, jefuiesc, brutalizează și asasinează fără teamă de pedeapsă pe ungurii fără apărare. De obicei, toate acestea se petrec sub privirea binevoitoare a autorităților comunale și a Poliției române”. Era atacat și Tribunalul Poporului din Cluj, unde, din cei 177 condamnați, 153 erau unguri; toți cei 27 condamnați la moarte erau unguri; toți cei 69 condamnați la muncă silnică pe viață erau, de asemenea, unguri. (Pentru asasinarea evreilor și românilor, așadar, ar fi trebuit condamnați nu făptuitorii, ci tot victimele!). Era criticat Lucrețiu Pătrășcanu, pentru discursul ținut la Radio București, în mai 1945, anunțând aplicarea principiului „*restitutio in integrum*” pentru bunurile însușite samavolnic de către maghiari în timpul ocupației horthyste; *Memoriul* considera aplicarea acestui principiu ca pe o „oprimare” a ungarilor, o „românizare” a Transilvaniei de Nord-Est. Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice (CASBI) era considerată un instrument prin care se urmărea ca ungurii să fie aduși în stadiul de cerșetori. Reforma Agrară de asemenea îi nedreptătea pe maghiari: „Proprietarii unguri au fost deposedați de toate pământurile lor, însă nici un pământ nu a fost atribuit proletarilor agricoli unguri”. În învățământ, în mare maghiarii din Transilvania erau satisfăcuți; dar și aici era acuzată lipsa unei „garanții de viitor” și reînființarea școlilor românești existente în 1940; Universității Maghiare trebuia să-i revină jumătate din clădirile învățământului superior din Cluj. În concluzie: ungurii din Transilvania nu văd nici o garanție a drepturilor lor în România.⁵³⁷

Urmând politica duplicitară, liderii de la Budapesta au continuat să abordeze și Bucureștiul. De data aceasta s-a încercat influențarea „partidului frățesc”, PCR. Un reprezentant al PCU, Farkas, deputat în Parlament și membru al conducerii comuniștilor maghiari, sosea la București; va avea două întâlniri, pe 15 și 18 iunie 1946, cu o parte foarte importantă în acel moment a conducerii PCR: Ana Pauker, Emil Bodnăraș, Constantin Pârvulescu, Iosif Rangheț, Miron Constantinescu, Ana Toma, Ioșca (Iosif Roitman, alias Chișinevschi) ș.a. De remarcat faptul că emisarului maghiar i s-a acordat cea mai mare atenție de către aripa internaționalistă a conducerii PCR – din cei șapte enumerați, cinci nu erau români. Se remarca, de asemenea, atenția pe care conducerea comuniștilor maghiari o acordau tocmai acestei aripi internaționaliste, de la care sperau să obțină mai mult decât de la „comuniștii naționali”; Fárkás, prezentând salutul lui Rákósy și al CC al PCU, menționa că „tovarășii maghiari cunosc pe tovarășa Ana din Moscova și și-au făgăduit acolo ca, cu toată problema Transilvaniei, PCR și PCU să-și dea ajutor”. Se menționa și faptul că la Conferința PCU din 20-21 mai 1945 se hotărâse o „colaborare strânsă” cu PCR. Farkas lăuda pe Petru Groza, al cărui discurs fusese foarte bine primit în Ungaria. Era transmisă din partea lui Rákósy invitația ca Ana Pauker să vină la Budapesta, „ca să încheiem prietenia poporului maghiar cu Poporul Român”. Gheorghiu-Dej, care fusese ales secretar general al PCR încă din toamna lui 1945, era ignorat.⁵³⁸ La a doua întrunire, din 18 iunie, invitația a fost reluată. Pârvulescu răspundea: „Politicește, deocamdată nu-i momentul”. Iar Ana Pauker, profitând de faptul că Fárkás nu știa românește, a exclamat: „Cer, ai dracului!” Și-i explica vizitatorului că în România „Cel mai important cal de bătaie al național-țărăniștilor este chestia ungară. Un șovinism de o ascuțime curat fascisto-hitleristă, este permanent susținut de către național-țărăniști și de legionari împotriva ungarilor. Șovinismul românesc nu rămâne în urma șovinismului unguresc”. MADOSZ-ul, care are 500.000 de membri, joacă un rol important pentru „înfrățirea între națiunile conlocuitoare”. Așadar, nici aripa internaționalistă a PCR nu era dispusă să dea speranțe Ungariei, în ceea ce privește frontierele; dar, era dispusă să lupte pentru „înfrățirea” româno-maghiară. Pentru a nu pleca, totuși, cu mâna goală, Fárkás a spus că ungurii ar privi mai puțin supărați România, dacă aceasta le-ar da unele bunuri materiale de care aveau acută nevoie: lemne pentru refacerea căilor ferate, sodă, ulei etc. Deși, România avea mari probleme în asigurarea propriului consum, fiind împovărată de marile cereri ale URSS în contul Convenției de Armistițiu, ca despăgubiri de război, totuși s-au promis unele livrări rapide către Ungaria. Iar pe 19 iunie a fost programată și o întrunire a reprezentantului „partidului frate” cu masele muncitoare din București, pentru a le vorbi despre „prietenia româno-maghiară”.⁵³⁹

Încercarea Ungariei de a atrage de partea sa Marile Puteri occidentale,

cu tot votul pe care acestea îl dăduseră la Paris în mai, avea la bază o anumită speranță întemeiată pe privirea mai nuanțată a occidentalilor, în raport cu sovieticii, asupra problemei româno-maghiare – diferență dovedită anterior întrunirii de la Paris. La Conferința miniștrilor de externe ai marilor Puteri, ținută la Londra (10 septembrie – 2 octombrie 1945), doar reprezentantul URSS spusese clar că toată Transilvania ar trebui să revină României. Ministrul Marii Britanii, Ernst Bevin, a cerut o frontieră „justă și echitabilă”, formulă ce putea fi interpretată ca privind o soluție diferită de cea sugerată de sovietici. Iar reprezentantul SUA, James Byrnes, cerea să i se lase Ungariei 7.680 Km². Nu s-a ajuns la o hotărâre fermă. Prea convinși nu s-au arătat miniștri Marii Britanii și SUA nici la Paris. De aceea, Guvernul Ungariei va trimite o delegație la Washington și Londra, unde, însă, i s-a spus că dezlegarea era doar la Moscova.⁵⁴⁰ Se pare că înclinarea occidentalilor de a face „dreptate Ungariei” era considerată la Budapesta mai puternică decât era în realitate. Fără a mai aștepta rezultatul vizitelor, liderii ungarilor transilvăneni au propagat imediat ideea unui succes al diplomației budapestane, provocând noi speranțe neîntemeiate. Legiunea de Jandarmi Cluj raporta, la 11 iunie 1946: „Șovinismul maghiar ia amploare, după ce s-a aflat că premierul Ungariei a plecat la Washington, Londra și Paris”.⁵⁴¹

Toate răspunsurile primite de Guvernul Ungariei, în URSS și în Occident, în parte cunoscute la București, și hotărârea miniștrilor de externe din 7 mai 1946, favorabile României, nu puteau, totuși, liniști pe deplin Guvernul român. Faza decisivă a Conferinței de Pace urma să aibă loc la Paris, în august-septembrie 1946 – Conferința reprezentanților celor 21 de state acceptate drept cobeligerante; în fața acesteia, Delegația maghiară va veni cu o nouă propunere: să i se lase Ungariei 4.000 km², cuprinzând Satu Mare, Carei, Oradea, Salonta, Arad. Șovăiala unora dintre occidentali ar fi putut să defavorizeze România. Pe marginea acestei ultime cereri se crease în Transilvania o anumită agitație printre maghiari. DGP raporta, la 27 august, că în urma cuvântării ținută la Paris, în fața Conferinței de Pace, de către ministrul de Externe al Ungariei, în rândul ungarilor din Oradea era „o vie agitație” – orașul fiind pe lista cererilor Guvernului budapestan. Muncitorii maghiari din sindicate au refuzat să participe la sărbătoarea de la 23 august, „motivând că aceasta este o serbare pur românească”.⁵⁴²

Delegația română, condusă de ministrul de Externe Gheorghe Tătărescu, avea o misiune foarte importantă de convingere a celor nedeciși; și, și-a îndeplinit cu succes misiunea. La 14 august, Tătărescu a expus punctul de vedere al României în fața reprezentanților celor 21 de state cobeligerante. În legătură cu retrocedarea Transilvaniei de Nord-Est, menționa că „România privește acest act reparatoriu cu dorința fermă de a-și îndeplini fără șovăire rolul său de factor al concordiei și ordinii între celelalte popoare libere și democratice”. Iar în fața Comisiei teritoriale și politice afirma: „În încheierea

expunerii sale Guvernul român declară că orice act tinzând să modifice frontiera româno-ungară ar echivala cu distrugerea unei opere de justiție și cu crearea unui nou focar de agitație în această parte a Europei. [...] De aceea, cerem să binevoiți a consacra decizia din 7 mai 1946 a celor patru miniștri ai afacerilor Externe și a respinge revendicările ungare”.⁵⁴³ Și a reușit să convingă, hotărârea din 7 mai fiind confirmată. Prestația lui Tătărescu a fost foarte bună; avea la bază și susținerea experților Ministrului de Externe de la București, care i-au oferit un material documentar deosebit, în mare parte strâns și pregătit pentru Conferință din ordinul mareșalului Ion Antonescu. Discursurile lui Tătărescu au impresionat prin logica expunerii, puterea de convingere, fermitatea dar și plasticitatea limbajului. Petru Groza îi trimitea o telegramă de felicitare: „În numele meu personal și al colegilor mei de Guvern, primiți, vă rog. D-le președinte și rog a transmite tuturor membrilor Delegației române, expresia celei mai vii mulțumiri pentru efortul ce ați depus și succesul obținut în afirmarea granițelor României, asigurând Țării noastre pentru totdeauna și în întregime Ardealul de Nord. Totodată, vă rog a transmite sentimentele noastre de adâncă recunoștință prietenilor care la Conferință v-au ajutat să dobândiți acest imens succes”: Gheorghe Tătărescu transmitea un *Mesaj către Țară* (datat Paris, 10 septembrie 1946): „Pretențiunile ungare, referitoare la granițele Transilvaniei, au fost respinse de Comisiunea politică și teritorială pentru România. Hotărârea celor patru miniștri ai afacerilor străine, luată la 7 mai 1946 și prin care se anulează Diktatul de la Viena este astfel irevocabilă, Transilvania rămâne în granițele ei eterne. Cel mai important țel al Delegațiunii României la Conferința de Pace de la Paris a fost astfel atins și dreptatea cauzei românești a triumfat”.⁵⁴⁴ Indiscutabil, meritele lui Gheorghe Tătărescu în convingerea Marilor Puteri erau reale, dar forma în care și le anunța – *Mesaj către Țară* – depășea uzanțele și avea o evidentă nuanță politicianistă; mesaje transmitea doar Regele.

Delegația României s-a înapoiat de la Paris cu un tren special (automotor). A intrat în Țară pe la Valea lui Mihai, unde a fost așteptată de câteva mii de români, care-și manifestau entuziasmul. În mai multe localități mari ale Transilvaniei, i s-au făcut întâmpinări sărbătorești. (Numai la Cluj marea manifestație proiectată nu a mai avut loc, pentru că trenul a ajuns în gară la ora 3 dimineața, pe 20 septembrie, și manifestația fusese organizată pentru ora 8).⁵⁴⁵ La gara Mogoșoaia din București a venit în întâmpinare Petru Groza și tot Guvernul. În Capitală s-a desfășurat o manifestație populară majoră, sinceră, fără a fi nevoie de „impulsuri” ale autorităților. La 23 septembrie, Gheorghe Tătărescu va face o largă expunere în Consiliul de Miniștri asupra felului cum s-a ajuns la rezultatul pozitiv. În aceeași zi, la ora 15,30, era primit în audiență de Rege, pentru a-i face un raport detaliat.⁵⁴⁶

Ca și Tătărescu, PCR a încercat și el să exploateze succesul de la Paris

în propriul interes, subliniind meritele reprezentanților săi în Delegația României. În ședința conducerii PCR din 31 august 1946, I. Gh. Maurer sublinia repetat că textul *Declarației* citită de Tătărescu fusese aranjat de comuniști, și în primul rând de Gheorghiu-Dej, ale cărui calități le lauda în mod deosebit. Ministrul de Externe făcuse un text care ar fi putut să supere, insistând prea mult pe co-beligeranță și pe cererea de despăgubiri din partea Ungariei. Pe aceeași temă intervenea și Miron Constantinescu: „Expozeul lui Tătărescu la Conferință dacă nu ar fi fost modificat în unele privințe sau completat de către reprezentanții noștri, ai PCR, ar fi avut un alt caracter în anumite puncte. Dacă acest expozeu al d-lui Tătărescu e just, aceasta se datorește tot activității desfășurate de delegații partidului nostru în cadrul Delegației României. Tonul, formularea acestui document, demnă fără a fi orgolioasă, și modestă fără a fi umilă, în mare măsură se datorește tot activității depuse de delegații noștri în frunte cu tov. Gheorghiu-Dej”. Ca urmare, s-a propus să se trimită o telegramă de felicitare lui Gheorghiu-dej; Chivu Stoica s-a arătat mai diplomat: „Cred să trimitem o telegramă, în care salutăm politica Blocului [Partidelor Democratice], lui Tătărescu și tov. Gheorghiu-Dej. Altfel vom provoca discuții între noi”⁵⁴⁷.

După hotărârea definitivă de la Paris, în Transilvania de Nord-Est entuziasmul românilor a fost deplin; în schimb, maghiarii s-au arătat profund deprimați, trecând apoi la faza de indignare. În aceste condiții, cele mai grele probleme le-a avut de înfruntat PCR, ai cărui membri erau, în acea regiune, în mare majoritate maghiari. În ședința lărgită a CC al PCR din 31 august 1946, unul dintre conducătorii comuniști ardeleni spunea: „Noi care muncim în Ardealul de Nord am putea constata aceasta pe teren. Atitudinea hotărâtă a Delegației noastre în problemele de bază ale României și îndeosebi în problemele teritoriale ale Ardealului de Nord, a produs o impresie extraordinară de bună în favoarea noastră, a PCR. Totuși, un lucru trebuie să știm: poziția Delegației noastre a produs o mare tulburare în masa cetățenilor populației maghiare. Această tulburare a fost mărită mai mult de atitudinea Partidului Comunist Maghiar”. Imediat după discursul lui Gyöngyösi, ministrul de Externe al Ungariei, la Conferința de Pace, PCU a elaborat un *Manifest* de aprobare întru totul a cererilor teritoriale ungare. Documentul a fost rapid răspândit și în Transilvania. Ca urmare, declara delegatul comuniștilor din Transilvania la ședința PCR din 31 august 1946, „Am avut un șoc chiar din partea activiștilor noștri. La un moment dat, activiștii noștri maghiari din partid s-au prezentat la noi și au spus că ei nu pot munci, fiindcă nu știu pe ce linie să mergă, și mai ales au pus problema cine are dreptate: are dreptate PCR sau PCU ?” La București, conducerea comunistă s-a arătat indignată de faptul că *Memoriul* PCU ajunsese în întreaga Transilvanie, pe când expunerea, pe aceeași temă, a lui Gheorghiu-Dej nici nu era cunoscută. Se constata cu surprindere: „S-a dovedit că mai repede ajunge materialul maghiar în Țara

noastră și mai repede e răspândit acesta”. Comuniștii maghiari adepți ai revizuirii frontierei își formulară un argument: „Știm că România a contribuit la victoria împotriva hitlerismului cu arme. Noi, însă, numai prin munca noastră. În numele acestui ajutor pe care l-au dat Armatei Roșii muncitorii și țăranii maghiari, cerem să se aplice în favoarea noastră punctul referitor la Ardeal din Convenția de Armistițiu sovieto-română. Conform Convenției de Armistițiu România va primi Ardealul în întregime sau cea mai mare parte. Este just și real ca teritoriul Ardealului, care cuprinde un milion, un milion și jumătate de unguri, o parte mult mai mică să fie a Ungariei”. I.G. Maurer a încercat să combată acuzația că PCU susține revizionismului antiromânesc. I s-a răspuns: „Nu știm la ce se referea afirmația tov. Maurer, care a spus că poziția ministrului Gyöngyösi nu e a Poporului Maghiar. Deocamdată în Ungaria nu există vreo manifestare de desolidarizare față de afirmațiile lui Gyöngyösi. Presa democratică în general și presa comunistă în special nu numai că susțin punctul de vedere al lui Gyöngyösi, dar îl și amplifică”. Asistând la această reacție unitară față de cele hotărâte la Paris, românii transilvăneni spuneau: „Ungurii tot unguri, chiar dacă sunt sau nu comuniști, și cu ei nu ne vom înțelege niciodată”.⁵⁴⁸

Un material larg de sinteză, alcătuit la M.A.I., sub titlul *Activitatea sovinsto-iredentistă maghiară în România în perioada iulie 1946 – martie 1947, are o parte intitulată Modul de manifestare și atitudinea ungarilor după hotărârea definitivă de la Paris asupra Ardealului*. În septembrie 1946 se înregistrase „o aparentă rezervă față de hotărârea Conferinței de la Paris”, ungurii fiind „consternați”. Dar, propaganda revizionistă nu a încetat. Printre manifestările pe această linie erau menționate cele ale Societății „Sfântul Ștefan” (Președinte Csere Istvan), ori ale Societății „Ungaria Unită” (președinte Busza László). O vie activitate, pe aceeași linie, se înregistra și în cadrul Universității „Bolyai” din Cluj, atât printre studenți, cât și printre profesori. La nivelul întregii Transilvanii, foarte mulți intelectuali unguri se manifestau la fel. Rezistența la hotărârea de la Paris, de a lăsa României întreaga Transilvanie, lua formele cele mai diferite. În județul Odorhei, la fel ca în alte județe ale regiunii, s-au strâns semnături de la unguri, în vederea întocmirii unui recensământ care să justifice o partajare a Transilvaniei. În plan politic, s-a urmărit în campania electorală, concentrarea tuturor forțelor maghiare cu scopul obținerii unui procentaj cât mai mare de voturi, pentru a demonstra ponderea ridicată a ungarilor din Transilvania. (În acest sens, s-a transmis, prin Legația Budapestei la București, menționatul ordin secret 2684/8 septembrie 1946, al Președinției Consiliului de Miniștri al Ungariei, Direcția Afacerilor Transilvănene). La București se cunoștea foarte bine politica dusă de Budapesta în raport cu minoritatea maghiară din România. Cele mai multe documente pe această temă ajungeau la M.A.I. Unele proveneau, însă, de la Ministerul Afacerilor Externe sau de la Ministerul de

Război. Acesta din urmă avea un Serviciu de Informații foarte activ, care a reușit să contracareze multe din acțiunile Serviciului de Spionaj Maghiar – cel reorganizat din 1945, cu țelul principal lărgirea granițelor Ungariei, în detrimentul vecinilor; îl conducea colonelul Palfy György. (La București se aflase și locul sediului central al spionajului maghiar, de la Budapesta). Pentru România se constituise un Birou special, condus de maiorul Erdely. La începutul lui 1946 (22 februarie) a ajuns la București o Delegație, condusă de Nekam Sandor, pentru restabilirea relațiilor diplomatice. (De la 23 august 1944, interesele Ungariei în România fuseseră reprezentate de Legația Suediei). Concomitent a fost reorganizat și Serviciul maghiar de informații din România; primul său conducător a fost Gyalay Pap Domocos, care ajunsese la București încă din decembrie 1945; ca acoperire avea funcția de atașat diplomatic. Lui i se trimiteau, de la Budapesta, permanente instrucțiuni, multe interceptate de S.S.I. În finalul anului 1946, S.S.I. raporta că, având susținerea spionajului Ungariei, forțele de dreapta maghiare din România au încercat să obțină sprijinul SUA în acțiunea antiromânească. Teleky Adam a fost susținut să transmită emisarilor americani ajunși la București, un memoriu și un material documentar larg (1000 de pagini), în care se arăta că administrația românească este „nepucincioasă în asigurarea drepturilor ungarilor din Transilvania” (2 000 000); dorința acestora era de a nu rămâne în România. Autoritățile centrale românești deveniseră foarte temătoare de perspectiva atragerii Statelor Unite în acțiunea revizionistă a ungarilor, asupra temei revenindu-se în mai multe materiale.^{548 bis}

*

În 1946, an electoral, comuniștii au încercat, în primul rând prin intermediul UPM, să-și apropie voturile maghiarilor din Transilvania. La rândul lor, liderii maghiari au continuat politica din 1945 de condiționare a sprijinului prin acceptarea „dezideratelor naționale” ale ungarilor. S-au auzit și voci de condamnare a situației alături de PCR, s-a încercat chiar schimbarea cu forța a acestei linii – în cadrul Congresului UPM de la Odorhei –, dar oportunismul a învins: mai mult aveau de câștigat raliindu-se Puterii, decât luptând împotriva ei.

În legătură cu forma practică de colaborare în alegeri au fost mai multe propuneri. Intrarea în BPD a fost exclusă, pentru că ar fi îndepărtat de UPM pe acei maghiari care erau anticomuniști și Uniunea ar fi apărut ca având în primul rând un caracter social-politic, iar nu unul național. S-a ales soluția participării la alegeri alături de BPD, dar cu liste proprii. Această soluție a început a fi popularizată, în zonele cu populație maghiară majoritară, din ianuarie 1946⁵⁴⁹, și consfințită în cadrul Plenarei CC al UPM din 18-20 martie 1946 de la Brașov.⁵⁵⁰ Chiar în deschiderea Plenarei, Kurkó Gyárfás citea o scrisoare către Petru Groza, urmând tipicul relațiilor epistolare de până atunci.

Mai întâi transmitea salutări politicoase și promitea sprijin: „Cu onoare vă salutăm împreună cu onoratul Guvern al dvs. [...] Adunarea noastră își exprimă și de data aceasta voința sa nestrămutată ca să lupte împreună cu forțele democratice române împotriva reacțiunii”. Urma atenționarea că unele doleanțe ale maghiarilor rămăseseră nesoluționate; și, le înșira pe scurt. Apoi, venea cererea ultimativă: „Până la luarea noilor noastre rezoluții, cu onoare și încredere cerem dispozițiuni urgente pentru rezolvarea doleanțelor vechi”.⁵⁵¹ Așadar, se cerea ca Guvernul să rezolve toate doleanțele chiar în timpul desfășurării lucrărilor Plenarei UPM, fapt ce condiționa hotărârea finală privind participarea la alegeri. Cum prim ministrul nu s-a executat prompt, amenințarea nu a fost pusă în practică, dar toate cererile au fost reluate în *Rezoluția* finală a Plenarei. Se anunța mai întâi sprijinul pentru Guvern, împotriva „reacțiunii”: „În acest scop, UPM a hotărât că luând în considerare situația sa specială, va participa la lupta electorală cu listă independentă, asigurând, prin aceasta, prezența unită a maselor noastre populare sub steagul democrației și izbânda ideilor democratice”. Condițiile colaborării cu „forțele democratice” urmau să fie stabilite prin tratative. Și, erau înșirate din nou cererile către Guvern, căruia îi dădea un nou ultimatum: până la 1 aprilie 1946, toate trebuiau rezolvate.⁵⁵² Tot ca de obicei, Guvernul va îndeplini unele cereri și va amâna rezolvarea altora; iar UPM va renunța la data ultimativă, preferând succesele amânate, dar sigure, unei rupturi.

Cel mai important moment pentru menținerea minorității maghiare alături de PCR în alegeri a fost Congresul UPM de la Odorhei, din iunie 1946. Adversarii liniei adoptate în martie la Brașov își consolidaseră pozițiile și în urma profunde dezamăgiri în rândul maghiarilor provocată de hotărârea din 7 mai de la Paris. Pentru a nu se produce vreo surpriză, conducerea PCR a dezbătut amănunțit, împreună cu conducerea UPM, tactica ce trebuia urmată – într-o ședință specială la 17 mai 1946. Participau majoritatea conducătorilor importanți: Gheorghiu-Dej, Luká László, Chivu Stoica, Miron Constantinescu, Vasile Vaida, Ion Vințe; iar din partea UPM Kurkó Gyárfás, Csákány Béla, Balogh Edgár, Mezei, Gaál Gábor. Cum deseori unii dintre liderii maghiari lăsaseră să se înțeleagă că cele două formațiuni ar fi doar aliate, mergând pe același drum, UPM nefiind subordonată nimănui – idee bună pentru propagandă, dar neacceptabilă pentru comuniști și neconformă cu realitatea – Gheorghiu-Dej a ținut să pună lucrurile la punct: a cerut un *raport* amănunțit, ca să vadă ce curenți străbat UPM, cum lucrează conducerea acesteia. Răspunsul era dat de Csákány: la Congresul din 1945, Uniunea avea 387.000 membri; după un an ajunsese la 417.000; avea 24 organizații județene, inclusiv în București; organizațiile din câte două județe formau o regională; CC avea 100 de membri și sediul la Cluj; Comitetul Executiv Central avea 17 membri și sediul la București; dispunea de ziare proprii la Cluj, Brașov, Timișoara, Arad și de un săptămânal. Vădit deranjat că este scos la raport,

președintele UPM, Kurkó Gyárfás, și-a arătat iritarea ținându-și intervenția în limba maghiară, deși știa românește. Arăta pericolul diminuării prestigiului UPM, dacă nu se rezolvă toate cererile sale înaintate Guvernului. Gheorghiu-Dej, neimpresionat de această subliniere, insista asupra relației de subordonare, cerând să se alcătuiască o listă cu „directive” pentru comuniștii din UPM, aceștia fiind majoritari în conducere; dar, totodată, cerea modificarea Statutului Naționalităților conform propunerilor UPM, pentru ca „Populația maghiară să vadă cine se interesează de viața, de drepturile ei, cine stă în fruntea ei. Să vadă că e UPM. Aceasta va crește autoritatea UPM. [...] Să iasă în evidență UPM. Legea aceasta să formeze obiectul unei campanii. Să aibă rostul nu numai de a populariza succesele UPM, de a întări autoritatea conducerii UPM în fața populației ungurești, dar poate să lămurească populația unde trebuie să apeleze. UPM să devină centrul atenției întregii populații”.⁵⁵³ Va fi desemnat Moghioros Sándor pentru a transmite Congresului UPM salutul PCR.

Pregătirile pentru Congres au subliniat justetea temerii comuniștilor că UPM poate fi „spart”, foarte mulți delegați exprimându-se împotriva conducerii Uniunii, mai ales pentru că aceasta, mergând pe linia PCR, considerase normală hotărârea recentă de la Paris.⁵⁵⁴ Aceasta era, de altfel, tema principală a acuzațiilor aduse din interior. O primă majoră izbucnire, pe tema respectivă, a poziției față de apartenența Transilvaniei la România, avusese loc la 28 ianuarie 1946, în timpul unei întruniri a Uniunii de la Cluj: Kurkó Gyárfás a fost chiar împiedicat să vorbească, iar avocatul Nagy Géza, liderul protestatarilor, a condamnat declarația din toamna precedentă de la Târgu Mureș, conform căreia maghiarii transilvăneni ar fi dorit să rămână în cadrul României; liderul studenților unguri, Ferdinand Hun, amenința cu o manifestație de stradă împotriva conducerii comuniste a UPM.⁵⁵⁵ SSI înregistra o puternică opoziție în sânul Uniunii și în februarie 1946.⁵⁵⁶ În unele documente ale organismelor Statului, opoziții comuniștilor din fruntea UPM erau desemnați sub formula „Gruparea șovină din UPM”, condusă de Nagy Géza, Demeter János, Csögör Lajos.⁵⁵⁷

Lucrările Congresului s-au desfășurat într-o atmosferă foarte tensionată, începând cu 27 iunie 1946, la Odorhei.⁵⁵⁸ Totuși, comuniștii au regizat bine evenimentul și noii conducători aleși au fost tot cei vechi, în frunte cu Kurkó Gyárfás. Linia adoptată în martie pentru alegeri a fost validată. Iar *Rezoluția* finală consfințea și ea înfrângerea „reacțiunii maghiare”. La începutul documentului, se scria despre înfrățirea popoarelor român și maghiar, de fericirea lor comună, de propășirea comună. Așa cum indicase Gheorghiu-Dej, se anunța că UPM a alcătuit un nou Statut al Naționalităților. Urma lista doleanțelor încă nesatisfăcute, menite „să remedieze nedreptățile de care suferă populația maghiară în urma uneltirilor elementelor reacționare ascunse încă în aparatul de Stat.” Cererile erau tot cele

vechi, numai că erau prezentate mult mai detaliat, ordonate pe domenii și mai răspicat spuse și legate explicit de acordarea suportului electoral pentru „forțele democratice”. În total erau 57 cereri.⁵⁵⁹ În timpul Congresului, lupta cea mare s-a dat în jurul sistemului de vot pentru conducerea Uniunii. Pentru a obține majoritatea, comuniștii au impus, prin intimidare și amenințări, votul deschis, deși preotul catolic Mikó Gábor, din Cluj, ceruse vot secret. Când a încercat să vorbească de la tribună, Mikó a fost oprit: „Huiduia! În momentul acesta a atins punctul culminant și președintele i-a luat cuvântul, demascând în fața Congresului uneltirile reacțiunii” – aflăm din relatarea SSI. Ca urmare a „demascării”, „Congresul a luat sfârșit într-o armonie perfectă, în semnul prieteniei româno-maghiare și având forța de a fi putut alege o conducere compusă din elemente democratice verificate”.⁵⁶⁰ În schimb, s-a reușit doar în parte controlul manifestației organizată la sfârșit, pe 30 iunie, pe stadionul orașului. DGP raporta: Cei 2.500 participanți, „filtrați” și bine „instruiți”, în timpul discursului ministrului Naționalităților Vlădescu-Răcoasa au scandat așa cum li se ceruse: „Trăiască Groza!”, „Trăiască Kurkó!”, „Trăiască prietenia româno-maghiară!”, „Moarte reacțiunii!”. În stadion au pătruns, însă, și în jur de 150 reprezentanți ai Sindicatului Micilor Meseriași, purtând drapelul roșu și pe cel al Ungariei, manifestând contra UPM; strigau: „Vrem guvern maghiar”, „Trăiască Tildy!”, „Jos valahii!”. A urmat o busculadă: focuri de armă; lupte cu bastoane, bâte și pietre; întreruperea discursului lui Kurkó; și „Congresiștii s-au năpustit asupra provocatorilor, lovind pe cei mai turbulenți. Poliția a tras focuri de armă în aer pentru intimidare”. Pe acest fundal, se citește *Rezoluția* Congresului, iar după lichidarea „reacțiunii”, are loc o defilare și o depunere de coroane de flori la mormântul soldatului sovietic din Piața Stalin.⁵⁶¹ Și mai exact era raportul Legiunii de Jandarmi: „Ordinea” a fost restabilită de „poliția Congresului formată din membrii Partidului Comunist”; tot acești „polițiști” au făcut arestări printre „reacționari”.⁵⁶² Iar dintr-un raport al SSI aflăm că au fost rănite 20 persoane, din care patru grav, și identificați 68 de „provocatori fasciști”.⁵⁶³ Același document al SSI indica realist atmosfera generală din „județele secuiești” și motivele opoziției față de UPM: „Aspectul general [în „județele secuiești”] dă impresia că omul se află în Ungaria. [...] Marea majoritate a populației este dominată de un spirit cu tendințe vădit iredentiste, ei nevrând să audă decât de un guvern maghiar, sau în cel mai rău caz de o autonomie a Ardealului. [...] Populația se manifestă ostil UPM-ului și în special conducătorilor acestei organizații, care sunt învinuiți de a fi trădătorii ungarilor și vânzătorii Ardealului Guvernului de la București [...] Impopularitatea Congresului se datorește convingerii exprimate de maghiarii din Odorhei că toată alegerea noului Comitet este ceva aranjat dinainte. O aranjare făcută de comuniști și jidani”. Opozanții au vrut chiar să împiedice Congresul și să alunge din

Odorhei Comitetul celor 100 (CC-ul), „fapt care s-ar fi petrecut, după părerea băștinașilor din Odorhei, dacă n-ar fi venit atâția comuniști la Congres”.⁵⁶⁴

„Democratic”, comuniștii ieșiseră victorioși: se impusese susținerea electorală a PCR. Dar era evident că pentru a obține într-adevăr voturile maghiarilor, PCR trebuia să satisfacă măcar unele din cele 57 doleanțe din *Rezoluție* și să împiedice orice nouă iritare a ungarilor împotriva sa. Așa se explică și excesiva luare de poziție a tuturor conducătorilor comuniști împotriva discursului „naționalist” al lui Lucrețiu Pătrășcanu de la Cluj; la începutul lui iulie 1946 va fi adoptat și un document privind poziția PCR în problema națională.

Pe măsura apropierii alegerilor, liderii UPM au făcut presiuni tot mai mari asupra Guvernului pentru a le îndeplini cererile. La 25 septembrie era trimisă lui Petru Groza o lungă telegramă. După ce se cerea sistarea tuturor proceselor maghiarilor acuzați de acțiuni antistatale, CC al UPM constata „cu regret că se târăgănezează, cu totul nemotivat, rezolvarea doleanțelor noastre cu caracter general”; apoi, UPM „roagă Guvernul, accentuat, ca pentru *rezolvarea imediată* [subl. n.] a doleanțelor noastre, să dispună următoarele: 1. Punerea imediată în libertate a domnului Horváth Nicolae și soției [condamnați la muncă silnică pe viață]. 2. Să se ordone sistarea tuturor dispozițiilor luate de către guvernele reacționare fasciste dinainte de 23 august 1944, scoaterea din vigoare a sentințelor și punerea în libertate a condamnaților. 3. Să se ordone curățirea tribunalelor militare de spiritul reacționar. Cerem pedepsirea și înlăturarea din serviciu a funcționarilor de la autoritățile polițienești care persecută injust pe maghiari. 4. Să se ordone modificarea urgentă a Legii 645/1945, rezolvarea favorabilă a cauzelor de cetățenie. Averile ungarilor să fie scutite de sub CASBI și doleanțele în legătură cu Reforma Agrară să fie rezolvate favorabil. 5. Să se ordone revocarea delegărilor de administratori de supraveghere numiți pe lângă comercianții și întreprinderile maghiare. 6. Să se ordone revizuirea cauzelor oamenilor muncii maghiari supuși procedurii tribunalelor poporului în urma acuzelor injuste”.⁵⁶⁵ Tonul era de stăpân.

Cu toată susținerea avută din partea PCR, a Guvernului prin diversele organisme de Stat, a sovieticilor, UPM nu a reușit, în perioada 1945-1946, să rămână singura organizație politică ce-i reprezenta pe maghiarii din România, așa cum ar fi vrut. După dispariția partidelor maghiare care activaseră în timpul ocupației, au apărut altele, de multe ori conduse de aceiași oameni. Unele activau legal, altele ilegal. Numitorul comun al tuturor era țelul unirii Transilvaniei cu Ungaria, afișat deschis, aceasta fiind și deosebirea principală față de UPM care, cel puțin declarativ, se plasase pe linia PCR – acceptarea rămânerii regiunii în cadrul României în schimbul obținerii unui statut privilegiat al minorității maghiare față de români. Neadmițând nici o derogare de la țelul maxim – Ungaria cu “granițele milenare” – membrii partidelor și

organizațiilor respective s-au constituit în Opoziția maghiară față de regim. Aveau o poziție complexă în raport cu celelalte componente ale vieții politice din România. Erau în opoziție față de toate partidele politice românești pe tema națională, neacceptând apartenența Transilvaniei la România. Dar, erau de acord cu o anumită colaborare cu partidele românești de opoziție, pe criterii ideologice, împotriva comuniștilor și a Guvernului. În raport cu UPM se situau la dreapta și luptau împotriva acesteia. Însă, membri ai Opoziției maghiare colaborau foarte bine cu membri ai Uniunii pentru a obține posturi în toate domeniile, pentru blocarea aplicării legilor românești neconvenabile, pentru obținerea unor beneficii maxime de pe urma șantajării Guvernului de la București etc. Mai mult, unii membri ai Opoziției maghiare erau și membri ai UPM.

Legal s-a încercat înființarea în Transilvania a unor partide corespunzătoare celor din Ungaria, atât ca ideologie și program, cât și ca titlatură. La Satu Mare, în februarie 1946 începuse organizarea Partidului Micilor Agrarieni, corespunzător celui care se afla chiar atunci la putere în Ungaria; inițiatorii se arătau convinși că județul va fi acordat Ungariei de către Conferința de Pace.⁵⁶⁶ O inițiativă similară era înregistrată, în aceeași lună, la Odorhei; până la urmă, însă, de teamă că autoritățile vor refuza înregistrarea numelui respective, s-a ales ca denumire Erdély Magyar Gazgakpárt (EMG); intrau foști mari proprietari de pământ din toată zona „secuiască”, mulți cu titluri nobiliare; conducerea urma să aibă sediul la Târgu Mureș.⁵⁶⁷ La începutul lui 1946 activa și un Front Popular Democrat Maghiar, cu sediul central la Cluj, avându-l ca președinte pe Pasztay Géza, profesor universitar⁵⁶⁸; inițiativa înființării Frontului o avusese PSD, în încercarea de a-și crea și el o organizație maghiară care să i se subordoneze, de genul relației dintre PCR și UPM.⁵⁶⁹ Tot legal funcționau și o serie întregă de organizații care-și declarau sfera de interes în diverse domenii – religios, cultural, umanitar și chiar vânătoresc – dar, în spatele unui paravan sau al altuia, duceau o activitate politică revizionistă, în unele cazuri îndrumată din Ungaria.

Foarte multe erau organizațiile maghiare ce funcționau ilegal și nici nu doreau să se legalizeze pentru că nu recunoșteau apartenența Transilvaniei la România. Unele erau de extremă dreaptă, asemănătoare cu „Rongyos Garda” (Garda Zdrencăroșilor); printre denumiri figurau “Batalioanele pentru apărarea Ardealului” și Uniunea Tineretului Catolic “Kolping”. Se semnala faptul că membri lor se înscriaseră și în organizațiile partidelor “democratice” guvernamentale. Dispuneau de armament, muniție, echipamente. Un rol important în dirijarea lor avea Episcopia Reformată din Satu Mare și cea din Oradea.⁵⁷⁰ Astfel de organizații proclamau violența ca formă de luptă pentru atingerea țelului “Ungariei Mari”. În județul Trei Scaune era semnalată o Uniune a Luptătorilor pentru Libertatea Maghiară; președinte Sipos Ioan; până în februarie 1946 editase mai multe manifeste și o broșură de propagandă

revizionistă; primea des instrucțiuni din Ungaria.⁵⁷¹ Mult mai periculoasă părea a fi organizația secretă condusă de Pila István, în vara lui 1945, având ramificații în județele Odorhei, Mureș, Ciuc și centrul în Trei Scaune; dorea declanșarea imediată a unei rebeliuni generale împotriva Statului roman, pentru influențarea Marilor Puteri; avea numeroase depozite de arme; printre conducători erau și oameni cu funcții înalte precum șeful Poliției din Sfântu Gheorghe.⁵⁷² Se practica înființarea unor organizații secrete chiar printre elevi; în 1945-1946 erau identificate numai la Oradea două.⁵⁷³ La Cluj era descoperită o organizație clandestină, proiectând acțiuni violente antiromânești, condusă de Binder Eugen, cetățean al Ungariei, trimis de Centrala de la Budapesta; va fi judecat de Curtea Marțială și condamnat la zece ani închisoare, dar, pentru a nu strica relația româno-maghiară, este imediat eliberat și expulzat.⁵⁷⁴ În martie 1946, la Târgu Mureș s-a semnalat un Partid Ardelean al Înfrățirii, ce dorea ca granița între România și Ungaria să fie pe Carpați.⁵⁷⁵ În multe cazuri, astfel de organizații, în principal revizioniste, nu au putut să se închege decât la nivelul unor grupuri de inițiativă; altele nu au trecut de nivelul propagandei pentru înființare. Materialele emise de aceste organisme de obicei derutează, deoarece afirmațiile privind înființarea și numărul de membri mai ales depășeau realitatea, exagerările înscriindu-se, de altfel, în comportamentul obișnuit al tuturor liderilor maghiari. Au fost, însă, și organizații bine constituite, cu mulți membri activi, cu o conducere experimentată – care prezentau un pericol major pentru Statul roman. Între acestea, Mișcarea Maghiară de Rezistență (Magyar Ellenálló Mozgalom, MEM), condusă de Bandy István și Zóltan Simion (ultimul fost ajutor al baronului Atzel Ede). Într-un document al DGP din februarie 1946, se considera că are 70.000 de membri, mulți deținători de arme; cea mai puternică filială era la Târgu Mureș, sub conducerea lui Kovács György.⁵⁷⁶ Un documentar al Direcției Poliției de Siguranță, intitulat *Problema maghiară*, datat 23 martie 1946, prezenta pe larg și Mișcarea Maghiară de Rezistență; înlăturând aprecierile datorate în mod evident politicizării MAI din acel moment, rămân totuși multe informații de reținut. Momentul înființării era menționat în iarna lui 1945, în legătură cu activitatea episcopului dr. Jozan Nicolae; scopul declarat – realipirea Transilvaniei la Ungaria, cu ajutor englez – de aceea se și bănuia existența unui imbold din partea Intelligence Service. Avea organizații în toate județele Transilvaniei de Nord-Est; se folosea de membri unor organizații dispărute, precum Asociația de tir Wesselenyi, Vitezi Szek (Sfatul Vitejilor), A Vadászok Turánból (Vânătorii din Turan), organizațiile partidelor lui Szalassy și Imredy. Se indica și existența unor oameni ai Mișcării infiltrați în partidele guvernamentale.⁵⁷⁷ O grupare a forțelor conservatoare maghiare s-a strâns în jurul contelui Teleki Adam; cuprindea mai mulți fruntași ai fostei Comunități Maghiare din România: episcopul romano-catolic Márton Áron, episcopul reformat

Vasarhelyi János, episcopul Tavaszi Sándor, Szás Pál etc.; erau și o serie de ziarști cunoscuți ca Mezei György Lorand, Matry Ianos, Ákosi Endre, Kovács László. Au încercat să formeze un Partid Popular Maghiar, pentru a contracara UPM.⁵⁷⁸ PNȚ-Maniu a dorit o apropiere de Gruparea Teleki, prin Ghiță Pop și Ionel Pop. SSI aflase de o întâlnire, în decembrie 1945, la București, între contele Teleki și Maniu, la care participase și Dinu Brătianu, inițial fiind vorba despre crearea unei secții maghiare a PNȚ. S-a hotărât doar continuarea tratativelor la care, din partea lui Maniu vor fi trimiși Ghiță Pop, Ionel Pop, Romulus Boilă, Nemeș Simion, Aurel Stancu și profesorul universitar clujan Poruțiu. Convorbirile vor dura până în februarie 1946. Deși inițial acceptase idea, Teleki o va refuza după declarațiile ferme ale lui Emil Hațieganu – în momentul când a fost numit ministru fără portofoliu – privind apartenența Transilvaniei la România. Ulterior, Teleki va încerca să se apropie de UPM și, implicit, de aliații acesteia.⁵⁷⁹ De altfel, în contextual campaniei electorale se înregistrează mai multe tentative ale Opoziției maghiare de a se apropia de Opoziția română, toate nereușite din cauza problemei naționale. Se înregistra și o tentativă de formare a unui partid maghiar de nuanță liberală, cu sprijinul liberarilor români; emisarul grupului inițiator, Kiss Kelemen din județul Trei Scaune, trata acest subiect, la București, în februarie 1946, atât cu Dinu Brătianu, cât și cu Gheorghe Tătărescu, ultimul promițând că va susține ideea.⁵⁸⁰

Cu activitate politică pronunțată erau și o serie de asociații sau instituții care acționau în domeniul cultural sau în diverse ramuri ale economiei. Printe ele, Asociația Agricolă Maghiară (EMGE), Colegiul “Morics Zsigmond”, Teatrul Maghiar din Cluj, Universitatea Maghiară, Asociația Culturală a Maghiarilor din Ardeal (Erdelyi Magyar Kozmuvelodesi Egylet) – ultima avea în frunte un ziarist foarte cunoscut, Bozodi György.⁵⁸¹

Autoritățile Statului ungar au încercat să controleze activitatea politică a minorității maghiare din România, să o dirijeze în scopurile urmărite de Budapesta. Față de această încercare s-au înregistrat atitudini ce puteau părea, uneori, diferite. Oficial, conducerea UPM nu a acceptat coordonarea din Ungaria. În practică, însă liderii Uniunii erau foarte receptivi la sugestiile ce li se transmiteau, iar organizațiile locale nici nu se mai oboseau să păstreze aparența neînregistrării în efortul general al Ungariei vizând refacerea “granițelor milenare”; conducerea Uniunii, care lansa periodic declarații de loialitate față de România, totdeauna intervenea pentru absolvirea de pedeapsă a maghiarilor descoperiți că acționau împotriva României, conform unor directive venite din Ungaria. Celelalte organizații politice (ori cu activitate și politică) maghiară nu aveau, în majoritatea cazurilor, o asemenea politică duplicitară: fie se pronunțau deschis pentru refacerea “Ungariei Mari” și acceptau orice îndrumări de la Budapesta pentru atingerea acestui țel, fie nu-și arătau poziția față de aceste îndrumări, acceptându-le tacit.

Odată cu încheierea războiului, acțiunea Guvernului Ungariei în Transilvania se intensifica. Se urmărea menținerea pentru maghiari a situației privilegiate din timpul ocupației horthyste; crearea unui climat de permanentă instabilitate care să conserve, pe de o parte, speranța populației maghiare într-o revizuire teritorială și, pe de alta, sentimentul de insecuritate al românilor; boicotarea instalării și activității organismelor Statului roman, pentru a demonstra incapacitatea acestora de a administra regiunea, Marile Puteri trebuind să ia o hotărâre finală și în funcție de această incapacitate. Rolul principal în coordonarea politicii Budapestei față de Transilvania i-a revenit reînființatei Secției Transilvănene a Ministrului de Externe al Ungariei, după reușita în alegeri a Partidului Micilor Agrarieni (4 noiembrie 1945). Secția avea o existență semioficială, pentru a nu-i supăra pe Alianții care declaraseră nul Dictatul de la Viena. Președintele nou proclamatei Republici Ungare, Tildy Zoltán, ales la 1 februarie 1946, pentru a îmbrăca imixtiunea în Transilvania în haina democrației, a inițiat un Institut de Cercetare a Problemei Naționalităților din sud-estul European, susținut de ministrul de Externe și de mulți ziariști.⁵⁸²

Se constata, în acel moment, în Ungaria o anumită diferență între poziția oamenilor politici și în general a elitei față de România, și poziția populației maghiare. Aceasta din urmă, deși adeptă a ideii refacerii “Ungariei Mari”, nu manifesta o prea mare agresivitate față de România. Un document al IGJ, asupra situației de la sfârșitul lui 1945 și începutul lui 1946, consemnează faptul că în raport cu activitatea ostilă românilor și Statului roman dusă de Guvernul budapestean, “majoritatea populației din Ungaria nu manifestă nici o acțiune de revisionism în contra României. [...] Ostilitatea față de România este redusă datorită comportării Armatei române în timpul cât a acționat în Ungaria și care, după cum se consemnează acolo a fost cavalerescă, cât și datorită ajutorului dat prin furnizarea diferitelor alimente. [...] Mizeria care domnește în Ungaria determină populația să se manifeste mai mult spre o apropiere și înțelegere cu România”.⁵⁸³

Între Guvernul de la Budapesta și liderii maghiarilor din Transilvania circulau permanent curieri aducând instrucțiuni, fonduri și preluând date statistice, plângeri la adresa administrației românești, informații privind activitatea politică, privind amplasarea unităților militare, numărul jandarmilor și polițiștilor etc. În noiembrie 1945, unul dintre curierii descoperiți de SSI era Pakay Iosif; dusesse la Budapesta o scrisoare confidențială a lui Demeter Dezideriu, director al ziarului clujan “Világoság” (frate cu viceprimarul orașului, Demeter János), adresată ministrului Cultelor, contele Teleki Géza, magnat aredelean care se ocupa intens cu problemele transilvănene. Ministrul reprezenta acele cercuri maghiare pentru care “pierderea definitivă a Ardealului ar fi o lovitură grozavă și, deci, în interesul lor propriu sprijină din toate puterile acțiunea subversivă iredentistă” – consemna documentul SSI.

Contele dispunea de fonduri mari, puse la dispoziție de magnații unguri și de Biserica romano-catolică din Ungaria.⁵⁸⁴ Majoritatea curierilor erau și membri ai Serviciului de Spionaj maghiar, refăcut la 2 mai 1945, care, până la sfârșitul lui 1945 avea deja în Transilvania peste 500 oameni. Centrul spionajului maghiar din România era Clujul. Se reușise infiltrarea în toate instituțiile publice importante, inclusiv militare; unul dintre spioni deținea chiar postul de acuzator public în cadrul Tribunalului Poporului din Cluj, tocmai instanța care trebuia să judece crimele săvârșite de unguri în timpul ocupației.⁵⁸⁵ Într-un raport din 27 martie 1945, SSI menționa faptul că în Transilvania circulau nestingheriți agenți ai Ungariei, unii intrați în Țară în vehicule sovietice, îmbrăcați în uniforme militare rusești. Erau foarte active. În mediile pe care le frecventau îndemnau, în principal, să se alcătuiască memorii către Marile Puteri, arătând că “populația maghiară din România este rău tratată de către Statul roman și să ceară alipirea Ardealului și Bantului la Ungaria”.⁵⁸⁶ Alt raport, din 2 mai 1946, aprecia că “spionajul maghiar lucrează în prezent în voie și pe tot teritoriul României”.⁵⁸⁷ Granițele nu constituiau un obstacol; se intra în România chiar și în grupuri. Pe 1 august 1946, a intrat un grup de emisari și spioni budapesteni, 30 de militari și civili, având ca destinații Oradea, Cluj, Timișoara, Târgu Mureș, Brașov, București – fiecare cu “misiuni bine definite”. Unul din cei 30, Bene Ferentz, prins la Sângiorgiu de Mureș pe 11 august, purtând încă uniforma maghiară, a dezvăluit intrarea colectivă.⁵⁸⁸

Conform surselor SSI, politica liderilor maghiari și a organizațiilor maghiarilor din România, în contextual campaniei electorale din 1946, era dirijată de Guvernul Ungariei. Se puna pe seama acestuia determinarea hotărârii UPM, din martie 1946, de a merge pe liste separate, putând revendica apoi, pentru sprijinul dat unor partide românești, avantaje politice, posturi în Guvernul de la București și în administrația locală. În același timp, listele separate puteau demonstra străinătății existența unui bloc maghiar omogen în România, în numele căruia Guvernul de la Budapesta să ridice problema Transilvaniei la Conferința de Pace. Cum subordonarea UPM față de PCR nu era popularizată, “listele separate” puteau induce occidentalilor idea că liderii maghiari din România ar fi anticomuniști și, de aici o privire binevoitoare a acestor occidentali. În nota SSI din 18 martie 1946 se includeau afirmații fără echivoc: „Între dezideratele grupului maghiar din România este și autonomia teritorială a maghiarilor, ceea ce echivalează cu formula «stat în stat». [...] Atitudinea maghiarilor din România de a proceda așa cum s-a arătat mai sus este dirijată și determinată prin directive trimise de la Budapesta. [...] Directivele de la Budapesta vin de la Guvern, a cărui compunere de majoritate agrariană manifestă o concepție eminentemente conservatoare, ce nu poate renunța la crezuri devenite dogme în gândirea fiecărui maghiar. Mentalitatea Coroanei Sfântului Ștefan subzistă și ea este permanența politicii maghiare.

Bisericile maghiare, catolică și reformată, au dovedit, în trecut, marea lor putere de a-i păstra uniți în jurul aceluiași idealuri maghiare pe credincioșii lor, pe deasupra tuturor certurilor și neînțelegerilor dogmatice sau doctrinare între ele. În România fenomenul imixtiunii bisericilor maghiare în politica șovină este de notorietate publică și în continuu progress”.⁵⁸⁹ Ideea că listele separate ale UPM au fost cerute de Guvernul budapestan revine în mai multe documente ale Jandarmeriei, Poliției sau SSI. Legiunea de Jandarmi Mureș, la 29 martie 1946, semnala existența unor instrucțiuni primite de liderii maghiari, pentru ca minoritatea maghiară să voteze un singur partid ce s-ar înființa, sau UPM.⁵⁹⁰ Alt document, al SSI, din 7 septembrie 1946, menționa: „Centrala UPM din Cluj, în urma instrucțiunilor primite, prin curier special, din partea Guvernului Ungariei”, a dat ordin circular către toate filialele din Țară, precizând din nou că se va merge pe liste separate.⁵⁹¹

Eșecul diplomației maghiare la Paris, în mai 1946, a provocat imediat o impulsioneare a activității spionajului maghiar în România. Ministrul de Externe al Ungariei a dat ordin să se strângă cât mai multe informații privind situația ungarilor din România, statistici pe localități, plângeri privind comportamentul autorităților românești față de minoritari. Toate urmau a fi atașate, ca bază documentară, la noile cereri ce urmau să fie înaintate Conferinței de Pace.⁵⁹² În această campanie a fost folosită larg Legația Ungariei din București. SSI având un informator chiar în interiorul ei, reușea să obțină copii de pe majoritatea documentelor. Între acestea și ordinul „strict-secret” nr. 2684/8 septembrie 1946, trimis de Președinția Consiliului de Miniștri de la Budapesta, Direcția pentru afacerile transilvănene, având semnătura directorului acesteia din urmă, Emerich Andras. Se referea, în special, la comportamentul pe care trebuia să-l aibă populația maghiară din România în cadrul alegerilor parlamentare. Atenția principală era acordată UPM: „Ca urmare la raportul dvs. informativ din 26 august 1946, prin care ne-ați comunicat modul în care se desfășoară activitatea politică a Uniunii Populare Maghiare din România, cât și numele membrilor care s-au încadrat pe linia partidelor care formează Blocul Democrat Român – și sunt ținute în prezent sub observație – veți lua măsurile dictate de împrejurări pentru a aduce la îndeplinire instrucțiunile noastre, cunoscând că pe viitor am dori să fim în posesia unor date cât mai precise cu privire la situația economică și socială a fraților noștri din Ardeal, semnalându-ne totodată abuzurile care vor fi săvârșite de Guvernul roman. Numai printr-o propagandă bine dirijată și bazată pe elemente devotate cauzei noastre, se poate ajunge la înfăptuirea idealului comun, în care scop vă recomandăm următoarele: - Elementele noastre de încredere să se infiltreze, pe orice cale posibilă, în PCR, unde să activeze intens și disciplinat și să câștige încrederea, spre a putea obține posturi importante mai ales în viața administrației de Stat. – Dacă va fi posibil, să fie convinși și acei frați rătăciți ai noștri, care actualmente colaborează cu

partidele democratice române, ca prin voturile lor să dea concursul cauzei noastre. – Să se mențină cât mai strâns contactul cu conducătorii Frontului Popular Maghiar din Cluj, cărora li se va atrage atenția că acțiunea lor față de partidele de opoziție românească a ajuns să fie întrucâtva cunoscută de autoritățile de la București. – Atât conducătorii cât și membrii organizațiilor noastre patriotice EMGE și MEN [Erdely Magyar Gazdasági Egylet – Reuniunea Agricultorilor Maghiari din România; Magyar Ellenállók Mozgalom – Mișcarea de Rezistență Maghiară] să fie sfătuiți a nu da loc la incidente cu ocazia alegerilor, din contră să sprijine cu convingere partidele politice românești de la Guvern, întrucât avem promisiuni că, în cazul când se va putea asigura o autonomie locală în favoarea populației maghiare din Transilvania, situația elementelor noastre va fi mai mult decât mulțumitoare în toate domeniile. – Să se depună toate eforturile pentru ca cetățenii români de origine germană, care nu și-au pierdut drepturile să voteze cu Uniunea Populară Maghiară, în special cu organizațiile din Ardeal, regiunea săsească. – Masele muncitoare maghiare să voteze listele UPM în interpretări, iar elementele de încredere, dacă va fi posibil, să voteze a doua oară și pe sectoare. – Tineretul Progresist Maghiar să caute a activa autonom, dând concursul în mod foarte abil mișcării noastre de rezistență. Pentru aceasta să se facă o verificare atentă a cadrelor, iar pe viitor membrii care vor fi înscrși să aibă recomandări cât mai serioase”.⁵⁹³ Documentul cu instrucțiunile Guvernului ungar din 8 septembrie 1946 ajunsese și în posesia DGP, Direcția Siguranței Statului, care-l prezenta pe larg și-l comenta într-un Plan general anual de informațiuni.⁵⁹⁴ Tot aici se consemna și faptul că Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia primise și ea instrucțiuni, din partea forurilor clericale superioare din Budapesta, ca să efectueze de urgență un recensământ pe ale cărui date Guvernul Ungariei să poată sprijini un memoriu cu privire la revendicările sale teritoriale. Se precizau și modalitățile de recensare: se va face pe cartiere și străzi, și vor fi cuprinși nu numai cetățeni români de origine maghiară, ci și pe cei de alte naționalități (români, germani) căsătoriți cu unguri, precum și copiii proveniți din aceste căsătorii; de asemenea vor mai fi trecuți și cetățenii români de altă naționalitate decât cea maghiară (cehi, slovaci, polonezi, germani, italieni, francezi) care sunt de religie romano-catolică; se includeau și evreii care trecuseră la una dintre religiile maghiare (romano-catolică, reformată, evanghelică, unitariană).⁵⁹⁵

Guvernul de la Budapesta se arăta nemulțumit, la începutul lui septembrie 1946, de activitatea UPM – fapt reușit din corespondența diplomatică între Legația maghiară din București și Ministerul de Externe al Ungariei. În rapoartele diplomaților unguri se înregistrau cu dezaprobară divergențele de păreri dintre Centrala UPM din Cluj și conducerea UPM din București, ultima mult mai subordonată PCR-ului. Primind aceste semnalări, Ministerul de Externe de la Budapesta a trimis instrucțiuni pe care Legația

trebuia să le aducă la cunoștința liderilor maghiari. Guvernul ungar se arăta nemulțumit față de activitatea politică a UPM, “în special că nu a reușit să obțină adeziunea personalităților ungare marcante din România, care într-un mod camuflat să facă propagandă țării lor”. De asemenea, Guvernul maghiar era supărat și pentru că „amestecul organelor polițienești române, pe linie informativă, în rândurile minorității maghiare, a dovedit că organizația MADOSZ [UPM] nu a activat îndeajuns de camuflat, deoarece chestiuni importante au ajuns să fie cunoscute de autoritățile române, care la timpul convenit au luat măsuri de paralizare a activității informative maghiare și mai ales a acelor chestiuni de importanță capitală”. Drept consecință, Guvernul ungar a hotărât să fie verificate amănunțit cadrele UPM.⁵⁹⁶

Permanentele instrucțiuni trimise de Guvernul de la Budapesta nu se opreau și nu erau cunoscute doar la nivelul liderilor comunității maghiare din România; de existența lor știau majoritatea ungarilor de rând, care le așteptau și adesea declarau că se supun doar lor, iar nu legilor românești. În repetate rânduri, din „zona secuiască”, în primăvara lui 1946 s-a cerut conducerii UPM de la Brașov și Cluj, ca în acea zonă să nu fie numit în administrație nici un funcționar roman, ci doar maghiari ce avuseseră posturi sub ocupația horthystă; să nu li se dea voie nici comercianților români să vină în regiune. Și amenințau că, dacă nu se vor respecta aceste cereri, “se vor răscula contra românilor. Ei susțin că acel pământ este maghiar, în consecință ei nu se supun dispozițiilor Guvernului roman, ci ascultă numai de cele ale Guvernului maghiar”.⁵⁹⁷

Odată cu încheierea Tratatului de Pace, prin care se recunoștea apartenența la România a întregii Transilvanii, Guvernul Ungariei și-a modificat accentele în instrucțiunile trimise. Primul loc l-au luat impulsurile pentru a se înainta Guvernului roman cât mai multe cereri de noi drepturi pentru minorități, mergând până la încălcarea ideii de Stat suveran și unitar.

*

Poziția PCR față de Transilvania de Nord-Est în prima jumătate a anului 1946 a fost complexă. Elemente de influențare a ei erau atât interne, cât și externe. În interior, comuniștii trebuiau să aibă în vedere apropierea alegerilor parlamentare; ca urmare, situarea pe o poziție națională era aducătoare de voturi, luînd partidelor istorice posibilitatea de a-i acuza că trădează Țara. Totodată, însă, trebuiau să se ferească de acuza de naționalism, o acuză foarte gravă în ochii Moscovei. Trebuiau, pe cât posibil, să-și țină aproape măcar o parte din electoratul maghiar, prin intermediul UPM, pentru a forma în viitorul Parlament o majoritate confortabilă.

În legătură cu Transilvania de Nord-Est manifestările unora dintre liderii PCR au fost diferite de ale altora, oglindind și existența celor două grupuri: acela al „comuniștilor naționali” și cel al „comuniștilor

internaționaliști”. S-a văzut că însăși Ungaria miza pe grupul din urmă, format în cea mai mare parte din evrei și maghiari, dar și din români precum Teohari Georgescu, având în frunte pe Ana Pauker. Celălalt grup, în care intra și Gheorghiu-Dej, era cunoscut mai ales prin Lucrețiu Pătrășcanu. Cele două și-au arătat în public existența și în iunie 1946, în legătură cu devastarea de către comuniștii maghiari a Căminului studentesc „Avram Iancu” din Cluj și manifestațiile de protest ale studenților ce au urmat. Pe 4 iunie 1946, sosește la Cluj ministrul de Interne, Teohari Georgescu, care-i condamnă pe studenții români, nu pe agresorii unguri. Și, pentru prima dată se dă oficial o interpretare politică a grevei studentești, nu una națională cum era în realitate: de vină erau liderii PNT și PNL.⁵⁹⁸ Intervenția lui Teohari Georgescu neavând succes – greva a continuat – va fi trimis la Cluj reprezentantul „grupului național” al PCR, Lucrețiu Pătrășcanu, déjà mult apreciat de către românii transilvăneni pentru atitudinea sa patriotică. Acesta va susține la Cluj trei cuvântări, la 8 iunie: una pentru notabilități, una pentru profesori, alta pentru studenți (cu participarea și a reprezentanților altor categorii sociale), context în care a rostit cunoscuta formulă: „Mai întâi sunt român și apoi comunist”.⁵⁹⁹ Fără a combate teza lui Teohari Georgescu privind caracterul politic al evenimentelor de la Cluj, Lucrețiu Pătrășcanu insistând asupra problemei revenirii Transilvaniei de Nord-Est la România, indica astfel și cauza reală a ceea ce se întâmplase. “În situația în care ne găsim, se pare că asistăm la o încercare susținută de a produce în mod voit o stare de tulburare la noi. Toată lumea știe că problema Transilvaniei a fost pusă în discuția unui for internațional. Numai câteva săptămâni ne despart de hătărârea Conferinței de la Paris a celor patru miniștri de externe. [...] Hotărârea de la Paris n-a făcut decât să constate și să consfințească încă odată acest adevăr, care pentru noi este elementar: Transilvania a aparținut și aparține Statului roman, în întregime. [...] Transilvania, încadrată în Statul roman, definitiv încadrată, aceasta este o realitate pe care trebuie să o accepte toată lumea. [...] Interesul Poporului Maghiar de la noi, care va urma să trăiască laolaltă cu poporul roman, este de a înțelege că nici o agitație sterilă, nici un fel de afirmare lipsită de înțeles, goală de înțeles, venită de peste hotare, nu poate schimba situația”. Era aspru criticată poziția Guvernului Ungariei de neacceptare a hotărârii de la Paris: „Asistăm la o nouă ediție a revizionismului, a unui nou revisionism [...]; această nouă ediție a revizionismului se leagă de tendințele bine cunoscute ale revizionismului atât de agitat în Ungaria de ieri. Se cere de la România mii de kilometri pătrați, se cere trasarea granițelor în apropiere de Cluj, se cere României un statut de autonomie pentru Secuime, cu alte cuvinte din nou sfărtecarea hotarelor de Vest ale Țării și – de ce să nu o spunem? – un amestec direct în treburile noastre interne. [...] Noi ne ridicăm în adevăr cu tărie împotriva oricărei deplasări a granițelor noastre”. Menționa, de asemenea, că populația maghiară din România are un regim de drept „așa cum

nici o naționalitate nu a cunoscut într-un stat de structură asemănătoare celei a noastre”: beneficiază de o deplină egalitate cu românii, de sprijin din partea Statului în toate domeniile. Acuzației Guvernului maghiar în legătură cu Legea 645, i se răspundea că retrocedarea bunurilor românilor, de care aceștia fuseseră deposedați în timpul ocupației horthyste, era un act de elementară dreptate. Constata că vizita în Occident a Delegației Ungariei avea drept scop atragerea opiniei publice pentru revendicările ungurești; de aceea, solicita românilor ca în Transilvania să asigure liniștea, pentru că orice tulburare ar oferi arma cu care s-ar lovi în Statul roman. „Dar – își încheie Pătrășcanu discursul – vom fi fără milă împotriva tuturor, din orice tabără ar veni, care caută să ațâțe ura de rasă și să tulbure liniștea Țării. Vom fi fără milă cu toți cei care, în momentul când România se străduiește să lecuiască rănilor războiului, pun în fiecare zi în discuție unitatea Statului nostru”. Discursul a fost primit foarte bine de asistență. („Tribuna Nouă”, Cluj, 11 iunie 1946, unde a fost prima dată publicat în întregime, înregistra „Aplauze vii, repetate, asistența în picioare ovaționează pe dl. Prof. univ. Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul Justiției”).⁶⁰⁰ Iar ecoul discursului a fost foarte mare în întreaga Transilvanie. Într-o notă a IGJ, din iunie 1946, se menționa: „Dl. ministru Lucrețiu Pătrășcanu se bucură de o mare simpatie, aducându-i-se elogiul și spunându-se că deși este comunist, totuși este un bun român. Nu aceleași aprecieri s-au făcut la adresa d-lui prim ministru dr. Petru Groza”.⁶⁰¹ În general, în întreaga regiune, după discursurile lui Pătrășcanu, se înregistra același tip de reacții, mai ales datorită afișării sentimentelor sale naționale. (Și în 1945, după un discurs ținut la Sibiu, intelectualii participanți declaraseră: „Dacă mai vine Pătrășcanu și pe noi ne face comuniști, ne va convinge că nu ne deosebim, și noi suntem naționaliști”).⁶⁰²

Însă, la Cluj, Pătrășcanu depășise intențiile „grupului național” din PCR: îi acuzase „prea tare” pe maghiari, nu învinuise în mod egal și „reacțiunea română”. Ca urmare, putea lipsi pe comuniști de suportul electoratului maghiar. Și, nici nu exploatare electoral evenimentele de la Cluj; partidele istorice nu fuseseră incriminate, așa cum procedase Teohari Georgescu. Se mai adăugau și resentimentele majorității liderilor comuniști față de intelectualul autentic Pătrășcanu, de popularitatea acestuia. În „Scânteia” nu s-a permis publicarea integrală a discursului și chiar au fost admonestați cei care aprobaseră publicarea unor fragmente. (Pătrășcanu nu era prima dată cenzurat de propriul partid. Într-o scrisoare către Secretariatul CC al PCR din 28 februarie 1948, Grigore Preoteasa se lăuda că interzisese publicarea în „Scânteia” a discursului lui Pătrășcanu de la Arad din mai 1946, și denunțase Secției de Educației Politică „abaterile naționaliste” ale acestuia).⁶⁰³ Toate au dus la formarea unui „front comun” al conducătorilor PCR, în cadrul unei ședințe speciale a Biroului Politic cu activul central de partid, din 22 iunie 1946. Participau toți cei mari. Tema anunțată de Gheorghiu-Dej: „Lămurirea

punctului de vedere principial” al PCR privind problema națională.⁶⁰⁴ Ca îndrumar obligatoriu pentru toți comuniștii, urma să se aprobe un document pe această temă. Dej constata existența unor „agitații șovine și revizioniste în Transilvania”, alimentate de „reacțiunea dinăuntru și din afara granițelor”, care reușise să-i influențeze pe unii membri de partid, „un fir ajungând până sus”; „Mă refer – spunea – la devierile săvârșite de tov. Lucrețiu Pătrășcanu în discursul său ținut la Cluj. Dacă prima parte a discursului său împotriva acțiunii și agenților revizionoști unguri a fost tăioasă, categorică, nu tot așa se poate spune despre atitudinea pe care ar fi trebuit să o ia împotriva șoviniștilor români”. A lovit mai mult în revizionisții unguri, decât în șoviniștii români. Declarația a produs dezorientare și confuzie atât între maghiarii cât și între românii din Ardeal; partidele istorice au salutat cu bucurie declarația; „Ce e mai grav, e faptul că prin felul cum a prezentat lucrurile în declarațiile sale făcute la Cluj, el dă credit moral și politic regimurilor reacționare din trecut”. Pătrășcanu era învinuit și pentru că își depășise mandatul: „Secretariatul nu dăduse însărcinare tov. Pătrășcanu să facă declarații politice de o asemenea avengură cu privire la poziția internațională a Guvernului și partidului. Secretariatul și Biroul Politic au înțeles să-i dea însărcinarea [...] să meargă în Transilvania și să ia măsuri administrative împotriva elementelor șovine și reacționare din aparatul de Stat, care au altă poziție decât poziția Guvernului Groza față de naționalitățile conlocuitoare. [...] În al doilea rând, a fost însărcinat tov. Pătrășcanu să ia atitudine împotriva dezordinilor de la Cluj, provocate după cum știm cu toții de șoviniștii români. Dacă nu ar fi fost provocată, populația maghiară din Cluj n-ar fi avut nici un motiv să reacționeze așa cum a reacționat”. Ungurii au reacționat pentru că autoritățile nu au luat măsuri împotriva huliganilor români. Dej considera că „populația maghiară a găsit – cum era și firesc – calea aceasta de a răspunde provocărilor”. Așadar, era justificată acțiunea împotriva studenților. Lucrețiu Pătrășcanu a luat, în ședința din 22 iunie, o atitudine defensivă: laudă materialul prezentat, și-l eticheta „istoric”; își face chiar autocritica pentru că depășise însărcinarea primită, având scuza că „problema revizionistă e acolo [în Transilvania de Nord-Est] azi, problema centrală”; nu vorbise despre evenimentele din Cluj, pentru că o făcuse mai înainte Teohari Georgescu. Recunoștea „abaterea, manifestările individualiste, pe care nu o singură dată le-am avut în activitatea mea de partid”; nu a respectat „linia partidului”, pentru că un a atacat cu aceeași vigoare și elementele românești. A urmat o avalanșă de critici, venite din toate direcțiile – maghiari, evrei, români. Majoritatea menționau agitația produsă chiar în interiorul partidului de discursul lui Pătrășcanu, mai ales în Transilvania de Nord-Est, unde marea majoritate a muncitorilor erau unguri și, ca urmare, ei formau și majoritatea membrilor de partid. Szilaghi dădea și exemple: la Oradea, PCR avea 150 cadre, dintre care numai 20 erau români. La Baia Mare, din 50 oameni, doar

trei erau români. (În adunările de partid discuțiile se purtau doar în maghiară și românii nu înțelegeau nimic. Cele mai multe documente ale organizațiilor comuniste din regiune erau scrise în maghiară; chiar și pe cele scrise în română apărea antetul bilingv). Și toți acești membri de partid maghiari susțineau pretențiile revizioniste ale Ungariei; „Atunci când a venit Conferința de la Paris, [...], toții au început să lăcrimeze și să spună că sunt buni comuniști, dar în cadrul Statului maghiar”. Și Vasile Vaida menționa predominanța absolută a ungarilor între comuniștii din Transilvania de Nord-Est, de aceea, hotărârea de la Paris a produs „o durere în sânul partidului”. Îl învinuia pe Pătrășcanu că, din cele 50 de minute ale discursului, 45 le-a consacrat combaterii revizionismului maghiar; îl învinuia de afirmația că Armata română a cucerit Ardealul metru cu metru. Alt lider communist ardelean, Pătrașcu, aducea precizarea că în momentul când Pătrășcanu a vorbit despre rolul Armatei române, „s-a ridicat în picioare toată lumea și a aplaudat”. Iosif Chișinevschi menționa „frământarea adâncă în rândul populației maghiare” în urma discursului. Cum era de așteptat, greutatea cea mai mare au avut-o intervențiile lui Luká László, Ana Pauker, Gheorghiu-Dej – toate foarte critice la adresa lui Pătrășcanu. Luká László îl trimitea “să recitească pe Lenin în problema națională”; Ana Pauker indica aceeași cale pentru cel căzut în greșală – „învățămintele învățătorilor noștri. Tov. Stalin ne spune: «Nu poate exista democratizarea, fără un trai frățesc între naționalități și între popoare»”. Iar Gheorghiu-Dej îi indica să-și pregătească mai multe articole și declarații, pe linia documentului privind problema națională, pentru a corecta, în ochii opiniei publice, greșelile făcute la Cluj.

Se păstrează și documentul adoptat de conducerea PCR și prezentat la ședința din 22 iunie 1946⁶⁰⁵, sub titlul *Instrucțiuni pentru combaterea curentelor șovine și revizioniste*. PCR, prin hotărârea de la Paris, își vede confirmată poziția sa de susținere a retrocedării integrale a Transilvaniei de Nord-Est. După această formulă de început, era condamnată activitatea revizionistilor unguri, care susțineau că în regiune s-ar desfășura o politică de deznaționalizare a maghiarilor. Se admitea existența unei asemenea politici, dar în timpul „regimurilor reacționare din trecut”, când „populația maghiară era supusă unei politici sistematice de asuprire națională, culturală și religioasă [...], cu complicitatea reacționarilor maghiari din România, care stau azi în fruntea agențiilor revizioniste din Ardeal și lucrează mână în mână cu rerațiunea română”. Reacțiunea maghiară era la fel de vinovată ca reacțiunea română, pentru că au dus o politică șovină “de ațâțare la ură, pentru a abate atenția maselor populare din Ardeal de la revendicările lor economice, sociale și politice”. Se sublinia concordanța deplină între vorbele și faptele Guvernului Petru Groza și în politica sa față de naționalități: “Datorită politicii democratice a Guvernului Petru Groza, populației maghiare din Transilvania i s-au acordat drepturi depline de a folosi limba maternă în școli, în administrații

și în fața instanțelor judecătorești; de a avea școli primare, secundare și universități recunoscute și susținute de Stat; de a avea teatre, biblioteci și instituții culturale; de a participa în administrațiile publice în raport cu importanța ei numerică; de a se organiza în vederea dezvoltării culturii și tradițiilor ei naționale”. S-a făcut o Reformă Agrară echitabilă. În general, au fost create condiții de dezvoltare economică, politică, socială și națională pentru naționalități. În acest context, acceptarea cererilor teritoriale ale revizionistilor unguri ar crea o situație periculoasă atât în România, cât și în Ungaria; ar duce la slăbirea regimului democratic din România și la întărirea forțelor reacționare. Un capitol aparte era titrat *Comunitatea de interese ale reacțiunii române și maghiare*; cele două se întâlneau în dorința de a lovi în cuceririle democratice ale populației române și maghiare. Partidele istorice românești erau considerate inițiatoarele, organizatoarele și conducătoarele provocărilor șovine din Transilvania; astfel contribuiau la întreținerea campaniei revizioniste în Ardeal; scopul urmărit – să demonstreze incapacitatea Guvernului Groza. În paralel cu comunitatea de interese a reacțiunii, exista și o comunitate de interese ale forțelor democratice maghiare și române. După toate aceste îndelungi lămuriri, se ajungea și la „cazul Pătrășcanu”: „Scribii partidelor [istorice] încearcă în mod grosolan să mistifice poziția principală a partidului nostru cu privire la problema națională. Luând visurile lor drept realitate, conducătorii partidelor [istorice] ajung la concluzia că declarațiile de la Cluj ale tov. Lucrețiu Pătrășcanu ar însemna «schimbare tactică» în politica PCR față de problema națională. Dar, cum visurile nu pot fi confundate cu realitatea, deoarece nu a intervenit nimic nou care să fi determinat partidul nostru să-și «schimbe tactica» în problema națională, conducătorii partidelor «istorice» se mulțumesc și cu mai puțin, căutând frământări și disensiuni în sânul conducerii Partidului nostru. Asemenea frământări nu pot exista decât în capetele înfierbântate ale conducătorilor partidelor «istorice». În conducerea partidului nostru nu pot exista disensiuni, pentru că conducerea partidului nu reprezintă interese individuale sau de clasă. Cei care își închipuie că pot exista disensiuni în partidul nostru, dau dovadă de o totală ignoranță în ceea ce privește caracterul și metodele partidului nostru, care se deosebește de alte partide prin faptul că, ori de câte ori membrii de partid comit greșeli sau abateri de la linia partidului, acestea sunt supuse focului criticii și autocriticii deschise, având ca urmare lămurirea membrilor de partid și a acelor care au greșit, și menținerea unității politice, ideologice și de acțiune indestructibile a partidului nostru. Acestea constituie tăria și viabilitatea partidului nostru și asigură superioritatea lui față de adversarii săi politici”. Se ajunsese la concluzia, se scria în document, că Pătrășcanu, îndreptându-și focul principal către revizionistii unguri, „nu a accentuat răspunderea politică a partidelor «istorice» în întreținerea urii șovine”. Era ferm combătută ideea că PNT și PNL s-ar afla pe aceeași poziție

cu Guvernul Groza în lupta contra revizionismului maghiar, întrucât Guvernul este democrat, iar cele două partide nu sunt. Capitolul *Poziția principală a partidului nostru în problema națională*, considera populația maghiară din Transilvania „o aliată a forțelor democratice împotriva reacțiunii”. Documentul se încheia cu *Concluzii* (inițial fusese scris *Sarcini*): „În condițiunile de azi, când reacțiunea își îndreaptă toate forțele ei împotriva democrației, se cere convingerea profundă a necesității de a înlătura orice neînțelegere între Poporul Român și naționalitățile conlocuitoare, a necesității conviețuirii pașnice și buneii vecinătăți între România și Ungaria”. Reacționarii din ambele părți – română și maghiară – vor fi pedepsiți. Iar membri de partid cu vederi șovine vor fi excluși.

Reacția PCR la discursul de la Cluj al lui Lucrețiu Pătrășcanu – deja disproporționată și în multe formulări de-a dreptul ridicolă – nu se va opri aici. Pe 6 iulie 1946, Plenara CC a adoptat un *Comunicat* purtând mențiunea *Poziția PCR față de curentele șovine și revizioniste*; cu foarte mici adăugări, relua *Concluziile* din *Instrucțiunile* adoptate la 22 iunie.⁶⁰⁶ Ca să se asigure că „linia” PCR era transpusă fidel în practică, la jumătatea lui iulie, Luká László va face o nouă călătorie în Transilvania. La Cluj se organiza, pe 16, un miting în Piața Libertății, pentru ca emisarul conducerii comuniste să poată vorbi unui număr cât mai mare de oameni; au participat în jur de 8.000. Luká László ataca „bandele huliganice, teroriste”, care-i „provocaseră” pe muncitorii „democrați” în mai; PCR „luptă pentru înfrățirea popoarelor conlocuitoare” – spunea; „Alegerile parlamentare reprezintă lupta pe viață și pe moarte între democrați și reacțiune”; „Reacțiunea urăște URSS”. La sfârșit, ataca egal reacțiunea română și maghiară, anunțând că „reacțiunea nu are naționalitate”.⁶⁰⁷

Totodată, cele mai multe dintre cererile expuse de UPM la Congresul UPM de la Odorhei erau satisfăcute de către Guvern cu o grabă febrilă. Pe 22 iulie 1946, cu participarea chiar a prim ministrului, avea loc o consfătuire interministerială specială pentru soluționarea cererilor maghiare, în primul rand în plan economic. Petru Groza lega „menținerea și consolidarea” apartenenței Transilvaniei la România de rezolvarea acestor doleanțe; și indica ferm: „Să înlăturăm orice înclinare de a mai reduce cât de puțin din drepturile și libertățile popoarelor conlocuitoare”.⁶⁰⁸

Cu toate că-și făcuse autocritica la 22 iunie, Pătrășcanu a ocolit decizerea și în presă, cum i se ceruse. De aceea, o nouă ședință a Biroului Politic al CC al PCR, la 26 iulie, relua „cazul”. Dej se arăta foarte nemulțumit pentru că Pătrășcanu nu se achitase de sarcina primită de a-și recunoaște public greșeala; textul articolului prezentând și o dezbateră a Legii electorale, urma a fi publicat doar după ce era aprobat de Secretariat. Ana Pauker îi indicase și ce să scrie, dar Lucrețiu Pătrășcanu a amânat prezentarea materialului, pretextând că nu a avut timp pentru formulările cerute. Ana Pauker i-a replicat dur: „Dar

ce, cinci ceasuri n-ai avut timp? Ți-am spus și frazele! *Lucrețiu Pătrășcanu*: Toată cuvântarea era construită pe o idee unică, dezbateră în fond a Legii electorale. [...] Ca să introducă și aceasta, însemna să fac un ghiveci [...] Mi-a fost frică, pentru că, chestiunea națională este tot așa de importantă ca și cealaltă chestiune și nu voiam s-o bagatelizez, vorbind de Legea electorală și adiacent de chestiunea națională [...] *Ana Pauker*: Să n-o lungim. Am telefonat la 12 și am spus: Are o notă defensivă. Pune o parte înainte ca să dea o notă politică și una ofensivă. Apoi am spus: În partea întâia pune: «Dușmanul speră în dezbinare. Se înșeală. Noi numai nemuncind nu facem greșeli. Am făcut și eu greșeli, cum a spus tov. Gheorghiu...» și apoi o frază pozitivă. [...] *Gheorghiu-Dej*: Vreau să vă aduc la cunoștință textul discuției cu tov. Lucrețiu. Am căzut de acord asupra următoarelor puncte: Că trebuie neapărat luată atitudine în legătură cu problema națională, discutată în cadrul partidului, și de lovit cu toată puterea în «istorici», recunoscând, sub o formă abilă, greșala. Nu înseamnă să-ți tragic părul de pe cap, să-ți faci hara-kiri, ci să arăți, cum spune tov. Ana, că nouă nu ne e rușine de o greșală făcută”.⁶⁰⁹ Totuși, Pătrășcanu nu va scrie articolul de decizie.⁶¹⁰

*

Campania electorală din 1946 a avut în Transilvania de Nord-Est elemente de originalitate în raport cu celelalte regiuni ale Țării, aici lupta dintre Opoziție și Guvern îmbrăcând și un caracter etnic. „Istoricii”, în primul rând Iuliu Maniu, erau percepuți de majoritatea populației românești drept simbol al Statului român, al luptei împotriva inamicului secular – unghurii. În schimb, guvernamentalii, fiind aliați cu UPM, erau percepuți ca adversari ai intereselor românești. Așadar, la ostilitatea cunoscută a majorității românilor din toată Țara la adresa comunismului, în Transilvania se adaugă ostilitatea generată de situarea majorității maghiarilor în tabăra comunistă. De aceea, tocmai în această regiune lupta electorală a fost mai puternică și eforturile făcute de Guvern pentru a ieși victorios au fost mai mari; aici s-au făcut cele mai multe ilegalități; tot aici au fost și cele mai puternice proteste împotriva falsificării rezultatelor.

O serie întreagă de măsuri ale Guvernului, începând chiar din 1945, vizau alegerile parlamentare ce se anunțau. Controlul deplin politic al administrațiilor județene și locale va fi instituit prin Ordinul MAI 17261/15 iunie 1945, prin care se creau consiliile politice de pe lângă autoritățile locale, consilii în care intrau reprezentanți ai partidelor guvernamentale.⁶¹¹ Prin Ordinul circular 24800/30 septembrie 1945, semnat de Teohari Georgescu, se reformulau categoriile principale de infracțiuni care trebuiau urmărite de Poliție și Jandarmerie. Între acestea nu mai figura activitatea revizionistă, tocmai în momentul când în Transilvania de Nord-Est aceasta era foarte dezvoltată; astfel, urmărirea în continuare a acțiunilor revizioniste maghiare s-

a făcut doar datorită unor inițiative locale, de fiecare dată blamate de UPM. Prin același ordin, acțiunea celor două organisme ale Statului era orientată contra partidelor istorice, sub pretextul apărării democrației – „democrația” fiind reprezentată de forțele politice guvernamentale și aliații lor: „Poliția democrată, în slujba Poporului, va ști să păzească cu toată hotărârea regimul democratic, lovind cu toată vigoarea și fără cruțare, orice încercare de tulburare a ordinii democratice”.⁶¹² Ca urmare, din acel moment tot mai des atenționările făcute de polițiști sau jandarmi și asupra unor acțiuni ilegale sau dăunătoare Statului făcute de membri ai partidelor de guvernământ erau repede sancționate. În 28 februarie 1946, I.J. Oradea raporta IGJ că fusese cercetat cazul conflictelor dintre partidele „democrate” și unii jandarmi din Bihor; la cercetare participase și secretarul PCR Bihor. Concluzia raportului: jandarmii în cauză aveau „spirit reacționar” și, de aceea, au fost mutați disciplinar; „În viitor, va înceta această stare, în urma măsurilor pe care le vom lua de acord cu partidul Comunist din Bihor”.⁶¹³ Un conflict asemănător și în județul Bistrița-Năsăud. La 29 aprilie 1946, comandantul Legiunii de Jandarmi, căpitanul Dumitrescu, raporta că membrii FND, și în special comuniștii, fac „o serie de abuzuri care frizează flagrant legea, provocând astfel perturbări în ordinea publică”. Majoritatea comuniștilor din județ erau țigani cu nume maghiare; pentru că s-au luat măsuri împotriva ilegalităților săvârșite de ei, secretarul PCR „a manifestat o vie nemulțumire față de această atitudine a Jandarmeriei”, și a amenințat: „Noi vom merge până acolo să dezarmăm chiar și posturile de jandarmi”. Comandantul Legiunii avea curajul să raporteze că PCR impunea „o notă de teroare” în raporturile cu Jandarmeria.⁶¹⁴ Cel care ar fi trebuit să-i pedepsească pe comuniștii-teroriști era Teohari Georgescu. Cel mai probabil, acesta a anunțat Organizația PCR din Năsăud asupra învinuirilor ce i se aduceau; dovada este faptul că după o lună, la 23 mai 1946, secretarul comuniștilor din județul respectiv îi trimitea ministrului de Interne o adresă, prin care cerea schimbarea din funcție a comandantului Legiunii, „pentru că are relații cu maniștii și nu dă informații PCR. Se crede independent”.⁶¹⁵ De altfel, o amplă acțiune infrațională a membrilor FND era constatată în majoritatea județelor regiunii. Față de gravitatea acesteia, uneori se alarmau chiar reprezentanți ai partidelor aflate la Guvern. Președintele FP din Valea lui Mihai, Sălaj, Ioan Maior, transmitea prefectului un memoriu, în care menționa: conducerea locală a FND face propagandă șovină, fiind formată numai din maghiari trimiși de la Budapesta; aceștia „întrețin și azi în sânul populației conlocuitoare cele mai vii speranțe de revizionism și de imperialism maghiar. [...] «Aici nu va fi România, ci va fi Ungaria Milenară!» - este cuvântul de ordine al acestor așa-ziși comuniști și democrați. [...] Cu acest cuvânt se culcă copiii maghiari, cu acest vis se trezesc bătrânii maghiari și acest vis este zi de zi alimentat chiar de FND”.⁶¹⁶

În primăvara lui 1946, MAI a dat un alt ordin: prefecturile trebuiau să-

i oblige pe toți funcționarii publici să se înscrie în partidele guvernamentale. Supunându-se ordinului, Prefectura Maramureș, la 13 mai 1945, anunța toate autoritățile și instituțiile de pe raza județului: Conform Convenției de Armistițiu și pentru îndeplinirea obligațiilor Guvernului privind democratizarea aparatului de Stat, toți funcționarii erau invitați ca, până la 1 iunie 1946, să se înscrie în organizațiile politice democratice; și, acestea erau menționate: PCR, FP, PNP, PSD, PNL-T, PNT-A, UPM, Uniunea Democrată Ucrainiană. Sub titlul *Cum se face „democratizarea” aparatului de Stat*, „Dreptatea” din 13 mai 1946 publica documentul Prefecturii. Ca urmare, MAI va face un pas înapoi și, la 31 mai, cerea, telefonic, anularea indicației Prefecturii.⁶¹⁷ În practică, însă, presiunile au continuat. De altfel, sub diverse forme, presiuni pentru înscrierea în partidele guvernamentale se exercitau asupra majorității cetățenilor. Uneori se foloseau presiuni economice: cei care nu se înscriau erau defavorizați la împărțirea pământurilor în cadrul Reformei Agrare; sau nu li se dădeau produse controlate de Stat, precum petrolul și zahărul; în schimb, li se cerea cotele mai mari în contul plăților către URSS. Alteori se lansau zvonuri alarmiste: în iarna lui 1946, în Bihor se știa că cei care nu se vor înscrie în FND vor fi duși în Rusia. Propagandiștii FND aveau sarcina să sublinieze, pentru o deplină înțelegere, atât avantajele situației de partea Guvernului, cât și dezavantajele situației de partea Opoziției. Însuși Petru Groza, în timpul vizitelor în Transilvania, scotea în evidență binefacerile ce pot veni de la Guvern – toate întrunirile se încheiau prin distribuirea titlurilor de proprietate.⁶¹⁸ Iar Jandarmeria și Poliția trebuiau să asigure condițiile optime pentru desfășurarea campaniei electorale a partidelor guvernamentale, și să obstrucționeze campania electorală a „reacțiunii”. Dictatul celor două instituții, care ar fi trebuit să fie neutre, partizanatul acerstora rezultă cu claritate.

Cu toate aceste strădanii, Transilvania a rămas fieful principal al partidelor istorice, mai ales al PNT-Maniu. De aceea, regiunii i s-a acordat cea mai mare atenție de către conducerile partidelor aflate la Guvern. Aici au fost trimiși, în campanie electorală, cei mai mulți miniștri, aici au fost puse pe listele de candidați ale BPD, unele dintre personalitățile cele mai cunoscute. Începând din iulie 1946, a fost un adevărat pelerinaj de miniștri și conducători centrali ai partidelor „democrate” prin orașele transilvănene. De la PSD veneau la Cluj, pe 6 și 7 iulie Lothar Rădăceanu (ministrul Muncii), Ștefan Voitec (ministrul Educației Naționale); se adăuga Miron Nicolescu. Cei trei vor ajunge apoi la Satu Mare și Oradea, unde li se va alătura și Victor Brăftăleanu.⁶¹⁹ Aici, la Oradea, cea mai mare întrunire electorală a BPD avea loc pe 13 august, în Piața Stalin, cu 15.000 participanți; în cadrul ei, pentru a exploata sentimentele naționale ale românilor din zonă, era pus să vorbească și Augustin Bolcaș – comunist apropiat de Lucrețiu Pătrășcanu, purtător al numelui unuia dintre martirii români ai Bihorului, Nicolae Bolcaș, omorât de unguri în 1919.⁶²⁰ Cei

mai activi au fost reprezentanții conducerii PCR, care nu au ocolit nici o localitate mai importantă.⁶²¹ În multe cazuri, participanții la întrunirile BPD fiind majoritari unguri, discursurile localnicilor erau ținute numai în maghiară, cei veniți de la centru aplaudând fără a înțelege ce se spune. La Târgu Mureș, DGP înregistra dezamăgirea afișată inclusiv de reprezentanții români ai autorităților locale, la întrunirea din 22 iulie condusă de Moghioroș Sándor, membru al conducerii PCR, pentru că “discursurile în limba maghiară, ținute cu atâta însuflețire, nu au fost înțelese de ei”.⁶²²

Unii dintre cei mai cunoscuți membri ai Delegației României la Conferința de Pace de la Paris, care obținuseră succesul retrocedării Transilvaniei de Nord-Est, au fost desemnați drept candidați ai BPD tocmai în această regiune, pentru a beneficia de capitalul electoral avut. Conducătorul Delegației, Gheorghe Tătărescu, era la Satu Mare. În schimb, Lucrețiu Pătrășcanu, pentru a nu mai fi tentat să țină discursuri „naționaliste”, a fost pus candidat la Arad, unde atmosfera era mai puțin fierbinte pe tema relației româno-maghiare. Exploatarea electorală a succesului de la Paris s-a făcut intens. Turneul candidatului Gheorghe Tătărescu, la începutul lui noiembrie 1946, a cuprins toate județele de graniță vestică; peste tot i s-a făcut o primire entuziastă, neregizată, de către populația românească. La Satu Mare declara că alegerea circumscripției i se datora: „Voiesc să fiu ales în județul care a fost cel mai amenințat de revendicările străine și pentru apărarea căruia am luptat din toate puterile mele; voiesc să fiu ales în județul Sătmar”. În exploatarea hotărârii de la Paris au fost antrenate toate forțele din BPD. Era linia cerută de Ana Pauker. La ședința conducerii PCR din 31 august 1946: „Problema păcii e de așa natură că aceasta trebuie să fie un mijloc dintre cele mai importante de a da la cap – tocmai în chestiunea păcii – reacțiunii. [...] Conferința Păcii trebuie să ne ajute ca ei să nu mai aibă nici ce căuta în ziua alegerilor”.⁶²³

Primul ministru, Petru Groza, va acorda și el o atenție deosebită Transilvaniei de Nord-Est, vizitându-i în 1946 principalele orașe. Tot el va încununa campania electorală în regiune a BPD – împreună cu ministrul de Război Vasiliu Rășcanu și Luká László – participând la Cluj la manifestațiile programate pe 27 octombrie: o adunare în Piața Unirii; o defilare în Piața Libertății. Ca de obicei, erau subliniate „succesele” Guvernului și încriminată „reacțiunea”. Luká László declara: „Românii și maghiarii trebuie să fie recunoscători Armatei Roșii și lui Stalin. [...] Clica lui Romulus Boilă, care a intrat în Ardealul de Nord pentru a prelua instituțiile, a trebuit să părăsească regiunea în 24 de ore. Ardealul s-a putut încadra [în România] numai la sosirea unui guvern democrat”. La fel de vehement, primul ministru condamna și el „reacțiunea”, mai ales pentru activitatea Gărzilor „Iuliu Maniu”; în schimb, activitatea Guvernului era toată pozitivă. (După ce a vorbit în română, și-a reluat întregul discurs în maghiară).⁶²⁴

UPM și-a depus liste proprii de candidați în Transilvania, iar la

București reprezentanți ai săi au candidat pe lista BPD. Toți conducătorii Uniunii ocupau primele locuri în liste: la Ciuc era Kurkó Gyárfás; la Odorhei, Kacsó Sándor; la Satu Mare, Antal Dániel; la Cluj, Koós Károly; la Arad, Csákány Béla; în Târnăva Mică, Fodor István. Manifestul electoral al UPM începea cu amintirea „persecuțiilor” la care fuseseră supușii ungurii, atunci când „abia îndrăzneau să gândească în ungurește și așteptau cu răsuflarea întretăiată sosirea Armatei Roșii și odată cu ea eliberarea națională”; apoi au fost persecutați de Gărzile „Iuliu Maniu”. În sfârșit, și-au găsit adăpost alături de FND, cu PCR și PSD. „Noi sprijinim lupta celor două partide dusă pentru dreptate socială, și cele două partide sprijină lupta noastră dusă pentru drepturile de naționalitate”. Presa de limbă maghiară ducea o campanie electorală foarte asemănătoare cu aceea a BPD, cu unele mici deosebiri. Printre acestea din urmă, lauda cu totul excesivă la adresa candidaților Uniunii. „Ca la toți oamenii într-adevăr mari – se scria – și viața particulară a lui Kurkó Gyárfás este atât de simplă, curată și transparentă, încât propriu-zis nici nu ai ce spune despre el. Om și bărbat în înțelesul nobil al cuvântului. [...] E gata să accepte orice pentru înfrățirea popoarelor și pentru Poporul său al cărui cel mai iubit fiu și cel mai credincios purtător de cuvânt este. [...] Este steaua călăuzitoare a eliberării Poporului nostru”. Köteles István „ar putea fi condamnat în oastea lui Dózsa sau a lui Horea. [...] În primul Parlament democrat al Țării, va fi curajosul purtător de cuvânt al intereselor țărănimii muncitoare”. Kacsó Sándor „este omul înțelepciunii [...] Este tipul adevărat al intelectualului născut din popor. [...] Are tenacitate extraordinară și energie neînfrântă [...], radiază pretutindeni unde apare [...], este apostolul înțelepciunii maghiare și năzuințelor democratice ale poporului maghiar”. Antal Dániel „este unul dintre cei mai pricepuți agronomi din România. [...] Cei care îi cunosc roadele muncii vorbesc despre el ca despre un vrăjitor”.⁶²⁵ UPM beneficia – așa cum s-a consemnat deja – în campania electorală și de sprijinul Guvernului Ungariei. Cu toată această dublă susținere, în octombrie 1946 se constata că avea mari dificultăți, în multe orașe din Transilvania, din partea celorlalte organizații maghiare.⁶²⁶ Ca urmare, MAI a trebuit să folosească „metodele specifice” și asupra voturilor electoratului maghiar, ca să fie înregistrate „unde trebuie”.

Partidele românești de opoziție au desfășurat o campanie electorală în condiții de ostilitate a organismelor Statului. Se traducea prin interzicerea unor adunări publice, prin mutarea locului de desfășurare a acestora, în blocarea accesului participanților, confiscarea manifestelor și afișelor electorale, arestări. Datorită tuturor acestor acțiuni represive, Opoziția și-a desfășurat campania electorală în mică parte la vedere și în cea mai mare parte în conduiții de semi-clandestinitate. Chiar și în această situație, partidele „reacționare” – PNT-Maniu și PNL-Brătianu – au rămas preferatele majorității românilor din Transilvania de Nord-Est. În 1945, SSI înregistra convingerea

larg răspândită că „Iuliu Maniu reprezintă simbolul Ardealului și se bucură de o foarte mare popularitate în masa românească”.⁶²⁷ O notă transmisă de Rezidența Cluj a SSI, la 17 decembrie 1945, consemna faptul că „în rândurile românilor propaganda manistă contra Guvernului este activă și dispune de teren bun”. Propagandiștii național-țărăniști erau de obicei preoții, cadrele didactice, studenții. La Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, se considera că 80% dintre profesori și studenți erau adepți ai lui Maniu și Brătianu, așa cum se văzuse în timpul manifestației promonarhiste din 8 noiembrie 1945.⁶²⁸ La începutul lui 1946, nou intrat în Guvern, la cererea Marilor Puteri, național-țărănistul Emil Hațieganu – care avea un mare prestigiu în Transilvania de Nord-Est, unde rămăsese în timpul ocupației și avusese de suferit – ataca dur Puterea mai ales pe problemele transilvane: ungurii autori ai atrocităților din timpul războiului nu fuseseră pedepsiți; refugiații români nu-și primiseră înapoi proprietățile; România devenise o țară de refugiu pentru criminalii de război maghiari.⁶²⁹

De remarcat faptul că nu toți reprezentanții autorităților Statului s-au încadrat în acțiunile represive împotriva Opoziției și, unii chiar manifestau simpatie față de aceasta. Olmacher Ladislau, de la Prefectura Bihor, raporta, în decembrie 1945, că „reacțiunea” își intensificase activitatea în județ; era ajutată de Biserică, Armată și unii funcționari administrativi. Foarte alarmat, informatorul comunist menționa: „s-a putut observa, atât în administrația județului cât și în Jandarmerie și Justiție, că aceste autorități nu numai că sabotează ordinele Guvernului, ba în unele cazuri au luat măsuri contrare acelor date de guvern”.⁶³⁰ Epurările din prima parte a lui 1946 vor face să dispară astfel de manifestări.

Dintre partidele de Opoziție, cel mai puternic în Transilvania și Banat, de aceea, cel mai urmărit, era PNȚ-Maniu. Totuși, a reușit să organizeze mai multe întruniri publice începând din aprilie 1946, cu participarea unor membri ai conducerii centrale, mai des fiind menționat Ilie Lazăr. Uneori, pentru a preîntîmpina acțiunea represivă a autorităților, delegații veniți de la București erau însoțiți de ziariști sau diplomați occidentali. La 29 aprilie 1946, avea loc la Ocna Șugatag, Maramureș, o manifestație național-țărănistă cu 2.000 participanți, fără incidente, avându-l ca principal orator pe Ilie Lazăr.⁶³¹ O alta avea loc pe 28 aprilie, în Năsăud, cu participarea ministrului Hațieganu și a mai multor ziariști englezi și americani; în special, era remarcată prezența locotenentului Hamilton, de la Legația SUA din București (însoțit de translatorul Manicaticide), bănuindu-se că acesta avea o misiune specială: “În principiu, latura principală a acestei misiuni ar fi identificarea pe teren a mișcărilor de rezistență anticomunistă din România și contactul cu exponenții autorizați ai acestei mișcări”.⁶³² La 30 aprilie, la Baia Mare, pe stadionul „Minaur” avea loc o altă întrunire, cu 3.000 participanți, în prezența lui Ilie Lazăr și a unor ziariști britanici. Fiind de față, șeful Comisariatului de Poliție

și doi reprezentanți sovietici ai CAC, au atenționat vorbitorii să nu mai atace Guvernul, dar nu au putut opri scandările antiguvernamentale ale mulțimii.⁶³³ Pe 19 mai era proiectată o manifestație publică național-țărănistă la Zalău, în Piața Lenin; pe 18, autoritățile au cerut organizatorilor să o țină într-un spațiu închis, o sală mică, „pentru ordine”; cererea nu era acceptată. În dimineața lui 19 mai, grupuri mari de țărani din județul Sălaj mărșăluiau spre Zalău, cu steaguri tricolore și cântece patriotice; „Cu toate măsurile luate – se raporta –, grupurile au forțat intrarea în oraș, îndreptându-se spre Piața Lenin. Întrucât grupurile erau foarte agitate și se comportau vehement, organele polițienești și jandarmerești, cu concursul Garnizoanei, au luat măsuri pentru evacuarea orașului și oprirea la barieră a celorlalți congresiști care urmau să mai sosească”. S-au operat arestări.⁶³⁴

Deseori, manifestațiile Opoziției erau scena confruntării verbale și uneori fizice între adepții istoricilor și cei ai Guvernului. La Pereceiu, Sălaj, pe 10 mai 1946, la strigătul “Trăiască PCR!”, mulțimea a răspuns cu “Trăiască Iuliu Maniu!”⁶³⁵ Confruntări verbale de acest fel, uneori degenerând în bătăi, erau înregistrate peste tot, inclusiv în cadrul manifestațiilor guvernamentalelor. Participanții la întrunirea FP din Satu Mare, pe 12 mai 1946, au fost întâmpinați în gara Seini cu pietre și lozinca “Trăiască Iuliu Maniu !”, cei din tren răspunzând cu „Trăiască Petru Groza!” Pe 19 mai, în comuna Sânandrei, Bihor, la adunarea organizată de PCR, s-au confruntat de asemenea cele două lozinci. Uneori, conflictele erau spontane, demonstrând faptul că atitudinea antiguvernamentală a majorității populației românești din regiune era o realitate. Batalionul de jandarmi CFR raporta incidentul din 21 martie 1946, din gara Oradea: un grup de tineri aparținând Organizației Tineretului Progresist (un conglomerat condus de comuniști) au adus o plancardă de 2/1,5 m, cu două lozinci scrise în limba maghiară – „Trăiască UPM!”, „Trăiască democrației evrei!”; pe margine, plancarda avea tricolorul Ungariei. A fost așezată pe fața locomotivei trenului rapid 32 Oradea-București, ce urma să plece la ora 15. 1.000-1.500 călători, civili și militari, s-au adunat în fața locomotivei, „manifestând ostil și nepermițând trenului să plece cu plancarda”, deși instalarea se făcuse „cu aprobarea forurilor competente”. Din mulțime s-a strigat: „Chiar dacă există aprobare, poporul nu aprobă!” și „Nu admitem tricolorul maghiar arborat în România!” Apoi, plancarda a fost smulsă și distrusă, în aplauzele mulțimii care striga „Trăiască Iuliu Maniu!”. După 10 zile, tot în gara Oradea, tentativa a fost repetată cu o plancardă identică; de data aceasta, cu ajutorul Poliției militare și civile, a fost instalată pe locomotivă când aceasta era în depou, după care trenul a plecat imediat, pentru ca mulțimea să nu mai poată reacționa. Însă, în gara Vadul Crișului, călătorii români au distrus și această plancardă. Multe rapoarte ale Poliției și Jandarmeriei consemnau faptul că „Trăiască Iuliu Maniu!” devenise un adevărat strigăt de luptă, care se auzea în mai toate localitățile, uneori chiar

noaptea – cum era cazul din Mănăștiur, Cluj, din 22 iulie 1946. Asemenea acțiuni nu puteau fi stopate.⁶³⁶

Cel mai alarmant pentru autorități era deturnarea unor întruniri progubernamentale. La 14 aprilie 1946, la Șimleul Silvaniei, PCR și FP au convocat țărănimea din satele din jur la o întrunire pentru susținerea rămânerii Transilvaniei în cadrul României. Au răspuns foarte mulți români, care au venit încolonați și cu tricolorul Țării în frunte. Însă, au fost surprinși neplăcut atunci când oratorii în loc să vorbească despre subiectul anunțat, au început să laude activitatea Guvernului Petru Groza; „Nu ne trebuie politică! – s-a strigat. Cu minciuni ne-ați adus aici. Hotarele la Tisa! Trăiască Majestatea Sa regele! Trăiască Iuliu Maniu! Trăiască Armata Română! Trăiască România Mare!” După această izbucnire, țărani din comuna Giurtelecul Șimleului au părăsit adunarea, înapoiindu-se în comună „în formație de marș, cu tricolorul românesc, urând pentru M.S. Regele și Iuliu Maniu. Din populația rămasă, de asemenea, în repetate rânduri s-au făcut urări pentru Iuliu Maniu, astfel că adunarea nu a putut fi dusă la bun sfârșit, după cum a fost proiectată. În plus, la urmă populația era gata să-i bată pe „organizatori” – conform declarației lui Ioan Sabău, responsabilul politic din județul Sălaj al PCR.⁶³⁷ Din județul Năsăud se raporta că țărani români părăsiseră în masă FP, „datorită propagandei naționale și monarhice pe care o fac partidele istorice”.⁶³⁸ Pe măsura înaintării campaniei electorale, devenea tot mai clar că în Transilvania de Nord-Est românii puneau pe primul plan lupta împotriva revizionismului maghiar. Dar, BPD nu-și putea permite să apese pe coarda naționalismului românesc, pentru că i-ar fi supărat pe maghiari. Neavând asemenea temere, partidele istorice au insistat tocmai pe pericolul reprezentat de favorizarea de către Guvern a ungarilor din regiune, fapt care-i menținea pe români în aceeași postură subordonată ca în timpul ocupației horthyste. Astfel, în ochii populației românești, partidele istorice erau identificate cu patriotismul, iar cele guvernamentale cu trădarea de neam. Prin urmare, problema națională și-a pus o amprentă decisivă asupra campaniei electorale, așa cum și-o pusese asupra întregii evoluții a Transilvaniei după război – ceea ce făcea deosebirea esențială față de celelalte regiuni ale Țării.

Existau și în interiorul Transilvaniei diferențieri. Accentul, din partea românilor, pe problema națională era mai puternic în zonele de echilibru demografic sau în cele unde ungurii predominau, aici sentimentul pericolului, alimentat permanent de comportamentul ofensiv al maghiarilor, fiind mai mare. Legiunea de Jandarmi Mureș raporta, pe 6 august 1946, că în comuna Hodac avusese loc o amplă manifestație populară românească, în frunte cu opt preoți din zonă, în favoarea lui Iuliu Maniu; acțiunea se desfășurase sub o lozincă ce fusese refrenul unui foarte răspândit cântec din perioada interbelică: „Tot ce-i românesc nu piere!” Legiunea de Jandarmi Satu Mare raporta și ea, în aceeași lună, că județul era împânzit cu lozinci național-țărăniști scrise pe

ziduri și garduri; cea mai frecventă „Trăiască Maniu!” „Evreii și comuniștii – continua raportul – le-au șters și au scris în loc «Trăiască Guvernul!» și «Jos cu Maniu!»”. În unele locuri se ajunsese la bătăi, fapt care a făcut ca „spiritul populației românești să fie foarte agitat”. Scene de acest fel deveniseră aproape cotidiene în cele mai multe din localitățile Transilvaniei de Nord-Est; excepție făceau „județele secuiești”, unde nu putea fi vorba de nici o formulă de simpatie la adresa partidelor istorice.⁶³⁹ Nu lipseau înscenările, acuzațiile nefondate la adresa Opoziției, mergând până la atribuirea unor crime. „Națiunea”, ziar al forțelor guvernamentale, includea, în numărul din 17 august 1946, un articol cu relatarea asasinării ungurului Csiki Béla, din comuna Sânanndrei, Mureș, de către Mihai Dionsie, membru al PNȚ-Maniu. Cercetarea făcută de Jandarmerie a dus la concluzia că cei doi se bătuseră la beție; că amândoi erau secui – ucigașul se numea în realitate Mihaly Déneș și nu făcea parte din PNȚ-Maniu.⁶⁴⁰ Ziarul care lansase știrea nu a dat nici o dezmințire. Meticuloși, jandarmii și polițiștii raportau toate acțiunile Opoziției, îndepărtau afișele acesteia, confiscau manifestele, îi arestau pe membrii partidelor istorice sub învinuirea de „propagandă interzisă, contrară regimului democrat”, împiedicau cât puteau manifestațiile publice. În fiecare lună, IGJ întocmea sinteze pentru informarea Guvernului. Concluziile erau alarmante pentru autorități, în unele documente scriindu-se clar: „Populația în general înclină tot mai mult către Partidul Național Țărănesc Maniu”; dintre motivele acestei înclinații, cel mai important era cel național – „Iuliu Maniu este ardelean și luptă pentru cauza națională”.⁶⁴¹

Mai pronunțat decât în restul României, în Transilvania de Nord-Est PNL-Brătianu era în umbra PNȚ-Maniu; aceasta și pentru că celălalt partid liberal, acela al lui Tătărescu, atrăgea mai mult, el venind în fața alegătorilor transilvăneni cu succesul obținut la Paris. Chiar dacă era un adversar mai puțin primejdios, și asupra PNL-B autoritățile au exercitat aceleași presiuni.⁶⁴² Forțele politice de opoziție fără importanță electorală, precum Partidul Popular Român condus de Petre Ghiață, chiar dacă se agitau în unele localități, erau doar înregistrate ca o curiozitate.⁶⁴³ Ceva mai mare priză a avut PSD Independent al lui Titel-Petrescu, care a încercat să-și atragă voturi și de la maghiari; pentru a avea succes, materialele de propagandă foloseau și formule atractive pentru unguri: autonomie, dreptul de cetățenie pentru toți cei veniți în Transilvania etc.; în plus, în manifestele PSDI în maghiară nu se menționa niciodată numele României.⁶⁴⁴

Așa cum opoziția maghiară era formată atât din organizații și partide cu statut legal, cât și din formațiuni cu activitate politică ilegale, clandestine, aceeași situație o întâlnim și în cadrul Opoziției române. În lupta politică din Transilvania, în anii 1945 și 1946, un rol distinct l-au avut legionarii care nu se încadraseră în partide politice, și acționau în cadrul unor organizații clandestine. O mare parte se înregimentaseră în partide; îi găsim în toate, de la

dreapta la stânga. Fiecare partid românesc a vrut să-i atragă pe legionari, pentru a-și mări ponderea electorală, dar, în același timp, fiecare își acuza adversarii că s-au transformat în adăpost pentru legionari. Conform unor statistici oficiale, cei mai mulți membri ai fostei Gărzi de Fier intraseră în partidele susținătoare ale Guvernului Petru Groza. În urma unui ordin circular dat de IGJ – 43064/10 noiembrie 1945 – au fost întocmite liste pe județe și pe partide. Se poate aprecia că documentul rezultat era corect, nefiind destinat publicității; fusese întocmit cu indicația dată de a se face „investigații discrete”. La sfârșitul lui 1945 erau înregistrați în PCR 2.258 legionari; PSD – 3.281; FP – 8.900; UP – 110; PNL-Ț – 338; PNȚ-A – 69. Total pentru partidele guvernamentale – 14.956. În același moment în PNȚ-M erau 237, iar în PNL-B erau 345: total Opoziție – 582.⁶⁴⁵ Fenomenul înregimentării legionarilor era constatat și de Burton Y. Berry, reprezentant al SUA la București, într-un raport către Departamentul de Stat, din 5 noiembrie 1945: PCR dorea să-și mențină poziția majoritară în viața politică, prin atragerea legionarilor și a minorității maghiare din Transilvania de Nord.⁶⁴⁶ Concomitent, sub pretextul luptei împotriva legionarilor, autoritățile arestau membrii ai partidelor istorice.⁶⁴⁷

În Transilvania fusese o activitate legionară intensă înainte de război. În județele Năsăud și Mureș fusese coordonată de Organizația „Grai, joc și cântec românesc”. În 1940, mulți membri ai acesteia se refugiaseră în România. În primăvara lui 1945, Organizația este reînființată, sub conducerea preotului Valeriu Antal; cuprindea mulți tineri și intelectuali. Totodată, tinerii și intelectuali maghiari și evrei s-au concentrat în FND, pe care-l conduceau. Astfel, acțiunea antiguvernamentală a legionarilor din regiune avea, și prin compoziția formațiunilor politice împotriva cărora luptau, o evidentă conotație națională. Un document al IGJ, din 28 februarie 1946, menționa: „Propaganda legionară se face pe tema că Țara, și în special Ardealul, și acum este stăpânită de unguri și de cei străini de neam”.⁶⁴⁸ În aceleași tipare acționau legionarii și în alte județe ale regiunii.

Pentru că acuza de legionarism era la modă, va fi folosită și de liderii maghiari pentru a incrimina partidele istorice. Ca să înegrească imaginea legionarilor, s-a recurs la un fals: în zona „secuiască”, la începutul lui 1946, a fost răspândit un manifest, în maghiară, declarat ca legionar – cu excese de limbaj, de un accentuat șovinism, îndreptat împotriva ungarilor. Se miza pe efectul psihologic în rândul maghiarilor care, văzându-se astfel amenințați de „reacțiunea română”, urmau să tragă concluzia necesarei lor unități în jurul UPM. Ancheta Legiunii de Jandarmi Odorhei concluziona: „Din conținutul și expresiile manifestului reiese că este făcut de o organizație șovinistă maghiară, în numele Gărzii de Fier române, pentru a pune populația românească din Ardeal într-o lumină defavorabilă față de locuitorii maghiari și față de Marile Puteri, pentru a arăta că românii sunt șoviniști și contra Poporului Maghiar.

Din simpla expresie a alineatului I al manifestului - «Voi, sclavi dintotdeauna ai nemților și italienilor» - se poate deduce că nu este opera Gărzii de Fier, căci și această organizație a fost cu idei fasciste și sclava nemților și italienilor”.⁶⁴⁹ În august 1946, presa de limbă maghiară semnala o acțiune „legionaro-manistă” la Rodna Veche, Năsăud: un „pogrom” antievreiesc; ancheta a descoperit, însă, și de data aceasta că era o mistificare – fusese o simplă bătaie, care „nu era infrafracțiune politică”.⁶⁵⁰

În timpul campaniei electorale, în Transilvania legionarii neînregimentați într-un partid au acționat pentru susținerea partidelor istorice, și mai ales PNT-Maniu. Aveau mai multe organizații clandestine, cu adepți în special printre studenți, intelectuali, militari deblocați.

În regiune existau și organizații clandestine care nu erau ale legionarilor, deși adesea li se punca această etichetă de către guvernamentali. În zona Toplița, în 1946 activa o astfel de organizație, în Munții Căliman, cunoscută sub numele de „Oțelul Negru”. A tipărit și răspândit mai multe manifeste semnate colectiv: „Un grup de intelectuali refugiați din cauza actualului regim”. Poliția anunța că erau îmbrăcați în uniforme militare românești.⁶⁵¹ Cea mai intensă activitate a avut-o Organizația Haiducii lui Avram Iancu. După dizolvarea batalioanelor de voluntari „Iuliu Maniu”, o parte din membrii acestora s-au retras în munți și au format grupe de rezistență anticomunistă. Procesul verbal de constituire al Organizației HAI era datat „1 decembrie 1944, orele 2 noaptea, în comuna Luncani, județul Turda”. Zona de activitate va cuprinde județele Năsăud, Ciuc, Mureș și Bucovina. În același document erau consemnate țelurile Organizației: „1. Trezirea conștiinței naționale [...] 2. A strânge cât mai mult elementele românești în jurul steagului nostru, educându-le în credința și dragostea de Dumnezeu, Rege și Națiune, aliniindu-le la momentul oportun contra comunismului. Colectarea de arme [...], urmând ca pentru desăvârșirea înarmării să ne adresăm Marilor Puteri prietene din Apus – SUA și Anglia. 4. Torpilarea pozițiilor oricărui guvern venit la cârma Țării, ce va lucra contra intereselor Neamului românesc.” Comandant era Gavrilă Olteanu; comandant adjunct Nae Paliacu și secretar general Dumitru Streanță.⁶⁵² Curând, HAI își va forma și o organizație de luptă armată – Divizia „Sumanele Negre” (denumire preluată de la vechiul Regiment grăniceresc „Sumanele Negre”, format, în secolul al XVIII-lea, din reprezentanți ai celor 44 comune grănicerești românești). În februarie 1946, Legiunea de Jandarmi Mureș înregistra o activitate foarte intensă a Organizației HAI, care avea legături „cu aproape toți intelectualii și tineretul din nordul județelor Năsăud, Mureș și Câmpulung Bucovina”.⁶⁵³ Va tipări mai multe manifeste, cu largă arie de răspândire, va întocmi chiar planuri de luptă de tip militar. *Planul nr. 1 de luptă*, datat 15 iulie 1945, Munții Bucovinei, indica drept scop al Diviziei „lupta pentru fericirea acestui Neam, pe care trădătorii falsei democrații de azi îl aruncă în ghearele

comunismului distrugător”.⁶⁵⁴ Fusesse pregătită și o *Proclamație către Țară*, „care se va citi la postul de radio-difuziune în momentul când se va reuși o întorsătură internă”.⁶⁵⁵ La 24 ianuarie 1946, Gavrilă Olteanu transmitea „Comandantului Mișcării Legionare, prin Organizația județeană Hunedoara”, o propunere de colaborare, „Pentru realizarea unui bloc al forțelor naționaliste din România. [...] Pentru viitor, o colaborare între Organizația HAI, Divizia «Sumanele Negre» și Mișcarea Legionară este absolut indispensabilă.”⁶⁵⁶ Tot pentru colaborare anticomunistă, Gavrilă Olteanu va trimite, în august-decembrie 1945, mai multe scrisori șefilor unor partide, instituții sau personalități. La 11 august îi transmitea lui Iuliu Maniu, prin Dumitru Streanță, un raport de activitate, începând cu acțiunea Batalionului de voluntari pe care-l condusesse. Anunța că, în acel moment, avea în vedere o insurecție, eventual în cadrul unui conflict sovieto-american, alături de occidentali și provocarea „unei revoluții de dezrobire a voinței naționale”; HAI va activa în favoarea PNȚ în cazul unor alegeri libere; cerea, în schimb, „sprijin moral”.⁶⁵⁸ Maniu nu a răspuns în scris; verbal, s-a eschivat, spunând emisarului că „personal nu se poate amesteca”.⁶⁵⁹ La 27 octombrie 1945, Olteanu scria episcopilor ortodocși de Timișoara, Arad, Sibiu, cerându-le ca Biserica Ortodoxă să fie „alături de lupta ce trebuie să o dea Neamul românesc pentru menținerea lui pe acest pământ”. O altă scrisoare va fi îndreptată către generalul Nicolae Rădescu, cu o propunere de colaborare. Iar la 5 decembrie îi scria din nou lui Iuliu Maniu, propunându-i colaborarea cu HAI.⁶⁶⁰ Diverși emisari au luat legătura și cu o serie de lideri liberali și ai Mișcării de Rezistență Națională. Ca și Maniu, liderii liberali s-au eschivat, Bebe Brătianu declarându-i lui Dumitru Streanță că „PNL nu poate duce o acțiune conspirativă. [...] PNL este un partid legal și are curajul de a da lupta pe față; nu se amestecă în organizații subversive”; și, în calitate de secretar general al partidului, nici nu putea sta de vorbă cu un emisar al Organizației HAI. În schimb, unii lideri mai tineri, ca Radu Vălsănescu și Mihai Fărcășanu, au declarat că, fără să angajeze partidul, erau de acord cu HAI.⁶⁶¹ Singurii cu adevărat receptivi la propunerile de colaborare ale lui Gavrilă Olteanu au fost liderii Mișcării Naționale de Rezistență – generalul Aldea și Colonelul Plesnilă; în martie 1946 au ajuns chiar la delimitarea regiunilor unde fiecare componentă a MNR (inclusiv HAI) urma să-și desfășoare activitatea. Regiunea rezervată lui Olteanu era delimitată de Sighet, granița de Nord a României până la județul Câmpulung, Bistricioara, Ceahlău, Bicz, Gheorghieni, Odorhei, Alba Iulia. Se fixau chiar și locuri de aterizare pentru avioanele occidentale ce urmau să vină!⁶⁶² Cea mai importantă acțiune a Organizației HAI a fost legată de alegerile parlamentare din 1946, în perspectiva cărora îndemna Opoziția la formarea unei alianțe anticomuniste din toate forțele politice neguvernamentale. În acest sens, va trimite scrisori liderilor politici ai Opoziției. La 5 martie 1946 îi scria lui Iuliu Maniu,

propunându-i ca cele două partide istorice să nu se mai critice între ele; propaganda electorală să nu cuprindă promisiuni, ci îndemnuri la luptă; să se formeze un „bloc unit” contra FND. Se încheia chiar amenințător: „Altfel de veți face, mergând separat în alegeri, veți suferi o înfrângere și, prin Dvs., Neamul întreg. Întâmplându-se aceasta, veți fi condamnați de întreaga suflare românească, de toate generațiile ce vor veni după noi.”⁶⁶³ O scrisoare similară era trimisă, în aceeași zi, prin Bebe Brătianu, și lui Dinu Brătianu.⁶⁶⁴ Liderii Mișcării Naționale de Rezistență, inclusiv cei ai Organizației Haiducii lui Avram Iancu, au fost arestați în 1946, ancheta și procesul fiind larg folosite în campania electorală pentru a acuza partidele istorice; procesul era finalizat pe 18 noiembrie, cu o zi înaintea alegerilor.⁶⁶⁵ În timpul anchetei, în arestul MAI, Gavrilă Olteanu s-a sinucis, conform versiunii oficiale, pe 31 august.⁶⁶⁶

MAI a anunțat, după ce s-a gândit câteva zile, că BPD și UPM au câștigat alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946. În schimb, Opoziția a anunțat că rezultatele reale i-au fost favorabile, comunicatul oficial falsificându-le. Din acel moment, o întreagă dispută s-a desfășurat în jurul acestei probleme; pe măsura aducerii la lumină a noi documente de arhivă, teza Opoziției fiind validată: a fost o victorie a ei, chiar dacă nu la nivelul de 80 la sută cât susținea, ci în jur de 52 la sută. Lămurirea raportului dintre anunțul Guvernului și realitate o poate da compararea a două documente: *Comunicatul oficial privind rezultatele alegerilor*⁶⁶⁷ și *Analiza rezultatelor alegerilor în datele sale reale*.⁶⁶⁸ Ultimul nu a fost publicat în epocă, fiind strict secret și destinat doar vârfurilor PCR; prezintă, așa cum scrie în titlu, rezultatele reale. În dreptul unora din județe, în al doilea document, pentru Opoziție nu e trecut procentajul, dar se poate deduce prin scăderea raportărilor pentru BPD și UPM. Pentru Transilvania de Nord-Est, cele două documente indică:

	Comunicatul MAI			Documentul strict secret		
	BPD	UPM	Opoziție	BPD	UPM	Opoziție
Bihor	47,86	29,71	14,12	16	35	40
Ciuc	9,61	79,16	6,61	9,61	79,18	6,61
Cluj	63,84	22,40	10,89	23	33	42
Maramureș	58,59	-	34,65	19	-	[80]
Mureș	46,43	38,62	9,52	25	35	35
Năsăud	56,48	-	35,54	35,38	-	61,69
Odorhei	6,72	87,72	2,89	7	74	19
Satu Mare	62,57	15,76	16,32	14,5	11,4	65
Sălaj	63,20	24,21	8,51	[lipsă	mențiune]	
Someș	67,06	15,23	12,63	22,80	18,60	54,10
Trei Scaune	7,45	80,61	10,73	9,5	75	9

Datele incluse în tabel reprezintă doar „actorii” principali; voturi au mai obținut și alte formațiuni, între acestea Partidul Țărănesc N. Lupu și Partidul

Social Democrat Independent Titel-Petrescu. Pe întreaga țară, BPD a obținut, conform documentului cu datele reale, în jur de 40 la sută; UPM în jur de 5 la sută; Comitetul Democratic Evreiesc în jur de 2 la sută. Adunând, ar rezulta aproximativ 47-48 la sută. Așadar, forțele guvernamentale au pierdut alegerile la nivelul Țării. În Transilvania de Nord-Est, Opoziția a obținut majoritatea absolută în patru județe (posibil cinci, cu Sălajul), iar UPM în trei județe; în alte trei, nimeni nu avea majoritatea absolută (în două, Opoziția avea majoritatea relativă, iar în unul Opoziția era la paritate cu UPM). Documentul „strict secret” înlătură falsificarea rezultatelor alegerilor făcută după exprimarea voturilor; însă, nu poate înlătura efectele acțiunilor vizând falsificarea rezultatelor, săvârșite înaintea sau în timpul alegerilor. Același document include o laudă U.P.M. –ului: „ Merită să fie scoasă în evidență U.P.M. Ea și-a dovedit influența și puterea de mobilizare a maselor din Transilvania, obținând aproape unanimitatea voturilor populației maghiare”.

Evidența fraudă electorală a provocat în Transilvania de Nord-Est multe incidente în timpul alegerilor și după, chiar și o încercare de insurecție. În județul Bihor, pe 19 noiembrie, la Archiș localnicii în frunte cu preotul ortodox au cerut rezultatul votului; pentru că nu li s-a dat, 200 oameni au pătruns în secția de votare și au devastat-o; au blocat șoseaua, oprind mașina Comisiei de votare; au rupt procesele verbale pe care le considerau false. Iar jandarmii au deschis focul. La Mersig, de asemenea s-a cerut rezultatul votului; secția a fost înconjurată; jandarmii trimiși rapid de la Oradea au deschis și aici focul. Asemenea incidente erau raportate din mai multe localități. Și în Sălaj au fost revolte locale și ciocniri ale locuitorilor cu jandarmii. În județul Satu Mare, aflarea rezultatului oficial al votului a trezit o vie agitație la Negrești, Arieșul de Pădure, Ardușat, Ilba, Seini; incidente erau raportate în zilele de 20 și 21 noiembrie. În Maramureș, se înregistrau proteste populare la Șugatag, Desești, Ferești, Dragomirești, Siliștea; jandarmii au intervenit operând arestări; cu toate acestea, Legiunea raporta senină: „În general, rezultatul alegerilor a fost primit cu entuziasm”⁶⁶⁹. De altfel, acesta a fost maniera folosită de autorități în întreaga regiune nordică a Transilvaniei: orice s-ar fi întâmplat, trebuia ca rezultatul să fie favorabil Guvernului și alegătorii să se declare mulțumiți. Excesul de zel pe această linie a fost atât de mare încât, în unele județe s-a ajuns chiar la raportări ilogice. În județul Bihor, numărul alegătorilor înscriși pe liste a fost de 261.711, iar numărul voturilor exprimate de... 261.711 - nu lipsise nici un alegător! Dar, Legiunea de Jandarmi raporta că numai în comuna Vadul Crișului, 180 membri ai PNȚ-Maniu au manifestat pentru că nu li s-a dat voie să voteze.⁶⁷⁰ În Sălaj erau 182.079 alegători înscriși, din care s-a anunțat că au votat ... 182.079!⁶⁷¹ Dintre toate manifestările de protest față de falsificarea rezultatului alegerilor, în județul Someș a fost cea mai puternică. Evoluția evenimentelor era atât de alarmantă, încât MAI a cerut organismelor de ordine să-i raporteze telefonic

din oră în oră ce se întâmplă. Comandamentul Unic Regional Cluj anunța, în seara de 20 noiembrie 1946, că un grup de aproximativ 500 țărani români din mai multe comune ale județului Someș au plecat spre Dej, pentru a protesta împotriva falsificării alegerilor; la ora 21, de la Cluj se raporta la DGP că mai multe coloane se îndreaptă spre centrul județului. A doua zi dimineața, ora 7,25, se anunța că în timpul nopții numărul țăranilor în drum spre Dej depășise 1.000; forțaseră barajul format de jandarmi la încrucișarea șoselei Chinăiești cu șoseaua Ileanda; au intrat în comuna Cășei la ora 22, unde s-au oprit pentru a înnopta; dimineața au reluat înaintarea, ajungând la bariera orașului. Foarte alarmate, autoritățile au blocat podul de peste Someș cu jandarmi și armată. Comandantul Garnizoanei, generalul Drăgănescu, prefectul județului, comandantul Legiunii de Jandarmi, șeful Poliției au venit pe pod, încercând să-i convingă pe țărani să se reîntoarcă acasă. Au fost refuzați. În raportul telefonat de Comandamentul Unic Regional Cluj la ora 12,58, se anunța că la bariera orașului Dej, dinspre comuna Cășeiu, erau încă 700 țărani înarmați cu furci, lopeți, ciomege, securi, „care vor să intre în oraș cu scopul de a provoca tulburări de ordine și agresivități”. Generalul Drăgănescu nu reușise să-i convingă să plece: „Aceștia, în loc să dea ascultare celor spuse de dl. general, au refuzat categoric, spunând că ei așteaptă pe ministrul lor [Emil Hațieganu, ministru fără portofoliu din partea PNT-Maniu] și au început să strige lozinci - «Afară cu ungurii!». Masele țărănești au fost rugate de dl. general să se dea zece pași înapoi, lucru pe care-l vor face și reprezentanții autorităților; dar aceștia în loc să dea ascultare invitației, s-au apropiat și mai mult de șefii autorităților”. În același timp, alți țărani, din comunele Tuiești și Cuzdrioara, înarmați, se apropiau de barieră; grupuri de țărani veneau și din comunele Corabia, Lețești, Mihăiești, Basta, Restian. În comuna Cheșu a fost întreruptă comunicația telefonică, prin dărâmarea unor stâlpi de telegraf. Pe acest raport detaliat, la MAI s-a pus rezoluția: „Ordin telefonic imediat. Se va trece imediat la împrăștierea lor cu toate forțele de care dispune. Orice întârziere și șovăire nu face decât să îngreuneze situația, fiindcă se vor aduna mai mulți”. Următorul raport anunța pătrunderea în Dej a unor coloane de țărani, care ajunseseră la 4-500 m de centrul orașului. Se aducea în mare grabă un pluton de ostași, care, împreună cu polițiștii și pompierii, au oprit înaintarea la ora 14,30. În sfârșit, la ora 17,15 se raporta că țărani fuseseră împrăștiați, după ce, pentru intimidare, soldații trăsese în aer. Au urmat arestări. În seara lui 21 noiembrie, Poliția a arestat și pe Ghiță Pop, „care, din informațiunile primite, ar fi organizat insurecția țărănească din Dej”.⁶⁷² Și Jandarmeria ajungea la concluzia că rebeliunea se produsese datorită unor „instigatori ai PNT și PNL”. Arestații au fost trimiși la Curtea Marțială, dar, prin Decretul regal din 23 ianuarie 1947 (“Monitorul Oficial”/27 ianuarie) au fost eliberați.⁶⁷³ Foarte supărată, conducerea MAI ordona, la 23 noiembrie 1946, să fie arestați toți „agenții provocatori ce cutreieră satele și instigă”.⁶⁷⁴

Iritate de mulțimea protestelor din unele județe ale Transilvaniei de Nord-Est, autoritățile centrale au hotărât, pe 14 decembrie 1946, ca pe fiecare județ și localitate să se întocmească liste cu funcționarii publici care în timpul alegerilor s-au manifestat contra Guvernului; DGP transmitea un ordin în acest sens comandamentelor unice. În liste urmau să intre toți funcționarii care participaseră la lupta electorală (evident, numai aceia care s-au situat de partea Opoziției), candidații în alegeri, delegații la secțiile de votare, membrii conducerilor partidelor de Opoziție. Membrii ai echipelor de propagandă ale acestora, cei care au vorbit la diferite întruniri; termenul de executare a ordinului – 18 decembrie 1946.⁶⁷⁵

În județele majoritar ungurești, nu s-a înregistrat nici un protest public împotriva rezultatelor alegerilor. În unele localități, precum Gheorghieni, Ciuc, au avut loc chiar manifestații de bucurie „pentru victoria în alegeri a Guvernului”.⁶⁷⁶ Iar pe 24 noiembrie, UPM sărbătorea, în sala Teatrului din Cluj, în prezența a 3.000 participanți, succesul. Obținuse 29 mandate de deputat pe listele proprii. Alți maghiari obținuseră mandate, fiind pe listele BPD, precum Szenkovics Sándor, ales la Satu Mare. Kurkó Gyárfás declara satisfăcut: „Niciodată în istorie nu s-a manifestat într-o unitate democratică așa de mare populația maghiară din Ardeal, ca la aceste alegeri”. În șase județe – spunea – 100% dintre maghiari votaseră cu UPM. La București, ungerii au votat cu BPD; de aceea „Fiecare deputat al nostru are un mandat și jumătate”. Și, înfierbântat, încheia: „De acum încolo nu vom sta, și o să fie nevoie să batem cu pumnul în masă. Acela care sabotează drepturile și caută neînțelegere, nu are loc în Parlament”. Anunța că toate legile antidemocratice vor fi retrase. În finalul întrunirii, fanfara de la „Dermata” intona „Imnul regal”, „Internaționala”, „Imnul Ungariei”.⁶⁷⁷ Și la nivelul maghiarilor de rând se manifesta o satisfacție reală față de rezultatul votului. Un document al Legiunii de Jandarmi Cluj, din 27 februarie 1947, reflecta această satisfacție: ungerii afirmau că „fac ce vor în România, fiindcă jumătate din parlamentul Țării îl formează deputații unguri”.⁶⁷⁸

În toată Transilvania ungerii lucrau intens pentru a valorifica rezultatul alegerilor: prin presiuni și amenințări, românii care fuseseră obligați, în timpul ocupației horthyste să treacă la confesiunile maghiare, erau împiedicați să revină la Ortodoxie; învățătorii maghiari îi „sfătuiau” amenințător pe părinții români să-și trimită copiii la școlile maghiare „deorece Ardealul va reveni Ungariei”; foarte multe primării și prefecturi își trimiteau corespondența oficială în limba maghiară; permanent erau lansate zvonuri privind reîncorporarea în Ungaria a Transilvaniei. Ideea revizuirii granițelor, împofida hotărârii de la Paris, era întreținută prin discursuri publice, predici în biserici, cu ocazia serbărilor populare. Se ilustrau pe această linie, atât „reacționarii” maghiari, cât și „democrații” maghiari. Punctul de maximă intensitate al propagandei de acest fel a fost atins, cu ocazia serbărilor de la 15

martie 1947.

Partidele istorice au contestat rezultatele anunțate ale alegerilor și i-au cerut Regelui să nu le valideze prin prezența lui la ședința de deschidere a Parlamentului din 1 decembrie 1946. Regele, însă, mai temător să nu-și piardă coroana, le-a făcut pe plac comuniștilor; de data aceasta nici nu a mai fost nevoie de pumnul în masă al lui Vișinski. Mai mult, în discursul său spunea: „Sunt fericit să mă găsesc în mijlocul reprezentanților Țării...”; și le ura deputaților aleși prin fraudă „Muncă rodnică”.⁶⁷⁹ Posibilul refuz al Regelui de a deschide lucrările Parlamentului nu se produsese; de aceea, satisfăcuți, deputații au transmis și ei un *Răspuns la Mesajul Tronului* plin de amabilități; era salutată „cu unanimă și deosebită dragoste” prezența Regelui la deschidere, și se lansa imediat o minciună: „Adunarea Națională a Deputaților, aleasă pentru prima oară prin votul liber exprimat al tuturor fiilor Țării [...] își reia activitatea pe cele mai largi baze democratice cunoscute în Istoria Țării noastre.”⁶⁸⁰

NOTE

1. ASRIB, fond D, dosar 6006, f.331-336. Alte note, pe aceeași temă și cu concluzii identice, 14 aprilie, 22 mai 1945 - Idem, f. 346-350, 425-430.

2. Printre altele, *Memoriul* (păstrat în Arh. PCR) avocatului Sinca Teofil, ajutor de primar la Satu Mare, în care se menționează: „Primarul Matolcsi Ludovic a periclitat grav interesele românilor. Din partea Primăriei s-a început o persecuție în contra românilor și a tot ce e românesc. Sub masca democrației, s-a început lupta contra introducerii administrației românești, fiind ajutată la aceasta de întreg aparatul funcționăresc rămas ca moștenire de la vechiul regim fascist”. Șovinismul secular îmbrăcat în haina democratică face ca românii din Satu Mare să nu simtă că ar fi eliberați de sub jugul tiraniei fasciste”. – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 360/1945, f. 1-9.

3. Idem, fond MAI, Direcția Administrației de Stat (în continuare DAS), dosar 4/1945, f.15-17. Decizia cu noua împărțire administrativă, 3363 A/20 aprilie 1945, va intra în vigoare pe 1 mai 1945. Decizia 20255 A/30 decembrie 1944, semnată de N. Rădescu, în calitate de ministru de interne, nu cuprinsese și județele din Transilvania de Nord – Idem, f. 97.

4. Idem, f. 36.

5. Idem, f. 98-100.

6. ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 266.

7. ANIC, fond DAS, dosar 11/1945, f. 68, 70.

8. Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei (în continuare IGJ), dosar 39/1945, f. 232.

9. Idem, dosar 32/1945, f. 35.

10. Idem, dosar 146/1945, f. 26-27.

11. Idem, dosar 39/1945, f. 253.

12. Idem, dosar 40/1945, f. 26. Între cei 300 erau și 24 funcționari cetățeni ai

Ungariei, care ar fi trebuit să plece conform Ordinului IGI 36188/1945 și Ordinului DGP 10562/1945 – Idem, dosar 20/1945, f. 46.

13. Idem, f. 59.

14. Idem, f. 43, 44.

15. Idem, dosar 32/1945, f. 171.

16. Idem, dosar 64/1945, f. 44.

17. Mihai Drecin, *Memoriile avocatului dr. Iulian Chitta – primul prefect român al județului Maramureș în primăvara anului 1945*, în „Analele Universității din Oradea”, seria Istorie – Arheologie – Filosofie, tom II, 1992. Legiunea de Jandarmi constata că menținerea funcționarilor din timpul ocupației horthyste, chiar și la Prefectură, provoca încrederea populației maghiare în revenirea Transilvaniei în cadrul Ungariei. – Arh. SRI București, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 22.

18. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 138/1945, f. 7.

19. Idem, dosar 325/1945, f. 2.

20. Mihai Drecin, *Memoriile...*, op. cit., p.97, consideră că încercarea secesiunii Maramureșului s-a datorat chiar Moscovei.

21. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. II, f. 2.

22. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 227/1945, f. 1-3.

23. Nicolae Lazarciuc fusese, în primăvara lui 1945, obiectul unei cercetări a DGP. Era acuzat că a transmis autorităților din Ucraina mai multe documente secrete; că a cerut ucrainenilor din România să nu facă serviciul militar în Armata română; a împiedicat executarea unor ordine ale Prefecturii. În raportul Inspectoratului Regional de Poliție Oradea se menționa că Lazarciuc era un vechi membru al PCR, dar și „un element șovin ucrainian”, care deținuse postul de subprefect în timpul cât județul fusese condus de Odoviciuc. – Idem, fond DAS, dosar 25/1946, f. 5. Chiar și Consiliul Politic de pe lângă Prefectura Maramureș cerea epurarea lui, în noiembrie 1945. Cu toate acestea, fiind președinte al Uniunii Democratice Ucrainiene din Sighet, în mai 1946, noul prefect, Teodor Bocotei, îi dădea o referință favorabilă, pentru că „s-a încadrat pe linia politică a PCR, e un bun luptător democrat și duce o frumoasă activitate printre ucrainenii pentru susținerea Guvernului de largă concentrare democrată Petru Groza”. Nu se va lua nici o măsură coercitivă împotriva lui Lazarciuc. Își va da demisia la 10 ianuarie 1947. – Idem, f. 1-3, 7,8; Idem, fond DGP, dosar 3/1946, f. 387.

24. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 227/1945, f. 4.

25. Idem, f. 5.

26. Idem, dosar 197/1945, f. 2-8. Guvernul cunoștea situația din Maramureș și din altă sursă. În ședința Consiliului de Miniștri din 28 iunie 1945, Lucrețiu Pătrășcanu a făcut o relatare a călătoriei sale în Transilvania de Nord, atrăgând atenția asupra urgenței unui ajutor pentru Maramureș: „Din toate provinciile vizitate, am constatat că Maramureșul este în cea mai mare suferință. [...] Oamenii aveau impresia că ne-am detașat de dânșii, că nu mai avem nici un fel de legături cu această provincie; deci, orice zvon de dezlipire era acceptat. Trebuie [...] să dăm o dovadă națională că purtăm interes acestei regiuni“. Guvernul aproba trimiterea imediată a unei caravane auto cu medicamente și zahăr. - Idem, fond Președinția Consiliului de Miniștri (în continuare PCM), Stenograme, dosar 6/1945, f. 77-79.

27. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. II, f. 3-4.

28. Idem, f. 10, 17.

29. Dumitru Șandru, *Bucovina și Maramureșul în planurile iredentei ucrainiene (1940-1947)*, în vol. *Relații româno-ucrainiene, istorie și contemporaneitate*, Satu Mare, 1999.

30. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. II, f. 14-15, 22.

31. Idem, f. 31.

32. Vezi Dumitru Șandru, *op. cit.*, p. 367-368.

33. ANIC, fond DAS, dosar 19/1945, f. 219.

34. Idem, f. 190.

35. Idem, f. 192-194.

36. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 42/1945, f. 3-4.

37. Idem, fond IGJ, dosar 147/1945, f. 108.

38. Idem, dosar 40/1945, f. 51. În județele „secuiești”, Teohari Georgescu a numit la conducere numai maghiari. În timpul inspecției, declara gazdelor: „În problema funcționarilor de la prefecturi și primării, vor fi angajați așa cum ați cerut dvs.” Tot acum indica libera folosire a maghiarei în administrație și libera arborare a drapelului Ungariei. – Idem, f. 171; vezi și „Scânteia” din 17 iulie 1945.

39. ANIC, fond IGJ, dosar 151/1946, f. 2-3. În toate organismele de Stat numirile se făceau numai pe criterii politice. – vezi și ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. VII, f. 119.

40. ANIC, fond IGJ, dosar 39/1945, f. 136; ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 124.

41. ANIC, fond IGJ, dosar 147/1945, f. 82-83.

42. Idem, dosar 146/1945, f. 3, 195; dosar 64/1946, f. 361.

43. Idem, dosar 65/1946, f. 6.

44. Idem, dosar 20/1945, f. 355.

45. Idem, dosar 64/1945, f. 48, 120; dosar 61/1946, f. 253; dosar 70/1946, f.

36.

46. Idem, dosar 20/1945, f. 160-163, 176; dosar 32/1945, f. 178.

47. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 74, 124.

48. ANIC, fond IGJ, dosar 39/1945, f. 136; fond DAS, dosar 11/1945, f. 8.

Actele de cercetare indică și solidarizarea prefectului cu pretorul. – Idem, f. 7, 10, 61.

49. Idem, fond IGJ, dosar 26/1945, f. 196, 199.

50. Idem, dosar 20/1945, f. 40.

51. Idem, dosar 40/1945, f. 180; pe raport, I.J. Cluj punea rezoluția: „Lasă-i în pace. Nu mai ațâțați spiritele.”

52. Idem, f. 12.

53. Idem, dosar 20/1945, f. 36, 171-172.

54. Idem, dosar 39/1945, f. 244.

55. Idem, dosar 32/1945, f. 87.

56. Idem, dosar 151/1946, f. 109.

57. Idem, dosar 26/1945, f. 195.

58. Idem, dosar 147/1945, f. 111; acțiuni revizioniste consemnate de 15 martie 1946 și în ASRIB, fond D, dosar 5464, f. 264, 272.

59. ANIC, fond IGJ, dosar 64/1946, f. 318-322 și fond DGP, dosar 3/1946, f.

16.

60. Idem, fond IGJ, dosar 64/1946, f. 243.
61. Idem, dosar 26/1945, f. 167.
62. Idem, dosar 64/1946, f. 237-238, 316-317; dosar 20/1945, f.37.
63. Idem, dosar 65/1946, f. 17-18.
64. Printre foarte multele documente ce prezintă asemenea acțiuni: ANIC, fond IGJ, dosar 20/1945, f. 41; dosar 25/1945, f. 108; dosar 26/1945, f. 15; dosar 40/1945, f. 207; fond DGP, dosar 41/1946, f. 3-6, 14-18; ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 79 ș.a.
65. ANIC, fond IGJ, dosar 25/1945, f. 188.
66. Idem, dosar 32/1945, f. 55;234; dosar 64/1946, f. 273-274; dosar 68/1946, f. 214; dosar 70/1946, f. 23.
67. Idem, dosar 64/1946, f. 85.
68. Idem, f. 228.
69. Idem, dosar 65/1946, f.222; fond DAS, dosar 5/1944, f.5-6.
70. Idem, fond IGJ, dosar 151/1946, f.224.
71. Idem, dosar 74/1946, f.13
72. Idem, f.15.
73. Idem, dosar 32/1945, f.208-209.
74. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 177/1945, f.3-4.
75. Idem, f.2; primitorul scrisese cu creionul pe document: "Tov. Pătrășcanu, trimis copie. 24.05.1945." Adresa Comitetului Regional PCR Cluj era scrisă și în maghiară.
76. Idem, fond IGJ, dosar 65/1946, f.222.
77. Idem, dosar 64/1946, f.26.
78. Idem, f.138-143 – constatare a L.J. Sălaj; Idem, f.146.
79. Idem, dosar 32/1945, f.2136-140. Problema limbii române în Justiție era ridicată de Lucrețiu Pătrășcanu și în ședința Consiliului de Miniștri din 28 iunie 1945. – Idem, fond PCM, dosar 6/1945, f.81.
80. Idem, fond DAS, dosar 83/1946, f.118.
81. Cel mai repede s-a rezolvat în județul Satu Mare, octombrie 1945. În orașul reședință de județ, din 247 străzi, 116 au rămas cu denumiri maghiare. În Maramureș, noile denumiri erau adoptate în decembrie 1945; în Mureș, Cluj, Sălaj, Trei Scaune, abia în aprilie 1946. – Idem, fond DAS, dosar 83/1946, f.39-45, 58-59, 62-79, 82, 110.
82. Idem, fond IGJ, dosar 26/1945, f.51.
83. Idem, dosar 43/1945, f.46
84. Idem, dosar 91/1945, f.45; inițial, o parte din județele Transilvaniei de Nord-Est (Trei Scaune, Odorhei, Ciuc) aparțineau de Inspectoratul de Jandarmi Sibiu.
85. Idem, dosar 43/1947, f.2-8; dosar 51/1947, f.2-14.
86. Idem, dosar 43/1945, f.187-191.
87. Idem, dosar 39/1945, f.79, 147.
88. Idem, f.142, 308.
89. Arh. M.Ap.N., F.II, 1535, c.589-592.
90. ASRIB, fond D, dosar 6006, f.413.
91. ANIC, fond IGJ, dosar 26/1945, f.157.
92. Idem, dosar 20/1945, f.197.

93. Idem, f.33-34.
 94. ASRIB, fond D, dosar 4037, f.349-350.
 95. ANIC, fond IGJ, dosar 20/1945, f.312; despre opoziția maghiarilor din comunele județului Trei Scaune la instalarea jandarmilor vezi și Idem, fond DAS, dosar 11/1945, f.19-21.
 96. Idem, fond IGJ, dosar 40/1945, f.44.
 97. Idem, f.148, 150.
 98. Idem, dosar 25/1945, f.20.
 99. Idem, dosar 40/1945, f.3.
 100. Idem, dosar 25/1945, f.21.
 101. Idem, f.6,7.
 102. Idem, f.9-10.
 103. Idem, dosar 40/1945, f.19; dosar 32/1945, f.109-113; dosar 65/1946, f.
- 21.
104. Idem, dosar 32/1945, f. 105-107 – memoriu în limba maghiară.
 105. Idem, dosar 20/1945, f.1-2.
 106. ASRIB, fond D, dosar 4037, f.282.
 107. „Scânteia” din 17 iulie 1945.
 108. ANIC, fond IGJ, dosar 20/1945, f.220; dosar 40/1945, f.228 .
 109. Idem, fond DAS, dosar 80/1945, f.10.
 110. Idem, fond IGJ, dosar 26/1945, f.82, 85.
 111. Idem, f.74 -81.
 112. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 79-80.
 113. Idem, f.117.
 114. Idem, f.124.
 115. ANIC, fond IGJ, dosar 26/1945, f.189 .
 116. Astfel de reclamații și concluziile cercetărilor: Idem, dosar 32/1945, f.
- 135, 179, 182, 183, 198 etc.
117. Idem, f. 195.
 118. Idem, dosar 26/1945, f.137.
 119. Idem, dosar 20/1945, f.378.
 120. Idem, dosar 26/1945, f.153-156. Memoriul UPM va fi adus la cunoștința tuturor legiunilor de jandarmi din Transilvania de Nord-Est. – Idem, f. 138.
 121. Idem, dosar 20/1945, f.372.
 122. Idem, dosar 65/1945, f. 74, 76; dosar 151/1946, f. 179, 180, 182.
 123. Idem, dosar 20/1945, f. 220; aceeași apreciere Idem, dosar 26/1945, f.
- 138.
124. ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 253.
 125. ANIC, fond IGJ, dosar 80/1945, f.10 .
 126. Idem, dosar 39/1945, f.242.
 127. Idem, dosar 20/1945, f.143.
 128. Idem, dosar 65/1946, f.137-138.
 129. Idem, dosar 64/1946, f.422-423.
 130. Idem, dosar 146/1945, f. 238-239. Pentru agresiunile împotriva jandarmilor din Ozun, Bicfalău, Cernatu de Sus și Cernatu de Jos, județul Trei Scaune vezi Idem, dosar 20/1945, f. 134-135.

131. Idem, dosar 65/1946, f.21.
132. Idem, dosar 39/1945, f.36.
133. ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 253.
134. Arh. M.Ap.N., F.II, 1535, c.591-592.
135. ANIC, fond IGJ, dosar 39/1945, f.271 .
136. Idem, dosar 32/1945, f.4.
137. Idem, dosar 146/1945, f.43-44.
138. Idem, dosar 65/1945, f.74.
139. Idem, dosar 25/1945, f.52, 59.
140. Idem, f.147.
141. Idem, f.47-56.
142. Idem, dosar 146/1945, f.85-90. Tribunalul județului Ciuc îi va condamna, la 7 decembrie 1945, doar la o amendă simbolică de 10.000 lei.
143. Idem, dosar 25/1945, f.212.
144. Idem, fond DAS, dosar 11/1945, f.12-13.
145. Idem, f.51-52.
146. Idem, fond IGJ, dosar 26/1945, f.215.
147. Idem, dosar 25/1945, f.184. Pentru refuzul ordinului de recrutare în județul Mureș – Idem, fond DAS, dosar 11/1945, f. 42-48.
148. Idem, f. 50.
149. Idem, fond IGJ, dosar 25/1945, f. 44.
150. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. II, f. 191.
151. Pentru salvarea românilor a fost nevoie de intervenția jandarmilor și grănicerilor. - ANIC, fond IGJ, dosar 26/1945, f. 173, 176, 180 .
152. Idem, f. 192.
153. Idem, dosar 32/1945, f. 218.
154. Idem, fond DAS, dosar 11/1945, f. 54-57. Pentru întreaga perioadă a recrutărilor, până la 20 octombrie 1945, DGP întocmea o amănunțită statistică a incidentelor violente din Transilvania de Nord-Est, dar și a altor manifestări antiromânești. – Idem, fond DGP, dosar 4/1945, f. 7-9.
155. Idem, fond IGJ, dosar 147/1945, f. 20-22.
156. Idem, dosar 40/1945, f.36; 68/1946, f. 105; 37/1947, f.226, 275-276,279, 348; 38/1947, f.26; 73/1947, f.69; ASRIB, fond D, dosar 5464, f. 161.
157. ANIC, fond, IGP, dosar 65/1946, f. 180.
158. Arh. M.Ap.N., F.II, 1535, c.590.
- 158 bis. MI, Centrul de Informatică și Documentare, Activitatea revizionist-iredentistă maghiară împotriva României, 1976, vol VII, f. 12-14, 20-23, 30-33 (documente preluate din AMAI, fond D, dosar 88302, vol 26, f. 55-59 și vol. 35, f. 226, 238-239; Idem, dosar 546, vol 303. f. 144-145).
159. Foarte multe rapoarte ale lui Gh. Diaconescu prezintă metodic anihilarea de către jandarmi a rezistenței armate în județul Trei Scaune; sinteza tuturor acestor rapoarte, din 20 august 1945, în ANIC, fond IGJ, dosar 79/1945, f. 25-29.
160. Idem, dosar 65/1946, f. 30-32.
161. Idem, dosar 20/1945, f. 129.
162. Idem, dosar 40/1945, f. 78. Alt document, al I. J. Mureș, din 9 august 1945, indică în detaliu conținutul depozitului de arme din casa lui Pila István: 36 arme

de război ZB, 18 arme de război germane, o mitralieră, patru arme de război maghiare etc. – Idem, dosar 79/1945, f. 13.

163. Idem, dosar 20/1945, f.312; 147/1945, f. 27.

164. Idem, dosar 25/1945, f.127-128; 40/1945, f. 77; 79/1945, f. 16, 20, 21, 27.

165. Idem, dosar 40/1945, f.50; ASRIB, fond D, dosar 5464, f.162.

166. ANIC, fond IGJ, dosar 20/1945, f. 354.

167. Idem, dosar 79/1945, f. 28.

168. Idem, f. 30-31.

169. Idem, dosar 25/1945, f.127-128. DSOP anunța L.J. Trei Scaune, la 17 octombrie 1945, că DGP, cu adresa 10.008/12 octombrie 1945, a înaintat dosarul lui Pila István Justiției. - Idem, dosar 32/1945, f. 211-212.

170. Idem, dosar 39/1945, f. 283-284; 40/1945, f. 251.

171. Idem, dosar 26/1945, f.73. În comuna Chibed, „primarul a ținut armamentul cu de la sine putere, așteptând momente favorabile pentru a uza de el contra elementului românesc și a căutat a demonstra populației că Jandarmeria e neputincioasă, fiind un înfocat iredentist maghiar”.

172. Idem, fond DGP, dosar 3/1946, f. 294.

173. Idem, fond IGJ, dosar 12/1947, f. 261.

174. Arh. M.Ap.N., F.II, 1535, c. 590.

175. ANIC, fond IGJ, dosar 67/1946, f. 220.

176. Idem, dosar 37/1947, f. 88.

177. Idem, dosar 64/1945, f. 41, 45 și ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. II, f. 229.

178. ANIC, fond IGJ, dosar 64/1945, f. 259.

179. În noaptea de 4/5 noiembrie 1945, în comuna Gorceiu, Sălaj, doi români au fost atacați cu grenade de către unguri; unul i s-au amputat picioarele. Medicul legist, maghiar, a refuzat să emită certificatul medical și, astfel, neavând baza legală, Curtea Marțială a Corpului IV Armată i-a eliberat pe ungurii agresori. - Idem, dosar 65/1945, f. 144-145.

180. Idem, dosar 40/1945, f. 184.

181. Idem, dosar 64/1945, f. 4.

182. Idem, dosar 20/1945, f. 51.

183. Idem, f. 42.

184. Idem, f.56; printre arestați și Emil Hațieganu; un funcționar român al Primăriei a fost și el arestat pentru simplul fapt că ceruse unor locuitori maghiari să arboreze și steagul României la casele lor. Vezi și Arh. MAE, fond 71/1939. E.9. Al doilea război mondial, dosar 189, f. 285-286.

185. ANIC, fond IGJ, dosar 25/1945, f. 148.

186. Idem, f.150. O serie de documente de arhivă – declarații de martor – adunate de Comisia de cercetare în perioada 6-10 august 1945, publică Vasile Lechințan, sub titlul *Cluj – 5 august 1945. Armata română reîntoarsă de pe front este insultată și atacată de ungurii din oraș*, în „Vatra Românească”, an II, iulie 1991, p.11. Tot aici și numele celor din Garda civilă de la „Dermata”, care au prestat serviciu pe 5 august 1945 la Chestura Poliției Cluj și au atacat Armata – toți 34 au nume maghiare.

187. ANIC, fond IGJ, dosar 25/1945, f. 151-152.

188. Arh. MAE, fond 71/1939. E.9. Al doilea război mondial, dosar 189, f.

285.

189. ANIC, fond DGP, dosar 2/1946, f. 15.

190. Idem, fond IGJ, dosar 25/1945, f. 170.

191. Idem, dosar 32/1945, f. 90.

192. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 22, 38.

193. Arh. MAE, fond 71/1939. E.9. Al doilea război mondial, dosar 189, f.

285.

194. ANIC, fond IGJ, dosar 20/1945, f. 170.

195. Idem, dosar 10/1946, f.6. De un tratament foarte ostil s-au „bucurat” și militarii români veniți din prizonierat din Occident. În aprilie 1946, un grup de prizonieri români, care veneau din Franța, la granița Ungariei au fost dezbrăcați de haine și li s-au furat toate bunurile de către grănicerii maghiari. - Idem, dosar 151/1946, f. 86. Un tren cu foști prizonieri români, repatriați tot din Franța, în mai 1946, a fost atacat în gara Püspökladány, din Ungaria, cu focuri de armă, de către 20 unguri între care și polițiști în uniformă; o parte dintre cei atacați au fost răniți; motivul atacului – trenul era pavoazat cu steagurile României. - Idem, f. 268. Foarte rău fuseseră tratați prizonierii români luați de Armata ungară în timpul luptelor din 1944; din cei 760 închiși în lagărul de la Festeszentmiklos 280 au murit. - Idem, dosar 78/1945, f. 4-12.

196. Idem, dosar 26/1945, f. 64.

197. Idem, dosar 40/1945, f. 231.

198. Idem, dosar 25/1945, f. 73. Transilvania de Nord-Est era împânzită cu manifeste chemând la rezistență împotriva Armatei române. Unul dintre acestea, răspândit în Cluj, era o chemare la luptă pentru Ungaria Mare: „Unguri, timpul ne grăbește. Chinurile suferințelor noastre strigă până la ceruri. Nu putem aștepta ajutor din nici o parte. Toată lumea este împotriva noastră. Numai o atitudine energică ne mai poate ajuta”. Semna Frontul Unic de Rezistență Maghiară. Alte manifeste aveau și harta Ungariei Mari. - Idem, fond DGP, dosar 1/1946, f. 201, 202, 222.

199. Idem, f. 103.

200. ASRIB, fond D, dosar 5464, f. 192-193

201. Idem, dosar 6006, f. 394.

202. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 125/1945, f. 3.

203. Idem, fond IGJ, dosar 65/1945, f. 253.

204. Idem, f. 250.

205. Idem, dosar 39/1945, f. 80.

206. Idem, dosar 65/1945, f. 246-247.

207. Idem, f. 263.

208. Idem, f. 255-256; 64/1945, f. 55-56; Idem , f. 52, se prezintă o situație asemănătoare în localitățile Barsaul de Jos, Roghia, Armiș, Manau, Leleiu, Ticău, Arduzel, Irina, Dindeștii Mic, Adoni.

209. Idem, dosar 64/1945, f. 55.

210. Idem, f. 44.

211. Idem, dosar 32/1945, f. 168.

212. Idem, f. 253.

213. Idem, dosar 146/1945, f. 49.
214. Idem, dosar 32/1945, f. 131.
215. Idem, dosar 26/1945, f. 207.
216. Idem, dosar 39/1945, f. 81.
217. Idem, dosar 32/1945, f. 98, 100.
218. Idem, dosar 64/1945, f. 172.
219. Idem, f. 296.
220. Idem, dosar 65/1945, f. 181-182 – campanie contra școlilor românești dusă în „Szabadszág” din Sălaj.
221. ANIC, fond IGJ, dosar 68/1946, f. 57.
222. Idem, dosar 71/1946, f. 24; 146/1945, f. 131.
223. Idem, dosar 74/1946, f. 15.
224. Idem, f. 79-80; 68/1946, f. 74.
225. Idem, dosar 65/1945, f. 240.
226. Idem, f.262. În aprilie 1946, în Sălaj funcționau 160 școli primare cu limba de predare maghiară, cu 15.967 elevi și 370 învățători, fiind vacante 23 posturi – un învățător avea în medie 45 copii; școli cu limba de predare română erau 261, la 28.078 copii, cu 518 învățători și 110 posturi vacante – unui învățător îi reveneau 54 copii.
227. Idem, f. 191. Falsificarea recensămintelor școlare era semnalată și în județul Trei Scaune; în unele localități, la fel ca în Sălaj, toți copiii de vârstă școlară erau înregistrați ca maghiari; la Bixad, învățătorul Gáll Balli recursese chiar la amenințări pentru a obține rezultatul ce-l dorea. – Idem, dosar 146/1945, f. 133-134.
228. Idem, dosar 65/1945, f. 49.
229. Idem, dosar 64/1945, f. 85-86.
230. Idem, dosar 40/1945, f. 24.
231. Idem, dosar 151/1946, f. 265.
232. Idem, f. 67.
233. Idem, dosar 64/1945, f. 172; 146/1945, f. 79, 80; 64/1946, f. 288; 65/1946, f. 64; 70/1946, f. 84.
234. Idem, dosar 146/1945, f. 128.
235. Idem, dosar 68/1946, f. 121.
236. Idem, f. 119.
237. Idem, fond DGP, dosar 3/1946, f. 17.
238. Idem, fond IGJ, dosar 70/1946, f. 14, 16.
239. Idem, dosar 64/1945, f. 126, 130, 132; ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. VII, f. 278.
240. ANIC, fond IGJ, dosar 64/1945, f. 86.
241. Idem, dosar 146/1945, f.4; fond DAS, dosar 34/1946, f. 1-8. Se înregistrau, în județul Ciuc, foarte multe amenințări și acte de violență fizică din partea personalului didactic maghiar față de elevii români. - Idem, fond IGJ, dosar 146/1945, f. 143.
242. Idem, fond MEN, Direcția Învățământului Secundar, dosar 582/1946, f. 16, 17.
243. Idem, dosar 607/1946, f. 1.
244. Idem, dosar 651/1946, f. 44-45.

245. Idem, f. 3-20. Referatul Comisiei era semnat numai de inspectorii români.

246. Idem, f. 40.

247. Idem, f. 42. Directorul Liceului românesc, Vasile Antoniu, se plânga Ministerului că s-a creat o „stare anarhică”.

248. Idem, f. 22-38. De menționat și faptul că, în timp ce toate liceele industriale românești erau împiedicate să funcționeze, la toate liceele industriale maghiare majoritatea cadrelor didactice erau încadrate ilegal; o anchetă făcută de MEN, în februarie 1946 a dus la concluzia că la liceele maghiare din Satu Mare, Oradea, Cluj, Târgu Mureș, Odorhei, doar 13 profesori erau încadrați legal; ceilalți fie nu aveau studiile necesare postului, fie erau cetățeni ai Ungariei; la Odorhei, nici un profesor nu era încadrat legal. - Idem, dosar 602/1946, f. 39-44.

249. Idem, dosar 601/1946, f. 58.

250. Idem, dosar 613/1946, f. 1-7.

251. Idem, dosar 600/1946, f. 53.

252. Idem, dosar 601/1946, f.7. Încă din toamna lui 1944, sub ocupație sovietică, Inspectoratul Școlar Regional Maghiar din Cluj făcuse numiri definitive în majoritatea școlilor din nord-estul Transilvaniei. - Idem, dosar 404/1946, f. 28-30.

253. Idem, dosar 601/1946, f. 1.

254. Statistica întocmită de MEN indica:

	grădinițe		școli primare		școli secundare	
	1939	1946	1939	1946	1939	1946
Nr. școli	27	323	781	2543	46	189
Elevi	2524	19909	56608	180148	8000	42898
Cadre didactice	35	333	1455	6509	702	2580

Se adăugau cele 601 școli confesionale maghiare, în care, în 1946 învățau 60759 elevi; dispuneau de 1473 cadre didactice. Iar din numărul total al școlilor particulare din România, aproximativ o treime erau de limbă maghiară. În învățământul de Stat, în județele din Transilvania de Nord-Est erau: Cluj – 5083 elevi; Bihor – 6715; Sălaj – 9956; Satu Mare – 5250; Mureș – 15744; Ciuc – 6789; Odorhei – 6848; Trei Scaune – 3350; Năsăud – 600; Maramureș – 424. (nu este menționat județul Someș). Era consemnat și numărul analfabeților, fără a fi precizat și pe etnii: 1.497.756 (între 7 și 50 ani); cei cu studii neterminate: 2.728.725. ANIC, fond MEN, Direcția Învățământului Secundar, dosar 600/1946, f.32-68; 603/1946, f.6, 19.

255. ANIC, fond DGP, dosar 2/1946, f. 182.

256. Idem, fond MEN, Direcția Învățământului Secundar, dosar 651/1946, f. 7.

257. Idem, fond DGP, dosar 2/1946, f. 139.

258. Stelian Neagoe, *Viața universitară clujană interbelică*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, vol. II, p. 361-367.

259. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 138/1945, f. 5-6.

260. Arh. M.Ap.N., fond CC al PCR, dosar 707, f. 1-2; despre Universitatea

din Cluj și dosar 711, f.2. Pe 29 ianuarie 1945, la sediul UPM din Cluj a avut loc o consfătuire a studenților maghiari, cu participarea lui Balogh Edgar și Nagy István, redactori la „Világosság”, Jancso Elemér, Pásztai Géza, Szabó Adalbert. Studenții au ajuns la concluzia că singura soluție era ca Transilvania să devină independentă, sub patronaj sovietic. - ASRIB, fond D, dosar 6006, d. 263; vezi și Mihai Drecin: *Ideea „Autonomiei Transilvaniei” în mediile politice maghiare și germane din provincie (primăvara 1944 – toamna 1945)*, în vol. *Istoria – ca experiență intelectuală*, Edit. Universității din Oradea, 2001 (Profesorului Viorel Faur la împlinirea vârstei de 60 ani), p. 362 .

261. ASRIB, fond D, dosar 6006, f. 248-250. Petru Groza, în ședința Consiliului de Miniștri din 10 martie 1945, dădea o altă interpretare întâlnirii dintre Hațieganu și Miskolczy: „Hațieganu s-a repezit la rectorul Universității și a spus: Ce, mai sunteți pe aici? Ieșiți afară!”. - ANIC, fond PCM, Stenograme, dosar 3/1945, f. 83.

262. *România. Viața politică în documente. 1945*, coordonator Ioan Scurtu, București, 1994, p. 202, 204.

263. ASRIB, fond D, dosar 7952, f. 43-47.

264. Idem, dosar 4037, f. 222-223.

265. ANIC, fond MCNC, Direcția Învățământului Superior, dosar 4374/1945, f. 28-30; 4381/1945; 4342/1945; 4394/1945 etc.

266. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 125/1945, f. 3-5.

267. Idem, fond MCNC, Direcția Învățământului Superior, dosar 4374/1945, f. 31-43. Președintele Comisiei de conducere a Universității Maghiare, Csögör Ludovic, va cere MEN și 504 posturi pentru personalul tehnico-administrativ; i se aprobă 300. - Idem, dosar 3397/1945, f. 169.

268. Idem, f. 172.

269. ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 291.

270. ANIC, fond MEN, Direcția Învățământului Secundar , dosar 603/1946, f. 19.

271. Idem, fond MCNC, Direcția Învățământului Superior, dosar 4374/1945, f. 171.

272. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 125/1945, f. 6.

273. ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 267-268 – cf. Buletinul de informații din 14 mai 1945 al SCI de pe lângă PCM; despre aceeași nemulțumire și în raportul SSI din 1 iunie 1945 - Idem, dosar 5464, f. 117.

274. Idem, f. 117-118.

275. ANIC, fond PCM, Stenograme, dosar 7/1945, f. 16-72.

276. Idem, fond MCNC, Direcția Învățământului Superior, dosar 4397/1945, f. 174, 178-183.

277. Idem, f. 173.

278. Idem, f.196. Totalul pe țară al studenților în anul școlar 1945/1946 era de 50.094 – Idem, fond MEN, Direcția Învățământului Secundar , dosar 603/1946, f. 13.

279. Idem, dosar 669/1946, f. 32-41, 161.

280. Idem, dosar 606/1946, f. 5, 63-64.

281. Idem, fond IGJ, dosar 47/1946, f. 113.

282. Idem, fond DGP, dosar 2/1946, f. 73. În multe centre ale Transilvaniei de Nord, la 6 martie 1946 manifestațiile progubernamentale au fost tulburate de simpatizanți ai lui Maniu, majoritatea tineri; s-au operat arestări la fel ca la Cluj.

283. Idem, f. 108.

284. Idem, f.138-139. Paralel exista o Societate a Studenților Maghiari. La 19 ianuarie 1946 se înființase și Organizația „Antal Mark”, pentru apărarea intereselor studenților evrei. Poliția anunța, la 1 martie 1946 și constituirea Societății „Avram Iancu”, cu caracter presupus legionar. - Idem, fond MEN, Direcția Învățământului Superior, dosar 669/1946, f.66; Idem, fond DGP, dosar 2/1946, f. 6.

285. Arhiepiscopul Bartolomeu, *Clujul universitar al generației 1946 în memoriile lui Valeriu Anania*, Cluj-Napoca, 1996, p. 10. Vezi relatarea aceluiași moment în interviul luat Arhiepiscopului Bartolomeu, la 7 aprilie 1998, în vol. Constantin Mustață, *Student la Cluj*, Edit. Studia, Cluj-Napoca, 2001, p. 273-291.

285 bis. Arh. CNSAS fond informativ, dosar 514, f.184.

286. Constantin Mustață, *op. cit.*, p. 258-260. Și Arh. CNSAS, fond Informativ, dosar 514, f. 95-96, 91-92, 90, 79-84 (în dosar documentele sunt legate invers cronologic). Primul raport al Chesturii Poliției Cluj asupra evenimentelor datează din dimineața lui 29 mai 1946. Printre altele, menționa și organizarea, pe 28 mai, ora 21,30, a unei manifestații a studenților „contra teroarei care se executa asupra studențimii, pentru a cere libertăți și a manifesta pentru rege”. Deși Poliția s-a opus, acțiunea a început, totuși. Ca urmare, autoritățile au cerut ajutorul pompierilor, jandarmilor și Armatei. Însă, „înainte de a se putea face vreo intervenție a forțelor chemate în ajutor, au sosit camioane încărcate cu muncitori, care au fost alarmați prin sunet de sirenă. [...] Studenții s-au refugiat o mare parte în căminul «Avram Iancu», unii în cinematograful «Select» și alții în alte părți”. Muncitorii au asaltat căminul și au început devastarea lui. „Această manifestație s-a terminat la orele 0,30 iar la 1,00 au început să se tragă clopotele de la biserica din Mănăștur, iar în centrul orașului au operat arestări. Idem, f. 99. Într-un alt raport, din 30 mai, Chestura Poliției indica și doi răniți grav în atacul căminului studențesc: Mareș Ioan și Rațiu Septimiu. Tot aici se menționează că manifestația studenților români din noaptea de 28/29 mai a fost masivă, Poliția neputându-i identifica pe conducători, deoarece „Coloana de manifestați și grupurile dimprejur erau dese”. – Idem, f. 102.

287. Document publicat de Vasile Lechințan, în vol. Constantin Mustață, *op. cit.*, p. 263-268.

287 bis. Arh. CNSAS, fond Informativ, dosar 514, f. 65,

288. Idem, f. 34. Alt manifest, semnat „Studenții liberi”, chiar îi acuza de trădare pe cei ce hotărâseră încetarea grevei. Idem, f. 9, 16.

288 bis. Arh. CNSAS, fond Informativ, dosar 514, f. 11. Documentele DGP confirmă tot acest curs al evenimentelor. ANIC, fond DGP, dosar 3/1946, f. 401-405, 422-423, 447; dosar 4/1946, f. 395; Arh. M.Ap.N., fond CC al PCR, dosar 1667, f. 1. La 50 de ani de la evenimentele din Cluj, Matei Boilă își amintea că Organizația Tineretului Universitar Național Țărănesc „conducea manifestația studenților de atunci”. – Vezi *Un episod al manifestațiilor studențești din 1946 de la Cluj*, în vol. *Anul 1946 – începutul sfârșitului*, Fundația Academia Civică, 1996, p. 355. Însă, Din documentele de arhivă rezultă faptul că autoritățile comuniste au afirmat că manifestațiile studențești ar avea caracter politic, pentru a putea învinui PNT-ul, în

contextul campaniei electorale din 1946. În realitate, liderii studenților nu erau membri ai TUNȚ, și, mai mult, au condamnat încercarea de a se da o tentă politică acțiunilor lor. În toate documentele anchetei, numele liderilor TUNȚ nu apar; cel al lui Matei Boilă este menționat în treacăt, o sigură dată. Alți participanți – Raul Volcinschi, Ion Gavrilă-Ogoranu – își amintesc, așa cum consemnau și documentele de arhivă, că în frunte s-a aflat Valeriu Anania. Vezi *Anul 1946...*, *op. cit.*, p. 362-370. De asemenea, nici unul dintre foștii studenți intervievați de Constantin Mustață nu-l menționează măcar pe Matei Boilă drept conducător și nici despre rolul TUNȚ nu amintesc. În schimb, Valeriu Anania și cei consemnați de acesta sunt recunoscuți. Vezi Constantin Mustață, *op. cit.*, 212-236. În repetate rânduri, în documentele Ministerului de Interne, Valeriu Anania apare ca lider principal al studenților; de aceea, prin ordinul nr. 7817 S/1 iunie 1946 al DGP către Inspectoratul Regional de Poliție Cluj, la punctul 1, se cereau datele biografice ale lui Valeriu Anania. – Arh. CNSAS, fond Informativ, dosar 514, f. 72. Răspunsul venea imediat. – Idem, f. 70-71.

289. ANIC, fond MEN, Direcția Învățământului Superior, dosar 669/1946, f.92, 93, 174; Idem, fond DGP, dosar 4/1946, f. 23, 160.

290. Constantin Mustață, *op. cit.*, p. 300. Tot aici, p. 269-272, o cronologie a evenimentelor din Cluj între 24 ianuarie 1946 și 18 iunie 1946, întocmită de Vasile Lechințan. Centrul Studențesc „Petru Maior” se va reînființa la 27 mai 1992. Întreaga problemă a manifestațiilor studențești, la Petre Țurlea, *Studențimea română din Cluj 1944-1946*, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006.

291. ANIC, fond IGJ, dosar 69/1946, f. 8.

292. Idem, dosar 45/1946, f. 266.

293. Idem, f. 237.

294. Idem, f. 191.

295. Idem, f. 192.

296. Idem, f. 227, 249. Ad-hoc a fost întocmit și un text, adecvat momentului, al Crezului. Circula, în mai multe variante și o poezie – pamflet: „O ce veste minunată / de la Bădăcin se arată, / Cerul strălucea, / Și Maniu venea, / Pe calea ferată. [...] / Și din Cluj și Mănăstur / Stau studenți-n ajutor. / Și ungerii cum treceau, / Drept în cap îi doborau. [...] / Sus Armata, jos Dermata, / Iacă așa se-nvârte roata, / Și la stânga și la dreapta, / Hip, hip, ura / Trăiască Maniu Ghiula.” – Idem, fond DGP, dosar 5/1946, f. 52-54.

297. Idem, dosar 61/1946, f. 4. Teama de „spiritul național” intrase și în conducerea PCR. La ședința FUM din 26 noiembrie 1946, pentru pregătirea sărbătoririi zilei de 1 Decembrie, Luká László anunța alarmat: „La Brașov au venit 20 studenți de la Cluj, pentru a pregăti manifestația reacțiunii. În toată Țara, mai ales în Ardeal, am teamă că vor pregăti o manifestație antimaghiară. Și aceasta, în momentul de față, nu ne convine de loc.” - Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 113/1945, f. 4. Pentru problematica acțiunilor studențești de la Cluj, vezi și Dănuț Doboș, *Ingerințe politice în viața universitară clujeană (1945-1958)*, în Anuarul Institutului „A.D. Xenopol”, tom XXXIII, 1996, p. 225-240; Ovidiu Bogzan, *Diplomația franceză despre manifestațiile universitare de la Cluj din 1946*, RI, 1-2/1998, p. 31-42.

298. ANIC, fond IGJ, dosar 39/1945, f. 62. Márton Áron era fiu de țaran din județul Ciuc. Timp de 18 luni, din 1916, a fost preot militar pe front, fiind rănit de trei ori; în 1918 era locotenent de husari în Divizia Secuiască, atât de cunoscută pentru

atrocitățile împotriva românilor la sfârșitul primului război mondial. Ca episcop romano-catolic va ajunge lider spiritual al maghiarilor din Transilvania. Vezi și Florin Chiriac, *Episcopul Márton Áron, un dușman neîmpăcat a tot ceea ce este românesc*, în „Dosarele Istoriei”, VII, nr. 11 (75)/2002, p. 34-35 și Ovidiu Bozgan, *Áron Márton (1896–1980)*, în „Arhivele Totalitarismului”, XI, nr. 3-4 (40-41)/2003, p. 213-214; Costel Cristian Lazăr, *Episcopul roman-catolic Márton Áron în atenția Statului român în primii ani după 1944*, în *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, coordonatori Vasile Ciobanu, Sorin Radu, Edit. Techno Media, Sibiu, 2008, vol. III, p. 229-243; și Petre Țurlea, *Răspuns glorificării unui naționalist șovin: Márton Áron*, în „Angusta”, 13, 2009, p. 225-238.

299. ANIC, fond IGJ, dosar 39/1945, f. 58.

300. Idem, f. 56, 57.

301. Idem, f. 54, 55.

302. Idem, dosar 65/1946, f.146-152; informație de la prof. univ. Zamfir

Zorin.

303. ANIC, fond IGJ, dosar 65/1946, f. 152-155.

304. Idem, f. 163.

305. Idem, f. 164-165.

306. Idem, dosar 40/1945, f. 136.

307. Idem, dosar 26/1945, f. 2.

308. Idem, dosar 20/1945, f. 331.

309. Idem, dosar 40/1945, f. 176.

310. Idem, dosar 20/1945, f. 332.

311. Idem, f. 334.

312. Idem, dosar 146/1945, f. 2.

313. Idem, dosar 38/1946, f. 6.

314. Idem, dosar 32/1945, f. 169.

315. Idem, dosar 64/1945, f. 40.

316. Idem, dosar 28/1946, f. 26.

317. În biserica romano-catolică, preotul Hentes Nicolae începea și termina slujba religioasă cu Imnul Ungariei. Era același care, în 1942-1943 a cerut Armatei maghiare să aresteze 120 români, aceștia vor fi incluși în detașamente de muncă forțată și tratați sălbatec. După ce i s-a satisfăcut cererea, preotul ungar a exclamat satisfăcut, chiar în biserică: „Am scăpat de un număr de 120 români împruțiți!” – Arh. SRI București, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 74.

318. Idem, f. 86, 136.

319. Idem, vol. III, f. 56.

320. ANIC, fond IGJ, dosar 26/1945, f. 49.

321. Idem, dosar 146/1945, f. 83.

322. Idem, dosar 147/1945, f. 10.

323. Idem, dosar 2/1946, f. 55, 56; 64/1946, f. 230; 65/1946, f. 30.

324. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. III, f. 40. Despre agresiuni ale maghiarilor împotriva bisericilor ortodoxe din Bihor și în ANIC, fond IGJ, dosar 64/1945, f. 85; 28/1946, f. 26.

325. Idem, fond DGP, dosar 60/1946, f. 195; 61/1946, f. 160-161.

326. Idem, fond IGJ, dosar 68/1946, f. 369-375.

327. Idem, dosar 38/1947, f. 10, 181; Idem, fond DGP, dosar 2/1946, f. 180-181.

327 bis.MI, Centrul de Informatică și Documentare, Activitatea revizionist-iredentistă maghiară împotriva României, Documentar 1976, vol VII, f.17, 29, 28, 39, 60, 67 (documente preluate din AMI, fond D, dosar 245, vol I, f.6-9, dosar 388, vol. I, f. 126-156, 163-164, dosar 546, vol. 476, f.331-338; Idem, fond Operativ, dosar 88.302, vol 15, f. 332-327).

328. ANIC, fond IGJ, dosar 40/1945, f 240.

329. Idem, dosar 39/1945, f.76.

330. ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 182, 347.

331. ANIC, fond IGJ, dosar 40/1945, f. 168. În Primăria Cluj erau 20 funcționari cetățeni ai Ungariei.

332. Idem, dosar 20/1945, f. 55.

333. Idem, f. 54.

334. Idem, dosar 26/1945, f.105-108. Cetățenilor Ungariei care au acceptat să se repatrieze, Teohari Georgescu le-a pus la dispoziție vagoane speciale, în iulie 1945. - Idem, dosar 40/1945, f. 9.

335. Idem, fond DGP, dosar 74/1944, f. 32-33.

336. Idem, f. 115.

337. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 125/1945, f. 2, 6-7.

338. Idem, fond IGJ, dosar 64/1945, f. 306.

339. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 57/1945, f. 10-11.

340. Idem, fond IGJ, dosar 64/1945, f. 55-56; 64/1945, f. 135.

341. Idem, dosar 146/1945, f. 153.

342. Idem, dosar 74/1945, f. 63.

343. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 135.

344. Idem, dosar 5464, f. 45. Țăranii unguri nu au mai predat cereale în contul Armistițiului, pentru URSS; afirmau că au nevoie de ele pentru întreținerea copiilor ce vor veni din Ungaria. Ca urmare, țăranii români au fost obligați să dea și cotele refuzate de maghiari. – Situația din Mureș prezentată în ANIC, fond IGJ, dosar 146/1945, f. 160.

345. Idem, fond DGP, dosar 11/1946, f.276; Idem, fond IGJ, dosar 146/1945, f. 108, 160, 262; 68/1946, f. 263-264.

346. Discurs publicat de Florin Constantiniu în *PCR, Pătrășcanu și Transilvania (1945-1946)*, Edit. Enciclopedică, București, 2001, p. 151.

347. Idem, p. 204.

348. ANIC, fond IGJ, dosar 147/1945, f. 129.

349. Idem, dosar 64/1946, f. 194.

350. Idem, f. 198 – raport din 23 iulie 1946.

351. Idem, f. 193-194, 195-196.

352. Idem, dosar 147/1945, f. 131.

353. Idem, dosar 64/1946, f. 188-189, 197, 198-199.

354. Idem, , f. 368-370.

355. Idem, , f. 187, 197.

356. Idem, dosar 147/1945, f. 129.

357. Idem, dosar 64/1946, f. 368-370.

358. Idem, fond DGP, dosar 60/1945, f. 84.

359. Idem, dosar 3/1946, f. 284-285. Colonizarea secuilor se dorea chiar și în satele săsești dintr-un județ dominat de maghiari, Odorhei. La Conferința FND pentru Transilvania de Nord-Est, Cluj, februarie 1945, Vardancik Bilciuk, reprezentat al UPM, va face o cerere în acest sens, pentru a fi înscrisă între obiectivele „partidelor democratice”; a fost respinsă, “pentru că ar fi întâmpinat rezistență din partea populației românești din acele părți și nu poate fi acceptată din motive politice”. - Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 138/1945, f. 11.

360. Idem, fond IGJ, dosar 37/1947, f. 173.

361. Idem, dosar 25/1945, f. 37. (Viza comunele Vața, Laurenii, Mureni).

362. Idem, dosar 147/1945, f. 131-132.

363. ASRIB, fond D, dosar 5464, f. 185.

364. Idem, dosar 4037, f.376; Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 153.

365. ANIC, fond IGJ, dosar 40/1945, f. 222.

366. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 78/1948, f. 4.

367. Idem, fond DAS, dosar 24/1945, f. 310, 314.

368. Idem, fond DGP, dosar 64/1945, f. 2-3.

369. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 57/1945, f. 12. (Andreas Smidt – fost șef al Grupului Etnic German din România).

370. ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 240-241. O încercare de evacuare în masă a sașilor se făcuse și imediat după lovitura de Stat de la 23 august 1944, înspre Germania; plecaseră numai aproximativ 30.000. Vezi Claudiu Mihail Florian, *Situația etnicilor germani din Transilvania 23 august – 12 septembrie 1944*, în „Arhivele Totalitarismului”, VII, 22-23, 1-2/1999, p. 68-79.

371. ANIC, fond CC - PCR, Cancelarie, dosar 57/1945, f. 6-13, 16.

372. Idem, dosar 125/1945, f.8. Pentru persecutarea șvabilor, vezi și Dr. Ernst Hauler, *Istoria nemților din regiunea Sătmarului*, Edit. „Lamura”, Satu Mare, 1988, p. 70-72.

373. ANIC, fond DGP, dosar 3/1944, f. 3.

374. Idem, dosar 55/1944, f.16. Vezi și Dumitru Șandru, *Politica Statului român față de minoritatea germană și maghiară 1944-1946*, în „Arhivele Totalitarismului”, VII, 22-23, 1-2/1999, p. 92.

375. ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 281.

376. “Monitorul Oficial”, partea I, nr. 176/6 august 1945, p. 8-9.

377. ANIC, fond DGP, dosar 64/1945, f. 53.

378. Idem, fond IGJ, dosar 80/1945, f. 14.

379. Idem, dosar 20/1945, f. 394.

380. Idem, dosar 65/1945, f. 97.

381. Idem, , f. 89.

382. Idem, , f. 90-91; Dumitru Șandru, *Politica..., op. cit.*, p. 92.

383. Idem, fond IGJ, dosar 70/1946, f. 59; 151/1946, f. 158.

384. Idem, dosar 37/1947, f. 177.

385. Idem, fond DGP, dosar 2/1946, f.122; aceeași informație și la Dumitru Șandru, *Politica..., op. cit.*, p.92.

386. Arh. M.Ap.N., F.II, 1.535, c. 587.

387. Document prezentat de Dumitru Șandru, *Politica..., op. cit.*, p. 93.

388. ANIC, fond IGJ, dosar 151/1946, f. 158.

389. Idem, fond DGP, dosar 60/1946, f. 82.

390. Idem, fond IGJ, dosar 64/1946, f. 368-370.

391. Idem, dosar 123/1946, f. 68.

392. Idem, dosar 68/1946, f.157-161; Idem, fond DGP, dosar 3/1946, f. 238, 284-285; 60/1946, f. 137-138.

393. Idem, fond IGJ, dosar 68/1946, f. 59.

394. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie*, ed. de Sanda Tătărescu-Negropontes, Edit. Enciclopedică, București, 1996, p. 501.

395. ANIC, fond DGP, dosar 92/1947, f. 101-124. Nu era o noutate. Într-un raport din 20 martie 1946 al DGP, se menționa că Parohia romano-catolică din Brașov primise ordin de la Episcopia din Alba Iulia pentru a face un recensământ, în aceleași coordonate, cerut de Budapesta, indicând includerea germanilor; termenul dat era 31 martie 1946. - Idem, dosar 2/1946, f. 181.

396. ASRIB, fond D, dosar 5451, f. 605-607.

397. ANIC, fond DGP, dosar 64/1945, f. 34.

398. ASRIB, fond D, dosar 5451, f. 708.

389 bis. MI, Centrul de Informatică și Documentare, Activitatea revizionist-iredentistă maghiară împotriva României, Documentar 1976, vol II, f. 26, 38-41 (documente preluate din AMI, fond Operativ, dosar 88.302, vol 15, f.147, 323-327). Dintre personalitățile ajunse în U.P.M., era identificat de către S.S.I. și scriitorul Asztalos István, într-o notă din 4 septembrie 1945. A.I. „sovunist” cunoscut, se întorsese în Ungaria și ajunsese în Comitetul de Conducere al U.P.M. Cluj. În ianuarie 1943, din deschiderea stagiunii Teatrului Național Maghiar din Budapesta, i se prezentase piesa „Pisica Neagră”; o „lucrare de propagandă antiromânească, care a fost mult elogiată de presa fascistă”. În septembrie 1945, ca șef al secției de Presă al U.P.M. Cluj și membru al Asociației Scriitorilor Unguri din România, „continuă să desfășoare propagandă antiromânească”, - Idem, f. 15 (document preluat din AMI, fond Operativ, dosar 88.302, vol 6, f. 410).

399. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 108/1945, f. 6-7.

400. Idem, dosar 4415, f. 30.

401. Idem, dosar 7622, f. 36.

402. Idem, dosar 5464, f. 109.

403. Idem, f. 91.

404. Idem, f. 102-103.

405. ANIC, fond DGP, dosar 64/1945, f. 38-39.

406. Idem, f. 47, 48.

407. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 56/1945, f. 4-5.

408. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. II, f. 184.

409. Idem, dosar 5451, f. 581.

410. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 56/1945, f. 3-4.

411. La ședința Biroului FND din 20 noiembrie 1945, Luká László explica: “UPM nu este totuși un partid; el mobilizează toate straturile sociale ale ungarilor. E o organizație etnică națională, așa că a fi membru al acestei organizații nu exclude că ei

pot fi membri și ai altor partide”. - Idem, dosar 108/1945, f. 6.

412. Idem, dosar 42/1946, f. 5.

413. Idem, fond IGJ, dosar 39/1945, f. 166.

414. ASRIB, fond D, dosar 5451, f. 680-681.

415. ANIC, fond IGJ, dosar 39/1945, f. 246. Informații de același tip și în Buletinul din 14 mai 1945 al Serviciului Centralizării Informațiilor de pe lângă PCM-ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 252.

416. ANIC, fond IGJ, dosar 39/1945, f. 134.

417. Idem, f. 245.

418. Idem, f. 198.

419. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. III, f. 78. Într-un raport al Postului Jandarmi Livada, Satu Mare, se menționa: În momentul revenirii jandarmilor români, ungurii au intervenit la PCR Satu Mare și la Prefectură, cerând interzicerea instalării acestora. - Idem, vol. I, f.80. Din același județ, șeful Postului de jandarmi Micula aprecia: “Populația minoritară se bucură de actuala conducere [Guvernul Petru Groza], întrucât ei consideră democrația ca cel mai bun paravan pentru a-și menține tendințele lor șoviniste.” - Idem, f. 86.

420. Idem, vol. II, f. 215.

421. Idem, vol. I, f. 40; șeful Postului de jandarmi Ocna Șugatag, plt. Oarfă Grigore, raporta: datorită faptului că maghiarii sunt înscrși în PCR, “sunt foarte greu de urmărit”. Idem, f.41. O concluzie generală, privind Transilvania de Nord-Est în întregime, în Buletinul din 13 iunie 1945: „Ungurii din Ardeal s-au înscris în Partidul Comunist numai pentru a câștiga simpatia și încrederea rușilor, de la care speră că le vor da Ardealul.” - Idem, dosar 4038, f. 57.

422. ANIC, fond IGJ, dosar 32/1945, f.109-113; 25/1945, f.32 (alt raport al I.J. Oradea, din 13 august 1945, în același sens).

423. Idem, dosar 146/1945, f.33.

424. ANIC, fond IGJ, dosar 32/1945, f.39-42.

425. Arh. M.Ap.N., Microfilme, rola 376, c. 644-651 - în maghiară. Cf. Documentului, la Congres fuseseră reprezentanți ai maghiarilor din 23 județe, „fără deosebire de vârstă, sex și confesiune”. Procesul verbal al lucrărilor Congresului - Idem c. 427-458. *Rezoluția a fost publicată în vol. 1945. România. Viața politică în documente, op. cit.*, p.250-251; este preluată din „Universul” din 17 mai 1945 - de aceea se indică drept dată a adoptării 17 mai, în loc de 12 mai.

426. Arh. M.Ap.N., Microfilme, rola 376, c. 652-656. Congresul UPM prezentat și în vol. 2 din *Istoria României. Transilvania, op. cit.*, p. 1629.

427. ANIC, fond IGJ, dosar 25/1945, f. 12-15.

428. Idem, dosar 74/1946, f. 312-316; 146/1945, f.138, 271, 272.

429. Idem, dosar 74/1946, f. 317-318; 146/1945, f. 16.

430. Idem, dosar 71/1946, f. 38. Din aripa violent revizionistă a UPM Mureș, făceau parte mai ales intelectuali. - Idem, fond DGP, dosar 1/1946, f. 102.

431. Idem, fond IGJ, dosar 25/1945, f. 41.

432. Idem, dosar 151/1946, f. 48, 211, 229.

433. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 56/1945, f. 4.

434. Procesul verbal al lucrărilor în Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, rola 376, c. 561-637.

435. Idem, c. 638-641.
436. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 108/1945, f. 6-9.
437. Petre Țurlea, *8 noiembrie 1945*, Academia Română, INST, 2000.
438. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 113/1945, f. 2-4.
439. Idem, fond IGJ, dosar 146/1945, f. 171-173.
440. Idem, dosar 74/1946, f. 319.
441. Idem, dosar 20/1945, f. 10.
442. Idem, dosar 40/1945, f. 226.
443. Idem, dosar 20/1945, f. 128.
444. ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 1.
445. ANIC, fond IGJ, dosar 32/1945, f. 7, 14. Trecerea frontierei de către unguri, sub protecție rusă și Idem, f. 242.
446. Idem, dosar 151/1946, f.122., 2/1946, f. 218.
447. Idem, dosar 40/1945, f. 5.
448. Idem, dosar 39/1945, f. 73-74; și Idem, fond DAS, dosar 11/1945, f. 37 – unde se indică și armamentul furat: două mitraliere, 12 puști ZB, 2.800 cartușe etc. Arh. SRI. București, fond D, dosar 4037, f. 33. Comandamentul sovietic din Salonta a arestat fără motiv, în august 1945, timp de șapte zile, pe secretarul comunei Tinca, Cioară Ignatie. Și învățătorul român din aceeași comună a fost atacat de patru soldați sovietici, care i-au devastat casa, ocazie cu care au împușcat două persoane. – ANIC, fond IGJ, dosar 60/1945, f.297. În comuna Ghioroc incidentele s-au repetat pe 27 aprilie 1945, când au sosit în localitate 20 unguri înarmați din Salonta, comandați de doi ostași sovietici; au tras asupra postului de jandarmi; au împușcat un locuitor; au furat toate armele; i-au arestat pe jandarmi. - ASRIB., fond D, dosar 4037, f. 185. Pentru Alejd - ANIC, fond IGJ, dosar 47/1945, f. 261.
449. Idem, f. 5-6.
450. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 46.
451. ANIC, fond IGJ, dosar 20/1945, f.152; 49/1945, f. 25-26; alte atacuri ale soldaților ruși – Idem dosar 59/1945, f. 33.
452. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 80. În iulie 1945, românii din Tăuți Măgheruș, Satu Mare, au fost reclamați la ruși – cântau „cântece antisovietice”; în realitate erau cântece patriotice românești. - ANIC, fond IGJ, dosar 20/1945, f. 244.
453. Idem, dosar 59/1945, f. 16.
454. Idem, dosar 20/1945, f. 274, 278, 283, 290.
455. Idem, dosar 50/1945, f. 70.
456. Idem, dosar 20/1945, f. 150.
457. Idem, dosar 47/1945, f. 3, 9, 34, 64, 257; 49/1945, f. 32, 37; de obicei omorurile erau însoțite de jafuri, pentru care rușii aveau înclinație fără a mai fi îndemnați de cineva; când sătenii se opuneau, ca în comuna Sânnicoară, Cluj, erau arestați în masă - Idem, dosar 60/1945, f. 26. ASRIB, fond D, dosar 4037, f. 303.
458. ANIC, fond IGJ, dosar 20/1945, f. 409-413.
459. Arh. M.Ap.N., F. II. 1535, c. 587-588.
460. Printre dosarele ce conțin numai documente privind comportamentul abuziv al ostaticilor sovietici, vezi ANIC, fond IGJ, dosar 46, 48, 57, 65, 66, 82, 83/1945.
461. Vezi vol. *Ocupația sovietică în România*, Documente 1944-1946,

alcătuit de Flori Stănescu și Dragoș Zamfirescu , Edit. Vreimea, București, 1998; Constantin Hlihor, *Armata Roșie în România. Adversar – Aliat – Ocupant*, București, 1995; Aurel Sergiu Marinescu, *1944-1958. Armata Roșie în România*, București, 2001, două vol.; Antonio Faur, *Contribuții documentare la cunoașterea atitudinii soldaților sovietici față de locuitorii din Beiuș (septembrie – octombrie 1944)*, în „Analele Universității Oradea”, seria Istorie Arheologie, tom VI-VII, 1996-1997.

462. ANIC, fond IGJ, dosar 39/1945, f.269, 272. În iulie 1945, Organizația UTC Trei Scaune întocmise liste de susținere a cererii ca Ardealul de Nord-Est să intre sub protectorat sovietic; dintr-o singură comună, Brețcu, primise 78 semnături. – Idem dosar 20/1945, f. 38.

463. Idem dosar 146/1945, f. 77.

464. Idem dosar 67/1946, f. 231.

465. Idem dosar 20/1945, f. 64; 40/1945, f. 22. Nicolae Ciachir, *Un istoric ancorat în lumea contemporană*, Evocări, Edit. Oscar Print, București, 2001, vol. I, p. 144-146.

466. Document publicat de Cristina Păiușan, în „Arhivele Totalitarismului”, VII, 22-23, 1-2/1999, p. 150-165.

467. *Vezi Istoria României. Transilvania, op. cit.*, vol. II, p. 1576-1579.

468. Documente în Arh. SRI București, fond P, dosar 40.022, vol. II, f. 324 și vol. V, partea a II-a, f. 139-140; vezi Petre Țurlea, *Ip și Trăznea. Atrocități maghiare și acțiune diplomatică românească*, Edit. Enciclopedică, București, 1996, p. 132; la p. 478-481 și 501-503, publică cele două documente.

469. Problema tratată cuprinzător de Dumitru Șandru în *Metamorfozele gulagului românesc, Centrele de internare: 1944-1945*, „Arhivele Totalitarismului”, II, 1-2/1994, p. 7-21.

470. ANIC, fond IGJ, dosar 32/1945, f. 61.

471. Idem, dosar 78/1945, f. 3.

472. Idem, dosar 20/1945, f. 106-107.

473. Idem, dosar 32/1945, f. 46.

474. Idem, dosar 40/1945, f. 142.

475. Idem, dosar 25/1945, f. 22-23.

476. Idem, dosar 26/1945, f.33, 37, 39; Arh. SRI. București, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 131.

477. ANIC, fond IGJ, dosar 20/1945, f. 247.

478. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 36, 114.

479. Idem, vol. II, f. 183.

480. ANIC, fond IGJ, dosar 68/1946, f. 111, 123, 208.

481. Idem, dosar 70/1946, f. 6, 28, 110. Pe ansamblul județului Satu Mare se aprecia că spiritele erau agitate “mai ales din cauza persecuțiilor samavolnice săvârșite de unguri contra românilor în cei patru ani de stăpânire maghiară”, iar “românii nu vor să uite”. Peste tot “populația maghiară o găsim camuflată în partidele politice democratice ca PCR, cea mai mare parte, și în UPM, mai puțin în PSD”. Ca urmare a acestor protecții pe care maghiarii le aveau, conform raportului Postului de jandarmi Mîcula, „românii nu au curaj să-i trimeată în judecata Tribunalului Poporului”; indignarea mocnește pretutindeni. - ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. I, f. 86 și vol. III, f. 78.

482. ANIC, fond IGJ, dosar 68/1946, f.317.

483. Idem, dosar 25/1945, f. 186; 20/1945, f. 409, 413; 40/1945, f. 131; Petre Țurlea, *Ip și Trăznea...*, *op. cit.*, p. 132-133. O caracteristică a anilor 1945-1946 a fost intervenția UPM în acțiunea Justiției, atunci când erau judecați maghiarii. De obicei, se înaintau plângeri și memorii direct lui Petru Groza: acuza principală – ungurii erau nedreptățiți de Justiția nedemocrată. De cele mai multe ori, cei pentru care se intervenea erau eliberați; de multe ori, se impunea ca ancheta judiciară să fie făcută împreună cu reprezentanții UPM. S-a ajuns ca, pe 25 septembrie 1946, conducerea UPM, într-o telegramă trimisă lui Petru Groza, să ceară sistarea în general a anchetelor și proceselor al căror obiect erau etnici maghiarii acuzați de acțiuni antistatale. Se cerea imperativ eliberarea imediată a lui Horváth Nicolae, președintele Organizației UPM din județul Trei Scaune, condamnat recent la muncă silnică pe viață de către Curtea Marțială din Brașov. De la acest caz particular, se ajungea la solicitarea generală: „CC al UPM a constatat că în mai multe județe din Transilvania, elemente reacționare camuflete în personalul autorităților polițienești, au pornit o adevărată persecuție în contra populației maghiare. Cu o serie a perchezițiilor domiciliare, a arestărilor și persecuțiilor, caută să clatine credința populației maghiare în democrație, să submineze șansele organizațiilor democratice ale populației maghiare la alegerile apropiate”. Erau acuzate în special perchezițiile efectuate în județele din Transilvania de Nord-Est. „Tribunale militare din Sibiu, Brașov și Cluj condamnă în serie victimele persecuțiilor de mai sus la pedepse grave”. Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, rola 376, c. 1033-1034. Despre intervențiile UPM în favoarea maghiarilor cercetați de Justiție vezi și ASRIB, fond P, dosar 196, vol. IV.

484. ANIC, fond IGJ, dosar 25/1945, f. 27.

485. Idem, dosar 43/1945, f. 27; 32/1945, f. 110-111.

486. Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, F.II, 1.535, c. 586-637.

487. ANIC, fond IGJ, dosar 70/1946, f. 303.

488. Idem, dosar 26/1945, cazuri semnalate în județul Satu Mare.

489. Idem, dosar 147/1945, f.3-4; Idem, fond DGP, dosar 1/1946, f.

96-97, 124; 2/1946, f. 109; 106/1946, f. 1-4, 25-42.

490. Petre Țurlea, *Ip și Trăznea...*, *op. cit.*, p.134; Sentința din 13 martie 1946 – Idem, p.528-594; publicată și de Vasile Lechințan în „Acta Musei Porolissensis”, XVII, Zalău, 1993, p. 271-306.

491. Vezi vol. Vasile T. Ciubăncan, Maria I. Ganea, Ion V. Ranca, *Drumul holocaustului. Calvarul evreilor din Nord-Vestul Transilvaniei sub ocupația Ungariei, 5 noiembrie 1940-25 octombrie 1944*, Edit. Ciubăncan, Cluj-Napoca, 1995. Actul de acuzare și în ASRIB, fond P, dosar 40022, vol. XII, f. 1-132.

492. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 57/1945, f. 4.

493. Idem, fond IGJ, dosar 40/1945, f. 63.

494. Idem, dosar 20/1945, f. 167, 250.

495. Idem, f. 305, 307.

496. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. II, f. 182.

497. ANIC, fond DGP, dosar 4/1947, f. 10; Idem, fond IGJ, dosar 40/1945, f. 208; 74/1946, f. 31-32; Idem, fond DAS, dosar 19/1944, f. 190.

498. Pe 12 ianuarie 1946, L.J. Maramureș raporta că soldații sovietici din Batalionul 26 artilerie motorizată au lansat zvonul că autoritățile române, civile și

militare, se vor retrage pentru că zona va intra în componența Ucrainei. - Idem, fond IGJ, dosar 64/1945, f. 89. În aceeași zi, se anunța că Batalionul de grăniceri român din Sighet a fost atenționat de Comandamentul de grăniceri rus, să se retragă de pe frontieră cu 20 km spre interior; în același sens a intervenit și CAC Sighet; ca urmare, frontiera a rămas nepăzită, ceea ce a produs o adevărată panică printre români. - Idem, f. 82, 182, 201. Profitând de situație, liderii ucraineni din Maramureș, în frunte cu Lazarciuc Nicolae, pretor la Sighet și președinte al Frontului Ucrainean, își intensificau activitatea secesionistă. Idem, dosar 151/1946, f. 96.

499. Idem, dosar 32/1945, f. 59. Ideea nu circula doar în Maramureș: din Transilvania de Sud se consemna de DGP credința maghiarilor că Guvernul de la Budapesta va cere anexarea Ungariei și Ardealului la URSS, în cazul că hotărârea Conferinței de Pace i-ar fi nefavorabilă. - Idem, fond DGP, dosar 3/1946, f. 337.

499 bis. MI, Centrul de Informatică și Documentare, Activitatea revizionist-iredentistă maghiară împotriva României, Documentar, 1976, vol VII, f.24 (document preluat dn AMI, fond D, dosar 602, vol. 2, f. 222).

500. ASRIB, fond D, dosar 4038, f.15; dosar 7622, f.20; dosar 4037, f.346; dosar 6006, f.256, 275, 282. ANIC, fond DAS, dosar 19/1944, f.181-184. La 3 octombrie 1945, L.J. Odorhei raporta: "Orice știre din interiorul Țării e interpretată și difuzată în detrimentul Statului, căutând a scoate în evidență că în conducerea Țării domnește haos și discordie, îndreptățind astfel trecerea sub administrația Ungariei." - Idem, fond IGJ, dosar 32/1945, f.117. În octombrie 1945, în Bihor se știa că o conferință de la Londra ar fi dat Ungariei întreaga Transilvanie. -Idem, f.103.

501. Idem, dosar 64/1945, f.47, 79, 245; 65/1945, f.122; 146/1945, f.114, 221-223, 226-227; 64/1946, f.226; 65/1946, f.33-35; 151/1946, f.209; ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. III, f. 28.

502. ANIC, fond DGP, dosar 60/1946, f.93. Despre organizarea militară a maghiarilor din Transilvania, conform unor dispoziții date de Budapesta în primăvara lui 1946 în așteptarea hotărârii Conferinței de Pace, vezi și documentele publicate de Gheorghe Onișoru, în vol. *România în anii 1944-1948, Transformări economice și realități sociale*, Fundația Academia Civică, 1998, p. 184-187.

503. ANIC, fond IGJ, dosar 65/1946, f.22.

504. Idem, dosar 68/1946, f.43.

505. Idem, dosar 20/1945, f.228; 25/1945, f.109; 26/1945, f.50, 54; 32/1945, f.163-165; 40/1945, f.58, 145; 147/1945, f.93; 74/1946, f.15; Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 36/1946, f.34; Idem, fond CC al PCR, Externe, dosar 19/1946, f.2-6; Arh. SRI București, fond D, dosar 10.500, vol. II, f.268 și vol. III, f.32, 35.

506. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 57/1945, f.4, 7.

507. Idem, fond IGJ, dosar 26/1945, f.9-10.

508. Idem, dosar 25/1945, f. 181; 32/1945, f. 69, 154; 65/1946, f. 33-34.

509. Florin Constantiniu, *PCR, Pătrășcanu..., op.cit.*, p. 99-142.

510. Cuvântarea a fost publicată în mai multe rânduri: „Scânteia” din 18 iunie 1945; vol. Lucrețiu Pătrășcanu, *Scrieri, articole, cuvântări, 1944-1947*; Florin Constantiniu, *PCR, Pătrășcanu..., op.cit.*, p. 95-98.

511. ASRIB, fond D, dosar 6006, f. 435-440.

512. *România. Viața politică în documente. 1945, op.cit.*, p. 265; ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 57/1945, f.3-17. Pătrășcanu „beneficia” deseori de

critici aspre din partea comuniștilor unguri din PCR. Kurkó Gyárfás scrisese împotriva lui chiar un articol de ziar, pentru că nu-și ținuse promisiunile făcute maghiarilor. – Idem, dosar 296/1945, f. 2-3.

513. Idem, dosar 108/1945, f. 2-9.

514. Idem, fond IGJ, dosar 151/1946, f. 83.

515. Idem, fond DGP, dosar 3/1946, f. 83-84, 261-262. Fiind întârziate cu o zi față de evenimente, ziarele din 7 mai erau foarte reținute; unele publicau discursul primului ministru maghiar, prin care se anunțau revendicările teritoriale ale Ungariei; de acord cu ele, și oficiosul PCU.

516. Idem, fond DGP, dosar 3/1946, f.91, 92, 121; 68/1946, f.77.

517. ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. III, f. 27.

518. ANIC, fond DGP, dosar 3/1946, f.106.

519. Idem, fond IGJ, dosar 68/1946, f.167-168, 306, 319; Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 36/1946, f.23.

520. Idem, fond DGP, dosar 60/1946, f.93.

521. Idem, dosar 3/1946, f.275-276; 5/1946, f.88; 8/1946, f.138; 9/1946, f.92; 10/1946, f.311; Idem, fond IGJ, dosar 20/1946, f.94; 70/1946, f.2, 81; 123/1946, f.2.

522. În vol. *Un istoric român..., op.cit.*, I, p. 144-146.

523. ANIC, fond DGP, dosar 3/1946, f.278; 60/1946, f.59; Idem, fond IGJ, dosar 64/1946, f.289, 306-307; 65/1946, f.8; 69/1946, f.3.

524. Idem, fond DGP, dosar 8/1946, f.138; Idem, fond IGJ, dosar 65/1946, f.13-14; 123/1946, f.2.

525. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 36/1946, f.2-35.

526. Idem, fond DGP, dosar 61/1946, f.62, 63.

527. Idem, dosar 7/1946, f.468; 8/1946, f.279.

528. Idem, fond CC al PCR, Externe, dosar 36/1946, f.4-7.

529. ASRIB, fond D, dosar 9243, vol. I, f. 22.

530. Idem, f. 40.

531. Apud Florin Constantiniu, *PCR, Pătrășcanu..., op. cit.*, p. 86-88; informații preluate din literatura istorică maghiară. Vezi și Academia Rusiei, Institutul de Studii Slave, Arhiva de Stat a Federației Ruse, *Problema Transilvaniei. Disputa teritorială maghiaro-română și URSS. 1940-1946. Documente*, Moscova, 2000; pentru convorbirile sovieto-maghiare de la Moscova, aprilie 1946, vezi p. 9-10.

532. ANIC, fond CC al PCR, Externe, dosar 20/1946, f.2-5. Ideea că Guvernul Groza are o atitudine prietenească față de minoritatea maghiară, dar organele subordonate nu traduc în practică această atitudine, apare și în expunerea făcută de Gyöngösy János în fața lui Molotov la Moscova. Cf. Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 85. Idem, p. 84, diferitele soluții ale problemei Transilvaniei elaborate de Iakobffy Imre, de la Institutul de Științe Politice „Teleki Pál”.

533. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 36/1946, f.21.

534. „Szabód Nép”, oficial al PCU, din 28 aprilie 1946. Textul conferinței și în ANIC, fond CC al PCR, Externe, dosar 6/1946, f.3-9.

535. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 36/1946, f.21.

536. Apud Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 88.

537. ANIC, fond CC al PCR, Externe, dosar 20/1946, f.1-24. Reluarea

propagandei împotriva României în Orientarea menționată în Documentele Ministerului de Externe și Interne de la București. se constata mai ales dorința de a atrage SUA și Anglia. Primii folosiți erau liderii emigrației maghiare: Karoly Mihaly, fost prim ministru și Jaszy Oscar, fost ministru. Tot în SUA activa și Tibor Eckhardt, vechi conducător al revizionismului unguresc. În context, secretarul lordului Rothermere, făcea o vizită la Budapesta –MI, Centrul de Informatică și Documentare, Activitatea revizionist-iredentistă maghiară împotriva României. Documentar, 1976, vol VII, f. 66-67 (document preluat din AMI, fond D, dosar 388, vol. 1, f.126-156, 163-164).

538. ANIC, fond CC al PCR, Externe, dosar 27/1945, f.1-15. Cuvântările pro-maghiare ale lui Petru Groza fuseseră apreciate și în cadrul Conferinței pe țară a PCU din 1945. - Idem, dosar 23/1945, f.9.

539. Idem, dosar 27/1945, f.27-29.

540. Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 84, 88.

541. ANIC, fond IGJ, dosar 68/1946, f. 267.

542. Idem, fond DGP, dosar 9/1946, f. 244.

543. *România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris*, Documente, ed. de Marin Radu Mocanu, București, 1996, p. 196-223; Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.*, p. 409-429.

544. „Drapelul”, oficios al PNL-T, din 10 și 11 septembrie 1946.

545. ANIC, fond DGP, dosar 11/1946, f.91-95.

546. *România în anticamera...*, *op. cit.*, p. 229-247; Gheorghe Onișoru, în vol. *Istoria PNL*, Edit. All, București, 2000, p. 284-285; Petre Țurlea, *Partidul Național Liberal Tătărescu*, Edit. Libra, București, 2001, p. 158-159.

547. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 48/1946, f.10-13, 28, 31 și Petre Țurlea, *Partidul Național Liberal Tătărescu, op. cit.*, p.156, 157, 175.

548. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 48/1946, f.24-26.

549. Idem, fond IGJ, dosar 146/1945, f.217.

550. Procesul verbal al lucrărilor Plenarei, în maghiară - Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, rola 376, c. 867-878, 887-956.

551. Idem, c.886.

552. Idem, c.880-883.

553. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 35/1946, f.2-24.

554. Idem, fond DGP, dosar 3/1946, f.257-258; fond IGJ, dosar 65/1946, f. 5.

555. ASRIB, fond D, dosar 5464, f.28-29.

556. Idem, f.47-49.

557. Idem, dosar 5581, f.20.

558. Procesul verbal al lucrărilor Congresului, în maghiară - Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, rola 376, c. 659-851.

559. Idem, c. 852-863; document publicat în vol. *România. Viața politică în documente. 1946*, coordonator Ioan Scurtu, București 1996, p. 269-276.

560. ASRIB, fond D, dosar 5581, f. 55. Conducerea aleasă: Kurkó Gyárfás președinte; în Comitetul Executiv figurau, printre alții, Balogh Edgár, Csakany Béla, Bányai László, Gáál Gábor. - Idem, f. 48.

561. ANIC, fond DGP, dosar 4/1946, f. 29-32.

562. Idem, fond IGJ, dosar 65/1946, f.126-134.

563. ASRIB, fond D, dosar 5581, f.47, 50.

564. Idem, f.56, 59-61. Va urma un Congres al tineretului UPM, la Târgu Mureș, 30 august – 1 septembrie 1946; hotăra tot susținerea în alegeri a „forțelor democratice”. - Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, rola 377, c. 323-324.

565. Idem, rola 376, c. 1033-1036.

566. ANIC, fond DGP, dosar 1/1946, f.109.

567. Idem, fond IGJ, dosar 146/1945, f.211.

568. Idem, fond DGP, dosar 145/1946, f.2; în conducere mai erau Nagy Géza, Lakatos Ștefan, Szendrey Koloman.

569. Idem, dosar 92/1947, f.110-111.

570. Idem, fond IGJ, dosar 65/1945, f.202. I.R.P. Oradea semna la 15 mai 1946, existența Erdei Rongyos Alakulatok (Organizația Zdrentăroșilor Ardeleni); aceeași răspândea manifeste revizioniste și la Cluj, în martie 1946. - ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. III, f.31.

571. ANIC, fond DGP, dosar 1/1946, f. 180; Idem, fond IGJ, dosar 64/1946, f.347; 71/1946, f.48.

572. Idem, dosar 40/1945, f.79; 79/1945, f.25-34.

573. Idem, fond DGP, dosar 4/1946, f.317-319.

574. Idem, dosar 8/1946, f.430.

575. Idem, fond IGJ, dosar 147/1945, f.70, 72.

576. Idem, fond DGP, dosar 1/1946, f.260.

577. ASRIB, fond D, dosar 5581, f.4-6.

578. Idem, f. 3; evidențe ale activității membrilor marcați ai Grupului Teleki, în ianuarie – martie 1946 – Idem, f.11-13.

579. Idem, f. 14-15; dosar 5464, f.6-7, 9, 32-35. Motivul invocat de PNT – Maniu pentru încercarea de apropiere era acela “de a rupe masa maghiarilor de comuniști”. Despre același subiect și în M.I. , Centrul de Informatică și Documentare, Activitatea revizionist-iredentistă împotriva României, Documentar, 1976, vol VII, f.19 (document preluat din AMI, fond D, dosar 245, vol I, f.6-9).

580. ANIC, fond IGJ, dosar 147/1945, f.54.

581. ASRIB, fond D, dosar 4037, d.23, 219; dosar 5581, f.7-8.

582. Idem, dosar 6006, f.475.

583. ANIC, fond IGJ, dosar 64/1945, f.219.

584. ASRIB, fond D, dosar 5464, f.3-4.

585. Idem, f.144.

586. Idem, f.285. Unul dintre curierii maghiari, ajuns în uniformă sovietică la Caransebeș, dădea asigurări ungarilor din oraș că la Conferința de Pace Ungaria va fi susținută de anglo-americani și că Guvernul britanic deja promisese regiunea Maramureșului. – Idem, f.286. Cf. altui document, curieri maghiari din Cluj plecau și veneau din Ungaria în trenurile militare rusești, îmbrăcați în uniforma Armatei Roșii. – ANIC, fond IGJ, dosar 146/1945, f.111. Unul dintre aceștia, în octombrie 1946, ducea în Ungaria un material documentar în legătură cu autonomia Transilvaniei, și memorii pe această temă ale tinerilor maghiari, destinat fiind Ministerul de Externe de la Budapesta. – Idem, dosar 69/1946, f.126.

587. ASRIB, fond D, dosar 5464, f.370.

588. ANIC, fond IGJ, dosar 69/1946, f.14.

589. ASRIB, fond D, dosar 5464, f.309-310.

590. ANIC, fond IGJ, dosar 64/1946, f.209, 211.

591. ASRIB, fond D, dosar 5440, f.92.

592. ANIC, fond IGJ, dosar 69/1946, f.129; ASRIB, fond D, dosar 10.500, vol. III, f.41 și dosar 5464, f.285, 286.

593. Idem, dosar 5440, f.91.

594. ANIC, fond DGP, dosar 92/1947, f.113.

595. Idem, f.113-114.

596. ASRIB, fond D, dosar 5440, f.94.

597. Idem, dosar 5464, f.315.

598. Aceeași interpretare o va adopta și PNȚCD, prin Matei Boilă, în 1996 – pentru a putea afirma că s-a aflat în fruntea luptei împotriva comuniștilor, dar nu împotriva maghiarilor.

599. Necuprinderea ei în textul dat presei se explică atât prin faptul că a fost un răspuns la o întrebare venită din partea unui student din sală – deci nu făcea parte din textul propriu-zis al cuvântării –, cât și prin faptul că nu se dorea ca să apară acuza de naționalism la adresa PCR, în numele căruia Pătrășcanu vorbea.

600. În „Scânteia” au fost publicate doar fragmente. Textul integral va fi publicat de Marin C. Stănescu, Gh. Neacșu, în Lucrețiu Pătrășcanu, *Scrieri, articole, cuvântări. 1944-1947*, Edit. Politică, București, 1983, p. 131-149. Reluat și în vol. *România. Viața politică în documente. 1946, op. cit.*, p. 248-257 și de Florin Constantiniu, *PCR, Pătrășcanu..., op. cit.*, p. 143-156.

601. ANIC, fond IGJ, dosar 45/1946, f. 229-230. Inspectoratul de Jandarmi CFR raporta că pe multe vagoane de tren se vedeau inscripții injurioase la adresa lui Petru Groza, de genul „Sunt român adevărat, vreau pe Groza spânzurat!” – Ibidem.

602. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 56/1945, f.4 – cf. procesului-verbal al ședinței conducerii PCR din 6 iulie 1945.

603. Idem, dosar 78/1948, f.4.

604. Stenograma ședinței publicată de Florin Constantiniu în *PCR, Pătrășcani..., op.cit.*, p. 157.

605. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 299/1945, f.2-14. Ștampila de intrare în Arh. CC al PCR menționează anul 1945; dar, chiar prima frază indică elaborarea documentului după Hotărârea de la Paris din mai 1946.

606. *România. Viața politică în documente. 1946, op. cit.*, p. 276-277. Documentul fusese publicat în „Scânteia” din 8 iulie 1946. Bazându-se pe o declarație a lui Sorin Toma, Robert Levy – în *Gloria și decăderea Anei Pauker*, Edit. Polirom, București, 2002, p. 264 – afirmă că textul documentului numit *Poziția PCR...*, a fost dictat redactorului „Scânteii” de Ana Pauker și Luká László, aceștia fiind autorii; stenogramele ședințelor PCR din iunie-iulie 1946, infirmă această teorie.

607. ANIC, fond DGP, dosar 21/1946, f.146-148.

608. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 86/1946, f.2-4.

609. Idem, dosar 42/1946, f. 14-15. Pătrășcanu a refuzat, așadar, să-și facă autocritica – vezi raportul Comisiei de partid desemnate să clarifice situația lui Lucrețiu Pătrășcanu, (1968), în „Cuvântul” din 20-26 octombrie 1992.

610. Robert Levy, *op. cit.*, p. 116.

611. ANIC, fond DAS, dosar 19/1945, f.4.

612. Idem, fond IGJ, dosar 43/1945, f.64-65.

613. Idem, dosar 151/1946, f.33-34. Totuși, dinspre PCR Bihor vor continua să se trimită la MAI plângeri contra jandarmilor, deși aceștia acționau strict în favoarea forțelor guvernamentale, concluzia fiind că însăși existența Jandarmeriei deranja. La cererea MAI de a da socoteală față de o asemenea plângere, la 15 aprilie 1946, L.J. Bihor răspundea: “Nota informativă este lucrată de un om necunosător al legilor ce guvernează această Țară; în plus este tendențioasă și pornită contra unei instituții. Cred că este lucrată de un reacționar maghiar camuflat în Partidul Comunist”. – Idem, f. 7-10.

614. Idem, dosar 68/1946, f.23-25.

615. Idem, fond DGP, dosar 60/1946, f.52. Deși județul Năsăud era majoritar românesc, conducerea PCR avea în majoritate minoritari; chiar în actele Organizației introduseseră bilingvismul.

616. Idem, fond IGJ, dosar 40/1945, f.220-225.

617. Idem, fond DAS, dosar 29/1946, f.5; despre aceeași problemă și Idem, fond IGJ, dosar 69/1946, f.254 și 123/1946, f.78.

618. Idem, fond IGJ, dosar 64/1945, f.49, 124; 151/1946, f.183 – prezintă distribuirea titlurilor de proprietate în timpul întrunirii de la Oradea, 12 mai 1946.

619. Idem, fond DGP, dosar 4/1946, f.260-261, 339-340. În 1946, SSI menționa existența în PSD a unei Secții Maghiare în frunte cu Lakatos István) care viza autonomia Transilvaniei – M.I. Centrul de Informatică și Documentare. Activitatea revizionist-iredentistă maghiară împotriva României. Documentar, 1976, vol VII, f.18 (document preluat din AMI, fond D, dosar 245, vol 1, f. 6-9).

620. ANIC, fond DGP, dosar 8/1946, f.469.

621. Idem, dosar 3/1946, f.250; 4/1946, f.13; 8/1946, f.209, 305, 469; Idem, fond IGJ, dosar 69/1946, f.99.

622. Idem, fond DGP, dosar 22/1946, f.2, 34.

623. Apud Petre Țurlea, *Partidul Național Liberal Tătărescu, op. cit.*, p. 161-162.

624. ANIC, fond DGP, dosar 19/1946, f.194-195.

625. Extrase din presa de limbă maghiară, pe temă electorală, în „Buletin informativ”, editat de UPM, I, 3/15 noiembrie 1946.

626. ASRIB, fond D, dosar 5440, f.85.

627. Idem, dosar 4417, f.60.

628. Idem, dosar 6006, f.459.

629. Accentul pe problema Transilvaniei de Nord era remarcat și de ziarista britanică Elisabeth Baker, în corespondența trimisă din București, la 23 ianuarie 1946 pentru Agenția Reuters. Idem, f.485-491.

630. ANIC, fond IGJ, dosar 65/1945, f.24-26.

631. Idem, dosar 151/1946, f.152.

632. Idem, dosar 68/1946, f.2, 62-67, 70.

633. Idem, fond DGP, dosar 3/1946, f.158-159.

634. Idem, f.195, 246. De același tratament din partea autorităților aveau parte și foștii aliați ai PCR, social-democrații desprinși din BPD, în frunte cu Titel-Petrescu – cei care formaseră PSDI; la Sighișoara, toți liderii locali ai acestuia fuseseră arestați. - ASRIB, fond D, dosar 4417, f.158.

635. ANIC, fond IGJ, dosar 70/1946, f.17.

636. Idem, dosar 70/1946, f.13, 31; Idem, fond DGP, dosar 22/1946, f. 36.

637. Idem, fond IGJ, dosar 151/1946, f.72-73.

638. Idem, dosar 69/1946, f.77; 123/1946, f.76.

639. Idem, dosar 28/1946, f.23-26, 28-33; 64/1946, f.239; 67/1946, f.92; 68/1946, f.135; 69/1946, f.195.

640. Idem, f.114, 118.

641. Idem, dosar 70/1946, f.30.

642. Idem, dosar 68/1946, f.44, 50; 151/1946, f.23; idem, fond DGP, dosar 3/1946, f.356, 374-375; 8/1946, f.87, 383.

643. Idem, fond IGJ, dosar 70/1946, f.163.

644. Idem, fond DGP, dosar 19/1946, f.105-106.

645. Idem, fond IGJ, dosar 104/1945, f.80-84. Vezi și Gh. Onișoru, *Considerații asupra raportului dintre comuniști și legionari, 1944-1948*, în vol. *Sovietizarea Nord-Vestului României 1945-1950*, Satu Mare, 1996, p. 95-102.

646. *România. Viața politică în documente. 1945, op. cit.*, p. 388-389; despre atragerea maghiarilor, reprezentantul SUA scria: „În nordul Transilvaniei, comuniștii circulă peste tot între maghiari, pentru a răspândi ideea potrivit căreia împotriva lor se vor lua măsuri represive severe în cazul în care se schimbă Guvernul Petru Groza și că este în interesul lor să se alăture sau măcar să colaboreze cu Partidul Comunist, pentru a-și apăra interesele ca minoritate”.

647. ASRIB, fond D, dosar 4417, f.61.

648. ANIC, fond IGJ, dosar 71/1946, f.44-45; printre liderii legionarilor din zonă erau preotul Călugăr Borchiş, de la Mănăstirea Toplița, fostul primar Antal Ilie, Ilie Vodă, Antal Gheorghe.

649. Idem, dosar 147/1945, f.48-49; un exemplar al manifestului, în limba maghiară, Idem, f.50; traducerea – f.51.

650. Idem, dosar 69/1946, f.199

651. Idem, fond DGP, dosar 145/1946, f.63.

652. ASRIB, fond P, dosar 6.192. vol. III, f.87.

653. ANIC, fond IGJ, dosar 71/1946, f.30.

654. ASRIB, fond P, dosar 6.192, vol. III, f.48-50; exemplare ale manifestului datat „Țebea, la 6 iunie 1945”, - Idem, f.153-157 și vol. II, f.187, 197. Jandarmeria și Poliția au strâns și ele mai multe exemplare ale acestor manifeste, descoperite în timpul unor adunări publice ale Opoziției sau în târguri din Transilvania de Nord-Est. – ANIC, fond IGJ, dosar 151/1946, f.149-150. În ianuarie 1946, un astfel de manifest era descoperit chiar în sediul PCR din Ilva Mare, Năsăud. – Idem, dosar 67/1946, f.43. SSI a transmis din exemplarele pe care le-a descoperit conducerii PCR. – Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 367/1945, f.2. Prezentări foarte amănunțite ale activității Organizației HAI, corespunzând documentelor emise de aceasta, în declarațiile date în timpul anchetei din 1946 de Gavrilă Olteanu, Dumitru Streanță, Nicolae Paliacu. – ASRIB, fond P, dosar 6.192, vol. II, f.2-79, 112-114; vol. V, f.61-111.

655. Idem, vol. III, f.108. Începea cu un anunț: “Români, Teroarea impusă de bandele marxiste în România a luat sfârșit.” Erau chemate să se alăture luptei împotriva comunismului toate clasele sociale. Se încheia cu “Trăiască M.S. Regele

Mihai I-ul! Trăiască România Mare!”

656. Idem, f.86.

657. I.J. Mureș, în raportul din 15 februarie 1946, nu se arăta pe deplin lămurit; după ce considera Divizia „Sumanele Negre” ca legionară, afirma că HAI și Mișcarea Legionară nu au o legătură directă. ANIC, fond IGJ, dosar 71/1946, f. 22-35. Gheorghe Onișoru prezintă – în articolul *Considerații asupra raporturilor dintre comuniști și legionari, op. cit.*, - și activitatea Organizației HAI, împreună cu Divizia „Sumanele Negre”, considerându-le astfel, formațiuni legionare, în neconcordanță cu documentele prezentate.

658. ASRIB, fond D, dosar 1.774, f. 66-71.

659. Idem, fond P, dosar 6.192, vol. II, f. 24; întâlnirea a avut loc în casa din București a lui Aurel Leucuția. Cu toată neangajarea lui Iuliu Maniu, Ilie Lazăr afirma, la întâlnirea cu național-țărăniștii din zona Maramureș, că Organizația HAI este a PNȚ-Maniu. – Idem, f.39.

660. Idem, vol. III, f.106, 115, 145. Pentru poziția unor lideri ai PNȚ-Maniu. – Idem, vol. I, f.2-17, 56-57. Ilie Lazăr îl considera pe Gavrilă Olteanu „un luptător naționalist ardelean”, iar Divizia „Sumanele Negre” duce „o frumoasă luptă”; credea că Mișcarea Legionară ar trebui să colaboreze cu Organizația HAI.

661. Idem, vol. II, f. 33.

662. Idem, f. 36.

663. Idem, fond D, dosar 1.774, f.18.

664. Idem, fond P, dosar 6.192, vol. II, f.6. Scrisoare publicată în *Începuturile mișcării de rezistență în România*, vol. II, *Documente*, ed. de Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Troncotă, INST, 2001, p. 305; în același vol. și alte documente privind HAI.

665. Sentința – Idem, vol. VI, f.20-40; și *Începuturile mișcării de rezistență în România, op. cit.*, vol. II, p.250-265.

666. Idem, vol. VII, f.79; vezi și Petre Țurlea, *Monumente non grata. Falși martiri maghiari pe pământul românesc*, Edit. Bravo Press, București, 1996, p. 55-56.

667. *România. Viața politică în documente. 1946, op. cit.*, p. 504-509. În octombrie 1946, Guvernul a ordonat legiunilor de jandarmi să facă o estimare a viitoarelor rezultate ale alegerilor din fiecare județ, pentru a ști unde trebuiau intervenții. Majoritatea șefilor legiunilor, ca să iasă în evidență, au raportat situații favorabile Guvernului. În Transilvania de Nord-Est – conform acestor raportări – BPD urma să iasă victorios în opt județe, iar UPM în trei; Opoziția urma să fie înfrântă peste tot. – ANIC, fond IGJ, dosar 27/1946, f. 10-15.

668. Arh. M.Ap.N., fond Materiale documentare diverse, dosar 1.742, f.32-34; document prezentat de Petre Țurlea în vol. *Partidul Național Liberal -Tătărescu, op. cit.*, p. 165-167.

669. ANIC, fond IGJ, dosar 27/1946, f. 180-229.

670. Idem, f. 176.

671. *România. Viața politică în documente. 1946, op. cit.*, p. 504-509.

672. ANIC, fond DGP, dosar 50/1946, f.167-178, 211.

673. Idem, fond IGJ, dosar 37/1947, f.136.

674. Idem, fond DGP, dosar 50/1946, f.223-224. Se cereau raportări zilnice. – Idem, dosar 54/1946, - cuprinde rapoarte din județele Transilvaniei de Nord-Est.

675. Idem, f.179.

676. Idem, dosar 50/1946, f.159-160.

677. Idem, dosar 14/1946, f.394.

678. Idem, fond IGJ, dosar 37/1947, f.19.

679. "Monitorul Oficial", partea a III-a, nr.1/1946, p.1-2.

680. Idem, nr. 5/1947, ședința din 5 decembrie 1946, p. 76. Reprezentantul UPM la discuția la Mesaj, Kurkó Gyárfás, a repetat fidel sistemul folosit de liderii maghiari în toate ocaziile: a subliniat lupta ungarilor pentru democrație, atașamentul lor față de România; urma anunțarea viitoarelor cereri – perfecționarea drepturilor pentru minorități, un nou Statut al naționalităților, o lege „pentru apărarea democrației, care să sancționeze cu severitate pe sabotorii drepturilor naționalităților”.
– Idem, nr. 11/1947, ședința din 14 decembrie 1946, p. 130-132.

II. REGIUNEA AUTONOMĂ MAGHIARĂ

Alegerile din 1946 au însemnat o cotitură majoră în plan politic, cu reflectare asupra tuturor domeniilor de activitate. De aici înainte, mersul PCR către cucerirea întregii puteri politice în Stat a devenit accelerat, bazându-se pe suportul oferit de Parlament. Vor mai fi tolerate, o anumită perioadă și alte formațiuni politice, unele chiar de opoziție. Treptat, acestea vor fi eliminate brutal sau „ajutate” să dispară; „ajutorul” era pentru aliații deveniți nefolositori, precum PNL – T. Un al treilea caz îl formau partidele și organizațiile întemeiate de comuniști pentru a induce în eroare opinia publică, a acapara voturile celor nehotărâți și pentru a demonstra democratismul regimului; acestea vor fi readuse în cadrul PCR. Din ultima categorie făcea parte și UPM. La sfârșitul lui 1947 se va încheia procesul de cucerire a puterii politice de către PCR, fiind înlăturată Monarhia și proclamată Republica. În 1948 se va crea Partidul Muncitoresc Român, comuniștii absorbindu-i pe social-democrați; vor avea loc noi alegeri; va fi votată o nouă Constituție; se va trece la naționalizări masive în economie; va avea loc o represiune majoră împotriva cultelor; se va înființa principalul instrument al represiunii – Securitatea, ș.a. Toate aceste evoluții s-au reflectat în Transilvania cu nota de originalitate impusă de factorul esențial de individualizare a regiunii – existența unei permanente dispute naționale româno-maghiare.

Încheierea Tratatului de Pace, care a readus regiunea în granițele României, nu a făcut să dispară nici speranța ungarilor în refacerea Ungariei Mari, nici acțiunile lor pentru atingerea acestui țel. Dar, a fost o adaptare la realitățile momentului. Cum contextul internațional nu făcea plauzibilă o modificare apropiată a granițelor României, s-a adoptat tactica obținerii cât mai multor avantaje în interiorul acestor granițe, a unui statut de autonomie regională, până când se va putea profita de o situație favorabilă și se vor găsi niște prieteni puternici ca în 1940. Cu concursul PCR, majoritatea funcțiilor de conducere din regiune au rămas în mâinile maghiarilor; în toate domeniile de interes pentru aceștia, au continuat să aibă un statut privilegiat; s-a putut continua politica de maghiarizare a românilor în zonele în care ei se aflau în minoritate. Cel mai important succes al ungarilor, după 1946, a fost crearea Regiunii Autonome Maghiare, un fel de stat în stat. Înființarea acestei Ungarii în interiorul României – care va dura 16 ani – a fost cea mai gravă greșeală săvârșită de comuniști, un atentat major la viața Statului român.

X

Deși cu o intensitate mai mică, acțiunea revizionistă maghiară va continua, în toate formele sale din perioada 1945-1946. DGP raporta descoperirea, în ianuarie 1947, a unei „organizații iredentistă-teroristă

maghiară”, la Câmpulung de Tisa; membrii săi erau înscriși atât în PCR, cât și în UPM; dețineau arme și muniții.¹ În februarie 1947, IJ Cluj raporta existența, pe raza județului, a unei intense propagande în favoarea Ungariei Mari, cu afișarea simbolurilor acesteia: „Toate aceste manifestări – se scria – provoacă ura directă din partea populației pașnice românești, care spune că a avut atât de mult de suferit în cei patru ani de dominație maghiară (horthystă), iar acum [ungurii] fac ce vor”. Comandantul Legiunii găsisese și metoda de stopare a acțiunilor antistatale: a solicitat Prefecturii să ia măsuri, prin intermediul UPM!² Se adăuga faptul că, în unele județe practic limba maghiară era oficializată – toate documentele și anunțurile fiind doar în maghiară.³

Metoda apelului autorităților la sprijinul UPM pentru a-i convinge pe etnicii maghiari să respecte legile și Statul român s-a dovedit pe deplin ineficientă. La Cluj, în timpul sărbătoririi zilei de 10 Mai 1947, arborând peste tot steagul Ungariei, chiar liderii UPM au declarat: „Facem ce vrem noi!”⁴ Cu toate acestea, Guvernul a perseverat în folosirea aceleiași metode; IGJ, constatând intensificarea manifestărilor șovine în județul Cluj, la 15 mai 1947 se adresa conducerii MAI: „Este necesar ca UPM să sfătuiască pe conducătorii maghiari de a colabora și de a trăi în bune relații cu locuitorii români”, pentru a crea „armonia urmărită de Guvern”.⁵ Aceasta era linia: se răspundea acțiunilor antistatale cu permanenta solicitare a bunăvoinței UPM, constituită astfel ca organism de mediere între Stat și cei care acționau împotriva României. În foarte rare cazuri, după alegerile din 1946, organele de ordine au mai îndrăznit să aplice strict legea și etnicilor maghiari. Aceste cazuri ajungând a fi adevărate curiozități – în atmosfera de atunci a Transilvaniei și Banatului – erau imediat consemnate pe larg în rapoartele către Guvern. La 11 mai 1947, în comuna Stanislau, Sălaj, jandarmii, blocați în sediul Postului local de către o manifestare violentă a ungarilor, au reacționat apărându-se cu armele.⁶ În august 1947, procurorul Octavian Mitric, de la Parchetul Tribunalului Ciuc, „îndrăznise” să-l aresteze pe șeful Serviciului de control al Prefecturii Ciuc, pentru încălcarea legii, ungarul László Iosif. „Îndrăzneala l-a surprins, apoi i-a indignat pe maghiarii localnici, care au declanșat o adevărată rebeliune: pe 20 august a fost organizată o manifestație de stradă, cu aproximativ 300 participanți, pentru eliberarea celui arestat; se cerea, totodată, și alungarea din oraș, în 24 de ore, a „banditului reacționar Mitric Octavian”; cu forța, arestatul a fost eliberat, iar dosarul său luat de la Parchet și dus la Chestura Poliției (condusă de unguri).⁷

Constantând continuarea acțiunilor ilegale din partea ungarilor din Transilvania, autoritățile centrale ale României au solicitat, la mijlocul lui 1947, Ministerului de Interne o prezentare lergă a fenomenului. Materialul realizat, din toate datele avute de Ministerul respectiv, era datat 6 august 1947. Erau prezentate și organizațiile maghiare care aveau „o linie șovinistă iredentistă”, precum și principalii lor conducători. Într-o situație curioasă se

afla Asociația „Sfântul Francisc” Ungaria Unită, care funcționa legal, deși se considera că desfășoară o activitate care tinde la săparea temeliiilor Statului Român”, iar „membrii săi sunt înfocați iredentiști și șoviniști, care luptă pentru autonomia Ardealului, scopul urmărit fiind „formarea Ungariei Mari sau autonomia Ardealului” – cu toate acestea, președintele său, Csiko Francisc, era concomitent și șef al Biroului Juridic al U.P.M., așadar exponent al Partidului Comunist Român, dar și consilier la Subsecretariatul de Stat al Naționaliștilor. Altă organizație cu acțiune antiromânească, ce funcționa încă în 1947, era „Activ Catolica”, creată de Biserica Romano-Catolică Maghiară, sediul era la Cluj și avea filiale în toată Transilvania. O conducea episcopul Marton Áron, secondat de Farago Francisc, „mare șovinist”. Deși se declara „pur religioasă”, în practică a dovedit că „urmează o linie șovinistă iredentistă”. Puterea ei deosebită rezulta din faptul că „dirija aproape toate asociațiile maghiare din România”. Era prezentată și Asociația Tinerilor Creștini Maghiari (Magyar Ifjuság Keresztény Egyesülete – M.I.K.E.), cu sediul în Oradea; o conducea preotul Păp Ladislau și studentul Andras Ladislau; avea membrii în mediul liceal și universitar, se va extinde la Satu Mare și la Târgu Mureș. Activa și Asociația Studenților Creștini Unguri (Magyar Felsőiskola Ifjusági Keresztények Egyesülete – MFIKE), cu sediul central la Cluj, avea o bază materială serioasă, pentru că era afiliată Asociației Economice a Ungurilor din Ardeal (Erdely Magyar Gazdaság – E.M.G.E.), condusă de Sasz Páll din Aiud, „înlocuit reacționar șovinist”, ducea o activitate culturală, dar cu „substrat șovin și iredentist”. În materialul Ministerului de Interne era trecută și cea mai cunoscută asociație culturală maghiară, Muzeul Maghiar Ardelean, cu sediul la Cluj, aflată sub conducerea profesorului universitar Tavassy Sandor, „cunoscut șovinist”, se considera că, în spatele fațadei culturale „nu este altceva decât un cuib de reacționari șovini unguri”. Din înșiruire nu lipseau asociațiile „Kolping” (înființate, cum s-a menționat, de preotul catolic Kolping Adolf în 1864); în 1947, se considera că duc o „activitate subversivă”; în frunte aveau pe preotul Melon Istvan, prelat papal din Oradea. Aceste asociații, și alte câteva, considerau că activează în întreaga Transilvania. Dar existau și organizații într-un singur județ, sau doar în câteva; cele mai multe funcționau în zona „Secuiască”. Majoritatea își declarau caracter cultural-religios, dar propagau idei șovine antiromânești, „agită ura de rasă”. În concluzie, se scria în materialul Ministerului de Interne, „asociațiile culturale (inclusiv din biserici, școli, teatre, sport) sunt în general sub influența capilor Bisericii Catolice și Reformate”. Era acuzat în special episcopul Marton Áron, cel care „ține predici șovină contra românilor”. Ca forme generalizate de manifestări antiromânești. „ Toți preoții (...), înainte de începerea slujbelor religioase, cântă împreună cu credincioșii Imnul Național maghiar, (...) și învață populația să saboteze ordinele Guvernului; învățătorii maghiari din regiunile locuite de secui se opun cu dârzenie – *ajutați de către*

U.P.M. (subl.n.) – la înființarea secțiilor românești lângă școlile maghiare (...). Organizează serbări școlare cu piese de teatru care au un caracter iredentist. Artiștii unguri de la teatrele de Stat din Transilvania, în piesele pe care le joacă, folosesc subiecte șovine”. Se urmărea, de asemenea, ca să se păstreze separarea pe plan economic a ungarilor din Transilvania – promovarea acțiunii fiind E.M.G.E. Tot în acest sens, își continua activitatea, în domeniul cooperatist, „Hangya” cu filiale în toate comunele cu populație maghiară; se agaugă aici Asociația Sövetsseg” (Alianța). În ambele, atât conducătorii, cât și personalul erau recrutați, „dintre cei mai șoviniști unguri, care desfășoară activitate politică iredentistă în sânul populației, sabotând dispozițiile Guvernului”. Dar, cu toate acestea, amândouă colaborau strâns cu U.P.M. Ministerul de Interne identifica formele de manifestare ale ungarilor din Transilvania care aduceau prejudicii Statului Român evidente; dar, Ministerul fiind deplin subordonat noii puteri comuniste, socotea ca fiind la fel de primejdioasă și propaganda anticomunistă, precum și criticile la adresa URSS. Se sublinia o tendință considerată, precum și criticile la adresa URSS. Se sublinia o tendință considerată alarmată, insuccesul U.P.M. în lupta contra „reacționarilor” unguri; mai mult, „reacționarii” ocupaseră funcții foarte importante în conducerea U.P.M. Minoritatea maghiară, „încurajată fiind de marele număr de deputați care o reprezintă în Parlament, și care la nevoie pot face opoziție, (...), se strânge tot mai mult în jurul grupării opoziționiste a lui Teleky Adam și Marton Áron. În urma măsurilor din ultimul timp luate de U.P.M., pentru înlăturarea tuturor reacționarilor și șoviniștilor din partid, s-a dovedit că gruparea opoziționistă maghiară ocupă toate posturile de comandă și are simpatizanți chiar printre deputați”^{7 bis}

Românii din nord-estul Transilvaniei au crezut că alegerile parlamentare din 1946 vor duce și la modificări majore în structura conducerii celor 11 județe ale regiunii. Ca exponenți ai acestei credințe au acționat, din interiorul blocului guvernamental, reprezentanți ai PNL-T, PSD și ai altor formațiuni mai mici. Faptul a dus la o încordare dintre aceste formațiuni, pe de o parte, UPM și PCR, pe de alta. Timp de câteva luni s-au întocmit memorii, s-au făcut propuneri pentru modificări în compoziția administrațiilor locale. Mai ales românii din „județele secuiești” și-au arătat dorința de a se adopta măsuri care să elimine, sau cel puțin să reducă discriminarea la care erau supuși.

La 2 decembrie 1946, Organizația județeană Odorhei a PNL-T îi scria lui Gheorghe Tătărescu: BPD, din care face parte și partidul tătărescian, nu a putut să ia nici un mandat de deputat în județ, datorită obstrucției permanente din partea autorităților, în totalitate formate din maghiari; toate afișele electorale ale BPD erau rupte imediat după ce erau puse; delegații și propagandiștii Blocului nu au avut voie să intre în județ; autoritățile, ajutate de sindicate, au blocat efectiv orice activitate electorală, în afara aceleia a UPM,

Organizația PNL-T cerea să i se acorde posturi în administrație, având oameni pregătiți pentru orice funcție. În județ, singurul partid din BPD care deținea astfel de posturi era PCR, care, însă, numise doar comuniști de origine maghiară. „Ceram cu insistență – se scria în încheierea adresei către Tătărescu – ca cererea noastră să fie luată în studiu și să ni se repare aceste greșeli, dându-ne satisfacție”.⁸

În județul Ciuc, de asemenea, s-a încercat după alegeri obținerea unor posturi de conducere de către reprezentanți ai românilor. Organizațiile județene ale PNL-T, Partidul Național Popular, Frontului Plugarilor, Partidului Social Democrat l-au susținut pentru postul de prefect pe inginerul Gheorghe Eftimiu (PNL-T), pentru „încurajarea populației românești, considerând că numai așa ni se poate asigura siguranța individuală și dreptatea pe care o are ca națiune dominantă în Statul român”.⁹ Solicitarea era trimisă lui Gheorghe Tătărescu, împreună cu un detaliat memoriu. Se afirma că cerea reprezintă dorința întregii populații românești a județului, dar și a intelectualilor maghiari „de bună credință”. Românii erau 25 la sută din populația județului, dar toți cei patru deputați care-l reprezentau erau maghiari; în plus, administrația județeană și comunală era încadrată numai cu personal maghiar; funcționarii români lipseau cu desăvârșire; corespondența între autorități se făcea numai în maghiară, „ca în timpul ocupației”. Deși tătărescienii fiind parte a BPD erau, așadar, aliați cu UPM, asupra lor se exercitau presiuni și brutalități la fel ca asupra membrilor partidelor de Opoziție. Însuși președintele Organizației PNL-T Ciuc, Gh. Eftimiu, în noiembrie 1946, a fost de două ori reprezentanți ai Tineretului Progresist Maghiar și de polițiști maghiari; ungurii furaseră chiar și firma de la sediul Organizației. Frecvent, românii erau agresați, doi ofițeri fiind înjunghiați într-un local din centrul orașului Miercurea Ciuc; după faptă, autorii unguri strigaseră: „Nu este nevoie de valahi în județul Ciuc”. Gimnaziul „Petru Rareș” a fost obligat să se mute din localul său, într-o clădire special deteriorată de către Tineretul Progresist Maghiar. „Funcționarii români nu sunt primiți în slujbe”; cei puțini, care fuseseră, fiind dați afară pe motiv că sunt „reacționari”. Prefectul ungar ordonase să fie date jos toate firmele și indicatoarele scrise în limba română. Polițiștii în majoritate erau maghiari cu cazier (60 la sută dintre ei suferiseră anterior condamnări). Organizația PNL-T solicita, în acest context, postul de prefect, „voind ca prin activitatea ei dreaptă, legală și loială, să aducă o rază de bucurie populației românești”.¹⁰

Cererile de genul celor din Odorhei și Ciuc, venite din mai multe județe, nu au fost acceptate. Ele au avut chiar un efect contrar intereselor românilor: au dus la consolidarea relației dintre PCR și UPM, care se vedeau amenințate în atotputernicia asupra Transilvaniei de Nord-Est, prin aspirațiile celorlalte forțe componente ale BPD; au accentuat dorința liderilor județeni ai PCR și UPM de a lichida partidele ce-i stânjeneau, cu toate că și până atunci

influența acestora din urmă în evoluția regiunii era aproape simbolică.

Dintre toate componentele necomuniste declarate ale BPD, cel mai puternic și-a arătat dorința de a supraviețui în Transilvania de Nord-Est Partidul Social Democrat. Într-un documentar purtând titlul *Sinteză asupra activității Partidului Social Democrat de la 11 decembrie 1946 până la 28 februarie 1947*,¹¹ alcătuită de SSI spre informarea conducerii PCR – care-și spiona principalul aliat, de teama unei defecțiuni de genul celei generată de C. Titel – Petrescu – se consemnau și principalele direcții de evoluție a organizațiilor din nord-estul Transilvaniei. Constatând pierderea rapidă de teren în favoarea PCR, liderii social-democrați au făcut o analiză a colaborării cu comuniștii în cadrul FUM, crezând că acesta ar mai avea o existență practică; constatau că „au reînviat vechile animozități dintre cele două partide muncitorești”. În PSD se conturaseră două curente: cel condus de Ștefan Voitec, pe deplin subordonat PCR și cel condus de Lothar Rădăceanu, care „nu vrea să fie la remorca Partidului Comunist”. În Transilvania de Nord-Est se întâmpla un fenomen alarmant pentru comuniști: în condițiile unor acțiuni represive tot mai intense împotriva partidelor istorice, a amenințării cu dizolvarea lor, un număr mare de membri ai acestora au încercat să-și găsească adăpost în PSD. La Cluj era înregistrată „o mare afluență de noi înscrieri”, mai ales național-țărăniști, inclusiv studenți. Pentru a preveni o eventuală deviere spre dreapta, la adunarea generală din 23 februarie 1947 vor participa mai mulți lideri centrali ai partidului: Lothar Rădăceanu (ministru al Muncii, Asistenței și Asigurărilor Sociale), Mișa Levin, Marcel Rotman și mai mulți deputați social-democrați. În timpul adunării, delegația bucureșteană a putut constata pe viu originalitatea luptei politice din regiune: mai mulți membri ai PSD au cerut ca actele emise de autoritățile de Stat să fie scrise în limba maghiară. Cererea a declanșat în sală un incident cu vociferări și îmbrânceli între români și maghiari. (Consensul a fost atins doar într-un singur moment, când toți delegații l-au combătut pe deputatul socialist proaspăt ales, Lakatos István, scandând „Jos cu el!”). Spiritele s-au încins atât de mult, încât s-au auzit chiar și remarci antisovietice, venite din partea profesorului Ivășcanu: “Nu mai voiesc să spun nimic, nici despre unguri, nici despre ruși. Însă, să ne lase pe noi în pace, să ne conducem cu capul nostru. Rușii să nu se amestece în treburile noastre interne”. Un maghiar i-a strigat că este fascist. Însă, neimpresionat, profesorul a continuat: „Este necesar ca deputații UPM să-i sfătuiască pe reprezentanții maghiari ai diferitelor partide politice să nu mai solicite concesiile ce lezează interesele și prestigiul Statului și, prin care își atrag și disprețul Poporului Român”.¹² În tot nordul Transilvaniei, activitatea PSD era foarte metodic urmărită de PCR. Cum MAI era în mâna comuniștilor, toate organismele acestuia au fost transformate în surse de informații privind celelalte formațiuni politice. Mai mult, atunci când se considera că anumite activități erau contrare intereselor PCR – nu ale Statului – se operau arestări.

De acest tratament au „beneficiat” și mulți social-democrați”.¹³

Formațiunea politică ce-l avea în frunte pe prim ministru L. Petru Groza era supusă și ea aceluiași regim de treptată îngrădire. Față de acest curs, în prima parte a lui 1947 s-a înregistrat o anumită rezistență din partea unora dintre liderii Frontului Plugarilor: Gheorghe Micle, Miron Belea, Petre Guia-Moțu și, într-o anumită măsură, Romulus Zăroni. Conform unui raport al SSI, aceștia “și-au arătat nemulțumirea asupra imixtiunii comuniștilor în FP”. Tabăra pro-comunistă era condusă de secretarul general al formațiunii, Nichifor Stere și de Constantin Agiu. Protestatarii l-au acuzat pe Groza că nu se ocupă de partidul al cărui președinte este și că „tolerează în sânul lui acțiuni ce vor duce la dizolvarea organizațiilor FP”. Groza a încercat să-i împace, într-o întrunire din 25 februarie 1947, fără a reuși.¹⁴ Supărat, a concluzionat că „au pătruns umbre în sânul partidului” și se pregătea „o trădare”; dar, „cei de rea credință vor fi puși la zid”.¹⁵ La 7 aprilie 1947, Petru Groza și-a impus punctul de vedere pro-comunist în cadrul ședinței Comitetului Executiv: „De acum înainte, FP va avea aceeași tactică și va lua hotărâri de comun acord cu PCR”. Răspunzând lui M. Ghelmegeanu, care cerea lămuriri, considerând că astfel cele două partide vor avea o conducere comună, prim ministrul a spus că-va fi doar „o singură îndrumare”, dar conducerile vor rămâne separate.¹⁶ În Transilvania de Nord-Est aceste frământări din fruntea FP și subordonarea sa deplină față de PCR, au dus la diminuarea masivă a numărului membrilor și dispariția unor organizații, chiar la nivelul județelor – precum Odorhei.¹⁷

Tot mai vizibil, mai ales în nord-estul Transilvaniei, formațiunile politice de guvernământ rămân doar PCR și UPM. Celelalte, treptat marginalizate, au început să aibă acțiuni specifice Opoziției; această plasare era mai evidentă la membri de rând, în special pe probleme economice.¹⁸

După alegeri, dacă forțele politice aliate Partidului Comunist, cu excepția UPM, erau îndreptate spre dispariție „naturală”, față de partidele de opoziție represiunea s-a desfășurat fără menajamente, folosindu-se mai ales metoda arestărilor fără motiv legal. Erau atât de multe și neîntemeiate, încât vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Gheorghe Tătărescu, a atras atenția asupra lor, în *Memoriul* din 24 mai 1947 înaintat tuturor partidelor guvernamentale. Constata abuzurile și faptul că “se instaurează în întreaga Țară un regim de neliniște și de nesiguranță care creează o atmosferă de nemulțumire și chiar ură crescândă împotriva întregii noastre guvernări”.¹⁹

Mai accentuat decât în restul României, în Transilvania de Nord-Est, după alegerile din 1946, acțiunea Opoziției a fost împiedicată pe toate căile de către autorități. Nu s-a mai putut desfășura o activitate largă împotriva Guvernului. Însă, și în aceste condiții, au avut loc manifestații locale sau alte forme de rezistență, legate de politica de maghiarizare, de lichidare PNT-M, de abdicare a Regelui, de măsurile economice guvernamentale (în primul rând colectivizarea agriculturii). Toate erau rapid și foarte aspru reprimare, un rol

esențial pe această linie revenindu-i nou înființatei Securității.

La Cluj, studenții români au încercat să se manifeste pentru o democrație reală și după alegerile din 1946. Acțiunea lor, însă, nu a mai avut forța din 1945 și 1946 datorită, pe de o parte, întăririi măsurilor represive ale autorităților și, pe de alta, datorită ruperii unității studenților, prin crearea unei Federații Democratice Universitare pro-guvernamentale. În martie 1947, s-a văzut, prima dată, că studenții nu mai acționau uniți, în momentul arestării profesorilor Papillian și Borza: o parte au proiectat o grevă de solidaritate, iar altă parte au refuzat-o.²⁰ Circulau în continuare manifeste studențești anticomuniste; în aprilie 1947, de Paști, era descoperit unul sub titlul *Ora eliberării naționale se apropie*.” Mărturisim hotarele firești și istorice ale Țării – de la Nistru până la Tisa. [...] Credem în mântuirea noastră numai prin Biserica Ortodoxă. [...] Ne iubim Regele și rămânem supuși Dinastiei. Facem zid în jurul Coroanei, care ne unește în luptă și muncă, în jertfă și biruință. Români, nu vă lăsați copleșiți de povara vremurilor. Nu renunțați la nimic ce este românesc.” Semna “Studențimea română.”²¹ Pentru a preveni manifestații antiguvernamentale la Cluj, sub pretextul sărbătoririi Zilei Victoriei și a Zilei Monarhiei – autoritățile au luat măsuri de siguranță deosebite; în urma lor, pentru a nu fi arestați, cei mai mulți dintre liderii studenților au părăsit orașul.²²

Cum era de așteptat, având în vedere popularitatea de care se bucura în regiune PNT-M, acțiunea represivă împotriva acestuia a produs o largă frământare în rândul românilor. Multele arestări din primăvara lui 1947 au avut un ecou puternic, au provocat panică. Pentru a scăpa, chiar și simpli simpatizanți ai național-țărăniștilor fugeau de la domiciliu.²³ Arestarea conducerii țărăniste, după tentativa de părăsire a României de la Tămădău, dizolvarea partidului au avut un ecou foarte puternic în Transilvania, mulți membri de rând încercând să se salveze prin înscrierea în partidele din BPD²⁴; unele organizații locale, precum aceea a tineretului PNT din Cluj, hotărau să intre în clandestinitate și să-și țină întrunirile în păduri pentru a nu fi descoperiți de Poliție.²⁵ Tot din Cluj, era raportată o altă tentativă de rezistență, hotărâtă de o parte a liderilor locali: „Dacă se vor mai face arestări, echipe devotate ale partidelor din Opoziție se vor opune și vor recurge la suprimarea a patru sau cinci membri ai BPD, pentru fiecare membru al acestor partide care va fi arestat.” Legiunea de Jandarmi Bihor raporta și ea că „reacționarii manifestă contra regimului și-i amenință pe cei înscriși în PCR”; lozinca „Trăiască Maniu!” se putea vedea în întregul județ. Din Maramureș se anunța proiectarea unor acțiuni de rezistență.²⁶

O largă propagandă oficială s-a desfășurat pentru a convinge opinia publică de necesitatea desființării PNT-M și a condamnării conducătorilor săi. Și preoții primiseră ordin de a-i încrimina pe cei arestați în fața enoriașilor, la sfârșitul slujbelor religioase. Cum era de așteptat, o serie întregă de preoți

români – greco-catolici și ortodocși – au refuzat îndeplinirea ordinului, manifestându-și astfel simpatia pentru liderii național-tărăniști. Preotul greco-catolic Boia Iosif, comuna Deleni, Bihor, în octombrie 1947, „în loc să se achite și să o facă real și cu tragere de inimă această comunicare, a spus locuitorilor că din ordin este determinat a face aceste comunicări, și printre altele s-au adus omagiu și compătimiri lui Iuliu Maniu, declarând între altele: «Să ne rugăm pentru Iuliu Maniu, poate o fi greșit și el cu ceva în războiul de la Oituz».” Concluzia raportului Poliției: „Preotul în cauză este un înfocat reacționar, manist.”²⁷ Din mai multe județe se transmiteau rapoarte similare. Ele nu surprindeau autoritățile de la București. Surpriza a produs-o opoziția cu care unii reprezentanți ai bisericilor maghiare au primit ordinul de incriminare a lui Maniu. În „fișa personală” a pastorului reformat Szucs Stefan, din comuna Tomoșca, Bihor – întocmită de Securitate – se menționa faptul că acesta era membru al UPM, dar a refuzat să prelucreze problema Maniu în biserică; a făcut-o doar într-un cadru restrâns, la școala confesională. Preotul romano-catolic Pfeiffer Matia, din Sighet, a refuzat, în octombrie 1947, să prelucreze procesul Maniu; nu-i va da voie nici preotului Molnár Carol să o facă, deși acesta era dispus; va fi aspru criticat, pentru aceasta, de conducerea UPM și, contra lui va apare chiar un articol în „Világosság” din Cluj, pe 16 noiembrie 1947.²⁸ Beliczay Ioan, preot romano-catolic maghiar din Baia Mare, „În ziua de 27 octombrie 1947, când preoțimea a primit instrucțiuni pentru a lămuri masele în legătură cu Maniu, numitul a declarat: «Ni s-a dat ordin pentru ca să vorbim despre Maniu. Eu spun sincer că, după cercetările mele, am aflat că sunt unii care spun despre Maniu rele, însă sunt și de aceia care spun lucruri bune. Natural, acei care spun lucruri rele sunt mai mulți unguri. De altfel, noi nici nu putem vorbi asemenea lucruri în biserică, deoarece ne este interzis; cu toate acestea, voi încerca în săptămâna viitoare să satisfac ordinul primit, în măsura în care legile bisericești vor admite acest lucru».”²⁹

După lichidarea PNT-M, a venit înlăturarea „rămășițelor reacționare” – după expresia lui Petru Groza – din Guvern, prin provocarea demisiei miniștrilor tătărescieni. Conducerea PNL-T – pentru a nu atrage asupra acestuia acțiunea represivă a autorităților – anunța că înțelege să dea sprijinul său, în continuare, Guvernului, că va fi călăuzită „de Platforma-program cu care s-au prezentat în alegeri partidele din Bloc [BPD] în fața Țării”.³⁰ Însuși Tătărescu ceruse adoptarea unei asemenea poziții, ocolind capcana unui discurs violent antiguvernamental, discurs care era așteptat de comuniști pentru a avea pretextul desființării PNL-T. Organele MAI erau pregătite pentru momentul desființării și, în unele locuri au trecut, din proprie inițiativă, la închiderea sediilor tătăresciene chiar pe 7 noiembrie 1947, la o zi după demisia miniștrilor liberali. Constatându-se poziția necombativă a celor înlăturați, se va reveni asupra măsurii închiderii sediilor.³¹ Treptat, însă, cu toată înlăturarea din conducere a lui Gheorghe Tătărescu și cu toate că noul

președinte, Petre Bejan, s-a subordonat total față de PCR, autoritățile vor îngrădi tot mai mult partidul fost aliat, conducându-l spre dispariție. În Transilvania și Banat, ieșirea de la guvernare a fost urmată imediat de plecări masive din partid; motivul principal – teama de arestări. O parte se vor înscrie în PCR.³²

Abdicarea Regelui Mihai și proclamarea republicii au trezit reacții diferite în Transilvania și Banat; în principal, acestea erau în funcție de semnificația pe care Monarhia o avea pentru cele două grupuri etnice ce se înfruntau în regiune; doar în mică măsură a contat ideologia. Pentru majoritatea românilor, Regele era simbolul Statului român unitar și suveran – de aceea au privit abdicarea cu tristețe. Pentru maghiari, în totalitatea lor, Regele era de asemenea simbolul Statului român unitar și suveran, cel care stătea în calea formării Ungariei Mari – de aceea, abdicarea a fost privită cu entuziasm.

Aplicând strict Ordinul MAI (DGSS) din noaptea de 29/30 decembrie 1947, autoritățile au ținut sub control toate reacțiile populației, împiedicând orice fel de manifestații antiguvernamentale și stimulându-le pe cele favorabile Guvernului.³³ Inspectoratul Regional de Siguranță Cluj raporta că muncitorii (care erau majoritar unguri) au primit abdicarea cu entuziasm. Alt raport întărea concluzia: „Muncitorii de toate categoriile, precum și membrii organizațiilor democratice manifestă entuziasm în orice ocazie”. Pentru a se putea manifesta „adeziunea maselor”, au fost organizate întruniri publice: la Teatrul Maghiar din Cluj, cu 1.400 participanți; în centrul Clujului, cu 2.000. Alte întruniri de acest fel aveau loc „spontan” la Dej, Gherla, Năsăud, Oradea; la Târgu Mureș se înregistrau cei mai mulți participanți, 5.000, manifestând un „entuziasm înfocat”. La extrema cealaltă se afla Satu Mare, unde PCR și UPM au reușit să adune doar 100 de participanți. Documentele DGP indică și poziția față de abdicare în funcție de apartenența etnică. Se menționa faptul că în rândul naționalităților conlocuitoare evenimentul „a fost comentat în toate cercurile favorabil, în special în rândul maghiarilor și evreilor”.³⁴ Supralicitând, unele autorități locale, precum cele din Năsăud și Sălaj, raportau că înlăturarea Monarhiei a fost primită cu entuziasm de întreaga populație.³⁵ Având în vedere faptul că reacția populară la abdicare, în nord-estul Transilvaniei, s-a conturat în principal în funcție de etnie, cele mai puține probleme au avut autoritățile din „județele secuiești”. Aici satisfacția era aproape generală în realitate. În momentul respectiv au ieșit la iveală și elemente de comportament față de Monarhia română din anii anteriori. La 31 decembrie 1947, Prefectura județului Trei Scaune transmitea Ordinul 13.013, de distrugere a tuturor portretelor și însemnelor regale din instituții. Aplicarea ordinului s-a făcut foarte ușor; explicația o găsim în adresa de răspuns transmisă, la 13 ianuarie 1948, Primăriei Sfântu Gheorghe, de Uzinele Textile din oraș: „Vă aducem la cunoștință că în întreprinderea noastră nu se găsesc

insigne portrete, statuete regale de nici o natură. Toate acestea erau nimicite încă din anul 1940 – în urma Arbitrajului de la Viena – iar după realipirea Ardealului la Vechiul Regat nu s-au procurat asemenea lucruri”.³⁶ Iar primarul Miklós Imre transmitea lui Petru Groza o telegramă de felicitare: „Populația orașului de reședință Sfântu Gheorghe a luat la cunoștință cu însuflețirea cea mai mare că s-a eliminat un obstacol din drumul realizării statului socialist și s-a proclamat Republica Populară. Vă asigurăm de sprijinul nostru până la ultima clipă și strigăm din tot sufletul: Trăiască Republica realizată de Guvernul nostru democrat!” Totodată, era trimisă o telegramă și lui Luká László, fiu al județului Trei Scaune: “Populația orașului reședință Sfântu Gheorghe vă salută ca pe unul dintre realizatorii Republicii Populare Române. Vă asigurăm că vom lupta și pe mai departe alături de dvs. pentru realizarea scopului final, pentru Statul socialist.”³⁷ În general, românii, mai ales țăranii, s-au arătat afectați de înlăturarea Regelui Mihai, considerând că evenimentul prevestea acțiuni cu adevărat dezastruoase pentru ei și pentru Țară. Un raport al Inspectoratului de Siguranță Cluj, din 5 ianuarie 1948, indica: țăranii sunt într-o stare încordată, fără a se produce dezordini; “Se manifestă printr-un mutism ostil față de actul care a avut loc la 30 decembrie 1947”. Își arătau credința că Mihai a abdicat forțat și că va urma înființarea colhozurilor.³⁸ În Maramureș, „țărănimea a fost surprinsă și privea evenimentul cu oarecare rezervă”. Circula zvonul că, fiind înlăturată Monarhia, mai este doar un pas până la contopirea României cu URSS; „Frica de necunoscut și în special de colhoz a făcut ca abdicarea să fie acceptată în tăcere și cu strângere de inimi de către săteni”.³⁹

În ianuarie 1948, cu satisfacție unele prefecturi din Transilvania de Nord-Est raportau că „Azi nu mai putem vorbi de vreo opoziție politică organizată”.⁴⁰

x

UPM s-a arătat pe deplin satisfăcut de rezultatele alegerilor din 1946 și de felul cum a fost răsplătită de PCR. Treptat va ajunge să rămână singurul aliat al comuniștilor în Transilvania de Nord-Est. Își va întări pozițiile și va obține satisfacerea celor mai multe dintre dezideratele „naționale maghiare”. Anunțată și în Parlament, de către deputații UPM, continuarea luptei pentru „drepturile naționalităților” s-a tradus în practică, în regiunea respectivă, prin consolidarea statutului privilegiat al maghiarilor.⁴¹ Multe dintre acțiunile Uniunii au rămas pe aceleași linii din anii anteriori.

UPM va continua să-i protejeze pe criminalii de război maghiari în multe cazuri reușind să-i scape de acțiunea Justiției și chiar să-i plaseze în funcții importante. Faptul acesta genera mare indignare printre români, manifestată în memorii adresate autorităților centrale și remarcată de Jandarmerie și Poliție. Așadar, asupra acestei stări de lucruri Guvernul era

informat pe mai multe căi. Românii din parohia greco-catolică Roteni, Mureș, condusă de preotul Vasile Roman, îi scriau lui Petru Groza, la 14 ianuarie 1947: „Toleranța exagerată față de marii vinovați maghiari din 1940, face pe aceștia să interpreteze cu totul greșit democrația de astăzi, încât foarte mulți unguri și azi sunt brutali, agresivi și batjocoritori față de români, mai ales în regiunile unde românii sunt minoritari”. În timpul ocupației, locuitorii români din comună fuseseră obligați să-și părăsească religia străbună și să treacă la cea reformată maghiară; numai patru au rezistat până la capăt. Preotului român i s-a permis reîntoarcerea doar în septembrie 1946. Când acesta a încercat să redeschidă școala românească, s-a tras cu pușca după el; în ianuarie 1947, a fost batjocorit de unguri chiar în centrul comunei. „Starea este insuportabilă, domnule prim ministru – se scria în memoriu. Românii sunt blânzi și îngăduitori, dar foarte mulți unguri abuzează de bunătatea și îngăduința noastră. Scriu acestea în nădejdea că dvs. veți binevoi a lua cuvenitele măsuri chiar și față de UPM, care în foarte multe părți aranjează și încurajează astfel de scandaluri și abuzuri și lansează propagandă că vine Ungaria”. Ancheta ordonată confirma plângerile.⁴² În același județ Mureș, Jandarmeria raporta situația conflictuală din comuna Porcești, unde UPM îl impusese ca primar pe un ungur condamnat de Tribunalul Poporului din Cluj pentru acțiuni antiromânești în timpul ocupației; românii localnici erau revoltați.⁴³ Preoților români din parohiile de la Gălești, Troița, Ibănești, plasa Miercurea Mirajului, alungați în 1940 de unguri (în localitățile respective 493 familii românești fuseseră constrânse să treacă la confesiunile maghiare), nu li se retrocedau pământurile parohiale nici în 1947. Problema era ridicată în Parlament de către Victor Maior, deputat din partea PNL-T, la 14 mai 1947. Concluzia parlamentarului: “Din această procedură reiese că președintele Comisiunii [pentru Reforma Agrară] de plasă urmărește lichidarea totală a românismului din acel ținut, prin pauperizarea bisericilor și lipsirea lor de preoți”.⁴⁴

În cele mai multe procese în care erau judecați maghiari pentru acțiunile lor antiromânești, UPM intervenea în favoarea inculpaților, considerați victime ale unor plângeri mincinoase sau ale unor judecători “reacționari”. Orice condamnare a unui maghiar, chiar dacă era dovedit drept criminal, era considerată ca un act nedemocratic. Astfel de intervenții se înregistrau pe tot parcursul multelor faze ale proceselor (dintre 1945-1954) pe marginea evenimentelor din Aita Seacă dintre 1940-1944. Intervențiile se făceau la Președinția Consiliului de Miniștri, la ministere sau direct la organele de justiție. Din această ultimă categorie face parte și adresa trimisă de Organizația județeană a UPM din Trei Scaune, procurorului general al Curții de Apel Cluj, la 29 aprilie 1948. Se consemna procesul verbal al “cercetării” făcută la fața locului de către o comisie formată din reprezentanți ai UPM, PCR și FP; așadar, o dublare a acțiunii organelor Statului. Se anunța că “învinuirile aduse inculpaților [Incze Iuliu, Nagy Daniel, Nagy K. Victor] pe

de o parte nu sunt dovedite, iar pe de alta este vorba despre oameni care nu s-au comportat în mod antidemocratic, ci din contră s-au încadrat încă de la început în principiile democratice și astfel merită ajutorul organizațiilor democratice”. Deși afirma că actele criminale ale ungarilor nu erau dovedite, aceeași adresă le admitea existența, în partea finală, gășind însă o nouă motivație pentru nepedepsirea făptașilor: „Stabilirea pe bază solidă a prieteniei româno-maghiare pretinde ca aceste fapte ale unui trecut îndepărtat să fie închise, pentru că scoaterea lor din nou la iveală ar tulbura din nou sufletele deja împăcate ale satului, unde frații români și maghiari lucrează împreună la înfăptuirea și întărirea democrației. În afară de acest considerent, credem că represiunea acestor incriminări ar servi mai mult ambiția de răzbunare a unor persoane particulare și a reacțiunii, decât interesele colectivității.” În final, revenea asupra aderenței inculpaților la „democrație”, de aceea, „merită toată încrederea și ajutorarea noastră”.⁴⁵ Cei a căror eliberare era cerută pentru că erau democrați și nu avuseseră niciodată „simțuri șoviniste” devastaseră casele românilor din Aita Seacă, inclusiv a preotului Francisc Paratei, în 1940, îi maltrataseră pe români în timpul ocupației, participaseră la masacrele din 4 septembrie 1944 și la arestările abuzive din 1944-1945. Toți acuzații erau membri ai UPM, iar unul și al PCR. Nevinovăția lor se stabilise într-o adunare publică, prin votul deschis al locuitorilor din Aita Seacă, majoritar ungurească.⁴⁶ Sub presiune politică, dosarul este clasat de Curtea de Apel Cluj, și trimis pentru noi cercetări Curții Marțiale Sibiu; aceasta la 13 mai 1949, îi achită pe toți. Cum fărâdelegea pe care UPM o impusese Justiției era mult prea evidentă, procurorul general al României a făcut cerere de îndreptare, admisă de Tribunalul Suprem la 5 decembrie 1953.⁴⁷ Intervențiile liderilor maghiari pentru eliberarea asasinilor erau curente; într-o declarație de martor din 1954, se menționează: “După cum am arătat și în declarația mea anterioară, ei [asasinii unguri] au fost arestați pentru aceste fapte în repetate rânduri, dar în urma intervențiilor făcute de Tzikó Nándor, Luká László și Kurkó Gyárfás, ei totdeauna au scăpat”. Declarația putuse fi făcută pentru că, în 1952, Luká László fusese îndepărtat din conducerea PCR. Procesele privind evenimentele din Aita Seacă se vor încheia în 1955, cu asasinii rămași condamnați, deși la pedepse reduse.⁴⁸

UPM își va continua și acțiunea de colonizare pe zone cât mai întinse a secuilor, ca și acțiunea de maghiarizare a altor etnii. S-a urmărit întărirea ponderii elementului maghiar în anumite județe de interior, precum Mureș, și în cele de graniță. IGJ raporta, la 26 mai 1947, că multe familii din “zona secuiască” se instalaseră, în prima parte a anului, pe graniță. 50 de familii din Ciuc (cu câteva sute de membri) se stabiliseră în zonele Satu Mare, Careii Mari, Bihor. Erau anunțate alte 300 familii (depășind o mie de oameni), tot din Ciuc, pentru județul Bihor. În raportul IGJ se găsește și mențiunea: “Maghiarii ce vin în zona de frontieră au ordine secrete de a se stabili în această regiune,

pentru ca la prima statistică ce s-ar face, să ridice problema majorității populației maghiare, solicitând revizuirea frontierei.” Aceeași instituție revenea, la numai câteva zile, pe 30 mai 1947, cu o nouă informație: era înregistrat alt grup de secui – 576 familii – stabiliți în Bihor (353 în plasa Săcuieni, 110 în plasa Salonta, 113 în Marghita). Jandarmeria se arăta alarmată și pentru că noii coloniști aduși “se dedau la agresioni împotriva locuitorilor români și chiar împotriva autorităților”. Și alte documente ajunse la MAI indicau fenomenul colonizării secuilor pe graniță. Ca urmare, au fost întrebate prefecturile asupra lui. La 28 iulie 1947, din Satu Mare se primește o confirmare, fără a se indica și numărul coloniștilor. În schimb, Prefectura Bihor răspundea prin două adrese (5 și 18 septembrie 1947), confirmând colonizările și indicând și numărul celor veniți în județul respectiv. Pe lângă familiile de secui, fuseseră aduși și un număr mare de copii de secui, fără părinți, plasați în familii de maghiari de pe frontieră: Oficiul CARS adusese 1.000; Episcopia romano-catolică alți 300. Pretextul era economic, deși „zona secuiască” nu suferise de secetă. Li s-au cerut și prefectilor din „județele secuiești” informații pe această temă. Din Ciuc se răspundea, la 4 iulie 1947, confirmând plecarea unor familii din comunele Remetea, Ditrău, Tulgheș; se indica, însă, un număr foarte mic de plecați, în raport cu cei ajunși pe graniță. (Cercetarea fusese făcută de către subprefectul Emeric Ferencz).⁴⁹

Un fenomen interesant este depășirea cadrului strict geografic al Transilvaniei în acțiunea UPM de câștigare a noi poziții pentru “cauza maghiară”. Este cazul repetatelor încercări de maghiarizare, de după al Doilea Război Mondial, a ceangăilor. Ceangăii – populație de origină românească, ce suferise cu secole în urmă un început de maghiarizare a limbii și, ca să rămână români se refugiaseră peste munți, în Moldova – au înfruntat, în perioada contemporană, repetate momente de presiuni pentru a se declara maghiari.⁵⁰ În primăvara lui 1944 se încercase transformarea zonei ceangăilor într-un rezervor de coloniști, pentru întărirea ponderii demografice a maghiarilor din nordul Transilvaniei. La 9 mai 1944, Partidul Ardelenesc alcătuia o moțiune consemnând “nevoia de întărire a unghurimii răzlețe, de apărare viguroasă a unghurilor care trăiesc în statele succesoriale și de colonizare imediată în Patrie și în mediu maghiar a ceangăilor din Moldova.”⁵¹ Un val puternic de presiuni asupra ceangăilor, pentru a se declara maghiari, s-a revărsat în perioada 1946-1949.

În 1946 și 1947, Legiunea de Jandarmi Bacău anunța trimiterea unor emisari din Ungaria în zona locuită de ceangăi, aducând instrucțiuni pentru maghiarizarea acestora. Totodată, unii dintre ceangăii câștigați de șovinismul maghiar erau chemați în Ungaria, unde erau instruiți, revenind apoi în România. La 6 februarie 1947, Legiunea anunța MAI, cu raportul 44.564, că „trimiși din Budapesta cutreieră satele de ceangăi din județul Bacău”, ca reprezentanți ai iredentismului maghiar, transmitând știri și instrucțiuni.⁵²

Astfel de rapoarte urmează și în lunile martie, aprilie, mai.⁵³ Legiunea anunța Inspectoratul de Jandarmi Iași, căruia îi era subordonată direct, prin nota 1.789/21 februarie 1947, că o parte a ceangăilor din comuna Gârleni întreține legături cu centrul iredentist maghiar din Ungaria, de unde primeau instrucțiuni.⁵⁴ Avizată, pe căi proprii, asupra fenomenului, DGP (Poliția de Siguranță) va cere IGJ, pe 8 martie 1947, să i se comunice și ei rezultatul cercetărilor privind activitatea iredentistă a Ungariei în zona Moldovei.⁵⁵

În județul Bacău, UPM era organizată, la jumătatea lui august 1946, în comunele Faraoani, Cleja, Luizi Călugăra, Lespezi, unde emisarii conducerii centrale fuseseră ajutați de unul dintre ceangăii instruiți la Budapesta, Ștefan Dogaru. Populația, în majoritate nu a acceptat să intre în UPM. Acțiunea va fi reluată în septembrie același an, sub conducerea lui Frâncu Gheorghe, venit din județul Alba, unde fusese cantor la o biserică romano-catolică maghiară; adusese cu el și importante sume de bani, pe care le folosea pentru atragerea ceangăilor.⁵⁶ Toată iarna și primăvara lui 1947 – conform rapoartelor Jandarmeriei – agenți maghiari cutreierau satele “îndemnând localnicii să nu asculte de preoții și învățătorii români și să ceară înlocuirea lor cu cei de naționalitate maghiară”. De asemenea, se cerea înlocuirea limbii române cu cea maghiară în biserici, școli, primării. Toate acestea l-au făcut pe secretarul Episcopiei Catolice din Iași să întreprindă o anchetă în zonă, referitoare la “opunerea populației de a se introduce limba maghiară la slujbele religioase”. Centrul agitației era comuna Gârleni, iar principalul ei susținător preotul Mișu Ianoș. Ancheta a descoperit că preotul avea doar cinci adepți. În altă comună, însă, Parincea, atrase de anunțatele avantaje materiale, 14 familii de ceangăi începuseră să-și întocmească actele pentru a emigra în Ungaria; de asemenea, în comuna Sănduleni, până în aprilie 1947 plecaseră în Ungaria 31 ceangăi.⁵⁷

La fel ca în Transilvania de Nord-Est, propagandiștii maghiari își duceau acțiunea sub steagul democrației și, ca să nu fie deranjați de autorități, cei mai mulți se înscriuseră nu doar în UPM, ci și în FP sau PCR. Faptul era adesea consemnat⁵⁸: un raport din 8 martie 1947 menționa “elementele iredentiste, membri ai Partidului Comunist din județul Bacău”; la 4 aprilie se scria despre „instigatorii veniți din Ungaria, unii membri ai PCR”; la 7 mai se scria că „cei mai mulți instigatori iredentiști sunt înscriși în PCR și FP, și la acest adăpost suspectează orice intervenție a jandarmilor”. Fiind membri ai PCR, semnalarea activității lor antistatale era imediat etichetată ca acțiune anticomunistă și antidemocrată, jandarmii fiind pasibili de represalii. De aceea, comandantul Legiunii de Jandarmi Bacău, căpitanul Fășie Nicolae, printr-un raport către IGJ din 4 aprilie 1947, se vedea nevoit să întrebe cum să acționeze: „În urma acestor rapoarte, subsemnatul mă văd suspectat de Organizația PCR Bacău. Față de cele de mai sus, cum și de faptul că ceangăii din raza acestui județ susțin că sunt români și nu le trebuie limba maghiară, vă rugăm să binevoiți a dispune să ni se comunice dacă acțiunea Organizației

politice MADOSZ (UPM) este legală printre ceangăii din acest județ, spre a ști în viitor modul de procedare în această privință, pentru a nu fi expuși la neplăceri”.⁵⁹ La 16 aprilie, Inspectoratul de Jandarmi Iași intervine și el în aceeași problemă la IGJ, cerând să se dea ordin de urmărire a UPM, „care intensifică propaganda iredentistă în rândurile ceangăilor din județul Bacău. Solicităm aceasta pentru ca organele jandarmerești să fie puse la adăpost de orice surprize, mai ales că anumiți indivizi, sub masca partidelor democratice, activează în direcția iredentismului maghiar”. IGJ s-a temut să ia singur o hotărâre; de aceea, a făcut raport la conducerea MAI, pe 7 mai 1947.⁶⁰ Dar, cum ministrul de Interne era un reprezentant al PCR, aprobarea urmăririi nu a venit. Lipsa unor măsuri coercitive i-a încurajat pe propagandiștii UPM. Un raport al IGJ către conducerea MAI, din 21 aprilie 1947, semnat chiar de inspectorul general, generalul I. Alistar, constata că propaganda șovină maghiară din județul Bacău se amplificase, „dedându-se la manifestații cu caracter rasial, care cauzează nemulțumiri în rândul masei locuitorilor”; ceangăilor li se cerea imperativ să intre în UPM; în județ soseau tot mai mulți propagandiști maghiari din Transilvania. Cu toate acestea, se aprecia, rezultatele ofensivei erau minore: “În ceea ce privește atitudinea ceangăilor localnici, parte sunt pentru MADOSZ, însă o majoritate covârșitoare solicită asimilarea cu Poporul Român”.⁶¹ Fără efect a rămas și răspândirea unei broșuri de propagandă cu titlul *Nemzeti kivánságok* (Dorințe naționale); printre “dorințe” erau folosirea limbii maghiare în instituțiile publice (punctul 4), la CFR și poștă (p. 7), în localitățile cu 20 la sută copii ceangăi să se înființeze școală maghiară (p. 15) etc.⁶² Numai că, ceangăii refuzând să se declare maghiari, UPM-ul nu putea solicita îndeplinirea acestor „dorințe”. De aceea, pentru a-i impulsiunea s-a ajuns chiar la violență fizică. În comuna Lespezi, câțiva propagandiști maghiari, în frunte cu preotul Minuț Ianos, au pătruns în biserică în timpul ofierii slujbei religioase, i-au bătut și alungat pe enoriași, pentru că se slujea în limba română. Acest sacrilegiu a dus la o nemaîntâlnită încordare în comună.⁶³ Protopiatal romano-catolic din Bacău a fost nevoit să intervină și să-l suspende pe preotul șovin. Dar, la intervenția UPM, suspendarea nu a fost tradusă în practică. Un reprezentant al conducerii UPM a venit în grabă de la București și, împreună cu prefectul, au mers la Gârleni și Lespezi; l-au chestionat amenințător pe protopop, de ce se opune introducerii limbii maghiare în biserică. Consemnând ancheta și presiunile ce se făceau dinspre PCR și UPM, comandantul Legiunii de Jandarmi Bacău aprecia: “Semnalăm această acțiune ce se duce pentru introducerea limbii maghiare în biserică în mijlocul populației ceangăiești, întrucât reușita acestei acțiuni într-o comună ar atrage după sine introducerea limbii maghiare în toate comunele ceangăiești din acest județ și din Moldova, motiv după aceea de expansiune teritorială în Ardeal, prin schimbul de populație ceangăiești din Moldova în Ardeal și a populației românești din Ardeal în Moldova, în locul celei

ceangăiești. De asemenea, ar atrage după sine și considerarea populației ceangăiești ca populație minoritară”.⁶⁴ Cazul a ajuns și în Parlament, unde Eduard Racoviță, deputat de Bacău, îl prezintă și-i trimite o telegramă ministrului Cultelor și Artelor, tătărescianul Radu Roșculeț; acesta va răspunde tot printr-o telegramă: „Am dat ordin cu dispozițiuni ca slujba de la Parohia catolică Lespezi-Gârleni, Bacău, să se facă în limba română. În acest sens s-a comunicat Episcopiei Catolice din Iași și Eparhiei Catolice din Bacău”.⁶⁵ Lucrurile tot nu s-au liniștit; acțiunea șovină maghiară avusese deja un anumit efect. Într-un raport către MAI, din 18 mai 1947, IGJ anunța că „ceangăii din satul Lespezi, pendinte de comuna Gârleni, județul Bacău, s-au împărțit în două tabere, unii voind a introduce limba maghiară în biserică și școală, iar alții cer cu insistență înlăturarea acesteia”. S-a ajuns la permanente certuri pe această temă și chiar la bătăi, situația fiind foarte încordată; „Se întrevăd incidente sângeroase într-un viitor foarte apropiat”.⁶⁶ Ambele tabere au trimis Ministerului Cultelor și Artelor câte un memoriu, prin care-și susțineau cauza. Dar, deși autorii se certau între ei, amândouă memoriile demonstau conștiința românească a ceangăilor. În memoriul ceangăilor care susțineau introducerea limbii maghiare, se scria: „Posedăm toate notele esențiale ale naționalității românești, dintre care cel mai caracteristic și fundamental este portul. Aspirațiunile noastre au fost totdeauna românești, sunt și astăzi și vor fi și în viitor. În decursul veacurilor am avut școli românești. [...] Ar fi cu cale să se folosească în serviciile bisericești, pe lângă limba țarei și limba populației ceangăiești. [...] Folosirea acestei limbi nu o cerem ca un drept în baza Statutului Naționalităților, deoarece ne considerăm români. [...] Vrem să nu se mai știrbească naționalitatea românească a masei catolice care o formează ceangăii, prin privilegiul ce s-ar acorda prin folosirea limbii ceangăiești în biserică”. La rândul lor, cei care se opuneau înlocuirii limbii române scriau ministrului (în numele „locuitorilor din comunele și satele județului Bacău, de religie romano-catolică” – prin urmare, nu doar în numele celor din Lespezi-Gârleni): „De când ne-am cunoscut pe aceste meleaguri, și Istoria arată, am fost socotiți de români și tratați ca atare. Portul, obiceiurile, datinile strămoșești la nunți, înmormântări etc. sunt românești. Aspirațiunile noastre au fost totdeauna românești. Nu putem ține seamă de limba vorbită în familie – jargonul ceangăiesc, derivat din limba maghiară – și care nici o clipă n-a putut altera simțământul nostru național românesc. Știut este că limba maghiară nu poate fi considerată criteriu al naționalității. Astfel, în Ardeal sunt sate ortodoxe care vorbesc numai în limba maghiară, totuși nu încetează a se simți și a fi români. La fel nu discutăm de religia noastră, căci nici confesiunea nu determină naționalitatea și nici nu o condiționează. Astfel, un catolic poate fi: român, italian, belgian, francez, ungar, german etc.; precum și un ortodox poate fi: român, rus, etc. Așa că noi ne considerăm români de naționalitate și origină etnică, însă de religie romano-catolică. S-a

dovedit în decursul veacurilor că ceangăii s-au distins în războaiele cu Ungaria. În baza principiilor democratice, nu putem cere decât libertatea deplină pentru intensificarea limbii române, chiar și în materie de religie. Prin întemeierea ce s-ar da limbii maghiare, pe motiv că e limba noastră de familie, s-ar face mare greșeală și aceasta pentru simplul fapt că limba maghiară e departe de jargonul nostru, atât literar cât și dialectal. Iar ca să se introducă cărți ungurești, putem spune că ni s-ar impune o nouă limbă, ceea ce nu a fost niciodată. Orice tentativă de acest fel o socotim că ar fi un început de deznaționalizare. Școlile noastre au fost totdeauna românești. Să nu se înțeleagă că facem aceasta din ură de rasă”.⁶⁷

În vara lui 1947 acțiunile de maghiarizare a ceangăilor din Moldova au continuat. Expresia folosită de IGJ, în buletinul informativ din 28 august, era: „UPM forțează pe ceangăi de a cere introducerea limbii maghiare în toate instituțiile publice.” În același timp, dinspre Ungaria se auzeau amenințări: „În ultimul timp, postul de radio Budapesta a amenințat, pe calea undelor, că se vor lua măsuri împotriva preoților catolici din Moldova, care se opun introducerii limbii maghiare în biserici.”⁶⁸ Altă emisiune, cu același subiect, era transmisă de Radio Budapesta la începutul lui septembrie 1947; de data aceasta era amenințat și personal unul dintre preoți – Hâjdu, din Cleja.⁶⁹ Tot asupra preoților își concentră atenția și comuniștii maghiari din PCR, folosind metoda aducerii acestora în fața unor adunări populare, unde să li se impună “voința maselor”. La 10 august 1947, secretarul Organizației PCR din Plasa Răcăciuni, Dogaru Ștefan, a convocat o astfel de adunare în satul Fundu Răcăciuni, județul Bacău, având ca pretext constituirea organizației locale a UPM. Invitat la adunare, preotul Susanu Carol a fost somat de reprezentanții PCR să țină slujbele în limba maghiară. Preotul a răspuns: „Atâta timp cât am ordin de la Sfânta Episcopie să săvârșesc slujba în limba română, sunt obligat de a executa ordinele șefilor.” A fost susținut de majoritatea populației, care nici nu a vrut să se înscrie în UPM. Raportul Legiunii de Jandarmi Bacău concluziona: „Ceangăii nu văd bine înființarea acestei organizații și nici nu doresc limba maghiară.”⁷⁰

Constatând rezistența fermă la procesul de maghiarizare, UPM și-a adus în zonă artileria grea: câțiva deputați unguri, din Parlamentul de la București, au colindat județul în vara lui 1947, înființând organizații locale și încercând să impună limba maghiară în locul celei române în toate instituțiile. Rezultatul a fost contrar așteptărilor. În raportul IGJ către MAI, din 17 august 1947, se constatau „fricțiuni între locuitorii ceangăi din județul Bacău, în urma propagandei desfășurate de diferiți agenți și deputați maghiari, pentru introducerea limbii maghiare în biserici și în școli, și [pentru] formarea organizațiilor politice MADOSZ. [...] În ultimul timp, datorită influenței propagandei iredentiste maghiare, care se desfășoară prin agenți speciali trimiși în rândurile ceangăilor din Moldova, pentru a-i determina să opteze la

cetățenia [în realitate la naționalitatea] maghiară, aceștia s-au despărțit în două tabere în județul Bacău, majoritatea cerând menținerea limbii române în școli și biserici, iar o parte infimă susținând limba maghiară. Pe acest considerent, reprezentanții ai PCR Maghiar [UPM care, fiind creată de PCR și subordonată acestuia, era identificată uneori cu Partidul Comunist] cutreieră satele de ceangăi, îndemnându-i să ceară înlocuirea limbii române cu cea maghiară în instituțiile de Stat.⁷¹ Pe 13 iunie 1947, la Cleja apare la o adunare populară deputatul Farcas Carol, pentru a susține acțiunea de maghiarizare; dar, din toți cei prezenți, a obținut numai 20 de semnături pentru introducerea limbii maghiare „ca limbă oficială”. O altă adunare de același tip, pe 28 iunie 1947, în comuna Ferdinand, Bacău, avea loc în prezența deputatului maghiar Sicu (din Sibiu); acesta le-a spus celor adunați: „Patria mamă a ceangăilor este Ungaria, deci toți trebuie să vă alipiți la Ungaria, pentru a vi se reda drepturile, întrucât sunteți persecutați de Poporul Român.” Ceangăii nu s-au lăsat amăgiți; numai 16 s-au înscris în UPM, ceilalți numindu-i „rătăciți”. La fel s-a întâmplat în toate localitățile străbătute de propagandiștii maghiari.⁷² De aceea, îndreptățit, în finalul raportului IGJ se scria: „Cele de mai sus sunt primite cu mare ură din partea majorității ceangăilor, care afirmă că nu doresc Partidul Comunist Maghiar”, și nici limba maghiară.⁷³ Cu tot insuccesul, astfel de încercări din partea UPM vor continua. La Lespezi, Bacău, pe 11 decembrie 1947, UPM, reprezentat de Martin István, smulgea celor 40 participanți la o adunare hotărârea de a nu-i mai permite preotului să intre în biserică, dacă nu-și ia angajamentul să slujească doar în maghiară. Preotul nu se va supune. Deși cu consecvență, tot fără succes se va desfășura acțiunea de maghiarizare a ceangăilor și în anii următori. Un episod caracteristic s-a petrecut la 6 martie 1949, în comuna Fundu Răcăciuni: când s-a încercat, din nou, introducerea limbii maghiare în biserică, corul parohiei i-a întâmpinat pe emisarii maghiarizării cu cântecul „Mult e dulce și frumoasă limba ce vorbim, / Altă limbă armonioasă ca ea nu găsim!” Un document al MAI menționa și faptul că mulțimea a strigat „Jos comunismul!” După trei zile, pe 9 martie, un instructor al CC al PMR a venit în localitate, dar a fost bătut de săteni, iar mașina i-a fost distrusă. Represiunea a venit în aceeași zi: prefectul județului Bacău și forțe de securitate aduse grabnic de la Iași, au venit în comună; au avut loc lupte cu săteni, dintre care unul a fost împușcat mortal și mai mulți răniți. Apoi, trupele de securitate s-au dus în comuna Faraoani, pentru a-l aresta pe preotul Dimac; și aici populația s-a opus cu ciomege; a fost împușcat mortal un țăran și arestați patru preoți. Foarte dârji, ceangăii nu s-au lăsat intimidați. În aceeași lună, la consultarea populației, cerută de Episcopia Catolică de Iași, din cei 4.096 capi de familie, din 14 localități, au votat pentru limba română 3.731 (91,08 la sută), iar pentru cea maghiară 365 (8,92 la sută).⁷⁴

Din motivele deja menționate, UPM era un organism lipsit de omogenitate. Însă, criteriile aplicate la desemnarea candidaților săi în alegerile parlamentare – în primul rând să fie deplin subordonat față de PCR – au făcut ca grupul său parlamentar să fie foarte omogen; nici o disensiune din interiorul Grupului nu a răzbătut în documentele de arhivă sau în presă. Se păstrează unele procese verbale ale ședințelor Grupului parlamentar UPM; hotărârile, toate, erau luate cu unanimitate și toate urmau linia PCR.⁷⁵ Tot mai puținele voci din teritoriu, care acuzau tocmai această subordonare, vor fi înăbușite.⁷⁶ Aceeași omogenitate deplină se va forma, treptat și la nivelul conducerii UPM, unde comuniștii reușesc, după alegerile parlamentare, să-i înlăture pe puținii reprezentanți ai altor curente menținuți, din considerente electorale, la Congresul de la Odorhei. La întărirea omogenității a contribuit și o foarte intensă activitate organizatorică, cu dese întruniri la toate nivelurile. La nivel central, prima mare întrunire, după alegeri, va avea loc la 17-18 iulie 1947, cu participarea tuturor președinților și secretarilor organizațiilor județene.⁷⁷ În toamnă, la 18-19 noiembrie, avea loc Congresul al III-lea al UPM la Timișoara.⁷⁸ Apoi, pe 20-22 noiembrie, conducerea se va întruni din nou, într-o Plenară a C.C.⁷⁹ Se vor face și unele schimbări în conducere, semănând, însă, doar a rotiri de cadre. Era ales un nou președinte – Kacsó Sándor. Cei opt vicepreședinți erau: Bányai László, Juhász Lajos, Vass Márton, Takács Lajos, Kurkó Gyárfás, Cziko Nándor, Révy Ilona, Csákány Béla. Principala noutate era înlocuirea lui Kurkó Gyárfás din funcția de președinte. Se aplicase principiul comunist al aducerii în conducere a reprezentanților muncitorilor: din cei nouă lideri, patru erau muncitori, unul agricultor și patru intelectuali. În total, noul Comitet Executiv avea 27 membri, pe ultimul loc între cei aleși fiind profesorul universitar Gaál Gábor.⁸⁰

Pentru a ține din scurt organizațiile teritoriale, li se transmiteau nenumărate instrucțiuni din partea conducerii UPM, sub formă de circulare; aceeași metodă o foloseau și Organizația de tineret și cea a femeilor.⁸¹ În Transilvania de Nord-Est, după Congresul de la Timișoara, activitatea UPM se va intensifica vizibil. Însă, subordonarea ei totală față de PCR, acțiunea în aceeași direcție, cu aceleași metode și, de cele mai multe ori, cu aceiași oameni înscriși în ambele formațiuni, făceau ca însăși existența Uniunii să nu mai fie necesară după ce-i ajutase pe comuniști să preia întreaga putere în Stat. În ianuarie 1948, prefectul de Satu Mare remarcă într-un raport către MAI: „Această grupare nu mai are mult rost de existență separată, dat fiind faptul că regimul democrat-popular garantează toate drepturile conaționalilor maghiari. Cum, elementul principal al existenței UPM a fost considerentul de mai sus, care dispare prin politica dusă de Guvern, însăși rațiunea de a exista a UPM pare inutilă.”⁸²

După modelul PCR, tuturor celor care aveau o anumită

responsabilitate în UPM, la nivel central sau local, li se întocmeau fișe personale – unele intrate și în posesia MAI⁸³ – pentru a fi riguros supravegheați. De asemenea, tot din 1947, se renunță treptat și la aparența unei independente față de PCR. Directivele conducerii comuniste încep să fie transmise pe față, inclusiv în cadrul unor congrese, sub formă imperativă. De altfel, în practică dubla apartenență se generalizase – membrii Uniunii erau și comuniști cu carnet. De remarcat și faptul că, raportat la întreaga populație maghiară sau română, procentajul maghiarilor înscrși în PCR era cu mult mai mare decât cel al românilor. Dintr-un județ cu peste 80 la sută maghiari, Odorheiul, prefectul raporta, la 1 mai 1948, că majoritatea locuitorilor unguri erau înscrși în UPM și PMR simultan.⁸⁴ Ca urmare a acestei evoluții, tot mai des în întrunirile conducerii comuniste sunt chemați liderii UPM, sunt trași la răspundere, li se dau sarcini – fără ca toate acestea să mai rămână materiale interne de partid, ca până la alegeri. De altfel, pentru toate minoritățile naționale din România s-a folosit același procedeu, fiecare ajungând a fi condusă de către un organism special creat de PCR: Comitetul Democratic Evreiesc, C.D. Ruso-ucrainean, C.D. Bulgar, C.D. Armean, C.D. Sârb, C.D. Albanez, Comitetul Antifascist German, Uniunea Democrată Elenă. În cadrul Plenarei CC al PMR (noua denumire adoptată de PCR după unirea cu PSD) din 10-11 iunie 1948, se va adopta o *Rezoluție în problema națională*, în care se insista asupra minorității maghiare: „Munca în sânul populației maghiare a fost o preocupare serioasă și permanentă a partidului. Datorită politicii juste a partidului, aplicată cu fermitate, putem înregistra realizări mari pe acest teren. Introducând linia sa față de naționalități și în politica de stat, partidul a reușit să zădărnicească una după alta uneltirile cele mai mârșave ale reacțiunii române și maghiare în slujba imperialismului anglo-american și să realizeze conviețuirea frățească între români și maghiari în Ardeal, pe baza egalității reale de drepturi, contribuind astfel la consolidarea păcii între popoare.” Se atrăgea atenția, însă, că nu trebuiau subapreciate „manevrele dușmanului de clasă” în rândurile populației maghiare; se amintea de “elemente exploatoare strecurate în conducerile locale ale UPM”, elemente care fuseseră îndepărtate doar în 1948. Era combătută teza “unității maghiarilor” indiferent de clasa socială căreia îi aparțineau, care se ciocnea cu teza luptei de clasă. Și, se cerea recunoașterea unanimă a rolului conducător al PMR. Principala opoziție, în acel moment, la eliminarea tezei „unității maghiarilor”, venea dinspre organizațiile culturale și bisericile ungurești, care-și întemeiau existența tocmai pe supralicitarea acestei teze; „salvarea” minorității maghiare în Statul român se putea face doar prin constituirea unui bloc unitar unguresc, văzut ca o cetate în luptă împotriva unui inamic puternic. De aceea, PMR cerea „democratizarea” instituțiilor culturale, ceea ce însemna epurarea din rândul lor a celor ce nu acceptau linia comunistă și „demascarea activității perfide a agenților Vaticanului dusă în rândurile populației maghiare, demascare a

acțiunii de subminare a muncii constructive democratice, de defăimare a regimului și de atitudine șovină”. Se cerea combaterea ideologiei burgheze naționaliste.⁸⁵ *Rezoluția* trebuie popularizată în întreaga Țară. Și, pentru a nu se face vreo greșeală, s-a întocmit și un *Plan de prelucrare* a ei, în care problematica ce trebuia dezbătută de comuniștii de rând era lărgită. La punctul 4 din *Plan* se cerea combaterea „teoriilor contrarevoluționare ale lui Pătrășcanu, care a devenit purtătorul ideologiei și intereselor burgheziei”. Egal erau combătute și „acțiunile contrarevoluționare” ale lui Pătrășcanu, fiind date ca exemple „ieșirile șovine de la Cluj”, politica Ministerului Justiției, nejudicarea la timp a celor învinuiți de „pogromul de la Iași”. În *Plan* se indica și plasarea unui accent deosebit pe ideea că „votul masei mari a naționalităților pentru Constituție” verificase drept justă linia PMR în politica națională (punctul 8). În sfârșit, se cerea combaterea șovinismului și revizionismului (punctul 10).⁸⁶

1948 se încheia cu Congresul al IV-lea al UPM, 10-12 decembrie, la Cluj. În mesajul transmis de PMR – prin Luká László – se spunea cu claritate: „Partidul a arătat drumul UPM-ului.”⁸⁷ În realitate, însă, era mai mult: îl conducea efectiv. Cu câteva zile înainte de Congres, avusese loc o ședință a Secretariatului CC al PMR (2 decembrie). La propunerea lui Gheorghiu-Dej, s-a hotărât ca Miron Constantinescu să prezinte Secretariatului proiectul de rezoluție ce urma a fi pus în discuție la Congresul UPM, raportul principal și linia celorlalte documente.⁸⁸ Așadar, PMR instituisese un control deplin. Așa fiind, nu surprinde perfectă asemănare între documentele Congresului UPM și cele ale congreselor comuniste. Raportul principal indica cele două țeluri principale ale Uniunii: lupta pentru pace și lupta pentru democrație populară. Apoi, la fel ca la întrunirile PMR, urmau atacurile împotriva „reacțiunii”. Era obligatorie și încadrarea în evoluția generală a omenirii, menționându-se „vigilența partidelor comuniste și muncitorești”, care formaseră în septembrie 1947 Biroul Informativ Central al Partidelor Comuniste și Muncitorești; erau date largi citate din cuvântarea lui A.A. Jdanov la Varșovia, cu concluzii interne în fraze sforăitoare: „Timpul care a trecut de la Congresul din Timișoara a justificat toate constatările clare ale lui Jdanov. Cercetând acum situația actuală [...] putem constata cu sentimente mărețe că [...] forțele constructive și apărătoare ale păcii au ajuns la o superioritate morală, politică și economică.” Urma lauda „politicii de pace consecventă a URSS”; critica „politicii imperialiste de instigare la război”; anunțul că „statele democrat-populare pășesc pe urmele Uniunii Sovietice”, pe când „țările capitaliste sunt pe drumul minciunii economice și culturale”. După această largă și solemnă punere în temă, urma o stufoasă prezentare a cadrului intern, sub titlul *Republica noastră populară pe drumul construirii socialismului*. La republică se ajunsese prin „lupte crâncene”; „Demascarea și condamnarea lui Maniu și a clicii sale conspiratoare a fost o lovitură reușită împotriva reacțiunii șoviniste-

naționaliste din Țară [...], iar înlăturarea din Guvern a lui Tătărescu și a partidului său a constituit înfrângerea acțiunii de diversiune și de sabotare a reacțiunii capitaliste din Țară. Aceste acțiuni au constituit punctele cele mai principale (!) în dezvoltarea sistemelor de democrație populară. Prin aceste rezultate am putut ajunge în ultimele zile ale anului trecut la proclamarea RPR, la consolidarea puterii Poporului.” Urma un lung citat din Gheorghiu-Dej. La fel ca și republica, tot după o “luptă crâncenă” se formase și PMR, „după demascarea social-democraților de dreapta, trădători ai clasei muncitoare”. Au urmat alegerile din martie 1948, în care „forțele consecvent democratice, progresiste, - între acestea și UPM – strânse în Frontul Democrației Populare, au obținut o victorie covârșitoare”; din cei 414 noi deputați, 405 erau ai FDP, din care 30 din partea UPM. Constituția votată de acest nou Parlament în aprilie 1948, “a întărit puterea populară”; „a ridicat rezolvarea problemei naționale la înălțimea socialismului marxist-leninist și stalinist”. Ca un corolar al tuturor acestor fapte se anunța începutul construirii socialismului. Era recunoscut rolul PMR de „avangardă a Republicii Populare”. La sfârșit, tot la fel ca în documentele comuniste, se luau angajamente: „Ca organizație de masă a celor ce muncesc, de naționalitate maghiară, din RPR, suntem doritori ca pe acest drum să luăm parte cu însuflețire, vigilență și pregătire, pe de o parte la aceste lupte prin care forțele democratice din Țară, sub conducerea PMR, sparg uneltirile din ce în ce mai pline de ură ale rămășițelor claselor exploatoare, iar pe de altă parte să participăm la acea uriașă muncă constructivă prin care popoarele conlocuitoare, în comunitate frățescă, cu sprijinul eficace al Uniunii Sovietice, își construiesc baza solidă a păcii între ele și a păcii generale” etc.⁸⁹

X

Relațiile României cu Ungaria își vor pune în continuare amprenta asupra situației din Transilvania de Nord-Est. Odată cu încheierea Tratatului de Pace, Guvernul Ungariei și-a modificat politica față de România, ca și instrucțiunile transmise maghiarilor din Transilvania. Revendicări teritoriale nu au mai fost prezentate, fiind lăsate pentru vremuri când contextul internațional la va permite din nou. Până atunci, se insista pentru obținerea cât mai multor „drepturi” pentru minoritari, mergând până la încălcarea ideii de Stat unitar și suveran. Cum, atât în Ungaria cât și în România la putere erau acum partide comuniste, era speculată la maximum teza internaționalismului proletar, în lumina căreia orice încercare de aplicare fermă a legilor românești și în zonele locuite predominant de unguri era etichetată drept naționalism șovin. Din 1948, sistemul transmiterii unor instrucțiuni secrete de către Guvernul de la Budapesta către organizațiile maghiarilor din România – așa cum se practicase până atunci – capătă o importanță secundară, fără a fi părăsit. Pentru atingerea dezideratelor maghiare, metoda principală de acțiune

era cum relația directă cu PCR. Acesta se arăta foarte înțelegător, pentru a nu putea fi acuzat de tendințe naționalist-șovine, pentru a nu-i supăra pe sovieticii interesați într-o deplină concordie între statele satelite și pentru că în conducerea comuniștilor români se aflau, între mulții minoritari, și o serie de personalități maghiare care ocupau funcții importante, precum Luká László sau Moghioros Alexandru. Știind această triplă motivație a atitudinii comuniștilor români, Partidul Celor ce Muncesc din Ungaria (noua denumire a PCU) a trecut de la susținerea clandestină a minorității maghiare din România, la cereri repetate în favoarea acesteia, adresate PCR. Atât în frecvențele relații epistolare, cât și în întâlnirile directe dintre conducătorii celor două partide comuniste se practica același sistem: întâi se prezentau discriminările, într-un domeniu sau altul, la care se afirma că maghiarii din România sunt supuși; apoi se înaintau cereri; totdeauna se consemna teza internaționalismului proletar și se făceau trimiteri la poziția lui Stalin, ceea ce reprezenta, în acel moment, o amenințare majoră.

În plan economic, problema cu cele mai importante implicații a fost aceea a bunurilor cetățenilor Ungariei plecați din Transilvania de Nord-Est odată cu trupele maghiare în 1944, precum și ale instituțiilor maghiare care activaseră în zona ocupată. Articolul 8 al Convenției de Armistițiu din 12 septembrie 1944 impunea României „să nu permită exportul și exproprierea, sub nici o formă, a proprietății (inclusiv valori și monede) aparținând Germaniei și Ungariei și naționalilor lor”, și “să păstreze aceste bunuri în condițiile ce urmează a se stabili de Înalțul Comandament Aliat (sovietic)”. A fost înființată, prin Legea 91/10 februarie 1945, Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice (CASBI). Și înaintea și după semnarea Tratatului de Pace au fost făcute foarte multe presiuni asupra Guvernului român pentru a retroceda bunurile cetățenilor maghiari. Legea 826/16 octombrie 1946 („Monitorul Oficial”, I, nr. 243/19 octombrie 1946) opera o primă restrângere a Legii 91 – nu mai erau sub incidența ei cei care deveniseră cetățeni români. Apoi Legea 998/28 noiembrie 1946 („Monitorul Oficial”, I, nr. 278 bis/30 noiembrie 1946) scotea de sub incidența Legii 91 „bunurile aparținând Statului ungar sau cetățenilor unguri” – acestea urmând a fi restituite; lungi liste cu aceste restituiri încep a fi publicate în „Monitorul Oficial” după 1 ianuarie 1947.⁹⁰ UPM va forța retrocedările chiar și în cazurile unor persoane urmărite pentru crime de război. O serie întreagă dintre proprietarii unguri de pământuri vor reveni și-și vor revendica proprietățile, deși acestea intraseră sub incidența Reformei Agrare. Faptul a trezit o vie agitație în lumea satelor. Legiunea de Jandarmi Cluj înregistra, la 19 martie 1947, nemulțumirea țăranilor față de revenirea absenteiștilor; mulți amenințau cu vărsări de sânge.⁹¹

Modificările legislative nu au mulțumit pe deplin partea ungară. Toți emisarii oficiali sau neoficiali ai acesteia, veniți în România în 1947 au ridicat

și diverse probleme legate de CASBI.⁹² De aceea, la sfârșitul anului, pe 11 octombrie, se va da o nouă Lege – 333, pentru completarea și modificarea legilor 826 și 998 din 1946: se fixau termene la cel mult 90 zile pentru rezolvarea cererilor de retrocedare. Articolul 2 preciza că petiționarii trebuiau să-și dovedească naționalitatea actuală, precum și faptul că la 12 septembrie 1944 nu erau cetățeni germani sau italieni; așadar puteau face revendicări toți cetățenii unguri. Articolul 5 stabilea posibilitatea exportării în Ungaria a unora dintre bunurile redobândite, “cu excepția acelor absolut necesare economiei naționale”. Se instituiau comisii județene pentru lichidarea bunurilor CASBI, având și reprezentanți ai UPM (articolul 12).⁹³ Pe 25 noiembrie 1947 se va constitui o Comisie Specială Mixtă, nr. IV, a guvernelor român și ungar, având între atribuții și rezolvarea definitivă a problemei CASBI. Comisia se va întruni de mai multe ori; în septembrie 1948 va adopta o *Convenție*: bunurile celor interesați, domiciliați în Ungaria, erau scoase de sub controlul CASBI; se fixa cantitatea de bunuri ce putea fi dusă în Ungaria de foștii funcționari publici din Transilvania de Nord-Est. Exista în *Convenție* o prevedere aberantă: „Guvernul României renunță la restituirea acelor bunuri mobiliare pe care Guvernul Ungariei, organele sale sau instituțiile ungare, le-au transportat în anii 1940-1944 de pe teritoriul Ardealului de Nord”. Așadar, Guvernul de la București accepta să nu fie restituite bunurile furate de ocupant – cum era cazul bibliotecilor, arhivelor, valorilor culturale, mijloacelor de producție, etc.⁹⁴ Șeful delegațiilor români în Comisie era Alexandru Iacob, evreu, iar al celor maghiari Antos István. Evidentul caracter negativ pentru România al documentului convenit va trezi reacția unui alt delegat român, Athanasie Joja, care, la 23 octombrie 1948 va transmite Guvernului un *Referat* foarte critic privind *Convenția* din 21 septembrie. Era criticată, mai ales, renunțarea la restituirea bunurilor furate de unguri din Transilvania de Nord-Est. Deși îi atrăsese atenția lui Alexandru Iacob asupra erorii comise, acesta îi declarase că are instrucțiuni în sensul celor semnate de la Luká László. Se consemnează și faptul că, pentru a ocoli opoziția previzibilă a celorlalți delegați români, Alexandru Iacob a semnat *Convenția* și *Protocolul* „secret”, fără a dezvălui conținutul și celorlalți.⁹⁵ Se păstrează și o *Notă în legătură cu Convenția CASBI*, nesemnată, din același moment. „*Convenția* – scrie autorul, cel mai probabil un reprezentant al SSI – face impresia că cei care au iscălit-o din partea RPR s-au grăbit să lichideze acest diferend, indiferent în ce condiții și cu ce preț. Astfel au cedat pretențiilor nejustificate dar minuțios formulate ale Comisiei Maghiare, care a reușit să obțină semnătura noastră pentru o *Convenție* ce în mod vădit ne dezavantajează.” România a renunțat la o serie de drepturi; Ungaria a reușit să obțină „dreptul de imixtiune în anumite probleme interne ale Țării noastre și posibilitatea erijării în rolul de protector al ungarilor din RPR.” În legătură cu renunțarea, de către partea română, la restituirea bunurilor duse în Ungaria din Transilvania de Nord-Est, se

menționa că această clauză „nu e justificată și nu poate fi admisă, deoarece recunoaște dreptul de jefuire a Ardealului. Dar, acest punct merge mai departe și pretinde pentru Ungaria și acele bunuri care au fost jefuite din Ardeal de hordurile hitleriste și transportate chiar în Germania Occidentală. Revendică pentru Ungaria dreptul de liberă stăpânire a tuturor bunurilor răpite de orice bandit și criminal de pe teritoriul Ardealului de Nord. Acest punct este dăunător nu numai din punct de vedere material, ci și politic și moral.”⁹⁶ Referatul anonim și cel al lui Athanasie Joja au avut efect. Guvernul de la București l-a înștiințat oficial pe ministrul Ungariei în Capitala României, că nu acceptă acordul din 21 septembrie 1948, pentru că în el „s-a strecurat o greșală”; cerea noi tratative. Partea maghiară s-a înfuriat. Într-o scrisoare din 6 ianuarie 1949, către conducerea PMR, liderul comuniștilor din Ungaria, Rákosi Mátyás, își exprima nemulțumirea.⁹⁷ Până la urmă, cererile maghiare vor fi satisfăcute în cea mai mare parte. Drept răspuns, tot mai des se adopta dinspre Ungaria o atitudine sfidătoare și poruncitoare la adresa Statului român; nu lipseau acuzațiile de nerespectare a înțelegerilor convenite.⁹⁸

Toate cedările Guvernului în fața pretențiilor Ungariei se adăugau la politica de privilegiere a minorității maghiare din Transilvania în raport cu românii, de favorizare a tendințelor autonomiste în zonele locuite de unguri. Această politică împotriva interesului Statului român, dusă de Guvernul condus de Petru Groza a făcut ca acesta să se bucure de o simpatie deosebită în Ungaria. Aflat într-o vizită la Budapesta, în acei ani, Ion Vințe raporta că a fost de față la „o puternică manifestație pentru Petru Groza”.⁹⁹ La 24 ianuarie 1948, având semnătura lui Groza, se încheia Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală între RPR și RPU.¹⁰⁰ În desele sale vizite în Ungaria, prim ministrul român se bucura de o primire foarte călduroasă, neregizată; la Budapesta, unuia dintre cheiurile Dunării i s-a dat numele de Petru Groza, păstrat și la începutul secolului al XXI-lea.¹⁰¹

În timp ce se ceda, astfel, deplin în favoarea ungarilor în problema CASBI, conducerea României îngredea posibilitatea românilor alungați din Transilvania de Nord-Est în perioada ocupației să-și redobândească bunurile însușite de maghiari. Lucrețiu Pătrășcanu, ministru de Justiție, în 1945 elaborase o lege conform căreia toți cei deposedați, și români și evrei, primeau bunurile înapoi; în cazul vânzărilor fictive, se retroceda cumpărătorului ungar suma pe care acesta o plătitise. Însă, Legea – 645/14 august 1945 – nu a fost respectată. În cele mai multe cazuri, la presiunea UPM, restituirea a fost amânată ani de zile. Sub aceeași presiune, Legii 645 i se vor aduce modificări succesive: în august 1946 și septembrie 1947. Dezbaterea ce a avut loc în Parlament în septembrie 1947 indica încercarea UPM de a plasa semnul egalității între represiviunile ordonate de regimul horthyst împotriva românilor din Transilvania de Nord și cele ordonate de regimul antonescian în Transilvania de Sud. Csakany Béla cerea să se recunoască „nu numai

similitudinea, dar și identitatea situațiunii. [...] Ambele situații, cum am spus, din Ardealul de Nord și din Ardealul de Sud sunt identice.” I-a răspuns Eugen Dunca, deputat de Cluj, reprezentant al PNL-T, prezentând asasinatelor în masă din Transilvania de Nord în timpul ocupației, „prigoana cea mai sălbatică din tot timpul acestui regim față de populația română și evreiască”, care “va rămâne o pagină întunecată în istoria lumii civilizate și în istoria Ardealului”. A urmat, spunea Dunca, o refugiere a populației: „Nu se întâlnește în istorie un exod mai grozav ca acela din Ardealul de Nord”; de aceea, „o identificare a regimului care a fost aici cu regimul horthyst de dincolo nu poate fi amintită.”¹⁰² Cu toată această intervenție, modificările cerute de UPM – în special privind acordarea unor sume mult mai mari ungarilor care erau obligați să renunțe la ceea ce furaseră prin vânzări fictive – au fost admise. Profitând de înlăturarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, în februarie 1948, ofensiva împotriva tuturor legilor proiectate de el s-a amplificat. În ședința CC al PMR din 2 decembrie 1948 – din prejma Congresului al IV-lea al UPM – s-a pus în discuție Legea privind anularea actelor de vânzare – cumpărare făcute în Transilvania de Nord-Est în timpul ocupației. UPM cerea din nou ca prețul ce trebuia plătit de românii cărora li se retrocedau casele vândute oneros, să fie mărit. Luká László afirma că însăși Legea ar trebui anulată, pentru că a avut la bază concepția șovinistă a lui Lucrețiu Pătrășcanu; cei care se refugiaseră din Transilvania de Nord-Est în 1940 erau „perceptori, ofițeri, toți cei care au jefuit populația și chiar dacă au vândut cu un preț mai redus, au speculat pengö-ul și și-au cumpărat case în România”. Iar Ana Pauker cerea ca să se găsească soluții doar pentru refugiații săraci.¹⁰³

Treptat, problemele ridicate de maghiarii din Transilvania au început a fi rezolvate numai prin relațiile epistolare sau prin întrevederile directe între conducerea celor două partide comuniste din România și Ungaria. Faptul că PCR accepta o asemenea manieră de rezolvare a unor probleme ridicate de proprii cetățeni, ducea la impresia unui condominium româno-maghiar asupra Transilvaniei.

La 21 noiembrie 1948 avea loc la Mezöhegyes o întâlnire între Gheorghiu-Dej, Luká László, Alexandru Moghioroș și conducerea Partidului Celor ce Muncesc din Ungaria, în frunte cu Rákosi Mátyás. Cum o serie de probleme nu și-au găsit rezolvarea dorită pe partea maghiară, se proiecta continuarea discuțiilor în România. „Afacerea Mindzenty” amânând vizita în România, la 6 ianuarie 1949 Rákosi va trimite o lungă scrisoare conducerii PMR. Începea cu o laudă: „Printre țările de democrație populară, România are cea mai bună atitudine față de minoritatea maghiară din punct de vedere al școlilor, administrației de stat și participării ei numerice în organizațiile politice.” Cu toate acestea, se înșirau o serie întregă de nemulțumiri: nereglementarea intrării în România a publicațiilor tipărite în Ungaria; lichidarea învățământului superior farmaceutic în limba maghiară; în plan

economic nemulțumea intrarea sub incidența Legii naționalizării și a bunurilor industriale aparținând ungarilor, fără despăgubiri; încercarea Guvernului Groza de a revizui *Convenția* cu Ungaria din 21 septembrie 1948 ș.a. După înșiruirea nemulțumirilor, venea o amenințare: nerezolvarea problemelor va impulsiona activitatea naționaliștilor unguri din Transilvania.¹⁰⁴ Comuniștii români își vor trimite observațiile la scrisoare. Va urma o nouă întâlnire, la Arad, pe 19 februarie 1949; participau, din partea ungară, Rákosi Mátyás, Rajk László, Gerő Ernő, iar din partea română Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Luká László, Iosif Chișinevschi, Moghióros Alexandru, Teohari Georgescu. Comuniștii români au încercat, prin Iosif Chișinevschi, să demonstreze, cu date concrete, netemeinicia plângerilor maghiare: ziarele ungurești intrau în România – 1.310.450 exemplare în 1948; alte periodice intrate însumau 487.000 exemplare; în 1948 fuseseră importate din Ungaria 236 titluri de cărți, în 100.000 exemplare (se admitea că o anumită cenzură exista nefiind permise publicațiile – precum „Ludas Matyi” – cu caricaturi la adresa lui Lenin sau a celor din conducerea maghiară; “Noi n-am putut admite ca un conducător de talia lui Rákosi să fie prezentat în chiloți”). Se aprecia că numărul publicațiilor venite era „destul de mare”. Gerő replica: „Întrebarea este, ce înseamnă «destul» pentru el și ce înseamnă «destul» pentru noi?” Dar, Chișinevschi continua imperturbabil: în limba maghiară apăreau și în România 8 ziare (cotidiene – cele mai importante „Romaniai Magyar Szó”, „Szakszervezeti Elet”, „Igazság”, „Dolgozó No”), având tiraj de 140.000, 15 publicații periodice cu un tiraj de 160.000 exemplare. În 1948 se editaseră 159 titluri de cărți în limba maghiară – tiraj 1.010.000; 49 manuale școlare – tiraj 619.400 exemplare și 127.000 alte materiale didactice. Era nefondată și acuzația de lichidare a învățământului farmaceutic în limba maghiară; acesta funcționa. De asemenea, funcționau: Universitatea „Bolyai” din Cluj; o serie de alte instituții de învățământ superior în limba maghiară; 390 grădinițe de copii, 26 cămine, 2.610 școli primare, 100 școli medii – total 220.000 elevi și 5.900 cadre didactice de limbă maghiară. Erau trei teatre maghiare – la Cluj, Oradea, Sfântu Gheorghe – și un „Teatru Secuiesc” la Târgu Mureș. La Cluj era o operă maghiară. Cea mai interesantă a fost disputa în jurul dreptului – arogat de partea maghiară – de a supraveghea situația ungarilor din România. Chișinevschi declara: „România este un Stat democrat-popular, o republică populară și comuniștilor români le revine sarcina să se îngrijească de populația maghiară din toate punctele de vedere, inclusiv creșterea culturii ei, cum le revine sarcina comuniștilor maghiari să îngrijească de populația română din Ungaria. Gerő replica: „Nu vrem să ne amestecăm în treburile românești, în treburile PCR, dar nu putem fi indiferenți față de politica națională dusă de PCR. [...] Dacă noi ne interesăm de chestiuni naționale maghiare în România, eu cred că noi facem corespunzător marxism-leninismului”. Rákósy mergea mai departe: „Noi trebuie să ne amestecăm în treburile altor partide.” Și lansa

chiar o amenințare, menționând faptul că pentru a îmbunătăți situația ungarilor din Cehoslovacia se adresase lui Stalin: „Și el a aflat cu oarecare indignare ce se întâmplă acolo. Eu am spus [lui Stalin] noi ne supărăm și tăcem. A spus că nu este just: «Ce fel de partid patriotic ungar sunteți, dacă voi priviți cu indiferență la prostiile ce se petrec acolo?»” Rákósy lăsa să se înțeleagă că-i mai putea face o vizită lui Stalin, de data aceasta pentru ungurii din România. În contextul anului 1949, această amenințare era foarte gravă. De aceea, comuniștii români au preferat înțelegerea. Întâlnirea se va finaliza printr-un protocol, Gheorghiu-Dej indicând formula ce trebuia folosită: „Din analiza făcută, din discuțiile făcute [...] nu există nici o divergență.”¹⁰⁵

X

După proclamarea Republicii a urmat acțiunea accelerată de „transformare socialistă” a României, un regim politic foarte accentuat represiv fiind impus în întreaga Țară. În Transilvania de Nord-Est și în aceste condiții, s-au păstrat elemente de individualizare specifice anilor anteriori; se datorau, în principal, predominanței minoritarilor în compoziția și, mai ales, în conducerea organizațiilor comuniste, precum și a diverselor organisme ale Statului, în primul rând al celor cu rol represiv. Câțiva ani, rezistența față de acțiunile regimului comunist s-a manifestat puternic în cea mai mare parte a regiunii și a îmbrăcat cele mai diverse forme – de la rezistența pasivă la revolte și formarea unor grupuri înarmate de luptă; represiunea a îmbrăcat și ea forme diverse, a atins cote majore, ajungându-se, uneori, la execuții fără judecată. Între cauzele opoziției față de regim, în intervalul 1948-1951, neacceptarea ideologiei comuniste ocupa doar locul al doilea; în prim plan era ostilitatea majorității populației, formată din țărani, față de măsurile economice, mai ales față de colectivizarea forțată hotărâtă în cadrul Plenarei CC al PMR din 3-5 martie 1949.¹⁰⁶

Compoziția predominant minoritară a organizațiilor comuniste din Transilvania de Nord-Est și a organismelor Statului din regiune avea două consecințe bine cunoscute de conducerea PMR, care le-a și dezbătut deseori. Pe de o parte, provoca ostilitatea populației românești majoritare; pe de alta, garanta regimului comunist executanți mult mai fideli ai politicii sale represive. Cele două consecințe au fost puse în balanță, și conducerea comunistă a ajuns la concluzia că, pentru ea, mai importantă este fidelitatea minoritarilor față de regim; ca urmare, Puterea în Transilvania de Nord-Est a fost lăsată în mâna lor. Chiar dacă, uneori, în diverse organe de conducere ale PMR pe această temă se lansau semnale de alarmă, situația rămânea neschimbată.

Rolul conducător în acțiunea de impunere a regimului comunist îl aveau organizațiile PMR; de aici și importanța compoziției lor etnice. Era de așteptat ca în zonele Transilvaniei de Nord-Est unde populația majoritară era

formată de maghiari, aceste organizații să fie și ele tot majoritar maghiare. Edificator pentru ideea că PMR se baza, în dominarea regiunii, pe minoritari, este faptul că aceștia dețineau conducerea organizațiilor comuniste și în zonele unde majoritari erau românii. Faptul era recunoscut. În ședința Biroului Politic al CC al PMR din 20 septembrie 1951 – cu prezența celor mai mulți dintre cei cu funcții importante în partid: Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Teohari Georgescu, Iosif Chișinevschi, Alexandru Moghioroș, Gheorghe Apostol, Petre Borilă, Avram Bunaciu, Constanța Crăciun, Dumitru Petrescu, Leonte Răutu, Gheorghe Stoica – a fost analizată activitatea Organizației PMR a Regiunii Cluj, reprezentată de un român, D. Dejeu și trei minoritari, Chiș Adalbert, Ferenczi Iosif, Blajovici Petru. Primul secretar, Dejeu, raporta: „În Regiunea Cluj avem [în Organizația PMR] o compoziție națională proastă la activității de partid. Majoritatea, împreună cu candidații de partid, sunt maghiari, deși populația e în majoritate românească.” Ferenczi declara și el: „Noi am sesizat că compoziția conducerii Cluj nu-i justă. Tot Biroul suntem maghiari. [...] În raionul Cluj am avut nenorocirea ca printre activiști să fie strecurate unele elemente necorespunzătoare – toți au fost români – pe care a trebuit să-i scoatem.”¹⁰⁷ Aceeași situație se repeta în întreaga regiune nord-est transilvană.

Dintre organisme Statului ce aveau drept scop principal impunerea regimului comunist, nou înființata Securitate – creată prin Decretul nr. 221, în „Monitorul Oficial” nr. 200/30 august 1948 – urma și ea aceeași schemă în regiune: majoritatea conducătorilor erau numiți dintre minoritari. Ideea se exemplifică cel mai bine tot prin Regiunea Cluj. Aici a fost înființată o Direcție Regională a Securității Poporului. Director era numit Mihai Patriciu (evreu cu nume de împrumut, fost luptător în Spania de partea comuniștilor), care a deținut funcția în perioada 1948-1951. Urmău: colonel Nedelcu Mihai (nume real Nedelciu Mihailo, bulgar), șef al Securității Cluj între 1951-1957; colonel Breban Iosif (maghiar), șef al Securității Cluj, 1958-1961; mr. Ornescu Alexandru (evreu, fost Ornestein Beri), locțiitor comandant Securitate, 1952-1961; Peres Alexandru (maghiar), șef Serviciul III, 1951-1968 și șef Securitate Cluj, 1968-1973; mr. Gruia Manea (fost Grumberg Marcel, evreu), șef Serviciu C.P., 1952-1962; mr. Beiner Sigi (evreu), locțiitor șef Serviciu C.P., 1948-1959; col. Crișan Iuliu (maghiar), șef birou, 1959-1962; col. Weiss Ludovic (evreu), șef serviciu, 1948-1960; mr. Walter Alexandru (evreu, șef serviciu, 1949-1961; cpt. Waida Eugen (evreu), șef serviciu, 1948-1957; col. Florian Vasile (evreu), șef secție, 1948-1957; lt.maj. Bánrányi Elemer (evreu), șef birou, 1948-1960; dr. Csen Pavel (evreu, fost Jözefs Pavel), medic, 1948-1958; dr. mr. Feles Nicolae (evreu), medic, 1951-1956; lt. maj. Fele Vasile (maghiar), șef birou, 1951-1957; mr. Bokor Ludovic (maghiar), șef birou, 1948-1956; mr. Demeter Carol (maghiar), șef serviciu, 1949-1968; lt. maj. Domboli Ludovic (maghiar), șef secție, 1948-1956; plt.

Székely Sara (maghiar), translator de limbă rusă, 1953-1960; mr. Jakob Martin (maghiar), șef serviciu, 1951-1961; cpt. István Edmund (maghiar), șef birou, 1950-1960; cpt. Király Adalbert (maghiar) șef birou, 1948-1963; mr. Kulcsár Ludovic (maghiar), șef secție, 1952-1956; lt. maj. Metveev Boris (rus), șef birou, 1948-1956; cpt. Páll Francisc (maghiar), șef birou, 1950-1962; cpt. Székely Martin (maghiar), șef serviciu, 1950-1964; lt.col. Nagy Wilhelm (maghiar), șef birou, 1954-1968; col. Aurel Caricu (român), loțiitor comandant, 1960-1968.¹⁰⁸ În județul Mureș, șeful Securității era maghiarul Alexandru Mihály; în județul Bihor era Togyer Francisc (maghiar); în județul Satu Mare, Weisz Ladislau (evreu); în județul Maramureș, M. Davidovici (ucrainian); în „județele secuiești”, toți erau maghiari.¹⁰⁹

În Transilvania de Nord-Est rezistența la colectivizare a fost cvasi-generală; situația era considerată atât de alarmantă, încât conducerea PMR se va întruni, de mai multe ori, special pentru a o analiza, luând în discuție o zonă sau alta a regiunii. La 20 septembrie 1951 era analizată rezistența țăranilor – atât români, cât și maghiari – din Regiunea Cluj. Până la acea dată, se înființaseră în Regiune 62 gospodării agricole colective (GAC), marea majoritate cu forța. În unele locuri – precum comunele Logii, Geaca, Bercheș – avuseseră loc manifestații majore de nemulțumire, la care au luat parte chiar țăranii membri ai PMR. Vasile Vaida, secretarul Regionalei, se plângea: „În acțiunile huliganice era și o membră a Comitetului de partid raional. Înainte cu o zi de sosirea noastră, au pus mâna pe topor să spargă magaziiile. [...] Erau acolo mulți activiști de la Regiune și de la CC. Ei s-au orientat foarte greșit. Era o situație de frică; în loc să rezolve problemele, luau o poziție defensivă. Înainte cu o seară s-au pus două mașini spate în spate și când se apropiau cu topoarele, dădeau drumul la faruri. O asemenea situație aveam în 1945, când nu eram la putere!”¹¹⁰ În Bihor, au izbucnit în mai multe localități răscoale ale țăranilor. De altfel, răscoale și detașamente de rezistență, înarmate, au fost în toate județele de pe granița de Vest, provocând o foarte violentă represiune.¹¹¹

Cu toată compoziția predominant minoritară a organizațiilor PMR din Transilvania de Nord-Est, a conducerilor organismelor Statului din regiune, în anii de după proclamarea Republicii (spre deosebire de cei anteriori), represiunea a fost îndreptată și împotriva populației maghiare, atunci când din partea acestora se înregistrau acte de opoziție față de „transformările socialiste” impuse de comuniști. În acest sens, cea mai edificatoare este stenograma ședinței Secretariatului CC al PMR din 10-11 octombrie 1950, dedicată special evenimentelor – pe marginea înființării forțate a GAC-urilor – din județul Trei Scaune.¹¹² Activiștii PMR, Miliția, Securitatea, făcuseră cele mai diverse presiuni asupra țăranilor pentru a se înscrie în GAC: amenințări, trimiterea elevilor acasă în familiile care refuzau înscrierea, “lămurirea” soțiilor celor recalcitranți, arestări, amenințări cu pistolul. Mai mulți lideri ai comuniștilor locali, toți maghiari, prezentau în fața conducerii PMR metodele

folosite. Nagy Mihai (fost secretar al Organizației județene a PMR, avansat apoi la Regiunea Mureș) declara: un țăran din comuna Aita Mare a fost ținut câteva zile la Securitate, după care s-a înscris în GAC, afirmând public – „Nu vreau să putrezesc în pușcării”; în altă localitate, Leț, un activist de partid, Deneș, „a scos pistolul intrând într-o casă țărănească”, iar altul, Abraham, secretar al Organizației din plasa Târgu Secuiesc, „a chemat noaptea târziu, cu Miliția, săracii să-i forțeze să intre în gospodărie, a scos copiii din școală”. Totuși, Nagy credea că, prin comparație, metodele de „convingere” din județ fuseseră blânde: „Acum dacă fac comparație între greșelile din Trei Scaune și cele din Târnava Mică, unde s-a dovedit că în fiecare comună cel puțin 8 țărani au fost bătuți, văd că, chiar dacă s-au făcut și la noi greșeli și abuzuri, nu s-au făcut în aceeași măsură.” Cu toate presiunile, până în iunie 1949, se înființaseră numai trei gospodării – la Turia, Angheluș, Lemnia. De aceea, a urmat un „schimb de experiență” în județele Mureș și Odorhei, care aveau rezultate mult mai bune. Toth Géza (frate cu Luká László și, o perioadă, secretar al Regiunii Stalin în care intra și județul Trei Scaune), declara că avusese ce învăța la „schimbul de experiență” și, reînțorși, doar într-o singură lună, iulie 1949, au înființat 15 gospodării (7 într-o singură zi, pe 27 iulie). Accelerarea procesului a provocat rebeliuni ale țăranilor. Prima a izbucnit pe 1 august 1949, la Micfalău, unde timp de trei zile țăranii au înconjurat localitatea, fiind înarmați cu coase, topoare, furci; „N-a putut nimeni intra, activiștii [de partid] nu erau lăsați afară din comună și erau amenințați cu moartea”; unui localnic, bănuieț a susține colectivizarea, i-a fost tăiat capul. A doua răscoală a izbucnit pe 18 august; a treia la sfârșitul lunii. Cea mai puternică a fost aceea de la Leț, pe 13 septembrie. Peste tot s-au operat arestări în rândul frunțașilor localităților respective, după care s-au putut înființa gospodăriile. Toth concluziona: „Fără măsuri din acestea, nu puteam face nici o gospodărie colectivă în Trei Scaune”. Gheorghiu-Dej se arăta foarte supărat: „Ai luat parte – întreba – la ședința când s-a accentuat cu privire la metode, ca în nici un caz să se folosească metode de constrângere și numai cea de convingere? [...] Cum ai putut avea inimă să aplici altfel decât ai învățat la școală [de partid], decât sunt indicațiile și hotărârile partidului și să nu vezi că sunt greșeli? [...] Unde ajungem dacă mergem cu pistoalele? Cu presiuni vreți să faceți colhoz?” Luká László se arăta și el foarte indignat, și-și apostrofa fratele: „Ai vrut să faci colhoz în Trei Scaune cu metode străine cu care n-avem nimic comun. Așa ai învățat la școală? Ai citit asta în operele lui Lenin și Stalin? Așa ai auzit de la mine? Cum stau eu în fața tov-ilor aici, când tu m-ai compromis așa?” Și-i caracteriza foarte critic pe comuniștii din „Secuime”: „După război, am plecat de câteva ori în Trei Scaune, Odorhei, Ciuc și am văzut cum a jefuit organizația de partid populația. [...] Toți ticăloșii, tâlharii, intraseră în partid și făceau dictatură acolo; hoți care compromiteau partidul. În Trei Scaune în special, care este un județ șovinist [...] unul după altul au

fost trimiși acolo doi bandiți de secretari.” Urma caracterizarea finală a comuniștilor din Trei Scaune: „Bandă de șmecheri.” Și, acestea erau spuse de cel mai în măsură să știe adevărul, el însuși născut în acel județ - Luká László! De menționat și faptul că, deși toți liderii comuniști din „Secuime” erau unguri (unul singur evreu) – așadar, politica represivă era evident că îi avea ca autori – totuși maghiarii localnici au îmbinat rezistența la colectivizare cu manifestări antiromânești și antistatale; educația șovină era atât de puternică, încât tot ce li se întâmpla rău era pus pe seama românilor și a României. În afara deja clasicelor arborări ale steagului Ungariei, a intonării imnului acesteia, a lozincilor revizioniste, a avut loc și un eveniment care nu putea avea un caracter spontan: în comuna Moacșa, județul Trei Scaune, a fost alcătuit un memoriu al maghiarilor localnici, prin care se cerea proclamarea unei republici independente în „Secuime”; până să fie confiscat de securiști, deja fusese semnat de peste 50 aderenți ai ideii.

Față de UPM, politica PMR s-a îndreptat spre un control tot mai strict și îndepărtarea din conducerea acesteia a acelor maghiari care aveau inițiative personale. În fruntea Uniunii va fi adus Iuhász Ludovic. Tot mai des UPM era chemată să raporteze conducerii comuniste asupra îndeplinirii sarcinilor ce i se dădeau și să primească noi instrucțiuni; la fel ca și toate comitetele democratice înființate pentru fiecare dintre celelalte naționalități. I se mai acorda, însă, în raport cu celelalte organizații, o atenție deosebită.¹¹³ S-a asigurat o reprezentare foarte largă a minorității maghiare în organismele administrative nou create: 10.353 deputați de naționalitate maghiară în sfaturile populare, din care 8.092 în cele comunale și 2.341 în cele orășenești, raionale și regionale. Ca urmare, Miron Constantinescu a sugerat dizolvarea UPM și crearea unui Comitet Democratic Maghiar, cum aveau celelalte minorități, deoarece prin această largă reprezentare interesele ungarilor puteau fi apărate cu succes. Conducerea Uniunii, crezând că sugestia venea chiar din vârful PMR, s-a conformat imediat: la 12 martie 1951 s-a întrunit și a hotărât ceea ce i se sugerase. Însă, la 19 aprilie 1951, Secretariatul CC al PMR nu va accepta dizolvarea, în acel moment, ci o va amâna – la propunerea lui Alexandru Moghioroș, susținut de Ana Pauker și Teohari Georgescu; cu amânarea s-a declarat de acord și Gheorghiu-Dej: „A lua o hotărâre acum – spunea – este de nedorit. Într-adevăr, dacă desființăm organizațiile UPM s-ar produce o reacție în populația maghiară, care privește UPM ca [pe] o tradiție de luptă pentru interesele populației maghiare.” Cerea menținerea organizației, dar cu un control și mai strict asupra întregii sale activități.¹¹⁴ S-a dorit ca, înainte de dizolvare UPM să poată atinge țelul minimal al maghiarilor din România – crearea unei regiuni autonome proprii, pe care să o conducă la fel ca pe un stat separat.

Sperând să lichideze permanenta nemulțumire a minorității maghiare privind situația ei în cadrul Statului român; să lichideze permanentele amenințări cu pâra la Moscova, privind aceeași temă, ale conducerii Ungariei; să dea o nouă dovadă stăpânilor de la Kremlin că le urmează întru totul politica, inclusiv în problema națională – conducerea PMR a hotărât să accepte țelul minimal al ungarilor. Faptul s-a petrecut în contextul legiferării noii împărțiri administrativ-teritoriale, acțiune ce a cunoscut mai multe etape după 1948. Se implanta modelul sovietic: în locul județelor erau create regiuni și raioane, iar în locul primăriilor, sfaturi populare. Prin Legea nr. 5/6 septembrie 1950 („Buletinul Oficial”, I, nr. 77/8 septembrie 1950, p. 7-8), România era împărțită în 28 regiuni (art. 9); teritoriul Transilvaniei de Nord-Est intra în regiunile: Baia Mare (centrul la Baia Mare); Bihor (centrul la Oradea); Cluj (Cluj); Mureș (Târgu Mureș); Rodna (Bistrița); Stalin (Orașul Stalin). Ultima cuprindea și teritorii ce depășeau Transilvania de Nord-Est. Următoarea etapă a modificării împărțirii administrativ teritoriale va aduce și crearea unei Regiuni Autonome Maghiare.

Ca să fie pe deplin în viziunea Moscovei, Gheorghiu-Dej a cerut, la 23 iulie 1951, chiar unora dintre consilierii sovietici de la București – P. Arhipov și P. Tumanov – să alcătuiască planul viitoarei regiuni. Aceștia îi vor transmite părerea lor în scris, bineînțeles după o consultare cu conducerea Uniunii Sovietice, la 7 septembrie 1951.¹¹⁵ Cei doi consilieri sovietici porneau, în argumentarea necesității unei regiuni autonome, așa cum era de așteptat, de la „învățăturile leninist-staliniste” în problemă; se dădeau citate din operele lui Stalin; se indica exemplul Uniunii Sovietice în crearea unor asemenea regiuni, exemplu ce trebuia urmat; „În rezolvarea problemei privitoare la autonomia regională pentru ungurii din Transilvania în cadrul RPR, trebuie pornit de la bogata experiență a rezolvării multilaterale a problemei naționale în Uniunea Sovietică.” Așadar - conform consilierilor – crearea Regiunii Autonome Maghiare (RAM) era obligatorie; la acest capitol, conducerea PMR nu avea ce discuta. Consilierii lăsau, însă, acesteia posibilitatea de a alege între două variante teritoriale. Prima variantă cuprindea cinci raioane din Regiunea Stalin – Ciuc, Odorhei, Sfântu Gheorghe, Târgu Secuiesc, Racoș – și trei din Regiunea Mureș – Gheorghieni, Târgu Mureș, Sângiorgiul de Pădure; se adăuga partea de Nord-Est a raionului Sighișoara (din Regiunea Sibiu) și partea de Nord-Vest a raionului Moinești (din Regiunea Bacău). Centrul RAM trebuia să fie la Târgu Mureș. Populația totală urma să fie de 610.000, din care 489.210 (80,19%) maghiari și 120.790 (19,81%) români. Acceptarea acestei variante ridica și o problemă spinoasă: Regiunea Stalin își pierdea majoritatea teritoriului. Și cum nu ar fi fost politic să dispară, se propunea înglobarea a ceea ce mai rămânea în Regiunea Prahova și atribuirea numelui Stalin noii unități administrativ teritoriale. A doua variantă era mai largă: RAM urma să aibă centrul la Cluj; în afara teritoriilor din prima variantă, urmau să fie

incluse și partea de Sud a raionului Cluj, partea de Est a raionului Aiud, partea de Est a raionului Turda, raionul Târnăveni și sudul raionului Luduș (din Regiunea Mureș). Populația urma să depășească 800.000. În document se menționa că în toate cele cinci raioane în plus față de prima variantă, populația maghiară nu era majoritară – având între 25 și 50 la sută. Cu toate acestea, consilierii sovietici se arătau înclinați spre această a doua variantă, pentru că orașul Cluj era centru universitar și mai ales pentru că „ar satisface dorințele populației de naționalitate maghiară, care socotește orașul Cluj ca un centru istoric și cultural al ungarilor”.

1952 va fi anul în care ungarilor din România își vor vedea îndeplinit dezideratul minimal – înființarea regiunii pe care să o conducă singuri, în care să fie stăpâni și de drept, nu numai de facto cum erau în Transilvania de Nord-Est. Pentru liderul de necontestat, de până atunci, al maghiarilor din România, Luká László, a fost, însă, anul îndepărtării sale din conducerea PMR, pentru “deviere”, împreună cu Ana Pauker și Teohari Georgescu. Era urmarea luptei pentru putere din fruntea partidului, cei trei nefiind victime ale regimului comunist, ci doar înfrânți în lupta cu cei alături de care instauraseră comunismul în România. Înlăturarea lor nu putea însemna și o absolvire de vină pentru crimele împotriva poporului român la care fuseseră coautori.¹¹⁶

Având avizul consilierilor sovietici, conducerea comuniștilor români va introduce ideea creării RAM în cadrul dezbaterilor pentru modificarea Constituției. La ședința Biroului Politic al CC al PMR, din 25 martie 1952, erau adoptate directivele pentru elaborarea Constituției, ce urmau a fi prezentate Marii Adunări Naționale de către Gheorghiu-Dej.¹¹⁷ La două zile, pe 27 martie, are loc ședința MAN, în care va fi aleasă Comisia pentru elaborarea Constituției și însușite directivele prezentate de Gheorghiu-Dej. Într-o altă întrunire a conducerii comuniste, la 12 iunie 1952, se adopta prima variantă din propunerile consilierilor sovietici, cea restrânsă, cu unele modificări. RAM trebuia să cuprindă raioanele Ciuc, Târgu Secuiesc, Sfântu Gheorghe, Odorhei, partea răsăriteană a raionului Racoș – luate de la Regiunea Stalin (căreia i se va da, în schimb, aproape tot teritoriul Regiunii Sibiu) și majoritatea teritoriului Regiunii Mureș (cu excepția raionului Luduș și a câtorva comune din vestul Reghinului, care urmau să treacă la Regiunea Cluj); de asemenea, RAM mai lua și raionul Târnăveni de la Regiunea Sibiu. Astfel, urma să aibă 656.000 locuitori, din care 526.000 (80,1%) maghiari, 123.000 (18,2%) români, 7.000 alte naționalități (1,7%); suprafața 1.419.000 ha., din care 294.000 arabile. Totalul raioanelor – nouă: Ciuc, Odorhei, Gheorghieni, Reghin, Sângiorgiul de Pădure, Sfântu Gheorghe, Târgu Mureș, Târgu Secuiesc, Toplița; un oraș de subordonare regională, Târgu Mureș; șapte orașe de subordonare raională, Sfântu Gheorghe, Miercurea Ciuc, Odorhei, Gheorghieni, Târgu Secuiesc, Covasna, Sovata; 222 comune. În același document, se hotăra reducerea numărului regiunilor de la 28 la 18.¹¹⁸

Apoi, la 10 iulie 1952, conducerea PMR aprobă proiectul noii Constituții, iar Gheorghiu-Dej citește observațiile CC al PC(b) al URSS la proiect. Așadar, nu numai că se ceruse sfatul consilierilor sovietici și fusese urmată una dintre variantele propuse de aceștia, dar, pentru o deplină siguranță a respectării dorințelor Moscovei, îi fusese trimis proiectul pentru a-l aviza. Kremlinul a transmis comuniștilor români o serie de observații, cu mențiunea să fie primite „dacă sunt considerate acceptabile”; bineînțeles, au fost considerate acceptabile, la propunerea lui Gheorghiu-Dej. Tot acesta propunea ca în locul denumirii inițiale, Regiunea Secuiască Autonomă, să fie Regiunea Autonomă Maghiară.¹¹⁹ A doua zi, pe 11 iulie, proiectul va fi aprobat și de Plenara CC al PMR, unde doar Iosif Chișinevski își arăta o nelămurire: „Nu-mi este clar cu Regiunea Autonomă, nu știu dacă n-ar fi mai bine să fie mai explicit ce face aceasta, ce drepturi are, pentru că așa cum e pus aici reiese că fiecare regiune are un sfat popular, Regiunea Autonomă la fel și trebuie spus prin ce se deosebește de o regiune simplă.”¹²⁰ S-a hotărât ca proiectul să fie dezbătut democratic, de „întregul popor”.¹²¹ Parlamentului (Marea Adunare Națională) i se rezervau numai cinci zile de discuții asupra proiectului, 22-26 septembrie.¹²² (Aceasta, însă, ca orice instituție din Statul socialist, și-a depășit sarcina, discuția fiind finalizată numai în trei zile.)

„Dezbaterea populară” a proiectului de Constituție – în cadrul unor adunări în toată Țara și prin întrebările și propunerile trimise ziarului „Scânteia” – reprezintă conținutul a două volume masive ce se păstrează.¹²³ S-a făcut și o statistică: la „dezbaterea populară” au participat peste 10.000.000 cetățeni și s-au formulat 18.836 propuneri și amendamente la proiect; o parte se refereau la RAM. Satisfăcut, Gheorghiu-Dej exclama: „A avut loc un adevărat referendum popular.”¹²⁴ Marea majoritate a participanților maghiari la „dezbatere” și-au exprimat mulțumirea pentru înființarea RAM și, recunoscători, foarte mulți au propus ca noua Constituție să poarte numele lui Gheorghiu-Dej.¹²⁵ Proiectul a avut, însă și două alte categorii de participanți la „dezbatere”. Prima, formată numai din maghiari; cereau lărgirea atribuțiilor RAM. Se dorea: o republică secuiască; un guvern separat maghiar; o armată maghiară; un coridor de unire cu Ungaria; monedă separată; drapel propriu, format din steagul Ungariei, pe care să fie amplasată stema României; justiția și administrația să folosească doar limba maghiară.¹²⁶ Așadar, pentru mulți maghiari problema nu era încheiată; RAM, în tiparele proiectate, trebuia să fie doar o etapă către definirea deplină a unui stat independent. A doua categorie de participanți la „dezbatere” era formată din români și evrei; erau cei care se opuneau proiectului. O evreică întreba: „De ce mai este nevoie de RAM, de vreme ce se acordă și se garantează drepturi egale tuturor minorităților naționale din RPR?” Un român îndrăznește să protesteze împotriva proiectului, aducând drept motiv faptul că în momentul când au condus Transilvania, maghiarii au călcat în picioare drepturile românilor. Altul credea că înființarea

RAM va duce la ascuțirea luptei dintre unguri și români.¹²⁷ Foarte mulți își exprimau nedumeriri: un evreu întreba dacă nu se va face și o regiune autonomă evreiască; un român întreba dacă RAM va fi sub controlul României sau al Ungariei; alții întrebau dacă în regiune se va învăța și în limba română, în ce limbă se va administra și judeca, dacă vor fi funcționari români, etc.¹²⁸ „Dezbaterea” dovedea faptul că mulți dintre participanții la ea credeau că propunerile, nedumeririle și întrebările lor chiar vor fi luate în seamă; în realitate era doar „un exercițiu de democrație”. Textul va rămâne așa cum voia PMR. Conducerea partidului, însă, și-a jucat bine rolul. S-a arătat satisfăcută de felul cum fusese „dezbătut” proiectul și, la 27 august 1952, l-a însărcinat pe Gheorghiu-Dej să facă raportul ce va fi prezentat în fața MAN, cu insistența asupra „modului în care au participat masele la dezbateri”, cu indicarea „contribuției maselor largi, să arate maturitatea maselor, interesul cu care această Constituție a fost dezbătută”, etc. Și, în pofida realității, se indica să fie menționat în raport că „n-au fost manifestări caracteristice de ridicare împotriva textului de Constituție”, ceea ce dovedește „încrederea Poporului în regim”.¹²⁹ În ultima întâlnire a Comisiei de pregătire a proiectului, pe 19 septembrie 1952, Ilie Murgulescu menționa că se primiseră 674.000 de întrebări, fapt considerat normal de Gheorghiu-Dej; iar Mihail Sadoveanu credea că „ar fi dat de bănuț” dacă era o unanimitate favorabilă.¹³⁰

Lucrările sesiunii MAN se deschid pe 22 septembrie, sub președinția lui Dumitru Coliu, unul dintre cei trei vicepreședinți fiind reprezentantul UPM, Juhasz Ludovic. Primul ministru, Gheorghiu-Dej va prezenta proiectul de Constituție.¹³¹ O comisie redacțională își va începe imediat lucrările și, în câteva ore le-a și terminat. Iar Comisia juridică și-a dat imediat aprobarea. Astfel, a doua zi, Gheorghiu-Dej va putea expune raportul asupra proiectului.¹³² Insista pe caracterul democratic al textului și al dezbaterii publice pe marginea lui, reluând formula „referendumului popular”; „Larga participare a maselor la dezbateri proiectului de Constituție – spunea – puternicul avânt politic și succesele în muncă constructivă determinate de dezbateri proiectului de Constituție de către întregul popor demonstrează legăturile sale trainice cu masele, adâncul său democratism, precum și hotărârea nestrămutată a Poporului Român de a îndeplini cu succes sarcinile primului plan cincinal, de a întări orânduirea socialistă în RPR. (Aplauze puternice).” Urma, conform tradiției, critica fostelor clase exploatoare, care alcătuiseră Constituția din 1923; printre alte critici, aceasta era învinovățită și pentru că nu cuprindea „nici măcar de formă vreo prevedere cu privire la egalitatea în drepturi a minorităților naționale”. În schimb, proiectul nou avea „prevederi însemnate în ce privește problema națională. Statul democrat popular a lichidat cu mână fermă regimul de sălbatică asupra minorităților naționale sub capitalism, a acordat drepturi egale minorităților și a creat cele

mai favorabile condiții pentru dezvoltarea multilaterală a naționalităților în România. [...] Proiectul Constituției ridică pe o treaptă înaltă rezolvarea democrată a problemei naționale în România, prevăzând crearea RAM. [...] Oamenii muncii, educați de partid în spiritul internaționalismului, au salutat cu însuflețire această prevedere a proiectului de Constituție. Dușmanii Poporului muncitor, care în trecut au ațâțat și au speculat vrăjmășia artificială creată între români și cetățenii de alte naționalități și care ar dori să-și redobândească pozițiile pierdute prin ațâțarea șovinismului, au reacționat furios și plini de turbare față de această măsură, ceea ce înseamnă că ea a izbit direct la țintă.” Și, primul ministru decreta: „Crearea RAM va întări considerabil Statul român democrat popular, așezând pe baze trainice conviețuirea frățească între Poporul Român și minoritatea națională maghiară, va duce la lichidarea ultimelor rămășițe de neîncredere între ele, [...] va întări și dezvolta unitatea de luptă a oamenilor muncii români, maghiari și de alte naționalități în construirea socialismului, va mări forța lor combativă împotriva pozițiilor economice și ideologice ale claselor exploatoare, va întări hotărârea lor de a lupta pentru apărarea Patriei comune, RPR, pentru apărarea păcii.” Iar finalul discursului era apoteotic: „Noua Constituție va însufleți Poporul muncitor la noi victorii în construirea orânduirii socialiste, pentru întărirea Patriei și întregului lagăr al păcii și socialismului, în frunte cu marea Uniune Sovietică. (Aplauze puternice). Izvorul mării forțe mobilizatoare a noii Constituții îl constituie ideile marxism-leninismului, ideile marelui geniu al omenirii muncitoare, tovarășul Stalin. (Aplauze furtunoase, Adunarea în picioare aclamă cu însuflețire timp de mai multe minute în șir.)”¹³³ A urmat – după o regie strictă – „dezbateră” tuturor problemelor importante ale proiectului. Toți vor lăuda proiectul; nimeni nu a avut ceva de criticat – evident cu excepția criticilor la adresa claselor exploatoare și a imperialismului. Aprecieră principală la adresa creării RAM era lăsată pe seama deputaților maghiari. Racz Gheorghe prezenta „marea însuflețire” cu care oamenii muncii români și maghiari din Regiunea Oradea au primit ideea unei unități administrativ-teritoriale maghiare; „Înființarea RAM este o nouă și strălucită victorie a politicii leninist-staliniste a partidului nostru. Autonomia administrativ-teritorială a raioanelor secuiești va contribui la întărirea unității frățești a oamenilor muncii români și maghiari, ceea ce smulge din mâna dușmanului de clasă arma otrăvită a șovinismului, iar oamenii muncii vor lovi cu putere sporită, în mod necruțător, în exploatatori, în chiaburii români și maghiari.”¹³⁴ La rândul lui, Juhasz Ludovic, relua ideile lui Racz; în plus, atrăgea atenția că însuși Stalin susținea ideea autonomiei teritoriale regionale; și își prezenta o descoperire: înființarea RAM reprezenta „o lovitură puternică dată politicii antipopulare a grupului deviaționiștilor de dreapta al lui Vasile Luca, Ana Pauker și Teohari Georgescu, propovăduitori ai «unității maghiare».”¹³⁵

Cu 324 voturi pentru, unanimitatea celor prezenți, Constituția a fost adoptată. Urmău „Aplauze, ovațiuni nesfârșite.”¹³⁶ Crearea RAM era prevăzută în articolul 18. Articolul 19 menționa raioanele acesteia, iar articolul 20 preciza: „Legile RPR, hotărârile și dispozițiile organelor centrale ale Statului sunt obligatorii pe teritoriul RAM.” Un regulament special de funcționare trebuia alcătuit.

x

Regiunea Autonomă Maghiară va deveni, imediat după înființare, teritoriu cu legături mai mult formale cu Bucureștii, teritoriu în care totul era condus de unguri, în care politica de deznaționalizare a românilor a atins cotele cele mai înalte. Prezența acestora din urmă în diversele organisme numite sau alese, pe plan local, era atât de mică, încât nu puteau avea nici o influență asupra deciziilor luate. Și reprezentarea Regiunii în Parlament (MAN) era semnificativă: în 1953, prima legislatură din noua Constituție, din 10 deputați ai RAM, opt erau maghiari, unul evreu și unul român.¹³⁷ De-a lungul celor 16 ani de existență, Regiunea Autonomă a cunoscut două modificări, una teritorială și alta privind denumirea. Prin Legea nr. 5, pentru modificarea articolelor 18,19 alineatul 2 și a articolului 50 din Constituție, din 1956¹³⁸, numărul regiunilor se reducea la 16 și RAM își adăuga raionul Cristuru Secuiesc, ajungând astfel la 10 raioane. Conform recensământului populației din acel an, după aplicarea Legii 5/1956, RAM avea 731.381 locuitori, din care 77,3 la sută maghiari și 20,1 la sută români.¹³⁹ Prin Legea nr. 2/1960, va fi adoptată o nouă denumire: Regiunea Mureș-Autonomă Maghiară.¹⁴⁰

După aprobarea noii Constituții, în septembrie 1952, s-a considerat că sosise și momentul – amânat din 1951 – al desființării UPM. Conducerea PMR va avea o întâlnire cu aceea a Uniunii pe 19 februarie 1953, având ca subiect această problemă. Juhász Ludovic, președintele UPM, va folosi prilejul pentru a face o prezentare istorică a organizației. Conform ultimului său președinte, după 1944 Uniunea avusese ca sarcină principală „de a ajuta partidul în zdrobirea Guvernului fascist, de a lupta împotriva șovinismului, de a crea o înțelegere frățească între Poporul Român și [cel] maghiar; în mare parte, au fost îndeplinite.” Motiva și desființarea: „În prezent, în RPR nu mai există asuprire națională, fiecare națiune are drepturi egale, din această cauză nu mai este necesară nici existența unei organizații naționale care să lupte pentru drepturile naționalităților respective.” Numărul deputaților UPM în MAN ajunsese, în 1953, la 41; avea reprezentare în conducerea MAN, în conducerea PMR, în Guvern. Și, marea victorie – fusese creată Regiunea Autonomă Maghiară. Fiind atinse multe dintre obiectivele Uniunii, populația maghiară răspundea tot mai puțin la chemările ei; din cei 340.000 membri

(1953), veniseră să-și schimbe carnetele numai 100.000, „și aceștia datorită unei acțiuni serioase”. Dezideratele ungarilor erau acum duse la îndeplinire prin sfaturile populare, syndicate, cămine culturale. De aceea, Comitetul Executiv al UPM considera că aceasta “a devenit o piedică în calea dezvoltării Țării”. Încheind prezentarea cererii de desființare, Juhasz declara: „În toate aceste acțiuni întreprinse de UPM, Partidul [Muncitoresc Român] a fost sfătuitorul și ajutorul nostru; pentru aceasta trebuie să-i mulțumim Comitetului Central, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej.” Dintre liderii maghiari prezenți la întâlnirea din 19 februarie 1953, s-au arătat în deplin acord cu propunerea de dizolvare Szenkovicz Sándor, Moghioros Sándor, Sütő Andras – ultimul primind și sarcina de a redacta actul de dizolvare.¹⁴¹ Astfel își înceta activitatea un organism politic înființat de PCR, cu „merite” deosebite în comunizarea României, cu un rol profund negativ pentru Statul unitar român.

x

Se poate constata, pe de o parte, faptul că în întreaga perioadă 1944-1952, în Transilvania de Nord-Est problema principală, în funcție de care a evoluat regiunea în toate domeniile, a fost aceea a raporturilor dintre români și maghiari. Pe de altă parte, se poate constata continuitatea absolută în acțiunea tuturor maghiarilor – bineînțeles, cu variații de intensitate de la un moment la altul, de la un județ la altul, cu diferențe de metode – în direcția refacerii Ungariei Mari. De la distanța în timp a unei jumătăți de secol, zecile de mii de documente ale epocii cu privire la Transilvania de Nord-Est creează imaginea unui plan de acțiune maghiară bine încheiat, făurit într-un anumit centru, plan căruia i se subordonau toți ungurii locuitori ai României. De aceea, întrebarea firească trebuie pusă: A existat un asemenea plan având drept scop reînglobarea Transilvaniei în cadrul Ungariei? Răspunsul nu poate fi decât complex. Multiple documente indică dirijarea unor acțiuni antiromânești de către Ungaria, presupunându-se că aceasta era făcută conform unui plan. Alte acțiuni în același sens aveau inițiatori interni: UPM, diverse alte organisme maghiare, bisericile maghiare. În multe cazuri se desprinde existența unei corelări a acțiunilor indicate din afara Țării cu cele proiectate în interiorul ei. Cu toate acestea, nu a existat un plan unic, cu etape bine precizate, cu acțiuni clare în cadrul acestor etape, cu executori indicați la toate nivelurile. Dar, exista un consens de situare a țelului refacerii Ungariei Mari ca principal deziderat al tuturor ungarilor, indiferent de clasă socială sau cultură; exista o permanentă căutare a metodelor optime pentru ca, în orice regim politic, să se înainteze către acest țel. Linia era urmată din instinct de toți maghiarii, datorită educației naționalist-șovine de generații.

Conducerea României s-a înșelat crezând că prin crearea Regiunii Autonome Maghiare va face să înceteze permanentele nemulțumiri afișate de

minoritatea maghiară, permanenta ostilitate față de Statul român. Conducerea României din acea perioadă credea că minoritatea maghiară e nemulțumită de *situația* ei, de faptul că nu are un rol atât de mare cât ar fi vrut în conducerea zonelor în care trăia. În realitate, minoritatea maghiară era nemulțumită de *situarea* ei în cadrul Statului român. De aceea, oricât de multe drepturi și privilegii i s-ar fi dat, în cadrul acestui Stat, rămânea tot nemulțumită. Ar fi satisfăcut-o numai atingerea țelului maximal – trecerea întregii Transilvanii în cadrul Ungariei. Astfel, crearea RAM nu putea rezolva problema disputei româno-maghiare. Mai mult, în anii existenței acesteia (1952-1968), politica de maghiarizare fiind amplificată la maximum, s-a deteriorat și mai mult relația româno-maghiară în Transilvania de Nord-Est.

Odată cu înființarea Regiunii Autonome Maghiare, se încheia o etapă majoră și bine conturată în Istoria românilor, în general și în istoria Transilvaniei în particular. Se încheia cu o victorie a revizionismului maghiar, obținută împotriva Statului român, victorie asemănătoare – într-o anumită măsură – cu aceea obținută de Ungaria prin Diktatul de la Viena din 1940. Atunci, în 1940, puterile care impuseseră României noi granițe, nedrepte, fuseseră Germania și Italia; acum, în 1952, cea care impusese României adevărate granițe în interiorul Țării, era URSS. Și într-un caz și în altul, Ungaria știuse să-și atragă prietenii: o dată țările fasciste, altă dată țara bolșevismului. Pentru revizionismul maghiar nu conta ideologia celor la care apela, adaptabilitatea lui la orice regimuri politice fiind deplină. S-a dovedit și faptul că rezistența revizionismului depășea pe aceea a regimurilor politice; a rezistat și după dispariția fascismului și după dispariția comunismului. Și, la începutul secolului al XXI-lea se încearcă din nou a se face ceea ce s-a reușit doar temporar în 1940 și 1952 – crearea unui nou statut pentru Transilvania, în dauna Statului român.

NOTE

1. ANIC, fond MAI, Direcția Generală a Poliției (în continuare DGP), dosar 37/1947, f. 226.

2. Idem, fond MAI, Inspectoratul General al Jandarmeriei (în continuare IGJ), dosar 37/1947, f.11. Buletinul informativ al IGJ, pe august 1947, aducea mai multe exemple de acțiuni revizioniste în județul Cluj. Idem, dosar 71/1947, f. 26.

3. Idem, fond MAI, Direcția Administrației de Stat (în continuare DAS), dosar 54/1947, f. 2, 43.

4. Idem, fond IGJ, dosar 38/1947, f. 231.

5. Idem, f. 102-104.

6. Idem, dosar 12/1947, f. 255.

7. Idem, dosar 13/1947, f. 162.

7 bis MI, Centrul de Informatică și Documentare, Activitatea revizionist-iredentistă maghiară împotriva României, Documentar, 1976, vol VII, f. 91-117

(document preluat din AMI, fond D, dosar 299, vol I f. 1-25). Materialul de sinteză era însoțit de mai multe anexe, cu date amănunțite, pe județe și cazuri, inclusiv atacuri armate).

8. ASRIB, fond D, dosar 2024, f. 148.

9. Idem, dosar 2026, f. 16.

10. Idem, f. 17-18.

11. Idem, dosar 1925, f. 332-333.

12. ANIC, fond IGJ, dosar 37/1947, f. 53-54.

13. Inspectoratul Regional de Poliție Oradea, la 4 martie 1947, raporta către DGP: Organizația PSD Bihor are „grave devieri de la politica trasată de centru” după alegeri: conducerea era în mâna deputatului Kendi (Kohn) Ștefan, care făcea chiar propagandă anticomunistă; încerca să-i atragă pe muncitori. În spatele acestei poziții era rivalitatea dintre comuniști și social-democrați pentru posturile de conducere în județ, după ce subprefectul și șeful Serviciului economic din Prefectură, ambii comuniști, fuseseră arestați pentru corupție. Raportul face și o analiză a compoziției etnice a organizațiilor din Bihor ale celor două partide „muncitorești”. La social-democrați erau: Kendi-Kohn Ștefan (președinte), Szirmai Nicolae (secretar) – amândoi evrei; Mille Victor (al doilea secretar) era maghiar; mai figurau în conducere : Gottdiener Nicolae, Szupkai Nicolae, Jakob Ludovic, Varga Adalbert – evrei sau maghiari; și un singur român – Adrian Doroftei. – Arh. SRI București, fond D, dosar 9243, vol. I, f. 150-152.

14. Idem, f. 126.

15. Idem, f. 127.

16. Idem, f. 132-133.

17. Idem, f. 13, 57-58.

18. ANIC, fond IGJ, dosar 37/1947, f. 8.

19. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie*, Edit. Enciclopedică, București, 1996, p. 500.

20. ANIC, fond IGJ, dosar 37/1947, f. 166.

21. Idem, f. 347 și fond DGP, dosar 69/1947, f. 58-59.

22. Idem, fond DGP, dosar 42/1947, f. 91, 115, 134. Pe 17 mai 1947, DGP era informată că studenții și o parte din muncitorii Clujului intenționau să facă o manifestație de protest împotriva ordinului MAI de mutare a chestorului Gheorghe Crăciun, care beneficia de o anumită simpatie din partea românilor, în mai multe rânduri arătându-și sentimente patriotice; manifestația nu va mai avea loc, chiar cel în cauză cerându-le studenților să nu o facă. – Idem, f. 313. Pentru activitatea lui Gh. Crăciun vezi Neagu Cosma, *Contribuția unor minorități naționale la bolșevizarea României*, București, 1995, p. 60-65.

23. ANIC, fond IGJ, dosar 37/1947, f. 167-169.

24. Idem, dosar 39/1947, f. 242. După dizolvarea PNT-M, arestarea membrilor acestuia se făcea în masă. Serviciul Informativ al Armatei transmitea Ordinul telefonic cifrat 161.812/2 august 1947, către centrele de control militar (inclusiv cel cu nr. 3 – Cluj, și cel cu nr. 6 – Oradea); se cerea raportarea continuă a arestărilor în rândul național-țărăniștilor. – Idem, dosar 106/1945, f. 77.

25. Idem, dosar 39/1947, f. 108.

26. Idem, dosar 106/1945, f. 163.

27. Idem, fond DGP, dosar 68/1947, f. 114-115.

28. Idem, f. 48-50.

29. Idem, f.77-78. UPM s-a arătat pe deplin satisfăcut de dizolvarea PNT-M. În ședința Parlamentului din 29 iulie 1947, Cziko Laurențiu îl felicita pe Teohari Georgescu pentru măsura luată, prin care fusese înlăturată „o piedică serioasă în calea progresului și înfrățirii dintre Poporul Român și popoarele conlocuitoare”. – „Monitorul Oficial”, partea a III-a, nr. 54/1947, p. 1453.

30. „Drapelul” din 11 noiembrie 1947; *Declarația*, în acest sens, a fost citită în Parlament de Petre Bejan, în numele PNL-T.

31. Petre Țurlea, *Partidul Național Liberal Tătărescu*, Edit. Libra, București, 2001, p. 261-262.

32. Idem, p.264. Pentru destrămarea Organizației Cluj a PNL-T – ASRIB, fond D, dosar 1992, f. 26-27.

33. ANIC, fond DGP, dosar 17/1947, f. 31.

34. Idem, f. 10, 30, 37, 51-52, 98-99, 184-185, 205-206.

35. Idem, fond DAS, dosar 8/1948, f. 45, 117.

36. Arh. St. Sfântu Gheorghe, fond Primăria Sfântu Gheorghe, dosar 2/1948, nenumerotat.

37. Idem, dosar 3/1948, nenumerotat.

38. ANIC, fond DGP, dosar 17/1947, f. 185.

39. Idem, fond DAS, dosar 8/1948, f. 13.

40. Idem, f. 112.

41. UPM primește un post de secretar al Parlamentului, pentru Cziko Laurențiu. – „Monitorul Oficial”, partea a III-a, nr.5/10 ianuarie 1947, ședința din 5 decembrie 1946, p.49. Reprezentanții ai UPM vor fi cooptați și în Guvern: la 30 decembrie 1947, Takacs Ludovic este numit subsecretar de Stat pentru Minorități. În 1949 va fi adoptată o nouă formulă de organizare a Departamentului pentru problemele minorităților conlocuitoare (pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri); textul hotărârii luată de conducerea PMR în ANIC, fond CC al PCR, Cămară, dosar 188/1949, f. 1-2.

42. Idem, fond IGJ, dosar 37/1947, f. 222, 224.

43. Idem, f. 82.

44. „Monitorul Oficial”, partea a III-a, nr.12/1947, p. 309.

45. ASRIB, fond P, dosar 196, vol. IV, f. 235.

46. Comisia care stabilise „nevinovăția” inculpaților maghiari era formată din Málnási Béla, Incze Josif – de la UPM, Szabó Ștefan, Szép Grigore – de la PMR; Berszan Alexandru – de la FP; toți erau maghiari sau maghiarizați. Idem, f. 236-237.

47. Idem, f. 242-243, 323-324, 344-345. În cererea de îndreptare a procurorului general, rezultatul cercetării UPM din 1948 era adus ca probă a vinovăției, deși se ceruse „ca peste faptele trecute să se tragă vălul uitării”. – Idem, fond D, dosar 11.119, vol. V, f. 213-214.

48. Idem, fond P, dosar 196, vol. III, f.5. În 1994, un martor al evenimentelor, Gustav Bogdan, declara: „Nu știu în ce an, la Sfântu Gheorghe, Gheorghiu-Dej și ministrul Luká László au ținut o adunare populară și s-a precizat că întreaga poveste cu Aita Seacă a fost încheiată și să nu o mai pomenească absolut nimeni.” – Cf. „Háromszék”, Sfântu Gheorghe, 12 ianuarie 1995. Vezi întreg procesul

Aita Seacă în vol. Petre Țurlea, *Monumente non grata. Falși martiri maghiari pe pământul românesc*, Edit. Bravo Press, București, 1996, p. 52-68. În 1972, unul dintre inculpați, Nagy Adalbert, a fost reabilitat de către un judecător maghiar din Sfântu Gheorghe; argumentul invocat: „Își are asigurată existența prin muncă, așa cum rezultă din caracterizarea făcută de Cooperativa Agricolă de Producție și depozitiile martorilor.” - ASRIB, fond P, dosar 196, vol. I, f. 450. În 1994, în Aita Seacă prin grija UDMR s-a ridicat un monument – „Pentru martirii noștri din 26 septembrie 1944.” – în memoria celor 13 criminali unguri condamnați de Batalionul „Iuliu Maniu”, găsiți ulterior vinovați de cele mai înalte instanțe judecătorești. - „Háromszék” din 27 septembrie 1994. În septembrie 2004, prin grija P.S. Ioan Sălăjan, episcop ortodox al Harghitei și Covasnei, precum și a organizațiilor culturale românești din cele două județe, au fost cercetate gropile comune din cimitirul românesc al comunei Aita Seacă, datând din septembrie 1944. S-au găsit mai multe schelete ale ostașilor români asasinați, inclusiv cel al locotenentului căruia i s-a tăiat capul. Toți martirii au fost reînmuțați cu onoruri militare, în curtea bisericii ortodoxe.

49. ANIC, fond DAS, dosar 54/1947, f.50, 55-62.

50. Din bibliografia românească a problemei, vezi vol. *Originea ceangăilor din Moldova*, de Dumitru Mărtinaș, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1985 și vol. *Încercări violente de maghiarizare a “ceangăilor” români (1944-1997)*, de Bucur Ioan Micu, Edit. Bravo Press, București, 1997. Prezentarea acțiunii UPM față de ceangăi, din volumul de față, urmează articolul *Încercarea de maghiarizare a ceangăilor din anii 1946-1947*, de Petre Țurlea, în „Analele Universității Creștine Dimitrie Cantemir”, seria Istorie, nr. 5, p. 185-191. Vezi și vol. *Românii în dezbaterile Congresului Secuiesc din 1902. Premise, deziderate și reverberații*, ed. de Vilică Munteanu și Ioan Lăcătușu, Onești, 2011.

51. ANIC, fond DGP, dosar 88/1944, f. 26.

52. Idem, fond IGJ, dosar 86/1946, f. 339.

53. Idem, dosar 71/1947, f. 144.

54. Idem, dosar 86/1946, f. 339-340.

55. Idem, f. 337-338. În unele documente sunt consemnate și numele emisarilor trimiși de la Budapesta; unul dintre ei, Ștefan Dogaru, era menționat în nota nr. 2006/26 martie 1947 a Legiunii de Jandarmi Bacău; ajunsese în România după o ședere de patru ani în Ungaria. – Idem, dosar 71/1947, f.148. În alt document este prezentată activitatea lui Toth Gheorghe, care „a venit cu instrucțiuni precise de felul cum să acționeze pe teren iredentist”. – Idem, dosar 86/1947, f. 339. Mai erau menționați Frâncu Gheorghe, Vaidoc Mihai, Duma Gheorghe. – Idem, dosar 71/1947, f. 140. Dirijarea lor în România era preluată de UPM.

56. Idem, dosar 71/1947, f. 148-149.

57. Idem, f.134 și dosar 86/1947, f. 339.

58. Idem, dosar 71/1947, f. 141-142, 144; Idem, dosar 86/1947, f. 338.

59. Idem, dosar 71/1947, f. 144.

60. Idem, f. 143. IGJ relua cu exactitate formulele din raportul Inspectoratului de Jandarmi Iași, fapt ce demonstrează că socotea informația corectă și cererea justă: „Deoarece locuitorii ceangăi din raza acestui județ în majoritate susțin că sunt români și se opun limbii maghiare în biserică, este necesar a se dispune dacă activitatea Organizației politice MADOSZ este legală printre ceangăii din județul

Bacău, pentru a nu se crea suspiciuni sau reclamațiuni la adresa jandarmilor care urmăresc orice activitate de extindere a iredentismului maghiar.” – Idem, f. 141-142.

61. Idem, f.146-147. Între ceangăii din comuna Lespezi fusese răspândit zvonul că va veni să le vorbească, despre originea lor maghiară și un ministru din Guvernul de la Budapesta. – Idem, f. 134.

62. Idem, f. 60-61.

63. Idem, f. 134.

64. Idem, f. 136.

65. Idem, dosar 86/1947, f. 341.

66. Idem, dosar 71/1947, f. 111-112.

67. Idem, f. 114-115.

68. Idem, dosar 106/1945, f. 153.

69. Idem, dosar 71/1947, f. 141 – notă a Legiunii de Jandarmi Bacău din 5 septembrie 1947.

70. Idem, f. 142 – notă a L.J. Bacău din 27 august 1947.

71. Idem, f. 155.

72. Idem, dosar 75/1947, f. 156.

73. Idem, f. 158.

74. Conform notelor lui V.M. Ungureanu din volumul lui Dumitru Mărtinaș, *op. cit.*, p.143 (reluat și de Bucur Ioan Micu, *op. cit.*, p. 188-189). ANIC, fond DAS, dosar 5/1949, f. 25-26 – se consemnează consultarea populară făcută la 13 martie 1949; documentul concluziona: „Toți au vrut pe limba română.”

75. Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, rola 377, c.317-327; 697-715.

76. ANIC, fond DGP, dosar 39/1947, f.76 – în martie 1947, Kurkó era acuzat de unii membri ai UPM că i-a trădat pe maghiari.

77. Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, rola 376, c. 2-53.

78. Imediat după Congres se întrunea Comitetul Executiv al CC al UPM-Idem, rola 377, c. 512-694.

79. Idem, c. 345-400, 403-430.

80. Idem, c. 379.

81. Idem, c.730-755, 758-773.

82. ANIC, fond DAS, dosar 8/1948, f. 112.

83. Idem, fond DGP, dosar 99/1946, vol. I, f. 48-57, 100-106; vol. II, f. 11-31.

84. Idem, fond DAS, dosar 9/1948, f. 78.

85. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 90/1948, f.9-10. Și pentru evrei și greci era combătută teoria unității naționale fără deosebire de clasă; sărbilor li se cerea demascarea elementelor naționaliste, a „clicii Tito”. Singurii pentru care nu era nici o critică – rușii și ucrainenii; erau lăudați pentru că “manifestă un profund atașament față de democrație”. – Idem, f. 12-14.

86. Idem, f. 15-16.

87. Idem, dosar 115/1948, f.1-14. “Scânteia” din 15 decembrie 1948 și „Magyar Szó” din 13 decembrie 1948.

88. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 61/1948, f. 9.

89. Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, rola 377, c. 787-816.

90. Prima listă în “Monitorul Oficial”, partea I-a, nr.5/7 ianuarie 1947, p.

167-171.

91. ANIC, fond IGJ, dosar 37/1947, f.214. Printre cei reveniți, erau înregistrați și mulți nobili, precum contele Banffy.

92. Idem, fond CC al PCR, Externe, dosar 25/1947, f.1.

93. „Monitorul Oficial”, partea a I-a, nr. 236/13 octombrie 1947, p. 1294-1299.

94. ANIC, fond CC al PCR, Externe, dosar 2/1948, f. 1-14.

95. Idem, f. 38-45.

96. Idem, f. 33-37. Foarte multe runde de tratative se vor duce în Subcomisia a 9-a a Comisiei mixte româno-maghiare, pe marginea cererii României de retrocedare a arhivelor județene și administrative (inclusiv registrele de cărți funciare), partea maghiară amânând mereu rezolvarea. – Idem, fond DAS, dosar 34/1948, f. 32-33.

97. Idem, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 111/1949, f. 56-57.

98. Cum grănicerii români efectuau un anumit control al bunurilor duse în Ungaria pe baza *Convenției*, partea maghiară s-a arătat foarte supărată, afirmând că s-a instituit o „perdea de fier” și acuzând partea română de nerespectarea înțelegerii. – Idem, fond CC al PCR, Externe, dosar 25/1947, f. 27.

99. Idem, dosar 8/1945, f.2-4.

100. Idem, dosar 5/1948, f.6-8.

101. Presa maghiară și Televiziunea ungară, în timpul vizitei făcută de președintele Emil Constantinescu la Budapesta în ianuarie 1998, anunțau că se mai păstra încă numele lui Petru Groza dat cheiului Dunării budapestan.

102. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 61/1948, f. 3-4.

103. „Monitorul Oficial”, partea a III-a, nr.80/1947, p. 1906-1915.

104. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 111/1949, f. 54-58. Un alt exemplar tradus era repartizat de Gheorghiu-Dej lui Iosif Chișinevschi, care l-a adnotat în vederea unui răspuns. – Idem, f. 59-63.

105. Idem, f. 2-41; o copie a stenogramei. Idem, dosar 17/1949.

106. Lucrările Plenarei și Rezoluția adoptată publicate în vol. *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică, 1949-1953*, documente editate de Dan Cătănuș și Octavian Roske, INST, București, 2000, p. 51-112.

107. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 37/1951, f. 1-6.

108. Petre Țurlea, *Din culisele Parlamentului*, vol. I, Edit. Globus, București, 1994, p. 120-121.

109. Reprezentanții minorităților naționale predominau și la nivelul conducerii centrale a Securității – vezi Neagu Cosma, *Contribuția unor minorități naționale la bolșevizarea României*, București, 1995, p. 74-75.

110. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 37/1951, f.7-48. Cu două săptămâni înainte, colectivizarea în Regiunea Cluj mai fusese analizată odată, în același cadru, dar împreună cu situația din Regiunea București și Teleorman. – Vezi vol. *Colectivizarea agriculturii...*, op. cit., p. 227-246.

111. Problema este prezentată, cu o foarte bună documentație arhivistică, de Gabriel Moise, în mai multe lucrări: *Reprimarea răscoalelor țărănești din anul 1949 în Bihor și Arad*, în „Crișia”, XXVIII, Oradea, 1998, p.138-170; *Aspecte privind colectivizarea forțată a agriculturii în Transilvania*, Idem, 1999, p. 245-261; vol. *Colectivizare, rezistență și presiune în vestul României (1948-1951)*, Edit. Muzeului

Țării Crișurilor, Oradea, 1999. Mai multe mărturii privind rezistența la colectivizare în Transilvania de Nord-Est și reprimarea țăranilor, în vol. *Instaurarea comunismului – între rezistență și represiiune*, în colecția „Analele Sighetului”, (II), Fundația Academia Civică, București, 1995, p. 81-97, 133-137, 142-149. Vezi și Abraham Florian, *Studiu de caz privind propaganda pro-colectivizare în comuna Someș-Odorhei, județul Sălaj (1946-1950)*, în vol. *Sovietizarea Nord-Vestului României. 1944-1950*, Satu Mare, 1996, p. 211-219.

112. Stenograma publicată în vol. *Colectivizarea agriculturii...*, op. cit., p. 181-220.

113. La 5 ianuarie 1951, o astfel de întrunire era prezidată, din partea PMR, de Miron Constantinescu. – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 1/1951, f. 1-9.

114. Idem, dosar 17/1951, f. 5-14.

115. Document din Arh. CC al PCR, găsit de Constantin Moraru și Liviu Daniel Grigorescu; publicat de Mircea Suciuc în „Cotidianul” din 13 octombrie 1998.

116. O viziune pozitivă asupra Anei Pauker încearcă să o impună – cu un evident subiectivism – istoricul american de origină evreiască Robert Levy, în *Gloria și decăderea Anei Pauker*, Edit. Polirom, București, 2002; ajunge chiar să afirme că „Ana Pauker s-a dedicat cu fermitate internaționalismului revoluționar, identificându-se totodată sincer cu Poporul Român”. (p. 15)

117. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 25/1952, f. 17, 26-33.

118. Idem, dosar 61/1952, f. 85-105.

119. Idem, f. 4-8.

120. Idem, dosar 62/1952, f. 4.

121. Idem, dosar 63/1952, f. 1 – ședința a Biroului Politic al CC al PMR din 12 iulie 1952; în dosar 65/1952, f.5, ședința din 14 iulie 1952.

122. Idem, dosar 73/1952, f. 3. În timpul „dezbaterii populare” asupra proiectului de Constituție, avea loc vizita în România a lui Nagy Imre, liderul comuniștilor maghiari, cu ocazia zilei de 23 august 1952. – Idem, f. 32.

123. Idem, dosar 142 și 143 din 1952.

124. Arh. Camerei Deputaților (în continuare CD), fond MAN, sesiunea a XIII-a, ședința din 22 septembrie 1952, f.59. Liderii comuniști nu se puseseră de acord asupra datelor ce doreau să le prezinte public; Ilie Murgulescu, în ședința Comisiei de pregătire a Constituției din 19 septembrie 1952, afirma că se primiseră 13.000 propuneri – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 84/1952, f. 4.

125. Idem, dosar 142/1952, f. 203; dosar 143/1952, f. 68-69, 108.

126. Idem, dosar 142/1952, f. 3, 10, 204; dosar 143/1952, f. 70.

127. Idem, dosar 142/1952, f. 10, 198; dosar 143/1952, f. 144.

128. Idem, dosar 142/1952, f. 6, 10, 25.

129. Idem, dosar 75/1952, f.8-12. În adunările publice fuseseră trimiși 332.000 de „agitatori”, pentru instruirea cărora se alcătuiseră și un „îndreptar”, ca să știe ce să spună. – Idem, dosar 84/1952, f. 16-17. Îndreptarul a fost publicat sub forma unei broșuri: *În ajutorul propagandistului. Proiectul Constituției Patriei noastre*, Edit. PMR, 1952; înființarea RAM era considerată „o manifestare deosebit de grăitoare a justeții politicii naționale înfăptuită în Țara noastră”; crearea Regiunii se făcea „după exemplul arătat de Statul sovietic, prin aplicarea principiului leninist-stalinist cu privire la constituirea regiunilor autonome”; și, bineînțeles, „acest fapt constituie o

lovitură puternică dată șovinismului și naționalismului român și maghiar, contribuie la sudarea unității dintre Poporul Român și minoritățile naționale”. (p. 68) A fost publicată și o broșură specială, sub titlul *Crearea Regiunii Autonome Maghiare, un nou succes al politicii naționale leninist-staliniste a partidului*, Edit. PMR, 1952; justifică prevederea din proiectul de Constituție; ideea esențială – „Crearea RAM [...] corespunde intereselor fundamentale ale Poporului muncitor român.” (p. 19)

130. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 84/1952, f. 4-17.

131. Arh. CD, fond MAN, sesiunea a XIII-a, ședința din 22 septembrie 1952, f. 10-11.

132. Idem, ședința din 23 septembrie 1952, f. 12. În Comisia juridică intrau și deputați care numai specialiști în domeniu nu puteau fi numiți, precum George Călinescu sau Nicolae Ceaușescu.

133. Idem, f. 59-90.

134. Idem, f. 125-128.

135. Idem, f.193-194.

136. Idem, ședința din 24 septembrie 1952, f.220.

137. Arh. Camerei Deputaților, dosar 1/1953, vol.19, f. 37.

138. „Buletinul Oficial al MAN al RPR”, nr. 11/4 aprilie 1956, p. 48-49.

139. Pentru evoluția RAM până în 1968, vezi și Jean Nouzille, *Transilvania, zonă de contacte și conflicte*, Edit. Enciclopedică, București, 1995, p. 242.

140. „Buletinul Oficial al MAN al RPR”, nr. 27/27 decembrie 1960, p. 11.

141. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 10/1953, f. 2-10. Biroul Politic al CC al PMR luase în discuție, în absența conducerii UPM, la 14 ianuarie 1953 proiectul de hotărâre cu privire la trecerea întregii activități a UPM și a comitetelor democratice maghiare, asupra sfaturilor populare și a celorlalte organizații de masă și culturale. – Idem, dosar 2/1953, f.1, 52-54. Cu această ocazie se consemna faptul că în România trăiau, în 1953, 1.499.780 maghiari. UPM avea, în acel moment, un Comitet Central format din 100 oameni, șapte comitete regionale, 13 comitete raionale; un total de 211 cadre salariate. – Idem, f. 55.

III. ATITUDINI, STĂRI DE SPIRIT ȘI MENTALUL COLECTIV DIN REGIUNEA AUTONOMĂ MAGHIARĂ (1952-1968)

prof. dr. TIȘE CLAUDIA

Prin „mental colectiv” înțelegem de regulă, un ansamblu de imagini sociale, care corespund unor sisteme de valori umane personale, dezvoltate și compatibile unei culturi naționale existente, unei tradiții, unui sistem de moșteniri colective, norme și principii sociale, dintr-o anumită regiune, colectivitate sau grup. Acest mental colectiv, de regulă, se formează și se moștenește prin educație, se cultivă prin tradiție și valori naționale și, are ca scop păstrarea unei identități naționale pentru o comunitate umană.

Prin intrarea României în sferă de influență sovietică, prin transformarea ei după model sovietic, s-a încercat modificarea și influențarea mentalului colectiv românesc. După modelul sovietic, s-a dorit formarea unei noi societăți, „societatea socialistă” și a unui nou om, „omul socialist”, care să renunțe la vechile sale valori sociale și naționale și, să adopte în totalitate noile reguli ale unei societăți, controlate și coordonate prin teroare. În viziunea ocupanților sovietici și a noului sistem de tip stalinist din România, noul „om socialist”, urma să renunțe definitiv la vechile sale principii morale, la identitatea sa personală și națională, la educația sa, la credințele sale, punând pe primul loc un stat ateist, fără valori morale, un partid politic care să decidă și guverneze singur, peste România. Noul sistem politic implementat în România după 1948, nu mai avea nevoie de elite politice, intelectuale, culturale și religioase, de oameni care puteau să pună sub semnul întrebării deciziile unui sistem politic opresiv. Noul regim politic din România, nu avea nevoie de elite care puteau influența mentalul colectiv al populației din țară, punând bazele astfel a unei disidențe politice interne și externe împotriva sistemului.

În această societate, „noul om socialist”, trebuia să provină din rândul muncitorimii și a țărănimii fără educație, beneficiind de atuul unei „origini zise sănătoase”. Acest om nu punea întrebări, nu critica deciziile sistemului, accepta fără să protesteze, să devină practic, mâna de lucru și „sclavul economic” al noii societăți formate în România după 1948. „Omul socialist” urma să lucreze în: noile întreprinderi create în România prin industrializare forțată; în noile C.A.P. - uri țărănești formate prin colectivizarea forțată a agriculturii și naționalizare. Modelul sovietic era astfel prezent din 1945, în toate domeniile vieții economice care, trebuiau gestionate și controlate de către statul comunist.¹

Se știe că nici o formă de guvernare nu poate să supraviețuiască, fără un sistem economic și politic eficient, iar sistemul comunist a reușit acest lucru, prin implementarea pas cu pas a modelului sovietic în România. Această implementare a fost bine elaborată, bine gândită, și aplicată identic în toată țara, fără să se țină seama de realitățile economice, sociale și naționale existente. Această implementare a fost bine executată, regimul politic folosindu-se de un sistem

opresiv, de serviciile unei Securități implacabile, organizate tot după model sovietic, de a unui sistem politic și economic centralizat. S-a folosit de dezvoltarea unei propagande politice, economice și culturale interne și externe eficiente, care trebuia să modeleze și să controleze „noul om socialist” din România, indiferent de originea sa națională (etnică). De asemenea, acest sistem a preluat rapid după 1948, toate pârghiile de control politic, economic, cultural și religios din stat, străduindu-se să-și subordoneze aceste instrumente și să le controleze eficient.²

După 1947-1948, una dintre moștenirile dificile ale noului regim politic instaurat în România, a fost rezolvarea „problemei naționale” din țară. Regimul stalinist din România era condiționat de către marile puteri, să rezolve „chestiunea minorităților” și problema națională. Ori noi știm deja că, această problemă s-a dovedit spinoasă pentru toate guvernările interbelice și postbelice ale României. În regiunile locuite de minorități, vechile conflicte interetnice trebuiau eliminate, mentalitățile trebuiau modificate, iar prin „Statutul minorităților”, statul urma să asigure drepturi egale tuturor minorităților din România.³

În urma relațiilor sale cu URSS, guvernului Gheorghe Gheorghiu Dej i s-a recomandat, rezolvarea problemei prin aplicarea modelului sovietic. Problema rezolvării „chestiunii minorităților”, devine astfel o problemă și o politică națională pentru regimul de la București. În noua Constituție din 1948, revizuită în 1950 și apoi în 1952, treptat, dispăre sintagma de „minoritate națională”, ea fiind înlocuită cu cea de „naționalitate conlocuitoare”, atunci când se discuta de minoritățile naționale din România.⁴ Prin această sintagmă erau desemnați în primul rând, maghiarii și populația germană (sașii, secuii). Celelalte minorități naționale, în toate discursurile politice ale vremii, erau integrate în formula „și alte naționalități”.⁵

Sistemul comunist din România, a considerat mereu că, prin măsurile legislative, economice și culturale implementate, a rezolvat „problema minorităților naționale”, tratându-le în mod egal cu populația românească. Nici un guvern comunist de după 1945-1948, nu a ținut însă seama de faptul că, realitățile socio - culturale și naționale din Ardeal, erau diferite de cele din Uniunea Sovietică și, nu coincideau cu propaganda comunistă. Nu s-a luat niciodată în calcul trecutul istoric al Transilvaniei, mentalitatea locuitorilor din această provincie, fie că erau români, fie că erau maghiari, sași, secui, evrei sau alte naționalități. S-a considerat mereu că, prin simple măsuri legislative, aplicate forțat, se poate schimba mentalul colectiv al unor naționalități, cu un trecut istoric încărcat de conflicte interetnice, discriminare, nemulțumiri sociale, politice, culturale și religioase.

Dacă, datorită centralismului politic excesiv dintre anii 1948-1989, în România, manifestările naționaliste au fost controlate într-o oarecare măsură, acest lucru nu înseamnă că ele au dispărut cu desăvârșire, din anumite regiuni ale țării. De fiecare dată, atunci când, sistemul politic comunist a manifestat o oarecare slăbiciune internă, sau când sistemul represiv al Securității nu a putut să prevadă posibilitatea unor nemulțumiri sociale și interetnice, în anumite regiuni din Transilvania, mișcările naționaliste au reizbucnit permanent. În alimentarea lor, un rol important l-a jucat mereu factorul extern. Nemulțumirile economice, sociale, culturale sau religioase au fost doar catalizatorul acestor manifestări.⁶

Formarea Regiunii Autonome Maghiare din 1952, a fost o astfel de măsură administrativă, menită să rezolve problemele naționale din Transilvania, oferind comunității maghiare din zonele Mureș, Covasna și Harghita, o autonomie culturală și economică, tot după model sovietic.⁷

În anul 1950, în România se adopta astfel noua reformă administrativ - teritorială și se revizuește Constituția din 1948. Proiectul acestei reforme a fost analizat în ședințele de partid, căutându-se o modalitate eficientă de aplicare a ei, urmând ca ea să fie ulterior, mediatizată apoi în toată țara.⁸ Abia cu adoptarea noii Constituții s-a trecut la înlocuirea vechilor structuri administrative tradiționale românești, cu o nouă formă de organizare administrativ - teritorială: raioanele și regiunile. A fost momentul în care, s-a format și Regiunea Autonomă Maghiară în care, au fost incluse toate localitățile locuite majoritar de maghiarii din Secuime. Legea a fost cuprinsă și în noua Constituție revizuită din 1950. Conform acesteia, R.A.M. a beneficiat de autonomie culturală și economică.⁹

Din 1952, acordarea autonomiei teritoriale în Regiunea Autonomă Maghiară, a fost departe de a soluționa problemele naționale din România. Reforma în sine nu a fost înțeleasă pe deplin nici de români și nici de maghiari. A trezit doar noi ambiții și a venit să completeze șirul de nemulțumiri politice, culturale, sociale și religioase deja existente în regiune. Autoritățile au căutat permanent, să prezinte și să explice noua reformă populației din regiune. Uniunea Populară Maghiară a primit sarcina de a prezenta noua lege populației maghiare, străduindu-se să răspundă la toate nelămuririle apărute în legătură cu ea. Așa se face că, această organizație politică maghiară din România, în raport cu autoritățile centrale de la București, devine treptat, reprezentantă a drepturilor minorității maghiare din Regiunea Autonomă Maghiară, până la dizolvarea ei în 1953.¹⁰

Pentru a pondera procentul populației maghiare, statul, asigurându-și astfel un control politic mai eficient în regiune, din anul 1952 în R.A.M. au fost înglobate noi localități, locuite majoritar de populație românească din zonele Ciuc, Târnava și Brașov.¹¹ Raionările din regiune vor continua periodic în anii care vin, odată cu semnalul de alarmă tras de organele Securității politice interne, care semnalează permanent nemulțumirile sociale, politice, economice și manifestările naționaliste din RAM.¹²

Reforma a generat stări de spirit diferite în rândul populației. În timp ce autoritățile comuniste au motivat formarea Regiunii Autonome doar din punct de vedere istoric și economic, comunitatea maghiară din Secuime a sperat că, noua regiune autonomă le va reprezenta interesele și aspirațiile naționale, politice și în final, revenirea în componența Ungarie, ca înainte de anul 1918. În consecință, zvonurile lansate în jurul regiunii vor alimenta permanent ieșirile naționaliste. Autonomia acordată se va dovedi mai mult teoretică, Statul menținându-și controlul politic și economic al regiunii, reușind astfel să rămână fidel modelului sovietic.¹³

Cert este că, formarea Regiunii Autonome Maghiare a permis reînvierea vechilor dispute naționaliste. Teama față de revenirea trecutului, mai ales a perioadei 1940-1944, când mulți români au trebuit să se refugieze din Transilvania, a produs frământări în toate localitățile cu majoritate românească din regiune. Modificările teritoriale au determinat îngrijorarea populației față de modul în care viitoarea administrație locală urmează să respecte drepturile lor

fundamentale. Se cereau lămuriri privind: conținutul Constituției din 1950, modul în care ea va respecta drepturile minorităților conlocuitoare; cauzele necesității formării unei Regiuni Autonome Maghiare. S-a cerut lămurirea noțiunii de „autonomie”, explicarea drepturilor pe care maghiarii le vor avea în regiune și dacă se va garanta proprietatea privată. Curiozitatea populației s-a manifestat și față de limba care urmează să fie utilizată în administrația și justiția din regiune. Populația românească s-a temut că va fi obligată să-și părăsească proprietățile și să plece din Regiunea Autonomă Maghiară.¹⁴

În ședința din 25 septembrie 1952, a Uniunii Populare Maghiare din Regiunea Autonomă Maghiară, au fost semnalate o serie de întrebări, prin care se solicita reprezentantului C.C. al P.M. R. o soluție pentru a liniști starea de spirit din regiune.¹⁵ S-a încercat combaterea tendințelor naționaliste prin promovarea unor activități culturale comune româno-maghiare, prin dezbateri asupra noilor modificări administrativ-teritoriale și utilizarea presei din regiune în scopuri propagandistice. Uniunea Populară Maghiară a primit sarcina să finanțeze programele radio care se difuzau în zonă. Între 14-27 septembrie 1952 s-a elaborat un plan de combatere a naționalismului, prin organizarea de întâlniri cu populația din regiunea Mureș. Cu prilejul acestor întâlniri au fost dezbătute toate transformările administrative, politice și naționale din regiune.¹⁶

S-a considerat faptul că, autonomia teritorială din RAM, o să adâncească și mai mult conflictele româno-maghiare. Pe de altă parte, noii lideri din regiune, deși sunt numiți de către Comitetul Central de Partid, provin tot din elita socială și culturală maghiară din România. Ei au înțeles că, schimbarea de regim trebuie utilizată în continuare pentru a asigura drepturile culturale, naționale și religioase ale maghiarilor din Transilvania. Deși au acceptat să coopereze cu Partidul Comunist, deși s-au subordonat politicii comuniste, au căutat să-și mențină relațiile cu elita politică și intelectuală maghiară din Ungaria. Unii dintre ei vor întreține relații personale cu reprezentanți ai Consulatului Maghiar de la Cluj, și cu reprezentanți ai Guvernului de la Budapesta. Unii dintre ei aveau un trecut pe care, au sperat că vor reuși să-l ascundă sub birocrăția noului sistem comunist sau, sub carnetul de partid și funcțiile administrative primite în Regiune. Este cazul unor elite politice maghiare cum a fost: Csupor Ludovic, Moghioroș Alexandru, Fazekas János, Goldberger Nicolae, Kacsó Péter, Vajna Gábor, Rácz András, Szöke Albert, Sútö András, Wass Albert, Kacsó Sándor, Sós Ferenc, Forgács Egon, și mulți alții.

În urma contactelor cu elita politică și culturală maghiară au rezultat o serie de rapoarte adresate guvernului de la Budapesta, care, în mare parte, descriau situația grea a maghiarilor din România, lipsa drepturilor naționale, culturale și religioase, spiritul iredentist promovat în Transilvania pentru a obține realipirea la Ungaria. De asemenea se prezenta în detaliu, formarea Regiunii Autonome Maghiare, scopul pe care l-au avut autorităților române pentru acordarea autonomiei teritoriale în Secuime și, nu în ultimul rând, starea de spirit a minorității maghiare din România.¹⁷ Se prezentau așteptările pe care comunitatea maghiară din România le avea atât față de Ungaria cât și față de Guvernul român de la București.

Prin aplicarea reformei administrative, U.P.M. a sperat să obțină pentru comunitatea pe care o reprezenta, autonomia de mult visată. În momentul în care Guvernul român a explicat intențiile sale în privința Regiunii Autonome

Maghiare, U.P.M. a luptat să obțină autonomia culturală și economică a maghiarilor din regiune. S-a concentrat asupra promovării culturii, limbii și învățământului maghiar în Transilvania. De asemenea, a fost conștientă de faptul că, pentru a păstra noua regiune, trebuia să convingă comunitatea maghiară să accepte conviețuirea pașnică cu românii din zonă. Însă, uneori această intenție s-a dovedit mai greu de aplicat.¹⁸

Odată cu formarea Regiunii Autonome Maghiare, în rândul populației maghiare, manifestările autonomiste din regiune au izbucnit periodic, prin reiterarea unor lozinci naționaliste antiromânești, unele dintre ele promovând realipirea Transilvaniei la Ungaria, sau alungarea românilor din regiune. Manifestări de acest gen au fost semnalate de autorități în localități cum ar fi: Panet, Beica de Jos, Orosfaja. Astfel de probleme apar în raioanele Luduș, Târnăveni, Gheorgheni, Odorhei, Ciuc. O cercetare mai amănunțită a situațiilor semnalate a dovedit faptul că, în multe din localitățile preponderent maghiare din regiune, aceste manifestări au fost susținute și de autoritățile maghiare locale.¹⁹ Manifestările naționaliste au pornit de la acuzații legate de lipsa drepturilor maghiarilor în anumite localități, introducerea limbii române ca limbă obligatorie în instituțiile administrative din regiune, chiar dacă, pe lângă ea, se permite și utilizarea limbii maghiare.

Introducerea obligativității studierii limbii române în școlile din regiune a fost un alt motiv pentru manifestările naționaliste. În multe instituții s-au semnalat cazuri în care se refuza folosirea limbii române, iar diferențele etnice și religioase au generat conflicte naționaliste între locuitorii maghiari și români. Aceste conflicte au fost finalizate prin cazuri frecvente de agresivitate verbală sau fizică. Arborarea drapelului și a concardelor ungurești în instituții locale, discriminarea unor localnici români în localitățile cu preponderență maghiară din regiune, au creat o atmosferă tensionată, care putea să răbufnească oricând violent.²⁰

Pentru combaterea acestor tendințe, Comitetul Regional de Partid, prin organele Miliției și a Securității, au intensificat controlul populației locale, au solicitat urmărirea persoanelor aflate în atenția acestora. Au loc epurări permanente la nivel de partid, conducere locală, raională sau regională. De exemplu, un raport al Securității din iarna anului 1965, menționează faptul că, în perioada anilor 1952-1965 a crescut numărul informatorilor din regiune, care erau însărcinați să informeze periodic autoritățile, despre situația economică, socială, politică, religioasă, ieșirile naționaliste din Regiune. Acești informatori au fost infiltrați în toate structurile administrative, economice, culturale și religioase din RAM. Se lărgește interesul Securității pentru starea de spirit a localnicilor din regiune, pentru relațiile pe care populația maghiară le întreține cu intelectuali maghiari din țară și din Ungaria, pentru contactele acestor localnici cu cercurile politice externe. Se monitoriza „turismul ungar” în regiune. Pe baza unui raport din 1963, se arată că, efectivul Organelor Securității în RAM, ajunge undeva la peste 21 294 de agenți de informare, iar acest număr se dovedește inefficient, pentru a putea preveni manifestările naționaliste.²¹ În fiecare instituție au fost infiltrați raportori, care au reușit să creeze o imagine a conflictelor interetnice din zonă.

Notele informative semnate de personaje ca Partik Iosif, Lucaci Vasile, Nagy Mihai, Blum Adolf, indică în detaliu problemele naționale din Raioanele Sângeorzul de Pădure, Reghin, Gheorgheni, Târnăveni, Târgu Mureș. Ele sunt adresate Comitetului Central al PCR, Comitetului Regional de Partid, dar ajung și

la Securitate. De exemplu, una dintre ele, descrie în perioada ianuarie - aprilie 1951, existența problemelor naționaliste în localitatea Bachnea (Raionul Târnăveni), creșterea în Partidul Comunist, a membrilor de partid care provin din secte religioase, în localitățile Sărmaș și Cămăraș (din Raionul Luduș), sunt descrise manifestările naționaliste antiromânești, promaghiare sau anticomuniste din zona Mureșului, Sângeorzul de Pădure, sau Luduș.²² Au fost descrise manifestațiile șovine și dușmănoase îndreptate de localnicii secui împotriva românilor, din Comuna Lunca Bradului (Raionul Reghin), comuna Sabed (Raionul Mureș).²³

Începând cu anii 1962-1965, sunt semnalate nemulțumiri ale localnicilor maghiari, legate de faptul că unii nu au acces la funcții în conducerea administrativă locală, la faptul că aceste conflicte reapar inclusiv în școlile din regiune, naționalismul manifestându-se atât între copii cât și între dascălii care predau în acele instituții.²⁴

Măsurile luate de autorități au fost diverse: se pornește de la educație propagandistică în școli, instituții administrative, culturale, prin presa și cartea scrisă atât în limba maghiară cât și cea românească. Aceste tendințe sunt analizate în ședințe de partid. Se formează UTM (Uniunea Tineretului Muncitor), în care se încearcă atragerea unui număr mare de tineri din regiune, și unde se promovează înțelegerea româno-maghiară, toleranța etnică și religioasă, toleranța culturală, „conviețuirea pașnică” în RAM. Dar tot rapoartele din perioada respectivă, arată reticenta multor tineri din Regiune la a adera la UTM. Tot aceste rapoarte mai arată faptul că, în multe dintre situații, liderii politici maghiari din regiune preferă să ignore manifestările naționaliste.

De fapt, politica Guvernului român urmărea evitarea conflictelor, aplicarea unor legi care să permită utilizarea în paralel a limbii române, maghiare și germane, formarea școlilor mixte româno-maghiare, sau cu predare în limbă minoritară. S-a dorit ca în fiecare localitate din regiune să se constituie G.A.C - urilor mixte româno-maghiare, care să apropie țăranii români de cei maghiari, unde propaganda politică să acționeze mai ușor în influențarea mentalității și atitudinii colective. S-a urmărit dezvoltarea culturii și tradiției naționale în regiune.²⁵

Reorganizările administrative periodice au dislocat noi localități, urmărind să amestece populația maghiară cu populație românească. Această imixtiune a Statului în administrația locală s-a observat și în Regiunea Autonomă Maghiară, unde localități cu majoritate românească din zonele Ciuc, Târnăveni, Brașov sau Reghin, au fost alipite regiunii. În urma aplicării acestei decizii, în zonă au apărut mici altercații naționale.

De asemenea, în regiune, populația maghiară predomină în conducerea Sfaturilor Populare. Acest lucru a determinat nemulțumirea românilor, care nu se considerau suficient de bine reprezentați în forurile de conducere locale. Lista deputaților a fost propusă de Uniune Populară Maghiară, care se străduia să respecte repartizarea etnică a naționalităților, conform directivelor P.M.R.²⁶ La cererea C.C al P.M.R, manifestarea naționalismului și șovinismului în partid au fost dezbătute în ședințe publice, „agitatorii” fiind demascați și apoi excluși din partid.

Epurările vor începe cu conducerea U.P.M. dar și din conducerea centrală a RAM. După alegerile din 1952, Juhász Lajos devine noul președinte ales al Uniunii, iar funcția de secretar a fost ocupată de Otrók Ferencz. Noua echipă a

acceptat definitiv subordonarea față de P.M.R., această conducere rămânând în funcție până în 1953.

Subordonarea noii conduceri a U.P.M se poate observa ușor și din tonul abordat în ziarele de propagandă: „Magyar Szó”(Cuvântul Maghiar), „Scântea”, „România Liberă”, „Ifju Munkás”(Muncitorul Tânăr), „Frontul Plugarilor”, „Szakszervezeti Élet”(Viață Muncitorească), „Albina”, „Tartós Béke”(Pace Permanentă), „Steaua Roșie”, „Urzica”, „Tanügyi Ujság”(Presa Învățământului) sau „Ujszázad”(Secol Nou)²⁷. Toată această presă evidențiază în permanență viziunea P.M.R. în problema națională, arătând rolul important al U.P.M. în combaterea manifestărilor naționaliste existente. S-a pus accent pe schimbarea mentalității tineretului, ceea ce explică și creșterea numărului tinerilor în conducerea Uniunii.²⁸

Rapoartele Securității vizează și relația Bisericilor din regiune cu populația locală și cu autoritățile comuniste. Relația dintre regimul comunist și Bisericile maghiare au fost de la început tensionate. Se știe faptul că, în orice societate, Biserica și credința formează un liant național, religios și cultural, unește mentalitatea colectivă. Prin educație religioasă se poate consolida educația națională, apartenența etnică, identitatea națională și culturală a unui popor. Acest lucru s-a regăsit și se regăsește și în Ardeal, indiferent de religie sau cult.

Clerul maghiar a utilizat credința ca pe o armă de propagandă națională și naționalistă. Liderii acestor biserici se vor regăsi inclusiv în componența Uniunii Populare Maghiare, aderând la curente care le-au promovat interesele. Una dintre revendicările U.P.M., prin Memoriul din 1945, s-a referit la libertatea de cult a populației maghiare din România. Constituția din 1948 a aprobat prevederile Statutului Naționalităților, referitoare la egalitatea în drepturi a bisericilor istorice maghiare cu Biserica Ortodoxă. După 1952, mulți lideri religioși au încercat să promoveze tendințele iredentiste. Ei și-au găsit un sprijin în persoana Episcopului romano-catolic de Alba-Iulia, Márton Áron. Activitatea lor va fi finanțată din străinătate.

Educația religioasă în Regiunea Autonomă Maghiară se făcea prin intermediul școlilor confesionale maghiare. Pe parcursul orelor de catehizare, multe dintre ele au urmărit să restabilească vechea tradiție a regalității Coroanei maghiare în Transilvania. Slujbele religioase, predicile unor preoți, au ascuns mesaje naționaliste și anticomuniste. Comunismul a fost considerat mereu, o frână în libertatea de manifestare a sentimentelor religioase. Bisericile au promovat religia prin școlile de catehizare, slujbe religioase, școli confesionale sau mănăstiri, atrăgând mereu și păstrându-și numărul mare de tineri credincioși.²⁹

Cea mai puternică opoziție față de autoritățile comuniste a avut-o Biserica Catolică. Deși în anul 1948 se emite Legea naționalizării școlilor bisericești, mulți lideri maghiari au sperat că aceste școli vor fi tratate în mod egal cu cele românești. Au cerut finanțarea de către stat a acestor instituții și îmbunătățirea condițiilor instructiv - educative. Aceste revendicări au fost ignorate ulterior, școlile confesionale maghiare fiind lăsate să se descurce singure. Pe de altă parte, de același tip de tratament au beneficiat și școlile confesionale românești. Dar, spre deosebire de Biserica Ortodoxă, școlile confesionale maghiare au supraviețuit obținând finanțare, în parte, de la unele cercuri din Ungaria, dar și de la Vatican. Odată cu această finanțare au revenit în prim plan manifestările naționaliste maghiare din Transilvania. Securitatea avertiza autoritățile locale centrale și

regionale, despre existența unor conducători ai bisericilor maghiare care au promovat o atitudine incitatoare și dușmănoasă față de Statul român, lucru care a adâncit și mai mult conflictele româno-maghiare din regiune.³⁰

Biserica Catolică a susținut că Statul român nu i-a respectat dreptul la cult, conform Constituției din 1948. Închiderea școlilor de catehizare, presiunile politice asupra preoților, atragerea enoriașilor spre ateism, au fost metode prin care autoritățile au încercat să blocheze activitatea religioasă.³¹ La 7 septembrie 1950, în Regiunea Mureș au fost întocmite liste cu preoți considerați reacționari de către regim, preoți care urmau să fie arestați: Sipos Sándor, Rass Károly, Szöcs Isidor, Gera Béla, Szabó Bálint, Gál Dénes, Erdödi József sau Pozsony József.³²

Legea naționalizării școlilor bisericești, adoptată în martie 1948, a stârnit nemulțumirea populației maghiare. Ea s-a perpetuat odată cu promulgarea Legii cultelor, care a impus desființarea Bisericii Greco - Catolice. Conform acestei legi, toate proprietățile sale au intrat în posesia Statului și a Bisericii Ortodoxe.

Printr-un raport din 1950, se mai sublinia că preoțimea maghiară a îndemnat populația secuiească să se declare de naționalitate maghiară în schimbul unor viitoare privilegii administrative.³³ De asemenea, urmărind mentalul colectiv din regiune, propaganda oficială de partid a promovat formarea unei „societăți socialiste” și a unui „om nou”. Dar în această societatea socialistă, reprezentanții acestor biserici nu-și mai găseau locul. „Omului socialist modern” îi era interzis să creadă în religie. Astfel, Statul ateist intra în contradicție cu omul credincios. Kacsó Francisc, deputat U.P.M. și membru al Comitetului Executiv al U.P.M. la Târgu Mureș, a încercat să demonstreze că, societatea socialistă vine firesc în contradicție cu religia. Atitudinea lui a fost considerată de liderii bisericilor confesionale, o atitudine provocatoare, antibisericească și antinaționalistă maghiară.³⁴ Ca urmare, între 1948-1960, se vor declanșa proteste împotriva regimului politic, multe dintre ele având ca și catalizator nemulțumirile sociale și naționale din regiune.

În iarna lui 1950, la Târgu Mureș și Sângiorzul de Pădure, autoritățile comuniste vor încerca să convingă preoțimea romano-catolică să colaboreze cu Statul. Propunerea a fost refuzată, fiind considerată ca un pas al autorităților române spre desființarea Bisericii Romano-Catolice. Pe lângă Ministerul Cultelor, au fost delegați reprezentanți care au avut sarcina să informeze despre situația reală privind cultele religioase. Aceste persoane au fost trimise în fiecare regiune ca să aplice directivele C.C. al P.M.R. Uniunea Populară Maghiară a acceptat să ajute reprezentanții Comitetului Central, străduindu-se să convingă preoțimea să adere la înțelegerea de la Târgu Mureș. O parte dintre preoți vor accepta datorită presiunilor, alții însă au refuzat această colaborare. Aceștia au fost catalogați de autorități ca fiind „preoți reacționari” și, intrând în vizorul Securității, au fost apoi arestați. Încercarea de raliere a preoților la principiile Statului comunist diferea de la persoană la persoană. Metodele de abordare au luat forme diferite, de la vizite la domiciliu, șantaj, până la chemarea acestor persoane la sediile de poliție sau de partid sau arestări. Autoritățile locale alcătuiau dosare cu o caracterizare amănunțită, aceste persoane fiind apoi verificate periodic.³⁵

Problema „preoților reacționari” și a subiectelor abordate în timpul slujbelor religioase, au determinat autoritățile locale să organizeze dezbateri și seminarii pe această temă. De exemplu, într-un raport din 17 aprilie 1950, reprezentanții U.P.M se angajează să-și intensifice acțiunile propagandistice,

informând public pe enoriași despre activitatea reacționară a unor preoți romano-catolici. Autoritățile au încercat să infiltreze în rândul Bisericii Catolice și Reformate tot mai mulți informatori, proveniți din rândul preoților deja fideli politicii statului³⁶. Reacția comunității a fost logică, respingerea ideologiei de partid, identificarea persoanelor infiltrate de autorități în aceste Biserici și izolarea lor, continuarea frecventării slujbelor catolice și a cursurilor organizate de școlile de catehizare.

O altă măsură luată de autorități, viza „prelucrarea” ideologică a clerului. Începând cu anul 1950, reprezentanții Ministerului Cultelor vor încerca să se amestece în problemele interne ale Bisericii Romano-Catolice. Se încearcă impunerea în posturile de conducere din biserică a unor persoane fidele statului. Identificând pericolul, Márton Áron a refuzat să-i investească pe preoții „selectați” de autoritățile statului în funcțiile parohiale. Până în 1960 lista preoților suspecti de astfel de activități a crescut³⁷.

Spre deosebire de Biserica Catolică, Biserica Reformată s-a dovedit mai maleabilă în privința cooperării cu autoritățile comuniste. Cu toate acestea și ea a avut în rândurile sale elemente protestatare, considerate „reacționare”. Între 26 martie – 2 aprilie 1950, Biserica Reformată a organizat alegeri. A fost momentul prielnic pentru ca autoritățile să încerce să-și impună controlul asupra ei. Pentru a evita posibilele proteste, instalarea acestui control s-a realizat treptat și în mod discret, prin implicarea directă a reprezentanților U.P.M. în evenimente. Hirotonisirea preoților reformați în parohiile din Regiunea Autonomă Maghiară s-a făcut la sugestia U.P.M. Această metodă a dat rezultatele sperate de autorități, fapt ce explică cauza pentru care în Regiunea Autonomă Maghiară, reprezentanții U.P.M. în timpul alegerilor au înregistrat doar două eșecuri, în momentul în care preoții propuși de ei au fost refuzați de către enoriași³⁸.

Deoarece „reacțiunea” din cadrul Bisericii Reformate a fost mai slabă decât în cea Romano-Catolică, cultul confesional reformat a reușit să-și asigure mai ușor supraviețuirea. Cu toate acestea, și în cadrul lui s-au înregistrat activități anticomuniste³⁹. Se cunosc multe cazuri de preoți reformați care, prin slujbele lor religioase, și-au îndemnat enoriașii să se opună autorităților comuniste, unii chiar desfășurând activități naționaliste. Legăturile cu cercurile din Ungaria au funcționat în mod similar cu cazurile din Biserica Romano-Catolică, indiferent de religia comunității maghiare din Ardeal⁴⁰.

Din datele statistice și recensămintele periodice rezultă faptul că, după anul 1953 populația maghiară din regiune a continuat să-și practice cultele religioase. În urma actului de unificare a Bisericii Greco-Catolice cu Biserica Ortodoxă din 1948, autoritățile locale au întocmit liste periodice cu preoții care au renunțat la cultul greco-catolic și au trecut la ortodoxie⁴¹.

O statistică privind unificarea celor două biserici arată faptul că, între 1948-1960 în Regiunea Autonomă Maghiară au trecut peste 174 553 de credincioși la religia ortodoxă. De asemenea, o parte dintre populația greco-catolică a trecut la religia romano-catolică, ca semn de protest împotriva dizolvării Bisericii Greco-Catolice. Populația din regiune a sperat astfel că, o să conserve cultul catolic în regiune. Mulți preoți greco-catolici au continuat să-și desfășoare slujbele religioase în locații secrete, luptând astfel împotriva deciziei de laicizare a statului⁴².

Începând cu anul 1955-1958, numărul parohiilor ortodoxe a crescut în regiune, ajungându-se la peste 124 de astfel de locații și la 4 protopopiate. La Petriș a funcționat o mănăstire ortodoxă și un schit la Toplița⁴³.

Un alt recensământ din perioada 1955-1966 arată faptul că, majoritatea populației din Regiunea Autonomă Maghiară nu a renunțat la religia proprie. Astfel că, Biserica Reformată a patronat 236 de parohii, Biserica Romano-Catolică a avut 136 de parohii, urmată fiind de Biserica Ortodoxă și alte culte⁴⁴.

Problema țărănească din Regiunea Autonomă Maghiară a fost cauza declanșării altor conflicte interetnice între anii 1947-1958. Pe considerentul că, Regiunea Autonomă Maghiară a fost o regiune nedezvoltată economic și că, ea nu se putea integra în „societatea socialistă” fără schimbări economice radicale, conducerea regiunii a fost însărcinată, de la nivel politic central, să modernizeze zona, aplicând modelul sovietic în economie. S-a trecut la elaborarea planificărilor cincinale, la modernizarea agriculturii prin noi tehnologii, desfășurarea lucrărilor agricole pe baza unor tratate științifice elaborate de cercetători sovietici, care au respectat modelul stalinist. Propaganda comunistă a subliniat în permanență avantajul colectivizării față de producția individuală a țaranului. S-a încercat să se demonstreze că regimul comun de lucru și aplicarea unor avantaje identice locuitorilor vor determina și apropierea națională dintre români și maghiari, ajutând astfel la menținerea unor drepturi egale în regiune, fără deosebire etnică.⁴⁵

Pe plan economic, încă din anii 1945-1946, se aplică reforma agrară. Problemele au apărut în momentul recolonizării teritoriilor maghiare locuite de alte naționalități. Vorbim de germanii care s-au refugiat în străinătate cu trupele Reichului, sau de țărani români care au fugit din fața regimului horthyst din 1940 - 1944. Familii întregi își vor pierde terenurile arabile și în momentul retrocedărilor de după 1945. Reîntoarcerea emigranților politici și problema despăgubirii acestor familii, care au suferit din cauza abuzurilor horthyste și antonsciene, au creat noi conflicte în rândul locuitorilor regiunii. Guvernul Groza din 1945 a urmărit să realizeze o împrăștiere a țăranilor fără discriminare națională. Populația din Secuime urma să fie împrăștiată în proporție corespunzătoare pierderilor materiale suferite, din fostele bunuri ale sașilor plecați. S-a cerut ca populația românească din Secuime să primească pământ în Bistrița, iar maghiarii secuii în Teaca și Reghin. Intenția autorităților române a fost aceea de a așeza maghiarii secuii în proprietățile săsești părăsite din județele Târnava Mare și Târnava Mică. Pentru a evita declanșarea neînțelegerilor între naționalități, autoritățile au creat o comisie româno-maghiară care să gestioneze problema. S-a acordat un interes aparte zonei secuiești datorită populației maghiare compacte care trăia aici⁴⁶.

De asemenea, revenirea refugiaților din Ardeal în vechile așezări de baștină, a produs noi nemulțumiri în momentul în care, și-au regăsit vechile proprietăți în posesia altora, chiar dacă au primit din partea autorităților o anumită despăgubire financiară. S-a mai creat și situația în care, fie banii primiți ca despăgubire nu au ajuns, fie terenul primit nu a avut valoarea celui pierdut. În multe situații de acest gen, aceste despăgubiri se făceau în alte regiuni. Starea de fapt a generat tensiuni mai ales când în acest conflict au fost implicați țărani de naționalitate diferită. Situația a degenerat în momentul în care au reapărut vechile conflicte personale, uneori generând chiar provocări naționaliste, acuzații și jigniri⁴⁷.

Procesul de colectivizare a determinat noi tensiuni, fără să mai conteze originea națională a locuitorilor din regiune. Aici problemele etnice s-au împletit cu rezistența anticomunistă a celor nemulțumiți, fiind vorba de oameni care și-au pierdut proprietățile, animalele și gospodăriile. Atât țaranul român cât și cel maghiar au avut un dușman comun în regimul de tip stalinist, reprezentat de autoritățile de stat locale. Nemulțumirile populației s-au canalizat spre reacții anticomuniste, pe care statul nu a intenționat însă să le tolereze. În toată țara, colectivizarea s-a făcut forțat prin măsuri abuzive, controlate de autoritățile locale, forțele de Miliție și Securitate⁴⁸.

Peste tot în RAM, colectivizările a provocat nemulțumiri sociale alimentate și de zvonuri naționaliste. Conducerea locală de partid a fost acuzată că ar fi facilitat pe români, obligându-i doar pe maghiari să intre în gospodăriile agricole colective. Tot Uniunii Populare Maghiare i-a revenit obligația de a combate aceste zvonuri și de a detensiona situația. Autoritățile au trecut la epurarea persoanelor găsite vinovate de agitarea spiritelor⁴⁹.

Opoziția țăranilor față de colectivizare a fost susținută și de către Bisericile maghiare tradiționale. Unii preoți răspândeau ideile naționaliste și anticomuniste în cadrul slujbelor religioase. Un raport din 20 februarie 1950 a acuzat preoțimea romano-catolică de astfel de provocări în sate ca: Rueni, Eremieni, Band sau Batoș. Au fost lansate zvonuri jignitoare la adresa românilor. S-a răspândit ideea că, în urma intrării în gospodăriile colective româniilor o să încerce să fure recoltele maghiarilor. Acuzațiile și zvonurile false au provocat bătăi și injurii reciproce în multe localități⁵⁰.

Problema recolonizărilor a fost o altă sursă de conflicte între locuitorii români și maghiari. Ele au fost semnalate în comunele secuiești și maghiare din regiunea orașului Târgu Mureș. Originea acestor conflicte se regăsește însă în anii 1940-1946 când, în urma părăsirii acestor comune de către secui, retrași cu trupele horthyste în 1944, Uniunea Populară Maghiară a facilitat colonizarea a 1500 de români din zona Ciucului. La revenirea foștilor proprietari, s-au iscat bătăi violente și incendieri de case între români și secuii care își revendică vechile gospodării. S-au răspândit zvonurile naționaliste. U.P.M. a fost acuzată că aplică în mod intenționat aceste colonizări, sub motivul formării în mod artificial a unei majorități maghiare în județ. Zvonurile alarmiste au încercat să demonstreze intenția liderilor U.P.M de a constitui în regiunea secuiească un coridor maghiar care să-i despartă pe români. A existat reținere față de posibilitatea maghiarizării zonei nordice a județului Mureș⁵¹.

Pe de altă parte, însăși autoritățile centrale de partid au recunoscut în cadrul ședințelor de Birou Politic, că multe dintre stările de tensiune din regiunea Mureș s-au datorat abuzurilor prin care au fost confiscate proprietățile oamenilor. Autoritățile locale au contribuit în mod excesiv la aceste abuzuri, pornind de la modul în care țăranii au fost catalogați după suprafețele lor de pământ ca fiind chiaburi și, mergând până la metodele prin care au trecut la confiscări, sechestrări sau chiar arestări abuzive. Cert este că, în multe cazuri din regiune, țăranii catalogați chiaburi au fost obligați să-și părăsească gospodăriile și localitățile de proveniență. Astfel de cazuri au fost înregistrate în zone ca Trei Scaune, Ciuc, și Mureș. Mulți dintre țărani au fost obligați să „doneze” propriile pământuri gospodăriilor colective existente.⁵² În 1950 s-a încercat soluționarea acestor probleme prin măsuri care însă s-au dovedit din nou acte abuzive. Ca urmare,

acolo unde tensiunile locale riscau să degereze în conflicte deschise între țărani și autorități, s-a luat decizia ca familiile „chiabure” de la care au fost confiscate proprietățile să fie deportate sau îndepărtate din comunele respective. Folosindu-se de anatema de „chiabur”, și arestarea opozanților la colectivizare, un abuz s-a soluționat cu un alt abuz⁵³.

Printr-un raport al serviciilor secrete se arată că, între 1949-1950, în Regiunea Mureș au fost catalogate ca și chiaburi și arestate sau dislocate peste 446 de familii. Mulți erau declarați chiaburi chiar dacă aveau loturi mici de teren.

Modul de colectare al produselor agricole a determinat alte nemulțumiri locale. La multe dintre nedreptățile la care au fost supuși țăranii din regiune, au participat nu doar autoritățile locale de partid ci și, Miliția sau chiar Securitatea locală. Printr-o decizie din 6 iunie 1951, Comitetul Central al PMR și Consiliul de Miniștri a însărcinat organismele Securității și a Miliției să se implice în controlarea modului în care se aplica colectarea produselor agricole. S-au creat rețele informative în toate localitățile regiunii, orientate spre supravegherea persoanelor considerate „chiabure” sau a acelorora care își manifestau în mod deschis nemulțumirile față de aceste colectări.⁵⁴

Printre formele de protest ale țăranimii împotriva deciziilor de colectivizare forțată din regiune s-au numărat: manifestările anticomuniste, refuzul de a participa la lucru sau de a respecta colectările obligatorii. Astfel de nemulțumiri au fost semnalate în Regiunea Mureș în vara și toamna anului 1951, determinând autoritățile centrale să adopte măsuri urgente pentru combaterea acestora. Printre măsurile adoptate de autoritățile locale s-au numărat: excluderea vinovaților din PMR, schimbarea conducerilor raionale și gospodărești din regiune, excluderea țăranilor din gospodăriile colective, plata în avans a muncii țăranilor sau înlocuirea acestora cu forță de muncă externă.

Forța de muncă a fost recrutată din rândul muncitorilor din orașele apropiate. Documentele menționează existența a 6-7 localități din regiune, unde a fost aplicată această măsură⁵⁵. Ca o formă de protest au fost situații în care, unele persoane au cerut singure retragerea din partid. Au existat și arestări masive, confiscări de gospodării, excluderi din partid și colective de lucru. Extinderea protestelor țăranimii în toată Regiunea Autonomă Maghiară a determinat autoritățile centrale să combată aceste manifestări cu anumite rezerve și în mod treptat.

Tergiversarea unor măsuri care în alte regiuni s-au aplicat fără prea multă ezitare, a permis în perioada anilor 1950-1960, menținerea în anumite zone, în mod izolat, a unor mici proprietăți private care, au funcționat în paralel cu organizațiile colective. Ele se vor desființa definitiv abia în perioada celui de al doilea val de cooperativizare forțată din perioada anilor 1959-1962⁵⁶.

Autoritățile au încercat acreditarea ideii de autonomie economică în regiune, idee care a ascuns în realitate centralismul excesiv al statului. Forma de autonomie implementată în Secuime a fost doar o modalitate de control politic asupra populației maghiare din regiune. Autoritățile au căutat să formeze și să organizeze elita maghiară din regiune după propriile interese politice.⁵⁷

Începând cu anii 1952, problemele naționale s-au dovedit mult mai complexe decât s-au așteptat autoritățile comuniste din 1948. Pe lângă educația de partid privind conviețuirea româno-maghiară și numirea unor membrii de partid de etnie maghiară în funcțiile administrative din Regiunea Autonomă Maghiară,

autoritățile au căutat să epureze intelectualii maghiari și clerul cu concepții naționaliste. Astfel că, mulți foști membrii ai U.P.M., au fost arestați încă în primele valuri de epurare politică. S-a încercat convingerea elitei maghiare că doar prin respectarea directivele de partid în problema națională și subordonându-se total controlului politic vor reuși să reprezinte interesele comunității din regiune. În paralel, s-a încercat formarea și promovarea unei elite politice noi, care datorită regimului de teroare polițienească din stat, n-a mai avut curajul unei opoziții deschise față de autorități. Această nouă conducere locală, conform pretențiilor P.M.R., a încercat să implementeze politica minoritară a partidului în RAM.

Cenzura și controlul politic excesiv au politizat problema națională. Odată cu creșterea controlului politic au început să apară și nemulțumirile mocnite, așteptându-se parcă momentul favorabil pentru ca să răbufnească din nou. De exemplu, după 1956, autoritățile regionale au încercat să impună politic conținutul articolelor publicate în presa maghiară din regiune. Editurile s-au transformat în instrumente de propagandă politică, în care intelectualitatea maghiară a fost obligată să editeze articole conform politicii de partid. S-a pus accent pe promovarea legăturilor româno-maghiară, cerându-se presei și editurilor din regiune creșterea numărului de articole privind cooperativizarea și rezolvarea problemei naționale în Regiunea Autonomă Maghiară.

În 1956, odată cu nașterea speranței de a înlătura dominația sovietică și de a schimba conducerea politică stalinistă, în Regiunea Autonomă Maghiară au apărut din nou manifestările naționaliste. Populația maghiară și-a pus speranțele în posibilitatea modificării autonomiei culturale în autonomie politică reală. Au reapărut diferendele româno-maghiare susținute de intelectualitatea din regiune⁵⁸.

Teama răspândirii curentului revoluționar în România a pus autoritățile române în fața realității politice din regiune. Conducerea Comitetului Central de partid a recunoscut că acceptarea unei autonomii culturale mai largi față de alte regiuni din țară a alimentat atitudinile naționaliste, ajutându-se involuntar la menținerea unei opoziții față de politica regimului⁵⁹. Curentul revoluționar maghiar a redeschis unele speranțe iredentiste, naționalismul maghiar manifestându-se deschis în instituțiile culturale și de învățământ maghiar din zonă. Vechile cercuri iredentiste au răspândit manifeste și lozinci agitatoare cu caracter naționalist. Populația română a început să se teamă pentru viitorul ei în regiune. Rapoartele Securității au înregistrat creșterea tensiunilor româno-maghiare provocate de concepțiile iredentiste. Teama de a nu pierde regiunea de sub controlul politic, a determinat autoritățile de la București să trimită reprezentanți în regiune pentru a analiza situația și a căuta măsuri de combatere a problemelor româno-maghiare. S-a adevărit astfel avertismentul făcut de Vass Zoltán lui Valter Roman la Budapesta în 1956, avertisment transmis și lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Autoritățile române au fost obligate să recunoască faptul că problema națională nu este rezolvată în Transilvania, iar autonomia administrativă și culturală nu a mulțumit populația maghiară din Secuime, populație care și-a păstrat legăturile naționale și culturale cu intelectualitatea ungară. Gheorghiu-Dej și anturajul său au realizat că „Budapesta continuă să fie mai aproape de minoritatea maghiară din Transilvania decât orașul București”⁶⁰.

Pentru a evita propagarea curentului naționalist, începând cu anul 1957 autoritățile centrale au schimbat politica privind minoritățile. Sunt create secții cu

predare în limba română în școlile maghiare din regiune, măsură interpretată de minoritatea maghiară ca pe o încercare de dizolvare a învățământului în limba maternă. Au fost arestate cadrele didactice care au răspândit curentul naționalist în unitățile de învățământ, apar noi școli de partid pentru a educa tineretul maghiar în spiritul socialismului românesc. Se pune accent pe activitățile culturale româno-maghiare comune, sprijinindu-se înființarea bibliotecilor și răspândirea literaturii române în zonă. Prin raionările periodice s-a încercat modificarea compoziției etnice din regiune, alipind forțat raioanelor localități cu locuire preponderent românească. Se caută atragerea populației românești în rândul P.M.R și promovarea acesteia în funcții politice locale.⁶¹

Creșterea numărului de ore de predare în limba română din cadrul școlilor maghiare a fost efectul constatării necunoașterii suficiente a limbii române în rândul tineretului maghiar. Se atrage o parte a intelectualității maghiare spre promovarea politicii de partid în regiune. În anul 1962, rectorul Institutului Farmaceutic din Târgu Mureș, Andrásosfszki Tiberiu a susținut necesitatea învățării limbii române în școlile maghiare, „pentru a nu lipsii minoritatea maghiară de drepturile legale asigurate de statul român prin Constituția din 1948”. Andrásosfszki a considerat că formarea unei secții de predare în română în cadrul Institutului va eradica tensiunile naționaliste din instituție, obligând cadrele didactice și studenții maghiari să conviețuiască cu studenții români.⁶² Se adoptă o politică de asimilare a limbii române în regiune, fără a încerca să se schimbe statutul Regiunii Mureș Autonomă Maghiară. Se impune extinderea învățământului politic și promovarea înțelegerii interetnice din regiune, prin activități culturale.⁶³

Un instrument de menținere a controlului politic în Regiunea Autonomă Maghiară a fost Securitatea. Provocările naționaliste permanente au determinat Comitetul Regional să ceară reorganizarea Securității regionale. Se utilizau informatori pentru identificarea persoanelor cu atitudine dușmănoasă față de stat. În aprilie 1963 s-a constatat că o parte a informatorilor recrutați au refuzat cooperarea cu Securitatea, iar alții, dorind să scape de represiune, deși au acceptat să devină informatori, au înaintat rapoarte false autorităților. O statistică din regiune a arătat faptul că aproximativ 20% dintre informatorii Securității din regiune au sabotat sau au refuzat să colaboreze cu autoritățile.⁶⁴

Între 1962-1963, deși cooperativizarea și industrializarea forțată a fost considerată ca fiind finalizată în regiune, iar problemele naționale soluționate de către autorități, în Regiunea Mureș Autonomă Maghiară izbucnesc o serie de nemulțumiri și greve muncitorești. În ședințele de partid se ridică problemele legate de combaterea naționalismului, arătându-se concret că Securitatea nu a putut identifica și aresta toate persoanele care au manifestat opoziție față de politica partidului. Pentru rezolvarea situației, autoritățile centrale l-au delegat în aprilie 1962 pe Vasile Patilinet să analizeze concret situația națională din regiune. Patilinet a acuzat Securitatea regională de lipsă de operativitate în informarea partidului. S-a cerut arestarea persoanelor agitatoare și combaterea șovinismului din rândul intelectualității maghiare. Astfel că, între 1962-1965 foarte mulți intelectuali maghiari, cadre didactice și scriitori, au fost urmăriți și anchetați periodic de Securitate. Autoritățile locale au monitorizat legăturile periodice ale acestora cu cercurile culturale și politice din Ungaria.⁶⁵

Între 1965-1968, odată cu schimbarea regimului politic și preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu, controlul politic în regiune s-a intensificat, deși noul lider de la București a criticat stalinismul politic și economic al lui Gheorghe-Gheorghiu Dej. Prin măsuri treptate s-a încercat limitarea autonomiei culturale și administrative din regiune. Nicolae Ceaușescu a considerat că problema națională a fost rezolvată de Constituția din 1965, prin care s-au garantat libertăți egale tuturor minorităților naționale. Promovarea învățământului românesc în regiune, accentuarea propagandei de partid privind conviețuirea româno-maghiară au devenit politici prioritare ale noii puteri.

În condițiile răcirii treptate a relațiilor româno-sovietice, Ceaușescu a considerat că modelul economic și administrativ sovietic privind autonomia teritorială a unei minorități nu mai era viabil în Transilvania. A realizat pericolul reprezentat de această autonomie pentru regimul comunist. A susținut necesitatea dizolvării treptate a autonomiei regionale din Secuime și reformarea administrativ-teritorială a României. Aplicând propaganda de partid, problema națională a fost considerată soluționată. În condițiile garantării tuturor libertăților și drepturilor politice pentru naționalitățile din țară, menținerea unei autonomii culturale doar pentru maghiarii din Secuime a fost privită ca fiind un lucru nefiresc⁶⁶.

Problema maghiară a fost plasată în contextul reformei administrativ-teritoriale din 1967 și dizolvarea Regiunii Autonome Maghiare în 1968. Pentru a evita nemulțumirile sociale, a încercat să convingă locuitorii regiunii că în condițiile garantării libertăților și drepturilor naționale, autonomia teritorială nu își mai avea rostul. Promovându-l pe Fazekas János și Gere Mihai în conducerea partidului a încercat să creeze populației ideea unei siguranțe privind drepturile lor. Conform doctrinei de partid, Fazekas János a încercat să păstreze în locul fostei regiuni autonome un județ mare cu locuire predominant maghiară, în așa fel încât drepturile minorității maghiare să fie afectate cât mai puțin posibil. Fazekas a încercat să ajungă la un compromis politic privind drepturile minorității maghiare, reușind să mențină și administrația locală predominant maghiară. În regiune s-au creat două noi județe cu populație majoritar maghiară, la care autoritățile române au încercat să integreze și populație de etnie românească⁶⁷.

Autoritățile locale erau acuzate de încercarea de românizare a regiunii. Curentul naționalist maghiar s-a relansat în raioane ca Târnăveni, Ciuc, Sfântu Gheorghe, Toplița, Luduș și Târgu Mureș. Lozincile agitatoare și literatura iredentistă au continuat să circule. De teama ca situația să nu degenereze a determinat Comitetul Regional al partidului să ceară Securității și Miliției locale îmbunătățirea calității membrilor și a activității lor în regiune. Se încearcă schimbarea compoziției naționale și politice a aparatului Securității. Rapoartele din aprilie 1963, 1965, 1967, arată că în Securitate a crescut numărul membrilor de etnie românească⁶⁸.

Ceaușescu a întărit regimul politic din regiune sperând să poată controla situația din zonă. Acuzațiile privind încercarea de românizare a populației maghiare din regiune nu erau chiar neîntemeiate. De asemenea, fără să dizolve învățământul în limba maghiară, pe principiul comunismului național se dezvoltă învățământul în limba română. După 1965, elita maghiară a considerat că noul regim politic de la București nu le reprezintă interesele naționale. Ca urmare, se intensifică relațiile cu cercurile intelectuale și guvernementale din Ungaria. Se critică tot mai mult politica națională a autorităților române, abuzurile politice și

economice din regiune, cenzurarea vieții culturale maghiare pe motivul unor neînțelegeri culturale bilaterale româno-ungare.⁶⁹

Pe de altă parte, Ceaușescu a căutat să schimbe percepția politică externă față de propria politică centralizatoare. Prin atitudinea de opoziție față de Moscova a câștigat treptat bunăvoința Occidentului, încercând prin această imagine să contracareze scurgerile de informații negative privind adevărata politică față de minoritatea maghiară⁷⁰.

Modul de organizare și conducere internă a Regiunii Mureș Autonomă Maghiară, metodele de control politic au convins elita maghiară de formalismul aplicării autonomiei regionale. Birocrația, nepotismul, politica relațiilor au fost factori de orientare în conducerea regiunii. Conducerea colectivă s-a dovedit iluzorie în condițiile în care deciziile se luau la nivel central, tot mai mult de către o singură persoană. În acest context politic, s-a încercat conservarea drepturilor minorității maghiare din regiune prin colaborarea conducerii regionale cu autoritățile de la București⁷¹.

Prin Constituția din 1965 și reforma administrativ-teritorială din 1967/1968, se desființează Regiunea Autonomă și odată cu ea și celelalte regiuni și raioane din țară. Astfel, printr-o nouă politică națională, Ceaușescu a considerat că poate rezolva problema minorității maghiare protejând prin act legislativ drepturile culturale, naționale, politice și religioase ale acesteia. Din anul 1968, treptat Ceaușescu a dizolvat Regiunea Autonomă Maghiară.

Urmărind modul în care Comitetul Central al PMR a privit constituirea Regiunii Autonome Maghiare, se poate constata faptul că, această autonomie administrativă și culturală a avut o simplă motivație politică. Pe de altă parte, „chestiunea națională” a fost politizată și de cercurile intelectuale maghiare, care au sperat prin această măsură o lărgire reală a drepturilor lor politice în România. În contextul stalinizării, aceste elite au sperat că autoritățile de la Budapesta își vor manifesta sprijinul în mod direct, pentru obținerea unei autonomii politice reale și eventual realipirea regiunii Ungariei. Autonomia culturală lărgită, acordată doar pentru regiunea secuiească, a creat discrepanțe naționale chiar și în rândul maghiarilor din alte zone ale țării, care nu s-au putut bucura de aceleași drepturi administrative sau de bilingvismul cultural și instituțional. Pe de altă parte, în timp ce pentru secuii din Regiunea Mureș autonomia stalinistă a fost privită ca un lucru firesc, populația românească a abordat-o cu reticențele moștenite din tensiunile naționaliste ale unui trecut destul de recent încă pentru ei.

NOTE

- ¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, București, *Fond C.C al PCR, Cancelarie*, dos. 58/1949, în expunerea „Planului de stat al RPR pe anul 1949”, f. 1-79.
- ² ANIC, București, *Fond C.C al PCR, Cancelarie, dos. 30/1949*, vezi „Stenogramele ședințelor Biroului Politic și al Secretariatului Comitetului Central Al PMR, în urma ședințelor de Plenară a PMR din 3-5 martie 1949, f. 14-27.
- ³ *Ibidem*, dos 27/1948, vezi „Statutul minorităților”, din 1948, f. 9-30.
- ⁴ Vezi *Monitorul Oficial Din România*, nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.
- ⁵ ANIC, *Fond CC al PCR - Cancelarie*, dos 47/1953, f 19-21.
- ⁶ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, București, *Fond Ungaria (1947-1956)*, dos 26/ 1956, f 129-148.
- ⁷ Tișe Claudia, „*Administrație și politică în Regiunea Autonomă Maghiară (1952-1968)*”, ed. Universității Oradea, 2014, p. 21-55.
- ⁸ ANIC, București, *Fondul PCM, „Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri, din zilele, de 20, 22, 27 iulie 1950”*, dosar 7/1950, f. 1-22.
- ⁹ ANIC, București, *Fond CC al PCR - Cancelarie*, dos. 55/1950, f. 1-33.
- ¹⁰ Arhivele Naționale Istorice – Direcția Mureș (Andj-Mureș), *Fondul Uniunii Populare Maghiare, (1947-1953)*, dos. 67/1952, f. 1-57.
- ¹¹ ANIC, București, *Fondul PCM, „Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri, din iunie 1952”*, dosar 6/1952, f.69-90.
- ¹² *Idem*, *Fond CC al PCR - Cancelarie*, dos. 49/1952, f. 1-127; sau dos. 127/1954, f. 1-169.
- ¹³ AN-DJ. Mureș, *Fondul Uniunea Populară Maghiară*, dos. 1/28.XI. 1950-27.XII.1950, f 8.
- ¹⁴ ANIC, BUCUREȘTI, *Fond CC AL PCR – Cancelarie*, dos. 181/1952, f. 27-69; vezi și Tișe Claudia, *op.cit.* p. 126-131.
- ¹⁵ A.N.-D.J, Mureș, *Fond: Uniunea Populară Maghiară*, dosar 1/9.I. 1952-12.XII. 1952, f. 38-41
- ¹⁶ Tișe Claudia, *op.cit.*, p. 126-131.
- ¹⁶ Magyar Országos Levéltár, Budapest, (MOL – Arhivele Naționale Maghiare, Budapesta), *Külügyminisztérium Tük- Iratai* (Documentele Ministerului de EXTERNE) 1945-1968, ROMÂNIA (România , 1945-1968),. XIX –J-I- J, 17 doboz (cutia 17) , 1952, dos 16/b, f. 125, f. 632-633, f.02232; pe www.digitarchivum.hu
- ¹⁸ *Ibidem*.
- ¹⁹ A.N.-D.J, Mureș, *Fond: Uniunea Populară Maghiară*, dos. 18/1951, f. 366-377
- ²⁰ A.N.-D.J, Mureș, *Fondul Comitetului Regional Mureș, al PCR*, dosar 33/1951, f. 4-261.
- ²¹ A.N.-D.J, Mureș, *Fondul Ministerul Afacerilor Interne*, dos. 361/1963, f 1-324.
- ²² A.N.-D.J, Mureș, *Fondul Comitetului Regional Mureș, al PCR*, dosar 33/1951, f. 4-261.
- ²³ *Ibidem*, f. 80-83
- ²⁴ *Idem*, dos. 38/1963, f. 86-208.

- ²⁵ **Ibidem**, dos. 34/ 1952, f. 230-233.; și în **Țișe Claudia**, *op.cit.* p. 126-131
- ²⁶ **Ibidem**, dosar 1/28.XI. 1950-27.XII. 1950, f. 8
- ²⁷ **Ibidem**, f. 99-100; și în **Țișe Claudia**, *op.cit.* p. 126-131
- ²⁸ **Țișe Claudia**, *op.cit.* p. 126-131
- ²⁹ **A.N.I.C, București, Fond: Direcției Generale a Poliției**, dos. 36/1951, f. 101-122
- ³⁰ **A.N.-D.J. Mureș, Fond: Uniunea Populară Maghiară**, dosar 31/1.I.1950-25.X.1950, f. 13-14
- ³¹ **A.N.-D.J. Mureș, Fond: Uniunea Populară Maghiară**, dosar 31/1.I.1950-25.X.1950, f. 13-14
- ³² **Ibidem**, f. 92-93
- ³³ **A.N.I.C, București, Fond: Direcției Generale a Poliției**, dos. 92/1950, f.101 - 122
- ^{34A} **N.-D. J. Mureș, Fond: Uniunea Populară Maghiară**, dosar 13/7.I.1948-31.XII.1948, f. 2
- ³⁵ **Ibidem**, dosar 30/1.I.1950-1.X.1950, f.75-76
- ³⁶ **Ibidem**, f. 123, 150
- ³⁷ **Ibidem**, dosar 31/1.I.1950-25.II.1950, f. 92-93.
- ³⁸ **A.N.-D.J, Mureș, Fond: Uniunea populară Maghiară**, dos.30/5.I. 1950- 1.X.1950, f. 126-127
- ³⁹ **Ibidem**; vezi și **Virt Laszló, Márton Árona lelkiismeret apostola (Márton Áron un episcop al conștiințelor)**, Ed. Ecclezia, Budapesta, 1996, p. 29- 262;
- ⁴⁰ **Ibidem**; vezi și. **Țișe Claudia**, *op.cit.*p. 146-151.
- ⁴¹ **A.N.-D.J, Mureș, Fond: Departamentul Cultelor Județului Mureș**, dosar 344/1957-1966, f. 87
- ⁴² **Ibidem**, f. 52
- ⁴³ **Ibidem, Fond: Departamentul Cultelor pe lângă Consiliul de Miniștrii, Împuternicitul Regiunii Autonome Maghiare, B.O.R**, dosar 344/1957-1966, f. 237
- ⁴⁴ **Ibidem.**
- ⁴⁵ **Țișe Claudia**, *op.cit.* p. 131-136.
- ⁴⁶ **A.N.-D.J, Mureș, Fond: Uniunea Populară Maghiară, aplicarea directivei secretariatului U.P.M**, dosar 289/1946, f. 52; f.98; vezi și **Țișe Claudia**, „**Administrație și politică în Regiunea Autonomă Maghiară (1952-1968)**”, ed. Universității Oradea, 2014, p. 131-136.
- ⁴⁷ **Vincze Gábor, Történeti kényszerpályák- kisebbségi réalpolitikák II. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához 1944-1989 (Viitor istoric-politica reală a minorităților II. Documente despre istoria minorității maghiare, 1944-1989)**, Jakabffy Elemér Alapítvány, Teleki László Intézet, Pro-Print Könyvkiadó, Csikszereda (Asociația Jakabffy Elemér, Institutul Teleki László, ed. Pro-Print, Miercurea Ciuc), 2003, *vezi documentul din 1 august 1952, despre raportul consulului Pataki László privind înființarea Regiunii Autonome Maghiare.*
- ⁴⁸ **A.N.-D.J, Mureș, Fond: Uniunea Populară Maghiară, aplicarea directivei secretariatului U.P.M**, dosar127/1952, f. 52 -88.
- ⁴⁹ **A.N.-D.J, Mureș, Fond: Uniunea Populară Maghiară**, dosar 2/4.I.1951-6.XI.1951, f. 114
- ⁵⁰ **Ibidem**, dosar 30/5.I.1950 – 1.X.1950, f. 67-68; f. 104-109

- ⁵¹ **A.N.I.C. București**, *Fond: Inspectoratul General al Jandarmeriei*, dosar 64/1946, f.198-199.; vezi și **Tișe Claudia**, *op.cit.* p. 131-136.
- ⁵² **A.N.I.C. București**, *Fond: Secția Organizatorică*, dosar 61/1951, f. 1-29 ; vezi și **Tișe Claudia**, *op.cit.* p. 131-136.
- ⁵³ **A.N.I.C, București**, *Fond: CC al PCR, Secția Administrativ - Politică*, dosar 110/1950, f. 57-61
- ⁵⁴ **A.N.-D.J, Mureș**, *Fond Comitetul Județean PCR Mureș*, dos. 361/1950, f. 7-11; dos. 361/1963. f. 1-9; dos. 363/1963, f. 182-201.
- ⁵⁵ **A.N.-D.J, Mureș**, *Fond: Consiliul Regional Mureș(CRM)- PCR*, dos. 20/151, f.257; dos.21/1951, f.11-12; dos. 33/1951, f. 325-328
- ⁵⁶ **Ibidem.**
- ⁵⁷ **Ibidem.**
- ⁵⁸ **Jordaki Lajos naplója, 1956 marcius 11-1957 marcius 8** (*Jurnalul lui Jordaki Lajos 11 martie 1956-8 martie 1957*) în *Medvetánc*, Budapesta, 1988, nr.2-3, p. 281-316
- ⁵⁹ **Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, București**, *Fond: Ungaria (1947-1956)*,f.58-138.
- ⁶⁰ **Ibidem**, f.77-239
- ⁶¹ **A.N.-D.J, Mureș**, *Fond: Consiliul Regional Mureș(CRM)- PCR*, dos. 361/1957, f. 1-32.
- ⁶² **A.N.-D.J, Mureș**, *Fondul Comitetului Regional de Partid, Mureș Autonomă Maghiară*, dosar 344/1962, f. 9-33
- ⁶³ **Idem.** dos. 323/1962, f.1-18.
- ⁶⁴ **Ibidem**, dosar361/1963, f. 1-2
- ⁶⁵ **Tișe Claudia**, *op.cit.* p.90-93.
- ⁶⁶ **Idem.**; vezi și **Biró- Fazekas Gáspár**, *A romániai magyarság es a román igazságszolgáltatás 1965-1987 (Maghiarii din România și dreptatea politică 1965-1987)*, Ed. Kézirat, Budapesta, 1987, p. 27-167
- ⁶⁷ **ANIC, București**, *Fond CC al PCR, Cancelarie*, dos 38/1967, f. 7-42.
- ⁶⁸ **A.N.-D.J, Mureș**, *Fondul Comitetului Regional de Partid Mureș Autonomă Maghiară*, dosar 361/1963, f. 28-54
- ⁶⁹ **MOL, Budapest**, (**Arhivele Naționale Maghiare, Budapest**), *Külügyminisztérium Tük- Iratai*(Documentele Ministerului de EXTERNE) 1945-1968, ROMÂNIA (România , 1945-1968),. XIX –J-I- J, 21 doboz (cutia21) ,f.02232; pe www.digitarchivum.hu.
- ⁷⁰ **Tișe Claudia**, *op.cit.* p.90-93.
- ⁷¹ **A.N.-D.J, Mureș**, *Fondul Comitetului Regional de Partid Mureș Autonomă Maghiară*, dosar 361/1963, f. 28-54

IV. ROMÂNIA ȘI UNGARIA LA SFÂRȘITUL PERIOADEI COMUNISTE

Rămân multe aspecte ale relațiilor dintre români și unguri, din intervalul 1945-1989, netratate, neintenționându-se o acoperire generală a perioadei respective. O lucrare viitoare urmează să prezinte, cu date de arhivă, continuitatea tratamentului privilegiat, acordat de Statul Român cetățenilor săi de naționalitate maghiară, la fel ca în anii imediat următori celui de-al Doilea Război Mondial; privind aplicarea, în cazul acestora, cu mare reținere a măsurilor legale coercitive; privind sistemul școlar; privind dezvoltarea economică a Transilvaniei; privind asigurarea aprovizionării cu bunuri alimentare ale regiunilor care aveau și locuitori maghiari, etc. De asemenea, o lucrare viitoare urmează să se aplece în amănunt asupra relațiilor dintre România și Ungaria în momente ferbinți, precum cel al Revoluției Maghiare din 1956, sau cel al ocupării Cehoslovaciei în 1968. Este necesară și prezentarea continuității propagandei antiromânești a Budapestei, în a doua jumătate a secolului XX; atât înspre Occident, cât și înspre Moscova. Propaganda făcută cu o majoră denaturare a situației ungarilor din România-care se afirma căs unt supuși unui proces de deznaționalizare, sunt permanent asupriți pe criterii etnice, li se încearcă distrugerea culturii ș.a.m.d. (Doar un exemplu: s-a propagat intens ideea că Bucureștii au distrus 200 de sate în Transilvania, majoritatea ungurești; în realitate, din rațiuni de sistematizare a teritoriului, au dispărut două sate, și acelea românești.).

În planul poziției românilor și ungarilor în momentele de maximă tensiune din interiorul Lagărului Comunist – privind atitudinea Bucureștilor și Budapestei față de Moscova, ori față de evoluția relațiilor internaționale – cel mai adesea, pentru că s-au urmărit țeluri diferite, și atitudinile au fost diferite. În 1956, Conducerea României s-a plasat de partea URSS, aprobând intervenția acesteia în Ungaria, însă fără o participare militară. De menționat că, în timpul Revoluției pe străzile Budapestei se strigă și „Vrem Transilvania!”, anticomunismul împletindu-se cu revizionismul. În 1968, Ungaria a participat la ocuparea Cehoslovaciei, împreună cu mai multe țări ale Tratatului de la Varșovia, urmând cu entuziasm politica antidemocrată a

Moscovei. România nu doar că nu a participat la actul samavolnic, dar l-a și înfierat public. Poziția celor două țări a atras, pe de-o parte, simpatia Moscovei față de Budapesta și o privire rece față de aceasta din partea Occidentului. Pe de altă parte, față de gestul Bucureștilor, Moscova și-a arătat supărarea, pe când Occidentul l-a aplaudat și a intervenit pentru a stopa o intenționată acțiune asupra României, similară cu aceea asupra Cehoslovaciei. Ungaria sperase ca fidelitatea sa față de URSS să-i atragă susținerea acesteia în revendicările-i teritoriale la adresa României, posibil de realizat în contextul unei intervenții militare sovietice. Așadar, fermitatea Occidentului a dus atât la nerealizarea intenției Moscovei, cât și la nerealizarea dorinței Budapestei.

O raliere deplină a Budapestei la politica Moscovei – spre deosebire de aceea a Bucureștilor – s-a produs și în 1967: Ungaria a răspuns imediat cererii imperative de condamnare a Israelului în conflictul acestuia cu Lumea Arabă, pe când România a respins cererea. (După 1970, Bucureștii au dus o acțiune diplomatică fructuoasă de facilitare a apropierei dintre israelieni și palestinieni, ceea ce iar încărcă linia Moscovei, dar aducea aprecierea Occidentului. Dacă în 1967, România a susținut Rezoluția adoptată de ONU, privind reglementarea pașnică a situației din Orientul Apropiat, în 1975, aceasta a fost singura țară socialistă care nu a votat Rezoluția ONU prin care sionismul era echivalat cu rasismul. În 1977, România a contribuit la realizarea vizitei lui Sadat, președintele Egiptului, la Ierusalim; în urma acestui eveniment cu totul deosebit, prim ministrul Israelului, Menahem Beghin, a trimis două telegrame de mulțumire: una președintelui SUA, Jimmy Carter, și alta președintelui României, Nicolae Ceaușescu¹). Tot în 1967, România s-a individualizat din nou față de Ungaria, și de celelalte țări socialiste, încheind relații diplomatice cu Republica Federală a Germaniei. Tot deosebită față de politica Budapestei, a fost și atitudinea Bucureștilor față de conflictul dintre China și URSS, conflict în care din nou nu s-a urmat linia Moscovei. În general, politica României a urmărit validarea ideii de independență națională, cu păstrarea, însă, a țelului comun țărilor socialiste – construirea unei societăți comuniste. Nu s-a vrut o desprindere din Lagărul Communist, apropierea de Occident fiind din rațiuni economice și din dorința ca aceasta să împiedice eventuale tentative de ocupare, precum aceea din 1968.

Evidența și constanta deosebire în politica externă a Bucureștilor și Budapestei, în intervalul 1950-1989, care menținea reci relațiile dintre cele două țări, își are explicație în țelurile urmărite. În privința României, mai ales după 1965, politica denumită comunism național nu putea coexista cu subordonarea față de Moscova; de aceea, au fost tot mai multe acte de individualizare, fără a se ajunge la o ruptură. Ungaria a păstrat - ca linie de conduită a guvernelor acesteia și de pregătire a populației - țeul întregirii vechilor teritorii. Nu era afișat zgomotos, precum în perioada interbelică, întrucât URSS nu permitea tulburarea dominației sale asupra țărilor socialiste prin manifestarea, între acestea, a unor acțiuni revendicative teritoriale. Ascultător, Regimul Kádár János, timp de 30 de ani, a temperat exprimarea dorinței refacerii Ungariei Mari, pe seama vecinilor. Ceea ce se întâmpla în Ungaria și în rândul ungarilor din Occident de obicei este numit neorevizionism; cu o înverșunare, de multe ori stridentă, în SUA. În mai multe rânduri însuși Kádár a ținut să amintească întregii lumi că ungurii nu au renunțat la țelul lor național principal. În 1966 declara: „Tratatul de la Trinon a fost un dictat imperialist, care a dezmembrat Ungaria, acordând Transilvania României”. În 1975, la Conferința de Securitate și Cooperare de la Helsinki același menționa: „nedreptatea făcută Ungariei prin Tratatul de la Trianon”. De consemnat faptul că, în perioada comunistă au apărut în Ungaria multe cărți de istorie cu tezele revizioniste interbelice. Încununarea o reprezintă Istoria Transilvaniei, din 1986, de sub egida Academiei din Budapesta; era coordonată de Kopencyi Béla, academician și ministru al Culturii. Pentru a-și îndeplini rolul în propaganda externă, cele trei volume ale cărții respective au fost publicate în limbi de circulație internațională și trimise marilor biblioteci și personalități ale lumii occidentale, cu ajutorul Uniunii Mondiale a Ungurilor - înființată în 1929 și reactivată în 1976. Conducerea de la București s-a arătat foarte supărată de apariția volumelor revizioniste budapestane; dar a răspuns slab: mai întâi printr-o serie de articole pamfletare într-o revistă larg citită în România, „Săptămâna” a lui Eugen Barbu, dar neluată în seamă în Occident. Însă, după 1980 s-a acceptat și apariția unor opere științifice serioase, privind relațiile dintre români și unguri.

O parte importantă a lumii istoricilor români a înțeles necesitatea contracarării, prin opere științifice, a tezelor istoriografiei maghiare. Sunt mai multe lucrări pe această linie. Dintre ele, volumele de documente privind relațiile dintre români și unguri erau cele mai importante. Cornelia Bodea a

publicat „1848 la Români. O istorie în date și mărturisiri”; primele două volume apărute în 1982, la Editura Științifică și Enciclopedică. (Volumul al treilea va apărea la Editura Enciclopedică în 1998.). Astfel, vedeau lumina tiparului documentele edificatoare privind premeditarea asasinării în 1848-1849, de către unguri, a patruzeci de mii de români. (O serie de comuniști cominterniști, ca Valter Roman sau Leonte Răutu, au întârziat câțiva ani apariția volumelor – conform relatării Cornелиei Bodea, făcută autorului cărții de față.). Apoi, sub patronajul Arhivelor Statului, un colectiv larg de cercetători vor publica, tot la Editura Științifică și Enciclopedică din 1983 până în 1989 zece volume de documente sub titlul „1819 La Români” demonstrând caracterul democrat al formării României Mari, îndreptățirea istorică a acestui act. Aceste lucrări erau cu adevărat valoroase științific, lor adăugându-li-se și unele monografii; însă, nu au avut ecou peste hotarele României. Propaganda antiromânească a Budapestei ar fi trebuit contracarată prin lucrări de sinteză publicate în limbi de circulație și răspândite în Occident, ceea ce nu s-a făcut.

Spre sfârșitul perioadei comuniste a fost lansată, „Doctrina Pan-Ungară”, inițiată de Szuros Máthyás (ajuns scurt timp și în fruntea Ungariei). De asemenea, prin intermediul școlii tot mai intens se continua întocmirii antiromânească a ungarilor; manualele de școală nu aveau formulele violente interbelice, dar conțineau aceleași idei. Ca întotdeauna, și bisericile maghiare s-au antrenat în susținerea justetei tezei refacerii granițelor Ungariei Mari.

Cum de Moscova depindea, în intervalul 1950-1989, orice evoluție teritorială în zona pe care o domina cu accepțiunea Occidentului, Budapesta nu a ieșit din cuvântul acesteia, cu excepția momentului Revoluției din 1956, în speranța că va fi răsplătită – punându-se în opoziție fidelitatea ei cu individualizarea Bucureștilor. Conducătorii Ungariei au subliniat adesea, în fața celor ai URSS, această opoziție. Cele două țări se pregăteau, existând cel mai probabil și o înțelegere în acest sens, pentru o acțiune antiromânească, inclusiv militară. Ungaria din rațiuni revendicative, teritoriale, URSS din dorința de a lichida o permanentă veleități de independență în Lagărul Socialist. Demonstrarea pregătirii pentru o acțiune militară coordonată s-a făcut în decembrie 1989, când în contextul loviturii de stat din România intitulată de profitorii ei „revoluție”, Moscova a oferit ajutor militar noii puteri de la București, trupe sovietice fiind deja masate pe Prut. Generalul

Gușe a refuzat ferm și în auzul Țării, „ajutorul”, situație în care o pătrundere a trupelor rusești ar fi fost privită de opinia publică occidentală ca o agresiune, ceea ce Moscova nu dorea. La rândul său, pe 21 decembrie 1989, Ungaria a abrogat Tratatul de Prietenie cu România încheiat în 1972. Iar pe 23 decembrie 1989, Horn Gyula, Ministrul de Externe al Budapestei, transmitea și el la București, după modelul sovietic, că unгурii sunt gata să dea „ajutor militar” României, în această perspectivă fiind deja masate trupe la graniță. Respingerea și a acestei oferte a fost urmată de impulsionearea unei violente acțiuni separatiste a unгурilor din Transilvania, incluzând asinate (cu ferocitatea celor din 1940), devastări, alungarea românilor din unele zone și răscoala antistatală de la Târgu Mureș din martie 1990; va urma acțiunea autonomistă de la interfezența secolelor XX și XXI.

În toată a doua jumătate a secolului XX, în Occident s-a desfășurat o permanentă propagandă neorevizionistă, întreținută – cu prijin subteran de la Budapesta – de emigratia maghiară. În 1988, se consideră că trăiau în Occident aproximativ un 1.400.000 de unгурi, din care, în cele două Americi 1.000.000 (majoritatea în SUA), 200.000 în Europa de Vest și 200.000 în Israel (Aici se raliau și evreii originari din Ungaria). Erau foarte bine organizați și foarte activi. Aveau 800 de cluburi, asociații și organizații, multe cu fațadă declarat religioasă. O statistică indică faptul că din acestea 350 erau în SUA, 70 în America Latină, 175 în Europa de Vest, etc. Dispuneau de impresionante mijloace de propagandă: 90 publicații periodice, 43 stații de radio sau TV. Cea mai cuprinzătoare organizație era Uniunea Mondială a Ungurilor, devenită și mai activă după 1989. În 1995 se considera că avea 1.000.000 de membrii cuprinși în 1500 filiale. Mai ales în SUA, care ajunsese putere mondială dominantă, și de ea depindea orice schimbare teritorială; foarte active erau Fundația Ungară pentru Drepturile Omului și Uniunea Mondială Ardeleană – amândouă distingându-se printr-un lobby permanent antiromânesc pe lângă Congresul SUA. Se urmărea înegrirea imaginii românilor, formarea în rândul opinei publice al unui curent ostil României – cu speranța folosirii acestuia în cazul unei eventuale puneri în discuție a granițelor. Ungurii americani au îmbrățișat și propagat teza greșită a opunerii Statului Român la emigrarea evereilor. În timpul audierilor din Congresul SUA, în 1977, privind acordarea în contnuare a clauzei națiunii celei mai

favorizate Români, în ziarul de limbă maghiară, „Magyar Elet”, numărul din 26 februarie 1977, se încerca blocarea unei hotărâri favorabile: „Guvernul American a constrâns, în 1975, Congresul să acorde României facilitățile de taxe vamale (...), pentru ca să promoveze politica independentă a României, iar în schimb, în spiritul amendamentului Jakson Vanik, să creeze posibilitatea emigrării libere a evreilor români”. Ziarul recunoștea plecarea din România a majorității evreilor – mai rămăseseră doar aproximativ 60.000 - , dar, punea la îndoială bunăvoința Bucureștilor, acuzând „clovneriile lui Ceaușescu”, pe care SUA făceau greșala de „a le lua în serios”. În finalul articolului se dezvăluia cauza supărării: i se ceruse României doar libera circulație a israeliților, dar „Nimeni nu s-a interesat de soarta celor 3.000.000 de maghiari constrânși să trăiască sub dominație străină.”. Un zar de limbă maghiară din Israel „Uj kelet”, la 29 iunie 1977 titra: „Autoritățile românești ridică obstacole în fața evreilor care doresc să emigreze. Afirmația era neconformă realității, chiar un reprezentant al Departamentului de Stat, Mattiew Nimitz, apreciind că „față de 1976, numărul celor emigrați în SUA a crescut”. Evreii din Transilvania și Ungaria ajunși în Israel dovedeau că își păstraseră vechiul lor filo-maghiarism privind realitățile românești prin prisma intereselor Ungariei.²

În schimb, majoritatea evreilor emigranți din România în Israel s-au plasat de partea acesteia din urmă în disputa româno-maghiară. În presa israeliană de limbă română din 1976, se găsește repetat, exprimarea convingerii că o eventuală ocupare a Transilvaniei de către Ungaria ar fi nejustificată, întrucât „nedreptatea căreia i-ar cădea victimă românii, ar fi infinit de mare, nejustificată, nocivă”.³

Un alt articol era titrat „*Ungurii mint în stil arab*”; constată: „lipsită de logica istorică este afirmația că, alipirea Transilvaniei la România s-a realizat sub presiunea Franței, și nu prin hotărârea deliberată a românilor Transilvăneni”. Articolul include formule ca: „aberațiile istoricilor maghiari”, „propagandă maghiară belicoasă periculoasă” s.a.⁴

Pe linia propagandei antiromânești, Conducerea Ungariei a colaborat permanent cu ungurii emigra și în Occident: le furniza texte pentru articole revizioniste, se media coordonarea emigrației pe același plan, se contribuia la asigurarea suportului material al acțiunilor. Evenimentele din 1989 au creat

posibilitatea unei manifestări fără rețineri, la Budapesta, în spirit revizionist, în care s-au antrenat chiar noii conducători ai Ungariei. Cel mai semnificativ a fost cazul volumului „*Transylvania. Post and future/ Transilvania. Trecut și viitor*”, apărut la Geneva în 1944 sub semnătura lui Bajesy – Zilimszky Endre – volum de înverșunată ură antiromânească; traducerea în maghiară din 1991 a fost făcută de Árpád Göncz, presedinte al Ungariei, iar finanțarea a fost asigurată de Ministerul Culturii de la Budapesta. Era, evident, o acțiune manifestă, indicând drumul pe care îl va urma politica externă a Ungariei și după schimbările din 1989.

De remarcat un alt plan de continuitate, la sfârșitul perioadei comuniste, a acțiunilor interbelice împotriva României: încercarea de a-i atrage pe unii români împotriva Statului Unitar Român. S-a mers tot pe linia susținerii individualității Transilvaniei și de aici, necesitatea creerii pentru aceasta a unui statut aparte, care să o izoleze de restul României, izolare concepută ca treaptă spre desprinderea acesteia. Și s-a obținut o mare victorie; în planul respectiv, în 1989. În contextul înfierbântat naționalist șovin, declanșat de reînhumarea lui Imre Nagy, o serie de reprezentanți ai emigrației românești au fost convinși să semneze alături de unii dintre cei mai înverșunați revizionişti unguri, un document numit: „Declarația de la Budapesta”: „Considerăm că libertatea și propășirea celor două popoare pot fi realizate și garantate numai într-un cadru politic, pluralist, de respectare integrală a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. O acțiune comună a forțelor democratice maghiare și române se impune pentru atingerea acestui scop”. Apoi, se enunța o idee fundamental greșită: popoarele român și ungar s-au format „în același spațiu geografic”. În realitate, este un singur popor de etnogeneză în Transilvania, cel român, celelalte venind aici cu sabia sau prin colonizare; dar nici colonizările, nici venitul cu sabia nu justifică pretenția de stăpânire a țării, singurii care pot să o aibă fiind românii. Se mai afirma că Transilvania este un spațiu de condominium. De aceea, se cerea „reprezentare politică autonomă” și garantarea „autonomiei culturale a fiecărei națiuni”. Semnatarii se angajau să lucreze în comun pentru aceste idei. Documentul era datat 16 unie 1989. Dintre ungurii semnatori: Antal G. László, Csoori Sandor, Jeszensky Geza, Molnar Gusztav – toți cu o înverșunată acțiune antiromânească viitoare. Iar dintre români: Stelian Bălănescu, (reprezentând Cercul Românilor din Germania Federală), Mihnea Berindei și Adriana

Combes (amandoi de la Liga pentru apărarea drepturilor omului în România din Paris), Mihai Korne (director al Revistei „Lupta”), Dinu Zamfirescu. Ulterior s-au alăturat și alții din ambele părți, de la unguri fiind și partidele cu manifestările cele mai șovine. Iar dela români, de mare răsunset a fost adeziunea Regelui Mihai, consemnată într-un comunicat din 4 iulie 1989: „M. S. Regele Mihai a primit la reședința Sa de lângă Geneva o delegație din rândul românilor care au semnat la Budapesta o declarație comună împreună cu Forumul Democratic Maghiar. Această delegație [...] a înmânat M.S. textul Declarației de la Budapesta. *Iar M.S. a aprobat întru totul conținutul declarației care exprimă convingerile sale privind relațiile dintre popoarele români și maghiari*”..[subl.n.].

Așadar, semnatarii români și regele erau de acord că în Transilvania trebuie să fie un condominium româno-maghiar și erau de acord cu autonomia ungarilor. Era, evident, un act de trădare al Poporului Român, asemănător cu acela al prințului Carol din 1928. Majoritatea emigrației române s-a opus Declarației de la Budapesta. Cea mai vocală a fost Uniunea Mondială a Românilor Liberi, reprezentată de Ion Rațiu, Luciniu Faina, Alexandru Micle, Ion Varlam, Coriolan Brat. Ion Rațiu declara: „Fără îndoială, vasta majoritate a Poporului Român nu poate să adopte o astfel de poziție și să-și nege originea. Și e absolut sigur că românii ardeleni, fără excepție, o resping. Declarația a făcut un mare deserviciu istoriei și chiar viitorului Poporului Român. E prima dată când un grup de români a recunoscut implicit că Transilvania nu e pământ românesc, că ne-am format acolo împreună cu ungurii. ..[....]. Într-o Românie democratică, ungurii și celelalte minorități vor avea exact aceleași drepturi ca și românii în mijlocul cărora trăiesc.”. Iar Luciniu Faina, fost deputat P.N.Ț scria revistei „Lupta” (cea care publicase Declarația de la Budapesta pe 21 iunie 1989) „Protestez cu toată energia împotriva declarației. ..[....]”. Declarația este un act politic deosebit de dăunător românilor din Ardeal și Statului Român. Transilvania nu este un spațiu de complemetaritate, ci un spațiu de naștere și dezvoltare a Poporului Român [....]. Autonomia politică și culturală a fiecărei națiuni în parte nu poate duce decât la o vastă anarhie politică și administrativă în spațiul transilvănean, cu prejudicii grave pentru Națiunea Română. Ea ar avea ca prime consecințe o periculoasă animozitate între români și unguri.”.

Astfel se încheia o nouă perioadă istorică pentru relațiile dintre români și unguri – cea comunistă. Elementul principal de continuitate în aceste relații a fost adversitatea și țelurile diametral opuse, ca și în perioada interbelică: România dorea să-și păstreze Transilvania, Ungaria dorea s-o reocupe. Tot la fel ca în perioada interbelică, Ungaria nu a îndrăznit să acționeze deschis pentru a-și atinge țelul, sperând în ajutorul unei mari puteri- atunci a fost Germania, acum era URSS. Astfel este de repetat că aspirația revizionistă a învins mereu ideologia – s-a manifestat atât în perioada când Ungaria era fascistă, cât și când era comunistă. Faptul era constatat și de istoricii străini. Dintre ei, cel mai important americanul Lerry L. Watts, cu masivele volume „Ferește-mă, Doamne, de prieteni...*Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*”, editura RAO, București, 2010, 795 p. și „*Cei dintâi vor fi cei din urmă. România și sfârșitul războiului rece*”, editura RAO, București, 2013, 700 p. A urmat perioada democrată, de după 1989, în care adversitatea dintre români și unguri nu doar că nu a diminuat, ci s-a amplificat.

NOTE

1. Articol arhivat în ANIC, fond CC al PCR, Comitetul de Presă și Tipărituri, Dosar 21/ 1977, f. 16.
2. Idem, f.87.
3. „Adevărul”, Tel Aviv, 23 aprilie 1976.
4. „Viața Noastră”, Tel Aviv, 2 aprilie 1976. În schimb, „Uj Kelet” ziar al evreilor emigrați în Israel din Ungaria, folosea orice prilej pentru a ataca România. În numărul din 26 noiembrie 1976, prezenta vizita la Sighet a lui Elie Wiesel. Acesta se arătase dezmăgit: găsisse în oraș doar vreo 50-60 familii evreiești, majoritatea formate din oameni simpli (ziarul îi numește „cerșetori”); dispăruseră rabinii; casa de rugăciune era o ruină. „Uj Kelet” lăsa să se înțeleagă că situația aceasta se datora administrației românești, deși majoritatea evreilor din Sighet fuseseră exterminați în 1944, de către autoritățile maghiare, inclusiv familia lui Elie Wiesel. Vezi și Petre Țurlea, *Români și Evrei din Secolul XX*, vol III, Edit. Semne, București, 2017, p. 384.

V. UDMR ȘI SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ

În capitolul al IV-lea, fiind vorba despre istoria recentă, în mod normal informația nu se poate baza pe documente deja arhivate. Ca urmare, sursele principale au fost publicațiile periodice ale momentului (ziare, reviste, „Monitorul Oficial”); documente nepublicate emise de diverse instituții ale Statului, partide politice, organizații civice – documente transmise parlamentarilor, care priveau anchete parlamentare sau proiecte de legi; dezbaterile din grupurile parlamentare înregistrate de autor ca membru al acestora; dezbaterile din diverse întruniri extraparlamentare, de la edițiile universităților de vară de la Izvorul Mureșului (română) și Tușnad (maghiară), din cadrul congreselor UDMR etc. Documentele nepublicate, folosite în prezentul capitol, se găsesc, majoritatea, în Arhiva autorului acestei cărți. Au fost folosite și multe volume ale lui Ioan Lăcătușu; de asemenea: Zeno Millea, *Antiromânismul moderat și radical*, 2007, și *Mișcarea revizionistă maghiară*, 2003; Maria Cobianu-Băcanu, *Românii în contactul dintre culturi*, 2007; Gheorghe Olteanu, *Nu, nu, niciodată*, 2010, 2011; Costel Cristian Lazăr, *Biserica Ortodoxă Română din Estul Transilvaniei după al Doilea Război Mondial*, 2013; Dan Tănăsă, *Unitați în Inimă României*, 2016, Radu Baltaziu Gabriel Săpunaru, *Ovidiana Bulumac, Slăbirea Comunității Românești din Harghita și Covasna*, 2013.

Chiar pe 22 decembrie 1989, UDMR și-a făcut apariția - era gata constituită, deși formal evenimentul a avut loc mai târziu. Faptul acesta indică o acțiune prealabilă de organizare și validează indirect teza conform căreia ar fi existat o majoră acțiune a spionajului maghiar în Transilvania, care, prin intermediul formațiunii respective trebuia să înfăptuiască țelurile revizionismului budapestan.

Primul deziderat al UDMR, pentru atingerea căruia a acționat încă din decembrie 1989, a fost purificarea etnică a județelor Mureș, Covasna și Harghita, maghiarizarea totală a regiunii. S-au folosit cele mai dure metode, ajungându-se până la asasinat. Au existat factori favorizanți: instabilitatea politică generală; concentrarea atenției opiniei publice asupra Bucureștiului; fragilitatea organismelor de ordine ale noului stat de drept; acțiunea antinațională a unor miniștri; lipsa de organizare a românilor din zonele afectate de șovinismul maghiar. Deplina maghiarizare a zonei central-estice a Transilvaniei era primul obiectiv în planul ce viza distrugerea Statului național unitar român și alipirea unor părți ale lui la Ungaria. Planul nu a reușit datorită reacției de autoapărare a românilor din zonele cele mai periclitate; aceștia au fost primii care și-au dat seama ce se pregătește, și-au dat seama că, practic, sunt părăsiți de Guvernul român și, de aceea, singura salvare este propria

rezistență. Această credință a făcut ca la Târgu Mureș să se înființeze, la 8 februarie 1990, Uniunea Națională „Vatra Românească”. Prin *Statut* își propunea „repunerea în drepturi a adevăratelor valori naționale românești, conviețuirea în bună înțelegere cu minoritățile, respectarea identității naționale și afirmarea, pentru binele patriei comune, a tuturor locuitorilor”. Se menționa că „Uniunea este o organizație obștească fără caracter politic, nesubordonată nici unui interes de partid și urmărește realizarea scopurilor sale prin mijloace legale”. Prin articolul 1 al *Statutului* se afirma dorința Uniunii de a lupta contra oricăror manifestări de șovinism, separatism, a celor ostile democrației. Principalele obiective erau: să consolideze sentimentele patriotice ale românilor prin cunoașterea trecutului lor istoric, a tradițiilor etnice, culturale; să contribuie, prin mijloace nepolitice, la apărarea integrității teritoriale a României; să apere drepturile legitime ale românilor; să contribuie la renașterea națională; să aducă la cunoștința opiniei publice faptele care contravin intereselor naționale românești ș.a. Prin aceste obiective anunțate și prin activitatea sa practică, Uniunea „Vatra Românească” s-a constituit ca principală piedică, la începutul perioadei postrevoluționare, în calea acțiunii antistatale a UDMR. De aceea și ofensiva violentă a acesteia din urmă împotriva „Vetrei Românești”.

Sub conducerea UDMR, în județele Harghita și Covasna, așa-zisa Revoluție din decembrie 1989 a fost interpretată ca un eveniment exclusiv maghiar, îndreptat împotriva nu doar a Statului totalitar comunist, ci împotriva Statului român și împotriva românilor. În cele mai multe localități, lozincile scandate de demonstrații aveau caracter șovin, revizionist: „Horthy, Horthy”, „Trăiască Ungaria”, „Ardealul la Ungaria”, „Acum ori niciodată”, „Afară cu românii împușiți”. Manifestanții au fost orientați să distrugă sediile de miliție și securitate, 38 din acestea fiind ocupate, devastate și incendiate; personalul a fost batjocorit, maltratată, șase oameni fiind linșăți; au fost furate aproape 400 de arme automate. Au fost profanate și distruse monumente dedicate Armatei române, eroilor români, unor personalități de seamă din Istoria românilor. Au fost atacate, profanate și în unele cazuri distruse biserici românești, cimitire, instituții de stat din localități precum Covasna, Baraolt, Zăbala, Odorhei, Frumoasa. Sânmartin. Toplița, Miercurea Ciuc, Sfântu Gheorghe ș.a. Toate manifestațiile publice au avut un pronunțat caracter antiromânesc, cu discursuri revizioniste maghiare, steaguri ale Ungariei Mari, lozinci antiromânești. Întreaga reorganizare postrevoluționară a vizat, sub lozinca epurării comuniștilor, înlocuirea românilor din organele locale ale puterii și administrației de stat, din fruntea unităților social-economice. Nu s-a pus problema competenței profesionale sau a atitudinii adoptate în vechiul regim, ci numai aceea a apartenenței etnice, ca principal criteriu de selecționare. Vechi comuniști, și chiar staliniști, cu funcții înalte înainte de 1989, nu aveau nimic de suferit dacă erau maghiari, unii ajungând în posturi importante:

Domokos Géza, Király Károly, Kozsokar Gábor.

În cele mai multe cazuri, nu se mai păstrau nici măcar aparențele, celor alungați spunându-li-se deschis că aceasta se face pentru că sunt români. Spre exemplu, înlăturarea judecătorilor români din Tribunalul județean Harghita s-a făcut după ce li s-a spus că menținerea lor în funcții „nu se mai justifică, întrucât județul a devenit secuiesc”. „Purificarea” zonei de elementul românesc s-a desfășurat în mod sistematic, sub stricta coordonare a UDMR, folosindu-se ca metode: permanenta amenințare a cadrelor de poliție de naționalitate română, eliminarea cadrelor didactice de naționalitate română din școli, alungarea preoților ortodocși, netratarea corespunzătoare a bolnavilor români în spitale de către medicii maghiari, în comerț refuzul de a răspunde la solicitările formulate în limba română, organizarea unor manifestații de intimidare încununate cu rebeliunea antistatală de la Târgu Mureș 1990.

La sfârșitul lui decembrie 1989, acțiunile devastatoare ale bandelor de așa-ziși revoluționari maghiari au culminat cu asasinarea unor cadre de miliție și securitate, nu pentru faptele lor, ci pentru că erau reprezentanți ai Statului Român. Victimele - locotenent-colonelul Dumitru Coman din Odorheiul Secuiesc, plutonierul major Liviu-Teofil Cheuchișan din comuna Dealu, județul Harghita, maiorul Agache Aurel din Târgu Secuiesc, plutonierul Gabi Dănilă din comuna Zetea județul Harghita și doi maghiari considerați filoromâni, Ferencz Emeric din Cristuru Secuiesc, Székely Gavril din Odorhei - nu au folosit armele ca să se apere. Crimele au fost înfăptuite în mod bestial, fiind însoțite de injurii la adresa românilor. Astfel, maiorul Agache a fost linșat în centrul orașului, cadavrul fiind scuipat și lovit în continuare, ore întregi, de toți maghiarii prezenți; în ochi i s-a înfipt o monedă și emblema de la caschetă iar în gură i s-a pus un șobolan; s-a încercat să i se dea foc, arzându-i-se uniforma. În comuna Dealu, a fost linșat Liviu-Teofil Cheuchișan, s-a încercat să fie jupuit cu furculița și i s-a dat foc cadavrului; toate aceste grozăvii s-au făcut în prezența soției și a celor doi copii minori ai victimei și în prezența întregii populații maghiare a comunei. La fel s-au petrecut lucrurile și în celelalte cazuri. Alte câteva sute de milițieni, deși nu au întreprins nici o acțiune contrarevoluționară și nici nu au încercat măcar să folosească armele, au fost crunt bătuti, cei mai mulți trebuind să fie spitalizați luni de zile. Cu cele două excepții menționate, polițiștilor maghiari nu li s-a întâmplat nimic. 72 din armele automate furate și 3.832 cartușe nu au mai fost recuperate niciodată.

Mai multe biserici ortodoxe au fost atacate, li s-au spart geamurile, credincioșii și preoții fiind insultați, amenințați și loviți. În cazul unor biserici, astfel de fapte au fost repetate, de mai multe ori, cum este Biserica din Baraolt, județul Covasna, tot aici fiind profanat și cimitirul orthodox; într-un raport către Mitropolia Sibiu, preotul Manea Ciprian menționa: „Mi s-a trimis de mai

multe ori amenințarea «Noaptea de Paști o vom înroși cu sângele tău de român împuțit». Au fost atacate bisericile ortodoxe și casele parohiale din Gheorghieni și Praid. La Târgu Secuiesc, în ziua de Crăciun 1989, Biserica ortodoxă a fost asediată de maghiari; apoi, timp de câteva luni preotul Ioan Bercu a fost permanent amenințat cu moartea, demonstranții unguri trecând zilnic prin fața casei parohiale și scandând: „Unde-i preotul român să-i tăiem gâtul?”. Lucrurile nu s-au liniștit, chiar și slujba de Înviere, la Paștile din aprilie 1990, putând fi ținută numai sub paza poliției. Până la urmă preotul Bercu a fost nevoit să se refugieze în comuna Zăbala. Preotul Merlușcă Dumitru din Ciceu, în urma amenințărilor cu cuțitul și a atacării cu bolovani a casei parohiale, s-a refugiat în Moldova. De asemenea, au trebuit să fugă de prigoana maghiară preoții Apostol Dumitru din Vlăhița (unde s-a putut reface o capelă ortodoxă abia în anul 2000), Eugen Micu din Praid, Traian Pânzaru din Gheorghieni, protopopul Dumitru Gherman din Miercurea Ciuc și alții. Toate acestea sunt redată, pe bază de documente, în *Raportul Parlamentar Harghita-Covasna*, din 1991.

UDMR a inițiat și coordonat acțiunea de reorganizare a învățământului în județele Mureș, Harghita și Covasna, pe principiul segregacionist, rasist, al studierii numai în limba maghiară. Deși evenimentele se derulau aproape de jumătatea anului școlar, s-a trecut la separarea școlilor, acțiune cu consecințe devastatoare pentru unele școli unde se preda în limba română, pentru elevii și personalul didactic de naționalitate română, dar și pentru elevii maghiari. *Comunicatul* nr. 12 din 4 aprilie 1990 al Primăriei din Odorheiul Secuiesc include și motivul invocat de liderii UDMR: „Prezența claselor românești dăunează întregului proces instructiv-educativ”. S-au creat astfel două sisteme paralele de învățământ, destabilindu-se rețeaua școlară. Au fost concediați câteva sute de profesori români, care au trebuit să plece spre alte județe, producându-se în Harghita și Covasna cel mai mare deficit de cadre didactice din țară - păstrat și după zece ani. S-a provocat și întreținut o maximă tensiune între elevii români și cei maghiari, aceștia din urmă, fiind majoritari, recurgând deseori la violență fizică. Încălcându-se ordinele Ministerului Învățământului, în marea majoritate a școlilor din județele cu populație predominant maghiară schimbarea directorilor s-a făcut numai pe criteriul etnic. Atenționată, de către profesorii români, că încalcă dispozițiile Ministerului, noua directoare a Liceului din Baraolt a răspuns: „Acest liceu este autonom și noi nu primim dispoziții și instrucțiuni nici măcar de la Inspectorul Școlar”. La 1 februarie 1990, după terminarea reorganizării, din totalul de 197 posturi de directori și directori adjuncți în județul Harghita, doar 32 de posturi erau ocupate de români (din care numai 12 de directori). Aceeași situație și în Covasna. În învățământ, cea mai importantă acțiune dirijată de UDMR a fost aceea a alungării profesorilor români. Împotriva acestora s-au folosit cele mai diverse forme de presiune pentru a-i determina să părăsească

școlile în care lucrau, în multe cazuri cerându-li-se și să semneze declarații conform cărora au plecat de bună voie. Presiunile se făceau atât în școală, cât și în afară, cu ajutorul diverselor categorii sociale incitate; în acest ultim plan, exemplul cel mai elocvent este Baraoltul, unde minerii maghiari i-au agresat pe profesorii români și i-au batjocorit în public. După separare, elevii români au fost repartizați în spații total neadecvate procesului de învățământ. La grădinița din Baraolt, copiii români, izolați, au fost plasați într-o cameră ce depindea de spălătorie. Liceului „Mihai Viteazul” din Sfântu Gheorghe i s-a repartizat un local impunător, dar într-o stare de degradare avansată, un simplu cutremur de gradul patru putându-l dărâma (doar cu bani de la București, clădirea va fi consolidată abia în 1998); Liceul „Marin Preda” din Odorheiul Secuiesc a fost repartizat să funcționeze în câteva încăperi insalubre și degradate, în fiecare putând intra cel mult 10 elevi; în dependențele care fuseseră odată grajduri a fost repartizată secția română a unei școli generale din Târgu Secuiesc; situații asemănătoare și la Miercurea Ciuc. În multe localități, chiar acolo unde există și locuitori români, nu a rămas nici o formă de învățământ în limba română; în anii imediat următori Revoluției, numărul acestor localități numai în județul Harghita se ridica la 68. Paralel cu acțiunea de separare brutală a școlilor și de alungare a profesorilor români, au fost schimbate arbitrar numele școlilor, rebotezate numai cu denumiri maghiare; printre noile nume erau și cele ale unor criminali de război maghiari - cazul cel mai mediat fiind acela al lui Wass Albert, groful criminal care a trimis la moarte 14 români din Sucutard și Mureșenii de Câmpie (între care un preot și o fetiță de patru ani) în septembrie 1940. Au fost aduse din Ungaria manuale școlare care denaturau evoluția istorică a Transilvaniei, constituindu-se ca instrumente de propagandă revizionistă. Iar profesorii maghiari au fost duși în Ungaria la „specializare”, întorcându-se de acolo ca propagandiști în slujba Ungariei Mari. În toate aceste acțiuni, Ministerul învățământului de la București a avut un rol negativ, aprobând de cele mai multe ori acțiunile UDMR-ului, sau opunându-se doar formal. Multe din deciziile sale erau, cel mai probabil intenționat, neclare, interpretabile și nu aveau în vedere și interesele populației românești; delegațiile Ministerului trimise în Harghita și Covasna în urma repetatelor plângeri ale românilor, în loc să stopeze procesul violent al separării școlare, l-au accelerat și validat.

În prima sa fază, planul UDMR viza purificarea etnică a județelor Harghita și Covasna. Apoi trebuia trecut la județul Mureș; aici ponderea românilor fiind apreciabilă, și rezistența lor a fost mult mai mare. Ca urmare, UDMR-ul a declanșat o rebeliune antistatală la Târgu Mureș, în martie 1990, locul fiind ales și ca să amintească de Regiunea Autonomă Maghiară impusă de Stalin în 1952 și desființată în 1968. Iată cum a fost pregătită rebeliunea antistatală (sinteză în revista „Deșteaptă-te române”, Târgu Mureș, din 16 iulie 1990): Atmosfera, de incitare a maghiarilor, a cuprins acte de violență

împotriva românilor, inclusiv asasinate, la care românii nu au răspuns. Toate acțiunile au amprenta UDMR sau a unora din liderii săi. „2. La 25 decembrie 1989, în cadrul platformei-program a UDMR se afirmă principiul autodeterminării și autonomiei locale... 3. La începutul lui ianuarie 1990, încep acțiunile voluntariste, dure, de separare a școlilor. La 4 ianuarie 1990, sub conducerea lui Pálfalvi Attila, ministru adjunct al învățământului și a lui Kincses Előd, membru al FSN Mureș, se forțează trecerea imediată, în timpul anului școlar, fără consultarea copiilor români, a acestora de la Liceul Bolyai F. la Liceul Al. Papiu Ilarian din Târgu Mureș. Au loc chemări provocatoare, scrise pe afișe, ședințe separate ale cadrelor didactice maghiare. Sunt vizate și localități care au un singur local de școală (comuna Livezeni) în care părinții români nu știu ce se va întâmpla în timpul anului școlar cu copiii lor. În acest context, sunt alese conduceri de școli, comitete de părinți separate de ale românilor și fără consultarea lor. Protestele justificate ale românilor nu găsesc audiența necesară la conducerea FSN. 4. În perioada de după Revoluție, mai multe luări de poziții (declarații, interviuri) ale unor oficialități de la Budapesta, difuzate prin mass-media, au creat convingerea unei acțiuni coordonate între Guvernul ungar și frunțașii maghiari din Transilvania. Sunt făcute atenționări repetate la posibilitatea destabilizării situației din România, emigrația maghiară utilizând un limbaj incitator. Emisiunea „Panorama” din 15 ianuarie a Televiziunii maghiare a prezentat complet deformat raporturile dintre români și unguri din Transilvania... Totul lăsa impresia unei regii bine pusă la punct și a unui mecanism dirijat... 5. La 5 ianuarie 1990, la Țesătoria de mătase, între orele 6-7 (maiștri de serviciu erau Takács și Bandi), s-au Țesut drapele roșu-alb-verde [ale Ungariei]. 6. Au loc demonstrații spontane, antiseparatiste ale tinerilor români din Târgu Mureș, iar ca replică se organizează, de către populația maghiară, un marș tăcut de protest, cu lumânări și cărți în mână, condus de scriitorul Sutö Andras. [Cel care primise de la Partidul Muncitoresc Român, în 1953, sarcina de a redacta actul de dizolvare a U.P.M., fusese un partid al Comuniștilor 40 de ani.]. La acest marș, pentru prima dată sunt chemați să participe și cetățeni din afara orașului, din comune majoritar maghiare. Demonstrația a convins populația română că există o organizație maghiară bine pusă la punct și că în sprijinul cauzei ei au fost mobilizați și Țaranii. Cu acel prilej, s-au folosit stații de radio emisie-recepție de proveniență necunoscută. Pe străzi erau multe autoturisme din Ungaria precum și ziaristii din această țară. 7. În această perioadă, până la 19 februarie, intră în oraș lucrări științifice sau manuale școlare cu conținut provocator la adresa ființei și istoriei Poporului Român... Pătrund hărți și reviste în care Transilvania apare încorporată în Ungaria. Populația română se simte lezată și provocată. A fost o acțiune deliberată, organizată cu concursul unor membri ai UDMR și altor organizații ale maghiarilor. 8. La 13 februarie, în ziarul centrul «Româniai Magyar Szó» este republicat memoriul lui Király

Károly scris în 1981, cu fraze incendiare... «E timpul să te ridici în picioare maghiare»... 10. Încep să intre în țară exemplare despre așa-zisul genocid împotriva maghiarilor din Transilvania. 11. Este răspândită informația, difuzată la un post de radio din New York, privind atenționările emigrației maghiare conform cărora, cu ocazia Revoluției din decembrie Transilvania trebuie alipită la Ungaria, arătându-se și modalitățile concrete pentru a se face această alipire, nefiind ocolită o soluție militară. 12. Este introdusă în România lucrarea privind problemele autonomiei *Az önkormányzati törvény szabályozási koncepcioja*, editată la Budapesta de către Ministerul de Interne al Ungariei în 1990... 13. La 27 februarie este pângărită statuia ecvestră a lui Avram Iancu din Târgu Mureș. Acest fapt i-a afectat grav pe români, mai ales după apariția la Televiziune a lui Kincses Előd care a lansat ideea unei provocări... 14. La 10 martie este distrusă statuia lui Nicolae Bălcescu din Sovata. 15. La 14-15 martie are loc intervenția lui Tökés László pe lângă președintele SUA, pentru a un se acorda României clauza națiunii celei mai favorizate, pe motivul că de la Revoluție până la această dată Guvernul României un ar fi acordat nici un fel de drepturi minorităților... 16. 15 martie: sărbătorirea în mod ostentativ pe teritoriul Transilvaniei a Revoluției din Pesta de la 1848, arborarea drapelului roșu-alb-verde pe unele clădiri și monumente etc. ... Uniunea Vatra Românească a transmis un comunicat prin Rompres premergător acestor manifestații, pe care le considera contrare intereselor populației românești, pentru care Revoluția lui Kossuth a constituit o rană adâncă în istoria Poporului Român". În urma intensei pregătiri psihologice și materiale, au izbucnit marile manifestații violente ale maghiarilor din 19 și 20 martie; încercarea de luare în stăpânire a orașului Târgu Mureș; încercarea de asasinare a unora dintre liderii românilor.

În condițiile reacției neadecvate a instituțiilor statului, Uniunea "Vatra Românească" a condus rezistența românilor, salvând Statul unitar național român. Rezultatul confruntărilor din Târgu Mureș a fost de 278 de răniți și șase morți, din care români 190 răniți și trei morți. Însuși faptul că numărul răniților români este dublu demonstrează că cei înarmați și agresivi au fost maghiarii. Bine pregătită, rebeliunea trebuia să indice lumii întregi necesitatea desprinderii Transilvaniei de România și, pentru a impune această concluzie urma a fi puternic mediatizată; o mulțime de televiziuni occidentale și-au trimis echipele de filmare la Târgu Mureș, ca și cum ar fi știut precis ce și când se va întâmpla; toate echipele aveau cameramani și reporteri de origine maghiară; toate au interpretat evenimentul ca pe o acțiune antimaghiară, însuși Mihăilă Cofariu, cel mai cunoscut dintre românii bătuți bestial de unguri, fiind prezentat ca maghiar (televiziunea germană care a lansat această minciună a refuzat să facă dezmințirea). Sentimentul larg, aproape unanim, al românilor

transilvăneni este acela că prin rezistența lor la Târgu Mureș a fost salvată țara. Iată tradus acest sentiment pe epitaful unuia dintre martirii români: "Aici odihnește în Domnul eroul Frandేశ Simion, tată a șase copii, născut în 1933, ucis în mod bestial de către unguri la Târgu Mureș în 20 martie 1990, jertfindu-și viața pentru apărarea României Unite și apărarea tricolorului sfânt. Glorie eternă erou al României. Veșnica ta pomenire. Dormi în pace. Trăiască România liberă! Toaca azi 2 aprilie 1990".

Concomitent cu rebeliunea antistatală organizată de UDMR la Târgu Mureș, s-a încercat crearea unui al doilea centru de violență la Sfântu Gheorghe. Conform câtorva zeci de declarații aflate în Arhiva Comisiei Parlamentare Harghita-Covasna, pe 22 martie 1990 un grup de 11 persoane au sosit la Sfântu Gheorghe din Târgu Mureș și au început să incite lumea. Cei 11 erau îmbrăcați în salopete "murdărite, nu murdare", pentru a semăna a muncitori; purtau pancarde cu inscripția MOST ÉS ITT (Acum și aici), răngi și bâte. Concomitent, în piața centrală au apărut două mașini "Aro", fără număr; din ele s-au descărcat foarte multe lăzi cu sticle (de o jumătate litru) cu palincă, sticle împărțite populației care se adunase în jurul celor 11. În noaptea precedentă fuseseră răspândite în întreg orașul și afișate în vitrine liste cuprinzând toate personalitățile românești din localitate; toți erau acuzați de apartenență la Uniunea Națională "Vatra Românească". Pe 22 martie, "muncitorii" veniți din Târgu Mureș s-au răspândit în mulțime și au încercat să creeze un curent de opinie în jurul ideii pe care o repetau: "Aceștia (cei de pe liste) trebuie să moară!" Nu au reușit, însă, să convingă. Avocatul Sabin Calinic relatează: "Mulțimea, când a văzut încotro este împinsă, a plecat acasă." Astfel, încercarea UDMR-ului de a extinde rebeliunea de la Târgu Mureș și în alte localități a eșuat.

Lumea politică de la București, ocupată cu campania electorală din 1990, nu a acordat atenția cuvenită faptelor extrem de grave petrecute în Transilvania iar organismele Statului nu au luat măsurile de apărare ce se impuneau. UDMR-ul a avut în față, timp de câteva luni numai opoziția spontană a românilor transilvăneni, acțiune pe care încerca să o organizeze "Vatra Românească". Și, spre surprinderea liderilor maghiari, deși în mare parte au reușit purificarea etnică în Covasna și Harghita, marele lor țel - destrămarea Statului național unitar român nu și l-au atins. Când lucrurile s-au așezat și organismele Statului au început să-și revină, a rămas ca datorie a Parlamentului ales la 20 mai 1990 să cerceteze evenimentele violente, antiromânești, declanșate în Transilvania în decembrie 1989.

Comisia de anchetă a evenimentelor de la Târgu Mureș și-a prezentat raportul în fața celor două camere ale Parlamentului la 17 ianuarie 1991. Fusesse alcătuit de către un singur om: sociologul N.S. Dumitru. Făcea o analiză savantă și planturoasă a evenimentelor, cu o exasperată dorință de a

găsi argumente pentru o împărțire egală a vinovăției între români și maghiari. Pentru a ajunge la acest țel, s-au estompat unele evenimente, au fost trecute sub tăcere altele, au fost acceptate de bune toate declarațiile liderilor UDMR. Și, pentru ca totul să fie clar, se consemnează în *Raport* (capitolul 5.2.) "tendențele naționalist-extremiste de ambele părți". Se cunoaște ce au făcut în Covasna, Harghita și Mureș extremiștii maghiari și, din declarațiile liderilor lor se știe și care era a doua etapă a planului lor: în multiple interviuri apărute în presa vremii, Tökés László, Söcz Géza, Domokos Géza ș.a. vorbeau despre "Ungaria de Est" și "Ungaria de Vest", despre necesitatea înscrierii în Constituție a formulei "stat multinațional", despre autoguvernarea "Țării Secuilor". De partea cealaltă, ce fapte similare cu cele inițiate de UDMR în cele trei județe au făcut românii? Au alungat din vreo localitate pe maghiari? Au dat afară copiii și profesorii maghiari din școli? Au bătut și alungat preoți maghiari? Nimic din toate acestea. Egalitatea vinovăției era doar o minciună a autorului *Raportului*. În plus, documentul nu răspundea la întrebarea esențială, dacă acțiunile violente au fost organizate și, în caz afirmativ, de către cine? O mulțime de fapte dădeau răspuns acestor întrebări: disproporția majoră între numărul răniților români (190) și a celor maghiari (88); existența în sediul UDMR din Târgu Mureș a listelor cu primarii maghiari ce trebuiau numiți în tot județul dacă rebeliunea ieșea victorioasă; proclamațiile antiromânești și antistatale de la Radio Târgu Mureș în limba maghiară precum și chemările la luptă lansate de acest post; existența unor depozite de "muniții", de unde manifestanții maghiari se alimentau cu bile de fier, rânghi, bâte din lemn, depozite organizate din timp; coordonarea acțiunilor din oraș cu blocarea unor șosele care duceau spre acesta; aducerea televiziunilor străine. A devenit clar că mistificarea adevărului privind evenimentele de la Târgu Mureș nu o făcuse N.S. Dumitru din proprie inițiativă, ci la cererea celor aflați atunci în fruntea Statului, care, pentru a-și asigura liniștea din partea UDMR, au blocat însăși discutarea *Raportului* în Parlament. La 11 februarie 1991, Petre Țurlea, deputat de Prahova, prezenta o cerere semnată de 45 deputați: "Având în vedere nemulțumirea provocată în întreaga țară de *Raportul* Comisiei de anchetă, instituită în vederea cercetării evenimentelor petrecute în municipiul Târgu Mureș în zilele de 19-20 martie 1990, având în vedere importanța și urgența aducerii la lumină a adevărului pentru statornicirea unor relații interetnice pașnice, [...] solicităm includerea pe ordinea de zi a dezbaterii *Raportului*." ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an II, nr.48 din 12 februarie 1991.) Președintele Camerei Deputaților, Dan Marțian, cu experiența-i cunoscută în ocolirea problemelor spinoase, a acceptat ideea dezbaterii, pentru care a solicitat, însă, amânarea cu o săptămână; la neîncrederea exprimată de Petre Țurlea, Dan Marțian a spus ferm: "Nu vrea nimeni să amâne sine-die dezbaterea". Cu toată această promisiune solemnă, *Raportul* nu va fi dezbătut niciodată. (Pe 30 ianuarie

1991, reprezentanții românilor din Mureș, peste 1000 de oameni, au venit la București să-și exprime nemulțumirea față de *Raport*; președintele Camerei Deputaților a refuzat să vorbească cu ei, dar încăpățânarea ardelenilor l-a făcut să iasă din birou, lăsându-l pe vicepreședintele "Vetrei Românești", profesorul Adrian Moisoiu, să prezinte indignarea produsă de *Raport* în toată Transilvania. După o oră de discuții care nu l-au impresionat deloc pe Dan Marțian, coloana mureșenilor merge la Senat, unde președintele acestuia, Alexandru Bârlădeanu se arată mult mai receptiv. Mișcat de ce aude pare și președintele Țării, Ion Iliescu, în timpul audienței acordată în aceeași zi, la Cotroceni, unui grup de 15 mureșeni; va telefona președintelui Televiziunii, Răzvan Theodorescu, pentru a îngădui lui Adrian Moisoiu să prezinte pe post, la telejurnalul din acea seară, poziția românilor transilvăneni. Dar, documentul parlamentar tot nu a fost dezbătut sau modificat.

Dacă asupra rebeliunii antistatale de la Târgu Mureș s-a tras o cortină de minciuni (într-o discuție particulară, N.S. Dumitru i-a spus lui Petre Țurlea: "Nu puteam scrie altfel. Dacă spuneam tot adevărul, trebuia să desfășurăm UDMR-ul."), nu s-a mai reușit același lucru în cazul purificării etnice din Harghita și Covasna. Din inițiativa PUNR, la 31 octombrie 1990 Senatul, prin *Hotărârea* nr. 28 și la 3 noiembrie 1990 Adunarea Deputaților, prin *Hotărârea* nr. 29, înființează Comisia Parlamentară de audiere a persoanelor care, după 22 decembrie 1989, au fost nevoite să-și părăsească locul de muncă și domiciliul din județele Harghita și Covasna. Pe scurt, s-a numit Comisia Harghita-Covasna; îl avea ca președinte pe Mihai Teodorescu. Concomitent cu audierile de la București - ale celor care se adresau cu plângeri Comisiei - două subcomisii (conduse de Marin Bivolaru și Marcel Chirițescu) au mers în zonele vizate, Harghita, Mureș, Covasna. Audieri ale celor alungați au mai avut loc și la Brașov, Focșani, Bacău, Ploiești. S-au strâns declarații de la toți aceia care au vrut să depună mărturie în fața Comisiei, inclusiv maghiari; s-au luat informări de la instituțiile Statului din zonă. Sarcina alcătuirii proiectului de raport, având la bază 250 de dosare masive de documente și câteva zeci de casete audio cu înregistrarea depozițiilor, a fost încredințată deputatului de Prahova, Petre Țurlea; apoi, textul alcătuit de acesta a fost aprobat, fiecare pagină în parte, de plenul Comisiei, care a mai adăugat aproximativ 50 pagini. În total, *Raportul* va avea 137 pagini, adăugându-se și anexe totalizând alte 91 pagini. A fost aprobat, la 11 septembrie 1991, de 23 din cei 25 membri ai Comisiei (inclusiv reprezentantul Grupului Minorităților Naționale, dr. Nicolau). Cei doi reprezentanți ai UDMR au refuzat chiar și discutarea documentului în Comisie și au înaintat *O opinie separată*, negând toate afirmațiile și toate concluziile documentului; de asemenea, Comisia era condamnată pentru că ceruse traducerea *Raportului* în limbi de circulație mondială și răspândirea lui în Occident.

Mai multe evenimente din vara și toamna lui 1991 au pregătit opinia

publică românească pentru receptarea justă a *Raportului Harghita-Covasna*, înlăturând orice îndoieli asupra țelurilor antistatale ale UDMR. La 6 iulie 1991, conducerea UDMR a aprobat, la Cluj-Napoca, trei documente: Hotărârile Consiliului unional al delegaților; Propunere în problema minorităților din România; Apel către Conferința OSCE privind minoritățile. În preambulul primului document se scria: "UDMR își exprimă convingerea că istoria europeană a ajuns într-un stadiu în care pactele Marilor Puteri [...] nu mai pot să aibă rol". Așadar, Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920, între Ungaria și Marile Puteri Aliate, care a recunoscut frontierele hotărâte de către popoarele Iugoslaviei, Cehoslovaciei și României, nu mai era considerat valabil. Iar în Apelul către Conferința OSCE se contesta dreptul Guvernului României de a-i reprezenta pe plan internațional pe toți cetățenii Țării, inclusiv pe minoritari; maghiarii trebuiau reprezentați numai de către UDMR. Și, se făceau aluzii transparente la începutul dizolvării Iugoslaviei. În toamna lui 1991, o parte a UDMR, în frunte cu Katona Ádám, a lansat ideea proclamării unei "Țări a secuilor", în cadrul ceremoniilor ce urmau să aibă loc la Lutița pe 19 octombrie. Faptul a alertat opinia publică românească. Ca urmare, Televiziunea Română a solicitat explicații din partea UDMR, pe 13 octombrie; reprezentantul Uniunii, deputatul Csapó Iosif, a anunțat doar că partidul său "se delimitează" de cei care au lansat ideea "Țării Secuilor"; Daniela Gămulescu, crainica din acea seară a "Actualităților" a întrebat: "Ce înțelegeți prin delimitare?" Csapó Iosif a răspuns că nu are mandat să spună mai mult, răspuns în doi peri care a lămurit pe mulți asupra duplicității UDMR. (Peste șase ani, însuși Csapó Iosif va fi autorul *Statutului Țării Secuilor*.) Alerta opiniei publice românești a fost amplificată de postul de radio "Europa Liberă", care, la 9 octombrie 1991, ora 18, a prezentat un *Apel* al Departamentului de Stat al SUA către cetățenii americani din România, care erau îndemnați la prudență în deplasările lor, deoarece vor avea loc manifestații violente, mai ales în provincie. Toată lumea a făcut legătura între *Apel* și proiectata adunare de la Lutița. A urmat, în Camera Deputaților, pe 14 octombrie, o amplă dezbatere pe marginea propusei Țări a secuilor, dezbatere inaugurată printr-o declarație a Grupului Parlamentar al FSN, grup majoritar, citită de șeful acestuia Marian Enache. Se foloseau expresii tranșante: ideea "Țării Secuilor" este expresia unui "spirit de naționalism exacerbă și radical, dăunător, menit să învrăjbească și să semene ură în rândul populației Țării"; asemenea manifestații reprezintă "un grav atentat la unitatea, demnitatea și istoria Țării, un act profund ilegal [...], o ignorare flagrantă a realităților istorice". Reprezentanții tuturor partidelor au condamnat aspru politica liderilor UDMR; foarte vehement s-a arătat Ioan Bogdan (PUNR, viitor președinte al Curții de Conturi), Vasile Gionea (PNȚCD, viitor președinte al Curții Constituționale), Constantin Andreescu (PNL, preot), Ștefan Cazimir (FSN). La sfârșit, Petre Țurlea atrăgea atenția asupra existenței

unui plan general în care sunt înglobate toate acțiunile antiromânești; purificarea etnică, rebeliunea antistatală, autonomizarea unor regiuni, introducerea celei de-a doua limbi oficiale, federalizarea și, în final, ruperea unei părți din trupul Țării; plan ce trebuie combătut în ansamblul său. ("Monitorul Oficii", partea a II-a, an II, nr. 238 din 15 octombrie 1991). Venit la tribuna Camerei Deputaților, reprezentantul UDMR, Tokay György a încercat să calmeze spiritele, afirmând că partidul său nu poate "nici măcar să accepte ideea ca cineva să atenteze la integritatea și unitatea României", iar Katona Ádám era caracterizat ca "descreierat". Acțiunile ulterioare ale UDMR nu vor fi deloc în conformitate cu discursul lui Tokay. Atunci, însă, cuvântarea sa mieroasă a făcut ca *Declarația* adoptată a doua zi de Cameră, în problema respectivă, să fie foarte blândă în comparație cu discursurile deputaților: "Adunarea Deputaților a luat cunoștință cu îngrijorare și adâncă preocupare de intențiile declarate ale unui grup de cetățeni români de naționalitate maghiară din județele Covasna și Harghita, autointitulat «Grupul politic al UDMR din Ținutul Secuiesc», de a trece la declanșarea unor acțiuni având ca scop proclamarea autonomiei teritoriale a aceluși ținut. Așa cum este firesc, aceste intenții au generat nemulțumiri și sentimente de indignare în opinia publică din țara noastră, în rândurile Poporului Român, întrucât vizează direct suveranitatea statului nostru. Examinând natura și consecințele unei asemenea intenții, deputații au condamnat însăși ideea punerii în cauză a unității teritoriale a României, socotind că aceasta reprezintă un grav precedent ce ar putea declanșa, în actualul context internațional, alte acțiuni de atentare la ființa Statului român. Totodată, Adunarea Deputaților a luat act de poziția exprimată de reprezentanți ai Grupului Parlamentar al UDMR, care au arătat că formațiunea lor politică, precum și imensa masă a minorității maghiare din Țara noastră, condamnă orice încercare de atentat la unitatea și integritatea teritorială a României. Declarându-se fii fideli ai acestei Țări, pe care o consideră drept patrie firească, ei au apreciat că numai în unitate și strânsă conlucrare cu populația română majoritară și cu celelalte minorități naționale, într-o Românie democratizată și înnoită profund, vor putea fi asigurate drepturile și libertățile lor fundamentale. Adunarea Deputaților consideră că, oricât de grav este gestul Grupului menționat mai sus, el nu exprimă atitudinea majorității cetățenilor români de naționalitate maghiară. De aceea socotim că - în interesul democratizării României, al statomnicirii unor relații inter-etnice democratice și cu adevărat umane - nu se poate admite ca la manifestările extremiste ale unui grup restrâns din rândul minorității maghiare să se răspundă cu poziții similare, extremiste, de oriunde ar veni ele, ceea ce ar duce la înveninarea conviețuirii Poporului Român cu minoritățile naționale, la deteriorarea imaginii României în lume. Membrii Adunării Deputaților adresează tuturor cetățenilor Patriei chemarea de a nu se lăsa provocați de asemenea acțiuni, de a dovedi discernământ și răspundere civică, de a

conlucra, prin înțelegere și toleranță reciprocă, în vederea asigurării unui climat de stabilitate politică și socială în Țară, a condițiilor necesare pentru continuarea și adâncirea procesului de democratizare și de transformări structurale inaugurate de Revoluția din decembrie 1989. [...] "Așadar în locul unui text simplu de condamnare a atentatului la adresa Statului național român, se adoptase un text stufos, în care răzbătea vechiul limbaj de lemn (autorul principal era Dan Marțian), care în plus, pentru a da satisfacție UDMR-ului, consemna presupusa existență a unui extremism românesc. (Șase deputați prahoveni - Petre Țurlea, Corneliu Ruse, Marcel Chirișescu, Ioan Mihuț, Adrian Pitca, Ilie Nica vor da o declarație comună de presă, condamnând lipsa de consistență a *Declarației* adoptate în Cameră, încercarea de a arunca vina conflictelor inter-etnice din Transilvania și asupra românilor, faptul că nu se cerea nici o măsură de întărire, de apărare a Statului. Va apare în "Curierul Național" din 16 octombrie 1991, sub titlul *Noi, am votat împotriva*).

Aceasta a fost atmosfera în care s-a ajuns ca, la 17 octombrie 1991, să se prezinte în Parlament *Raportul Harghita-Covasna*. Tokay György, același care în urmă cu trei zile se arătase atât de doritor al bunei conlucrări româno-maghiare, cerea, printr-o intervenție violentă, sistarea prezentării *Raportului*, și, în primul rând, a transmisiei directe la radio și televiziune, întrucât "transmisia este echivalentă cu condamnarea unei minorități fără judecată". În prealabil, apelase, pentru aceleași lucruri la Consiliul consultativ pentru problemele minorităților naționale, la Guvern, la președintele României, la președintele Camerei Deputaților. Refuzați, parlamentarii UDMR vor părăsi sala. (Ședința trebuia să înceapă la ora 9, dar s-a amânat cu patru ore din cauza revotării, la Senat, a listei noului Guvern, timp în care s-au primit la Parlament, Radio și Televiziune, nenumărate telefoane din Țară de la cei care credeau că UDMR-ul reușise să blocheze dezbaterrea). Tokay avusese dreptate: transmisia directă a *Raportului* a stârnit un interes uriaș, mai ales în Transilvania — pentru prima dată se spuneau lucrurilor pe nume și era înfierat public șovinismul maghiar. De teama unor reacții violente românești la dezvăluirile din *Raport*, înainte de încheierea ședinței Parlamentului, conducerea FSN, întrunită de urgență în biroul vicepreședintelui Camerei, Marian Enache, a hotărât ca să se citească, după lectura *Raportului*, un apel la calm, transmis prin Televiziune: "În numele Grupului parlamentar al FSN, ne adresăm cetățenilor Țării, îndeosebi populației Ardealului, să dea dovadă de calm, rațiune și înțelepciune, fiind asigurați că aleșii lor în Parlamentul României vor stabili realitățile în mod corect, în spiritul adevărului, al principiilor democrației și justiției, al respectului conviețuirii pașnice dintre minoritatea maghiară și populația românească. Orice manifestare nechibzuită, indiferent din partea cui ar veni, ar putea avea în condițiile prezente consecințe nefaste asupra stabilității ce se înfiripează timid, dar sigur în Țară, ar putea

degenera în situații tensionate și ar putea aduce atingere imaginii României." (Pe 21 octombrie, Comisia Harghita-Covasna a fost solicitată la o întâlnire cu un reprezentant al ONU pentru drepturile omului. Din felul cum s-a purtat, reieșea că fusese chemat de UDMR, dar ajunsese prea târziu, *Raportul* fiind deja prezentat. Atunci s-a înțeles de ce insistaseră cu disperare parlamentarii maghiari să se amâne, măcar cu o săptămână, prezentarea).

Dezbaterea *Raportului* s-a făcut în mai multe ședințe comune ale celor două Camere, cu transmisie directă la Televiziune, cu intervențiile directe a 84 parlamentari. Pe 4 noiembrie vor urca la tribună și reprezentanții UDMR; acuzau pe toată lumea - Guvernul, Parlamentul, Președinția, Televiziunea - prin Bárányi Francisc, Hosszú Zoltán, Pillich Ladislau, ultimul aruncând chiar invective întregii săli; deputatul Dumitru Pop, din Târgu Mureș, a ripostat: "De ce ați dat foc la biserică? Criminalilor!" Mai era puțin ca să se ajungă la violență fizică. Dan Marțian, care prezida, a reușit, însă, să calmeze spiritele, încheind repede ședința. Astfel, *Hotărârea* care trebuia adoptată în urma dezbaterii a fost amânată, abia la 20 decembrie prezentându-se o primă variantă de text. Între timp a fost un adevărat pelerinaj pe la București de diverse delegații occidentale, toate responsabile cu drepturile omului în lume și toate alarmate de situația tragică a maghiarilor din România; intensa campanie denigratoare dusă de UDMR în presa occidentală avusese efect. (Avusese corespondent și în Țară, unde, la tribuna Camerei Deputaților, Tokay György afirmase că „Poporul român este suprasaturat de ură”, iar Szöcs Géza scrisese în "România Liberă" despre "Pogromul și linșajul împotriva maghiarilor".) Cea mai impunătoare delegație venea de la Consiliul Europei, între cei șapte membri ai săi fiind și László Kovács. Și, ca un corolar, a apărut la București și o delegație a Guvernului de la Budapesta, care a cerut imperativ o întâlnire cu Comisia Harghita-Covasna. Și, cu inconștiență, s-a acceptat. Nu caracterul arogant al întrebărilor puse de Gyula Horn era important în întâlnirea respectivă, ci faptul că se recunoștea, prin acceptarea întâlnirii cu Comisia, dreptul Ungariei de a se amesteca într-o problemă internă românească.

Votul final al Parlamentului asupra *Hotărârii* pe marginea *Raportului Harghita-Covasna* se va da abia pe 12 februarie 1992. Amânarea de patru luni fusese folosită pentru adoptarea unui text neutru. Nici măcar nu s-a acceptat formula normală "Parlamentul aproba *Raportul Harghita-Covasna*", ci s-a folosit formula "Parlamentul ia act"; dar, putea să ia act și fără să fie de acord cu conținutul, deși în timpul dezbaterilor toți l-au apreciat. În particular, deputaților din majoritatea parlamentară (FSN) li se spusese că o condamnare deschisă a UDMR, chiar dacă ar fi fost normală, ar periclita șansele României de a intra în Consiliul Europei, și mulți crezuseră. Exista și o explicație: în acel moment, atât în fruntea UDMR, cât și în fruntea FSN se aflau foști lideri ai PCR, tovărășia de decenii nefiind uitată. Cu toată încercarea PUNR de a

schimba textul, nu s-a reușit. După vot, parlamentarii UDMR zâmbeau triumfător iar senatorul Dumitrașcu (FSN) declara: "Domnilor, o să avem soarta pe care o merităm! Unde nu-i șira spinării nimic nu e!" Astfel, după o muncă intensă de un an - cum nici o altă comisie nu mai făcuse - rezultatul a fost departe de cel scontat și normal. Nici un român alungat nu a fost sprijinit să revină în Harghita și Covasna; situația generală a populației românești din cele două județe a continuat să se înrăutățească; UDMR-ul a putut să-și continue nestingherit politica de maghiarizare forțată. Peste interesul național își dăduseră mâna unii dintre foștii mari lideri comuniști. Cu toate acestea, prin evidențierea publică, făcută chiar de către Parlament, a fărâdelelor patronate de UDMR și a amestecului Ungariei în România, *Raportul* a avut un efect pozitiv. A demonstrat existența pericolului revizionismului maghiar, a demonstrat miopia sau reaua credință a celor care-i negau existența; i-a solidarizat pe majoritatea românilor în jurul ideii apărării Statului național unitar.

X

UDMR-ul a desfășurat o activitate susținută în cadrul Adunării Constituante. Comisia Constituantă propusese, la elementele de caracterizare ale Statului, ca prim alineat: "România este Stat național, suveran, unitar și indivizibil". Textul a produs prima ieșire violentă la rampă a UDMR - era contestat termenul "național"; și a reușit să atragă de partea sa și pe reprezentanții celorlalte 13 minorități. Concomitent, s-a acționat susținut pentru crearea unui statut special pentru minorități, care să includă privilegiile ce i-ar fi plasat pe români în postura de cetățeni de categoria a doua; se cereau garanții, protecție, angajamente din partea Statului Român - toate acestea lăsând impresia unei puternice acțiuni antiminoritare în România și, de aici nevoia contracarării ei chiar prin Constituție.

Într-o vădită coordonare a întregii acțiuni, a fost trimis întâi la tribună Ingmar Bransch, reprezentant al Grupului parlamentar al minorităților naționale altele decât cea maghiară - singurul din acest grup care a urmat cu fidelitate, pe tot parcursul Constituantei linia UDMR-ului, nu numai ideile sale fiind aceleași, dar și argumentele în sprijinul lor și chiar forma de exprimare a acestora. La 13 februarie 1991, Ingmar Bransch cerea ca să se prevadă formulele: "Statul trebuie să asigure protecția minorităților naționale"; "Statul are ca fundament unitatea poporului român cu minoritățile naționale"; "Minoritățile sunt la adăpost de orice tentativă de asimilare împotriva voinței lor"; "Măsurile de protecție ale Statului Român pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității naționale a minorităților nu trebuie să fie considerate ca

fiind contrare principiului de egalitate între toți cetățenii români". Așadar, măsurile cerute, deși *erau* contrare principiului egalității în drepturi, ele *nu trebuiau* considerate ca atare. După ce aliatul, UDMR și-a îndeplinit sarcina a urmat susținerea parlamentarilor maghiari. Domokos Géza lărgea argumentația cererilor, atacul principal fiind la adresa ideii de "stat național". Pornea de la o minciună: "Azi nu mai există stat european care să se declare național". Și afirma că "Definirea Statului român ca Stat național nu corespunde realității țării", pentru că ar fi cinci milioane de minoritari; "Definirea ca național a Statului român ar putea însemna nerecunoașterea minorităților naționale". Cerea, de asemenea, acceptarea principiului etnic în constituirea partidelor politice. Majoritatea parlamentarilor UDMR s-au perindat la tribună repetând aceleași idei; textele le erau scrise dinainte, unii abia reușind să le silabisească. Câțiva însă, au adus și lucruri noi. Tokay György făcea un proces de intenții Constituantei, afirmând că se vrea ca introducerea formulei "Stat național" în Constituție să ducă la deznaționalizarea forțată a neromânilor. În același ton, la 27 februarie 1991, Hosszu Zóltan afirma că se dorește "o politică de perspectivă ca România să devină un stat pur unitar din punct de vedere național"; după textul "În România limba oficială este limba română", cere introducerea tezei "Folosirea neîngrădită a limbilor minorităților naționale este garantată"; în final, cerea chiar schimbarea culorilor în drapelul de Stat.

De remarcat duplicitatea UDMR - o constantă a atitudinii acesteia - diferențele radicale între ceea ce cereau la un moment dat și la altul, între ceea ce afirmau că doresc și ceea ce doreau în realitate, între discursul din Țară și cel din străinătate. Astfel, la 13 februarie 1991, la teza 1, la alineatul 1, Domokos Géza, liderul Grupului parlamentar al UDMR și președinte al acestui partid, afirma: "Vreau să accentuez cu toată claritatea că solicitând eliminarea cuvântului „național”, nu solicităm statutarea unui stat multinațional cu tot ce ar decurge de aici". După această afirmație solemnă, publică, într-un cadru oficial și făcută de cel mai îndreptățit dintre reprezentanții minorității maghiare, echivalând, deci, cu un angajament ferm, cu un cuvânt de onoare, în ședința din 10 septembrie a aceluiași an, întregul Grup parlamentar respectiv, inclusiv liderul său, a votat (30 voturi) textul propus de Károly Király: „România este un stat multinațional". Parafrazând expresia lui Domokos Géza, concluzia era că udemeristii „cu toată claritatea" erau niște mincinoși.

De partea cealaltă, parlamentarii de naționalitate română s-au împărțit în două grupe. Prima, puțin numeroasă, a ocolit problemele puse în discuție de minorități (intrau aici reprezentanții PNL, PNȚCD, PSDR ș.a.); era și consecința alianței politice cu UDMR, a anumitor obligații asumate. A doua grupă, cuprinzând marea majoritate a parlamentarilor (din FSN și PUNR), a

ales confruntarea deschisă cu UDMR. În amândouă erau însă și nuanțe. Vasile Gionea, remarcabil jurist și patriot, deși membru al PNTCD, a avut în mod constant o poziție proprie; arăta că s-au făcut "toate eforturile ca în acest proiect să fie evidențiate drepturile minorităților naționale", formule noi reprezentând exagerări. Pe aceeași linie Mihai Carp de la PNL-AT. În a doua grupă exista o aripă radicală, formată din parlamentarii PUNR și o parte a FSN. Repetat vor ieși la tribună pentru a combate tezele udemeriste Radu Ciontea, Dan Căpățână, Gheorghe Dumitrașcu, Petre Țurlea. Pentru a preveni o evoluție viitoare periculoasă, Ioan Gavra propunea o teză nouă; "Sunt excluse federalizarea, autonomizarea sau enclavizarea teritoriului național pe criterii etnice, precum și colonizarea de populații de seminții străine". Așadar, disputa cu UDMR a fost lăsată de partidele istorice (cu mici excepții) pe seama reprezentanților FSN și PUNR. Nu trebuie trasă de aici concluzia că "istoricii" nu ar fi fost interesați în menținerea ideii de stat național unitar; preferau, însă, din rațiuni electorale (se știe că Radu Câmpeanu fusese votat, la alegerile prezidențiale din 1990, de toți maghiarii), să nu se afișeze pe această temă; la votarea majorității articolelor nu s-au situat, însă, de partea UDMR.

Cu toată opoziția UDMR și a liderului FSN din Cameră, Marian Enache, la 11 septembrie 1991 a fost adoptată propunerea deputatului Petre Țurlea și a senatorului Ionel Ștefan Alexandru, susținuți de președintele Comisiei, Antonie Iorgovan, de introducerea a formulei "Pe teritoriul Statului român nu pot fi strămutate sau colonizate populații străine". Va forma alineatul 4 din articolul 3. Articolul era o precauție necesară, mai ales în acel moment când avea loc un exod masiv al evreilor din fosta URSS către Israel, unele grupuri foarte numeroase staționând excesiv de mult pe teritoriul României, în lipsa unor interdicții, fiind posibilă o colonizare. ("Monitorul Oficial", an II, partea a II-a, nr. 24 din 13 septembrie 1991.)

Insuccesul din prima parte a lucrărilor Constituantei nu i-a dezamăgit pe parlamentarii UDMR. Cu la fel de mare avânt vor lupta pentru a-și impune tezele și în dezbaterile Titlului II, *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale*. Kozsokar Gábor, Frunda György, Tokay György, Károly Szabó, Attila Varga, Mádáras Lazar, Demeny Ludovic, susținuți și de unii reprezentanți ai celorlalte minorități, au încercat să introducă formule conținând drepturi speciale pentru minoritățile naționale, sub genericul "drepturi colective". Chiar unii dintre susținătorii acestor "drepturi colective", însă, afirmau inoportunitatea lor. Pe 12 martie 1991, Kozsokar Gábor spunea la tribuna Parlamentului: "Bineînțeles că în condițiile asigurării și garantării egalității depline de drepturi a tuturor cetățenilor, poate că n-ar trebui să insistăm la niște prevederi speciale". Și, totuși, insistau. Se cerea introdus textul: "Constituția recunoaște și garantează tuturor cetățenilor români exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv a

drepturilor individuale și colective ale minorităților naționale". (De remarcant faptul că mai mulți deputați minoritari s-au situat pe poziții antiudemeriste, de apărare a Statului național unitar român: Anton Nicolau, grec, Anton Lițmaier, polonez, Luchin Milenco, sârb, Matei Hekel, slovac, Ștefan Teaciu, ucrainean, Ivanciov Carol Matei, bulgar.) Intervenind în dispută, Gheorghe Dumitrașcu afirma: "Criteriul etnic reclamat pentru drepturi și libertăți se întoarce în contrariul său - suprimarea democrației". Iar Ion Predescu (FSN) spunea: "Nu există drepturi colective ale minorităților, după cum nu există drepturi colective ale majorității. Orice separare, ca existență și exercitare a drepturilor omului, fundamentată pe orice criterii, este ea însăși discriminatorie".

UDMR-ul a încercat și introducerea limbii maghiare ca a doua limbă oficială în Stat. La 6 noiembrie 1991 s-a dezbătut amendamentul lui Károly Király: "Cetățenii aparținând minorităților naționale vor putea folosi limba maternă în relațiile cu autoritățile comunale și orășenești". Dar, relațiile cu autoritățile se desfășurau în cadru oficial și, astfel limbile minorităților deveneau și ele oficiale. Surpriza a venit din partea Grupului Petre Roman - Adrian Severin, ce se formase în cadrul FSN după schimbarea de guvern provocată de mineriada din septembrie, care, prin deputatul Ionel Ardelean, se arăta adeptul amendamentului maghiar. Cel puțin în ce-l privește pe Adrian Severin situarea lui de partea UDMR nu era întâmplătoare, nici singulară; în iunie 1990, UDMR-ul îl propusese chiar pentru postul de președinte al Adunării Deputaților și el acceptase propunerea deși era împotriva candidaturii înaintată de partidul din care făcea parte. Curioasă era ralierea lui Petre Roman; doar cu câteva săptămâni înainte, în timpul mineriadei, pentru a-și reface susținerea parlamentară Roman încercase să-i sperie pe deputați cu pericolul maghiar și crearea unui Guvern al Transilvaniei la Budapesta. Majoritatea grupului parlamentar al FSN s-a arătat ostilă amendamentului maghiar și, la reluarea discuției pe 11 noiembrie, liderul său, Marian Enache, va solicita respingerea. ("Monitorul Oficial", an II, partea a II-a, nr. 35 din 13 noiembrie 1991). Astfel, s-a ajuns la validarea articolului 13 din Constituție: „În România, limba oficială este limba română".

Tot UDMR a ridicat și problema limbii folosite în Justiție. În urma înțelegerilor din culise ale UDMR cu unii lideri ai FSN, s-a ajuns la formula "Procedura juridică se desfășoară în limba română: cetățenii aparținând minorităților naționale pot folosi și limba lor maternă". Se încălca astfel prevederea articolului 13. Mai mult, acceptarea alineatului 2 al amendamentului obliga pe toți participanții la dezbaterile judiciare, din zonele cu minorități, să cunoască limbile acestora; în caz contrar, procedura judiciară nu putea avea loc. Consecința imediată ce se întrededa: toți judecătorii și avocații români din zonele respective trebuiau să plece în alte părți. Politica de maghiarizare ar fi făcut un nou pas. Într-o primă fază, propunerea de eliminare

a alineatului 2, făcută de Ioan Gavra (PUNR), și Nicolae Negoescu (FSN), a căzut, obținând doar 71 voturi. ("Monitorul Oficial", an II, partea a II-A, nr. 22 din 21 iunie 1991.) Era un insucces al Partidei Naționale ce începuse să se formeze în Parlament. La reluarea subiectului, pe 12 noiembrie 1991 ("Monitorul Oficial", an II, partea a II-a, nr.36 din 14 noiembrie 1991), situația se schimbă; atmosfera era alta, majoritatea parlamentarilor era tot mai ostilă permanentelor încercări ale UDMR-ului de subminare a Statului național unitar român. Președintele Adunării Deputaților, Dan Marțian, a încercat să se opună curentului; nu a acceptat discutarea propunerii unui grup de 10 deputați și senatori (FSN și PUNR), care cereau din nou eliminarea alineatului 2; a respins și o propunere similară a Grupului PNȚCD. Mobilizați de Petre Țurlea și Dan Căpățână, 12 deputați reiau aceeași propunere de eliminare a alineatului 2. Dan Marțian acceptă să o pună la vot, dar după ce a constatat că foarte mulți parlamentari nu se aflau în sală, intenția fiind de a face imposibilă strângerea numărului legal de voturi. În favoarea rediscutării au fost 167 voturi, împotriva 73 și abțineri 31. Între timp, aflând ce se întâmpla, foarte mulți parlamentari favorabili rediscutării alineatului 2 au intrat în sală, dar președintele a refuzat reluarea votului, având la bază o cutumă. Marea majoritate a deputaților și senatorilor au înțeles gravitatea situației, s-au ridicat în picioare și au protestat minute în șir. În aceste condiții, singura soluție era blocarea întregului articol; i s-au dat numai 126 voturi, cvorumul necesar fiind de 234. Astfel, s-a ajuns la retrimiteră la Comisie pentru rediscutare. (Și Grupul FSN Petre Roman a încercat să facă lobby pentru formula maghiară, dar nu a reușit). Ultima confruntare avea loc pe 18 noiembrie, ("Monitorul oficial", an II, partea a II-a, nr. 39 din 20 noiembrie 1991). Din nou cer eliminarea alineatului 2 Petre Țurlea, Ioan Gavra, Ilie Vidovici Plătică, Cătălin Iamandi; Radu Ciontea a fost cel mai patetic: "Ei bine, domnilor, există libertate, dar se dorește un abuz. Vegheați, vă rog încă o dată, asupra demnității limbii Statului național, pentru că unitatea de stat e garantată prin unitatea de limbă, care să se exercite tocmai acolo unde se cumpănește dreptatea, indiferent de etnia celor împričinuiți". Propunerea de eliminare a întrunit 237 voturi favorabile, 65 împotriva și 49 de abțineri. În acest moment, la urechea lui Alexandru Bârlădeanu, care conducea ședința (un om într-adevăr onest), se apleacă Dan Marțian, care-i spune că în acea zi cvorumul necesar adoptării propunerilor era de 243 - idee comunicată imediat sălii. Deci, ideea eliminării alineatului nu întrunise numărul necesar de voturi. Vii proteste în Aulă. Se propune votul nominal, respins violent de Frunda György. Romaniștii încearcă manevra solicitării unei pauze, pentru a liniști atmosfera. Vasile Văcaru, liderul FSN din Senat, acuză prezidiul Adunării că nu a anunțat de la începutul ședinței cvorumul necesar și cere verificarea, încă odată, a acestuia. Dan Marțian încearcă, pe loc, să stabilească numărul celor

care absentau de drept și recunoaștere: "N-am primit de la Senat nici un fel de precizări în legătură cu cei care absentează". Atunci, se punea întrebarea, cum stabilise, cu câteva minute înainte, cvorumul necesar? Manevra era evidentă: s-a așteptat mai întâi rezultatul votului pentru ca, în funcție de aceasta să se indice un cvorum mai mare decât voturile favorabile. Se ia totuși pauză, după care, Alexandru Bârlădeanu anunță: "În total, adunând Senatul și Camera Deputaților, pentru a avea o majoritate trebuie să fie 229 de voturi obținute". Așadar, propunerea de eliminare a alineatului 2, întrunind 237 voturi, fusese acceptată. Aplauze furtunoase întâmpină acest anunț; planul de trucare a opțiunii Adunării Constituante fusese dejucat și limba română apărată.

Aceste două succese împotriva acțiunii UDMR-ului, ajutat de unii dintre liderii FSN, obținute de Partida Națională au fost posibile și datorită atmosferei create în Parlament de audierea și dezbaterea *Raportului Harghita-Covasna*, care aveau loc chiar în acele zile. Datorită *Raportului*, membrii Constituantei ajunseseră la o înțelegere mai bună a relațiilor interetnice din Transilvania; la o înțelegere a intențiilor UDMR față de Statul român; cei mai mulți s-au convins de lipsa de onestitate a UDMR.

Totuși, textul final al Constituției oferea UDMR-ului mai multe porțite pentru a-și desfășura activitatea antistatală. Cea mai importantă era în articolul 30, alineatul 7; formularea de aici poate avea urmări negative majore nu prin ceea ce se prevede, ci prin ceea ce nu se prevede - știut fiind principiul conform căruia ce nu se interzice este permis. Inițial, Comisia Constituțională propusese Constituantei o formulă bună a tezei 9: "Sunt interzise și pedepsite de lege defăimarea Țării și a Națiunii, îndemnul la exclusivism și la separatism național, etnic și lingvistic". Încă din 13 martie 1991, Varga Attilá, în numele UDMR, a cerut eliminarea interdicției îndemnului la exclusivism și separatism național, etnic și lingvistic. I se alătură și Demeny Ludovic. Pe aceeași linie sunt atrași și unii dintre reprezentanții celorlalte minorități naționale, astfel încât, la 19 martie, se hotărăște amânarea votării tezei. Urmează îndelungi dezbateri în Comisia Constituțională, dar și cu participarea liderilor grupurilor parlamentare, ceea ce va duce la implicarea interesului unor partide de a capta bunăvoința UDMR-ului.

Noua formulă propusă, ca urmare, era mult mai aproape de dezideratul parlamentarilor maghiari: "Sunt interzise...incitarea la discriminare, la separatism teritorial...". Așadar, celelalte separatisme - național, etnic, lingvistic - erau admise, putându-se ajunge la forme de apartheid; era și argumentul invocat de Petre Țurlea în ședința din 19 iunie 1991. Însă, la propunerea lui Marian Enache, Constituanta a acceptat formula minimă înaintată de Comisie, care o motiva: "Prevedere de importanță deosebită adoptată de Adunarea Constituantă ca urmare a negocierii politice între grupurile, parlamentare". Deci, se recunoaște că textul nu exprima un principiu de dreptate sau un interes național, ci era rezultatul intereselor

partidelor, care negociaseră pe marginea interesului național. Cu aceeași frază vor fi respinse și propunerile lui Mihai Chețan, Vasile Oct. Șerb, Oct. Căpățână - care cereau păstrarea doar a cuvântului separatism, ceea ce implica interzicerea oricărui separatism, fiind pe deplin acoperitor. În ședința Constituantei din 20 octombrie ("Monitorul Oficial", an II, partea a II a, nr.27 din 4 noiembrie 1991), problema este repusă în discuție. Prezida Dan Marțian, care a încercat să blocheze orice dezbatere nouă, pe motivul votului deja dat; îl susține Oliviu Gherman. Regulamentul, însă, oferea o posibilitate de scăpare: art.6(b) preciza - "Nu mai pot face obiectul dezbaterilor amendamentele care... reiterează teze sau idei respinse de către Adunarea Constituantă... La cerere, asupra acestei situații decide Adunarea Constituantă". Prin urmare, Constituanta putea să decidă și rediscutarea. Însă, sub conducerea fermă a lui Dan Marțian, toate propunerile au fost respinse. Se părea că orice intervenție în text nu mai era posibilă. Totuși, Petre Țurlea și Ioan Gavra au găsit o soluție, prezentată în ședința din 18 noiembrie. ("Monitorul Oficial", an II, partea a II-a , nr.39 din 20 noiembrie 1991). Se foloseau de art. 10 din Regulament: "Pentru asigurarea corelării textelor proiectului de Constituție, după încheierea fazei de discutare și aprobare a acestuia, Adunarea Constituantă va relua în dezbatere acele dispoziții sau necorelări impuse de modificările ce s-au adus proiectului pe parcursul discutării acestuia". Era o listă întreagă de necorelări mărunte. Cei doi au strâns în grabă 112 semnături ale unor deputați și senatori, și Petre Țurlea îi duce lui Alexandru Bârlădeanu, care prezida, textul propus; impresionat de numărul mare al semnăturilor strânse așa repede, președintele Senatului anunță Constituanta de situația nou creată. Bănuind despre ce este vorba, speriat vizibil, Domokos Géza acaparează microfonul tribunei parlamentare, fără a i se fi dat cuvântul, și-și arată dezacordul. Vociferări în aulă; jumătate din parlamentari, cunoscând bine dedesubturile demersului, se ridică în picioare, câțiva zeci urcând pe treptele tribunei; udmeriștii țipau din bănci. Stenograma consemna: "*Alexandru Bârlădeanu: Vă rog, sunteți prea mulți, ori dl. Gavra, ori dl. Țurlea... Petre Țurlea: Domnilor colegi, vreau să vă citesc titlul acestui material pe care-l aveți dvs. în față. Se spune așa: «Propuneri la Proiectul de Constituție a României pentru corelarea unor texte». Exact asta vreau să vă propun - corelarea unor texte... La art. 30 se păstrează formula «se interzice separatismul teritorial». Această formulă este în contradicție cu art. 20, alineatul 2: «Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte și legile interne, au prioritate reglementările internaționale». Păstrarea termenului «teritorial» înseamnă acceptarea tuturor celorlalte forme de separatism, a segregăției. Aplicând, deci, art. 20, propun să rămână doar termenul «separatism», eliminându-se termenul «teritorial». E semnătura a 112 oameni". Majoritatea Adunării Constituante, ridicată în picioare, a aplaudat susținând astfel*

propunerea. Erau aceiași oameni care, cu cinci luni înainte, nu acceptaseră o propunere similară. Încă o dată s-a văzut efectul *Raportului Harghita-Covasna*, care-i lămurise pe cei mai mulți asupra politicii perfide a UDMR. În limbajul său colorat, "România Liberă" scria, la 20 noiembrie, că în momentul citirii propunerii celor 112, "bomba a picat" în Constituantă. A urmat o jumătate de oră foarte fierbinte, cu riscul chiar al unei încăierări. Stenograma reține: "*Din sală* - La vot: *Alexandru Bârlădeanu* - La vot, fără discuție (*vociferări din partea UDMR*). Să știți că dacă strigați, asta nu înseamnă că ați convins pe cineva. Dacă nu sunteți de acord să amânăm până la sfârșit discutarea acestui punct, îl voi supune la vot. *Din sală* - Da, la vot! *Alexandru Bârlădeanu* - Comisia are ceva de spus? *Antonie Iorgovan* - Nu! *Alexandru Bârlădeanu* - Nu. Eu întreb cine este pentru a se supune la vot această cerere pe care ați ascultat-o? Cine este împotriva? E clar! Majoritatea este pentru a se supune la vot. Deci, supunem la vot propunerea făcută de dl. Țurlea. Domnule Iorgovan, să supunem la vot ștergerea cuvântului "teritorial" sau "separatism teritorial"? *Din sală* - Numai "teritorial". *Alexandru Bârlădeanu* - Numai "teritorial". (*vociferări*) ...deci, numai "teritorial". Rog să intre în sală toți... Vă rog, au intrat toți? D-le Iorgovan, se atrage atenția că este o problemă de fond, nu de corelare. Se încalcă Regulamentul sau nu se încalcă? (*vociferări*) *Din sală* - Nu!" Președintele se arăta a fi depășit de situație. Într-un vacarm general, sare din nou la tribună Domokos Géza, apostrofând Adunarea că încalcă toate regulile; apoi devine amenințător „Este revoltător! Vă rog, în ultima clipă, după ce folosirea limbii materne a fost scoasă din două articole ale Constituției României, și să nu credeți că asta va rămâne fără urmări... (*vociferări*), fără urmări politice, morale în ce privește România. (*vociferări*) Acum, măcar în acest punct, unde atât de evident nu aveți dreptate, sunteți călăuziți de patimă, nu de rațiune, măcar acum gândiți-vă! Dacă veți accepta această schimbare, ne vom retrage din Parlament. (*vociferări*) ". De la balconul aulei, acolo unde stăteau senatorii, intervine Viorel Faur: "Datorită demersului făcut în public, datorită subminărilor permanente care s-au consumat în spațiul acestei Țări și în afara ei, nu putem accepta decât fără «teritorial» cuvântul «separatism». (*Aplauze. Se exclamă: Bravo!*)" Foarte emoționat, Luchin Milenco, reprezentant al sârbilor, croaților și carașovenilor, roagă Adunarea Constituantă să nu voteze eliminarea cuvântului "teritorial", formula rămasă putând fi interpretată abuziv. Discursul deputatului sârb, ca și cele ale altor minoritari, reflectau atingerea țelului propagandei UDMR; se inoculase deputaților minoritari ideea că, dacă se va elimina cuvântul "teritorial", atunci românii vor abuza și vor desființa școlile, teatrele, bisericile unde se foloseau limbile minorităților, cu toate că în Constituție erau destule prevederi de protecție. Antonie Iorgovan, președinte al Comisiei Constituționale, cere o întrunire a șefilor de partide; este întâmpinat cu

proteste vehemente; rumoare; se exclamă în cor: "Nu, nu!" Se știa că, la masa verde a interesului de partid, totul era posibil. În acel moment, cel mai în vârstă dintre deputați, Rene Radu Policrat, propune amânarea discuției pentru a doua zi. Era ora 21,30. Adunarea aprobă și, astfel, momentul prielnic pentru adoptarea propunerii s-a pierdut.

Caracterizând fidel sfârșitul zilei de 18 noiembrie, "Adevărul" din 20 noiembrie publica articolul *Noaptea care a zguduit Constituția*. Aprecia că "Atâta tensiune în Dealul Mitropoliei nu a mai fost, decât în ziua când minierii au invadat Parlamentul... În sală, pulsul a atins cota 200, moment în care pentru prima oară în istoria Constituantei președintele ședinței, Alexandru Bârlădeanu, a făcut uz de dreptul de a suspenda ședința, deoarece aleșii nației nu mai puteau fi stăpâniți". La rândul său, "Curierul Național" din aceeași zi relatează ședința sub titlul *Atmosferă incendiară*. Iar "Expres Magazin" din 27 noiembrie titra *"Cum era să falimenteze Adunarea Constituantă"*. (Și în provincie ecoul a fost foarte puternic: în "Ploieștii" din 4 decembrie, semnând "anonim", un romanist își intitula veninoasa relatare *Petre Țurlea dinamitează Constituanta*).

În noaptea de 18/19 noiembrie, de evoluția explozivă a lucrărilor Adunării Constituante a fost anunțat telefonic Ion Iliescu, aflat într-o vizită în Franța. Și președintele a trimis Adunării un *Apel*: "Ar fi păcat ca această muncă laborioasă, constructivă, să fie umbrită în finalul său de dezlănțuirea unor pasiuni de moment... Pozițiile sectare și extremiste... nu pot aduce decât daune, atât pe plan intern - prin alimentarea suspiciunilor și neîncrederii reciproce - cât și pe plan internațional". Textul era în mod clar inspirat de amenințările UDMR și de oportunismul unora dintre conducătorii FSN. Să acuzi de "poziții sectare și extremiste" majoritatea Constituantei care se pronunțase evident pentru propunerea lui Petre Țurlea, era o jignire a electoratului român. Din nou, peste capul Parlamentului își dădeau mâna foștii membri ai Comitetului Central al PCR, aflați după Revoluție în fruntea FSN, a UDMR, a Președinției Țării, a celor două Camere parlamentare. După lectura *Apelului*, se face o pauză de consultări, în care are loc o fierbinte ședință a Grupului parlamentar FSN - cel care, având majoritatea, putea și să decidă. Dan Marțian le explică deputaților sensul mesajului prezidențial - să nu se accepte propunerea celor 112. În replică Petre Țurlea: "Trei lucruri sunt clare: 1. UDMR nu va vota Constituția; 2. în orice condiții, propaganda antiromânească în Occident va continua; 3. Acțiunile maghiare împotriva Statului român nu se vor opri. Prin urmare, nu avem de ce să renunțăm". Ședința Grupului se termină, nedecis, și este reluată, la ora 15, în prezența, de data aceasta, a lui Petre Roman. Apropiatăii liderului FSN împiedică susținerea punctului de vedere al reprezentantului celor 112; Roman intervine: "Să-l lăsăm totuși. Este reprezentantul aripii radicale". Balanța se înclină din nou

spre formula antiudemeristă în momentul în care intervine în discuție senatorul Ion Predescu, și liderul FSN ridică ședința cu formula: "Deci, mergem cu suprimarea cuvântului «teritorial». Haideti în sală!" (De remarcat deosebirea la care se ajunsese astfel, între președintele Ion Iliescu și liderul național al partidului de guvernământ, Petre Roman. Cel din urmă a lăsat impresia că a fost constrâns la această poziție de majoritatea grupurilor parlamentare ale FSN; în realitate, începând cu mineriada din septembrie 1991, când primul ministru își pierduse postul, relațiile dintre cei doi se răciseră tot mai vizibil, fiind aproape ruptura definitivă din decembrie acel an; votul din Constituantă se voia folosit ca un moment de subliniere a independenței partidului de președintele Țării). Ședința Constituanței se reia la 16.50. Alexandru Bârlădeanu propune ca liderii grupurilor parlamentare să-și exprime părerea. "*Din sală - Să nu se continue discuția! (Gălăgie, zgomot, dorință exprimată cu glas tare de a nu se continua discuția)*". Totuși, dezbateră reîncepe, perindându-se la tribună Adrian Moțiu, Igmăr Bransch, Ștefan Cazimir, Tahsin Gemil, Nicolae Negoescu, Andrei Echim, Cornel Protopopescu, Varujan Vosganian, Mihai Carp, Ion Diaconescu, N.S. Dumitru, Alin Mihai Drugă, Milenco Luchin. Nici un reprezentant al UDMR, care văzând ostilitatea sălii față de ei, au preferat să-și apere cauza prin intermediul deputaților celorlalte minorități naționale, simpatizați de Adunare. Se produce o derută generală atunci când Ionel Roman cere eliminarea întregii sintagme "separatism teritorial" anunțând că vorbește în numele FSN, deși grupurile parlamentare ale acestuia hotărâseră altceva cu numai o oră înainte; vârfurile partidului se întruniseră în grabă și, fără a mai cere consimțământul deputaților și senatorilor FSN, se "orientaseră" în altă direcție. "*Alexandru Bârlădeanu - Domnilor, este evident că există două opinii opuse. (Rumoare în sală) Dacă nu mă lăsați să vorbesc, suspend ședința*". Dan Marțian cere să se revină numai asupra unor retușuri stilistico-redacționale, și să nu se mai pună la vot propunerea celor 112. Marian Enache se opune: era clar, de aici, că deși era lider al Grupului parlamentar FSN din Camera Deputaților, nu fusese consultat de cei din jurul lui Dan Marțian, care exprimau dorința președintelui Iliescu. Ședința este iar suspendată. Se fac presiuni, individuale, asupra parlamentarilor FSN, ajungându-se chiar la injurii; mulți nu știu ce să mai creadă. La reluare, Marian Enache, convertit în pauză, în numele "majorității FSN" (deși nu luase acceptul acesteia), cere să nu se mai supună la vot chestiunea de fond. Reprezentanții PUNR părăsesc sala în semn de protest, greșeală determinată de Ioan Gavra care slăbește partida națională. În deruta care s-a produs, mulți neînțelegând bine ce se supune la vot, propunerea lui Marian Enache este acceptată. Încercarea celor 112 eșuase. UDMR-ul, cu ajutorul vechilor demnitari comuniști ajunși în fruntea FSN, avusese succes împotriva interesului național românesc. Exactă relatarea Rodicăi Ciobanu, în

"Azi" din 22 noiembrie 1991: "În lojile senatorilor își face apariția agitat dl. Dan Iosif. El îi anunță că s-a revenit asupra hotărârii, că textul trebuie să rămână așa cum a fost: «Pierdem minoritățile. PUNR-ul vrea să scoată castanele din foc cu mâna noastră!» Imediat, deputatul Ionel Roman ia cuvântul în acest sens și nimeni nu mai înțelege nimic. Rumoarea se transformă în vacarm și dl. Alexandru Bârlădeanu suspendă ședința... Dl. Petre Roman... încuviințează schimbarea unei decizii luate abia cu o oră în urmă. Argumentul numărul 1 al întorsăturii e « ce va zice Europa dacă o Constituție democrată va fi adoptată fără votul minorităților? Va mai sosi sprijinul financiar pentru Guvernul Stolojan?» Frontul e prins la mijloc și obosit... PUNR-ul se simte trădat și părăsește sala. Senatorii FSN sunt dezamăgiți și mulți votează altfel decât le-a dictat «consensul». «Asta-i o victorie politică obținută prin umilița noastră, spune cineva. Așa ceva nu se face.» Frontul care a avut o după amiază dramatică... se gândește dacă unele minorități pot fi cu adevărat câștigate. Cum vor judeca românii ardeleni atitudinea sa din seara zilei de 19 noiembrie? Nu-i vor acuza cel puțin de inconsecvență? Și cine poate să judece dacă victoria e victorie sau înfrângere?" Pentru interesul țării a fost, cu siguranță o înfrângere. Toate cele trei previziuni ale deputatului Petre Țurlea s-au îndeplinit: UDMR nu a votat Constituția; propaganda antiromânească dusă de acesta în Occident a continuat, amplificându-se mereu; acțiunile liderilor maghiari, în interiorul Țării, împotriva Statului național unitar român au continuat, înmulțindu-se. Totuși, insuccesul Partidei Naționale a avut și o urmare pozitivă: înaintea acestor dezbateri furtunoase, jumătate dintre deputații minorităților naționale altele decât cea maghiară afirmău că nu vor vota Constituția; satisfăcuți de păstrarea sintagmei "separatism teritorial", și-au schimbat opțiunea, astfel încât singurii care nu au votat Legea fundamentală (dintre minoritari) au rămas maghiarii - oricât li s-ar fi dat, ei tot împotriva ar fi votat, opunându-se nu doar Constituției, ci însăși existenței Statului Român (Ironia sorții a făcut ca, la votul final al Constituției, pe 21 noiembrie 1991 - "Monitorul Oficial", an II, partea a II-a, nr.41 din 22 noiembrie 1991 - să-i revină reprezentantului UDMR, secretar al Camerei Deputaților, Mádáras Lazar, sarcina de a-i îndruma pe parlamentari unde să-și pună semnătura. Conform alfabetului, Romulus Vulpescu a semnat ultimul, în favoarea Constituției, moment în care "întreaga sală se ridică în picioare. Aplauze puternice, prelungite, urale" (după cum consemna stenograma).

Referendumul din 8 decembrie 1991 va consimți Constituția; UDMR-ul dădea directive să se voteze împotriva ei. La fel vor face și partidele românești PNȚCD și PNL. Voturi favorabile 77,3%; nefavorabile 20,49%; anulate 2,3%.

UDMR a fost și în legislatura 1992 - 1996 deplin constantă în urmărirea țelurilor pe care și le propusese încă de la formare. A devenit însă, mult mai abilă; și-a concentrat o mare parte a activității în Occident, de unde dorea să obțină sprijin, și unde discursul antiromânesc al reprezentanților săi era mult mai dur decât cel din Țară. Pentru uzul presei și al opiniei publice românești, s-a lansat ideea existenței a două curente în UDMR: "duri" în frunte cu Tökés László și "moderații" în frunte cu Markó Béla, noul președinte al Uniunii. În realitate, între cele două nu era nici o deosebire în ceea ce privește țelul urmărit - distrugerea Statului român; doar limbajul diferea, uneori, episcopului plăcându-i excesele.

De data aceasta în Parlament Partida Națională era mai puternică, în Legislativ intrând și reprezentanți ai PRM, președintele acestuia Corneliu Vadim Tudor, devenind principalul purtător de cuvânt al ei în Senat. În ambele Camere UDMR-ul va avea de înfruntat o opoziție puternică, adesea pierzând bătăliile. A avut, însă, și unele succese, obținute cu sprijinul unora dintre conducătorii partidului de guvernământ (vechiul FSN a cărui principală parte s-a reorganizat în 1992 sub numele de FDSN, apoi PDSR) și cu sprijinul interesat electoral al partidelor din Opoziție (PNȚCD, PNL - cu toate aripile sale, PSDR, FSN-Roman transformat în PD).

Prima ieșire majoră la rampă a UDMR, după alegerile parlamentare din 1992, a fost legată de numirea noilor prefecti în județele Harghita și Covasna, acțiune întârziată excesiv de Guvernul Nicolae Văcăroiu din cauza presiunilor ce se făceau asupra sa. În aceste județe, UDMR susținea că este obligatoriu ca prefectii să fie maghiari, datorită compoziției demografice, iar Guvernul nu îndrăznea să facă altfel, deși avea tot dreptul să o facă. În general în relația cu partidul minorității maghiare, atât Executivul, cât și partidul de guvernământ s-au manifestat șovăitor. De multe ori s-au acceptat tacit chiar încălcări ale legii din partea cetățenilor de naționalitate maghiară; s-a încercat să li se creeze acestora un statut privilegiat, printr-o lege a minorităților care ar fi inclus și drepturi speciale; s-a acceptat ambiguitatea Statutului UDMR - și partid politic și asociație culturală, putând astfel să fie subvenționat de două ori de la Bugetul de Stat etc.

După trei luni de la numirea Guvernului, toți prefectii din Țară fuseseră instalați, cu excepția celor din Harghita și Covasna, spre profunda nemulțumire a populației românești de acolo. Până la urmă, presat de reprezentanții Partidei Naționale din Parlament - intrau aici PRM, PUNR și un număr apreciabil de deputați și senatori ai FDSN - Octav Cozmâncă, șeful Departamentului Administrației Publice, a îndrăznit să numească prefecti români: Adrian Vlad Cășuneanu la Covasna și Ioan Voșloban la Harghita; amândoi erau născuți în cele două județe și lucrau în acestea. Vor fi dublați cu subprefecti maghiari, care, în practică erau reprezentanți ai UDMR. Mai ales la Sfântu Gheorghe protestele disperate ale UDMR au fost ample: piața din fața Prefecturii a fost mai multe zile umplută cu maghiari aduși cu autobuzele din

satele învecinate, înarmați cu lozinci antiromânești și ciomege de diverse mărimi; se încerca, astfel, impunerea "voinței poporului". Presa centrală a văzut posibilitatea unor știri bombă și a trimis la fața locului o mulțime de ziaristi. Toți se înghesuiau în biroul prefectului Cășuneanu, birou aflat la etajul I al clădirii Prefecturii, cu ferestrele spre piață. Afară, tensiunea, alimentată de agitatori bine instruiți, creștea de la un moment la altul. Se scanda: "Murim, luptăm, prefect maghiar apărăm!" Neinspirat, unul din fotoreporteri a încercat să iasă pe terasă pentru a immortaliza scena, dând perdeaua la o parte; crezând că este noul prefect, mulțimea furioasă a început să huiduie cu o violență sălbatică. Ziaristii au îngălbenit, aducându-și aminte de isprăvile ungarilor la Târgu Mureș în martie 1990; o tânără ziaristă a întrebat înspăimântată: "Noi pe unde ieșim de aici?" Prefectul i-a răspuns: "Draga mea, ieșim pe poarta Istoriei!" Ideea nu i-a încântat pe ziaristi și, folosind o ușă din spatele clădirii, au fugit; cei câțiva rămași erau localnici. S-a nimerit ca cei doi prefecti numiți să fie juriști buni și buni români. Au reușit, cu toată permanenta ostilitate a UDMR, să mențină stabilitatea în Harghita și Covasna și, măcar în linii mari, să asigure aplicarea legilor. Tocmai datorită acestor calități, peste un an, la Covasna lozincă "Nu vrem prefect român!" a fost înlocuită cu una nouă: "Nu-l vrem pe Cășuneanu prefect!" Putea fi și român, dar unul slab!

Dintre legile adoptate în legislatura 1992-1996, câteva au "beneficiat" de opoziția înverșunată a UDMR, uneori, disputa în jurul lor fiind mutată și în străinătate și producând mai mult rău imaginii României.

LEGEA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI. La sfârșitul legislaturii precedente, în 1992, proiectul Legii fusese definitivat de Comisia de învățământ din Camera Deputaților, dar calcule politice - legate de dorința unor partide românești de a nu supăra UDMR-ul ale cărui voturi în alegerile prezidențiale sperau să le atragă și de a nu supăra nici electoratul român din Transilvania - au dus la amânarea dezbaterilor în plenul Camerei. După alegeri, noua Comisie a reluat discuția asupra fiecărui articol, astfel încât Legea va fi finalizată abia în 1995. Cel mai controversat a fost capitolul privind învățământul în limbile minorităților naționale. UDMR și-a adus patru reprezentanți în Comisie, înaintând mereu noi amendamente; dacă erau respinse, alt deputat maghiar, săptămâna următoare, le propunea din nou. În principal se urmărea crearea unui sistem de învățământ în limba maghiară total separat, de la grădiniță până la universitate, un fel de stat în stat. Tonul îl va da Nagy Benedect, care, la 9 februarie 1994, va declara tranșant: "Pentru copilul maghiar, învățarea limbii române este ca o traumă. Dacă îl obligăm, poate percepe învățarea limbii române ca un blestem!" Se cerea înlocuirea sintagmei "obligativitatea însușirii limbii române" cu "obligativitatea studiului limbii române"; așadar, "studiau", dar își "însușeau" limba română numai dacă vroiau, deși aceasta era limba oficială a Statului. Până și aparent mărunta problemă a titulaturii unei discipline școlare a trezit mari proteste: *Istoria Românilor* sau *Istoria României*? Disputele au atins apogeul la capitolul XII. În sânul PDSR se

formaseră două tabere. Una conservatoare și oportunistă în raport cu cererile UDMR, condusă de Dan Marțian; alta reformatoare și ostilă pretențiilor cu totul excesive ale maghiarilor, condusă de ministrul învățământului, Liviu Maior. Nici măcar președintele Iliescu, cel care în dese rânduri a arbitrat diferendul, nu a putut să împace cele două tabere. Vice-președintele Camerei amână de mai multe ori începerea dezbaterii la capitolul XII. Pe 16 iunie 1994, toți parlamentarii PDSR sunt chemați la Cotroceni. Întâlnirea a rămas în "coadă de pește", Liviu Maior fiind ferm, chiar dacă i s-a fluturat în față posibila supărare a Europei: "Să știți, domnule președinte - spuse acesta - că pe noi nu ne-a ales Consiliul European, ci ne-au ales românii!". Ferm s-a exprimat și Petru Tănase, președinte al Comisiei juridice: "Nu trebuie să cedăm. E un șantaj cu Europa. Ne cer azi un deget și mâine toată mâna". Pentru amendamentele UDMR s-au anunțat cei câțiva apropiați ai lui Dan Marțian Aceștia nu au renunțat la luptă nici după înfrângerea suferită la Cotroceni. Pe 22 iunie, Dan Marțian iese la tribună, propunând acceptarea predării geografiei și educației cetățenești în limba maghiara, rămânând numai istoria în limba română. Și, a trecut la un adevărat atac deschis la adresa Comisiei de specialitate, care-i respinsese toate amendamentele, acuzând-o că nu înțelege minoritățile și că le privește ca pe un "balast". Discursul planturos a fost întâmpinat de majoritatea deputaților cu ostilitate, stenograma înregistrând: "Vociferări", "Murmure în sală, gălăgie, vociferări", "Gălăgie" și, în final "Vociferări și strigăte în sală".

În practică, tocmai faptul că nu învățau suficient în școală limba română le crea mari greutăți copiilor maghiari în integrarea în societate. Cercetările făcute de Ministerul Învățământului în 1992 în județele Harghita și Covasna duseseră la concluzia că elevii maghiari în mare majoritate, nu știau să spună corect nici "bună ziua". Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului, la care România aderase, în articolul 5 menționa: "Drepturile membrilor minorităților naționale de a desfășura activități educative care să le fie proprii, nu trebuie să fie exercitate într-o manieră care să-i împiedice să înțeleagă limba ansamblului colectivității - limba oficială a Statului." Așadar, cunoașterea limbii oficiale este un drept al fiecărui cetățean și de materializarea acestui drept depind șansele minoritarilor de a se încadra în Stat. În finalul unui material elaborat de Ministerul Afacerilor Externe al României la 3 iunie 1994, se menționa: "În concluzie, conținutul proiectului Legii învățământului, chiar în varianta obligativității desfășurării învățământului tehnic, economic, agricol, juridic și medical în limba română se racordează perfect la standardele internaționale europene existente în acest domeniu. "Aceeși concluzie o cuprindea și un document al Ministerului Învățământului.

O coaliție din PRM, PUNR și majoritatea deputaților PDSR a impus o formă normală a capitolului XII, și votarea finală a Legii. După vot, în numele UDMR, Iuliu Vida constata „cu amărăciune și indignare” că Legea învățământului era "absolut inacceptabilă pentru comunitatea maghiară... Ea consfințește o evidentă și incalificabilă discriminare la adresa minorităților naționale din România și totodată o încălcare gravă a Constituției". Acuza "iresponsabilitatea coaliției majoritare... Partidul de guvernământ, în mod vizibil, este prizonierul unor forțe politice extremiste". Amenința că "Legea va destabiliza societatea românească" și că UDMR se va gândi să se retragă din Parlament. Discursul violent și arogant l-a deranjat chiar și pe Dan Marțian, a cărui replică a fost apreciată și de aceia care nu-i stătuseră alături în timpul dezbaterilor. Din partea PRM, Cristian Popovici va apăra Legea. La fel, din partea PUNR, Valeriu Tabără. În schimb, George Crin Laurențiu Antonescu, în numele Partidului Liberal '93, arunca o filipică: "Adoptând Legea învățământului, Majoritatea din Cameră nu este decât consecventă în politica de diversiune, de incitare chiar la tensiuni sociale, inclusiv tensiuni interetnice..., la o politică consecventă de împotrivire la reformă". Surpriza a venit din partea PD (FSN), prin Gheorghe Tarna, care anunța că grupul respectiv va vota "fără rețineri Legea", anunț primit cu aplauze prelungite. Mitică Bălăeț (PSM) motiva votul favorabil al partidului său. Varujan Vosganian (minoritățile naționale) și Smaranda Dobrescu (PSDR), anunțau existența în grupurile respective a unor păreri diferite; ca urmare, fiecare va vota cum va crede. Așa a trecut Legea, cu 206 voturi pentru. ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an V, nr. 149 din 2 iulie 1994.)

Cum se aștepta, reacția UDMR a venit imediat : după insuccesul din Cameră și-a mutat protestul în stradă, anunțând un boicot școlar - conform hotărârii Consiliului Reprezentanților UDMR întrunit la Cluj-Napoca pe 6 iulie 1994. Se afirma răspicat: „Proiectul adoptat de Camera Deputaților are un caracter antidemocratic, marcat de tendințe centraliste și reprezentând chiar un pas înapoi față de legislația ceașistă în materie" și "relevă o tendință de asimilare a identităților naționale maghiare". Se hotărau chiar forme de protest mergând până la "nesupunere civică, urmând a stabili strategia unui *sistem propriu de învățământ* de la grădiniță până la universitate". (Întregul text în "Tineretul Liber" din 13 iulie 1994.) Traducând în practică amenințarea, în toamna lui 1994 orașele transilvănene au fost bântuite de fel de fel de manifestații ale maghiarilor; erau scoși de la cursuri chiar copiii de clasa I, copii care, aflând ei de prevederile Legii învățământului, își arătau spontan indignarea! Dezbaterile din Senat vor dura și ele un an, iar textele divergente vor fi mediate de cele două Camere pe 28 iunie 1995. ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an VI, nr. 138 din 7 iulie 1995). La acest moment, în semn de protest, UDMR-ul a lipsit, după ce făcuse presiuni infructuase de ultimă oră la Cotroceni și chemase să intervină diverse organisme europene. Gyula Horn îi

telefonase lui Ion Iliescu, pentru același subiect. Iar imediat după adoptarea Legii, UDMR va sesiza Curtea Constituțională. Aceasta constată, însă, pe 18 iulie 1995, netemeinicia plângerii. Ultima încercare de a bloca Legea a fost intervenția pe lângă președintele României pentru a nu o promulga. Pe 8 iulie toți parlamentarii UDMR, 39, au descins în forță, încruntați și aroganți la Cotroceni. Dezbateră, în prezența presei, a fost foarte aprinsă. I s-au înaintat lui Ion Iliescu patru cereri ultimative: 1. examenul de admitere în facultăți să fie în limba maternă; 2. instruirea în învățământul postliceal, tehnic și profesional, la toate materiile, să se facă în limba maternă; 3. Istoria românilor și Geografia României să se studieze în limba maternă, după manuale speciale pentru elevii minoritari; 4. Ministerul învățământului să fie obligat, la cererea persoanelor interesate, să organizeze în universități secții și grupe de predare în limba maternă. Pentru prima dată foarte ferm față de pretențiile maghiare, Ion Iliescu i-a cerut lui Márko Béla să spună clar ce urmărește prin apelurile la nesupunere civică și a calificat declarația lui Tökés László - care spusese că va fi un nou Târgu Mureș din 1990 - ca „incalificabilă, inadmisibilă, impardonabilă”. Apoi a demonstrat pe text că Legea învățământului este mai generoasă chiar decât standardele internaționale în materie. Totuși, încăpățânați și iraționali, liderii UDMR nu au acceptat nimic, deși întâlnirea în loc de o oră cât fusese programată, s-a prelungit până la două ore și jumătate. La ieșirea din Cotroceni, furios, cu figura sa clasică de grof ungar, Verestoy Attila anunța mitinguri, marșuri, pichete în școli, greve etc, pentru toamnă. („Adevărul” din 10 iulie). Președintele Iliescu a dat prilej românilor să-l aprecieze: nu s-a lăsat intimidat, *Comunicatul* publicat după întâlnire fiind fără echivocurile cu care obișnuise opinia publică: eticheta cererile UDMR ca vizând "instituirea separatismului în cadrul învățământului românesc și izolarea tinerilor români de etnie maghiară"; chema la adoptarea unei atitudini responsabile. La 24 iulie 1995 va promulga Legea învățământului și, într-o conferință de presă, răspunzând la întrebarea unui ziarist privind poziția Președinției în cazul că se vor declanșa acțiunile de nesupunere civică anunțate de UDMR, a răspuns: "Am avertizat conducerea UDMR că își asumă o mare răspundere politică... Dacă nu, există și o Lege a ordinii publice." Iar „Ungaria nu are a ne da lecții în acest sens. Acolo, românii minoritari învață limba maternă ca limbă străină în școală”. ("Adevărul" din 25 iulie 1995). A fost unul din puținele momente când Ion Iliescu a dovedit fermitatea necesară în apărarea intereselor Poporului Român.

"Comisia de criză" formată de Consiliul Reprezentanților UDMR hotărâse ca, în caz de nereușită a intervenției pe lângă Ion Iliescu, să fie declanșată acțiunea de nesupunere civică, primul pas fiind organizarea unui pichet de grevă chiar în poarta Cotrocenilor, imediat după întrevvedere; concomitent trebuiau declanșate acțiuni în Transilvania. Dar acțiunile de protest vor fi amânate pentru toamnă, conform anunțului lui Verestoy Attila;

motivul - elevii erau în vacanță. Cu toată această amânare, prima manifestare va avea loc pe 11 august. Grăbită să se evidențieze, Filiala Covasna a UDMR a adunat vreo sută de elevi în parcul central din Sfântu Gheorghe; în fața firavei adunări s-au prezentat, plini de importanță, Orbán Árpád, președinte al Consiliului Județean Covasna, Pușcaș Balint, președinte al UDMR Covasna, senatorul Kozsokar Gábor și deputatul Zsigmond László. Abia începuseră discursurile și s-a declanșat o ploaie aprigă, care a împrăștiat repede adunarea. Astfel, începutul "nesupunerii civice" a avut o puternică notă de ridicol. Cum, însă, simțul ridicolului nu-l aveau conducătorii UDMR, a fost organizată și o caravană ciclistă cu destinația Strasbourg, care a plecat din Cluj-Napoca pe 10 septembrie după ce, în ziua precedentă fusese binecuvântată în Catedrala "Sfântul Mihail". Cicliștii duceau Adunării Parlamentare a Consiliului Europei proiectul Legii învățământului alcătuit de UDMR și semnat de 492.000 de etnici maghiari. Va fi publicat și un document intitulat *Ce doresc maghiarii*. Printre altele, doreau "un sistem de școli independent, de la grădiniță până la universitate". ("Adevărul" din 24 august 1995). La 2 septembrie; la Odorhei, s-a desfășurat "Forumul civic maghiar"; cu autobuzele, au fost aduși oameni din mai multe județe, în total 3-4.000. A apărut și nelipsita "Duna TV", care a transmis indirect, "ca să vadă Europa", indignarea maghiarilor și nedreptatea care li se face. De-a dreptul disperat, Markó Béla striga în microfon: "Permanența noastră este în pericol. Legea învățământului vizează asimilarea și dispariția noastră națională". Iar proclamația adoptată era amenințătoare: "Nu vom permite nimănui să ciuntească și să distrugă limba maghiară"! În finalul Proclamației era indicat și țelul suprem urmărit - separarea totală de Statul român: "Să ni se permită să decidem noi în ce limbă, în ce instituții și ce materii vor învăța copiii noștri". În noiembrie, UDMR-ul va da ordin cetățenilor de origine maghiară să poarte brasarde în semn de protest, steaguri albe și să se facă lanțuri umane în jurul școlilor; în fruntea acțiunii aceiași plini de importanță și ridicoli șefi ai Organizației UDMR Covasna. ("Adevărul" din 17 noiembrie 1995). Pe 6 decembrie, la Sfântu Gheorghe aproximativ 3.000 elevi maghiari (inclusiv de la grădinițe și clasele primare) au făcut un spectacol cu strigături în fața Prefecturii. Iar liderii UDMR din Cluj-Napoca (în frunte cu Málnós Lajos) au declarat că sunt în greva foamei. Primarul municipiului, Gheorghe Funar, va spune: "Fac greva foamei între mese". Astfel, îndeplinindu-se planul anual la proteste; "nesupunerea civică" va înceta pe 12 decembrie.

Țipetele disperate ale UDMR au fost ascultate cu interes mai întâi de către Guvernul de la Budapesta, care, de altfel, le și dirija; prin televiziune și prin diplomația budapestană, protestele erau dramatizate și prezentate Occidentului. Conducerea Ungariei și-a permis să facă presiuni asupra conducerii Statului român, amestecându-se cu impertinență în treburile lui interne. Pe 15 iunie 1995, Gyula Horn, primul ministru maghiar, i-a telefonat

lui Ion Iliescu; își exprima "îngrijorarea" față de textul adoptat la Legea învățământului; cerea imperativ modificarea acestuia. În aceeași lună, Márko Béla a adresat o scrisoare Reuniunii șefilor de state din țările membre ale Uniunii Europene, ce avea loc la Cannes; ținta era tot Legea învățământului. Concomitent, zece dintre conducătorii bisericilor maghiare din Transilvania au trimis o scrisoare președintelui și secretarului general al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, anunțând că Legea învățământului este inacceptabilă; cereau să fie primiți în audiență pentru a-și detalia plângerile. ("Adevărul" din 29 iunie 1995). Traian Chebeleu, purtător de cuvânt al Președinției, aprecia că scrisorile reprezintă "un gest de reclamație externă al cărui caracter descalificant este accentuat". ("Cronica Română" din 30 iunie).

Astfel bombardate cu minciuni, unele instituții internaționale s-au lăsat înșelate de țipetele isterice ale UDMR. Pe 13 iulie 1995, se adoptă chiar o Rezoluție a Parlamentului European asupra protecției drepturilor minorităților naționale și a drepturilor omului în România, la inițiativa lui Otto de Habsburg; majoritatea criticilor se refereau la Legea învățământului. Pentru gradul de cunoaștere a realității din partea celor care au votat, edificatoare era emisiunea din 18 iulie a postului de radio BBC: unul dintre inițiatorii Rezoluției, Christoph Werner Konrat, a fost întrebat de redactor ce părere are despre recenta Lege a învățământului din România; cel întrebat a răspuns că nu poate emite judecăți, deoarece nu citise Legea. Așadar, semnase un protest împotriva unui document pe care nu-l citise. Guvernul de la București s-a trezit cam târziu, având inițiativa traducerii Legii și transmiterii ei în Occident. Iar ministrul învățământului, Liviu Maior, s-a adresat personal lui Martinez, Federico Mayor și Van der Stöel, pentru a le prezenta Legea. ("Cronica Română" din 7 iulie.) În toamna lui 1995, comisarul european pentru minoritățile naționale, Max Van der Stoel, a venit în România să constate dacă plângerile UDMR sunt întemeiate. Documentându-se, comisarul a tras concluzia că Legea învățământului corespunde pe deplin standardelor internaționale ("Adevărul" din 30 august și 3 septembrie.) Va reveni pe aceeași temă în ianuarie 1996, concluziile fiind aceleași ca în septembrie. Aceste aprecieri pozitive i-au surprins atât de mult pe liderii UDMR, încât nici nu au vrut să accepte că ar fi adevărate. Uniunea Cadrelor Didactice Maghiare a comunicat că, după părerea ei, presa a inventat declarațiile favorabile. (Comunicat făcut după Adunarea generală a Uniunii ținută la Centrul "Teleki" din Sovata, 30 ianuarie 1996.) UDMR-ul s-a arătat, în timpul legislaturii 1992 - 1996, foarte interesat de Legea nr. 75/1994, privind arborarea drapelului României, intonarea imnului național și folosirea sigiliilor cu stema României; de asemenea, legat de aceasta, modificările propuse în Codul Penal. Legea 75/1994 nu avea regim sancționator și, ca urmare, nu era respectată, în mod provocator steagurile Ungariei fiind fluturate în întreaga Transilvanie iar Imnul Ungariei fiind intonat în public în toate ocaziile - deși Legea interzicea

asemenea fapte. De foarte multe ori, la tribuna Senatului și a Camerei deputaților, mai ales reprezentanți PRM și ai PUNR, au cerut organelor Statului să ia măsuri pentru aplicarea prevederilor legale; de fiecare dată li s-a răspuns că nu se pot lua asemenea măsuri, pentru că Legea nu are regim sancționator. Faptele ilegale ale minoritarilor maghiari erau atât de ostentativ antiromânești, încât i-au determinat chiar și pe unii aliați tradiționali ai UDMR să protesteze. Un astfel de moment s-a petrecut în Camera Deputaților la 30 mai 1995, în contextul unei discuții furtunoase determinată de manifestările antistatale ce avuseseră loc la Congresul al IV-lea al UDMR și a unei replici zeflemisitoare dată de Bárányi Francisc celor care protestaseră împotriva acestor manifestări. Gavril Dejeu (PNȚCD), provocând surpriza și indignarea parlamentarilor maghiari, declara ferm: "Arborarea drapelului unei țări străine, în contextul în care, potrivit legislației noastre nu se impune, este o încălcare a legii. Se face acest lucru de mai multă vreme, este tolerat de mai multă vreme; el nu numai că are o semnificație politică specială, dar este de natură să întrețină în mod activ în societatea românească această stare de încordare și de zăbanie. Este un afront, pentru că noi avem următorul text în Constituție, de șase cuvinte: Fidelitatea față de Țară este sacră. Și fidelitatea se adresează, potrivit art. 4 din Constituție, tuturor cetățenilor acestei Țări. În calitate de cetățeni ai Țării, trebuie să-i respectăm simbolurile și semnificațiile. Unele dintre simboluri sunt imnul și drapelul Țării. Nu se poate, în calitate de cetățean al Țării, să trădezi aceste valori." Afrontul la adresa României era atât de evident, încât chiar și veșnicul apărător al acțiunilor UDMR-ului, deputatul Șerban Rădulescu-Zoner (PL '93) s-a arătat indignat: "Protestez față de faptul că... UDMR-ul a acceptat să fie arborat, în România, la acest Congres, tricolorul unui stat străin, respectiv al Ungariei, și că au cântat Imnul maghiar." ("Monitorul Oficial", an VI, partea a II-a, nr. 104 din 9 iunie 1995.) Nici chiar acei oameni politici români care erau aliați cu partidul minorității maghiare nu mai puteau să se facă a nu vedea că fluturarea steagului Ungariei și intonarea Imnului național al acesteia reprezentau o aspirație către un țel ce nu putea fi atins decât prin disoluția Statului român.

Propunerea introducerii în Codul Penal a regimului sancționator la Legea 75/1994, a fost făcută de mai multe ori: toamna lui 1994, toamna lui 1995, primăvara lui 1996. Un prim succes s-a obținut la 9 septembrie 1994. Imediat, UDMR-ul a ieșit la atac: Székely Ervin, Tökay György, Borbély László afirmau furioși că se *lezează* drepturile minorității maghiare, se încalcă spiritul european, actele internaționale adoptate de România și câte și mai câte. Furia celor trei se revărsase numai după ce au constatat că ajunsese în aula din Dealul Mitropoliei echipa de la Duna TV din Budapesta; în noaptea respectivă, toată Europa a aflat cât de asupriți sunt maghiarii din România, ce nedreptăți li se fac. Un intens lobby s-a făcut și pe căi diplomatice. Rezultatul a fost apariția unor presiuni internaționale, care, în contextul discuțiilor pentru

Tratatul cu Ungaria, au făcut ca majoritatea parlamentarilor să cedeze. Încununarea acestor presiuni a venit din partea Statului care se consideră cel mai democrat, SUA, printr-o scrisoare deschisă a Ambasadei respective la București (procedeu nediplomatic și nepolitic), în mai 1995. Se afirma că prin regimul sancționar s-ar încălca libertatea de exprimare a individului, și scrisoarea se termina cu a amenințare deschisă, menționându-se "efectul pe care o asemenea legislație îl va avea asupra României în străinătate". Mai mult, în semn de profund dispreț, ambasadorul Alfred Moses nici nu semna el scrisoarea, ci l-a delegat pentru aceasta pe un obscur funcționar al Ambasadei, Jonathan B. Ricket. Era o absolută noutate în analele diplomatice trimiterea acestei scrisori lui Adrian Năstase, președinte al Camerei Deputaților, *prin presă*. Protestul față de această înjosire a României, prezentat de Petre Țurlea la tribuna Camerei, a fost repede urmat, pentru a atenua efectul, de intervenția lui Dan Marțian. În raport cu aceste presiuni internaționale, unii reprezentanți ai PDSR au dat dovadă de un desăvârșit și condamnabil oportunism; apogeul a fost atins de ministrul Justiției Ion Predescu. Acesta, pe 16 septembrie 1996, declara la tribuna Parlamentului: „Nu putem accepta în ruptul capului așa ceva [eliminarea regimului sancționar la Legea 75/1994] pentru că s-ar crea o situație de stat în stat". A doua zi dimineața, același ministru declara, tot la aceeași tribună, că este de acord cu eliminarea. Se schimbase cu 180 grade peste noapte! (Vezi și "Cotidianul" din 18 septembrie 1996.) Până la urmă, Codul Penal nu va cuprinde regimul sancționar la Legea 75/1994.

Avatarurile textului respectiv din Codul Penal au făcut ca, în 1995, un grup de 50 deputați să alcătuiască un proiect de lege special (inițiator Petre Țurlea). Nu va fi aprobat. În aceste condiții, chiar UDMR-ul a înaintat un proiect de lege, în septembrie 1995, conform căruia drapelele altor state să poată fi arborate de teritoriul României fără nici o îngrădire și, de asemenea, imnurile altor state să poată fi intonate fără restricție. Proiectul va rămâne pe ordinea de zi a Camerei Deputaților și în legislatura următoare. Iar în preajma alegerilor din 1996, pentru a-și apropia UDMR-ul, PNȚCD a făcut un nou gest de bunăvoință față de aceasta: prin Vasile Lupu a cerut eliminarea din Codul Penal și a textului care pedepsea defăimarea Țării și a Națiunii ("Cronica Română" din 18 septembrie 1996.)

Era de așteptat ca la LEGEA PARTIDELOR POLITICE dezbaterile să fie îndelungate, reprezentanții Partidei Naționale luptându-se cu cei ai UDMR în jurul ideii alcătuirii partidelor și pe criterii etnice.

La 27 septembrie 1995, Anghel Stanciu (PRM) făcea un amendament: "Nu pot funcționa partide constituie pe criterii etnice". Petre Țurlea (independent) aduce argumente: 1. În practică, partidul constituit pe criterii etnice este un partid totalitar, 2. Singurul criteriu pentru formarea partidelor, derivând chiar din titulatura Legii, este cel politic. A ieșit, însă, la tribună

reprezentantul grupului Dan Marțian din PDSR, Ilie Nica, opunându-se cu înverșunare amendamentului, afirmând că îi reprezintă pe toți parlamentarii partidului respectiv, deși în realitate mulți din aceștia erau fermi atașați Partidei Naționale. I s-a alăturat UDMR-ul. ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an VI, nr. 189 din 6 noiembrie 1995.) În pauză, la cererea lui Silviu Șormâcu (PSM) se întrunesc liderii grupurilor parlamentare, fără a se înțelege. Grupul parlamentar al PDSR se întrunește și el, cei mai mulți condamnând poziția expusă, în numele Grupului, de Ilie Nica. În aceste condiții, amendamentul PRM ar fi trecut cu siguranță. De aceea, conducerea PDSR a ales, ca întotdeauna în asemenea situații, amânarea.

În iarna lui 1996, în jurul acestui proiect de lege atmosfera devenea tot mai încărcată. Asupra parlamentarilor se făceau multiple presiuni din interiorul Țării: la 1 februarie, Frunda György amenința cu apelul la Curtea Constituțională; grupul Dan Marțian din PDSR îi prelucra pe rând pe deputații și senatorii partidului, care acceptaseră în vară amendamentul PRM; aceluiași li se trimiteau apeluri "la rațiune" dinspre Cotroceni, Ion Iliescu fiind interesat să nu ofere un motiv în plus electoratului maghiar pentru a se cantona în tabăra Convenției Democratice la alegerile prezidențiale din toamnă. Determinante au fost, însă, intervențiile externe, la care, de altfel, au făcut trimitere toți cei interesați dintre liderii politici de la București. La 5 martie 1996, Camera Deputaților a adoptat Raportul de mediere cu Senatul, rămânând de rezolvat la ședința comună a celor două Camere, numai două articole: articolul 1, care definește partidele politice și articolul 2 care, în varianta Senatului, interzicea partidele etnice (ideea avusese câștig de cauză la Senat datorită senatorilor PRM, PUNR și a unora din PDSR). Toată lumea aflase că liderii PDSR ajunseseră la înțelegere cu cei ai UDMR, hotărând să impună acceptarea partidelor pe criterii etnice. UDMR-ul nici măcar nu și-a arătat recunoștința pentru că partenerii de înțelegere au părăsit interesul național românesc; din contră, cu profund dispreț, deputatul Nemenyi József Nándor declara presei că cedarea la care ajunsesse principalul partid de guvernământ se datora "crizei adânci traversate actualmente de România" și "dorinței de supraviețuire a actualei puteri". ("Curierul Național" din 6 martie 1996). Pe 19 martie 1996 ultimul act al votării Legii partidelor politice. PRM, prin Iuliu Furo, PUNR, prin Adrian Moțiu, au susținut interzicerea partidelor etnice. Același lucru îl face, în numele majorității parlamentarilor independenți (numărul acestora se mărise considerabil, dar dintre ei erau și unii care nu aveau nici o legătură cu Partida Națională), Petre Țurlea: „Partidele etnice nu sunt democratice, ele sunt rasiste prin însăși definiția lor. Constituția interzice discriminarea pe considerente etnice, de rasă. De aceea, partidul etnic este neconstituțional. Înțeleg, pe de altă parte, de ce unii senatori și deputați au acceptat ideea partidului pe criterii etnice. Dumnealor cred că, astfel, UDMR-ul va fi mulțumit și veșnicele proteste ale lui. atât în Țară, cât

mai ales la forurile europene, vor înceta. Eu cred că este o iluzie. Se înșală cei care cred astfel. UDMR-ul nu-și va înceta protestele nici dacă i se va da întreaga Transilvanie pentru a o alipi Ungariei. Atunci va cere și Moldova, pentru că a descoperit acolo pe «frații» ceangăi. Va cere, probabil și Ploieștii, pentru că acolo trăiesc 982 de unguri ș.a.m.d.[...] Remarc și disprețul cu care răspunde UDMR-ul la gestul de bunăvoință al Camerei Deputaților. După acest gest, domnul deputat Nemenyi Nándor afirma într-un cotidian: «Discursul lui Dan Marțian aproape că nu-l puteam face mai bine nici noi!» (*Râsete în bănci și aplauze în băncile PUNR.*) În discursul de care era vorba, distinsul nostru coleg, domnul Dan Marțian, aducea ca principal argument Istoria, și anume, existența în perioada interbelică a unor partide etnice. Uita să spună, distinsul nostru coleg, că marea majoritate a acestor partide etnice au degenerat în partide fasciste, tocmai pentru că erau etnice. Cu o singură excepție, unul care a degenerat în comunism. Este vorba despre MADOSZ. Tot maghiar era și acela. [...] Uitându-vă, doamnelor și domnilor colegi, numai spre Europa, ca să satisfaceți toate cererile acesteia, riscați să pierdeți Țara! "Intervenția l-a iritat foarte tare pe Dan Marțian, mai ales pentru că aplaudaseră și deputații Majorității; de aceea revine la tribună și înșiră toate argumentele UDMR-ului, ca și cum ar fi ale sale - le îmbrățișase pe deplin. Din acel moment, discuția a degenerat. În ea s-a antrenat Șerban Rădulescu-Zoner, care amenința Parlamentul cu "izolarea României" dacă nu acceptă pretențiile udemeriste, Nestor Bădiceanu (PNȚCD), care credea că existența partidelor etnice este "perfect valabilă", Ion Dobrescu (PL '93), a cărui indignare s-a revărsat într-o expresie de delirium tremens: "Vom merge spre Rusia, vom merge înapoi unde am fost. Să vă fie rușine și duceți-vă acolo!" "În mod curios, Radu Ciontea, fost președinte al PUNR devenit independent după ce în fruntea partidului a fost ales Gheorghe Funar, cunoscut ca având puternice sentimente patriotice, totuși, a declarat că nu are nimic împotriva partidelor etnice. ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an VII, nr. 46 din 29 martie 1996). Rezultatul acestui întreg complex de presiuni, interese, oportuniste, inconsecvențe a fost votul final pentru existența partidelor etnice.

Imediat, reprezentanții Partidei Naționale au alcătuit contestația la Curtea Constituțională; textul a fost scris de senatorul Ion Predescu, care, pentru a nu se pune rău cu partidul său, nu l-a semnat. Curtea Constituțională a respins contestația. Legea a reprezentat o mare victorie a UDMR-ului, o nouă treaptă cucerită în opera sa de distrugere a Statului național unitar român - victorie obținută cu ajutorul unei părți a lumii politice românești. Mai ales românii transilvăneni, primii vizați de acțiunea udemeristă, se vor arăta indignați de ceea ce se întâmplase în Parlament.

Beneficiind de sprijinul Opoziției (PNȚCD, PNL, PNL '93, PD,

PSDR) și al liderilor PDSR, UDMR-ul a obținut o victorie și la LEGEA VETERANILOR DE RĂZBOI. Au reușit să fie considerați veterani ai Armatei Române și cetățenii români care luptaseră în Armata Maghiară, deși aceștia acționaseră împotriva Statului român. S-a atins, cu ocazia votării acestei legi, cea mai de jos treaptă a înjosirii demnității naționale. Printre cei care erau considerați veterani ai Armatei Române și răsplătiți pentru aceasta de către Statul român figurau chiar și asasinii românilor de la Ip, Trăznea, Moisei, Mureșenii de Câmpie.

Discuția asupra Legii a început în Camera Deputaților la 15 decembrie 1993, moment în care Petre Țurlea a propus eliminarea formulei prin care erau considerați veterani de război ai Armatei române și cetățenii români de azi care luptaseră în armatele maghiară și germană. Imediat s-au opus reprezentanții UDMR - Sinko Ștefan și Kerekes Károly, ultimul amenințând cu deteriorarea imaginii României în lume. Li s-au alăturat, cu vehemență, Ion Corniță, Mircea Ciumara, Răzvan Dobrescu, Gabriel Țepelea, (toți de la PNȚCD); afirmau că trebuie ca Parlamentul să se ghideze "numai după rațiuni politice". Nu erau, însă rațiuni în interesul Țării, ci în interesul PNȚCD, doritor să conserve relațiile amicale cu UDMR, din considerente electorale. De partea amendamentului s-au situat mai mulți reprezentanți ai PDSR, PRM, PUNR. ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an IV, nr. 253 din 16 decembrie 1993). Într-o ședință de urgență a Comisiei de apărare, președintele acesteia, Petre Roman, se opune ferm amendamentului, afirmând că autorul lui "nu este european". I se alătură și alt președinte de comisie, Alexandru Atanasiu (Comisia de muncă și protecție socială). Iar M. Ap. N. a dovedit inconsecvență, lăsându-se manevrat de interesele politice: generalul Nicolae Spiroiu, ministrul Apărării Naționale, l-a trimis la tribuna Camerei pe generalul Gheorghe Diaconescu, pentru a cere respingerea amendamentului lui Petre Țurlea; în urmă doar cu doi ani, în numele aceluiași Minister, generalul Iosif Rus declarase, tot la tribuna Camerei: "Din punctul nostru de vedere, al M Ap. N., pentru ca un cetățean să obțină un act de veteran, trebuie să dovedească că a fost participant sub drapelul românesc în Armata română, la război". (Text reamintit în timpul dezbaterilor - "Monitorul Oficial" partea a II-a, an IV, nr. 260 din 22 decembrie 1993). În timpul dezbaterilor, de partea reprezentanților Partidei Naționale se situa în mod evident majoritatea deputaților (inclusiv unii din Opoziție; de remarcat poziția patriotică românească a unui deputat german, Otto Weber); au fost deseori întâmpinați cu huiduieli dinspre rândurile PNȚCD și UDMR, o parte dintre maghiari amenințând cu pumnul. Cu ajutorul lui Ion Gavra, care prezida ședința se va obține votul secret, și aceia care se temeau de apostrofa liderilor partidelor lor putând să voteze după propria conștiință. Astfel s-a ajuns la eliminarea textului prin care erau considerați veterani ai Armatei române și cei ce

luptaseră în Armata ungară - 145 pentru eliminare și 124 contra. În schimb, textul privind-i pe voluntarii români din Armata germană a fost menținut. Partida națională obținuse o victorie numai pe jumătate. ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an IV, nr. 255 din 17 decembrie 1993). După numai patru zile, cu mari presiuni asupra Grupului PDSR, venite și dinspre Cotroceni, la 21 decembrie, votul din 17 decembrie este infirmat. ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an IV, nr. 260 din 27 decembrie 1993). La Senat, proiectul a stârmit de asemenea o dispută aprinsă. Ioan Alexandru (PNȚCD) cerea să fie considerați veterani ai Armatei Române și foștii componenți ai Armatei ungare, deoarece "Asta este poziția biblică". L-au combătut Gheorghe Dumitrașcu și Adrian Păunescu. În final, PRM, PUNR și o parte din PDSR impun acceptarea formulei propuse de Valer Suiian: "Nu pot fi considerați veterani de război cei care au luptat împotriva Armatei Române". ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an V, nr. 62 din 31 martie 1994, "România Liberă" din 22 martie consemna faptul că în timpul discuției de la Senat "atmosfera a devenit incendiară", iar după vot, în semn de protest, Grupul parlamentar al UDMR a părăsit sala). La 5 aprilie, formula Senatului va fi aprobată și în Camera Deputaților. Se părea că se încheiase calvarul acestei Legi. Însă, imediat după adoptare, va fi contestată la Curtea Constituțională de către un grup eterogen de 53 deputați (27 din PNȚCD, 15 din UDMR, câte doi din PSDR, PD, PL'93 și câte unul din PDSR, PAC, PER, plus doi independenți) și un altul de 28 de senatori (12 PNȚCD, 8 UDMR, 4 PL'93, 3 PAC, un independent). Curtea a acceptat contestația, iar pentru infirmarea acesteia trebuiau două treimi din deputați și senatori, ceea ce nu s-a putut strânge. Astfel s-a ajuns ca Statul român să dea pensii și celor care luptaseră împotriva României și săvârșiseră asasinat în masă. Era în special opera Opoziției, dar și a unei părți din PDSR, în primul rând a liderilor acestuia. Oportunismul acestor forțe și tenacitatea UDMR învinseseră spiritul de dreptate.

Într-o serie de alte proiecte de legi UDMR-ul și-a atins țelurile, în unele cazuri fiind vorba de un interes comun și al altor grupuri parlamentare, iar în alte cazuri acționând cunoscutul șantaj cu voturile maghiare în alegerile prezidențiale sau șantajul cu imaginea României în lume. O alianță bizară s-a format în jurul proiectului de LEGE PRIVIND REGIMUL INVESTIȚIILOR STRĂINE. În 1991, Petre Țurlea reușise să introducă în Constituție, susținut de Antonie Iorgovan, cu toată opoziția grupului din jurul lui Petre Roman, două prevederi de protecție: art. 41 (2) - Cetățenii străini și apatrizii nu pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor; art. 135(4) — Bogățiile de orice natură ale subsolului, căile de comunicație, spațiul aerian, apele cu potențial energetic valorificabil și acelea ce pot fi folosite în interes public, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, precum și alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietății publice. La încercarea lui Hosszu Zoltán (UDMR), din

9 octombrie 1991, de a elimina art. 41 (2), toate partidele politice românești s-au opus. Pentru schimbarea de atitudine, a acestora de mai târziu, trebuiesc reținute afirmațiile, din 1991, ale unor parlamentari reprezentativi. Vasile Gionea (PNȚCD): "Pământul Țării nu trebuie împărțit în bucăți și nu trebuie înstrăinat. [...] Păi, vom ajunge, în curând, să fim străini în propria noastră țară!" Ioan Alexandru (PNȚCD): "Este cu neputință, oricât am fi de josi noi, oricât de slabi, oricât de neputincioși, să înstrăinăm ceea ce ține de viața veșnică a Poporului Român." Mircea Ionescu-Quintus (PNL): "Oricât de săraci am fi, oricât de mult am dori să aducem capital străin în Țară, la capătul acestor dezbateri putem și avem dreptul să răspundem: Nu ne vindem Țara!" ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an II, nr. 29 din 11 octombrie 1991). În toamna lui 1991, singura poziție contrară, afirmată deschis, a rămas a UDMR, grupul romanist nemanifestându-se pe această temă decât în interiorul FSN. Ulterior va încerca încălcarea spiritului Constituției, în cazul art. 41(2), dacă a literei sale nu putea, vârful de lance fiind ministrul Mișu Negrițoiu. Cu găsirea unei porțițe de eludare a Constituției s-au îndeletnicit mai multe forțe: UDMR, PNȚCD, PNL, PD, PL'93, o parte din PDSR. Iar pentru respectarea strictă a Constituției s-au pronunțat PRM, PUNR și o parte din PDSR (mai ales acei parlamentari care nu aveau funcții). Și Mișu Negrițoiu a găsit porțița: art. 30 al Legii privind regimul investițiilor străine trebuia să precizeze: "Societățile comerciale cu participare străină la capital sau cu capital integral străin, persoane juridice române, pot dobândi și deține în proprietate terenuri necesare amplasării obiectivelor de construit sau a celor pe care sunt construite deja asemenea obiective." Formal, Constituția nu era încălcată; nu se dădea voie cetățenilor străini să dețină terenuri în România. Însă, în spatele firmei numită "persoană juridică română" erau cetățeni străini, cu interese străine Țării; și, nu titulatura conta, ci interesele celor care stăpâneau pământul, stăpânul pământului fiind și stăpânul Țării. După șase luni de dezbateri furtunoase, Partida Națională a câștigat. Votul final de la 23 iunie 1993 indica: 173 voturi pentru menținerea articolului lui Mișu Negrițoiu (UDMR, PD(FSN), PL'93, PAC, PNȚCD, PSDR, PER și o parte din FDSN); 212 pentru eliminare (PRM, PUNR, PSM, majoritatea FDSN, jumătate din deputații minoritari și doi independenți). În martie, 1997, însă, noua coaliție guvernamentală, incluzând și UDMR-ul, a făcut să fie rapid aprobată modificarea Legii investițiilor străine, ocolind interdicția constituțională. Imediat firme ungare au început să achiziționeze masiv terenuri în Transilvania.

Pentru a-și încununa activitatea parlamentară, în a doua legislatură, UDMR-ul a propus adoptarea unei LEGI A MINORITĂȚILOR NAȚIONALE, care cuprindea drepturi colective pentru minoritari și o serie întregă de privilegii. Se vorbea despre "autodeterminare internă", "identitate colectivă", "drepturi colective", "dreptul comunitar al minorităților",

"drepturile specifice ale minorităților"; "Comunitatea autonomă are dreptul de a trăi liber și netulburat pe pământul natal", pământ care și-l autodefină, maghiarii de exemplu putând hotărî că toată Transilvania este pământ natal maghiar. Se cerea utilizarea nestingerită a simbolurilor naționale, chiar dacă acestea aparțineau vreunui stat străin; separarea totală a învățământului; dreptul de a folosi limbile minoritare chiar și în Parlament; comunitatea autonomă poate organiza alegeri; comunitatea autonomă să poată elabora propriul statut cu putere de lege; toate proprietățile maghiare să fie restituite la nivelul anului 1945, conservând așadar confiscările din timpul ocupației horthyste. Încununarea o făcea art. 63: "La data intrării în vigoare a acestei Legi, toate dispozițiile contrare acesteia se abrogă". Având în vedere contradicțiile flagrante între proiectul UDMR și Constituție, chiar aceasta ar fi trebuit abrogată. Proiectul, în ansamblul său, era o expresie a disprețului cu care conducerea maghiarilor din România privea spre Națiunea română, dispreț izvorât din mentalitatea de stăpân pe care și-au format-o maghiarii de-a lungul veacurilor. Era un atentat la unitatea și suveranitatea Statului român. Președintele Comisiei însărcinată să-l examineze, abilul avocat Petru Tănase, a reușit să amâne finalizarea discuțiilor timp de trei ani; legislatura s-a sfârșit și Raportul Comisiei nu a mai fost gata.

X

În perioada 1992-1996, între cei cu care UDMR-ul a dus o permanentă luptă a fost și primarul municipiului Cluj-Napoca, Gheorghe Funar, președinte al PUNR. Liderii maghiari se arătau revoltați mai ales în urma multiplelor inițiative ale primarului de ridicare a unor monumente, amplasarea unor plăci comemorative sau de începere a unor investigații arheologice - toate legate de trecutul istoric românesc al așezării și al întregului spațiu românesc. De fiecare dată, reprezentanții în Parlament ai UDMR atenționau, cu mânie, asupra "sacrilegiului", considerând că toate acestea ar fi acte prin care s-ar urmări "distrugerea caracterului unghuresc al Clujului". De fiecare dată, după protestele din Parlament urmau interminabile plângeri la toate organismele puterii de stat și chiar procese; cel mai adesea, ziarele occidentale erau bombardate cu lamentările udemeriste, la fel ca și organismele europene. Astfel o problemă strict locală era transformată într-una națională și europeană. A avut asemenea urmări și schimbarea textului plăcuței de pe soclul monumentului lui Matei Corvin din centrul municipiului Cluj-Napoca. În toamna lui 1992, s-a revenit la forma dată de Nicolae Iorga în 1932, distrusă de hothyști în 1940; la 14 decembrie 1992, schimbarea plăcuței va constitui subiectul „dramatic” al interpelării ținută de Sinkó Ștefan în Camera Deputaților - vorbea despre „profanarea grupului statutar”, încălcarea legilor,

cerea „restabilirea situației anterioare a monumentului, care a fost violat și suspendarea din funcție a celui care se face vinovat” și se ajungea la amenințarea cu forurile internaționale. Despre deteriorarea aspectului „unguresc” al centrului municipiului Cluj-Napoca a atenționat cu mânie UDMR-ul și în momentul când Gheorghe Funar a ridicat Monumentul Memorandiștilor, iunie 1994, la împlinirea a o sută de ani de la procesul conducătorilor românilor transilvăneni. La îndemnul primarului, în aceeași lună, Muzeul de Istorie a Transilvaniei a început săpături de investigare arheologică în centrul orașului. Faptul a trezit cele mai vii proteste udemeriste, unele chiar isterice. Același Sinkó Ștefan, pe 20 iunie va face o nouă interpelare parlamentară, acuzând "sistematicile acte de provocare a minorității maghiare din partea primarului PUNR-ist al municipiului Cluj, Gheorghe Funar, provocări care constau în modificări și distrugerii efectuate și preconizate a se efectua în zona centrală a acestui municipiu". ("Monitorul Oficial", partea a III-a, an V, nr. 143 din 30 iunie 1994). În realitate, lupta nu se ducea împotriva primarului, ci împotriva Istoriei românilor, convingerea fiind aceea că săpăturile vor duce la descoperirea de noi dovezi ale continuității românești în acele locuri; rezultatele vor fi, într-adevăr, pe această linie. La Cluj s-a încercat mobilizarea "spontană" a maghiarilor. „Szabótság” din 7 iulie 1994 anunța: „Vom folosi toate mijloacele pentru apărarea centrului nostru și a statuilor noastre.” În fruntea acțiunilor protestatare, erau consilierii locali ai UDMR. Pe adresa Primăriei sosește un protest din partea conducerii orașului Pécs (Ungaria). Încununând acțiunile, conducerea UDMR a declarat stare de urgență. („Curierul Național” din 15 iulie). Totodată, cerea organizațiilor teritoriale ale Uniunii să înființeze servicii de urgență la sedii „până la rezolvarea definitivă și garantată a atentatului politic împotriva centrului Clujului”; să fie gata pentru declanșarea mișcării de protest la nivel național, pentru că „săpăturile arheologice au drept scop eliminarea culturii milenare maghiare din Transilvania, constituind un atentat împotriva valorilor universale și o revenire la politica lui Ceaușescu de distrugere a satelor și orașelor”. Așa de tare țipau udemeristii, încât unii ziariști au crezut că se va declanșa o explozie etnică („Evenimentul Zilei” din 8 iulie) iar alții o anunțau înainte de a se produce („Ziua” din 8 iulie). În plan internațional reacția a fost alimentată mai ales din Ungaria. Fundația pentru Maghiarimea din Ardeal și revista „Maghiarimea ardeleană”, într-un apel adresat lumii întregi, vorbeau despre „Constituția nedemocratică a României, care nu recunoaște minoritățile”, despre ideea statului național unitar care a fost impusă de comuniști; anunțau că „românii vor să dărâme statuia lui Matias Rex”; tot românii vor „alungarea celor 2,5 milioane maghiari din Transilvania”. Și de data aceasta, lobby-ul maghiar a funcționat. „Washington Post” din 5 iulie 1994 publica articolul *Împărțirea Transilvaniei. Ungurii îi*

condamnă pe naționaliștii români. „International Herald Tribune” din 7 iulie scria că „ruinele romane și statuia unui rege alimentează un conflict cu minoritatea maghiară” și relua toate tezele ungurești deformatoare ale realităților din România. Comisia de specialiști (majoritatea arheologi) constituită de Ministerul Culturii, va considera că săpăturile sunt îndreptățite. Nici chiar în aceste condiții, conducerea UDMR nu a renunțat, ci a intentat proces primarului și Muzeului; îl va pierde însă, prin verdictul Tribunalului Ploiești (unde se ceruse strămutarea) din ianuarie 1995. Săpăturile vor fi continuate și vor duce la *Descoperiri arheologice remarcabile*, după cum își titra un articol „Jurnalul Național” din 1 august 1997; iar pe 28 august 1997, „Adevărul” anunța „cea mai mare descoperire din zona rezidențială a cetății Napoca”. La începutul lui martie 1996, Gheorghe Funar a mai amplasat o placă comemorativă, în memoria lui George Barițiu și Nicolae Bălcescu; se menționau cei 40.000 de români asasinați de unguri și cele 230 de sate distruse. Zeflemisitor, șeful UDMR Cluj, Mólnós Lajos, admitea că au murit 40.000 români, dar „nu se știe cine i-a omorât” („Adevărul” din 2 martie 1996). O altă placă comemorativă va fi amplasată pe zidul casei lui Matei Corvin. O cruce imensă a martirilor români a fost ridicată pe dealul ce străjuiește orașul. De asemenea, în octombrie 1994, la împlinirea a 50 de ani de la eliberarea orașului de sub ocupația horthystă, o placă comemorativă a fost fixată pe zidul Primăriei și s-a pus piatra fundamentală pentru un monument dedicat Armatei Române, Toate au trezit reacții ostile din partea UDMR. Primarul a avut și un insucces: proiectatul monument al lui Ion Antonescu nu a fost ridicat, datorită opoziției UDMR, care și-a atras și sprijinul consilierilor PDSR și ai Convenției Democratice.

Era îndreptățită amplasarea atâtor plăci comemorative, ridicarea atâtor monumente - dintre care cel mai cunoscut era acela al lui Avram Iancu din fața Catedralei ortodoxe - începerea atâtor săpături arheologice? Răspunsul este afirmativ. Toate aveau o îndreptățire istorică, evidențiau niște fapte reale, de necontestat, oglindeau trecutul adevărat al Transilvaniei. Și, prin aceasta, răspundeau unei necesități - aceea de a contesta propaganda antiromânească, care denatura realitatea istorică pentru a îndreptăți pretenții revizioniste. Totodată, toate aceste acțiuni îi întăreau pe români în convingerea că și în Transilvania sunt la ei acasă.

x

UDMR își va manifesta consecvența în lupta împotriva Istoriei românilor și în cazul memoriei Mareșalului Antonescu. Adepții acestuia înființaseră, încă din 1990, o Ligă „Mareșal Ion Antonescu”, cu filiale în toată Țara; încerca cinstirea memoriei eroului național și prin botezul unor străzi cu

numele lui, prin ridicarea unor monumente, susținerea tipăririi unor lucrări științifice. Liga a întâlnit peste tot adversari - de la președintele Ion Iliescu la rabinul Moses Rosen, la ambasadorul american Alfred Moses, la reprezentanți ai diverselor partide care se intitulau, totuși, naționale; iar cel mai înverșunat adversar a fost UDMR-ul.

În iunie 1993, Asociația Veteranilor de Război, Filiala Mureș și Liga „Mareșal Ion Antonescu” au înaintat Primăriei Târgu-Mureș o cerere pentru autorizarea ridicării unui bust al Mareșalului. Primăria, condusă de maghiari, a tergiversat acordarea autorizației și, de aceea, lucrările au fost începute în lipsa acesteia în octombrie 1993. Supunându-se procedurii legale, în urma procesului-verbal nr. 63/1993 de contravenție întocmit de Primărie, Asociația a oprit lucrările și a intentat proces Consiliului local. Prin sentința nr. 2625/10 decembrie 1993, Tribunalul Mureș a dat câștig de cauză Asociației, hotărârea ținând loc de autorizație de construcție. În finalul sentinței, judecătorii scriseseră: „Cei care se opun construirii bustului acestui Mareșal Ion Antonescu sunt străini de Neam și Țară, Târgu-Mureș făcând parte din Patria lui Ion Antonescu, unde acestuia i se cuvine a i se ridica bustul pentru care se străduiește Asociația petiționară”. În același fel s-a pronunțat și Curtea de Apel Târgu-Mureș - decizia nr. 154/7 martie 1994. Sentința rămânând definitivă, Asociația Veteranilor a reînceput lucrările la 16 mai 1994. După trei zile, Primarul udemerist a emis un alt proces verbal de contravenție (nr. 179/19 mai) prin care amenda Asociația cu două milioane lei. Primarul Nagy încălca evident legea, săvârșind infracțiunea prevăzută în Codul Penal, articolul 248 privind abuzul în serviciu contra intereselor obștești și articolul 271 privind nerespectarea hotărârilor judecătorești. Pedepsa, în astfel de cazuri, era de la 6 luni la 5 ani de închisoare. Nu era, însă, o simplă încălcare de lege, ci era o acțiune antiromânească organizată de UDMR, care, la 23 mai 1994, și-a recunoscut paternitatea: Borbély László a citit la tribuna Camerei Deputaților un protest al UDMR împotriva hotărârii judecătorești definitive, afirmând și că „situația la Târgu-Mureș este foarte tensionată”. Era o amenințare! Și, pentru a fi mai convingători, liderii maghiari au trimis o scrisoare cu același conținut și la Cotroceni lui Ion Iliescu, știut fiind că acesta este alături de oricine-l atacă pe Mareșalul Ion Antonescu. În Cameră, lui Borbély László îi va da replica la 7 iunie Petre Țurlea. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an V, nr. 128 din 17 iunie 1994). Autoritățile centrale nu au luat nici o măsură pentru respectarea hotărârii Judecătorești și, monumentul lui Ion Antonescu din Târgu-Mureș nu a mai fost ridicat. Cum s-a menționat, tot opoziției UDMR în principal, dar susținută și de PDSR și CDR, i se datorează și eșecul ridicării unui monument similar în municipiul Cluj-Napoca. Acolo unde, însă, liderii maghiari nu aveau putere, astfel de monumente s-au ridicat: în 1992 la Slobozia, în 1993 la Lugoj, în 1994 la Piatra Neamț, în 2001 la București și, în anumite localități ale Țării, bulevarde și străzi îi purtau numele. (Ca efect al

unei ordonanțe de urgență dată de Guvernul Năstase, în martie 2002, toate monumentele lui Ion Antonescu au fost distruse, schimbându-se și numele străzilor. Înverșunarea guvernamentală era atât de mare încât din biroul primarului Gheorghe Funar, a fost confiscată de polițiști chiar și macheta proiectatului monument al mareșalului).

x

După Revoluția din 1989, în condițiile în care, în zonele locuite predominant de maghiari autoritatea Statului român a scăzut în permanență, autoritățile publice locale, instituțiile au fost maghiarizate, principalul oponent al procesului de purificare etnică a rămas Biserica Ortodoxă Română, în jurul căreia s-au strâns românii și care a reușit să-i determine pe mulți să nu se lase deznaționalizați. De aceea, UDMR-ul privea Biserica Ortodoxă ca pe un inamic ce trebuia denigrat și izolat. După nenumărate insistențe, Guvernul a aprobat, în aprilie 1994, înființarea unei noi episcopii, în zona care avea cel mai mult nevoie de o asemenea eparhie -județele Harghita și Covasna. Inițial, Octav Cozmâncă refuzase, temător de reacția UDMR Dar, prefectul de Covasna Adrian Vlad Cășuneanu a reușit să-l convingă pe Adrian Năstase, președintele executiv al PDSR și, ca urmare, superior ministrului Cozmâncă. În ianuarie 1994, Sfântul Sinod, în prezența P.F. Teoctist, luase deja în discuție înființarea Episcopiei; pe 14-16 ianuarie se întrunesc la Alba Iulia și Sibiu, în ședințe extraordinare consiliile eparhiale ale Episcopiei de Alba Iulia și Arhiepiscopiei Sibiului, de care aparține câte unul din cele două județe. La 12-13 iulie se întrunește la București Sfântul Sinod, Colegiul Electoral Bisericesc, Adunarea Național Bisericească, pentru alegerea titularului noii episcopii. S-a făcut o alegere fericită, în persoana arhimandritului Ioan Selejean, răspunzându-se astfel imperativului fixat de I.P.S. dr. Antonie Plămădeală, mitropolitul Ardealului: „E nevoie de o prezență vie, activă, un om plin de vigoare, înzestrat cu experiență în lucrarea cu oamenii și în întemeierea și consolidarea unei instituții căreia îi revin sarcini uriașe. Noul ierarh trebuie să fie conducător spiritual al românilor ortodocși din zonă, trebuie să fie tare în convingerile sale, iubitor de neam și de glie românească și, în același timp, să fie deschis semenilor de alte naționalități și cu alte convingeri religioase pe care să-i respecte în măsura în care ei ne respectă Neamul și convingerile noastre". („Adevărul Harghitei", „Cuvântul Nou", ediție specială din 25 septembrie 1994). Episcopul Ioan Selejean întrunea toate aceste calități, fiind, în plus, un foarte bun gospodar. Ceremonia investirii va avea loc la Miercurea Ciuc, reședința scaunului episcopal, la 25 septembrie 1994, în prezența unei mari mulțimi, a P.F. Patriarh Teoctist și a Patriarhului Partenios al III-lea al Alexandriei, a unei pleiade întregi de

mitropoliți și episcopi români. În schimb, nu au venit președintele Iliescu, nici prim ministrul Văcăroiu; au trimis, însă, mesaje de încurajare. Dintre mai marii zilei, de față erau Adrian Năstase, Ion Solcanu, Gheorghe Tinca, foarte mulți deputați și senatori. Deși totul se desfășurase într-o notă de deplină civilizație, abundând apelurile la concordie interetnică, reacția UDMR a fost jignitoare. Într-o *Declarație* lansată chiar pe 25 septembrie, consemna: Înscăunarea episcopului român a fost „o demonstrație de forță”; a fost „îndreptată împotriva maghiarimii locale”; „o demonstrație arogantă”; se menționa „Brutalitatea cu care Puterea ne-a impus sărbătoarea..., *nesolicitând aprobarea*, abuzând în mod arțăgos de puterea pe care au primit-o temporar”; organizatorii ar fi trebuit „să solicite *cu smerenie* [subl. n.] îngăduința de la gazde”. *Declarația* era un nou gest impertinent la adresa conducerii Statului român. Ziarele îl vor relata cu indignare. Pe 26 septembrie, de la tribuna Camerei Deputaților, Petre Țurlea întreba Guvernul dacă va da un răspuns oficial *Declarației* UDMR: „Vrem să știm dacă în Țara noastră trebuie să cerem voie *cu smerenie* [...], ca să ne cinstim Biserica Națională și, mai mult să cerem voie de la urmașii celor care au venit aici cu sabia”. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an V, nr. 190 din 6 octombrie 1994). Dacă în Camera Deputaților pe tema insolentului text al UDMR nu a fost decât o singură intervenție, la Senat, în aceeași zi s-a declanșat o lungă dispută, începută de liderul PRM, Corneliu Vadim Tudor: incrimina „declarația provocatoare și iresponsabilă, ce umple paharul obrăznicilor șovinismului maghiar. [...] Prea ne-am obișnuit să considerăm drept teribilism, drept manifestări izolate, locale, nespecifice, nereprezentative [...] toate ieșirile necontrolate ale unor lideri ai UDMR-ului. [...] Ceea ce s-a făcut acum la Miercurea Ciuc este una din cele mai scandaloase ieșiri din bârlog ale fiarei revizioniste horthyste a UDMR-ului și eu voi refuza să mai particip la lucrările Senatului României, dacă nu vom pune cu botul pe labe această fiară fascistă care vrea sfărțecarea teritorială a României”. Propunea adoptarea unei declarații de protest a Senatului. Szábo Károly Ferenc și Frunda György s-au opus violent însăși discutării problemei și, în derâdere, primul propune ca *Declarația* UDMR Ciuc să fie citită în original, deci în limba maghiară. Vasile Văcaru (PDSR) afirma că "*Declarația* este insolentă și iresponsabilă". În schimb, Cristian Sorin Dumitrescu (PD) combătea ideea dezbaterii documentului, nefiind necesară adoptarea unei poziții a Senatului. Adrian Păunescu (PSM) constata că UDMR a devenit stat în stat, hotărând pe cine să primească sau nu în Harghita și Covasna. În final, Corneliu Vadim Tudor cerea scoaterea în afara legii a UDMR (propunere la care stenograma a înregistrat: „Rumoare, huiduieli din partea UDMR, a Opoziției la adresa domnului senator Vădim Tudor”). PNȚCD și PD s-au solidarizat cu UDMR împotriva „inamicului comun” - președintele PRM. De altfel, Opoziția nici nu a avut vreun reprezentant la ceremoniile de la Miercurea Ciuc. Ședința se termină într-un

deplin vacarm. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an V, nr. 191 din 6 octombrie 1994).

În timp, s-a atins scopul înființării Episcopiei de Harghita și Covasna: organizarea temeinică, normală a vieții religioase a românilor din cele două județe și stăvilirea, măcar în parte, a procesului de maghiarizare. De aceea, pentru liderii UDMR, episcopul Ioan Selejean va deveni o persoană indezirabilă, ceea ce nu l-a oprit în activitatea sa cu totul fructuoasă. În semn de prețuire, i se va spune „episcopul din Carpați” și „Ioan al Munților”.

X

În întreaga legislatură 1992-1996, propaganda antiromânească dusă în Occident de către UDMR, în colaborare și cu sprijinul material al Ungariei, a fost foarte intensă și cu rezultate notabile în crearea unei imagini nefavorabile a României.

La 5 august 1993, UDMR trimite un *Memorandum* Consiliului Europei incriminând sistemul politic românesc. Se menționa existența unui „naționalism exacerbat” în România, a unor partide „naționalist-extremiste” și a „mișcării legionare”; „Începând din 1918 - se scria - în România se manifestă continuu o preocupare de a impune hegemonia națională a majorității”. Era condamnată menținerea în închisoare a maghiarilor care săvârșiseră crime în 1989-1990. Se afirma că în Constituție se văd „intenții de discriminare și asimilare, deoarece se statutează că România este Stat național unitar (art. 1), că numai Națiunea Română este factorul constitutiv al Senatului (art. 4) și că unica limbă oficială a Statului este limba română (art. 13)”. Se condamna obligativitatea folosirii limbii române în administrație și justiție, etc. Semna „moderatul” nou președinte al UDMR, Markó Béla. Se adăuga un documentar sub titlul *Situația maghiarilor în Statul național român (1918 - 1993)*. Pe baza acestor două materiale, se cerea ca România să nu fie primită în Consiliul Europei.

Dintr-o declarație a lui Corneliu Coposu (în cadrul unei conferințe de presă a PNȚCD - deci o declarație oficială, conferind o și mai mare greutate celor spuse) aflăm că: „România a fost recent vizitată de doamna Lalumière, secretar general al Consiliului Europei. Ea a ținut insistent să poarte convorbiri cu membrii Opoziției și a invitat pe toți reprezentanții formațiunilor componente ale Convenției Democratice Române și pe cei din PD (FSN) pentru a le cere opinia legată de solicitarea României de integrare în Consiliul Europei. Toți au susținut intrarea în Consiliul Europei a României. Cu acest prilej, reprezentantul UDMR, Markó Béla, a solicitat, de asemenea, acceptarea României în Consiliul Europei. Ulterior, Marko Bela, fără să anunțe CDR, a depus un memoriu în mâna doamnei Lalumière”. Așadar, cu perfidia-i cunoscută, UDMR-ul, pentru uzul românilor afirma că vrea ca România să fie primită în CE și că, deci, aceasta îndeplinește standardele cerute; pe de altă

parte, conducerii CE i se spunea exact invers, dar în scris, pentru a rămâne ca document de referință. Și, ambele atitudini, deși diferite cu 180 grade, fuseseră prezentate de același om, președintele UDMR, în aceeași zi. Cum Parlamentul era în vacanță în momentul noului atac împotriva Statului național unitar român, reacția a venit abia în 9 septembrie 1993, când a avut loc o îndelungă dezbateră în Camera Deputaților. După ce Márton Árpád a afirmat că Parlamentul nu are dreptul să dezbată *Memorandumul*, András Imre indica partidelor politice să dea doar niște comunicate de presă. Adrian Severin, în numele PD (FSN), transmitea un „reproș prietenesc” UDMR-ului, indicând imediat și existența unor „extremiști români”. Pe aceeași linie, Horia Rusu (PL'93) și Vasile Popovici (PAC). A surprins - având în vedere alianța sa cu UDMR - poziția fermă împotriva *Memorandumului*, a PNȚCD, exprimată de Gabriel Țepelea (conform stenogramei - intervenție urmată de „aplauze prelungite”). Vor condamna documentul Mircea Crețu (PUNR), Iuliu Ioan Furo (PRM), Nicolae Drăghia (PSM), Agata Nicolau (PDSR), Horia Pascu (PNL-CD), Petre Țurlea (independent). Ridicol, ca în cele mai multe cazuri, Sergiu Cunescu (PSDR) propunea liderilor maghiari să-și retragă *Memorandumul* trimis Consiliului Europei - idee primită de deputații udeмериști cu un zâmbet disprețuitor. La propunerea lui Adrian Năstase, președintele Camerei, se hotăra ca stenograma dezbaterilor să fie trimisă la Strasbourg, pentru Consiliul Europei, ca acesta să poată compara poziția UDMR cu a celorlalte partide politice. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an IV, nr. 156 din 10 septembrie 1993). În urma dezbaterii din Camera Deputaților, ziarele remarcau - unele cu evidentă surprindere - că „Toate partidele au criticat *Memorandumul* UDMR”. O parte dintre ziariști îi criticau pe vorbitori. Marcela Feraru (în „Evenimentul Zilei” din 10 septembrie) a scris cât a putut înțelege: „Deplasat, ca întotdeauna, a fost Petre Țurlea. A vorbit de trădare, de conspirație, de iredentism...” La Senat - declanșată în absența liderului PRM și al Partidei Naționale din acea Cameră, Corneliu Vădim Tudor - dezbateră pe tema *Memorandumului* a fost mult mai puțin consistentă și, de aceea, neluată în seamă de presă. Adrian Păunescu (PSM) afirma că documentul respectiv „ar putea periclita mica noastră stabilitate națională, amenințată în adâncul ei de instabilitatea socială și economică”; și concluziona că documentul „nu e o simplă părere a domnului Markó Belá sau a celorlalți colegi din UDMR. Este o declarație de război”. La rândul lor condamnavă *Memorandumul* Ovidiu Corneliu Popescu (PD), Ioan Lup (PNȚCD), Ion Coja (PDAR), Radu Ciontea (independent), Mircea Vâlcu (PUNR), Emil Tocaci (PNL), Griguță Augustin Botiș (PDSR), Alexandru Paleologu (PAC), Tănase Tăvală (PNȚCD), Ion Mocioi (PRM), fiecare cu nuanțele lui. Imperturbabil, dar politicos, Csapó Jozséf a susținut justetea tuturor cererilor și acuzațiilor din *Memorandum*, tema principală fiind

necesitatea acordării pentru minoritatea maghiară a drepturilor comunitare. (Idem, nr. 152 din 3 septembrie 1993).

Momentul cel mai încordat în raporturile dintre UDMR și societatea românească în ansamblul ei, în legislatura 1992-1996, s-a înregistrat la sfârșitul lui 1994 și începutul lui 1995, ca de obicei, generatoarele tensiunii fiind declarațiile și acțiunile practice ale liderilor maghiari.

La 11 decembrie 1994, Consiliul Reprezentanților UDMR, întrunit la Cluj-Napoca, a lansat un *Apel* către „opinia publică europeană, către toți confrății noștri care doresc fâurirea democrației și a unei vieți libere, pașnice și drepte”. „Comunitatea noastră maghiară de două milioane - se spune în *Apel* - a sperat atunci [în 1989] că într-un timp foarte scurt se va realiza o societate democratică în care și comunitatea noastră să poată dispune de soarta sa în mod liber și autonom. [...] Ne-am înșelat înzecit în speranțele noastre. [...] Din contră, în locul ideologiei comuniste dispărute, au apărut neototalitarismul, naționalismul, șovinismul, xenofobia și, din *lada de gunoi a Istoriei a reapărut ideea de stat național* [subl. n.] ce-și croiește drum în continuare. [...] Noi, care în România suntem confrunțați zilnic cu manifestări naționaliste antimaghiare, cu diferite forme de privare de drepturi și cu legiferare internă discriminatorie chiar și în prezent, facem apel simultan către forțele democratice ale societății românești și europene să observe că soluționarea situației noastre, a comunităților etnice lipsite de drepturi, respectiv împotrivirea față de naționalismul exacerbă este un interes major, comun [...], unul paneuropean”. În final, *Apelul* devenea chiar vehement: „Atragem atenția Consiliului Europei [...] că toleranța față de cei care propagă ura și șovinismul comportă în sine pericole inestimabile”. *Apelul* avea ca țel explicit internaționalizarea așa-zisei „probleme maghiare din Transilvania”. Și, pentru atingerea acestui țel, recursul la minciună, la denaturarea evidentă a realităților din România, se făcea fără nici o jenă. (Totuși, documentul cuprindea afirmații blânde în comparație cu *Declarația* președintelui UDMR, Markó Belá, făcută doar cu câteva săptămâni înainte, în timpul unei vizite în SUA. „Amerikai Magyar Nepszava”, New York, din 4 noiembrie 1994, consemna afirmații ca: „Dacoromânismul este o ideologie rasistă... Mai pe scurt, cine este apostolul dacoromânismului acela este criminal”.) Tot pe 11 decembrie 1994, Consiliul Reprezentanților UDMR a adoptat și o *Declarație*.

Prefăcându-se a crede în spusele lui Peter Blumauer, șeful Serviciului de contraspionaj austriac, din 2 decembrie 1994, pentru ziarele din Viena, care menționa ideea existenței unei „liste negre” a Serviciului de Informații Român, cei cuprinși în ea urmând a fi lichidați, Consiliul protesta cu maximă tărie; se afirma că pe presupusa listă s-ar afla și Tökés László. *Declarația* continua violent: „SRI, servește naționalismul extremist român [...] Raportul prezentat de SRI îl considerăm un atac împotriva Uniunii noastre, deoarece

persoanele acuzate nominal reprezintă politica concepută și făcută public de UDMR". Și, în final, se cerea o anchetă parlamentară asupra cazului „listei negre”.

Primul răspuns competent a venit din partea deputatului Mircea Crețu (PUNR), profesor universitar la Cluj-Napoca, având studii în Germania, vicepreședinte al Comisiei de învățământ din Camera Deputaților, om sobru și ferm, fără ieșiri spectaculoase; pe 13 decembrie, la Radio București, afirma că *Apelul* UDMR confirmă „caracterul antinațional al acestei organizații ce pretinde a susține interesele minorității maghiare”. Apoi, Guvernul a dezavuat atât *Apelul*, cât și *Declarația*, condamnând în special formula „din lada de gunoi a Istoriei a reapărut ideea de Stat național”. Conducerea UDMR a recurs la vechea stratagemă: a afirmat că traducerea a fost greșită; nu ar fi fost vorba despre „lada de gunoi”, ci despre „toboganul Istoriei”. Urmează *Comunicatul* PUNR, semnat de Gheorghe Funar, din 19 decembrie 1994, solicitând președintelui Țării ca să informeze organisme europene asupra realităților din România, pentru ca să nu fie influențate de minciunile udemeriste; se cerea Guvernului să informeze Parlamentul asupra măsurilor luate în urma Raportului Harghita-Covasna; se cerea, de asemenea, ca toți parlamentarii să fie obligați să depună jurământ de credință față de România. Apoi va reacționa și Parlamentul, în contextul dezbaterii *Moțiunii de cenzură* numită „Reșița”, în 23 decembrie. Primul care a deschis subiectul, a fost Corneliu Vadim Tudor, care constata că cereau demiterea Guvernului, alături de parlamentarii PNȚCD, PD, PL'93, și 30 de parlamentari udemerști, membrii „acelei organizații care în urmă numai cu câteva zile iar a agitat flamura neagră cu cap de mort și oase încrucișate a sfârtecării teritoriale a României”. Urma Petre Țurlea, menționând imposibilitatea morală a adoptării unei *Moțiuni* semnată tocmai de aceia care-și arătaseră încă odată dorința de a distruge Statul român: „În 1924, Guvernul Ion I.C. Brătianu a ilegalizat Partidul Comunist din România pentru că acesta era adeptul dezmembrării Statului român. Aceeași soluție, pentru aceeași vină, ar trebui aplicată și UDMR-ului”. Mergea, însă, și mai departe, întrebându-se: „Cine sunt aliații partidului care vrea să distrugă Statul român? Ei sunt membrii PNȚCD, PL'93, PD și alți câțiva. Este o zicală populară «Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești!» Concluzia nu poate fi decât una: Conștientă, toată Opoziția merge spre același țel, țelul UDMR-ului. Și atunci, cu cine să votez? Cu acești doritori ai dezmembrării Statului român?” („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an V, nr. 281 din 3 ianuarie 1995).

Toate aceste reacții n-au impresionat de loc conducerea UDMR; cu tenacitate, ea își vedea de propriul program, căuta noi și noi metode pentru a incita opinia publică românească, pentru ca eventualele răspunsuri mai dure ale acesteia să poată fi folosite, în Occident, ca dovezi ale asupririi pe care maghiarii ar suporta-o în România. La 7 ianuarie 1995, la aniversarea a cinci

ani de la constituirea UDMR, la Cluj-Napoca, Markó Béla a prezentat *Programul de autonomie al UDMR*, fapt care a stârnit așteptata reacție de protest din partea partidelor românești, atât cele din arcu guvernamental (PDSR, PRM, PUNR, PSM), cât și cele din Convenția Democratică Română. Apoi, la 14 ianuarie 1995 liderii maghiari au constituit, la Sfântu Gheorghe, Consiliul primarilor și consilierilor UDMR, avându-l ca președinte pe Santha Pál Vilmos (șeful Consiliului județean Harghita). Prin atribuțiile ce și le aroga nou înființatul Consiliu, se făcea un nou pas pe calea refacerii Regiunii Autonome Maghiare, act în contradicție evidentă cu Constituția. Se prevedea autoadministrarea teritorială pe criterii etnice; asocierea între localitățile care au în fruntea lor primari maghiari; deciziile Consiliului urmau să devină obligatorii pentru primarii și consilierii unguri; noul organism se subordona Consiliului Reprezentanților UDMR, supranumit și Parlamentul Maghiarilor din România. Din text rezulta dorința de a înlocui organul legiuitor al Țării, Parlamentul: Consiliul pregătea „deciziile în toate problemele privitoare la administrația locală și poate exercita și atribuții decizionale”. Iar în capitolul 6, *Sarcini și atribuții*, art. 6, se scria: „Consiliul elaborează și înaintează metodologii privitoare la alegerile locale.” Santha Pál Vilmos, în „Adevărul Harghitei” din 26 ianuarie 1996, făcea precizarea că titulatura corectă a noului organism este *Consiliul Național Maghiar de Autodeterminare*: „Național” pentru că vrea să reprezinte întreaga comunitate maghiară din România, iar „de Autodeterminare” pentru că are în vedere exercițiul autonom al puterii locale. La întrebarea ziaristei dacă autogovernarea nu va duce la refacerea Regiunii Autonome Maghiare, Santha Pál Vilmos a răspuns sincer: „Normal și logic asta va fi”. Neavând încredere că Parlamentul anului 1995 va accepta cererea UDMR, președintele noului Consiliu declara: „Ne-am hotărât ca temporar să renunțăm... Cred însă că în 2-3 ani se va decide și în România linia directoare și că atunci județele, Țara în ansamblul ei, vor fi o însumare de autonomii.” (Vezi și „Adevărul” din 28 ianuarie 1995).

La fel ca de obicei, UDMR-ul a aruncat provocarea pentru a vedea reacția societății românești - așa cum rezulta chiar din declarația lui Santha Pál Vilmos; pasul mai departe se făcea în funcție de această reacție. Cum reacția a fost fermă și cvasiunanimă, s-a făcut un pas înapoi, anunțându-se, însă, că doar se amână ideea refacerii Regiunii Autonome Maghiare. Mai mult decât în alte momente, la începutul lui 1995 acțiunile UDMR-ului aveau urmări externe majore. Acum se discuta conținutul viitorului Tratat româno-ungar. Dorința Guvernului de la Budapesta era de a găsi motive invocabile pentru cererea de noi garanții și pentru justificarea insistenței asupra includerii în Tratat a Rezoluției 1201. Și, într-adevăr, scandalul stârnit de noile acțiuni ale UDMR va fi folosit de Guvernul Ungariei ca pretext pentru afișarea unei poziții încruntate în timpul vizitei la Budapesta a lui Viorel Hrebenciuc, secretar general al Guvernului de la București. În contextul în care unele puteri

europene, mai ales Franța, doreau grăbirea încheierii Tratatului - pentru că l-ar fi putut prezenta ca pe un succes propriu în contextul campaniilor electorale (vezi Planul Balladur) - polemicile excesive din societatea românească pe tema minorităților naționale, cu concluzia premeditată că forțele politice interne nu ar fi capabile să rezolve problema conform standardelor internaționale, puteau duce la ideea că o „mediere” externă ar fi binevenită, ar fi singura care ar soluționa chestiunea, asigurând pacea Europei. Apare evident că planul aducerii cancelariilor occidentale la ideea „medierii” a existat și era conceput în colaborare de Guvernul maghiar și de conducerea UDMR. (La fel se întâmplase și în 1940: convinsă că singură în fața României nu va avea succes, Ungaria a provocat „medierea” puterilor ce stăpâneau Europa atunci - Italia și Germania). Prin urmare, reacția viguroasă a partidelor românești în ianuarie-februarie 1995 a fost provocată pentru a duce la îndeplinire planul maghiar; astfel s-a ajuns la „medierea” de la Atlanta din februarie 1995. Așadar, s-ar putea crede, la o privire repede, că partidele politice românești s-au dovedit incapabile să ocolească capcana. În realitate, nu aveau altă soluție, pentru că lipsa de răspuns, necondamnarea acțiunilor UDMR, putea avea consecințe și mai grave: ar fi dus la concluzia, în lumea politică internațională, că cererile UDMR ar fi întemeiate și acceptabile, de aceea nu au fost respinse.

Furtuna provocată de noile cereri ale UDMR a început printr-o confruntare între prefectul de Covasna, Adrian Vlad Cășuneanu, și președintele Consiliului județean Covasna, Orbán Árpád. Prefectul a publicat o declarație în care eticheta acțiunile UDMR ca „vădit anticonstituționale și fățiș antinaționale”; de aceea, atrăgea atenția primarilor, viceprimarilor și consilierilor care au aderat la aceste acțiuni și care, la investirea în funcție au prestat jurământul de a respecta Constituția și legile Țării, „asupra mării responsabilități pe care o au și asupra consecințelor la care se expun prin încălcarea obligațiilor lor legale”. Orbán Árpád a răspuns într-un articol cu titlul *Nu suntem trădători de țară și de neam*; ca de obicei, formula folosită de liderul maghiar era ambiguă, lăsând posibilitatea unor interpretări diferite - la care țară și la care neam se referea? Deși, la Miercurea Ciuc, Santha Pál Vilmos, președinte al noului organism maghiar creat, declarase că se viza „normal și logic” reînființarea Regiunii Autonome Maghiare, Orbán Árpád spunea că „nu s-a pus problema înființării unei regiuni autonome maghiare”. („Adevărul” din 19 ianuarie 1995). Duplicitatea era evidentă. În Harghita, prefectul Ioan Doru Voșloban a făcut publice mai multe acte ilegale ale diverselor consilii de pe raza județului respectiv, împotriva cărora acționase legal, dar fără rezultat: În Odorheiul Secuiesc se emiteau acte ale Primăriei în care denumirea Consiliului local era înlocuită cu formula „Consiliul de autoguvernare a orașului cu rang județean Odorheiu Secuiesc”; Muzeul județean Harghita fusese înlocuit cu un Muzeu secuiesc, prin eliminarea

tuturor exponatelor românești; unele steme adoptate de către consiliile locale de pe raza județului erau cele de pe timpul ocupației horthyste, fiind folosite fără aprobarea Comisiei Naționale de Heraldică ș.a.m.d. Erau acțiuni de traducere în practică a ideii refacerii Regiunii Autonome Maghiare.

Poziția partidelor politice românești a fost determinată fie de interesul lor electoral, fie de patriotismul unora dintre conducătorii lor. În cazul unora a prevalat interesul electoral, iar în cazul altora, interesul Țării. Așa cum mulți se așteptau, Radu Câmpeanu - care-și motivase ieșirea din CDR, în 1992, prin alianța acesteia cu UDMR, alianță considerată nocivă - a folosit prilejul pentru a sublinia că avusese dreptate: nu s-ar fi ajuns la situația din ianuarie 1995, „dacă aliații din CDR ar fi acționat încă din 1991-1992 pentru a respinge proiectele UDMR, care amenință unitatea Statului.” („Cronica Română” din 21 ianuarie 1995; aceeași poziție reafirmată la începutul lui februarie - Idem din 4 februarie 1995). Nu se putea spune că Radu Câmpeanu nu avea dreptate - interesul electoral al partidelor „istorice” le-a împiedicat să combată la timp acțiunea distructivă a liderilor maghiari, a favorizat consolidarea acestora și i-a adus într-o poziție de forță din care sfidau Statul; indiscutabil, principala vină a Convenției Democrate față de România era aceea că a ocrotit și a favorizat creșterea la sânul ei a celui mai înverșunat inamic al Statului român, UDMR-ul. Însă, până și-a dat seama ce se întâmplă, și Radu Câmpeanu a avut partea lui de vină. În interiorul CDR, în ianuarie 1995, momentul când trebuia să se dea un răspuns pretențiilor maghiare a coincis cu luptele pentru desemnarea candidatului unic la alegerile prezidențiale, fapt care a complicat lucrurile. PNL, prin președintele său Mircea Ionescu-Quintus, la 18 ianuarie, se arăta doar îngrijorat față de programul de autonomie etnică al UDMR. („Curierul Național” din 19 ianuarie). Din același partid, Crin Halaicu (vicepreședinte), primar general al Capitalei, mai tranșant, declara că „autoadministrarea comunității maghiare constituie un non-sens, o barbarie și o infantilitate... Sub aspect pragmatic, ea este o catastrofă”, care duce la o „izolare stupidă”; acțiunea UDMR „trebuie să fie pentru noi toți un semnal că lucrurile au mers prea departe și că ideologia pe care această organizație încearcă să o inducă aparține veacurilor trecute”. („Jurnalul Național” din 24 ianuarie). Într-o declarație la Radio BBC, Corneliu Coposu, președintele CDR, afirma - în urma întâlnirii avute cu Emil Constantinescu, László Tökés și Markó Béla din 19 ianuarie - că acuzațiile aduse UDMR sunt „o aberație”, „fructul imaginației ostile a unor adversari politici care își clădesc existența pe dușmănia împotriva minorității maghiare”. („Cronica Română” și „Curierul Național” din 23 ianuarie; titlurile puse de cele două ziare relatării declarației: *Corneliu Coposu adoptă o poziție conciliantă față de UDMR și Domnul Coposu ia partea UDMR.*) Interesant faptul că aceste declarații favorabile maghiarilor fuseseră făcute după întâlnirea la care participase și viitorul candidat al CDR la alegerile prezidențiale; ușor de ajuns la ideea că voturile electoratului maghiar

În aceste alegeri au determinat caracterul afirmațiilor lui Corneliu Coposu. Însă, impactul vădit negativ al unei asemenea declarații în rândul opiniei publice românești, declarație într-o evidentă discordanță cu realitatea, l-a făcut pe liderul PNȚCD să revină, într-o mențiune făcută pentru „Jurnalul Național” din 27 ianuarie: „A cere mereu autonomie înseamnă a căuta cu lumânarea pretext de discuții. UDMR se află în CDR și la trecutele alegeri ne-a dat un milion de voturi. Sunt de acord că numărul de voturi este important, însă nu este o poliță pentru CDR ca ea să susțină unele lucruri care sunt împotriva intereselor naționale”. Era o schimbare de atitudine cu 180 de grade, cu atât mai demnă de remarcat, cu cât liderul țărăniștilor era cunoscut prin consecvența pozițiilor sale, chiar atunci când erau neproductive politic. După prima declarație a lui Corneliu Coposu, Virgil Lambru, președinte al PNȚ (desprins din PNȚCD), s-a arătat indignat, cerând chiar desființarea PNȚCD „pentru a spăla rușinea națională generată de alianța cu UDMR”. („Jurnalul Național” din 21 ianuarie). Chiar și partide foarte apropiate de UDMR au considerat necesar să se delimiteze de acesta. PL'93, prin Dinu Patriciu, declara la Oradea: „Nu putem fi de acord cu autonomia comunitară teritorială. [...] Prea sfinția sa László Tökés ar trebui să se ocupe de cele sfinte și să abandoneze politica”. („România Liberă” din 23 ianuarie) PD-ul, în schimb, a fost total lipsit de claritate; prin declarațiile reprezentanților săi, Adrian Severin și Adrian Vilău se indicau drept soluții ale problemei descentralizării administrative, autonomia administrativă, dar nu pe criterii etnice, dezvoltarea societății civile și integrarea euro-atlantică a României. La întrebarea dacă UDMR are extremiști, Adrian Severin a răspuns: „Singurul extremist din UDMR este László Tökés.” („Jurnalul Național” din 27 ianuarie).

Tenace, UDMR-ul nu a acceptat nimic, nici o critică, nici chiar cele foarte blânde ale partenerilor săi din CDR. Markó Béla afirma: „Declarațiile partidelor politice din Convenție au fost superficiale, fără o analiză aprofundată a problemei. În aceste declarații se regăsește demagogia.” („Cronica Română” din 23 ianuarie). Criticând partidele din Opoziție avea, într-un sens, dreptate. Poziția acestora era vizibil determinată de startul electoral, de dorința de a fi în acord cu vederile majorității opiniei publice românești; alegerile din 1996 se apropiau și nu era oportun să te situezi ferm de partea liderilor maghiari; încercau să determine opinia publică românească să uite faptul că UDMR-ul a crescut și a ajuns să bată cu pumnul în masă datorită protecției pe care i-o oferise Convenția .D. (În acest sens și articolul lui Gheorghe Constantin, *Recursul la naționalism*, din „Jurnalul Național”, 27 ianuarie 1995).

Până la urmă, politicianismul a învins interesul național în conturarea poziției CDR: în *Comunicatul* adoptat la 30 ianuarie 1995, după ce se menționau „divergențele cu privire la Statul național unitar, autonomia

comunitară pe criterii etnice și autonomia regională", apărute între UDMR și CDR, totuși, la punctul 6 se scria: „Situția politică tensionată din România e creată de o putere incapabilă să rezolve adevăratele probleme”. („Cronica Română” din 1 februarie). Așadar, vinovată pentru ceea ce făcea UDMR era Puterea de la București! *Comunicatul* CDR era calificat de Constantin Gheorghe (în „Jurnalul Național” din 1 februarie) ca „un act de înaltă trădare”, deoarece, deși se afirma că UDMR nu recunoaște Statul național, totuși se mențineau relațiile cu acest partid. Chiar formațiuni politice din interiorul CDR au dezavuat *Comunicatul*: PAC, prin Nicolae Țăran, anunța că a rupt orice relații cu UDMR, „delimitându-se net de acțiunile acestei formațiuni politice”. (Idem din 3 februarie). La rândul său, PNL, prin Radu Boroianu, solicita „discutarea legitimității prezenței UDMR în CDR” și acuza Comitetul CDR de „superficialitate” („Adevărul” din 2 februarie). Mergând mai departe, Alianța Civic Liberală (PAC, PL'93, PNL, PNL-CD) întrunită la 2 februarie, aprecia: „ACL nu este de acord cu recentul *Comunicat* al CDR dat publicității după Consiliul din 30 ianuarie. [...] UDMR trebuie să recunoască caracterul național al Statului român, să respecte Constituția și legile Țării”. ACL cerea convocarea Comitetului Executiv al CDR, pentru a rediscuta cazul. Printre semnatari: Mircea Ionescu-Quintus, Nicolae Țăran, Dinu Patriciu, Călin Atanasiu, Dinu Zamfirescu, Crin Halaicu, Andrei Chiliman, Niculae Cerveni. („Cronica Română” din 4 februarie). Chiar și șeful partidului de buzunar - PSDR - Sergiu Cunescu s-a declarat nemulțumit de *Comunicatul* CDR. (Ibidem.) Așadar, rezultă concluzia că revenirea lângă UDMR a CDR se datora doar PNȚCD și organizațiilor „nepolitice” din jurul său, majoritatea finanțate de Fundația Soros. Analiza aceasta indică, fără putință de tăgadă, caracterul mincinos al declarațiilor patriotarde ale unuia dintre frunțașii țărăniști, Răzvan Dobrescu, făcute în luna februarie și apărute în „Cronica Română” din 2 martie sub titlul *O pretenție inacceptabilă a UDMR*. Frunțașul spunea că PNȚCD condamnă orice cerere de autonomie regională pe criterii etnice, pentru că aceasta ar duce la federalizarea Statului român, ca prim pas spre dezmembrarea acestuia și la transformarea românilor din regiunea vizată în „cetățeni inferiori în drepturi”. Vehemența lui Răzvan Dobrescu era într-o clară contradicție cu declarațiile șefului său, Corneliu Coposu la BBC și cu *Comunicatul* lansat de PNȚCD în numele CDR, dar și cu multe alte luări de poziție țărăniști recente; apărarea intereselor UDMR de către PNȚCD, chiar când se făcea în detrimentul intereselor naționale nu era doar conjuncturală, ci devenise o constantă a atitudinii partidului respectiv.

Având spatele asigurat de către PNȚCD, încurajat dinspre Ungaria, UDMR și-a continuat nestingherit acțiunile antiromânești. La 4 februarie 1995, la Odorhei, a fost dezvelită statuia lui Orbán Bálász - cu toată recuzita cunoscută: steaguri maghiare fluturând vesel, intonarea Imnului de Stat al

Ungariei, discursuri antiromânești violente. Chiar și foarte ponderatul Traian Chebeleu, purtătorul de cuvânt al Președinției, era obligat să constate că fusese „o acțiune vădit provocatoare organizată de unii conducători ai UDMR. Prin modul în care a fost concepută și organizată, manifestarea a constituit o ofensă la adresa României ca stat". În final, purtătorul de cuvânt își anunța speranța că „cei în drept vor aplica prevederile legii". („Jurnalul Național" din 7 februarie.) Guvernul va forma o comisie de anchetă, care și-a prezentat concluziile pe 14 februarie. Raportul consemna faptul că la Odorhei se încălcase de patru ori legile Țării: 1. S-a arborat drapelul unei țări străine, contrar prevederilor Legii 75/1994; 2. A fost intonat Imnul Ungariei, încălcând aceeași. Lege; 3. Primarul nu a purtat eșarfa tricoloră românească; 4. Hârtiile cu antetul autorităților locale poartă inscripția „Consiliul de autoguvernare locală cu drept de județ", formulă ilegală. („Curierul Național" din 15 februarie). Dar, s-a rămas la stadiul de constatare; nu s-a luat nici o măsură de pedepsire a organizatorilor. După manifestarea de la Odorhei, au urmat declarațiile antiromânești făcute la Londra pe 7 februarie de Markó Béla, repede răspândite în presa occidentală, fără a avea și o replică pe măsură din partea României.

În comparație cu Opoziția, partidele de la Putere s-au manifestat clar împotriva UDMR, în totalitate, dar cu nuanțe ale fermității și mai ales cu nuanțe diferite de la unul la altul ale limbajului folosit. În prima sa reacție, la 17 ianuarie, Adrian Năstase reafirma necesitatea respectării stricte a Constituției de către toate forțele politice, necesitatea apărării Statului național unitar. („Jurnalul Național" din 18 februarie.) În numele PUNR, Gheorghe Funar cerea scoaterea UDMR în afara legii, în urma unui referendum național; în același sens era și *Comunicatul* partidului din 20 ianuarie. Tot pentru ilegalizare se pronunța și PRM. (Idem din 18 și 23 ianuarie și „Cronica Română" din 21 ianuarie.) La rândul său, Guvernul a adoptat, la 20 ianuarie, un comunicat, exprimându-și îngrijorarea față de „recentele acțiuni de la Sfântu Gheorghe întreprinse de conducerea UDMR"; acestea „vin în continuarea unor gesturi și declarații ale liderilor UDMR, care urmăresc transformarea partidului într-o supraorganizație de autonomie etnică și transpunerea graduală a periculoasei utopii a autonomiei teritoriale pe criterii etnice." Condamnând acțiunea maghiară, Guvernul cerea „desființarea structurilor antidemocratice și discriminatorii, create în afara cadrului legal". Într-un alt comunicat, din 28 ianuarie, Guvernul Văcăroiu, își reconfirma poziția. Cu superficialitatea ce a caracterizat toată activitatea sa în fruntea Ministerului Apărării Naționale, Gheorghe Tinca declara că privește acțiunea UDMR „cu o anumită superioritate". (Toate luările de poziție în ziarele din 21 și 28 ianuarie). Depășind poziția Guvernului din care făcea parte, Iosif Gavril Chiusbaian, ministru al Justiției, ieșea decis la rampă, declarând că există suficiente motive pentru declanșarea procedurii de scoatere în afara Legii a

UDMR. („Curierul Național" din 23 ianuarie). Reflecta astfel poziția partidului căruia îi aparținea – PUNR. Adrian Năstase i-a replicat brutal: „Dacă dl. Chiusbaian și-a depășit atribuțiile, îl vom demite". Preciza că Guvernul „a vorbit doar despre neconstituționalitatea Consiliului primarilor și consilierilor UDMR, nu și de scoaterea în afara legii a formațiunii." („Adevărul" din 25 ianuarie). Așadar, deși avea un pact de alianță presupus a fi între egali, PDSR credea că poate „demite" pe miniștrii altor partide. Gheorghe Funar s-a considerat îndreptățit să răspundă: „Ca parteneri de guvernare și în cadrul protocolului încheiat recent între PDSR, PUNR, PRM, PSM, ne exprimăm surprinderea că dl. Președinte Adrian Năstase a ignorat înțelegerile politice existente și în loc să ia atitudine împotriva UDMR, s-a îndreptat împotriva ministrului Justiției, care este al PUNR. Oricât de greu se renunță la mentalitatea conducătorului unic, suntem nevoiți să precizăm că un ministru al PUNR poate fi schimbat din funcție numai cu acordul conducerii acestui partid".

Altă componentă a Puterii, Președinția, s-a antrenat și ea în dispută. Președintele Ion Iliescu declara: „Vor fi respinse cu hotărâre orice acțiuni de separatism și de subminare a unității și integrității Statului Român". („Curierul Național" din 25 ianuarie). La rândul său, tot în numele Președinției, Traian Chebeleu afirmase că acțiunile UDMR sunt segregacioniste și de bantustanizare. ("Jurnalul Național" din 17 ianuarie). Spre sfârșitul lui ianuarie, cu binecunoscutul său oportunism politic, Ion Iliescu și-a diminuat supărarea la adresa, liderilor maghiari și, pentru ca aceștia să fie împăcați, a declarat că el condamnă "în egală măsură" și acțiunile PUNR; dezavua "perseverența diabolică a UDMR pentru incitarea spiritelor", dar și "pozițiile iraționale și intempestive" ale PUNR. (Idem din 31 ianuarie.) Punerea pe același plan a acțiunilor antistatale ale UDMR, cu încercarea PUNR de a le contracara, era și irațională și condamabilă. Reacția lui Gheorghe Funar la aberantul semn de egalitate fixat de președinte, a fost o scrisoare deschisă către Ion Iliescu, cuprinzând mai multe întrebări ultimative și incriminante, ca: "Ce urmăriți și ale cui interese le apărați începând din 22 decembrie 1989? Ce angajamente aveți și față de cine, care vă determină să acceptați și să tolerați încălcarea în mod repetat a Constituției României și a legilor Statului român? Ce credeți că trebuie să facă UDMR pentru a vă determina pe dumneavoastră să vă exercitați atribuțiile prevăzute în Constituție pentru președintele țării?" Cerea răspuns până la 8 februarie când era programată întâlnirea cu conducerea PUNR. (Idem, 7 februarie) Răspunsul, evident, nu l-a primit. Analizând scrisoarea lui Gheorghe Funar, concluzia este că forma ei nu cadrează cu o relație epistolară normală cu președintele țării; dar, conținutul - acuzația de lipsă de fermitate în apărarea Constituției a Statului național unitar român, de tolerare a unei organizații politice care-și afirma deschis țelurile antistatale - corespundea realității. Alături de umbrela protectoare

oferită de CDR, gesturile lui Ion Iliescu de bunăvoință față de UDMR, au contribuit la impulsivitatea activității acestuia. Unele gesturi de acest fel treziseră o profundă indignare între românii transilvăneni; printre acestea, grațierea unor asasini maghiari, în martie 1994. (Asasini polițiștilor români din comunele Dealu și Zetea, județul Harghita, în decembrie 1989). Având în vedere motivul etnic al asasinatelor, grațierea făptuitorilor maghiari era un gest de încurajare a forțelor antiromânești.

Liderii maghiari au intuit bine că Guvernul nu are de gând să depășească stadiul vorbelor, că nu va trece la măsuri practice sancționatoare. De aceea, au supralicitat. Consiliul Operativ al UDMR, întrunit la 23 ianuarie la Târgu Mureș, a hotărât să protesteze față de declarația Executivului din 20 ianuarie, afirmând că aceasta "este un atac fără precedent împotriva UDMR, un demers îngrijorător spre reorganizarea structurilor comuniste, extremiste, naționaliste și șovine, împotriva integrării României în structurile europene". Mai mult, programul de autonomie al UDMR era considerat "o concepție lucidă și bine gândită" ("Cronica Română" și "Curierul Național" din 25 ianuarie). Tot atunci s-a hotărât specularea pe plan internațional a reacțiilor lumii politice românești. Ca urmare, pe 31 ianuarie, Frunda György va face o declarație la Strasbourg, în fața Consiliului Europei: înfiera "intoleranța, xenofobia, antimaghiarismul și antisemitismul PUNR, PRM, PSM" și cerea ajutor pentru minoritatea maghiară, deoarece "situația acesteia nu este numai propria problemă, dar și problema întregii Europe". Altfel spus, cerea o intervenție internațională în România!

Agitația politică din România a avut imediat ecou în Ungaria. Gyula Horn va cere Bucureștilor să nu interzică UDMR-ul și anunța presa că va solicita lui Nicolae Văcăroiu ca acesta să se decică de poziția ministrului Chiusbaian. Totodată șase partide parlamentare maghiare au făcut o declarație comună, arătându-se foarte alarmate de ideea interzicerii UDMR. Documentul va provoca un răspuns din partea PDSR; se încheia cu afirmația că "partidele ungare ne-au dat, de fapt un semn clar despre propriile obiective politice cu privire la România." ("Curierul Național" din 27 ianuarie.) Aflat tocmai în acel moment la Budapesta, într-o vizită convenită cu mult înainte, Viorel Hrebenciuc, secretar general al Guvernului și președinte al Consiliului pentru minoritățile naționale, a trebuit să facă față valului de întrebări ale autorităților și presei; la reîntoarcere, remarca faptul că Gavril Chiusbaian "în momentul de față la Budapesta este o mare vedetă". În fața ziariștilor, Hrebenciuc nu se arăta prea afectat de anularea nepoliticoasă, de partea maghiară, a întâlnirii pe care o avusese planificată cu Gyula Horn. În schimb, presa română se arăta foarte alarmată; "Evenimentul Zilei" din 25 ianuarie titra: *O criză fără precedent în relațiile româno-ungare.*

Tendențele agresive ale unor minorități față de țările în care trăiau, puternica lor acțiune separatistă care amenința pacea Europei au provocat o analiză a

fenomenului în diverse organisme internaționale la începutul lui 1995. Ajborn Eide, Norvegia, într-un raport prezentat în Comisia pentru Drepturile Omului a ONU - *Mijloace susceptibile să faciliteze soluționarea pașnică și constructivă a problemelor minorităților* - constata că "Situțiile dificile în problema minorităților nu sunt generate întotdeauna de guverne și de majorități, cum este tendința de a se acredita, ci pot fi deopotrivă efectul intoleranței și tendințelor autonomiste și exclusiviste promovate de grupurile etnice mobilizate de așa-ziii antreprenori etnici; aceștia pot deveni avocații unor principii distructive, opuse valorii drepturilor omului". Pe această linie, dădea exemple din România. Raportul lansa termenul "etnocrație" - adică dictatura unei minorități etnice asupra națiunii majoritare. ("Vocea României" din 27 ianuarie 1995). Premierul francez Edouard Balladur afirma și el, în fața Consiliului Europei, că "Drepturile minorităților nu trebuie împinse până acolo încât să provoace dezmembrarea statelor în care se află." („Adevărul" din 1 februarie.) Pe aceeași temă a raportului majoritate-minoritate, uneori ziaristii făceau aprecieri mai exacte decât oamenii politici. În "Jurnalul Național" din 25 ianuarie, Constantin Gheorghe semna articolul *Ieșirea din Evul Mediu*, constatând că "Spaimile minoritarilor vin din complexul lor de superioritate. Spaima de a pierde privilegiile feudale, spaima de a nu mai putea dispune de viața celorlalți cum vor ei, spaima de a se deschide spre exterior, spaima de a nu putea rezista unei culturi și unei civilizații spirituale mai puternice". Dar nu toți ziaristii români apreciau corect situația; unii nu-și dădeau seama, ca și o parte a oamenilor politici, de extraordinara perseverență a UDMR și de capacitatea sa de a rămâne unită; ura față de tot ceea ce este românesc, reprezenta liantul cel mai puternic. Horia Alexandrescu credea că datorită ultimelor sale acțiuni, UDMR se va desfășura; "Mersul evenimentelor ne conduce - scria - spre o asemenea imagine, iar de desfacerea Uniunii în grupuri politice nu cred că se mai pot îndoi nici cei mai sceptici susținători ai coeziunii maghiare". ("Cronica Română" din 23 ianuarie 1995).

Toată agitația UDMR-ului de la începutul lui 1995 nu era întâmplătoare; avea o foarte evidentă legătură (bineînțeles, pentru cine voia să o vadă) cu propusa întâlnire de la Washington, pentru jumătatea lunii februarie, între reprezentanții Președinției române, ai UDMR, Guvernului României, ai Ungariei (într-o primă variantă), sub "medierea" Statelor Unite, prin fostul președinte Carter. Ideea "medierii" venise din SUA, interesate fiind mai multe forțe. Era momentul când începea să prindă contur politica americană de susținere a unor minorități agresive în lupta împotriva statelor pe teritoriul cărora trăiau; paravanul era "drepturile omului", pentru încălcarea cărora statele trebuiau pedepsite și, atunci când încălcarea nu exista ea era inventată. Apogeul acestei politici va fi bombardarea Iugoslaviei, pentru ca armata de gherilă albaneză din Kosovo să obțină dreptul de a-i alunga pe băștinașii sârbi. Tot cu o "mediere" occidentală începuse.

Pentru a pregăti opinia publică internațională în vederea întâlnirii de la Atlanta, liderii UDMR au inundat presa occidentală cu declarații antiromânești, pline de acuze nedrepte; erau crezute, pentru că nu erau contracarate cu nimic de Statul român La 30 ianuarie 1995, Frunda György se producea la Strasbourg. La 7 februarie, Markó Béla ținea o conferință cu

acuze și lamentări, la Londra, în organizarea Clubului Liberal Național. Printre altele, președintele UDMR afirma că în Transilvania se manifestă puternice contradicții între majoritate și minoritate, "care au dus la conflicte și pot duce și în viitor dacă nu se reușește găsierea urgentă a unei soluții"; împotriva minorității maghiare din România "se folosesc mijloace de asimilare forțată"; după Revoluția din 1989, "xenofobia, antisemitismul, șovinismul au reizbucnit cu și mai mare forță și trăiește în continuare ideea statului național". Markó Béla își arăta deplina perfidie introducând și ideea presupusei existențe a antisemitismului în România, știută fiind sensibilitatea occidentalilor la orice renaștere a prigoanei împotriva evreilor. Apoi, amintea că în Europa Centrală conflictele interetnice "au dus deja la tragedii sângeroase, ca războiul din Bosnia". Era mai mult decât o aluzie, era o amenințare. Era și o promisiune; aceea că liderii minorității maghiare vor merge până la război, dacă nu li se va da satisfacție. Occidentul, dacă nu va interveni rapid în impunerea, prin "mediere" bineînțeles, acceptării de către Statul român a dezideratelor udemeriste, va trebui să suporte și el consecințele unui război civil în Europa Centrală. (Prin Traian Chebeleu, Președinția României răspundea destul de ferm,condamnând „naționalismul agresiv” al lui Markó Béla. "Cronica Română" din 10 februarie.)

Întâlnirea din SUA a fost fixată la Atlanta. Opinia publică românească s-a arătat de la început foarte alertată; asemănarea cu "arbitrajul de la Viena" din 1940 era izbitoare. De aceea, la 6 februarie Gheorghe Funar, în numele PUNR, cerea lui Ion Iliescu să împiedice întâlnirea. În presă apare formula "Diktatul de la Washington". În "Jurnalul Național", Constantin Gheorghe afirma, la 8 februarie, că la Washington se va încerca impunerea recunoașterii unui Stat maghiar nou, în centrul României; îl și denumea UDEMERIA. Și, autorul își punea întrebarea: "Cine va juca rolul unui nou Antonescu?"

Având în vedere escaladarea fără precedent a acțiunilor antistatale ale UDMR, pe 6 februarie 1995 Petre Țurlea depune la Camera Deputaților proiectul unei *Moțiuni* de condamnare a acestor acțiuni și de chemare a liderilor maghiari la respectarea legilor. Va obține semnătura a 52 deputați, majoritatea din PRM, PUNR și PDSR. Avea și un scop nedeclarat: înarmarea delegaților români care se vor duce în SUA, cu o declarație fermă a Parlamentului României, ceea ce ar fi dat greutate demersurilor lor. Fără a se folosi expresii violente, lucrurile erau spuse cu claritate: "Camera Deputaților a luat act cu profundă neliniște de recente declarații ale UDMR, partid parlamentar, prin care se contestă caracterul național al Statului român și se solicită crearea unei regiuni autonome pe criterii etnice. Camera Deputaților consideră că astfel de poziții sunt contrare atât Constituției Române cât și unor documente internaționale la care România a aderat. Asemenea poziții se află în opoziție cu interesele majore ale Țării, creează premisele instabilității și unor relații interetnice conflictuale. Însăși interesele minorităților sunt lezate

prin încercarea de a le izola de populația majoritară. Având în vedere cele de mai sus, Camera Deputaților condamnă cu fermitate declarațiile menționate ale UDMR și invită acest partid să respecte Constituția și legile României. Camera Deputaților își afirmă convingerea că partidele politice, cu atât mai mult cele parlamentare, au datoria de a acționa doar pentru consolidarea Statului național unitar român, aceasta fiind și baza prosperității tuturor cetățenilor Țării, indiferent de origine etnică".

Conducerea UDMR-ului s-a arătat surprinsă și alarmată, eventuala aprobare a documentului, care astfel ar fi exprimat poziția întregului Parlament și, prin urmare, a Țării, ar fi avut o influență în rândul opiniei publice internaționale tentată, până atunci, să deplângă soarta minorității maghiare. Surpriza era dată și de faptul că un independent, cum era autorul *Moșiunii*, putuse strânge numai într-o oră atât de multe semnături; concluzia era aceea că exista un curent puternic în Cameră ce dorea să se opună acțiunilor udemeriste de dezmembrare a Țării, curent format peste capul unor lideri politici. De partea cealaltă, conducătorii principalului partid de guvernământ, PDSR, au înțeles imediat că documentul îi va putea ajuta și la Washington și în îmbunătățirea imaginii lor în interior; *Moșiunea* avea și avantajul că nu avea ca autor pe vreunul dintre partidele cu care colaborau la Guvern, dar cu care se considerau într-o permanentă rivalitate de imagine. Dezbaterea *Moșiunii* era fixată pentru 13 februarie 1995. Ca urmare a contextului politic fierbinte, aula Camerei Deputaților din Dealul Mitropoliei era arhiplină - ca la Constituție - deși discuția a avut loc seara târziu; balcoanele pline de ziarști în așteptarea unor bombe gazetărești. Până în ultima clipă s-a încercat stoparea dezbaterii. UDMR-ul protestase furios la Biroul Permanent al Camerei. Pe de altă parte, nici unul dintre partidele din Opoziție nu doreau discuția, deși își arătasera indignarea față de acțiunile liderilor maghiari. Motivele se puteau deduce ușor. Începuse deja pregătirea pentru campania electorală din 1996 și partidele erau atente la fiecare gest ce le putea aduce voturi. Cum opinia publică românească era foarte alarmată de acțiunile distructive ale UDMR, oricine iniția o ripostă la aceste acțiuni se presupunea că va obține capital electoral pe când cei ce se opuneau vor pierde. Pe de altă parte, CDR nu-și putea permite să-i supere pe liderii maghiari, voturile electoratului lor în alegerile prezidențiale fiind decisive; fără ele, nici un candidat al Convenției nu putea aspira să ajungă președinte al României. În Grupul parlamentarilor reprezentând minoritățile naționale altele decât cea maghiară, mai mulți deputați în frunte cu Feuzia Rușid, reprezentanta turcilor, s-au declarat de acord cu *Moșiunea*, alții au cedat presiunilor lui Varujan Vosganian, liderul Grupului, reprezentant al armenilor, pronunțându-se împotriva.

Pentru blocarea dezbaterii, s-a folosit și o stratagemă de ultimă oră. PL'93 a propus înlocuirea discuțiilor asupra *Moșiunii*, cu adoptarea unei

hotărâri a Camerei Deputaților și Senatului, al cărui text l-a răspândit rapid prin aulă: "Considerând că, la aproape cinci ani de la tragicele evenimente din martie 1990 de la Târgu Mureș, disputele politice privind problemele minorităților au atins cote alarmante, putând crea premisele unor conflicte interetnice; Pentru a redeschide calea dialogului, pentru descurajarea extremismelor și extremiștilor; Pentru eliminarea tentației de transformare a chestiunii naționale în capital electoral; Pentru alinierea practicilor politice și legislației interne la normele europene; Parlamentul României adoptă prezenta hotărâre: Art. 1. În data de 20 martie 1995 Parlamentul României se întrunește la Târgu Mureș în ședință extraordinară, pentru a declara ziua de 20 martie «Ziua Toleranței» și pentru a supune la vot ratificarea Convenției-cadru privind protecția minorităților și Carta Europeană pentru exercițiul autonom al puterii locale". Textul era evident de inspirație udemeristă. Călin Anastasiu, trimis de PL'93 pentru a obține retragerea *Moțiunii*, de la singurul care o putea face, autorul ei, este refuzat. Dezbateră ce a urmat oglindește pe deplin politicianismul lipsit de scrupule al unora dintre liderii politici români, dezinteresul față de soarta Țării, dorința de a conserva relațiile de alianță cu UDMR, dar și, în cazul altora, amplasarea interesului național în postura de obiectiv principal al activității lor. Horia Rusu (PL'93) se arăta tranșant: "Nu voi comenta textul *Moțiunii* domnului Țurlea, fiindcă noi considerăm că libertatea de expresie nu poate fi limitată și opțiunile politice ale unui partid din Parlament nu pot fi sancționate de către Parlament". Și propunea să nu se supună la vot documentul. PD, prin Adrian Severin, a susținut că *Moțiunea* nu este oportună. În numele PNȚCD, cu distincția-i cunoscută, a vorbit Ion Rațiu. A contestat afirmațiile UDMR că în România ar fi două milioane de unguri și că aceștia ar fi cea mai mare minoritate națională din Europa; a înfierat o serie de idei udemeriste, precum "statul național nu poate garanta drepturile minorităților", "Transilvania a fost anexată de România", populația maghiară ar fi supusă asimilării, ar trebui dusă o politică de „discriminare pozitivă față de maghiari” etc. La începutul discursului, aula a rămas surprinsă, pentru ca, la sfârșitul lui, majoritatea deputaților să aplaude. PNȚCD se afla într-o situație dificilă: dacă aproba *Moțiunea* pierdea voturile electoratului maghiar, dacă se pronunța împotriva *Moțiunii*, pierdea voturile electoratului român din Transilvania în special. De aceea, a ales calea clasică a partidului: duplicitatea. L-au lăsat pe Ion Rațiu să condamne UDMR-ul în numele partidului și au răspândit în țară textul respectiv. (A doua zi deja era tipărit într-o broșură, apărută în 10.000 exemplare, adusă la Cameră ca pe un trofeu de Ion Rațiu). Dar, deputații PNȚCD nu au votat *Moțiunea*, ceea ce însemna, în practică, o situație alături de UDMR, lăsând legăturile cu acesta intacte. La o conferință de presă, chiar din 13 februarie, Ion Diaconescu afirmase: "Atitudinea UDMR ne costă electoral"; lăsa impresia că acest "cost electoral" era singurul lucru ce-i deranjase pe țărăniști. Și anunțase, deja, tactica pe care o vor folosi: vor

adopta o tactică de „persuasiune à la Maniu”. („Curierul Național” din 14 februarie). De aceea, formula din unele ziare - prin discursul său Ion Rațiu "a uimit Opoziția" (vezi "Cronica Română" din 14 februarie), lăsând să se înțeleagă faptul că Rațiu ar fi vorbit fără a avea asentimentul conducerii PNȚCD asupra conținutului - era falsă. Din același partid, PNȚCD, viitorul candidat la funcția de președinte al României, Emil Constantinescu, declarase la postul de radio "PRO FM" că *Moțiunea* e bună, dar ar fi trebuit mai mult, o *lege* (!) - 11 februarie; și tot el, într-o conferință de presă din aceeași zi, remarcă: "UDMR creează, prin atitudinea sa, condițiile destabilizării României, tensionării în interior și al alterării raporturilor cu țările democratice". PDSR, prin Ilie Nica, a ocolit pe deplin problema, cu divagații plictisitoare, ceea ce l-a făcut pe Adrian Năstase, care prezida, cu un umor fin să concluzioneze de la tribună; "Mesajul a fost clar!" În „Libertatea” de a doua zi se menționa: „Replica majoritarilor a fost palidă și poate voit confuză - oricum, atât Ilie Nica, cât și Petre Sălcudeanu au tras gloanțe oarbe, pe lângă subiect”. Senzația produsă în aula a fost aceea că Ilie Nica s-a dus la microfon cu sarcina de a nu spune nimic, pentru ca ulterior - în funcție de evenimente - să poată interpreta în orice fel. PUNR, prin Costică Ciurtin, cerea Guvernului să pună ferm în aplicare legile Țării, iar prin Lazăr Lădariu, sublinia neloialitatea liderilor maghiari față de România. Pentru PRM, Cristian Popovici, arătându-și deplina aprobare față de *Moțiune*, cerea votul nominal asupra ei. În schimb, Varujan Vosganian, pretinzând că vorbește în numele Grupului parlamentar al minorităților naționale, nu credea oportună *Moțiunea*; la vot, s-a dovedit că era mai mult o părere a lui decât a Grupului. În sfârșit, Sergiu Cunescu, PSDR, afirma că documentul nu va folosi Țării. La sfârșit, autorul *Moțiunii* făcea apel la solidaritatea parlamentarilor români, pentru apărarea Statului, indiferent de partidele pe care le reprezentau. Îndemnul nu a fost ascultat. După ce, prin Răzvan Dobrescu, PNȚCD a încercat să ocolească votul nominal care nu-i permitea abținerea, întregul grup a părăsit aula, fuga de răspundere fiind, de altfel, o caracteristică a partidului în cauză; semnificativ era și faptul că deputații țărăniști au părăsit aula la braț cu cei udemerști. S-au declarat absenți, pentru a nu vota, deputații partidului lui Sergiu Cunescu. Au rămas în sală, votând împotriva, deputații PD. Tot împotriva au votat majoritatea liberalilor; încălcând ordinul conducerii PL'93, au votat pentru *Moțiune* Sorin Pantiș, Petre Lițiu, Ioan Ghișe, Victor Ioan Pica, Gheorghe Gorun.

Momentul votului a adus clarificări asupra motivelor pentru care unii deputați se opuneau *Moțiunii*. Cornelii Gavaliugov (PD) a strigat: „Nu votez cu extremiștii din România!” , extremiștii fiind, evident, aceia care cereau UDMR-ului să respecte legile. Ifrim Dumitru (PSDR) a țipat și el „Nu votez cu extremiștii români!” Iar Adrian Severin (PD) declara ritos: „ Patriotismul nostru al PD nu se exprimă alăturându-ne domnului Țurlea”. Pe aceeași linie,

Mircea Ciumara (PNȚCD), într-un interviu la TV „Antena 1” din seara de 14 februarie: „Noi nu puteam vota alături de naționalistul șovin Petre Țurlea”.

Moțiunea a fost adoptată cu 165 voturi pentru și 23 împotriva. Era o victorie incontestabilă a Partidei Naționale. După anunțarea rezultatului, Ioan Gavra a sărit la tribună pentru a sublinia: „Este prima moțiune care a câștigat în Parlamentul României din 1992 încolo!” (Întreaga dezbateră în „Monitorul Oficial” partea a II-a, an VL nr.7 din 23 februarie 1995.) Chiar în noaptea respectivă, de la ora 23.00 la ora 24.00, Radio „Kössuth” din Budapesta avea o emisiune specială dedicată *Moțiunii*. I se făcea o critică furioasă. Autorul era considerat „naționalist șovin, extremist”. Nu se spunea nimic despre discursul lui Ion Rațiu, dar se menționa fuga din sală a PNȚCD. Foarte critică s-a arătat și presa maghiară din România. Pe 15 februarie, „Romaniai Magyar Szo” includea articolul *E deschis drumul... către nebunie (Nyitva az út... az örülethez)*, semnat de Zsehránszky István. Cele mai vehemente au fost ziarele maghiare din Târgu Mureș. UDMR-ul încercase să-și atragă și bunăvoința presei române, pentru ca ecoul *Moțiunii* în rândul opiniei publice să fie cât mai mic. Chiar în timpul dezbaterilor din aulă, deputații UDMR au organizat o conferință de presă. Márton Árpád anunța, în cadrul acesteia, că politicienii maghiari contestă „doar caracterul național al Statului român”, nu și pe cel unitar, Ervin Székely se plângea: „Noi am fost puși pe banca acuzațiilor pentru niște opinii politice, pentru niște idealuri care pentru noi sunt firești”. Iar Borbély László: „Prin această moțiune se creează premisele unui nou tip de delict în România: delictul de opinie. Cred că părerile unui partid politic nu pot fi cenzurate printr-o moțiune. Poate fi un precedent; s-ar bloca activitatea legislativă”. („Cotidianul” din 15 februarie.) În general, însă, presa românească nu s-a lăsat impresionată de protestele udemeriste; chiar și „Evenimentul Zilei” își titra o relatare în mod explicit: *Provocarea UDMR*. Indiscutabil, „Jurnalul Național” a fost, în momentul februarie 1995, cel mai critic ziar la adresa actelor antiromânești ale UDMR, dar și cel mai obiectiv; în plus, a făcut un gest cu totul ieșit din comun în presa românească, lansând o scrisoare deschisă către mass-media din România, la 23 februarie: *„Stimați colegi*. În ultima vreme asistăm cu tot mai mare îngrijorare la escaladarea încordării între UDMR [...] și Statul român, dar și între UDMR și celelalte componente ale arcului constituțional, în plan politic. Vina pentru deteriorarea relațiilor normale cu majoritatea revine aproape în întregime partidului condus de dl. Markó Béla, care prin pretenții nejustificate de nici o lege românească sau de nici un acord internațional la care România este parte, și-a făcut din caracterul național al Statului român principalul dușman în calea ambițiilor sale de a transforma o parte a teritoriului României într-o enclavă maghiară, un bantustan în inima Europei civilizate. Iar toate acestea se fac în detrimentul bunei înțelegeri și conviețuirii pașnice cu majoritatea română pe de o parte, și

cu celelalte minorități, pe de altă parte. Cultivarea cu orice preț a diferenței - atât de ostentativ promovată de UDMR în ultimii ani - a avut consecințe tragice în fosta Iugoslavie, unde aproape un secol de bună înțelegere între popoarele ei s-a transformat în scrum în anii războiului civil, pentru că *cineva* a crezut că e mai important să fie sârb, croat, bosniac, macedonean, albanez, sloven decât om. Obstinația cu care UDMR promovează o politică tot mai violentă antiromânească e de natură să ne neliniștească în mod profund. Cum la fel de profund ne îngrijorează un alt fapt: acela că UDMR se impune ca un filtru în relațiile dintre cetățenii români de etnie maghiară și majoritate, devenind o piedică în calea dialogului și buneii înțelegeri. [...] De aceea considerăm că ar fi un gest de responsabilitate din partea noastră refuzul total al prezentării, sub orice formă, a activității UDMR, atâta vreme cât obiectivele sale aduc atingere Statului național român și buneii conviețuiri între cetățenii săi. În același timp, să acționăm astfel încât dialogul între români și maghiari să se dezvolte și amplifice. [...] Să respingem separatismul sub orice formă s-ar manifesta el, punând în valoare ceea ce ne unește, valorile comune ale umanismului și păcii. Ura vine din necunoașterea celuilalt. Refuzând mediatizarea UDMR și promovând adevăratele valori ale maghiarimii din România [...] vom dovedi că suntem cu adevărat o forță pusă în slujba binelui, adevărului și moralității".

La Senat, afirmațiile lui Markó Béla și-au găsit riposta tot pe 13 februarie 1995, prin dezbateră și adoptarea unei *Declarații* de condamnare, al cărui text a fost inițiat de către Grupul parlamentar al PDSR. „1. Senatul României a luat cunoștință cu nedumerire și îngrijorare de afirmațiile făcute de președintele UDMR, domnul senator Markó Béla, în cadrul unei vizite întreprinse la Londra, privind situația minorității maghiare din România. În contradicție vădită cu realitățile de necontestat din România, cu dispozițiile constituționale și legile adoptate de Parlament, președintele UDMR a afirmat că statul-națiune nu poate asigura garantarea drepturilor minorităților și că, de 75 de ani, de când România ar fi anexat Transilvania, guvernele sale succesive au încercat asimilarea populației maghiare. Liderul UDMR se arată surprins de înscrierea în Constituția României a caracterului național al Statului român, care, în opinia sa, este echivalent cu «statul unei singure națiuni» - Națiunea Română - și o singură limbă oficială - limba română. Și mai surprinzător este faptul că domnul senator Markó Béla consideră că Statul român nu s-a arătat dornic să acorde drepturile cerute de minoritatea maghiară, la care aceasta nu va renunța și că, datorită acestui lucru, se pot prevedea conflicte. 2. Prin afirmațiile făcute, liderul UDMR ignoră realitățile specifice statelor naționale în virtutea cărora cetățenii acestora, indiferent de apartenența etnică sau națională, se bucură de aceleași drepturi, și de aceeași ocrotire din partea Statului și sunt purtătorii suveranității naționale. În acest sens, este edificator art. 2, alin. 1 din Constituția României, în virtutea căreia suveranitatea

națională aparține Poporului Român, care o exercită prin organele sale reprezentative și prin referendum. Textul constituțional are în vedere întreaga populație a Țării, inclusiv persoanele aparținând minorității maghiare, ele fiind reprezentate în Parlamentul României și în alte autorități publice, în conformitate cu voința electoratului. 3. [...] Statul român nu a întreprins niciodată măsuri de asimilare a cetățenilor săi aparținând minorităților naționale și nici nu-și propune asemenea obiective [...] Totodată, caracterul oficial al limbii române nu exclude, ci dimpotrivă, afirmă dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a folosi limba maternă în orice împrejurare inclusiv în învățământ și Justiție, în condițiile stabilite de lege. 4. Senatul României își exprimă consternarea față de afirmațiile liderului UDMR, potrivit cărora Statul român nu s-ar fi arătat dornic să acorde drepturile cerute de minoritatea maghiară, situație pe care o consideră sursa unor posibile conflicte. O asemenea poziție politică, în dezacord chiar cu voința populației maghiare din România, nu este de natură să contribuie la dialog, la soluționarea problemei naționale în acord cu standardele internaționale - cărora România le este profund atașată - ci, dimpotrivă, să creeze focare de tensiune interetnică și să le alimenteze în mod artificial. [...] 5. La fel de neînțelese sunt afirmațiile liderului UDMR privitoare la condiționarea încheierii Tratatului între România și Ungaria, de încorporarea în conținutul acestuia a unor prevederi adecvate și garanții de oțel pentru soluționarea problemelor populației ungurești din România. Asemenea pretenții, aflate în discordanță cu principiile dreptului internațional, cu prevederile Constituției României, trădează intenția UDMR de a se constitui ca «parte» distinctă în acordul bilateral, nesocotind dreptul autorităților publice să negocieze asemenea documente. Aceasta este de natură să dăuneze climatului regional și european, să afecteze buna desfășurare a relațiilor dintre cele două state. O asemenea poziție contravine standardelor europene consacrate. Totodată, credem că afirmațiile potrivit cărora problema minorităților nu poate fi soluționată în România vădesc încercarea de a determina «internaționalizarea» acestei probleme [...]. 6. Senatul României își exprimă convingerea că vehicularea unor asemenea neadevăruri, a unor interpretări denaturate privind drepturile persoanelor aparținând minorității maghiare din România nu reprezintă o soluție realistă, viabilă, care să permită dialogul interetnic, afirmarea intereselor acestora în contextul îndeplinirii drepturilor și libertăților fundamentale, în condițiile de egalitate pentru toți cetățenii Țării. Senatul României își exprimă, de asemenea, îngrijorarea față de proliferarea unor astfel de atitudini extremiste, neloiale față de Statul român, care urmăresc alternarea relațiilor româno-maghiare și degradarea imaginii României în lume" („Monitorul Oficial", partea a II-a, an VI, nr. 8 din 23 februarie 1995.) Spre deosebire de *Moțiunea* de la Camera Deputaților, *Declarația* propusă Senatului, justă în ansamblul său, reducea critica doar la

declarațiile lui Markó Béla de la Londra, pe când primul document viza politica generală a UDMR. În al doilea rând, textul Senatului era excesiv de stufos, ceea ce nu aducea servicii receptării ideilor pe care le conținea.

Cu viclenia-i cunoscută, Verestóy Attilá a încercat să transforme *Declarația* Senatului într-o simplă declarație a PDSR, dar Oliviu Gherman - având unul din rarele sale momente când nu prezida Senatul somnoros - nu s-a lăsat înșelat. Ca de obicei, atunci când se înfurie, Verestóy Attilá s-a făcut roșu la față și-i ieșeau ochii din orbite; cu mustața specifică, era însuși simbolul grofului ungar supărat pe supușii săi valahi care îndrăzneau să-l contradică. Nu a acceptat nimic: tot ce face UDMR este legal și benefic pentru întreaga societate românească. Îndreptătea, astfel, afirmația lui Corneliu Vadim Tudor: „Ar fi multe de spus, dar se pare că vorbim la pereți. [...] Pe fondul slăbiciunilor noastre, UDMR a depășit orice măsură și s-a plasat singur în afara legii. [...] Ajunge, domnilor! Aici este România, nu Ungaria!” Declarația a fost adoptată cu 105 voturi pentru și 5 abțineri. Înaintea votului, Verestóy Attilá a mai făcut o încercare de blocare: "UDMR-ul nu consideră că poate să participe și îndemn partidele care ne susțin să nu participe la acest vot" (Idem.)

Cele două documente adoptate de Camera Deputaților și de Senat au venit la timp. Chiar în acele zile, a apărut în București, din nou comisarul european Max van der Stöel, însărcinat să controleze rezolvarea problemelor minorităților naționale și respectarea drepturilor omului. Se va întâlni, la Camera Deputaților, și cu Comisia pentru Legea minorităților naționale, întâlnire în timpul căreia Petre Țurlea i-a înmănat textul *Moțiunii* și pe cel al *Declarației*: a părut foarte interesat. În schimb, reprezentanții UDMR s-au arătat surprinși și nemulțumiți. (Concomitent cu vizita sa în Ungaria, care a precedat-o pe aceea din România, la Budapesta se desfășura o masă rotundă a minorităților naționale din Ungaria, care se plâneau că nu au învățământ în limba maternă și că sunt supuse asimilării, nu au reprezentare parlamentară etc. Participanții la masa rotundă au cerut să li se permită o întrevedere cu Max van der Stöel; autoritățile maghiare nu au fost de acord. De aici, titlul semnificativ al relatării lui Dorin Suci, „Adevărul” din 20 februarie: *Ungurii încearcă să-l îmbrobodească pe înaltul comisar.*)

Întreaga agitație a UDMR de la sfârșitul lui 1994 și începutul lui 1995, fără precedent până în acel moment ca intensitate și arie de acțiune, avea drept principal scop impunerea așa-zisei probleme a minorităților din România în atenția lumii politice internaționale. Internaționalizarea presupusei probleme ar fi avut ca posibil efect și intervenția occidentală pentru rezolvarea ei, deci un „arbitraj” ca în 1940. Deși înfrânți în cele două Camere ale Parlamentului de la București, liderii UDMR au reușit, totuși, să trezească interesul unor capitale. Astfel s-a ajuns la oferta americană de a găzdui o masă rotundă la Atlanta. Cât a fost și interesul Departamentului de Stat american în sădirea, în opinia publică, a ideii că Statul român nu este în stare să-și rezolve singur

problemele, doar cercetarea viitoare a arhivelor va arăta.

Problema felului și nivelului la care va fi reprezentată România la Atlanta - sub „medierea” Asociației „Proiect de Relații Etnice”, o asociație particulară condusă de Jimmy Carter, dar care era susținută de Guvernul american - a agitat puternic spiritele în Camera Deputaților și în Senat. O delegație oficială română și la un nivel guvernamental ar fi angajat Țara nepermis, ar fi validat însăși ideea că România a acceptat „medierea”.

O adevărată confuzie au creat și declarațiile, semioficiale, ale celor trei părți implicate. UDMR, prin Frunda György, afirma că se duce la Atlanta „pentru mediere”; Jimmy Carter declara că „nu va fi nici o mediere”, ci el doar va „asista”; Viorel Hrebenciuc și Nicolae Văcăroiu (prim-ministru) repetau că „este doar un seminar”. Confuzia a fost întreținută și de presă americană. În „Financial Times” din 14 februarie, Virginia Marsh scria *Mediatorii* [subl. n.] internaționali, între care și fostul președinte Jimmy Carter vor prezida astăzi convorbirile dintre oficialitățile guvernamentale din România și reprezentanți ai minorității maghiare din această țară, într-o încercare de a rezolva una dintre cele mai intratabile și de lungă durată dispute etnice din Europa”. Autoarea remarca faptul că întâlnirea de la Atlanta avea loc într-un moment când „discursul radical al unor lideri ai etniei maghiare a avut darul să izoleze UDMR... Apelurile tot mai stridente ale UDMR-ului pentru autonomie locală au sfârșit prin a-i îndepărta de partidele moderate din Opoziție.” Autoarea prelua sloganurile UDMR-iste, scriind despre „PUNR, grup naționalist extremist”, „PRM, organizație rasistă, deschis antisemită”, „Vatra Românească, aripa culturală a PUNR.”

Întâlnirea de la Atlanta, cu posibilele ei consecințe negative, i-a alertat și pe românii americani, care au organizat mai multe manifestații. În declarațiile lor de presă răzbătea cel mai des întrebarea „Ce să medieze Carter la Atlanta?” Iar pe pancardele purtate în timpul demonstrațiilor, stătea scris: „În SUA limba oficială este engleza. În România, firește, româna”. „Vă rugăm să spuneți NU când cineva vrea să dezbine, să separe și să izoleze”. „România a fost și este o mamă bună pentru toate naționalitățile”.

Definirea rolului gazdelor - Project for Ethnic Relations și Centrul „Carter” - le-a pus pe acestea în fața unei dileme, mai ales după ce au aflat de disputele din România pe tema respectivă. Până la urmă, formula aleasă a fost aceea de „mijlocitor nepărtinitor”. Deci, nici „arbitraj”, nici „mediere”. Mai mult, pentru a înlătura orice acuzații din Țară, chiar în prima ședință, Traian Chebelevu a menționat că participanții se prezintă în calitate individuală, fără să angajeze instituțiile de la care provin. (Alături de Chebelevu mai făcuseră deplasarea Viorel Hrebenciuc, Liviu Maior, preotul Emil Roman - deputat PUNR, László Tökés, Markó Béla, Frunda György ș.a. Formula purtătorului de cuvânt al Președinției era, în mod evident, ușor contestabilă. Au fost

programate două zile de discuții la Biblioteca Centrului "Carter" din Atlanta; fără presă, care nu a fost admisă nici în clădire și fără declarații de presă. Erau restricții cu totul neobișnuite în SUA, unde presa putea intra chiar și în Biroul Oval de la Casa Albă. Ziariștii au fost totuși prezenți, dar în afara clădirii; atenți la orice amănunt, le-au subliniat chiar și pe cele neesențiale. (În "Jurnalul Național", una dintre corespondențele din SUA era pusă sub un titlu scris cu litere foarte mari și roșii, precizând felul cum au fost aduși participanții la convorbiri la Centrul "Carter" în prima zi: *Românii cu microbuzul, maghiarii cu limuzina*. Gestul organizatorilor se credea a fi dovada situării acestora de partea UDMR. Ca răspuns, a doua zi americanii i-au adus pe maghiari cu microbuzul și pe români cu limuzina). În condițiile date, era normal ca la Atlanta să nu se rezolve nimic. *Comunicatul* semnat la sfârșit este edificator: "Participanții la masa rotundă organizată la Atlanta, SUA, de Project for Ethnic Relations (PER), în 15-16 februarie 1995, au avut un schimb de păreri privind problemele care interesează minoritatea maghiară din România. Ei au fost de acord cu toții că pe calea dialogului se pot clarifica problemele și trebuie găsite soluții corespunzătoare. Recomandarea participanților este ca *acest dialog să continue în România* [subl. n.] și să fie extins la nivelul partidelor politice, al instituțiilor guvernamentale și al celor cu competențe în materie, astfel încât să se poată netezi calea deciziilor ce se impun la nivelul Parlamentului sau al Guvernului. În acest scop, ei au identificat un număr de probleme care ar putea face obiectul acestui dialog [...] Participanții din România și-au exprimat gratitudinea pentru interesul PER față de problematica discutată la masa rotundă pe care au organizat-o. De asemenea, participanții au apreciat ospitalitatea de care s-au bucurat la Centrul Carter din Atlanta și, îndeosebi, calitatea întâlnirii pe care președintele Jimmy Carter a avut-o cu participanții în cadrul mesei rotunde".

Imediat după încheierea "mesei rotunde", delegația UDMR a convocat o conferință de presă, la care, pe lângă piesele grele ale Uniunii, participau și Takács Csaba, Tokay György, Kelemen Árpád. Tonul vindicativ l-a dat episcopul, președinte de onoare, Tökés László: "În cei 75 de ani, minoritatea maghiară nu s-a folosit de metode violente"; lăsa să se înțeleagă că le-ar avea în vedere de aici înainte. Takács Csaba se arăta în general mulțumit, pentru că "Reprezentanții UDMR au reușit să-și mențină și la Atlanta toate pozițiile lor". În realitate, Delegația maghiară se așteptase la cu totul altceva. Peste câteva luni abia, Tökés László va explica: "Mă refer la organizația Project for Ethnic Relations. Când am fost la Atlanta, invariabil, întrebările noastre despre autonomie au fost lipsite de răspunsuri, sugerându-ni-se să revenim la probleme concrete. Atitudinea aceasta... echivalează cu un refuz. De curând, discuțiile pe care le-am avut cu o serie de personalități ale SUA au dovedit aceeași repulsie față de autonomie." („Cronica Română" din 30 mai 1995.) De remarcat faptul că, în același an 1995, Curtea Supremă de Justiție a SUA a

respins ideea formării unor circumscripții electorale ale minorităților naționale; și, tot în SUA, în același an se respinsese și ideea mai multor limbi oficiale. Foarte interesantă relatarea făcută de Nicolae Țăran (PAC), în revista „22” din 22 februarie 1995, asupra desfășurării întâlnirii de la Atlanta și a încercărilor făcute acolo de UDMR: liderii maghiari au spus la un moment dat că ei nu doresc autonomia locală pe criterii etnice, ci pe criterii lingvistice, „ceea ce după mine [N.Ț.] este și mai grav”; „Organizatorii americani au intervenit de două ori, chiar împotriva uzanțelor diplomatice, spunând cam așa: «Aici este un dialog româno-român, noi nu discutăm probleme între România și Ungaria»” Eu nu zic că a fost o victorie, ci un semi-eșec al UDMR. [...] Sigur, la Atlanta au pierdut extremiștii din UDMR.”

A avut "masa rotundă" de la Atlanta vreo influență practică asupra României ca Stat, sau asupra vieții politice interne? Răspunsul este negativ; ceea ce este bine, având în vedere proiectele cu care UDMR-ul participase, în primul rând cel de recunoaștere a drepturilor sale de creare a unui Stat în Stat. Dar, opinia publică occidentală receptase ideea că "problema maghiară" este atât de fierbinte în România, încât au intervenit chiar Statele Unite pentru a împiedica un conflict; astfel, cel puțin parțial, țelul extremistului maghiar a fost atins - asupra României, ca Stat național unitar, se ridicau semne de întrebare.

Speranța unora că discuțiile de la Atlanta îi vor face pe liderii maghiari să se tempereze, a fost repede spulberată. Reveniți de peste Ocean, cu îndărătnicia atât de cunoscută, au continuat metodic politica de încălcare deliberată a legilor românești, de jigniri aduse Statului român, de reafirmare în toate ocaziile a nerecunoașterii unora dintre prevederile Constituției române. La încheierea lucrărilor Consiliului Reprezentanților UDMR, care a avut loc la Târgu Mureș la 26 februarie 1995 - punctul principal fiind analiza rezultatelor de la Atlanta - în *Comunicatul* adoptat se afirma: UDMR va lua măsuri pentru sărbătorirea, cu tot fastul, a zilei de 15 martie, „folosind toate însemnele naționale maghiare” - o încălcare deliberată a Legii 75/1994. Tot acum se hotăra păstrarea "miniparlamentului" maghiar din Transilvania, sub titulatura de "Consiliul de autoguvernare". În același moment, apărea la Londra și în SUA o carte semnată de Tökés László, cu vădit caracter antiromânesc: *The Fall of Tyrants. The Incredible Story of One Pastor's Witness, the People of România and the Overthrow of Ceaușescu*. Față de ambele manifestări, PDSR-ul a protestat printr-un comunicat publicat la 1 martie. Faptul a fost binevenit pentru UDMR, care a țipat ca din gură de șarpe: "Prin astfel de manifestări iresponsabile - au declarat presei liderii maghiari - continuă campania de manipulare și de dezinformare a opiniei publice în ceea ce privește politica și aspirațiile Uniunii noastre".

Diabolica perseverență în acțiuni provocatoare și ilegale ale liderilor

maghiari l-a scos din sărite chiar și pe președintele Ion Iliescu. Într-un interviu la Radio România 1, pe 4 martie 1995, ora 17, se arăta foarte indignat față de activitatea „extremiștilor maghiari”; se pronunța contra separării școlilor, contra autogovernării etnice etc. Și încheia ferm, cum i se întâmpla foarte rar atunci când vorbea despre conducătorii minorității maghiare: "Acțiunile extremiste ale UDMR și ale unor cercuri din Ungaria sunt un pericol pentru pacea Europei"; sublinia asemănarea cu poziția Germaniei fasciste, care condiționa pacea în Europa de situația minorităților germane. În același moment, o răbufnire puternică și în Camera Deputaților, chiar din rândurile Opoziției: pe 7 martie, liberalul Victor Ioan Pica, fost deținut politic, întreba retoric: "Ce a făcut pentru această Țară Markó Béla, în afară de a-i da lovitură?" ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an VI, nr. 25 din 17 martie 1995).

După încercarea americană de a rezolva presupusa situație conflictuală din România, și puterile europene vestice au inițiat o asemenea acțiune, fără ca România să le ceară. La începutul lui martie, la București erau trimise patru scrisori - ale președintelui Comisiei Europene și primilor miniștri ai Franței, Germaniei, Spaniei. Erau atât rezultatul tot mai numeroaselor plângeri pe care UDMR-ul le adresa Occidentului, cât și a sugestiilor Guvernului de la Budapesta făcute vest-europenilor pentru a se implica în impunerea grăbirii încheierii Tratatului româno-ungar. În spatele scrisorilor erau și unele motive strict personale ale unora dintre liderii europeni. Bucureștii era îndemnat, chiar mai mult, era presat, să încheie Tratatul cu Ungariei înaintea proiectatei Conferințe asupra Pactului de stabilitate în Europa, ce urma să se țină la Paris. Mai ales prim ministrul francez, Edouard Balladur, făcea presiuni asupra României, fiind foarte interesat în a avea un succes extern în contextul campaniei pentru alegerile prezidențiale din Franța. În scrisoarea lui Edouard Balladur era și o bătaie de picior și un șantaj: "Ne exprimăm *dorința* că veți reuși să instituiți această relație de bună vecinătate *înainte de desfășurarea Conferinței*, astfel încât contribuția dvs. să fie dovada elocventă a implicării României în opera comună de realizare a stabilității și construcției europene", [subl. n.] Așadar, „dorința” Franței trebuia îndeplinită de România „înainte de desfășurarea Conferinței” de la Paris, formulă ultimativă cu totul de neadmis în raporturile cu un Stat independent, chiar dacă venea din partea unei mari puteri. Dacă România nu va îndeplini această dorință franceză va demonstra, conform textului, că nu este implicată „în opera comună de realizare a stabilității și construcției europene”. Mesajul era surprinzător de puțin diplomatic pentru un prim ministru al Franței! Și venea din partea țării pe care românii, de 150 de ani o considerau ca cea mai mare prietenă a lor. Ion Cristoiu (în „Evenimentul Zilei” din 13 martie) titra: *Un nou arbitraj de la Viena?* Și, ca să pună capac la aceste presiuni, Bill Clinton, președintele, SUA, îi scria și el lui Ion Iliescu, pe 13 martie, cerându-i urgentarea încheierii

Tratatului cu Ungaria. Amestecul fără perdea în relația Bucureștilor cu Budapesta a fost remarcat și de mass media occidentală: Associated Press în finalul unui comentariu concluziona că „Liderii țărilor europene și SUA *au îndeplinit un rol major* în elaborarea Tratatului de bază Ungaria-Slovacia și cel dintre Ungaria și România.” (Comentariu reluat și de „Jurnalul Național” din 18 martie).

Atât UDMR-ul, cât și Guvernul de la Budapesta doreau ca în Tratat să fie impuse prevederi care, ulterior să fie folosite pentru subminarea Statului român; exacerbarea drepturilor minorităților și în special, impunerea formulei „drepturilor colective”, prin referirea la Recomandarea 1201. Bucureștiul refuzase aceste cereri până în acel moment. Cele patru scrisori și mesajul lui Bill Clinton au încurajat Guvernul maghiar și pe liderii UDMR-ului. La 14 martie 1995, László Kovács, ministrul de Externe, declara la „Știrile” MTV: „Fără introducerea referirilor la Recomandarea 1201, tratatele cu Slovacia și România nu vor fi încheiate”. Și, pentru a demonstra susținerea populară pe care o avea pentru acest punct de vedere, în aceeași zi au fost organizate manifestații „spontane” la Budapesta. 15 martie, zi în care în fiecare an se organizau mari festivități în memoria Revoluției maghiare de la 1848, a fost folosită din plin pentru a influența contextul internațional, pentru a determina accentuarea presiunilor asupra Bucureștilor. Cu ochii spre cancelariile europene, UDMR-ul a tensionat puternic situația din Transilvania, iar ministrul de Interne Doru Ioan Tărăcilă refuza să vadă și mai ales să ia măsuri de prevenire. În schimb, la Cluj-Napoca, Gheorghe Funar a interzis toate adunările publice proiectate în 15 martie. Imediat, Molnos Lajos, președintele UDMR Cluj, contraatacă: „Mă tem de provocări din partea românilor”. Iar Markó declara: „Gestul lui Funar este o încălcare flagrantă a legilor Țării”. La Târgu Mureș, primarul Victor Nagy autorizează manifestațiile UDMR, dar interzice manifestațiile PUNR (cu ocazia împlinirii a cinci ani de la crearea partidului și în memoria celor 40.000 de români asasinați de unguri la 1848). La Sfântu Gheorghe, Balint Pușcaș, președinte al UDMR Covasna, umbla și la datele istorice, afirmând: „Politicienii români din Ardeal au sprijinit Unirea Transilvaniei cu Ungaria” – așadar, sărbătoarea de la 15 martie este și românească. Mai înțelept, Varga Gábor, președintele UDMR Oradea, hotăra ca la manifestația maghiarilor din oraș să nu fie aduse steaguri ungurești. Candid, ministrul Tărăcilă dăduse un *Comunicat*: „Din datele pe care le deținem până în prezent, nu rezultă că manifestațiile comemorative ce vor avea loc mâine în unele județe vor duce la tulburarea ordinii și liniștii publice”. („Evenimentul Zilei” din 14 martie). Însă, orice privitor atent își putea ușor da seama că afirmația ministrului era o dovadă de superficialitate. Manifestațiile au avut loc cu încălcarea repetată a legilor românești: la Cluj-Napoca manifestația a avut loc, deși nu se obținuse aprobarea Primăriei; peste tot, demonstranții purtau steaguri ale Ungariei și intonau Imnul de Stat al

Ungariei. La Târgu Secuiesc, Markó Béla a declarat: „Ținem la reinălțarea dreptului național, la Imn și la ideea unității Națiunii Maghiare”. Și, pentru a arăta mulțimii care era țelul final dorit, steagul Ungariei a fost înălțat pe clădirea Primăriei din Târgu Secuiesc, o instituție a Statului român, simbolizând acest Stat, ceea ce însemna o încălcare a suveranității lui. (Încă din 6 martie, Petre Țurlea ceruse ministrului de Interne să vină la tribuna Camerei Deputaților pentru a prezenta Parlamentului măsurile preventive ce le avea în vedere. A binevoit să răspundă abia pe 20 martie. Amintea că avusese, înainte de 15 martie, o discuție „extrem de cordială” cu Markó Béla, care-l liniștise; și concluziona: „Pe parcursul săptămânii trecute nu am avut încălcări majore ale ordinii de drept. De altfel, aceste zvonuri nu au fost decât speculații sau, poate, exagerări din partea unor persoane”. Deputatul care-l interpelase, i-a răspuns ferm: „Eu cred că dl. Tărăcilă nu vrea să vadă încălcările de lege făcute de UDMR și cred, de asemenea, că România nu are nevoie de miniștri de Interne care nu vor să vadă încălcările de lege și nu vor să acționeze. Un act de demnitate din partea Domniei-sale ar fi acela de a demisiona”. Ministrul s-a arătat foarte iritat, dar nu a urmat sfatul cu demisia. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VI, nr. 37 din 30 martie 1995; dezbateră reluată și în „România Mare”).

Din interiorul arcului guvernamental, PRM și PUNR și-au arătat opoziția fermă față de introducerea Recomandării 1201 în textul viitorului Tratat, pentru respingerea căreia, de către toate forțele politice majore, Gheorghe Funar propunea întrunirea grabnică a liderilor partidelor parlamentare; stilul cam imperativ al propunerii l-au făcut pe Ion Iliescu să o respingă. Ideea, însă, era bună. De aceea, întrunirea va avea loc, la Guvern, pe 18 martie, refuzând să participe numai reprezentanții UDMR; era, prin acest refuz, făcută o delimitare ce exista în practică: de o parte societatea românească, de cealaltă parte forța care dorea distrugerea Statului român. Toți cei prezenți s-au declarat împotriva Recomandării 1201, privind autonomia pe criterii etnice. (Pe 15 martie, în absența ministrului de Externe, Teodor Meleșcanu, aflat la Budapesta, Gheorghe Funar avusese o întâlnire la Ministerul de Externe cu secretarul de stat Marcel Dinu și amenințase cu retragerea din Guvern dacă nu se amână semnarea Tratatului; anunțat telefonic, Meleșcanu dă asigurări că lucrurile vor fi mai întâi discutate în arcul guvernamental).

Astfel, datorită în principal opoziției PUNR și PRM, presiunea internațională asupra României din martie 1995 nu dusese la nici un rezultat. Însă, tratând concomitent cu Bucureștii și cu Bratislava, Ungaria a reușit să impună Slovaciei semnătura, deși aceasta promisese Guvernului român că va accepta tratatul doar dacă va fi semnat odată de cele două țări vizate de revizionismul maghiar. Era o nouă victorie a diplomației ungare și o nouă

înfrângere a celei românești. Dumitru Tinu își titra, pe drept, relatarea din „Adevărul”, la 18 martie, *Cărțile măsluite ale Budapestei*. Astfel, Conferința de la Paris din martie 1995 va marca doar o jumătate de victorie a Ungariei – împotriva Slovaciei; cealaltă jumătate – împotriva României – va fi obținută peste un an și jumătate.

x

Planul de creare în Țară a unui climat de insecuritate, de teamă, privind viitorul Statului român, va fi urmărit cu consecvență de UDMR în continuare, insuccesul impunerii Recomandării 1201 fiind considerat doar temporar.

În luna aprilie s-a montat o diversiune etnică peste munți, în Moldova. La 29 aprilie, liderii maghiari au încercat înregimentarea ceangăilor în UDMR. Centrul zonei locuite de ceangăi - populație românească maghiarizată parțial, care-și păstrează portul tradițional românesc, obiceiurile românești, în bună măsură elementele majore ale limbii române și, mai ales o conștiință românească puternică - comuna Cleja, județul Bacău, a fost teatrul unde s-a încercat montarea unui conflict interetnic. Asociația Ceangăilor Maghiari (înființată de UDMR pentru a demonstra presupusul caracter maghiar al populației respective) a încercat să țină la Cleja o întrunire, în timpul căreia să se proclame aderarea tuturor ceangăilor la UDMR. Locuitorii, care se consideră a fi români, înfuriați, au întors din drum autoturismele în care veniseră musafirii nepoftiți; între aceștia erau chiar Takács Csaba, președintele executiv al UDMR și Márton Árpád, deputat de Covasna. Cărțile de propagandă maghiară aduse de nepoftiți au fost arse. Un ziarist aflat la fața locului în timpul evenimentelor, descria reacția sătenilor: "Au început să se adune cu pancarte, săpăligi și topoare unde urma să aibă loc adunarea. Susțineau că se vor opune maghiarizării forțate, că sunt români, chiar dacă vorbesc limba ceangăilor. [...] Masele de ceangăi din Cleja, intonând cântece patriotice românești, au legitimat pe toate persoanele prezente. [...] Sătenii, agitând prin aer săpăligi și topoare, au blocat drumul și au oprit mașina comandantului de jandarmi. [...] Din ce în ce mai mulți ceangăi furioși se adunau [...] proferând injurii la adresa UDMR-ului, maghiarimii și a ceangăilor care se declarau maghiari. [...] Au întors microbuzul în care veniseră udemerisții, l-au împins în afara comunei, apoi au fugărit pe câțiva dintre cei aflați în mașini." ("Curierul Național" din 2 mai)

Așa cum era de așteptat, răstălmăcind evenimentele, Radio "Kössuth" și-a țipat imediat indignarea față de "extremiștii români care au împiedicat organizarea unei consfătuiri a ceangăilor maghiari din Moldova". Tot în noaptea de 29/30 aprilie DUNA-TV a prezentat "acțiunea împotriva

ceangăilor maghiari din România"; nu a dat, însă, imagini ale evenimentului - s-ar fi putut vedea că "extremiștii români" erau chiar localnicii ceangăi și s-ar fi putut vedea un lucru de neadmis, fuga rușinoasă a trușăilor lideri maghiari, gata să fie scărmanați de către săteni. La rândul lor, cei alungați cu pietre tocmai de către aceia pe care doriseră să-i convingă că ar fi maghiari, ajunși peste munți, la adăpost, s-au înviorat; le-a trecut spaima. Și, s-au arătat cu atât mai vehemenți, cu cât doreau să-și acopere momentul de lașitate; că nu fuseseră ascultați, mai puteau suporta, dar să fie ei, reprezentanții Națiunii superioare maghiare, nevoiți să fugă în fața unor bieți țărani! Takács Csaba a difuzat în graba un comunicat furios, în numele UDMR: "Constatăm că la Cleja a fost împiedicată exercitarea unor drepturi fundamentale ale omului"; pe același ton umplea o pagină întreagă; despre fuga rușinoasă, însă, nici un cuvânt. ("Cronica Română", din 4 mai) Furia i-a jucat și o festă președintelui executiv al Uniunii: menționa că, în realitate marea majoritate a populației din Cleja nu a participat la acțiunea antiudemeristă, ci au fost doar 20-30 de oameni; așadar, fuseseră de ajuns câțiva săteni pentru ca viteazul comando udemerist să o ia la sănătoasa! La rândul său, Márton Árpád-Francisc interpela Guvernul: „1. Dacă a existat o declarație prealabilă a adunării în aer liber a localnicilor, care a avut scopul declarat de zădărniciere a adunării generale [...] și cine au fost organizatorii manifestării violente? 2. De ce organele de ordine au intervenit, e adevărat prompt și fără cusur, numai după ce au primit dispoziții în acest sens de la domnul prefect și dacă persoanelor care s-au datat la acțiuni încriminate în art. 26 din Legea nr. 60/1991 li se vor aplica pedepsele legale?" ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an VI, nr. 76 din 11 mai; ședința din 2 mai.) A doua zi, același deputat afirma că nu s-a intenționat maghiarizarea sătenilor și că, ceea ce s-a întâmplat era o dovadă a intoleranței. (Idem, nr. 77 din 12 mai).

Cum ceangăii sunt în majoritate catolici, era îndreptățită *Declarația*, legată de evenimentul de la Cleja, dată de Episcopia Romano-Catolică de Iași. Se afirma că este "un semnal de alarmă" ceea ce s-a întâmplat și se menționa: "Despre Cleja au fost scrise în trecut reportaje falsificate și derutante în presa străină, fiind vizitată în ultimii ani cu regularitate de persoane interesate, provenind din maghiarimea de dincolo de Carpați, în timp ce cetățeni, selectați cu grijă, au fost invitați în maghiarime sau chiar în Ungaria, pentru a fi transformați în multiplicatori de idei politice și naționaliste. Ziua de 29 aprilie era deci pregătită și, în consecință, destinată să devină pentru organizatori o zi a bilanțului, fără ca locuitorii Clejei să fie întrebați în prealabil și fără ca ei să cumpănească sensul momentului. Conducerea Episcopiei de Iași este afectată profund de cele petrecute la Cleja. Le dezaprobăm întru totul și condamnăm asemenea inițiative. [...] Noi considerăm ca imoral faptul de a se fi intenționat angajarea Bisericii ca instituție și atragerea parohului comunității prin presiune în acțiuni care nu cadrează cu misiunea Bisericii. [...] Credincioșii catolici din

Cleja, marea lor majoritate, nu au acceptat aceste acțiuni, păstrându-și demnitatea și identitatea etnică și religioasă. *Ei, și împreună cu ei populația catolică din Moldova, prezentată și sub denumirea peiorativă, anacronică, de ceangăi, se consideră de drept și de fapt parte integrantă a Poporului Român majoritar* [subl. n.] Dezaprobăm pe toți aceia care [...] identifică populația catolică din Moldova cu națiunea maghiară. Catolicii din Moldova nu alcătuiesc o minoritate etnică, ci doar religioasă. Este inadmisibil ca un grup infim, manipulat de forțe politice străine, să-și impună propriile interese în defavoarea majorității". (*Declarația* era datată 1 iunie 1995, Iași.) Episcopia cunoștea foarte bine realitatea: la Recensământul din 1992, din 123.000 de ceangăi în județul Bacău, au afirmat că sunt români 121.800; conform aceluiași Recensământ, în județul respectiv trăiau și 4.161 maghiari. (La alegerile din 1992, deși a trimis în zonă "ajutoare" de peste 70.000.000 lei, UDMR-ul a obținut numai 4.100 voturi).

În Camera Deputaților, ecurile evenimentelor de la Cleja au fost foarte puternice. La 3 mai 1995, deputatul PDSR de Bacău, Dumitru Brăneanu, va face o largă și documentată expunere, acuzând acțiunea liderilor udemerști. ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an VI, nr. 77 din 12 mai). La 9 mai, Petre Țurlea afirma că ceea ce făcuseră sătenii din Cleja era și urmarea inactivității organelor Statului, care erau obligate să-i apere de orice agresiune; "Guvernul României ar trebui să învețe din acest incident, că atunci când vorba bună nu ajunge, folosirea altor metode este absolut necesară, și să ia seama, până nu va fi prea târziu, că inactivitatea sa va face ca să se generalizeze acțiunile de tipul celor de la Cleja". (Idem, nr. 83 din 19 mai). Comandoul udemeriștii și-a găsit, tot în Parlament, și un apărător între partidele românești - Tudor Gavril Dunca, de la PNȚCD. (Idem, nr. 97 din 2 iunie 1995; întregul conflict de la Cleja și disputa în jurul său consemnate și de Bucur Ioan Micu în vol. *Încercări violente de maghiarizare a "ceangăilor" români (1944-1997)*. Edit. Bravo-Press, București, 1997).

x

Pe 18 aprilie 1995, Camera Deputaților a adoptat Legea privind ratificarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale, încheiată la Strasbourg la 1 februarie 1995, cu o foarte curioasă și condamnabilă grabă. Toți participanții la dezbaterile Legii s-au declarat de acord cu ea, numai intensitatea entuziasmului cu care au votat a fost diferită de la un grup la altul. O singură abținere - Petre Țurlea - care-și motiva votul, în "Cronica Română" din 20 mai, sub titlul *De ce am stricat unanimitatea entuziastă*: 1. Textul, deși se referea la minoritățile naționale, nu făcea cel mai elementar și necesar lucru: definirea acestora. Așadar, fiecare putea să-și imagineze ca valabilă

oricare dintre cele peste 30 de definiții ale minorităților naționale, câte sunt astăzi vehiculate în literatura politică. 2. Textul avea formulări imprecise, dând posibilitatea unor interpretări diametral opuse, în funcție de interesul fiecăruia. Doar un exemplu: art. 10 (2) - "În ariile locuite tradițional sau în număr substanțial de persoane aparținând minorităților naționale, dacă aceste persoane solicită acest lucru, și acolo unde această cerere corespunde unei nevoi reale, părțile se vor strădui să asigure în măsura posibilului [ambele subl. n.], condiții care să permită folosirea limbii minoritare în raporturile dintre aceste persoane și autoritățile administrative". Ce înseamnă "număr substanțial"? 20 la sută? 50 la sută? Ce înseamnă "nevoie reală"? Dar "se vor strădui să asigure" și "în măsura posibilului"? Dacă doar s-au străduit și, în practică, nu au asigurat? Cine stabilește *posibilul*? Imprecizia textului creează baza unor interpretări foarte diferite și, de aici, posibilitatea unor acuze privitoare la respectarea Legii. 3. Același Art. 10(2) este în flagrantă contradicție cu art. 13 din Constituție, care precizează: "În România, limba oficială este limba română". 4. Art. 16 al Convenției-cadru menționa: "Părțile se vor abține să ia măsuri care, modificând proporțiile din arii locuite de persoanele aparținând minorităților naționale, sunt îndreptate împotriva drepturilor și libertăților decurgând din principiile înscrise în prezenta Convenție". Prin urmare, orice numire a unui profesor român, sau trimiterea unui militar român în Harghita sau Covasna (de exemplu) era interzisă, pentru că încălca documentul internațional. Articolul 16 va constitui baza viitoarelor reclamații la forurile internaționale, dar și baza viitoarei autonomii etnice. Și astfel de articole cu posibile consecințe negative sunt multe în Convenție. Cu toate acestea, secretarul de Stat la Ministerul de Externe, Marcel Dinu, declara senin în Camera Deputaților că documentul "concordă cu prevederile Constituției și legile României". ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an VI, nr. 66 din 27 aprilie 1995).

Deficiențele Convenției-cadru au fost remarcate în multe țări, unde s-a văzut capcana în care se putea intra aprobând un document ce favoriza disoluția Statului. De aceea, până la sfârșitul lui 1997 (după aproape 3 ani), Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale fusese semnată de 33 țări, dar ratificată doar de 9 (Cipru, Estonia, Ungaria, Moldova, România, San Marino, Slovacia, Spania, Macedonia). Dintre țările care au refuzat ferm să adopte documentul - Franța. Tot până la acea dată, alt document de același fel - Cartea europeană a limbilor regionale și minoritare - a fost semnată de 16 țări (și România), ratificată de patru (fără România), nesemnată de 29 (între care Franța, Italia, Marea Britanie).

Nu a trecut decât o lună de la vesela adoptare a Convenției-cadru și UDMR a spus din nou, foarte clar, ce vrea în realitate. La 26-28 mai 1995, la Cluj-Napoca a avut loc al IV-lea Congres al UDMR. S-a adoptat un nou *Program* și un nou *Statut*. *Programul* viza mai ales atingerea autonomiei pe criterii etnice; Recomandarea 1201 a Consiliului Europei era considerată "de referință" și "obligatorie". Se menționa: "UDMR dorește să obțină formularea juridică și validarea pe cale legislativă a diverselor forme de autonomie - inclusiv autonomia teritorială [...] Prin autonomia personală se creează *sistemul instituțional propriu al maghiarilor din România* [subl. n.] în domeniul învățământului, culturii, informației, al păstrării tradițiilor și protecției monumentelor. Această autonomie este exercitată de către organele publice alese de persoane aparținând comunității maghiare din România. [...] Autonomia administrațiilor locale cu statut special se conferă acelor unități administrative locale în care trăiesc în proporție însemnată, persoane aparținând minorităților naționale. [...] Autonomia teritorială ia ființă prin asocierea administrațiilor publice locale, ca o comuniune de interese." Iar în *Comunicatul* adoptat cu același prilej se afirma: "Întrucât în cei doi ani care au trecut de la ultima acordare a clauzei națiunii celei mai favorizate Guvernul României nici pe departe nu a îndeplinit condițiile formulate de SUA, Congresul UDMR solicită Guvernului SUA ca prin mijloace diplomatice să determine Guvernul României să acționeze în vederea accelerării procesului de democratizare și să-și respecte obligațiile privind drepturile omului și ale minorităților naționale". ("Cronica Română" din 1 iunie.) Ceea ce se cerea la Congres în documentele adoptate - *Programul* și *Statutul* - reprezenta un pas decisiv spre reîncorporarea Transilvaniei în Ungaria. Borbély Imre, deputat - așadar, persoană oficială -, chiar prezenta public acest țel revizionist, la Reuniunea Reprezentanților UDMR de la Târgu Mureș, ce precedase Congresul, pe 5-6 mai 1995: "Kaliningradul este la o mie de kilometri de Rusia și aparține Rusiei. Alaska este la o mie de kilometri de SUA și aparține Statelor Unite. De ce nu ar fi aceste exemple de urmat și pentru Secuime?" (Imediat va fi condamnat printr-un discurs în Senat de către Corneliu Vadim Tudor și unul în Camera Deputaților de către Petre Țurlea. - "Monitorul Oficial", partea a II-a, an VI, nr. 82 și 83 din 18 și 19 mai, ședințele din 8 și 9 mai 1995).

Congresul UDMR-ului a produs reacții puternice în ambele Camere ale Parlamentului. La Senat, pe 29 mai, Adrian Păunescu deschidea seria: "Trebuie să fii pătruns de o insolență istorică pentru a putea declara că ești Stat în stat în România, pentru a cere autonomie teritorială, pentru a protesta împotriva prezentării unui mesaj de salut al președintelui legitim al României, pentru a te declara comunitate națională autonomă, pentru a avea o reprezentare proprie la Budapesta [...] și pentru a încheia Congresul cu Imnul Național al Ungariei. [...] Și toate acestea în interiorul granițelor Statului român! Care este deosebirea între radicali și moderați din moment ce toate

acestea definesc Congresul, și nimeni n-a ieșit înaintea delegaților să protesteze, pentru această provocare, pentru aceste sfidări, pentru aceste acte intolerabile? Cum poate fi acceptată pe teritoriul României o asemenea declarație de război, fără ca Justiția și toate organele abilitate să intervină conform Constituției României și conform reglementărilor europene? [...] Nu sunt ei atât de tari, cât suntem noi de slabi în reacția față de sfidările lor." în numele PNȚCD, Vasile Vetișanu condamnă nerecunoașterea Statului național unitar român. Corneliu Vadim Tudor considera că UDMR-ul devenise "o trupă paramilitară de șoc" reprezentând "frisoanele teribilei maladii a hungarismului"; "Dar, cea mai scandaloasă declarație a făcut-o același militant scelerat pentru autonomia teritorială, Borbély Ernő, care a afirmat la Cluj-Napoca, reproduc în ghilimele, că: «UDMR-ul reprezintă Stat în Stat și că acel Congres trebuie să fie foarte atent pe cine va alege în funcția de președinte al acelui stat». Acestea fiind spuse, noi credem că s-a depășit orice măsură și că Parlamentul, Guvernul, Președinția și Procuratura Generală trebuie să iasă din faza sterilă a declarațiilor și să aplice legea". Cerea aplicarea unei serii de măsuri coercitive, între care "scoaterea în afara legii a batalionului de asalt UDMR, măsură care ar fi bine să o includem chiar în Tratatul de bază româno-maghiar". Răspunzând, Verestóy Attila afirma că toate documentele adoptate la Congres "conțin lucruri serioase [...] noi credem că vom putea găsi o majoritate în această sală - dacă nu acum, după 1996 - în care să avem sprijin pentru îndeplinirea acestor deziderate care sunt europene". La sfârșit, și PDSR dezavua Congresul. ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an VI, nr. 103 din 8 iunie.) A doua zi, 30 mai, la Camera Deputaților, pentru a protesta față de ceea ce se întâmplase la Congresul UDMR, au urcat la tribună mai mulți deputați. Lazăr Lădăriu (PUNR) cerea președintelui Ion Iliescu și procurorului general Vasile Manea Drăguliu: "Oprțiți-i la timp, până nu-i prea târziu!" Petre Sălcudeanu (PDSR) condamnă tolerarea atitudinilor naționalist șovine antiromânești la Congres; "radicalismul pastorului Tökés, care și-a găsit menirea dându-se în stambă ca un mirean de rând"; aserțiunile lui Borbély Ernő - "noi suntem Stat în Stat" și invitația de a se face alegeri prezidențiale în "statul" maghiar din România; și, mai ales, condamnă discursul reprezentantului Partidului Micilor Agrarieni din Ungaria, Torgyán Jozsef, care afirmase: "De la graniță până la Cluj, călcând pe pământ secular unguresc, nu am văzut inscripționată nici o localitate în limba maghiară. [...] În biserici, maghiarimea nu se poate ruga în limba ei. [...] Pe toate teritoriile desprinse în urma Tratatului de la Trianon soarta ungarilor este aceeași. Deci a sosit momentul pentru ca maghiarii să înalțe așa de sus steagul roșu-alb-verde, încât să-l vadă toată Europa! Strămoșii noștri nu se pot odihni liniștiți în morminte, dacă cei de astăzi nu fac totul ca să schimbe situația maghiarimii." Tot de la PDSR, Florin Negoită cerea și el autosesizarea Parchetului General. Petre Țurlea (independent) cerea din nou - o făcuse în fiecare an începând din

1990 - scoaterea UDMR în afara legii: "Desființarea acestui inamic declarat al Neamului românesc și al Statului român ar fi un act de luciditate și de demnitate. Dacă cei ce dețin astăzi puterea nu își asumă răspunderea, nu salvează Țara de dușmanul care se consolidează cu fiecare zi ce trece, singura soluție sunt alegerile anticipate. Ele ar putea aduce în fruntea Statului forțe politice cu adevărat patriotice." Pentru a pune capăt avalanșei discursurilor antiudemeriste, va interveni Bărânyi Francisc: "Trebuie să vă spun că Congresul a decurs în condiții legale foarte decente, fără nici un eveniment deosebit, lumea a fost liniștită [...] Nu s-a pronunțat nici un cuvânt, nici o frază care ar fi putut să fie jignitoare la adresa Statului român". Și, continua: "Stabilitatea în România este un lucru foarte, foarte bun. Credeți-mă, pun mâna pe inimă, credeți-mă, domnilor, că UDMR a contribuit la stabilitatea aceasta. UDMR va contribui în continuare la stabilitatea aceasta". Afirmția a trezit râsete în întreaga sală, dar deputatul maghiar nu voise să facă o glumă, ci să atenționeze asupra posibilității ca UDMR să nu mai vrea stabilitatea Țării. La sfârșit, în numele UDMR eticheta toate intervențiile anterioare care criticaseră Congresul ca nefondate, nepoliticoase, netolerante. În loc să liniștească lucrurile, Bărânyi, prin negarea evidenței, prin minciunile debitate, amenințările și tonul zeflemitor, a făcut ca disputa să continue. Gavril Dejeu (PNȚCD) protesta împotriva încălcării Legii 75/1994 privitoare la însemnele naționale. Iuliu Ioan Furo (PRM) cere aplicarea și în cazul lui Torgyán Jozsef a aceluiași regim ca în cazul Evei Maria Barki - declararea ca persona non grata. Chiar și prietenul fidel al UDMR-ului, Șerban Rădulescu-Zoner, a ajuns la concluzia că acesta depășise orice limită posibil de admis, și-și arăta indignarea: "Protestez față de caracterizarea Tratatului de Pace de la Trianon drept un «dictat». [...] Protestez față de faptul că liderii UDMR [...] nu au luat atitudine față de unele declarații incendiare [...] Protestez față de faptul că la un asemenea Congres [...] liderii dumnealor, ai UDMR-ului, au acceptat să fie arborat [...] tricolorul unui stat străin, respectiv al Ungariei, și că au cântat Imnul maghiar." (Idem, nr. 104 din 9 iunie).

În afara Parlamentului, reacțiile oamenilor politici au fost la fel de aspre. Gheorghe Funar cerea anchetarea participanților la Congres; prefectul de Cluj, Grigore Zanc (PDSR), aprecia că avusese loc o încercare de destabilizare a României, dar aceasta "are forța morală și militară de a nu accepta aceste acțiuni". (De remarcat faptul că principalul partid de guvernământ, PDSR, s-a arătat, prin toți reprezentanții săi, foarte ferm, spre deosebire de alte dați; chiar și molcomul președinte al Senatului, Oliviu Gherman, deschizând ochii veșnic somnoroși, afirma că UDMR-ul are "o strategie vicleană, de destrămarea a Statului român".) Cu detașarea-i cunoscută în astfel de împrejurări, PL'93 declara: "UDMR este o formațiune politică inutilă, chiar nocivă", fără însă, a cere vreo măsură coercitivă împotriva ei. Singurul partid dintre cele parlamentare care deși se afirma a fi românesc nu a

criticat deloc Congresul, a fost PD-ul lui Petre Roman; mai mult, democrații apreciau că la Congres au fost "opinii realiste, responsabile" ("Jurnalul Național" din 31 mai 1995). Mergând pe linia ofensivă cunoscută, Markó Béla răspundea în presă: "Atacurile din Parlament dovedesc că există o intenție clară de provocare a unor tensiuni și conflicte interne"; și amenința cu sesizarea Parchetului General pentru "insultele" proferate la adresa UDMR. ("Evenimentul Zilei", din 31 mai 1995).

X

Accentuarea liniei șovine, antiromânești, a politicii dusă de UDMR în a doua parte a legislaturii 1992-1996 se putea constata atât în interiorul României, cât și în Occident unde se ducea o propagandă susținută împotriva Statului român; efectul negativ al acesteia era cu atât mai mare, cu cât, rolul opiniei publice, influența ei asupra hotărârilor luate de guvernele occidentale sau de forurile internaționale devenea tot mai puternică. Deformarea realităților românești era înlesnită de inactivitatea Guvernului de la București în planul propagandei externe, dar și de cei câțiva intelectuali cosmopoliți strănși în Grupul de Dialog Social. S-a ajuns la o ofensivă generală a acelor ce doreau să-și creeze o imagine de europeni deplin, dusă împotriva tuturor elementelor de definiție a Poporului Român: originea daco-latină, continuitatea, creștinismul ortodox, eroismul domnilor români și al Poporului Român, etc. Toate acestea erau considerate "mituri" și se încerca demolarea lor. (S-a ilustrat pe această linie profesorul Lucian Boia, de la Facultatea de Istorie a Universității București, autorul unor volume despre "mituri" și Horia R. Patapievici, cu volumul său, *Politice*, apărut în 1996, în care după o adunătură de expresii triviale, de "judecăți" cu totul jignitoare la adresa a tot ce este românesc, se transmitea și un îndemn: „Trebuie să ne smulgem din vraja acestei minciuni care este România; româna este o limbă în care trebuie să încetăm să mai vorbim sau, [...] să o folosim numai pentru înjurături”, - p. 69) Influența acestei elite în demoralizarea Poporului Român a fost apreciabilă. Și pentru ca rezultatul să fie și mai distructiv, împotriva tuturor acelor care se ridicau în apărarea valorilor românești, a Statului național unitar român se instala un cor de țipete, de pe băncile parlamentare, până în coloanele ziarelor; „naționaliștii șovini români” erau învinovați pentru că nu intram în NATO, pentru că aveam o imagine externă defavorabilă, ei îi supărau pe liderii UDMR și aceștia, săracii, trebuiau să le răspundă, ei împiedicau buna înțelegere cu minoritățile naționale pentru că cereau mereu respectarea legalității ș.a.m.d. Pe de altă parte, aceeași elită cosmopolită românească îi eticheta pe adevărații șovini din rândul UDMR, cei care, în nenumărate rânduri afirmam că doresc anularea Tratatului de la Trianon, care îndemnau la nesupunere civică împotriva Statului român, ca simpli "radicali". Față de atmosfera creată în România de propaganda UDMR-ului și de Grupul

de Dialog Social, nu mai putea surprinde apariția, aproape cotidiană, în Occident a unor articole de ziar, emisiuni de radio și televiziune, volume cu pretenții științifice, care dădeau imaginea unui Popor Român rudimentar în planul dezvoltării culturale, agresiv față de minorități, trăind într-o *Țară de pus la colț*, precum își intitula Constantin Gheorghe articolul publicat în "Jurnalul Național" din 5 august 1995: "România a devenit o țară de pus la colț. Este victima ideală pentru așa ceva. Din varii motive, în principal din cauza politicii iresponsabile a celor care și-au căutat și-și caută în afară legitimizarea refuzată în interior cât și din pricina minorității maghiare [...] Țara a ajuns ciumatul Europei. Oamenii lui Le Pen aruncă marocani în Sena, neonaziștii pun la „rotisor" pe turci în Germania, austriecii aruncă în aer țigani la Viena, slovacii îi stropesc cu benzină și-i transformă în torțe vii, ei bine România este condamnată sever în Parlamentul European pentru situația minorităților".

Chiar și instituții serioase s-au lăsat antrenate în campania de inspirație maghiară, de denaturare a realităților din România. Gabriel Țepelea (PNȚCD) prezenta în Camera Deputaților, pe 12 ianuarie 1994 felul cum era încondeiată România de *Encyclopaedia Britannica*. În *Britannica Books of the year*, 1993, p. 450-451, articol ilustrat cu o fotografie reprezentând un grup de țigani; articolul avea ca autor un bun cunoscător al Țării, istoricul britanic Dennis Deledant, prieten cu grupul elitist român al GDS-ului. Gabriel Țepelea cerea ca, prin ambasadorul Marii Britanii la București să se transmită editurii „deplina noastră consternare", și încheia: "Asemenea prezentări nu contribuie la apropierea între țări, umilind nu numai Țara noastră, ci și adevărul". („Monitorul Oficial", partea a II-a, an V, nr.7 din 13 ianuarie 1994). În toamna aceluiași an, în momentul când doi cetățeni britanici, soții Mooney, au fost condamnați de Tribunalul București, pentru că încercaseră să scoată fraudulos doi copii români din Țară, ziarele britanice au protestat, afirmând că „România este o țară mizerabilă și nu-i nimic dacă niște britanici au încălcat legile de acolo". Tot mai mult era criticată politica României în privința minorităților cu insistență pe relația româno-maghiară; nu se limitau doar la situația de la sfârșitul secolului al XX-lea, ci, tot mai des erau publicate materiale cu incursiuni în trecut. S-au încercat unele răspunsuri, dar inițiate de particulari, nu de Stat. Astfel, în colecția Romanian Historical Studies, publicată de președintele unei asociații a românilor din Statele Unite, Traian Golea, Hallandale, Florida, apărea în 1996 o broșură de sinteză: *Cum este prezentată România în marile enciclopedii*, cerând restabilirea adevărului; același Traian Golea publicase o carte de referință în combaterea revizionismului maghiar, *S.O.S. Transilvania*, pe care o transmisese parlamentelor occidentale și tuturor marilor biblioteci ale lumii. Tot în 1996, Anca Florea publica la București volumul *Păstrați România întreagă*,

îndemnând: „Să ne scriem Istoria în limbi de circulație largă, să trimitem curioșii la surse, la dovezi incontestabile ale existenței și continuității noastre aici. Este un uriaș efort propagandistic [...] pe care, fără supărare, Guvernul României ni-l datorează nouă și Țării", (p. 105-106).

În acest context, sub atenta dirijare din partea UDMR, în problemele care interesau direct minoritatea maghiară s-a adoptat tactica denaturării Istoriei românilor în etape. Mai întâi s-a dezgropat vechea teorie a „atrocităților reciproce româno-maghiare" conform căreia maghiarii au avut de suferit, cel puțin la fel de mult ca românii, în relația dintre cele două popoare de-a lungul Istoriei. Teza apare, tot mai mult și în lucrări ce se consideră științifice, dar care în realitate sunt doar cărți de propagandă antiromânească. Genul se poate exemplifica prin Benkó Levente, al cărui volum despre evenimentele dramatice din Aita Seacă, județul Covasna, în 1944, este un model de minciună și de glorificare a unor criminali maghiari; apărea în 1995, la Sfântu Gheorghe. Teza „atrocităților reciproce" a fost expusă chiar și la tribuna Camerei Deputaților, în iunie 1995, în contextul dezbaterii proiectului de lege, întocmit de PUNR prin deputatul de Sălaj, Aurel Jecan, pentru acordarea titlaturii de localități martir comunelor Ip și Trăznea, cele în care, în septembrie 1940, maghiarii asasinaseră aproape 250 de români, de la copii de câteva săptămâni, până la bătrâni de peste 80 de ani. Încă din 19 martie 1995, Grupul parlamentar al UDMR trimisese Biroului Permanent al Camerei o adresă anunțându-și opoziția față de proiect: „Nu susținem avizarea acestui proiect și vom propune respingerea inițiativei legislative". Erau invocate două motive. Mai întâi, perioada istorică prin care trecea România, „caracterizată prin tensiuni economice și sociale", stabilitatea internă fiind condiționată de „depășirea acelor momente din Istoria comună a popoarelor din această regiune a Europei în care s-au aflat în tabere opuse". Era, evident, o amenințare: ori uitați atrocitățile maghiare, ori nu mai aveți stabilitate internă! Al doilea motiv invocat includea direct teza „atrocităților reciproce": „Inițiativa legislativă în discuție tratează un singur episod dintr-un șir de evenimente tragice legate de anii antebelici și de anii celui de-al Doilea Război Mondial. Tratarea episodică a Istoriei va conduce fără îndoială la *invocarea altor evenimente nu mai puțin sângeroase din aceeași perioadă conducând la un sentiment de culpabilizare colectivă și reciprocă* [subl. a.] astăzi, când Istoria ne-a dat șansa - poate unică - de a fi uniți prin interese comune". Erau invocate, spre exemplificare, „tragediile comunității maghiare" din Aita Seacă (Covasna) Aghireș (Cluj), Sândominic (Harghita), Ginta și Remetea (Bihor): toate exemplele, însă, erau cazuri de pierderi de vieți omenești, din rândul maghiarilor dar și al românilor, în timpul și datorită luptelor, ori ca urmare a acțiunii de partizani în spatele frontului dusă de elemente horthyste. În cadrul dezbaterilor la proiectul de lege al lui Aurel Jecan, Márton Árpád, pentru a bloca declararea comunelor Ip și Trăznea ca

localități martir, a invocat chiar și teza susținută de autoritățile horthyste a atacării Armatei maghiare de către locuitorii români înarmați; printre acești „atacatori” erau, bineînțeles și copiii sub un an care, din acest motiv trebuiseră omorâți! Nereușind să blocheze proiectul de lege, la 10 octombrie 1995 UDMR a înaintat o propunere legislativă pentru declararea ca localități martir și a celor cinci comune amintite în adresa din 19 martie; Comisia Juridică, condusă de Aurel Știrbu (PDSR), a dat aviz nefavorabil. (Documente publicate de Petre Țurlea, în volumul *Monumenta non grata, Falși martiri maghiari pe pământul românesc*. Edit. Bravo Press, București, 1996.)

Pentru a valida, în ochii străinilor ce vizitează România, teza existenței a nenumărați eroi și martiri maghiari în Transilvania - rezultat al presupuselor violențe ale românilor - după 1989, sub patronajul UDMR, s-au ridicat foarte multe monumente cu inscripții bizare, denaturând evenimente cunoscute, adesea chiar cu inscripții ofensatoare la adresa Statului român. S-a ajuns ca și unor criminali dovediți ca atare să li se ridice monumente, pentru simplul motiv că cei glorificați astfel au acționat împotriva românilor. Dintre ele, mai cunoscute sunt: momentul inaugurat în septembrie 1994 la Aita Seacă, Covasna, dedicat memoriei celor 13 asasini maghiari din comuna respectivă, vinovați de omorârea, în septembrie 1944, după trecerea frontului, a câtorva zeci de soldați români răniți, asasini care fuseseră pedepsiți pentru fapta lor; monumentul dedicat lui Vasvari Pál, unul dintre principalii vinovați pentru asasinarea, la 1848-1849, a 40.000 de români și incendierea a 200 de sate ale acestora, monument ridicat în 1995 la Izvorul Crișului, județului Cluj.

Încununând lupta dusă de liderii revizionismului maghiar pentru a pune semnul egalității între suferințele românilor în timpul relației lor seculare cu ungurii și ale acestora din urmă în relația lor cu românii, episcopul Tökés László a adus în discuție și dezideratul esențial: anularea Tratatului de la Trianon. Episcopul trimitea președinților Ungariei și României, în ianuarie 1996, o scrisoare. Ar trebui, menționa, să nu se mai apeleze la întâmplările trecutului nefast iar partea română să accepte că "*Diktatul de pace de la Trianon* [subl. n.] din 1920 este tot atât de ofensator pentru Statul maghiar, precum *Diktatul de la Viena* din 1940 pentru Statul român. Minoritatea maghiară din România este tot atât de afectată în prezent de *opresiunea la nivel de stat* [subl. n.] a naționalismului român, cum au fost cândva românii ardeleni subiecții opresiunii maghiare. [...] La scară istorică - dar și numai în cursul acestui secol - maghiarimea a consemnat cel puțin atâtea victime ca și românii", datorită confruntărilor reciproce. ("*Adevărul*" din 15 ianuarie 1996.) Așadar, conform raționamentului episcopal, dacă *Diktatul de la Viena* a fost anulat, fiind tot un diktat, și tratatul de la Trianon ar trebui anulat.

Conducerea României de după 1989 lăsa impresia că se teme să nu

supere cercurile revizioniste din Ungaria și pe liderii UDMR. Cel mai elocvent exemplu, din foarte multele ce se pot da, a fost Sesiunea organizată sub egida Parlamentului, de comemorare a 55 de ani de la semnarea Diktatului de la Viena – București, 30 august 1995, în clădirea Camerei Deputaților. În afara Mitropolitului Ardealului, I.P.S.S, Antonie Plămădeală, care a spus lucrurilor pe nume, indicându-i pe asasinii românilor și evreilor din partea Transilvaniei cedată Ungariei în 1940, toate oficialitățile Statului care au luat cuvântul au pluit în generalități; cu excepția menționată, nimeni nu a îndrăznit să pomenească despre necesitatea asumării vinovăției pentru faptele săvârșite de maghiari în timpul ocupației. Nici măcar nu putea fi invocată scuza că fiind în sală reprezentanți ai UDMR, aceștia s-ar fi putut simți jenați; UDMR-ul, cu disprețul pe care-l afișa tot mai ostentativ față de organismele Statului român, a refuzat să participe la acțiunea în care, în mod normal, ar fi trebuit să fie blamat Statul maghiar și forțele politice șovine ungurești mai vechi sau mai noi. Un element pozitiv a existat, totuși, în discursul oficialităților: propunerea făcută de președintele Ion Iliescu de reconciliere istorică româno-maghiară, după modelul franco-german. Reconcilierea nu se poate face, însă, fără o recunoaștere și asumare a Istoriei. Și, asumarea ar presupune acceptarea răspunderii pentru faptele comise, bineînțeles urmată de plata unor despăgubiri pentru victime sau urmașii lor. (Petre Țurlea a cerut, de mai multe ori, în Camera Deputaților acest lucru, ultima dată în legislatura 1992-1996, pe 11 martie 1996. Fără a nega justețea ideii, ministrul de Externe, Teodor Meleșcanu, considera – în răspunsul dat – prioritară încheierea Tratatului de bază cu Ungaria, și apoi negocieri pentru rezolvarea problemelor rămase din trecut. («Adevărul» din 13 martie prezenta răspunsul ministrului sub titlul *Mai întâi Tratatul cu Ungaria și apoi eventualele despăgubiri*. Până la urmă, Parlamentul Ungariei a adoptat, la 4 iunie 1997, o lege prin care erau despăgubiți toți cei care au avut de suferit în Transilvania de Nord de pe urma ocupației horthyste. În practică, victimele sau urmașii acestora nu au putut beneficia, pentru că s-a dat un termen foarte scurt de înregistrate a cererilor și, în plus, au fost însărcinate cu strângerea acestora chiar... organizațiile UDMR. Totuși Legea era importantă: reprezenta o primă recunoaștere oficială din partea Ungariei, a crimelor săvârșite. Încă o dată se dovedise lipsa de abilitate a diplomației române : dacă ar fi ridicat problema despăgubirilor înaintea semnării Tratatului, Ungaria ar fi fost dispusă să o rezolve. Nefiind cerută de partea română, acțiunea apărea ca un act de bunăvoință din partea Ungariei. Era clar că Teodor Meleșcanu nu avea ce căuta în scaunul lui Nicolae Titulescu!) Mergând pe aceeași linie, a ocolirii oricăror situații care i-ar fi putut supăra pe maghiari, Ion Iliescu a refuzat să participe la momentul decernării titlului de localități martir comunelor Ip și Trăznea, pe 14 septembrie 1995. Nu era vorba, în cadrul acestei manifestări, doar de condamnarea atrocităților maghiare, ci, în primul rând era vorba despre

cinstirea memoriei românilor asasinați; de aceea, participarea președintelui României era obligatorie iar refuzul participării sale îl descalifică.

X

După Congresul revizionist de la Cluj-Napoca din mai 1995, acțiunea externă a UDMR-ului s-a extins, în contextul finalizării Legii învățământului, în care pretențiile liderilor maghiari nu își găsiseră materializarea. Au reușit să provoace o Rezoluție a Parlamentului European asupra protecției drepturilor minorităților și a drepturilor omului în România; îl avea ca autor pe Otto de Habsburg, descendent al ultimului împărat austro-ungar; mai semnau ca inițiatori C. Ferrer, M. Guenther, C. Konrad, A.M. Ostlander, R. Oamen-Ruijten. A fost adoptată la 13 iulie 1995, cu 125 voturi pentru și 97 împotriva. Textul era abil conceput, aducând în discuție „probleme” ale tuturor minorităților din România, nu doar ale celei maghiare. Printre altele, era incriminată „arestarea arbitrară a unor persoane aparținând minorității țiganilor”, „revirimentul naționalismului, îndreptat în special împotriva minorității țiganilor” etc. Era evident faptul că așa-zisa problemă a țiganilor fusese aruncată în față pentru a se demonstra că nu numai maghiarii se plâng. Apoi se trecea la fondul problemei: condamnarea Legii învățământului, care „restricționează în mod arbitrar dreptul la educație al minorităților” și, de aceea România nu trebuie primită în Uniunea Europeană. Parlamentul României era chemat să schimbe rapid Legea învățământului; Guvernul României era și el chemat „să respecte, în sfârșit, obligațiile sale internaționale” privind respectarea drepturilor omului; iar la urmă, o chemare către Comisia Europeană a Consiliului Europei, care trebuia „să ia cele mai rapide măsuri posibile” pentru a impune democratizarea în România și să acorde atenție tuturor problemelor ridicate. Reacțiile la acest „document insultător” (cf. Sorin Holban în „Jurnalul Național” din 19 iulie), care lăsa impresia că România ar fi o colonie a Europei, au fost diverse. Foarte încântat, Markó Béla a declarat că Rezoluția reprezintă rezultatul „politicii externe a UDMR” („Adevărul” din 19 iulie), expresie corespunzând ideii enunțate la Congresul din mai, că ar exista în România un „Stat în Stat” maghiar. Ministrul învățământului, Liviu Maior, remarca faptul că Otto de Habsburg este prieten cu László Tökés, și gândește ca el. Președinția, prin Traian Chebeleu, afirma că „Rezoluția a fost adoptată în necunoștință de cauză, cu ignorarea faptelor”. PUNR condamnă documentul pentru „gravele ofense și acuzațiile nejustificate aduse Poporului Român și instituțiilor democratice din România”. Prin Adrian Păunescu, protesta PSM și prin Oliviu Gherman, PDSR. Corneliu Vădim Tudor își ridică glasul în numele PRM. CDR-ul aliat cu UDMR și-a permis doar critici „nuanțate”. Emil Constantinescu - cel care

va fi beneficiarul voturilor electoratului maghiar în viitoarele alegeri prezidențiale din 1996 - în numele CDR, folosea prilejul pentru a da lovitură celor aflați la Putere: toate se datorau „imaginii proaste a Puterii de la București și lipsei de contact real cu forurile europene”. („Adevărul” din 19 iulie.) Nicolae Cervenii (PNLCD) critica și el Puterea, dar și faptul că „UDMR neagă cu rea credință realitatea obiectivă care situează legislația română privind drepturile minorităților la nivelul legislației europene”, adăugând că „Rezoluția este o măsură pripită, care nu se fundamentează pe cunoașterea concretă a realității sociale românești”. PNL- Quintus caracteriza Rezoluția drept „eronată și inexactă”, dar vina adoptării ei revenea tot PDSR-ului, pentru greșelile în politica internațională și pentru alianțe interne. („Cronica Română” din 21 iulie). Chiar și PD-ul critica documentul european, considerând acuzațiile ca „grave, nepotrivite și nedrepte”. Dintre oamenii politici, singurul care a sărit peste cal, folosind un limbaj de mahala - neadmisibil nici chiar în cazul referirii la un înrăit adversar al Poporului Român, cum era Otto de Habsburg - a fost Ioan Gavra; formulele sale: „handicapat european”, „stafie tumefiată”, „avorton”, etc. („România Liberă” din 21 iulie.) Guvernul a adoptat o poziție tranșantă: „Nu întâmplător - se scria într-un *Comunicat* - inițiatorul Rezoluției este un personaj cunoscut deja ca promotor al unor repetate poziții antiromânești [...] Rezoluția face referiri și aprecieri care nu au nimic în comun cu evoluția din ultimii ani a societății românești. [...] Parlamentul Uniunii Europene a fost indus în eroare”. („Jurnalul Național” din 19 iulie). Iar în numele Camerei Deputaților, președintele acestuia, Adrian Năstase, va trimite o scrisoare de protest președintelui Parlamentului European; Klaus Hansch. Și presa a receptat cu indignare documentul european caracterizându-l obiectiv. Cristian Tudor Popescu, în articolul *Minciuni comuniste, minciuni comunitare. Gherila politică împotriva României* („Adevărul” din 18 iulie), afirma: „După minciunile comuniste [...] același val de mânie și scârbă te năpădește azi, când citești minciunile comunitare, minciuni strasburgheze, insultarea și calomnierea fără rușine a unei țări întregi de către Ministerul Propagandei de la Strasbourg. [...] Ceea ce descoperim acum, în vârful structurilor europene, sunt ignorarea sfidătoare a realității, propaganda hidoasă, manipularea politică pe față, disprețul față de poporul român.” Toate aceste proteste au avut ecou în Țară; opinia publică românească s-a indignat încă o dată. Însă, documentul adoptat de parlamentarii europeni a pătruns în mass-media europeană occidentală și a influențat Occidentul în direcția urmărită de inițiatori. Înfrânt în Țară, la Legea învățământului, UDMR-ul ieșise victorios la Strasbourg.

Era, bineînțeles, la mijloc și rezultatul deplorabilei inactivități a marii majorități a delegaților care au reprezentat Țara în diverse organisme internaționale. Delegații transpuneau peste hotare doar interesele partidelor din care făceau parte, în loc să reprezinte interesele României; iar unii aveau o

doză imensă de nepăsare, semnificativ fiind, aici, cazul senatorului Fl. Rădulescu-Botică, șeful Delegației române la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. Nu era, însă, singurul. În iunie 1995, la invitația Comisiei de politică externă a Parlamentului ungar, o delegație a Parlamentului român s-a dus la Budapesta. Pentru că principalul subiect era Tratatul româno-ungar, parlamentarilor de la București li s-au prezentat mai multe materiale reprezentând punctul de vedere oficial maghiar. Printre altele și documentarul intitulat *Minorități naționale și etnice în Ungaria*, alcătuit de Ministerul Afacerilor Externe din Budapesta. Se reluau tezele clasice ale istoriografiei maghiare, în primul rând aceea a discontinuității de viață a românilor în Bazinul Carpatic, a vidului demografic ce ar fi fost găsit aici de migratorii unguri în secolul al X-lea; apoi se menționa că români „s-au stabilit în Bazinul Carpatic abia în secolul al XVI-lea” etc. La acest atentat grosolan, și oficial, la adresa drepturilor istorice ale românilor asupra teritoriului pe care trăiesc, nici unul dintre cei șase parlamentari români nu a reacționat în timpul vizitei și nici măcar la conferința de presă organizată la întoarcerea în Țară. Și din Delegație făcuseră parte nume cunoscute: aprigul român, cu formule patriotice mereu pe buze, Sergiu Nicolaescu (PDSR), profesorul de Istorie Costică Ciurtin (PUNR) ș.a. Senin, Sergiu Nicolaescu declara: „Ceea ce contează este prezentul și viitorul [...] nu cum văd unii Istoria românilor.” Dar, acești „unii” denaturează Istoria tocmai pentru a pregăti un anume viitor teritoriilor românești. („Jurnalul Național” din 28 iunie 1995). Detașarea senatorului român nu a fost împărtășită și de Ministerul de Externe de la București, care, într-o declarație, afirma că „a luat cunoștință cu consternare” de documentarul pus în circulație, document care „este contrar intereselor celor două țări și poate”, trebuind retras. (Idem, 27 iunie 1995).

x

Fără îndoială, în relația româno-maghiară cele mai grave consecințe pentru România le-a avut conținutul Tratatului cu Ungaria. Documentul are importanța sa și trebuia semnat, dar fără a cuprinde prevederi care puteau duce la subminarea Statului român; între acestea, pe primul loc se afla Recomandarea 1201, care, inclusă în Tratat căpăta putere de lege. În practică, nici nu a fost doar un tratat între cele două țări; a existat și o a treia parte - UDMR-ul, care, pentru a fi considerat ca atare trimitea, sub semnătura președintelui său de onoare, Tökés László, lui Ion Iliescu și lui Árpád Göncz o scrisoare deschisă, la 31 octombrie 1995. („Cronica Română” din 2 noiembrie 1995.) Cerea ca „și comunitatea națională maghiară din România să-și ia partea ei constructivă în procesul de normalizare a relațiilor interstatale româno-maghiare.”. În locul modelului de reconciliere franco-german, propus

de Ion Iliescu pe 30 august, îl considera bun pe cel italo-austriac din Tirolul de Sud. Miza relațiilor interstatale dintre români și maghiari era mai puțin importantă decât „normalizarea situației comunității maghiare din România”; cerea autonomia pe criterii etnice, ca în Tirolul de Sud. La începutul lui decembrie același an și președintele UDMR, Markó Béla cerea includerea în Tratat a drepturilor comunitare pentru maghiarii din România, solicitând Budapestei fermitate pe această linie. („Adevărul” din 13 septembrie). Cei doi președinți exprimau dorințele UDMR-ului în ansamblul său, așa cum a reieșit din dezbaterile la Reuniunea Consiliului reprezentanților săi de la Târgu Mureș, la jumătatea lui noiembrie 1995. („Curierul Național” din 20 noiembrie). Constatând că, până atunci, Uniunea nu obținuse prea multe din acțiunea sa internă, Markó Béla considera că „este nevoie de o politică externă mai vie”; se cerea Ungariei „să nu accepte acele puncte de vedere care nu rezolvă toate problemele minorității maghiare”. Pregătirea Tratatului a însemnat pentru „aripa radicală” din UDMR prilejul de a supralicita cererile ultimative, cu toate că Markó Béla avertizase: „Orice alte acțiuni s-ar putea întoarce împotriva noastră, pentru că cine seamănă vânt, culege furtună”.

Deși monolitică în raporturile cu societatea românească, Uniunea Democrată a Maghiarilor din România a fost periodic zguduită de frământări interne. Aripa radicală va determina retragerea lui Domokos Géza de la președinție; tot ea va cere sancționarea celor trei parlamentari udemerști care participaseră la consultări cu reprezentanți ai Guvernului la Neptun. Când deputatul Nagy Benedek a publicat o scrisoare blamându-l pe Tökés László pentru că a colaborat cu Securitatea, a fost amenințat cu expulzarea. La sfârșitul lui 1995, și în relație directă cu proiectatul Tratat româno-ungar, a ieșit puternic în față Inițiativa Maghiară Ardeleană, cu liderul său Katona Ádám; printre membrii săi erau Sántha Pál Vilmos, președinte al Consiliului județean Harghita, Király Károly, fost vicepreședinte al CPUN (1990) și al Senatului (în prima legislatură), Incze István și Bórsos Géza, foști deputați, Nemeș Antal și Nagy István, președinți ai organizațiilor UDMR din Sfântu Gheorghe și Gheorghieni, Szöcs Csaba, primarul orașului Târgu Secuiesc. În 1991, Katona Ádám lansase ideea „Ținutului Secuiesc”, de care, atunci, conducerea UDMR se delimitase. În 1995, un apropiat al Inițiativei Maghiare Ardelene, senatorul Csapó József, a alcătuit proiectul de Statut al autonomiei comunității maghiare din România. În decembrie 1995, Katona Ádám își va publica opiniile în ziarul „Szabadság” din Cluj-Napoca și în revista „Erdély Naplo” din Oradea: „Toți cei ce candidează la diferite funcții în UDMR ar trebui să provină din rândul acelor care pot să probeze puritatea obârșiei lor etnice; să nu se fi căsătorit cu persoane de altă origine etnică; să fi urmat numai școli în limba maghiară; Guvernul de la Budapesta ar trebui să-i apere pe maghiarii din afara Ungariei cu toate mijloacele inclusiv cele militare. Față de aceste cereri, majoritatea liderilor UDMR s-au delimitat: Markó Béla,

Frunza György, Tokay György, Sántha Pál Vilmos ș.a. (Menționate de Silviu Achim și Ioan Weiss în „Adevărul” din 12 ianuarie 1996). Propunerile lui Katona Ádám vor face obiectul unei dezbateri furtunoase la o nouă întrunire a Consiliului Reprezentanților Uniunii. (Miniparlamentul UDMR, Odorhei, 12 ianuarie 1996). Senatorul Magyari Lajos cerea să se precizeze dacă UDMR este o organizație fascistă, acceptarea ideilor lui Katona impunând cu claritate această caracterizare. S-a adoptat o declarație de respingere a naționalismului, șovinismului și prejudecăților naționale. De menționat și faptul că unii lideri ai Uniunii vorbeau despre inadmisibilitatea de principiu a ideilor fasciste ale lui Katona, dar insistau pe faptul că acestea ar duce la mari pierderi electorale, apreciate de Tokay György la 200.000 de voturi. La Odorhei, antrenati în disputa cu curentul fascist, conducătorii UDMR nu au mai avut timp să dezbată și proiectul Statutului de autonomie a maghiarilor elaborat de Csapó József; va fi amânat cu trei luni. (Idem, 15 ianuarie.).

Depășind disputele interne, UDMR-ul își va concentra atenția, în primăvara lui 1996, asupra conținutului viitorului Tratat româno-maghiar. Markó Béla cerea liderilor Ungariei să se ghideze după linia UDMR. (Idem, 3 aprilie 1996), Era încurajat și de obținerea unei serii întregi de succese în lupta cu Statul român, între care cel mai important era adoptarea în Parlamentul de la București, cu toată opoziția PRM, PUNR și PSM, a Legii partidelor politice, prin care se acceptau și partide constituite pe criterii etnice. În aceeași lună aprilie 1996, a făcut o vizită la București congresmanul american de origine maghiară Tom Lantos, cel care blocase acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România în 1992; acum promitea sprijin României pentru intrarea în NATO și Uniunea Europeană și-și arăta dorința de a facilita încheierea Tratatului româno-ungar, adăugând cu subtilitate că așteaptă ziua „când granițele vor deveni o chestiune irelevantă”. Plin de ifose, Tom Lantos arăta, însă, Guvernului de la București și un deget amenințător: „Îmi rezerv însă dreptul de a mă răzgândi” în privința ajutorului. („Cronica Română” din 9 și 10 aprilie). Gheorghe Funar va reacționa la presiunile congresmanului american vizând grăbirea încheierii Tratatului, afirmând că nu are nici un mandat din partea Congresului american în acest sens. („Jurnalul Național” din 10 aprilie).

În condițiile victoriei „moderaților” în conducerea UDMR, acțiunile antistatale ale liderilor maghiari se înmulțesc; se lăsa impresia existenței unei supralicitări, unei concurențe acerbe pentru imaginea unei tabere sau a alteia în ochii minorității maghiare din România: fiecare voia să iasă cu ceva în evidență pentru a-și lărgi simpatiile, fiecare tabără voia să demonstreze că face mai multe decât cealaltă în lupta împotriva inamicului - Statul național unitar român. (Faptul va amplifica sentimentele antiromânești în unele zone ale Transilvaniei, atât de mult încât s-a înregistrat un număr record de încălcări ale legilor, o serie de reprezentanți ai instituțiilor Statului au fost agresati, iar la

Odorhei, pe 8 aprilie 1996 subofițerul român de poliție Nicolae Ioan Botaș a fost asasinat de șase tineri maghiari; primarul orașului s-a arătat imediat „cutremurat”, ca și președintele Consiliului județean Harghita, Sántha Pál Vilmos, amândoi afirmând, însă, că nu a fost o acțiune interetnică, deși martorii au spus că asasinii loveau victima în timp ce îi înjurau pe „valahi”. Toată această evoluție a arătat a fi rizibilă „previziunea” lui Adrian Ursu („Adevărul” din 16 ianuarie 1996), care scria că reuniunea de la Odorhei „poate reprezenta un început al lepădării definitive de extremism”. Nu numai că nu s-a petrecut „Lepădarea de extremism”, dar, în lunile următoare, acțiunile tuturor liderilor UDMR au avut un caracter extremist și mai pronunțat, diferența fiind doar formală, de limbaj.

Pe 13 ianuarie 1996, Tökés László scria președintelui Ion Iliescu despre rezolvarea problemei minorității maghiare în contextul încheierii Tratatului cu Ungaria. Propunea încheierea unui contract de reconciliere și parteneriat între „sfera politică română și reprezentanții legitimi ai comunității naționale maghiare”; și afirma că drumul României spre Europa depinde de poziția acesteia față de maghiari. („Cronica Română” din 15 ianuarie.) La 15 martie episcopul reafirma că luptă pentru autodeterminarea națională internă, pentru realizarea autonomiei individuale și colective. (Idem, 19 martie.) Un nou prilej de a ieși la rampă i s-a oferit la Conferința Națională a Primarilor și Consilierilor UDMR, Cluj-Napoca, 22 martie, în care cerea ca UDMR să-și urmărească țelurile maxime și să nu se lase influențată de „presiunea internațională și națională”. („Adevărul” din 24 martie.) A urmat organizarea unui turneu în mai multe localități din Transilvania, Tökés László și deputatul maghiar Mátyás Szürös participând la dezbateri politice chiar în interiorul bisericilor, toate transmise de DUNA TV; ideea esențială prezentată - Tratatul de bază româno - ungar trebuie să aibă girul UDMR. (Idem, 5 aprilie.) În mai, episcopul a patronat, împreună cu Géza Szöcs și Sándor Csoóri, manifestările de la Oradea intitulate „Varadinum”, într-un discurs afirmând că orice colaborare cu românii este un act de trădare. (Idem, 15 mai.) În voie s-a desfășurat, tot în mai, și la Congresul Uniunii Federaliste a Minorităților Naționale de la Timișoara, unde declara în fața participanților că „maghiarii sunt victimele unei politici asupritoare și naționaliste de asimilare, care ține de 75 de ani”. Și pentru a convinge, a fost difuzată o broșură intitulată *Documente 2 - UDMR*, din care se putea afla că „Ungurii descălecători, care au descins în Banatul Transilvănean, au găsit aici o populație slavă, relativ rară și, probabil, o populație bulgaro-turcă... Românii prima dată sunt atestați în documentele de la începutul secolului al XIII-lea”. Se pare că efectul asupra participanților a fost cel urmărit, președintele Uniunii Federaliste, Christoph Pan, elogiindu-l pe Tökés și refuzând să comenteze situația minorităților din România, deși ziaristii i-o cereau. (Idem, 18 mai; „Cronica Română” din 22 și 25 mai.) Încă din februarie 1996, sub conducerea lui Tökés László, Prezidiul

Uniunii Mondiale a Reformațiilor Maghiari a hotărât, la Oradea, organizarea unei întâlniri mondiale a reformaților maghiari în România, la începutul lui august. Secretarul de Stat pentru Culte, Ilie Forta, i-a scris episcopului, rugându-l să renunțe, mai ales pentru că 1996 este un an electoral și „nu este normal ca unele culte să folosească libertatea religioasă ca paravan pentru organizarea unor acțiuni cu caracter politic, naționalist-șovin, activități interzise de Constituție”. Episcopul a refuzat apelul, timp de o săptămână, în august, având loc întruniri, pelerinaje, dezveliri de statui mai ales în partea de vest a Transilvaniei; la Oradea a fost dezvelită statuia principesei Lorántffy chiar pe locul în care, înainte de 1940 fusese o statuie a lui Mihai Eminescu, distrusă și aruncată în râul Criș de horthyști - amplasarea fiind ilegală, organizatorii neavând aprobările necesare. Peste tot, mesajul episcopului a fost „Nu suntem liberi!” („Cronica Română” din 23 februarie, 23 iulie, 6, 8, 9 august; „Adevărul” din 6, 8 august 1996). În primăvara lui 1996 va apare pe Internet, în fișa plătită de UDMR, un text în limba engleză al lui Tökés László, intitulat *Ungurii din România*; era textul răspândit participanților la Congresul Uniunii Federaliste a Minorităților Naționale Europene (ținut la Timișoara), sub numele *Documente 2 - UDMR*.

La rândul lor, liderii „moderați” încercau să nu se lase nici ei mai prejos decât episcopul în cererile către Statul român; se arătau însă ceva mai subtili, cantonându-și majoritatea acțiunilor în Occident, unde trebuia provocată presiunea asupra României. La 23 ianuarie 1996, Frunda György ținea, la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, o alocuțiune pe tema situației minorităților naționale din țările foste socialiste; vorbind despre cei care au devenit minoritari prin modificarea frontierelor și sunt supuși discriminării și asimilării, cerea monitorizarea, pe această temă, a țărilor respective și înființarea unui Comitet Consultativ pe lângă Consiliul de Miniștri, format din reprezentanții minorităților, care să rezolve plângerile venite. („Cronica Română” din 25 ianuarie; „Adevărul” din 27 ianuarie prezenta intervenția sub titlul *Senatorul Frunda bate din nou câmpii CE. cu asimilarea etnică.*) Intervenția lui Frunda se corela cu raportul germanului Rudolf Binding despre „Drepturile minorităților naționale” în centrul căruia se afla analiza Recomandării 1201; cu toate că șefii de stat ai țărilor participante la Conferința de la Viena și Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei respinseseră ideea drepturilor colective pentru minorități, pentru că ar duce la enclavizări etnice, raportul Binding afirma că Recomandarea poate fi admisă, întrucât statele în cauză vor veghea la aplicarea ei. Dumitru Tinu exclama („Adevărul” din 27 ianuarie): „Năucitoare perseverența lobby-ului iredentist din cadrul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei în a menține în atenția publică Recomandarea 1201!” Secretarul general al Consiliului Europei, Daniel Tarschys, lămurirea lucrurile: „O recomandare poate deveni obligație

dacă o introducem într-un tratat." (Idem, 20 mai.) Așadar, depindea doar de Statul român dacă îi dădea caracter obligatoriu sau nu; așa se explică presiunea furibundă a UDMR-ului pentru a introduce documentul respectiv în Tratatul româno-ungar. În iunie 1996, Raportul Binding a fost aprobat, din partea română votând pentru Frunda György și Adrian Severin (PD); cei doi l-au apostrofat pe reprezentantul PNȚCD, Valentin Gabrielescu, pentru că votase împotriva. (Idem, 27 iunie 1996). Demersurile internaționale ale UDMR au avut un anumit efect și peste ocean, în SUA, diverși reprezentanți ai Departamentului de Stat veniți în România arătându-și simpatia deschisă față de țelurile UDMR și antipatia față de „extremiștii români”. În februarie 1996, Richard Holbrooke, subsecretar de Stat american, în timpul vizitei în România a organizat o întâlnire cu reprezentanții partidelor politice (nu au fost invitate PRM, PUNR, PSM), în timpul căreia a declarat franc: „Trebuie reparată moștenirea Trianonului!” (Semăna izbitor cu expresia lui Mussolini de la Milano, din 1937: „Trebuie să se facă dreptate Ungariei!”). Afirmția emisarului american l-a făcut pe Adrian Păunescu să declare: „Este scandalos ce a zis Holbrooke, dar mai scandaloasă este poziția de tăcere a oficialităților române. Holbrooke a venit să ne ia Transilvania și noi i-am mulțumit frumos la plecare!” (Idem, 20 februarie). Iar ambasadorul SUA, Alfred Moses, s-a amestecat efectiv, împotriva oricăror uzanțe diplomatice, în alegerile locale din 1996, cerând partidelor de Opoziție să-și unească eforturile pentru a-l înlătura pe Gheorghe Funar, primarul municipiului Cluj-Napoca; ziarul „Romaniai Magyar Szo” din 2 martie 1996 scria că ambasadorul Moses s-a consultat cu UDMR pentru a evita realegerea lui Funar. Văzând receptivitatea americană la doleanțele UDMR-ului, Markó Béla îi va scrie președintelui Fundației maghiare pentru drepturile omului din New York, Hamas László, cerându-i să influențeze Camera Reprezentanților în sensul de a nu reacorda clauza națiunii celei mai favorizate pentru România până când aceasta nu va respecta drepturile omului și minorităților. („Adevărul” din 8 iunie.)

În timp ce liderii UDMR se întreceau în lupta pentru cucerirea drepturilor colective, cu tot tacâmul de provocări antiromânești era serbată ziua de 15 martie și în 1996; peste tot steaguri ale Ungariei, Imnul Ungariei, declarații revizioniste și amenințări la adresa Statului român. Și se lucra intens la finalizarea proiectului Statutului de autonomie teritorială a Ținutului Secuiesc; principalul autor - Csapó József, cel care-l condamnase pentru aceeași idee pe Katona Ádám, în octombrie 1991, Continua, pentru pregătirea momentului proclamării Ținutului Secuiesc, „asanarea” regiunii de români și de instituții care reprezentau civilizația lor. La Sfântu Gheorghe se amplifică ofensiva împotriva Teatrului „Andrei Mureșanu”, tot patrimoniul teatral din oraș fiind dat Teatrului Maghiar „Tamási Aron”. („Adevărul” din 27 aprilie 1996). La Odorhei începea ofensiva împotriva Căminului de copii orfani patronat de Congregația Inimii Neprihănite, pentru faptul că o parte dintre

copiii ce urmau a fi îngrijiți aici erau români; conflictul se va acutiza în lunile și anii următori, ajungându-se la acte de vandalism ale ungarilor din localitate, aruncarea afară a călugărițelor, marșuri amenințătoare, procese. Tot ce era românesc trebuia înlăturat eventual cu forța. Statul, dacă voia să se mai audă limbă română în Ținutul Secuiesc trebuia să plătească: Fekete Zsolt și Nagy Benedek, deputați UDMR, înaintau Camerei, la 31 iulie 1996, un amendament la proiectul de lege privind Statutul Personalului Didactic - „Învățătorilor care predau în clase cu limba de predare a minorităților naționale li se acordă un spor de 10 la sută la salariul de bază, *pentru remunerarea predării limbii române.*”

Toată această activitate febrilă a UDMR, prin care se dorea crearea unei atmosfere de presiune tot mai mare asupra Statului român pentru a accepta cererile maghiare legate de Tratatul cu Ungaria, se desfășura într-o strânsă legătură atât cu Guvernul, cât și cu Opoziția de la Budapesta; un observator atent putea constata susținerea morală și materială, îndrumarea și chiar dirijarea acțiunilor UDMR de la Budapesta. De cele mai multe ori, acțiunile revizioniste erau cantonate cu predilecție în Transilvania: aici au avut loc principalele manifestări pentru aniversarea a 1100 de ani de la „descălecatul” ungarilor, aici au avut loc cele mai mari manifestări cu prilejul zilei de 15 martie; aici s-au adunat mii de reformați unguri veniți din toată lumea etc. Se dorea să se demonstreze că Transilvania ar fi o provincie ungurească, mai ungurească decât chiar teritoriul Statului maghiar. O puzderie de demnitari maghiari mișunau permanent prin Transilvania, ca „turiști”, își dădeau cu părerea la diverse întruniri, incitau populația împotriva românilor, iar când se încercau măsuri contra lor era declanșat corul european de proteste. Alți demnitari își dădeau cu părerea, despre soarta ce ar trebui să aibă România, direct de la Budapesta.

În numărul din 19 ianuarie 1996, ziarul budapestan „Uj Magyarorszag” publica un interviu cu Raffay Ernő, autorul cărții *Cei 75 de ani ai Trianonului*, lansată în acel moment. Autorul, fost secretar de Stat în Guvernul Antall, la Ministerul Apărării, declara: „În România și Slovacia se încearcă să se consfințească prin lege privarea maghiarilor de drepturi”; „În zadar se vorbește despre reconcilierea istorică, când în aceste țări nu le pot fi garantate minorităților nici drepturile fundamentale”; Trianonul reprezintă „un diktat”, „O mare nedreptate în dauna Ungariei” și, de aceea, trebuie revizuit. Indica și calea pentru corectarea frontierelor: atragerea sprijinului american. Alt secretar de stat, Tabajdi Csaba, coordonatorul Oficiului pentru maghiarii de peste hotare, dădea și el un interviu, la 4 martie 1996, aceluiași ziar budapestan „Uj Magyarorszag”. Cereea ca maghiarii din afara Ungariei să înființeze „insule de autonomie” sub conducerea preoților catolici și reformați; indica deja existente astfel de „insule” la Ilieni (Covasna), la Deva (Hunedoara), la Șumuleu (Ciuc). Sume mari de bani erau trimise de Guvernul

de la Budapesta în Transilvania, la dispoziția UDMR; cum la capitolul moralitate, mulți dintre liderii UDMR nu stăteau prea bine, va izbucni și un scandal în legătură cu felul în care au fost cheltuiți acești bani. (Scandalul era declanșat prin zierele de limbă maghiară din România, „Romaniai Magyar Szo”, „Nepujzag”, „Harghita Nepe”, „Haromszek” - din 4 și 5 martie 1996 - și privea suma de 14.670.000 forinți, dată prin Fundația „Transsylvania” în perioada 1992-1993; din sumă se împărțiseră fostul senator Szöcs Géza, secretar general al UDMR, Borbély Ernő, președinte al Organizației teritoriale Ciuc a UDMR). Proiectat a fi secret, sistemul subvenționării activității UDMR ieșise la suprafață numai din cauza unor hoții; dar, suma indicată de presă era numai o foarte mică parte din sumele trimise - de celelalte nevorbindu-se pentru că fuseseră cheltuite „corect”, în scopurile revizionismului maghiar pentru care fuseseră date. Pe 15 martie 1996 s-a produs o adevărată invazie în Transilvania de demnitari maghiari, foști sau în funcție, de lideri ai partidelor aflate la Guvern sau aflate în Opoziție; iar ambasadorul Ungariei la București, Szocs Ferenc, și el prin Transilvania, într-o convorbire cu prefectul de Mureș, Gavril Țăru, cerea ferm „să fie respectate simbolurile istorice maghiare”; demn, fapt surprinzător pentru autoritățile române, prefectul a replicat: în fiecare țară trebuie să se respecte Constituția și legile; sărbătoarea maghiară „Nu ne place. Acea zi amintește românilor de uciderea în masă a populației românești ca și de distrugerea unor sate românești”. („Adevărul” din 13 martie 1996).

În mai se va atinge și culmea ridicolului înverșunării antiromânești a unora dintre liderii maghiari: președintele Partidului Independent al Micilor Agrarieni, cunoscutul naționalist șovin Torgyán József anunța că-l va da în judecată pe ministrul de Externe Teodor Meleșcanu care declarase că liderul agrarienilor ar fi român, Turdeanu; se considera jignit de această caracterizare. („Uj Magyarorszag” și „Magyar Hirlap” din 5 mai 1996.) La 24 iunie 1996, la DUNA TV, ministrul de Externe al Ungariei, Kovács László, apărându-se de acuza lui Tökés László, care învinuise Guvernul maghiar pentru că „întărește bunele relații dintre Ungaria și cei care asupresc minoritatea maghiară din România”, declara: „Noi nu vorbim despre relații de bună vecinătate; [...] este vorba de extinderea relațiilor. Asta nu înseamnă îmbunătățirea relațiilor”; în România „există măsuri legislative, există măsuri guvernamentale, există atrocități cotidiene care afectează maghiarimea de acolo”; „Noi nu lărgim raporturile cu cei care oprimă”. A trebuit să se producă acest atac venit chiar din partea unui ministru budapestan, pentru ca Guvernul României să reacționeze la campania tot mai intensă care se ducea; reacția era însă blândă, pentru a nu supăra pe atât de sensibili interlocutori maghiari - se considerau „neproductive” declarațiile ministrului ungar și „neașteptate”; în final Ministerul de Externe bucureștean aprecia că agitația desfășurată de UDMR,

cerințele exagerate ale ei, susținute de unii lideri din Ungaria, complică finalizarea Tratatului româno-ungar. („Adevărul” din 22 iulie 1996.)

Banii veniți de la Budapesta vor susține manifestațiile reformatilor maghiari din Transilvania. Peste toate era însă și o politică pe termen lung, de acaparare economică a Transilvaniei; un foarte larg documentar pe această temă, având în mod evident ca sursă de informații și materiale ale SRI, apărea în „Evenimentul Zilei” din 25 și 26 martie 1996, sub titlul *Funcționând pe principiile de conspirativitate ale mafurilor și masoneriilor, firme din Ungaria storc România de informații și imense sume de bani*. Cu inconștiență, Guvernul de la București finaliza, în mai 1996, acordul de comerț liber cu Ungaria, vizând desființarea taxelor vamale de la 1 ianuarie 1997; asta în condițiile în care, deja aveam un mare deficit în comerțul cu partea maghiară (100 milioane dolari doar în 1995.)

Pe parcursul tratatelor pentru încheierea Tratatului româno-ungar, cel mai fierbinte moment, care putea duce la nefinalizarea discuțiilor, a fost generat de *Declarația de la Budapesta*. La 4-5 iulie 1996, a avut loc Conferința „Ungaria și minoritățile maghiare din străinătate”, cu participarea Guvernului maghiar, a reprezentanților partidelor parlamentare și organizațiilor reprezentative ale minorităților maghiare din străinătate. UDMR-ul i-a trimis pe Tökés László, Markó Béla, Takács Csaba, Dezsi Zoltán. La 5 iulie, Conferința a adoptat o *Declarație* în 11 puncte, printre semnatori aflându-se și ministrul de

Externe Kovács László. La 11 iulie, Ministerul de Externe de la București a transmis Ministerului de Externe al Ungariei, pe cale diplomatică, documentul intitulat „Poziția MAE al României în legătură cu Declarația comună a reprezentanților Guvernului ungar, a partidelor politice din Ungaria și a comunităților maghiare de dincolo de frontiere”. Se exprima îngrijorarea profundă, unele prevederi ale Declarației putând să afecteze stabilitatea în zonă și climatul relațiilor dintre state. Se solicita clarificări privind: angajamentul asumat de Guvernul ungar de a sprijini tendințele de separatism și segregare prin promovarea conceptului antidemocratic de autonomie pe baze etnice, ceea ce, în fapt constituie un atac direct la stabilitatea internă și integritatea teritorială a statelor în care conviețuiesc minorități maghiare; statornicirea de „relații politice” dintre Guvernul Ungariei și grupuri de cetățeni care aparțin altor state, inclusiv prin instituționalizarea unor consultări ale semnatarilor Declarației; acreditarea conceptului de „națiune etnică” maghiară; alocarea unei cote părți din Bugetul de Stat al Ungariei, destinat comunităților de dincolo de frontiere. La 17 iulie, clarificările au venit, documentul purtând titlul de „Punctul de vedere al MAE ungar, în legătură cu poziția Ministerului Afacerilor Externe al României din 11 iulie 1996”. Se aduceau „clarificări parțiale”, rămânând fără răspuns numeroase aspecte esențiale, cel mai grav punct fiind susținerea de către Guvernul maghiar a

autonomiei pe bază etnică. Cu vechea tactică, se încerca minimalizarea *Declarației de la Budapesta* și, cu impertinența caracteristică liderilor maghiari, se susținea că *Declarația* trebuie acceptată întrucât este în concordanță cu *Constituția* Ungariei și cu *Programul de guvernare* al acestei țări; „MAE român apreciază - se replica de la București - că invocarea Constituției Republicii Ungare pentru edificarea unor relații politice între Budapesta și comunitățile maghiare din afara granițelor constituie o încercare de extrateritorialitate a legislației ungare, ceea ce depășește cu mult nivelul unor preocupări legitime, precum și standardele europene în materie, fiind de natură să afecteze relațiile Ungariei cu statele vecine în care există minorități maghiare. [...] Având în vedere temele preocupante pe care *Declarația de la Budapesta* din 5 iulie 1996, și posibilele sale consecințe le implică, MAE român afirmă că prevederile *Declarației*, la care s-a referit în documentul remis părții ungare, sunt inacceptabile. În loc să ajute la consolidarea climatului de înțelegere pe plan bilateral, aceste prevederi introduc elemente de suspiciune și sunt generatoare de tensiuni între cele două țări.” („Cronica Română” din 17 și 25 iulie.) UDMR și-a asumat *Declarația de la Budapesta*, pe 13 iulie, Consiliul Reprezentanților întrunit la Cluj-Napoca decizând în acest sens în unanimitate; o nouă confirmare a tezei că nu există „radicali” și „moderați” în acest partid, ci doar naționaliști-șovini. La propunerea lui Tökés László, s-a decis ca Frunda György, desemnat tot atunci drept candidat al UDMR pentru funcția de președinte al României, să-și includă explicit în programul său electoral prevederile *Declarației de la Budapesta*, precum și conceptele de autonomie ale maghiarilor. La lucrările Consiliului a participat și Balint Pataki József, șeful Biroului pentru minorități al prim ministrului al Ungariei și șeful Biroului de informații de la Cluj-Napoca al Ambasadei SUA, Nathan Blum. Mai ales participarea demnitarului american putea să alarmeze, participarea putând însemna girul american pentru planurile distructive maghiare. S-a dovedit, însă, că ori era doar o acțiune strictă de informare, ori expresia simpatiei unora dintre diplomații americani de la București față de interesele ungare în zonă, fără ca această simpatie să fie și urmarea unei dorințe a Departamentului de Stat de a încuraja acțiunea distructivă maghiară. Consfințind această teză, Nicholas Burns, purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat al SUA, declara pe 28 iulie: Guvernul american sprijină solicitările minorităților naționale din Europa Centrală pentru păstrarea tradițiilor culturii proprii, dar nu acceptă principiul autonomiei pe criterii etnice. Preluând o știre a MTI, „Romaniai Magyar Szo” din 30 iulie, spune și cum s-a ajuns la această precizare oficială din partea SUA: La cererea americană, autoritățile maghiare au explicat ce înseamnă, în concepția lor, *Declarația de la Budapesta*, implicațiile acesteia; mai ales au insistat asupra faptului că nu s-a produs nici o schimbare în politica Ungariei față de vecini, că nici în viitor nu va cere schimbări teritoriale. Diplomat, Burns se prefăcea a

crede în sinceritatea maghiară, repeta, însă, pentru a nu fi nici un echivoc că Washingtonul nu recunoaște nici conceptul de autonomie teritorială pe baze etnice, nici secesiunea în cadrul statului existent. Reacții ostile *Declarației* au fost și în Congresul american. Veneau chiar din partea congresmanului Christopher H. Smith, cel care de curând se opusese vehement permanentizării clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România, evident influențat atunci de cererea în acest sens a UDMR-ului. La 2 august 1996, Smith a avut o intervenție în Camera Reprezentanților, intitulată „Relațiile Ungariei cu vecinii săi”: „Din nefericire - spunea - *Declarația de la Budapesta* [...] face o largă și ambiguă trimitere la autonomie și autogovernare. Acești termeni - care cu siguranță i-au alarmat pe cei cărora le este deja teamă de iredentismul ungar - au fost, din nefericire, lăsați nedefiniți, dând senzația că Budapesta dorește să-și exercite influența în afara granițelor ei curențe și, implicit, să dea înapoi ceasul la vremea când ungurii erau uniți într-o singură țară. [...] *Declarația*, prin folosirea cuvintelor care sunt în cel mai bun caz ambigue și în cel mai rău caz inflamante, este în contradicție cu țelul declarat al Ungariei de a duce o politică de bună vecinătate. [...] Eu văd *Declarația ungaro-ungară* ca o aberație”. („Adevărul” din 8 august 1996.) Aceste luări de poziție ale oficialităților americane au făcut UDMR-ul să dea înapoi; Takacs Csaba, fără măcar să clipească față de enormitatea minciunii, declara că „Formele de autonomie care sunt specificate în programul UDMR nu intră în categoria acelor forme de autonomie care ar periclita integritatea și suveranitatea Statului român” și că UDMR nu a avut niciodată în vedere autonomia teritorială pe criterii etnice. Bineînțeles, a găsit și vinovatul neînțelegerii intențiilor cinstite ale liderilor maghiari: „isteria” cu scop electoral, a fost creată de „propaganda naționalistă română”. („Cronica Română” din 1 august.) Cum Parlamentul României era în vacanță, reacția partidelor politice românești a fost mai ștearsă, cu excepția PUNR (prin Gheorghe Funar) și a PRM (prin Corneliu Vadim Tudor). Într-o conferință de presă pe tema *Declarației de la Budapesta*, președintele PRM acuza UDMR-ul că este „o organizație cu caracter nociv, anti-statal și anti-românesc, al cărui program declarat este „de a sfâșia teritoriul României”; *Declarația de la Budapesta* echivalează „cu o declarație de război împotriva României”; cerea Președinției, Guvernului și Parlamentului să declanșeze o campanie internațională împotriva documentului adoptat la Budapesta. Până la urmă, și Biroul de presă al PDSR s-a arătat revoltat atât de acțiunile UDMR, cât și de cele ale Guvernului maghiar. Mai mult, pe 22 iulie va da publicității un *Comunicat* avându-l ca subiect pe Adrian Severin, vicepreședinte al Partidului Democrat, „singurul reprezentant al unui partid care împărtășește opinia UDMR că *Declarația Comună de la Budapesta* conține mesaje «chiar pozitive», iar în fața «clasicelor concepte maghiare», care există și ele în document, nu trebuie să ne isterizăm”; Severin era acuzat că și-a coordonat

acțiunile cu Frunda György la Consiliul European, pentru acceptarea Recomandării 1201. („Adevărul" din 23 iulie).

X

După o dispută de ani de zile în mediile politice românești asupra Recomandării 1201, dispută pe parcursul căreia ministrul de Externe, Teodor Meleșcanu și chiar președintele României, Ion Iliescu, spuseseră de mai multe ori că nu o vor accepta, subit, în vara lui 1996 s-au răzgândit. În aprilie 1996, Ion Iliescu declara: „De la început am spus că nu vom face astfel de concesii, pentru că ele sunt contrare spiritului reglementărilor europene. [...] Noi nu ne vom grăbi să semnăm ceva ce n-are șanse să fie acceptat de opinia publică românească și de Parlamentul României. Cele două prevederi din Recomandarea 1201 (referitoarea la drepturile colective ale minorităților) sunt inacceptabile pentru România". („Adevărul" din 9 aprilie 1996). În același an, purtătorul de cuvânt al Președinției, Traian Chebeleu, reconfirma această poziție. („Curierul Național" din 14 mai.) Mari suspiciuni ridicau două articole din Recomandarea 1201, articole care puteau duce la disoluția Statului român. Art. 11: „În regiunile unde sunt majoritare, persoanele aparținând unei minorități naționale au dreptul de a dispune de administrații locale autonome adecvate sau de un statut special, corespunzător situației istorice și teritoriale specifice și conforme cu legislația națională a Statului". (*Convenția-cadru*, document ulterior Recomandării 1201, nu a mai admis această formulare.) Art. 12: „Nici una din dispozițiile prezentului protocol nu poate fi interpretată ca limitând sau restrângând un drept individual, al unei persoane aparținând unei minorități naționale sau un drept colectiv al unei minorități naționale..." Conceptul de „drept colectiv" nu este în Dreptul internațional public. Profesorul universitar clujean Mircea Crețu, deputat PUNR, membru al Delegației române la Consiliul European, ridica cel mai evident element de contestare: „Așa cum nu există răspunderi colective, nu există nici drepturi colective", (În „Dilema" din 19 aprilie 1996.)

În august 1996, PDSR a acceptat Tratatul, cu includerea Recomandării 1201; a avut alături toate partidele de opoziție. Fiecare se întrecea să iasă în față pentru a fi cât mai bine văzut în Occident, să i se vadă „europenismul". Punerea de acord s-a făcut la Cotroceni, pe 29 august. (În vederea întâlnirii de la Cotroceni a delegațiilor partidelor politice parlamentare, pe 25 august Gheorghe Funar i-a trimis o scrisoare lui Ion Iliescu cerând: să li se transmită președinților acestor partide, până la 27 august, textul Tratatului, pentru a-l putea analiza; având în vedere controversese în jurul problemei ce va fi discutată, întâlnirea să fie televizată; „Este necesar - scria președintele PUNR - ca Poporul Român să fie informat

asupra mașinațiunilor diplomatice prin care Recomandarea 1201 a Consiliului Europei va înlocui Constituția României". („Cronica Română" din 26 august 1996). Opinia publică românească era foarte alarmată. De aceea, pentru a liniști spiritele, Teodor Meleșcanu, crezându-se spiritual, a lansat ridicola formulă „Recomandarea 1201 a fost emasculată". În schimb, ministrul de Externe maghiar, Kovács László, în replică afirma că „Recomandarea 1201 este viguroasă". („Adevărul" din 24 și 26 august). Și, cel din urmă avea dreptate; însuși secretarul general al Consiliului Europei spusese că dacă e introdusă în Tratat, Recomandarea devine o obligație.

S-a încercat din mai multe direcții împiedicarea semnării Tratatului sau măcar amânarea momentului. PRM s-a declarat în repetate rânduri, împotriva Tratatului, revista sa „România Mare" publicând toată Vara apeluri în acest sens. Aceeași poziție la PSM, care, prin Adrian Păunescu, întreba, în ziarul „Vremea": „Este dl. Ion Iliescu ministrul de Externe al Ungariei?" și credea că „PDSR și domnul Iliescu acționează astăzi cu un fel de disperare electorală. [...] Regele de ciocolată de la Cotroceni repurtează o victorie istorică pentru Ungaria. [...] Astăzi, PDSR vrea să ne arate tuturor cum e când n-ai nici un scrupul. Măine, același PDSR va încerca să-și recompună fața umană pentru ocaziile naționale. Va mai crede cineva în cuvântul pedeserist?" În urma repetatelor sale apeluri, PUNR a fost dat afară din Guvern; ruptura a fost provocată în timpul când Gheorghe Funar se afla într-o vizită în SUA, la începutul lui septembrie, unde se duse cu speranța deșartă de a-i convinge pe americani că Tratatul nu e bun. Același partid va încerca să introducă o moțiune simplă împotriva Guvernului, pe tema Tratatului, dar nu a găsit adepți. Uniunea Națională Vatra Românească lansa un Apel către Președinte, Parlament și Guvern, ca „să nu gireze Tratatul cu Ungaria în actuala formă". Cel mai emoționant, și care nu trebuia tratat cu indiferență, a fost apelul locuitorilor din Trăzneu, comuna în care unghurii asasinaseră 86 de români, la 9 septembrie 1940. („Cronica Română" din 14 septembrie). Redeschiderea lucrărilor Parlamentului, pe 2 septembrie, a făcut posibilă ridicarea problemei și la tribuna celor două Camere. Pe 3 septembrie, punctul de vedere al PUNR era expus de Emil Roman la Camera Deputaților - cerea referendum național, pe tema Tratatului, pe 3 noiembrie. Aceeași propunere o făcea și deputatul independent Petre Țurlea, adăugând: „Problema esențială este faptul că semnarea Tratatului ridică bariera în calea intrării celor două țări în NATO. De aici întrebarea: I s-a promis și României că va intra în primul eșalon împreună cu Ungaria? Răspunsul îl știm cu toții: este negativ. Se afirma cu insistență, pentru liniștirea României, că va fi și un eșalon secund. [...] Deci, ca urmare a semnării Tratatului, Ungaria va fi primită în NATO, unde acționează principiul solidarizării membrilor. Ca urmare, actualul diferend dintre România și Ungaria se va transforma într-un diferend între România și NATO. Solidarizarea NATO cu pretențiile teritoriale ale Ungariei va duce la un nou

diktat ca cel din 1940". („Monitorul Oficial", partea a II-a, an VII, nr. 133 din 13 septembrie 1996). În cadrul aceleiași intervenții, Petre Țurlea prezenta scrisoarea Asociației Românilor din Florida și a Congresului Național Româno-American din California, semnată de președinții acestora, Traian Golea și George Duma, prin care se solicita Parlamentului ca înaintea semnării Tratatului să fie cerute Ungariei despăgubiri pentru românii și evreii asasinați în timpul ocupării Transilvaniei de Nord, 1940-1944.

PDSR-ul și președintele Ion Iliescu nu au ascultat nici un apel; mai mult, au blocat drumul acestora spre mass-media (atât cât s-a putut); au împiedicat pe aceia care aveau o altă părere să și-o exprime în public. Semnarea Tratatului a fost fixată pentru 16 septembrie, la Timișoara. Cu o zi înainte a avut loc comemorarea lui Avram Iancu, la Țebea, în prezența majorității liderilor politici români, între care și Gheorghe Funar și Corneliu Vadim Tudor; aceștia își anunțaseră din timp dorința de a lua cuvântul, dar, la ordinul lui Ion Iliescu, nu li s-a dat voie; a vorbit numai președintele României. Teama de a fi criticat în public își spusese cuvântul. Dar, mulțimea adunată la mormântul lui Avram Iancu, câteva zeci de mii de oameni, i-a strigat lui Ion Iliescu: „Să nu semnați!" și „Fără tratat!" Președintele s-a făcut că nu aude. La trei metri în fața președintelui, chiar în timp ce acesta își ținea discursul, mai mulți reprezentanți ai Vetrei Românești, niște uriași îmbrăcați în costume populare, au desfășurat o pânză, de vreo cinci metri, cu inscripția: „Cine semnează, ne trădează!" Nici pe aceasta Ion Iliescu nu a luat-o în seamă.

La 16 septembrie, la Timișoara, momentul semnării Tratatului i-a reunit pe majoritatea liderilor politici; toți zâmbeau satisfăcuți cât mai aproape de camerele de luat vederi. În aceeași zi, la Cluj-Napoca, Gheorghe Funar a organizat un marș funebru prin centrul municipiului, intitulat *Înmormântarea liniștii românilor*, un sicriu cu o inimă de pluș străpunsă de un cuțit, a fost purtat pe străzile orașului; cei patru gropari erau identificați ca Ion Iliescu, Gyula Horn, Nicolae Văcăroiu, Teodor Meleșcanu; o fanfară a acompaniat cortegiul, înhumarea având loc la Cimitirul Central, lângă monumentul tancului sovietic.

Cei care acuzaseră duplicitatea părții ungare avuseseră dreptate. Chiar în discursul rostit la ceremonia semnării Tratatului, primul ministru Gyula Horn afirma că drepturile minorităților trebuie exercitate atât individual, cât și în forma în care ele și-o doresc, deci inclusiv colectiv; și, ca un mesaj către ungurii din România, primul ministru de la Budapesta a folosit, chiar la începutul discursului său, formula clasică a revizionismului maghiar „Itt és most!" („Aici și acum!") Tot la Timișoara, ministrul de Externe Kovács László declara: „Atât în Tratatul bilateral, cât și în documentele internaționale la care se face referință sunt unele stipulații conform cărora persoanele aparținând

minorităților își pot exercita drepturile individual sau împreună cu alții, ceea ce în ce ne privește este echivalentul „drepturilor colective”. Reporter: „Expresia «drepturi împreună» se găsește în paragraful al doilea al articolului 15 al Tratatului?” Kovács: „Da”. („Adevărul” din 21 septembrie 1996). Presa ungară a menționat cu insistență ideea că Tratatul consenmează și drepturile colective. Aceeași idee o va expune și Tabajdi Csaba, secretar de Stat cu problemele politice, în timpul dezbaterilor asupra Tratatului din Parlamentul Ungariei, insistând și pe faptul că documentul nu exclude autonomia pe criterii etnice. (Idem, 21 octombrie). Așadar, partea română fusese trasă pe sfoară. (În volumul *Drept minoritar. Spaime naționale*. Edit. Kriterion, București, 1997, p. 103-120, de Elena Ștefci, Frunda György confirmă faptul că în perioada când s-a pregătit Tratatul cu Ungaria, UDMR-ul a avut un singur țel major: includerea în document a Recomandării 1201: „Disputa în jurul Recomandării 1201 nu era de loc o chestiune de orgoliu, ci o problemă de fond, fundamentală, esențială”.)

Atât de grăbit era PDSR-ul să încheie problema Tratatului, încât, după o trecere foarte rapidă, superficială prin Comisia de specialitate, la 26 septembrie a impus dezbateră în Senat, în procedură de urgență. Se încălca și Regulamentul Senatului, care prevedea trei zile între difuzarea Raportului pentru un proiect de Lege și dezbateră lui; Valer Suiian (PUNR) cere respectarea termenelor regulamentare. Însă, Oliviu Gherman pune la vot începerea dezbaterii și anunță 78 voturi pentru, 10 contra și 8 abțineri - total 96; în sală erau însă prezenți doar 64 senatori! Procedura de urgență împiedica o dezbateră clară a proiectului pe parcursul căreia s-ar fi putut auzi și lucruri neplăcute Guvernului. (De altfel, Teodor Meleșcanu, cel care ca ministru de Externe era de așteptat să fie primul criticat, a plecat repede la New York.) Într-o asemenea procedură, fiecare Grup parlamentar își spunea părerea generală la început și apoi se vota fără a se mai admite intervenții. Vasile Văcaru, în numele PDSR, va susține călduros aprobarea Tratatului; totodată, lansa un atac dur împotriva PUNR, „promotor al isteriei naționaliste” și se arăta total nerealist în ceea ce privește viitorul: „Prin semnarea acestui Tratat de bază, s-a mai spus că România a ajutat Ungaria să fie primită în NATO, timp în care noi ne-am ales numai cu feliții. Mi se pare că acesta este un punct de vedere exclusivist, pur speculativ”. Și: „Odată cu încheierea acestui document, posibilitatea UDMR de a obține un sprijin extern pentru satisfacerea revendicărilor sale maximale [...] este, practic, nulă”. Viitorul a arătat că Ungaria a intrat rapid în NATO iar România nu; că toate cererile UDMR vor fi susținute în continuare de Guvernul de la Budapesta. Matei Boilă, în numele PNȚCD, era de acord cu Tratatul; Emil Tocaci, din partea PNL, găsea și el prilejul nimerit pentru a critica PUNR-ul, lăsând totuși o urmă de îndoială asupra viitorului: „Mesajul nostru către comunitatea

internațională trebuie să fie următorul: Da, ne împăcăm cu ungurii! Da, vom fi prieteni cu ungurii! Totuși, aceste afirmații vor fi valabile dacă și numai dacă, alături de ei, intrăm o dată, în aceeași zi, în NATO". Cristian Sorin Dumitrescu aducea aprobarea Partidului Democrat; Ion Coja, Partidul Democrat Agrar din România, a încercat să intre într-o dezbateră de profunzime, dar nu a fost ascultat, Oliviu Gherman cerându-i în repetate rânduri să încheie. Vaier Suian prezenta opoziția PUNR-ului. Partidul Alianței Civice, prin Ștefan Augustin Doinaș susținea proiectul. Szabó Károly Ferenc, afirma că UDMR-ul nu este împotriva Tratatului, dar nici nu-l sprijină, pentru că unele dintre cererile pe care le înaintase nu au fost incluse în document; dar, spunea, „lucrurile nu se termină atunci când o lege este adoptată”. Reprezentantul PRM, Ștefan David, a criticat Tratatul, dar a uitat să spună cum va vota. Cu 87 voturi pentru, 13 împotriva și 3 abțineri, Legea a fost aprobată. (În sală erau cu 30 senatori mai puțin decât numărul voturilor anunțate!) („Monitorul Oficial”, partea a III-a, an VII, nr. 162 din 5 octombrie 1996.)

La Camera Deputaților, în ședința din 1 octombrie”, Petre Țurlea citea *Apelul* trimis Parlamentului de românii din Canada (semnau 52 reprezentanți ai lor în frunte cu octogenarul Silviu Nemțeanu din Montreal); cereau ratificarea Tratatului doar în momentul când România va primi asigurări ferme că va intra în NATO odată cu Ungaria. (Idem, nr. 165 din 11 octombrie.) Nici acest ultim apel nu a fost ascultat. Pe 3 octombrie, tot în procedură de urgență, va aproba Tratatul și Camera Deputaților. Adrian Năstase, care prezida, ajutat de majoritatea partidelor, forțează Regulamentul pentru a se vota cât mai repede. Era evidentă frica de stenogramă, documentul care putea atesta în fața Istoriei, părăsirea interesului național pentru cel de partid. Și, în plus, acuzele ce s-ar fi putut aduce Guvernului puteau atârna greu în campania electorală. S-a ajuns la o dispută tăioasă între Adrian Năstase și Ioan Gavra. Se dă cuvântul doar la câte un singur reprezentant din fiecare partid. (Petre Țurlea încearcă de mai multe ori să ia cuvântul, dar nu i se dă voie.) Aceleași poziții ca la Senat. Cu un zâmbet malițios, Vida Iuliu (UDMR) a consemnat interpretarea logică: cuprinderea în Tratat a Recomandării 1201 face ca aceasta să devină „o obligație cu putere juridică pentru părțile semnatare”. Singurul care s-a arătat net împotriva a fost reprezentantul PUNR, Costică Ciurtin. Ioan Mureșan, după ce prezenta limitele Tratatului, anunța că deputații PRM nu vor participa la vot „în cea mai mare parte. Cei ce vor fi prezenți în sală vor vota conform propriei lor conștiințe.” Rezultatul: 125 voturi pentru, 27 abțineri și un vot contra (Petre Țurlea). Sperând să nu fie întrunit cvorumul, PUNR nu a votat; era o greșeală, ajungându-se a se consemna doar un vot împotriva. (Idem, nr. 169 din 12 octombrie.)

Așa s-a încheiat o pagină rușinoasă din istoria diplomației românești.

Evoluția ulterioară a dat pe deplin dreptate celor care s-au opus Tratatului în forma semnată la Timișoara. Lipsit de realism până la capăt, ministrul de Externe Teodor Meleșcanu, declara la Ploiești, pe 19 septembrie: „Fără România, nu se poate face o extindere a NATO”. („Prahova” din 20 septembrie.) Se înșela! Nici adoptarea Rezoluției 303 de către Senatul american (la propunerea senatorilor Hank Brown și Paul Simon), prin care se cerea președintelui Clinton să sprijine intrarea României și Ungariei în NATO, nici adoptarea unei rezoluții similare de către Camera Reprezentanților a SUA (la inițiativa congressmanilor Tom Lantos și Martin Hoke), nu au făcut ca România să fie admisă; votul negativ decisiv fiind tocmai cel al SUA; în schimb, Ungaria va fi primită imediat. Și evoluția internă a dat câștig de cauză oponentilor Tratatului. UDMR-ul nu și-a încetat acțiunea de subminare a Statului național unitar român, ci a amplificat-o. Chiar înaintea semnării Tratatului, UDMR-ul nu a făcut un secret din politica pe care o va duce. Takács Csaba, președintele executiv al formațiunii politice, anunța încă de la sfârșitul lui august 1996: UDMR va continua să ceară drepturi colective și autonomie teritorială, va cere urgent retrocedarea bunurilor bisericilor maghiare, înființarea unei universități maghiare etc. („Adevărul” din 24 august.) La sfârșitul lui septembrie se întrunea, la Târgu Mureș, Consiliul Reprezentanților UDMR, într-o atmosferă extrem de tensionată. Tökés László, András Imre (deputat) și Katona Ádám cereau înlăturarea lui Márkó Béla și Takács Csaba, afirmând că cei doi sunt trădători ai intereselor maghiarilor. Katona declara: „Un tratat de bază între cele două state nu poate fi semnat până când nu se modifică însăși Constituția, mai precis articolul 1 referitor la caracterul de Stat național al României. Cu 13 minorități recunoscute oficial, România nu poate fi un stat național”. În final s-a adoptat o hotărâre prin care se afirmă cererea de autonomie personală, locală, administrativă și regională, ca o condiție a autodeterminării comunității maghiare. („Evenimentul Zilei” din 3 octombrie.) Borbély Imre (deputat) confirma, în octombrie că o discuție pe tema federalizării României a avut loc în cadrul UDMR. („Cronica Română” din 15 octombrie.) Iar Tökés László declara, tot în octombrie, la un simpozion în Finlanda, că „singura alternativă în dobândirea drepturilor sale și a creării condițiilor de viață a comunității maghiare din România este autonomia”; spera să o obțină după victoria Opoziției în alegeri. (Idem din 25 octombrie.) Toate acestea nu trebuiau să surprindă și nici nu erau numai aspirații ale unui grup sau ale altuia; dorința de a continua ofensiva împotriva Statului român era generală în UDMR. Cel mai autorizat reprezentant al acestuia, Márkó Béla, chiar în ziua semnării Tratatului la Timișoara, pe 16 septembrie 1996, declara în ședința Senatului României: „Documentul semnat [...] nu ne satisface.” („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VII, nr. 149 din 26 septembrie). Dintre toate partidele politice din România, UDMR a știut cel mai bine să-și păstreze electoratul, insufându-i ideea că orice vot dat altor

forțe politice înseamnă „trădarea națiunii maghiare”. În 1992 obținea 811.290 voturi și 39 mandate de senator și deputat; în 1996, 812.628 voturi și 36 mandate. Mergând pe ideea că oricum nu poate câștiga alegerile prezidențiale, în 1990 și 1992 nu și-a pus candidat propriu, ci a îndreptat voturile maghiare către Radu Câmpeanu respectiv, Emil Constantinescu. În 1996, însă, UDMR-ul a avut candidat propriu, pe Frunda György, care va obține 761.411 voturi (6.02%). Acțiunea era inteligentă: știindu-se că în turul al doilea candidatul Opoziției, dacă vroia să câștige, trebuia să obțină voturile maghiare, UDMR-ul putea veni la masa negocierilor cu date exacte - aducea voturile obținute de Frunda; și, fără acestea Emil Constantinescu pierdea din nou; iar dacă nu voiau să piardă, el, CDR, USD trebuiau să plătească, „prețul” fiind o listă de revendicări. Fără a-și face scrupule, Emil Constantinescu, CDR și USD au acceptat târgul. Dar, chiar și în aceste condiții, succesul nu putea fi pe deplin garantat. Însă, plin de sine, PDSR-ul i-a tratat cu dispreț pe liderii PRM și PUNR; de aceea, unii din adepții acestor partide s-au abținut de la vot iar alții l-au votat pe Emil Constantinescu. S-a adăugat și ținerea în secret a înțelegerii cu UDMR; dacă ar fi cunoscut-o, foarte mulți români transilvăneni n-ar mai fi votat candidatul CDR. Mai mult, existența unei asemenea înțelegeri a fost vehement contestată. Seninătatea cu care Emil Constantinescu mințea la TVR, în fața unei țări întregi, l-a lăsat fără replică și pe versatul politician Ion Iliescu. Între primul și al doilea tur de scrutin pentru alegerile prezidențiale, pe 14 noiembrie 1996, în timpul confruntării dintre cei doi, candidatul PDSR și-a întrebat adversarul: „Este adevărat că aveți o înțelegere cu UDMR, și-l veți aduce la Guvern?” Uitându-se teatral în ochii telespectatorilor, Emil Constantinescu a răspuns: „Nu va fi vorba de nici o formă de alianță cu UDMR. V-ați liniștit?”

Imediat după alegeri s-a anunțat că UDMR-ul va intra în Guvern - bineînțeles, datorită intereselor superioare ale României, a imaginii internaționale etc. De existența târgului secret tot nu se vorbea. Însă, chiar un reprezentant al UDMR, Frunda György, îl va dezvălui, în toamna lui 1997; va dezvălui că existase o listă de cereri ale liderilor maghiari, toată acceptată fără rețineri. Frunda dezvăluise secretul pentru că CDR-ul și USD-ul nu-și îndepliniseră „decât parțial” promisiunile: într-o scrisoare către Birger Hoggard, președinte al Comisiei juridice și pentru drepturile omului a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Frunda anunța existența listei de promisiuni; dar Guvernul a luat măsuri care ating „numai într-o oarecare măsură cererile noastre” și, de aceea, se solicita o scrisoare din partea Consiliului Europei, către Puterea de la București, de încurajare pe linia îndeplinirii tuturor promisiunilor. („Adevărul” din 12 septembrie 1997.) În cadrul dezbaterilor Comisiei europene, Frunda ceruse chiar monitorizarea României până când minoritatea maghiară va primi tot ceea ce i s-a promis.

Așteptându-se la reacții ostile în țară, a negat faptul că ar fi propus monitorizarea; "Adevărul" din 19 septembrie va publica, însă, stenograma ședinței Comisiei juridice și pentru drepturile omului sub un titlu mai mult decât adecvat — *Frunđa Gyorgy minte cu nerușinare în fața opiniei publice românești*. Pentru „turnătorie” la Consiliul Europei, Frunđa era declarat de „Jurnalul Național” din 13 septembrie drept *Omul negru al zilei*. În schimb, „Romania Magyar Szo”, din aceeași zi, publica satisfăcut un lung interviu cu autorul „turnătoriei”.

UDMR-ul obținuse modificarea Legii învățământului, printr-o Ordonanță de urgență; senatorul George Pruteanu (PNȚCD, președinte al Comisiei de învățământ din Senat), pentru că s-a opus, va fi înlăturat din funcție și apoi chiar dat afară din partid. De asemenea, a obținut modificarea Legii administrației publice locale. A obținut posturi în marea majoritate a ministerelor și altor instituții centrale. A obținut foarte multe posturi în administrațiile publice locale, inclusiv de prefect. Având în vedere toate acestea, se puneă întrebarea firească: ce prevederi ale „înțelegerii” din toamna lui 1996 nu fuseseră încă îndeplinite? Le putem desprinde dintr-un document al UDMR - unul dintre organismele sale, Departamentul privind problemele culturii și cultelor, publicase în 1995 o broșură sub titlul *Cerem ce ni se cuvine*. Prin urmare, în broșură erau cuprinse cererile oficiale. Cuprindeau 180.000 hectare, mai ales de păduri, 1041 clădiri de școli, 28 clădiri de internate școlare, 17 de spitale, 1760 case parohiale, 62 imobile monumente istorice, două palate. În cazul majorității acestor bunuri, la mijloc era și o minciună: acestea aparțineau de drept, conform unei reglementări internaționale, Statului român. Toate cele consemnate în broșura din 1995 aparținuseră cândva bisericilor maghiare din Transilvania. În timpul discuțiilor pentru încheierea Tratatului româno-maghiar, în 1996, Ungaria ridicase această problemă și Teodor Meleșcanu îi va trimite lui Kovács László o scrisoare, prin care-l anunța că lucrează la un proiect pentru retrocedarea averilor revendicate, presupuse a fi fost răpite de către Statul român în 1948. În realitate, situația de drept a acestor bunuri nu justifică, în cea mai mare parte, cererea. Majoritatea averilor - clădiri și pământuri - revendicate de către cultele maghiare din Transilvania au făcut parte din instituția numită Statusul Romano-Catolic. Această instituție a fost înființată în Evul Mediu de către deputații catolici din Dieta Transilvaniei, pentru a avea grijă de averile Bisericii Catolice din principat. În 1581 și 1583, partea cea mai mare a averilor respective fusese dată de regele Poloniei și principe al Transilvaniei, Ștefan Báthory, în *administrarea* călugărilor iezuiți pentru Universitatea din Cluj, cu titlu perpetuu. În secolul al XVIII-lea, Ordinul Iezuit a fost desființat; averile, cărora li s-au adăugat noi moșii dăruite de Măria Tereza, au intrat în proprietatea Statului austriac, administrate fiind de către o Comisie Catolică.

În 1873, după crearea Dualismului austro-ungar, baronul Jozsika, președinte al Comisiei Catolice, a reînființat Statusul Romano-Catolic, fără a avea nici o aprobare din partea proprietarului de drept, acum Statul maghiar. Astfel reînființat, Statusul a fost tolerat, fără însă a obține vreodată aprobarea de a reintra în posesia averilor. Repetatele sale cereri în acest sens au fost respinse. Până la disoluția Imperiului Austro-Ungar proprietar a rămas Statul maghiar. Articolul 45 al Tratatului de la Trianon va consemna: „Ungaria renunță, în ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare situate dincolo de fruntariile Ungariei". Așadar, toate averile Statului ungar reveneau Statului român; deci, și cele pe care le administrase Statusul Romano-Catolic. În perioada interbelică s-au făcut nenumărate tentative de a ocoli această prevedere a Tratatului de la Trianon. Pentru a lămurii deplin situația a fost înființată o Comisie guvernamentală în 1931, sub conducerea lui Onisifor Ghibu. Rezultatul activității acestei Comisii s-a concretizat în trei lucrări științifice: *Un anacronism și o sfidare - Statusul Romano-Catolic ardelean*. Cluj, 1931 (453 pagini); *Acte și documente privitoare la Statusul Romano-Catolic ardelean*. Cluj, 1933 (880 pagini); *Acțiunea catolicismului unguresc și a Sfântului Scaun în România întregită*. Cluj, 1934 (1.100 pagini). Toate atestă - pe baza arhivelor românești, maghiare, austriece și celor de la Vatican - justetea ideii că averilor Statusului aparțineau de drept Statului român. Primul ministru de atunci, Nicolae Iorga, regele Carol al II-lea, diplomatul Nicolae Titulescu au fost pe deplin de acord cu concluziile Comisiei. Însă, profitând de deruta care a dus la căderea Guvernului Iorga, conducătorul Delegației române la convorbirile cu Sfântul Scaun, greco-catolicul Valer Pop, a trădat interesele românilor și a semnat un tratat neconform cu concluziile Comisiei. Pe această bază, Biserica Catolică maghiară din Transilvania a fost practic împroprietărită, ilegal, cu averile ce aparțineau Statului român. Atâta timp cât Tratatul de la Trianon era în vigoare, Statul român rămânea proprietar, în caz contrar, însemna că toate prevederile Trianonului, inclusiv cele privind frontierele, ar fi căzut. O nouă Comisie guvernamentală, în perioada 1946-1948, tot sub conducerea lui Onisifor Ghibu, a dat același verdict ca în 1931. Prin urmare, așa-zisa naționalizare din 1948 a bunurilor cultelor maghiare, în ceea ce privește partea ei cea mai importantă, care este reprezentată de averile Statusului Catolic, nu a fost decât o intrare în legalitate. De aceea, din punct de vedere istoric și juridic, Statul român nu trebuie să retrocedeze nimic Bisericii Catolice maghiare din Transilvania. (Problema statutului Romano-Catolic, pe larg, în vol I). Față de toate aceste cereri, nerezolvate și pentru care se insistă în septembrie 1997, erau marile țeluri ale UDMR: autonomia teritorială pe criterii etnice, federalizarea României, desprinderea Transilvaniei. Acestea nu fuseseră puse în lista din noiembrie 1996; acolo erau doar cereri care, odată

îndeplinite se constituiau ca trepte spre țelurile majore ale UDMR.

„Turnătoria” lui Frunda la Consiliul Europei i-a surprins chiar și pe aliații săi din Guvern, încredători că, față de multele lucruri primite, liderii maghiari erau mulțumiți. Oricât de mult ar fi cedat aliații UDMR, liderii maghiari tot nesatisfăcuți s-ar fi arătat; aveau o tradiție în a cere mereu mai mult, în a se arăta veșnic nemulțumiți. În octombrie 1997, deputatul Szilagy Zsolt declara: „Asumarea de către UDMR a unui rol în guvernare reprezintă mult în aprecierea pe plan internațional a actualului Guvern din România. Și acest lucru *nu ni s-a plătit deloc*. Faptul că, la urma urmei, am legitimat, am făcut credibil în ochii străinătății un guvern care are propriile sale greșeli interne...” Infatuat ca orice lider maghiar, afirma chiar că fără UDMR România nu ar mai fi luată în seamă: „În prima jumătate a anului 1997, liderii UDMR - și Tökés László - au făcut totul pentru sporirea șanselor României de a se integra în NATO și fără acest sprijin larg nici nu s-ar fi vorbit despre România la summit-ul de la Madrid.” („Erdelyi Naplo”, săptămânal din Oradea, 14 octombrie 1997). În urma „eforturilor” liderilor UDMR, la Madrid se vorbea despre România, iar în NATO fusese primită doar Ungaria.

În același timp cu „turnătoria” lui Frunda, președintele de onoare al UDMR, Tökés László, la Odorhei, cerea public (pe 13 septembrie 1997) ca Transilvania să fie declarată unitate teritorială independentă. Tot atunci, Károly Király cerea autonomia Ardealului și federalizarea României, amenințând: „Maghiarimea din Ardeal rămâne în cadrul frontierelor României doar dacă i se asigură autoguvernarea națională, bazată pe drepturi colective”. („Romaniai Magyar Szo” din 10 septembrie 1997.) La rândul său, Csapó József lansa inițiativa legislativă privind formarea „Ținutului Secuiesc”. În sfârșit, la Satu Mare, Tökés László ieșea din nou în evidență cu cererea de creare a unui sistem de învățământ total autonom. (Toate erau aspru criticate, în ședința Camerei Deputaților din 16 septembrie 1997, de Lazăr Lădăriu, deputat de Mureș, Petre Țurlea, deputat de Covasna, Petre Șteolea, deputat de Hunedoara - toți din partea PUNR, și Florea Buga, din partea PRM; „Monitorul Oficial, partea a II-a, an VIII, din 25 septembrie 1997.) Pe larg problema Statusului Romano-Catolic, în vol. I.

x

Guvernul Victor Ciorbea (12 decembrie 1996 - 17 aprilie 1998) a cuprins și doi miniștri ai UDMR: Ákos Birtalan, ministrul Turismului și Tokay György, ministru delegat pe lângă primul ministru pentru Minorități Naționale. În Guvernul Radu Vasile (17 aprilie 1998 - 22 decembrie 1999) au intrat Băranyi Francisc, ministrul Sănătății (constrâns să demisioneze, ca fost informator al Securității, la 24 iunie 1998), urmat de Hájdú Gábor (10 iulie 1998-22 decembrie 1999); Tokay György, ministru delegat pe lângă primul ministru pentru Minoritățile Naționale (17 aprilie 1998-27 ianuarie 1999),

urmat de Eckstein Kovács Péter (27 ianuarie-22 decembrie 1999). Iar în Guvernul Mugur Isărescu (22 decembrie 1999-decembrie 2000), s-au menținut la Sănătate Hájdu Gábor și la Minorități Naționale Eckstein Kovács Péter.

Așadar, pentru a satisface cererile UDMR, se crease chiar și un minister special, al Minorităților Naționale. Inovația era comentată, la dezbateră investiturii în Parlament, de liderul PDSR, Adrian Năstase: „Ne putem întreba cu toții ce s-a întâmplat atât de radical, de neobișnuit, de grav în situația minorităților naționale din România, încât problematica lor să devină obiect al acțiunii politice a Guvernului. [...] Probabil că nu trebuie să vedem în aceasta decât răsplătirea votului dat candidatului la prezidențiale, dl. Emil Constantinescu, în al doilea tur de scrutin?” Tot liderul PDSR întreba: „S-a decis UDMR să respecte integral Constituția?” Era doar o întrebare retorică; toată lumea știa că liderii maghiari nu recunoșteau valabilitatea unor texte esențiale ale Constituției, începând cu precizarea că România este un Stat național și cu precizarea că singura limbă oficială este cea română. Permanent au luptat împotriva acestor teze; din decembrie 1996, vor lupta chiar din interiorul Puterii, astfel, acțiunea de subminare a Statului fiind mult mai eficientă. Dar, nu numai cei doi miniștri aveau sarcina de a eroda Statul român. Lor li se alăturau mulțimea de funcționari înalți maghiari, inclusiv Secretari de Stat, implantați în aproape toate ministerele. UDMR-ul s-a arătat foarte nemulțumit că nu-i fuseseră primiți oameni și la Ministerul de Interne, de Externe, al Apărării Naționale și la SRL. În rest, erau peste tot. La aceeași dezbateră a investiturii, Corneliu Vadim Tudor, în numele PRM, declara: „Antrenarea UDMR-ului la guvernarea României este cea mai mare greșală a Convenției Democratice Române. S-au creat și justificările de rigoare, chipurile așa va beneficia România de o mai mare credibilitate pe plan internațional. În acest caz, de ce-ați mai eliminat UDMR-ul din CDR, domnilor, în urmă cu un an? Atunci nu vă gândeați la credibilitatea pe plan internațional?! [...] Permiteți-mi să vă întreb: pe ce vor jura, oare, cei doi miniștri UDMR, la investitura Guvernului? Pe Constituția pe care nu numai că n-au votat-o în 1991, dar au și instigat la boicotarea ei? Și cum vor contribui ei la aplicarea Tratatului româno-ungar, din moment ce l-au denunțat în repetate rânduri? [...] Până în ultima clipă, liderii UDMR au militat pentru autonomia teritorială și independența așa-ziselor regiuni transfrontaliere, adică a Transilvaniei, în special. Până în ultima clipă udmeriștii au intonat Imnul Ungariei pe teritoriul României, au fluturat drapelul Ungariei, au insultat însemnele Statului român, au profanat monumentele istoriei românești, au practicat purificarea etnică, prin alungarea din județele Harghita și Covasna, în special, a peste 20.000 de români. Ce vă face să credeți că ei s-au schimbat, stimate domnule Emil Constantinescu și stimate domnule Victor Ciorbea? Cât de loiali vor fi cei doi miniștri UDMR și eventual prefecții față de Statul național

unitar român?" Corneliu Vadim Tudor oferea chiar, în schimbul eliminării din Guvern a UDMR-ului, sprijinul politic al PRM, fără a cere posturi. L-a urmat la cuvânt Márkó Béla care nu lăsa loc de îndoială asupra priorităților reprezentanților UDMR în Guvern: „Prezența Uniunii Democratice a Maghiarilor din România în coaliția guvernamentală demonstrează, după părerea noastră [...] necesitatea depășirii unei perioade când nesoluționarea problemelor minorităților și ale comunităților etnice, menținerea cu bună știință a unor grave inegalități a devenit o diversivune politică, un mijloc de deturnare a atenției de la problemele stringente ale Țării. În această privință, în primul rând, nu de o schimbare de mentalitate avem nevoie, ci de o schimbare a intențiilor și a faptelor concrete". („Monitorul Oficial", partea a II-a, an VII, nr. 18 din 20 decembrie 1996.)

Intrat în Guvern, UDMR-ul și-a urmărit doar propriul program. A început cu numirea prefectilor, cerând ca aceștia să fie maghiari în jumătate din județele Transilvaniei; iar acolo unde nu avea câștig de cauză, noii numiți trebuiau să fie agreeți de liderii maghiari. Conform înțelegerii din Coaliție, în Harghita urma să fie numit un prefect maghiar - și a fost desemnat Dezsi Zóltan. În Covasna urma să fie un reprezentant al PNȚCD. Cel vizat, însă, dr. Eugen Clinciu, a făcut o „greșeală": imediat după alegeri, a participat la inaugurarea unei cruci în satul Căpeni, cruce ridicată pe locul unde o biserică ortodoxă fusese distrusă de către maghiari în 1940. Și, nu a mai ajuns prefect. Locul va fi cedat Partidului Democrat, care-l va numi pe Gheorghe Tatu, agreeat și de UDMR; acesta va fi „cuminte", cu excepția câtorva încercări, în ultimul an al legislaturii de a ieși de sub tutela udemeristă. (Problema numirii prefectilor în Harghita și Covasna era ridicată de deputatul de Covasna, Petre Țurlea, în ședința Camerei din 17 decembrie 1996; imediat, veșnicul avocat al UDMR, deputatul țărănist Tudor Gavril Dunca, deși recunoștea că „în Covasna și Harghita situația era delicată, explozivă", totuși ajungea la concluzia că „inclusiv UDMR la guvernare a fost un act de mare înțelepciune politică". (Idem, nr. 21 din 27 decembrie 1996).

Miniștrii udemerști au făcut tot ce au putut pentru ca, fiecare în domeniul lor, să grăbească înfăptuirea dezideratelor partidului lor. La Ministerul Turismului, chiar înainte de acceptarea de către Parlament a numirii sale, Ákos Birtalan, într-o intervenție la TVR din 6 decembrie 1996, declara că prima sa grijă va fi să creeze „facilități cetățenilor români de origine maghiară, Ca la sfârșit de săptămână să se poată duce în Patria restrânsă". Era tocmai formula care fusese lansată imediat după încheierea Tratatului de la Trianon, de către revizionismul maghiar - „Patria restrânsă" sau „Patria ciuntită". Noul ministru, abia numit, se arăta pe față adeptul formulei revizioniste. (Fapt menționat și în Camera Deputaților, la 18 februarie 1997.) Ministrul își va păstra formulările ambigue în tot mandatul. La începutul lui 1998, într-o discuție cu o ziaristă menționa: „Pe mine mă interesează turismul din

România, nu din județul Covasna!" *Reporteră:* „Păi, cel din județul Covasna nu e tot din România, domnule ministru?" *Ministru:* „Poate că este!", („Adevărul" din 29 ianuarie 1998.) Pentru „promovarea" turismului românesc în lume, Ákos Birtalan a închis câteva birouri turistice din importante capitale-europene; imediat, în locul lor au apărut birouri ale unor firme turistice din Ungaria. S-a îngrijit și de alcătuirea unor materiale de prezentare turistică, care să-i pună în temă pe potențialii vizitatori ai Țării cu realitățile de aici. Cel mai important a fost un CD-ROM prezentând România în ansamblu; urma să fie dăruit și conducătorilor de state veniți în vizită oficială în România. Majoritatea zonelor Țării erau prezentate, în CD-ROM, pe fundalul hărții județelor Harghita și Covasna; lista festivalurilor culturale din România cuprindea, în majoritatea ei, manifestări din Sfântu Gheorghe și Harghita; orașele transilvănene aveau denumiri bilingve, maghiare și române; pe fundalul unora dintre imagini apărea zona centrală a Transilvaniei cu inscripția „Magyar Aut. Region" - vechea Regiune Autonomă Maghiară desființată în 1968. Și pentru această prezentare, ale cărei scopuri erau explicite, ministerul aprobase cheltuirea din Bugetul de Stat a 400.000.000 lei. („Adevărul" din 12 februarie 1998.) Contraatacând imediat, ministrul a cerut, în aceeași zi cu dezvăluirea din ziar, în Guvern, efectuarea unei anchete ca să se vadă cine e vinovat; cum era de așteptat, ancheta s-a făcut, dar vinovatul nu a fost găsit. De menționat faptul că destinația CD-ROM-urilor era strict externă; asociațiile de turism din Țară care le-au solicitat au fost refuzate. Ca urmare a acestei dezvăluiri, în ședința Camerei Deputaților din 17 februarie 1998, Petre Țurlea va cere demiterea lui Ákos Birtalan. Tot în aceeași ședință, Nicolae Leonăchescu, PRM cerea și distrugerea tuturor materialelor pentru „propagarea turismului în România" făcute sub conducerea ministrului udemérist. („Monitorul Oficial", partea a H-a, an IX, nr. 19 din 27 februarie 1998). Ca urmare, Ákos Birtalan a devenit subiectul anchetei multor ziare. Sub titlul *După ce că este incompetent, ministrul Ákos Birtalan este și mincinos*. „Curierul Național" din 18 februarie 1998 sintetiza activitatea reprezentantului UDMR: 1. A introdus o stare de panică și confuzie în domeniul privatizării; 2. A aplicat eronat principiul „restitutio in integrum", numai prin retrocedare fizică; 3. A compromis oferta românească destinată pieței internaționale; 4. A coordonat acțiunii antiromânești, precum editarea unor materiale de propagandă denaturând realitățile din România; 5. A favorizat investițiile maghiare în Transilvania, etc. Se va adăuga „dispariția", în timpul mandatului său, a întregii arhive a Ministerului Turismului. „Dispariția" arhivei - cu datele despre baza materială și naturală a turismului românesc, hoteluri, cabane, vile, restaurante, terenuri, ca și documente originale de construcție (schițe, planuri de amplasament etc.) - îngreuna mult procesul privatizării. Cel ce avea această arhivă, putea să obțină mult mai ușor bazele turistice respective. Cu toate acestea, Costin Georgescu, fost deputat PNL, numit de Emil Constantinescu director al SRI, a minimalizat cazul

„dispariției”, afirmând că arhiva „nu reprezintă un pericol pentru siguranța națională”, („Cotidianul” din 12 noiembrie 1998).

Prin Ministerul pentru protecția minorităților Naționale, UDMR a urmărit două lucruri în principal: mai întâi crearea și întreținerea, mai ales în plan internațional, a imaginii unei României în care minoritățile sunt discriminate, asuprite, permanent agresate de autorități. Ca să-și atingă scopul, în jurul oricărui conflict minor, în cazul când la mijloc era și un minoritar se emiteau comunicate, se dădeau verdicte - toate trimise urgent organizațiilor internaționale care monitorizau situația minorităților din România; greutatea acestor documente era mare, pentru că veneau chiar de la Guvernul din București; organizațiile internaționale nu se mai străduiau să verifice veridicitatea celor scrise - când adunau mai multe astfel de documente, mai emiteau câte un comunicat de condamnare a României! Și, pentru ca să se vadă bunele intenții ale Ministerului Minorităților Naționale, din când în când organiza, mese rotunde, simpozioane, congrese, cu participanți internaționali aleși dintre cei care știau ce trebuie să spună și să vadă în România; scopul declarat - analiza discriminărilor din România, în vederea înlăturării lor. Presa internațională era chemată să participe și să transmită că în România se fac eforturi pentru condamnarea și înlăturarea discriminării la care erau supuse minoritățile naționale și, mai ales, să transmită lumii ideea că exista aici discriminarea respectivă. Și toate erau plătite din banii Bugetului. Concomitent, s-a urmărit subordonarea tuturor minorităților naționale intereselor UDMR; în numele tuturor aveau dreptul să vorbească numai maghiarii și, câteodată, acei reprezentanți ai altor minorități care își însușiseră în totalitate politica antiromânească a liderilor maghiari. Această tendință de subordonare a celorlalte minorități a trezit mai multe riposte. Cea mai dârză venea din partea minorității cu cei mai mulți membri ~ aceea a țiganilor. Reprezentantul acestora în Parlament, Mădălin Voicu, în martie 1997 ataca deschis pe ministrul Tokay, dar și Ministerul respectiv pe care-l considera „o aberație” chiar prin titulatură: „De cine să protejăm minoritățile? - se întreba. Domnul Tokay [...] încearcă să monopolizeze nu numai ministerul fantomă pe care-l conduce, ci încearcă [...] să țină romii dezbrățați. [...] De ce o minoritate ca maghiarii, ce a pârât și a reclamat în permanență [...] încearcă acum să instige romii unii împotriva celorlalți, dar și împotriva altor etnii? Probabil că acțiunile concentrate ale maghiarilor și crearea de tensiuni în rândul minorităților au ca scop deformarea permanentă a imaginii României, telecomanda lor fiind undeva peste Ocean sau poate chiar peste Tisa”. Dezvăluia încercarea UDMR-ului de a înființa o asociație a țiganilor din Transilvania și de înregimentare a acestora în planurile maghiare, fapt calificat drept „braconaj politic”, ce pune în pericol atât relațiile între minorități, cât și siguranța națională. Cerea Guvernului să oprească acțiunile ministrului Tokay, expresie a „aroganței tipic maghiare”. („Asul de treflă” din martie 1997.) În

1999, același lider al Partidei Romilor reafirma că dezavuează politica UDMR, pentru că acesta „distruge tot ceea ce înseamnă integritate națională”. („Transilvania Jurnal” din 9 noiembrie 1999.) Ministrul Tokay se arăta cel mai grăbit în aplicarea ordonanțelor Guvernului, în ceea ce privea dezideratele UDMR. Ca să devină lege, ordonanțele trebuiau să treacă prin Parlament și acesta putea să le modifice în sens nedorit de liderii maghiari. Dar, dacă prevederile respective erau deja aplicate în practică, se putea invoca principiul drepturilor câștigate, putea fi alertat Consiliul Europei că li s-au încălcat minorităților drepturi pe care le aveau. De aceea graba ministrului Tokay. În septembrie 1997 trimitea tuturor prefectilor o adresă prin care-i soma să instaleze imediat plăcuțe bilingve în localitățile unde minoritarii depășeau 20%. Prefectul de Iași, Florin Vișan îi răspundea că în județ are trei localități unde țiganii erau peste 20%, dar „țiganii noștri știu să citească românește”. („Adevărul” din 15 septembrie 1997.) Ordonanța Guvernului permitea primarilor să modifice cum voiau denumirile de străzi, să le traducă în limba maghiară și chiar să adopte pentru localități denumiri din timpul ocupației horthyste. Consecințele acestor măsuri erau dezbătute la „Antena 1”, pe 19 septembrie 1997 - în emisiunea care l-a făcut celebru pe Marius Tucă, „Milionarii de la miezul nopții” - de mai mulți ziariști; concluzia acestora: maghiarizarea denumirilor de localități și străzi în Transilvania va trezi, populației românești, amintiri tragice iar celei maghiare speranțe revizioniste. Horia Alexandrescu, unul dintre componenții de bază ai corului care ani de zile umplea ziarele cu atacuri împotriva așa-zișilor extremiști români, remarca autocritic: „Noi n-am făcut decât să-i acuzăm pe extremiștii români, dar multe lucruri semnalate de aceștia sunt adevărate.” După care, Dumitru Tinu a pus întrebarea esențială: „De ce să-i considerăm extremiști pe cei care nu fac decât să dea replici ungarilor?” Alarma ziariștilor s-a dovedit a fi îndreptățită. Înarmați cu adresa ministrului Tokay, conducătorii maghiari ai administrațiilor publice locale s-au arătat chiar mai catolici decât Papa. Astfel, Consiliul județean Covasna a dat dovadă de un exces de zel ieșit din comun: a trimis adresa cu obligativitatea inscripționării bilingve tuturor localităților, indiferent de compoziția etnică. Și, cum mai erau câteva localități unde românii erau majoritari, s-au produs riposte. Primise ordinul cu inscripționarea și singurul oraș din județ în care românii erau majoritari - Întorsura Buzăului; aici din 8.626 locuitori, maghiari erau numai 86, deci 1%. Primarul, Gheorghe Baciu, a protestat vehement.

Una dintre tacticile folosite de UDMR era scoaterea în față a celorlalte minorități, îndemnul permanent adresat acestora să se plângă presei și mai ales organismelor internaționale; se întreținea astfel ideea că toți minoritarii sunt asupriți, așadar plângerile maghiarilor trebuie să aibă o bază reală, dacă și ceilalți se plâng. În discursurile lui Frunda de la Consiliul Europei, ale lui Tökés prin Anglia sau Statele Unite, ale lui Markó pe la Londra, totdeauna se

vorbea și despre persecuțiile la adresa țiganilor și, ceea ce-i impresionă cel mai tare pe occidentali, despre „antisemitism”; aceasta într-o țară în care mai erau doar vreo 10.000 de evrei, dintre care toți cei ce nu erau pensionari sau copii ocupau funcții de conducere (chiar al doilea om în Stat, președintele Senatului era evreu). Tokay György își făcuse o specialitate în expunerea problemei „discriminării romilor”, și vorbea zilnic despre măsurile pe care le-a luat, le va lua sau le va propune Guvernului pentru rezolvarea problemei. Cel mai fericit era atunci când vreo organizație internațională semnala și ea „discriminarea”, deși aceste semnalări, de cele mai multe ori aveau la bază reclamații mincinoase venite din România și neverificate. În aprilie 1998, o consemnare în acest sens se făcea în raportul „Amnesty International”; imediat ministrul Tokay a decretat că acuza este întemeiată; și, cu excesivă operativitate, a înaintat Guvernului un proiect de hotărâre pentru înființarea unui grup interministerial de cercetare a problemei țiganilor, a chemat presa ca să expună problema, s-a arătat dezamăgit că ea există. Nu s-a oprit aici; s-ar fi putut ca occidentalii să nu fi dat prea mare atenție mențiunii din raportul „Amnesty International” și atunci, a cerut lui Christos Makridis, coordonator PHARE, să aibă în vedere constituirea unor programe speciale pentru țiganii din România. („Transilvania Jurnal” din 30 aprilie 1998.)

Și urmașul lui Tokay la conducerea Ministerului, Eckstein Kovács Péter, a dus aceeași politică. Organiza mereu dezbateri, seminarii pentru analiza problemei „discriminării romilor”. În ianuarie 2000 va organiza la Cluj-Napoca și un congres internațional pe tema respectivă; îl va invita să participe și pe vicepremierul Guvernului Slovak, din „întâmplare” tot maghiar, Csáky Pál. În față, drept inițiatoare, a fost scoasă Ambasada Finlandei la București, deși dezbaterea unei probleme presupusă a fi gravă într-o țară nu cadra cu activitatea diplomatică a unei ambasade străine în acea țară. Participanții au tras, ascultători, concluzia pe care le-o ceruseră organizatorii: țiganii sunt discriminați și rezolvarea problemei lor nu se poate face decât dacă se implică și organisme internaționale. („Cotidianul” din 29 ianuarie 2000.) Și acest tip de rezolvare trebuia generalizat în cazul tuturor minorităților. (Eckstein va fi acuzat de Petre Țurlea în timpul unei audieri la Comisia pentru drepturile omului, culte și minorități naționale a Camerei Deputaților, că reprezintă interesele Ungariei în România, ceea ce l-a înfuriat. „Transilvania Jurnal” din 13 ianuarie 2000.)

Ministerul Minorităților era înțesat cu reprezentanți ai UDMR. Între alții, pe funcția de director general era un anume Attila Markó, cel care, făcea ziarului budapestan „Napi Magyarország”, în iulie 1998, o declarație conform căreia Guvernul Ungariei ar trebui să monitorizeze România privind politica acesteia față de minorități.

În Guvernul Radu Vasile, la Ministerul Sănătății a fost numit Bárányi Francisc, unul dintre cei mai înverșunați extremiști maghiari. A fost primul

care a cerut ca senatorul George Pruteanu, care nu accepta cererile UDMR la Legea învățământului, să fie dat afară din PNȚCD. (Scena, petrecută la Timișoara, era redată sub un titlu sugestiv, *Extremiștii unguri scuipă venin*. în „Adevărul” din 18 noiembrie 1997.) Bărányi va fi singurul ministru udemerist silit să-și dea demisia. La doar două luni de la numirea lui în funcție, în presă a apărut știrea că a fost informator al Securității; i se publica și angajamentul de turnător, din 1961. Cel care transmisese presei informațiile era căpitanul SRI Constantin Alexa. Acesta, desfășurându-și activitatea în cadrul Diviziunii de apărare a integrității teritoriale a unității Statului român, participase, în primăvara lui 1998, la întocmirea Notei-Raport prin care se semnalau activitățile cu caracter antiromânesc ale lui Bărányi; documentul fusese trimis Guvernului și Președinției și, cu toate acestea, cel acuzat ajunsese Ministru. Atunci s-a hotărât căpitanul să recurgă la presă, conștient că își riscă postul. Încolțit de presă, Bărányi a recunoscut, minimalizând însă toată angajarea lui ca turnător. Mai mult, mințea cu seninătate: A trebuit să semneze angajamentul, pentru că în acel moment, acolo unde locuia, pe granița cu Iugoslavia, „era un adevărat război, se împușcau grănicerii români cu cei sârbi, erau mulți răniți și chiar morți.” Dar angajamentul îl semnase în 1961, iar ultimele conflicte pe granița cu Iugoslavia fuseseră în 1952, după acel an Tito venind chiar în vizită în România. („Național” și „Adevărul” din 18 iunie 1998.) Cum lucrurile erau mult prea evidente, despre turnătorul udemeristului transmițând o știre chiar și Agenția France Presse, la 24 iunie a fost constrâns să părăsească Guvernul. UDMR-ul s-a răzbunat și a cerut ca SRI să-l trimită în judecată pe Alexa, pentru dezvăluirea secretului de serviciu. (Cu doi ani înainte, pentru același motiv, dezvăluirea urmării ilegale a telefoanelor unor demnitari, fusese trimis în judecată și căpitanul Constantin Bucur.) O serie de oameni politici vor aprecia patriotismul lui Constantin Alexa, iar Corneliu Vadim Tudor îl va felicita. („Cotidianul” din 12 august 1998.) În schimb, conducerea UDMR a tunat și a fulgerat; iar „Romaniai Magyar Szo” amenința redactorii de la „Cotidianul”, care trataseră pe larg subiectul, cu închisoarea (numărul din 13 august 1998.)

În locul lui Bărányi a fost adus un avocat, Hájdu Gábor, foarte larg contestat pentru „performanțele” sale chiar de către partenerii de Coaliție. Secretarul de Stat în Ministerul Sănătății, doctorul Alexandru Ciocâlțeu, (PNȚCD), semnala conducerii partidului său totala dezorganizare patronată de ministrul udemerist în colaborare cu cei doi consilieri ai săi Jezenkiy și... Bărányi. (Era chiar fostul ministru care, neputându-se despărți de Minister, se angajase drept consilier; fiind și deputat, între cele două funcții era incompatibilitate, de aceea, în septembrie 1998, Petre Țurlea a cerut retragerea mandatului de deputat; Bărány va fi apărat de Coaliția guvernamentală, chiar dacă era evident că a încălcat legea. („Evenimentul Zilei”, „Cotidianul” din 3 septembrie 1999.) Slujirea intereselor Ungariei și ale Bisericii Catolice căreia

ii aparținea erau urmărite cu prioritate de noul ministru. La începutul lui 1999 a scandalizat chiar și Organizația UDMR din care făcea parte, cea din Harghita, când a introdus în Hotărârea de Guvern din 11 martie, retrocedarea către Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia a clădirii Spitalului de boli infecțioase din Miercurea Ciuc, lăsându-l în stradă. („Transilvania Jurnal" din 25 martie 1999.) În timpul unei vizite pe care a întreprins-o în Germania, ministrul a refuzat un contract avantajos cu fabricile de medicamente germane, replicând supărat celorlalți membri ai Delegației: „Domnilor, nu! Faceți acest contract cu Ungaria, că țara mea este acolo." A respins și oferta Guvernului german de susținere a constituirii Casei Asigurărilor Sociale din România. (Fapte consemnate de senatorul Costică Ciurtin, în ședința Senatului din 22 februarie 1999, „Monitorul Oficial", partea a II-a, an X, nr. 21 din 5 martie 1999.)

În practică, toți reprezentanții UDMR în Guvernul României, până la cele mai joase funcții, îndeplineau cu strictețe programul partidului lor, care era antiromânesc. Unii au ieșit în evidență prin exces de zel. Demeter János, fost primar la Baraolt, Covasna, a ajuns secretar general adjunct al Guvernului, post din care putea urmări întreaga activitate a Executivului și era informat cu cele mai secrete acțiuni. În timpul mineriadei din iarna lui 1999, când aveau loc convorbirile de la Cozia dintre Radu Vasile și Miron Cosma, s-a descoperit că trimitea din oră în oră faxuri la Budapesta despre evoluția evenimentelor. („Cotidianul" din 30 ianuarie 1999.) Chiar dacă s-a cerut, în Camera Deputaților, de către Petre Țurlea, demiterea spionului ungar, acesta a fost păstrat în post. („A Nap" din 18 februarie 1999.)

x

Ajuns la Guvern, UDMR-ul și-a amplificat acțiunile vizând impunerea ideii că Transilvania este „pământ unguresc". Au fost sărbătorite cu și mai mare fast evenimentele din trecutul Ungariei; au fost inventate mereu noi alte prilejuri de sărbătorire; în timpul tuturor manifestațiilor se arborau steagurile Ungariei și se intona Imnul de Stat al acesteia; s-au ridicat tot mai febril monumente pentru toți aceia care erau considerați eroi ai luptei pentru păstrarea Transilvaniei în cadrul Ungariei; era maghiarizată toponimia ș.a.m.d

Din 1990, în fiecare an, de 15 martie, aniversarea Revoluției Maghiare de la 1848, oferea prilejul de readucere în actualitate a dezideratelor maghiare de atunci, inclusiv a punctului 12 al Proclamației de la Pojon -, înglobarea Transilvaniei în Ungaria. Sfidător, udemerisții nu se mulțumeau cu festivitățile organizate în multe localități ale Transilvaniei, ci, de fiecare dată trimiteau la tribuna Parlamentului câte un senator sau deputat care să elogieze Revoluția maghiară. În 1997, fiind la Guvern, reprezentantul UDMR, Becsek Garda Dezideriu Koloman, și-a permis mai mult ca de obicei: afirma că 15 martie

1848, "ziua națională a maghiarilor de pretutindeni [...] are o importanță majoră nu numai în istoria Poporului Maghiar, dar și pentru națiunile română, sârbă, croată și slovacă; reprezintă un pas hotărâtor în lupta lor pentru emanciparea socială, națională și a inițierii lor spre progresul general". Era mult prea mult! Imediat, deputatul de Covasna, Petre Țurlea, i-a replicat: "Articolul 135 din Regulamentul Camerei Deputaților spune: «Este interzisă proferarea de insulte sau calomnii atât la tribuna Camerei, cât și din sala de ședințe». Adineauri ați avut parte, domnilor colegi, de o astfel de insultă la adresa Poporului Român, cea mai gravă insultă care s-a putut profera la această tribună. A spus domnul coleg al nostru că emanciparea națională a românilor se datorează Revoluției maghiare de la 1848. Este o foarte gravă insultă la adresa Poporului Român. Revoluția maghiară de la 1848 a însemnat o crimă la adresa poporului român, 40 de mii de oameni, de români, au fost asasinați și 200 de sate ale acestora au fost incendiate. Or fi eroi conducătorii Revoluției maghiare pentru maghiari, dar pentru români sunt niște criminali. Emanciparea Poporului Român nu se datorează altora, ci se datorează chiar poporului român". ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an VIII, nr.40 din 21 martie 1997.)

S-a întâmplat în acel an și un alt fapt inedit: Primul ministru Victor Ciorbea a transmis maghiarilor din România, cu ocazia lui 15 martie, un mesaj de felicitări în care se afirma: „Se cuvine să ne amintim și să ne bucurăm de Revoluția ungară de la 1848". "Așadar - îi răspunde Petre Țurlea în Camera Deputaților - să ne bucurăm pentru aniversarea Proclamației din 15 martie 1848 care, la punctul 12, prevedea înglobarea Transilvaniei în Ungaria. Să ne bucurăm la sărbătorirea asasinilor celor 40.000 de români din Transilvania. Este un mesaj care va rămâne o dovadă incontestabilă a «patriotismului» domnului Victor Ciorbea". (Idem, nr.46 din 28 martie 1997.) Mesajul primului ministru a trezit indignare mai ales în rândul românilor din Transilvania. De remarcat și existența unei reciprocități: "tot" cu bucurie înregistrau autoritățile Ungariei felul cum Guvernul Ciorbea îndeplinea pas cu pas prevederile Programului UDMR. Și, pentru a nu fi cumva uitată vreuna dintre prevederi, ele erau mereu amintite guvernanților de la București. Chiar și președintele Goncz Arpad, în timpul discursului ținut în fața Parlamentului României, pe 26 mai 1997, amintea lui Victor Ciorbea angajamentele pe care și le luase în timpul vizitei la Budapesta: "Printre acestea și intenția unor inițiative legislative, unor amendamente care privesc fundamental situația minorităților, cu privire la învățământ, la universitate, la despăgubirea bunurilor bisericești". Și amenința: "Ungaria urmărește și în această privință cu atenție sporită activitatea Legislativului românesc". (Idem, nr.92 din 30 mai 1997.) Cei mai mulți emisari maghiari, cu o aroganță afișată, călătoreau în România ca pe propria moșie; întruneau populația prin diferite localități și țineau discursuri incitatoare; nesocoteau autoritățile române. Diplomații unguri se

implicau și ei în politica românească, încalcându-și statutul. Ostentativ, la Ambasada Ungariei din București și la Consulatul maghiar din Cluj-Napoca era arborat steagul cu stema Ungariei Mari, având simboluri heraldice care indicau apartenența Transilvaniei la Ungaria. Era o prezentare a aspirației către Ungaria Mare. Aceleași steaguri mai fuseseră folosite în timpul ocupației horthyste. Așadar, era și o provocare la adresa românilor. (O investigație ziaristică a dus la concluzia că la Paris, Roma, Viena, Bonn, Londra, Sediul ONU New York, Washington etc., steagul arborat de reprezentanțele diplomatice ale Ungariei nu avea stemă. Apărea doar în România. ("Adevărul" din 20 septembrie 1997.) Și, pentru ca politica Budapestei să fie și mai clară, în noiembrie 1997 va fi ales vicepreședinte al Parlamentului maghiar un reprezentant de marcă al revizionismului, Kavassy Sándor. Înaintea alegerii sale declarase: "Nu cred că opoziția mea prin care neg inamovibilitatea frontierelor de la Trianon ar constitui revizionism sau iredentism. Nu este permis să renunțăm la modificarea frontierelor. Mai devreme sau mai târziu trebuie coordonate frontierele politice cu frontierele etnice." Deschis cerea un referendum pentru alipirea Transilvaniei la Ungaria. Cu toată această politică declarat războinică față de vecini, în primul rând față de România, a avut sprijinul majorității parlamentarilor și de la Putere și din Opoziție - 163 voturi pentru și 53 contra; nici presupusul moderat Horn Gyula nu s-a împotrivit. Era dovada clară a faptului că în spatele vorbelor diplomatice, a asigurărilor de păstrare a bunei vecinătăți, revizionismul era o stare de spirit a majorității oamenilor politici de la Budapesta. ("Magyar Hirlap" din 10 noiembrie 1997.)

În 1998, împlinindu-se 150 de ani de la Revoluția din 1848, liderii maghiari din România și stăpânii lor de la Budapesta preconizau ca sărbătorirea să întrecă tot ce se întâmplase în anii anteriori. "Magyar Hirlap" din 26 ianuarie 1998, prezentând vizita președintelui Emil Constantinescu în Ungaria, însoțit de jumătate din membrii Guvernului român, menționa și faptul că "s-a convenit depunerea de eforturi comune pentru sărbătorirea, așa cum se cuvine, a 150 de ani de la Revoluția maghiară din 15 martie 1848". Iar "Nepsabadság", "Magyar Nemzet" și "Nepsvana", adăugau faptul că ministrul de Externe, Kovács László, ceruse insistent omologului său Andrei Pleșu, ca Bucureștii să asigure ca aniversarea maghiară "să fie făcută într-un mod demn". Guvernul român s-a supus imediat, acordând sume substanțiale pentru diversele manifestații organizate; plătea pentru reactualizarea memoriei revoluționarilor maghiari! La întrebarea deputatului de Covasna, Petre Țurlea asupra acestor plăți, Remus Oprea a răspuns: "Guvernul României nu preconizează nici o acțiune specifică dedicată zilei de 15 martie 1848 [...]. Guvernul României nu a alocat și nu va alocă nici o sumă pentru această sărbătoare". ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an IX, nr.32 din 18 martie 1998, ședința Camerei din 9 martie.) Ministrul Oprea mințea. Doar cu două săptămâni înainte, tot la aceeași tribună, la întrebarea aceluiași deputat, un alt

reprezentant al aceluiași guvern, secretarul de Stat al Ministerului Culturii, udemeristul Hunor Kelemen, prezenta o listă aprobată cu alocările de fonduri în vederea lui 15 martie; doar pentru două dintre acțiunile din Covasna fiind alocate 62 milioane. (Idem, nr.22 din 4 martie 1998, ședința Camerei din 23 februarie). Cu ochii permanent spre Budapesta, ca să nu facă vreun gest ce ar putea-o supăra, guvernanții uitaseră că în 1998 se împlineau 150 de ani și de la Revoluția Română. Pe 3 februarie, Petre Țurlea cerea în Camera Deputaților sărbătorirea cum se cuvine a evenimentului de Parlament, printr-o ședință festivă, așa cum se făcuse, la propunerea aceluiași deputat în 1994 la împlinirea a 100 de ani de la Procesul Memorandumului. În urma atenționării din Cameră, Guvernul va iniția și el măsuri adecvate, la 9 februarie. (H.G.65.)

Fiind o aniversare cu totul deosebită, se împlineau 150 de ani, parlamentarii UDMR s-au gândit mult și au ajuns la o mare descoperire comunicată la tribuna Camerei Deputaților, în obișnuitul discurs festiv, de către Varga Attila: Revoluția maghiară de la 1848 "și-a propus afirmarea identității naționale a fiecărui popor, precum și realizarea colaborării și reconcilierii istorice între ele". Iată de ce fuseseră omorâți 40.000 de români - ca să-i reconcilieze! ("Monitorul Oficial", partea a II-a, an II, nr.40 din 27 martie 1998, ședința din 17 martie.) În același an, la Senat, față de manifestările cu pronunțat caracter antiromânesc ce aveau loc, pe 16 martie Corneliu Vadim Tudor exclama: "În fiecare martie, ca un făcut, parcă dă strechea în unguri". În Transilvania "N-a existat manifestare unde să nu fie arborat drapelul Ungariei și la care să nu fi fost intonat imnul de Stat al acestei țări. Care stat din lume, domnilor udemerști, își sărbătorește sistematic, pe teritoriul altei țări, cu mai mare larmă și agitație decât o face la el acasă?! [...] Adevărul e că domnul Emil Constantinescu și echipa care l-a adus la putere, cu sprijinul unui milion de voturi ungurești, au abandonat Transilvania în voia soartei și în bătaia valurilor, lăsându-i pe unguri să-și facă de cap, să maghiarizeze tot, să practice purificarea etnică [...] Mai mult decât atât, nedemnul președinte al României i-a adresat o telegramă omologului său maghiar, Arpad Göncz, în care îl felicita pentru Revoluția maghiară, făcându-se a uita că ungurii au masacrat atunci 40 de mii de români". (Idem, nr.45 din 3 aprilie 1998).

x

În perioada 1996-2000, s-au înregistrat o multitudine de acțiuni împotriva Statului național unitar român, autorii fiind atât liderii UDMR, cât și membrii de rând ai acestuia. O privire de ansamblu duce la concluzia unor coordonări a acestor acțiuni, a încadrării lor într-un plan general. De la fapte aparent mărunte, până la îndepărtarea din zonele cu populație predominant

maghiară a unor unități militare, toate vizau șubrezirea Statului român, dar și implantarea în conștiința etnicilor maghiari a ideii că încadrarea localităților lor în România este doar o formă fără fond și că se apropia ziua când însăși această încadrare formală va dispărea. La Miercurea Ciuc, consilierul român Ioan Mastan (PUNR), cu încălcarea legii nu era primit la lucrările Consiliului local, printr-o hotărâre a majorității udemeriste, deși Curtea de Apel din Târgu Mureș decisese că mandatul său este legal; interpelat asupra cazului în Camera Deputaților, secretarul general al Guvernului, Remus Opriș, la 24 martie 1997 răspundea: "Până la decizia Curții Supreme de Justiție, în cazul în care recursul în anulare va fi declarat, decizia Curții de Apel din Târgu Mureș, prin care se validează mandatul lui Ioan Mastan, este irevocabilă și trebuie respectată ca atare". Și se arăta ferm: "Guvernul nu va putea fi de acord niciodată cu nerespectarea hotărârilor judecătorești". Consilierii udemerști din Miercurea Ciuc, însă, au răspuns: "Nu-l vom primi pe domnul Mastan Ioan. Ne asumăm răspunderea." Și nu l-au primit mai mult de un an (Idem, an VIII, numerele 48 și 54 din 3 și 18 aprilie 1997.) Peste tot unde erau formate în majoritate de unguri, consiliile locale își făceau propriile legi. În primăvara lui 1999, lucrările mai multor consilii locale din Covasna și Harghita se desfășurau numai în limba maghiară, fără a se asigura traducător pentru puținii consilieri români, aceștia fiind obligați să părăsească ședințele. Chiar și în orașe se întâmpla astfel, cum ar fi cazurile din Baraolt și Târgu Secuiesc. La interpelarea, pe această temă a deputatului de Covasna, șeful Administrației publice, Vlad Roșca, la 20 iunie 1999 răspundea că "în urma verificărilor efectuate, s-a confirmat acest aspect". Și cele două consilii au fost "aspru" pedepsite: "S-a luat măsura atenționării în scris". (Arhiva Camerei Deputaților; "România Mare" din 2 iulie 1999).

În timpul cât s-a aflat la Guvern, UDMR-ul a amplificat războiul pe care-l ducea împotriva instituțiilor culturale românești, mai ales a celor din Harghita și Covasna. Între ele, Muzeul Carpaților Răsăriteni, înființat la cererea românilor din Covasna și Harghita, de către Guvernul Nicolae Văcăroiu (H.G. 1365/27 noiembrie 1996). Însă, instituția nu putea funcționa pentru că nu avea sediu; i se alocau anual fonduri nesemnificative, din care se puteau plăti doar câțiva angajați; nu putea face nici un fel de achiziții. Până la urmă, prin mila Prefecturii, și-a găsit două camere înguste, în clădirea Prefecturii – dar acolo nu se putea înființa un muzeu. Soluțiile propuse au fost respinse de autoritățile maghiare locale și de parlamentarii UDMR. Și asta în timp ce în cele două județe funcționau, în localuri adecvate și cu fonduri suficiente de la Bugetul de Stat, șase „muzee naționale secuiești”. Chiar și fără sediu, Muzeul românesc era perceput ca un inamic ce trebuia distrus. „Háromszék” – ziarul udemerist din Sfântu Gheorghe – publica, la 14 februarie 1997, un interviu cu secretarul de Stat în Ministerul Culturii Hunor Kelemen, care anunța: „În ceea ce privește instituțiile culturale din județul

Covasna, aș dori să intervin personal în împiedicarea îndeplinirii Hotărârii de Guvern privind Muzeul. Împreună cu deputatul Márton Árpád intenționăm să întocmim o propunere în care să solicităm abrogarea Hotărârii de Guvern de anul trecut privitoare la Muzeu”. Traducând în practică anunțul, la discuția asupra Bugetului de Stat din acel an, UDMR-ul a cerut ca Muzeului Carpaților Răsăriteni să nu-i fie trecut sediul, deși celelalte instituții similare subvenționate de Stat (Anexa 3/17 din proiectul de Buget) aveau precizat sediul; prin Márton Árpád se accepta, în derâdere, să se menționeze, totuși, că este un muzeu din județul Covasna. Docil, secretarul de Stat la Cultură, Ioan Onisei (PD), a acceptat propunerea udemeristă. Până la urmă s-a găsit o clădire adecvată Muzeului, „Casa cu Arcade”, dar Consiliul local și primarul Albert Almoș au refuzat să accepte. Se va termina legislatura și Muzeul tot pe drumuri se va afla. Ca urmare, valoroasele descoperiri arheologice făcute sub conducerea directorului Muzeului, Valeriu Cavruc, nu vor putea fi protejate, o parte dispărând sub acțiunea vandală a unor „necunoscuți”; foarte multe din obiectele de artă populară sau religioasă românească, vechi de secole, atestând cultura înaltă a românilor dar și ponderea lor majoritară în veacurile trecute, când procesul de deznaționalizare nu-și atinsese țelul, când secuii erau doar o minoritate stăpânitoare – nu puteau fi achiziționate și expuse. Dezideratul UDMR era atins: cultura românească nu putea fi văzută, pe când cea maghiară da. Concluzia oricărui vizitator străin era că se afla, într-adevăr, într-o Țară a Secuilor; nu avea de unde să știe că sub aceasta se afla adevărata țară, cea dintotdeauna, care era a românilor. O puternică ofensivă se desfășura și împotriva Teatrului „Andrei Mureșanu”, din Sfântu Gheorghe, lăsat de autoritățile centrale la bunăvoința Consiliului local. Acesta și primarul Albert Álmos au făcut tot posibilul pentru ca Teatrul românesc să dispară. La un moment dat au recurs la un adevărat șantaj la adresa Guvernului: asigură continuitatea Teatrului, dacă nu i se mai dă Muzeului propusa „Casă cu Arcade”. După câțiva ani, i s-a asigurat și Muzeului o clădire proprie, alta decât cea inițială.

Cele mai stânjenitoare pentru UDMR erau Armata, Poliția, Biserica Ortodoxă – toate dând încredere românilor din zonele unde puterea efectivă era în mâna etnicilor maghiari. Ofensiva împotriva lor nu a cunoscut pauză. „Îndrăzneala” Armatei Române de a organiza pe raza județului Harghita, în vara lui 1998, o serie de manevre, a trezit mânia UDMR, supărată că nu i s-a cerut voie, în prealabil. Presa din Ungaria a considerat și ea manevrele drept acțiuni ale unei armate de ocupație. Se făceau și legături amenințătoare. În „Magyar Hirlap”, din 24 iunie 1998, vicepreședintele Forumului Democratic Maghiar, Miklós Csapody, declara că Ungaria ar trebui să ceară explicații României privind organizarea manevrelor simultan cu incidentele de la Kosovo. În aceeași zi, Radio Kössuth prezenta manevrele de la Miercurea Ciuc, ale „armatei de ocupație” ce acționează pentru a învinge populația

locală. Toate piedicile posibile erau puse de consiliile locale udemeriste în calea unităților militare amplasate în Covasna și Harghita. S-a ajuns chiar ca la Târgu Secuiesc și Brețcu să se interzică ridicarea unor blocuri de locuințe destinate ofițerilor unităților militare din zonă, deși construcțiile erau proiectate pe terenuri aparținând Armatei. Un mare succes a obținut UDMR-ul în timpul cât ministru al Apărării Naționale a fost Victor Babiuc: Unitatea de Vânători de Munte din Brețcu, Covasna a fost mutată la Sighișoara.

Unitățile Ministerului de Interne – Poliția și Jandarmeria – erau și ele în permanenta atenție a UDMR-ului. În plan legislativ, s-a urmărit legiferarea trecerii polițiștilor în subordinea primăriilor; astfel, maghiarizarea instituției de ordine ar fi fost mult mai ușurată. Gavril Dejeu, ministrul de Interne, a înțeles țelul udemerist și a amânat cât a putut Statutul polițistului; și Dudu Ionescu a mers pe aceeași linie. Dinspre UDMR, cuvântul de ordine către etnicii maghiari era nesupunerea la acțiunile Poliției; sunt chiar cazuri de îndemn la acțiuni de forță împotriva acestora. La 14 iulie 1998, în piața centrală din Miercurea Ciuc, un polițist român a fost bătut de către un infractor cunoscut ungar, de față cu mai mulți martori; fiind în piață, deputatul Raduly Robert i-a incitat pe maghiari împotriva polițistului care a fost salvat doar de venirea unei unități de jandarmi. Agresorul Palosi István Albert și instigatorul Raduly Robert nu au primit nici o pedeapsă. În-tr-un răspuns al Inspectoratului de Poliție al județului Harghita, la întrebarea deputatului de Covasna asupra evoluției cazului, se spune: „Referitor la infracțiunea de ultraj săvârșită de Palosi István Albert, din municipiul Miercurea Ciuc, au fost întocmite acte de cercetare în lucrarea penală nr. 358/1998 și s-a procedat la declinarea competenței în favoarea Parchetului de pe lângă Tribunalul Harghita”. Faptul era normal, pentru că cel agresat era subofițer de poliție și, astfel, poliția putea fi bănuită de subiectivism. Parchetul, în care cei mai mulți sunt etnici maghiari, prin rezoluția nr. 105/P/1998 a dispus neînceperea urmăririi penale, deși la dosar erau multe declarații de martor confirmând agresiunea și incitarea făcută de deputatul Raduly (Acte: în Arhiva Tribunalului Harghita). Situarea parlamentarilor udemerști de partea infractorilor, atunci când aceștia erau maghiari, era o regulă. Márton Árpád acuza, în Camera Deputaților, Poliția când îi cerceta pe hoții de lemne din Covasna. Becsek Garda Dezideriu Koloman cerea măsuri aspre împotriva silvicultorilor și polițiștilor care-i împiedicau pe ungurii din Harghita în activitatea forestieră ilegală. Dintre toate acțiunile îndreptate împotriva unităților Ministerului de Interne, cele care au vizat împiedicarea construcției unei cazărmi pentru jandarmi la Sfântu Gheorghe au fost cele mai multe, intense și de durată. Ideea construirii unei cazărmi pentru jandarmi la Sfântu Gheorghe era rezultatul unei necesități: spațiile cu totul neîndestulătoare deținute de Ministerul de Interne în județul Covasna împiedicau buna desfășurare a activității. În plus, foarte mulți ofițeri nu aveau unde să locuiască

și trebuiau să facă naveta de la Brașov. UDMR-ul local s-a arătat alarmat atât pentru că îmbunătățirea condițiilor de lucru ale jandarmilor și polițiștilor ar fi făcut ca activitatea acestora de apărare a legii să se optimizeze, cât și pentru că ridicarea unor locuințe pentru ofițeri ar fi dus la mutarea câtorva zeci de familii românești în Covasna și „se strica echilibrul demografic”. Protestele împotriva cazărmii au durat câțiva ani de zile. Construcția, începută în timpul Guvernului Văcăroiu și impulsionată de cererile repetate ale deputatului român din acea legislatură, Aurel Dragomir, înainta foarte greu. După alegerile din 1996, i s-au repartizat fonduri din ce în ce mai mici, construcția a fost redimensionată la o scară redusă. Chiar și la această scară redusă, Consiliul local Sfântu Gheorghe nu era de acord cu finalizarea cazărmii. În septembrie 1998, a votat un protest trimis președintelui Emil Constantinescu, Guvernului și Consiliului Europei. Guvernul îi cere lui Gavril Dejeu, ministrul de Interne, să aplaneze conflictul și acesta se deplasează rapid, într-o vizită de inspecție, în Covasna și Harghita. La Sfântu Gheorghe, într-o întrunire cu ușile închise, jandarmii și polițiștii i-au arătat situația reală din zonă, presiunile permanente la care sunt supuși, ostilitatea populației majoritare maghiare la adresa lor, pentru că reprezentau instituții de ordine ale Statului român, imposibilitatea de a găsi locuințe, presiunile la care sunt supuse familiile lor; în urma tuturor acestor lucruri, încadrarea ajungea doar la 60% din necesar. (Culmea a fost că, deși ședința s-a ținut cu ușile închise, fără presă și fără oameni din afara instituției, tocmai ca participanții să-și spună deschis păsurile, a doua zi va apărea în „Háromszék” o relatare pe larg, cuprinzând chiar și nume ale vorbitorilor). Dejeu a tras concluzia că este necesară finalizarea construirii cazărmii. („Transilvania Jurnal”, din 19 septembrie 1998). Protestele udemeriste vor continua. La începutul lui 1999, Consiliul local Sfântu Gheorghe, în urma protestului trimis în septembrie, va primi un răspuns din partea Departamentului pentru minorități naționale din cadrul Consiliului Europei: acesta indica protestatarilor să se adreseze Tribunalului Internațional pentru Drepturile omului de la Strasbourg, dar numai după ce au epuizat toate căile juridice în România; inițiatorul protestului, consilierul udemerist Vancsa Árpád, se arăta hotărât să dea în judecată Statul român. („Monitorul de Covasna” din 10 martie 1999).

Biserica Ortodoxă Română era în permanență atacată, în ansamblu și mai ales cea din zona Harghita și Covasna, reprezentată prin Episcopia întemeiată în 1994; motivul: era cel mai important stâlp de menținere a comunității românești din județele predominant maghiare. Ierarhii bisericilor maghiare au fost principalii oponenți ai acceptării în proiectul Legii cultelor, a titlaturii de „biserică națională” pentru Biserica Ortodoxă. În Guvern au găsit adepți nu numai în reprezentanții UDMR. În ședința de Guvern din septembrie 1997, la discutarea proiectului respectiv de lege, Eckstein Kovács Péter, ministrul pentru Minorități Naționale s-a opus vehement formulei „biserică

națională”; i-a stat alături greco-catolicul Ioan Mureșan, ministrul Agriculturii (PNȚCD). („Cotidianul” din 12 septembrie 1999). Aceeași opoziție o vor face și la dezbaterile proiectului în cadrul Comisiei pentru drepturile omului, culte și minorități naționale din Camera Deputaților, părăsind încăperea demonstrativ. Și, Guvernul a cedat, retrăgând proiectul. Mare supărare a trezit în cadrul UDMR activitatea fructuoasă a episcopului de Harghita și Covasna, Ioan Selejan, care reușise să refacă majoritatea bisericilor ortodoxe din cele două județe, să construiască unele noi și începuse construcția a mai multor mănăstiri. S-a încercat prin toate mijloacele împiedicarea acestei activități. Fel de fel de piedici erau puse de consiliile locale maghiare. Exemplul cel mai interesant era cel de la Vlăhița, Harghita, unde mai trăiau aproximativ 100 de români ortodocși, dar în localitate nu aveau nici o biserică. La cererea de a se acorda un loc pentru construcție, Consiliul local a răspuns negativ. Atunci, cu banii strânși de Uniunea Forțelor de Dreapta, s-a cumpărat o casă particulară în care a fost amenajată o capelă; la sfințire, cu participarea mai multor înalți ierarhi ortodocși în frunte cu Î.P.S. Bartolomeu Anania, arhiepiscopul Clujului, Vadului și Feleacului, și a P.S.S. Ioan Selejan, episcop de Harghita și Covasna, consilierii udmერიști care nu dăduseră aprobarea au avut neplăcerea să asculte „Deșteaptă-te române”, cântat pe străzile Vlăhiței de procesiunea impunătoare care s-a format. („Adevărul” din 10 aprilie 2000). În inima Harghitei, la Izvorul Mureșului, episcopul Selejan a construit o adevărată bijuterie arhitecturală românească, o mănăstire respectând toate canoanele vechilor construcții voievodale; nimic nu l-a oprit, nici șicanele administrative, nici lipsurile materiale. Atunci au apărut amenințările: pe zidul exterior al mănăstirii au fost scrise formule injurioase și îndemnuri pentru secui; o mașină înmatriculată în Ungaria, cu patru vandali în ea, a pătruns în incintă, distrugând spațiul verde. Se încerca stoparea oricărui ajutor material pentru Episcopie. Când, printr-o Hotărâre de Guvern din 11 martie 1999, Episcopia a primit în folosință mai multe spații industriale nerentabile, din Miercurea Ciuc, UDMR-ul local a explodat; protesta împotriva „lărgirii sferei ortodoxiei în Miercurea Ciuc”; „Guvernul – scria Sántha Pál Vilmos – duce o politică de discriminare ce afectează comunitatea maghiară din România [...]. Pe pământul secuiesc se desfășoară o politică intenționată de modificare a compoziției etnice prin Biserica Ortodoxă, Armată și Poliție”. Și amenința: „Această politică tot mai clară poate constitui o sursă conflictuală”. („Transilvania Jurnal” din 17 martie 1999). Maghiarii erau zilnic incitați împotriva episcopului ortodox chiar prin ziare: „Harghitá Nepe” a ajuns să scrie că acesta este „diavolul în sutană”. Atacurile vor culmina în ianuarie 2000, când președintele Consiliului Reprezentanților Unionali din UDMR, Dezsi Zoltán, prefect de Harghita, aflat la Conferința Națională a Mișcării Creștin Democrat Maghiare (la Cristești, Mureș), a declarat, foarte alarmat, că ortodoxismul câștigă teren în Secuime și că „expansiunea ortodoxă în

Secuime a atins limite inacceptabile” (Transilvania Jurnal” din 18 ianuarie 2000). În plan mai larg, loviturile UDMR împotriva Bisericii Ortodoxe Române se asociau cu cele pe care aceasta le primea de la Biserica Greco-Catolică. Nu exista, evident, o înțelegere, dar atacurile uniților satisfăceau interesul naționaliștilor șovini maghiari de șubrezire a stâlpilor de susținere a Statului național unitar român. Instinctiv, populația a simțit aceasta: în martie 1998, în momentul ocupării cu forța a unei biserici ortodoxe de către greco-catolicii din Cluj-Napoca, mulțimea enoriașilor ortodocși a strigat: „Ungurii, ungurii!” (Prezentarea scenei făcută în Camera Deputaților, la 17 martie 1998, de către Petre Țurlea – „Monitorul Oficial”, partea a II-a, an IX, nr. 40 din 27 martie 1998). Împotriva acestor lovituri date Bisericii Ortodoxe Române din mai multe părți, pe 21 martie 1998, avea loc la Cluj-Napoca o nemaîntâlnită și impresionantă procesiune religioasă, cu participarea a 3.000 de preoți și seminariști ortodocși, conduși de I.P.S. Bartolomeu Anania, episcopul Clujului, Vadului și Feleacului și de alți 12 ierarhi transilvăneni; în finalul procesiunii, arhiepiscopul declara: „De azi, vom opune pumnului sau bătei crucea noastră fermă” („Adevărul” din 22 martie 1998). Întemeierea și activitatea Episcopiei Ortodoxe Române din Harghita și Covasna foarte bine tratată și de Costel Cristian Lazăr, în Biserica Ortodoxă Română din Estul Transilvaniei după al Doilea Război Mondial, Edit. Eurocarpatica, Sfântul Gheorghe, 2013, p. 292-351.

În domeniul administrației publice locale ofensiva udemeristă a constat în primul rând în eliminarea funcționarilor români, începând cu conducătorii de servicii. La Târgu Mureș, primarul Fodor Imre, în septembrie 1997, i-a amenințat pe mai mulți conducători de servicii din Primărie, români, că dacă nu își vor da demisia din funcții în câteva zile, îi va destitui. Și a trecut la aplicarea în practică a amenințării: primul destituit, Gheorghe Gliga, directorul Direcției Administrației Domeniului Public. Pentru octombrie 1997 se anunța o listă întregă. („Naționalul” din 19 septembrie 1997). Aceeași ofensivă și în Consiliul local Sfântu Gheorghe; aici, însă, epurarea mergea mai ușor, românii din diverse servicii fiind foarte puțini. Primul pe lista celor demiși a fost Dumitru Șerban, director al Întreprinderii de Gospodărie Comunală („Adevărul” din 11 iunie 1997). La capitolul angajați maghiari, Primăria din Sfântu Gheorghe stătea foarte bine: din totalul de 62, numai unul era român. Românii nu au putut reacționa împotriva inscripționării bilingve din localitățile aflate în zone predominant maghiare. În schimb, acolo unde aveau ponderea principală sau raportul lor numeric față de maghiari era echilibrat, au fost adevărate lupte în jurul plăcuțelor bilingve; noaptea erau distruse fie de o parte, fie de alta; la Târgu Mureș înscrisurile maghiare erau vopsite cu tricolorul românesc, spre indignarea primarului Fodor, care a pus polițiștii să le păzească. Victime ale furiei consiliilor și primarilor maghiari au fost denumirile românești de străzi. La Târgu Mureș, în preambulul unei

hotărâri de maghiarizare a denumirilor de străzi se făcea o expunere de motive: „Ansamblul numelor străzilor oglindește caracteristicile geografice, sociale, culturale, etnice și religioase ale localității; vizitatorul, cu harta în mână, citind numele străzilor, își poate forma o imagine despre trecutul și prezentul acelei așezări”. Și astfel, strada „Milcovul”, care amintea de Unirea din 1859 dintre Moldova și Țara Românească, a luat denumirea „Márton Áron”; o alta a fost denumită „Dieta de la Turda”, Dietă în cadrul căreia, la 1567, a fost proclamat statutul de națiune tolerată pentru românii ortodocși – religiile recepte (recunoscute) fiind cato-licismul, luteranismul, calvinismul și unitarianismul, reprezentându-i pe maghiari, secui și sași. (Hotărâre comentată de Dorin Suciș în „Adevărul” din 10 februarie 1998). În majoritatea cazurilor, pentru operativitate s-a renunțat la sistemul învechit și ineficient al botezului câte unei străzi; acum se adoptau hotărâri pentru zeci de străzi odată. La 20 mai 1997, Consiliul local al orașului Covasna, județul Covasna, la propunerea consilierilor udmeriști Gazda István, Csikós Tibor, Ven István, Viukler Tivadar, Fodor László, a cerut schimbarea numelor românești a 35 de străzi. Ca bază legală se indica Legea 100/1990, care permitea înlocuirea unor nume de străzi ce aminteau de perioada comunistă: Lenin, Stalin, Marx, Engels etc. Udmeriștii din Covasna au cerut înlocuirea denumirilor comuniste ca: Luceafărul, Trandafirului, Podul, Brazilor, Unirii, Prietenia, Ștefan cel Mare etc. Numele noi erau: Jókai Mor, Rakoczi Ferenc, Ady Endre, Huniady János, Mikes Kelemen, Bethlen Gábor, Tamasi Aron etc. Dorel Lungu, singurul consilier român, a protestat; Ministerul de Interne trimitea și el notă Consiliului, arătând inconvenientele provocate de schimbările masive. În „Jurnalul Național”, Florin Vlădulescu exclama: „Tupeul și neobrăzarea unora dintre politicienii UDMR nu mai au limită”. La Sfântu Gheorghe, Consiliul local a aprobat, pe 27 februarie 1998, schimbarea denumirii străzii centrale din „1 Decembrie 1918” în „Petöfi Sándor”; nici revolta românilor din localitate, nici procesul intentat de prefect, nu au schimbat hotărârea. Mai ales Ziua Națională a României nu trebuia să figureze între denumirile de străzi. Consiliul local din Târgu Secuiesc a trecut și el la treabă: pe 11 decembrie 1997 va adopta trei hotărâri – numerele 94, 95, 96 – toate cu caracter antiromânesc. Se schimbau, dintr-o singură lovitură, numele a 25 de străzi între care „Independența” și, bineînțeles, „1 Decembrie”, se hotăra că toți funcționarii Primăriei trebuiau „în mod obligatoriu să cunoască limba maghiară”; documentele Primăriei urmau să fie scrise în limba maghiară și „vor fi luate ca oficiale în ambele limbi”. Printre numele noi de străzi: „Budai Nagy Antal”, „Dozsa György”, „Vasarelli Victor”, „Márton Áron”, „Pap Mihály”, „Szentkereszthy Stefania”, „Zsigmond Király” etc. (Lista completă, cu nici un nume românesc, în Arhiva Primăriei Târgu Secuiesc; o relatare a botezului făcea Silviu Achim, în „Adevărul” din 2 februarie 1998). Asupra acțiunilor naționalist-șovine ale consilierilor din Târgu Secuiesc, deputatul

român de Covasna, Petre Țurlea, prezenta o informare Parlamentului la începutul lui februarie 1998 și făcea o interpelare Guvernului. Prefectul Gheorghe Tatu a suspendat hotărârile. Toate acestea au produs furia oarbă a deputatului udemerist din Târgu Secuiesc, Sándor Tamas, care, urcat la Tribuna Camerei Deputaților, pe 10 februarie, critica violent intervențiile deputatului român, apostrofat ca „șovin”, „xenofob”, „extremist navetist”, reprezentant al unor „partide extremist-naționaliste”, și-i recomanda cu fermitate să nu mai calce prin județ („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an IX, nr. 9 din 19 februarie 1998). După această revărsare de furie sălbatică, în „Cuvântul Nou”, ziar românesc din Sfântu Gheorghe, Gabriel Florescu se întreba: „Dar cine să-i reprezinte pe românii din Covasna, poate udmeriștii în aceeași măsură în care o fac în Harghita?” (12 februarie 1998). La interpelare va răspunde, în numele Guvernului, Remus Oprea: se arăta satisfăcut că Guvernul, prin reprezentantul său în județ, prefectul, anulasese cele trei hotărâri ilegale și adăuga, vizibil impresionat de propria-i fermitate: „Guvernul nu va tolera niciodată acțiuni cu caracter extremist, de natură să pericliteze ordinea constituțională, stabilitatea și integritatea Statului. [...] Nu vom accepta ca aceste principii ale administrației publice locale moderne să fie folosite în susținerea unor acțiuni care periclitează caracterul național și unitar al Statului român”. Felicitându-l imediat pentru fermitatea arătată, Petre Țurlea i-a spus: „Deci, s-a adevărit că o asemenea situație este ilegală, este neconstituțională. Dacă s-a adevărit într-un caz, la Târgu Secuiesc, și distinsul reprezentant al Guvernului nostru a acceptat ideea că au fost ilegale și pe drept au fost anulate acele hotărâri, în cazul acesta toate celelalte hotărâri de acest tip ale unor consilii locale din Transilvania sunt ilegale și trebuie anulate”. La auzul acestei cereri, ministrul și-a adus aminte de alianța cu UDMR și s-a făcut negru la față. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an IX, nr. 32 din 18 martie 1998, ședința din 9 martie). Udmeriștii nu s-au speriat de fermitatea de față a lui Remus Oprea. În aceeași săptămână în care ministrul dăduse asigurări la tribuna Camerei, Consiliul local din Sfântu Gheorghe și-a continuat „opera”: strada „Nicolae Iorga” a devenit „Jozsef Bem”, cu toate că în apărarea numelui marelui savant român săriseră organizațiile județene ale PUNR și PDSR și organizațiile culturale. („Cotidianul” din 9 și 13 martie 1998). Același Consiliu va face și gestul de încununare a acțiunilor naționalist-șovine maghiare, în legislatura 1996-2000, pe raza județului Covasna: pentru că Prefectura Covasna a îndrăznit, în preajma Zilei Naționale a României, să arboreze steagul României în fața propriei clădiri, a fost amendată cu șapte milioane lei. („Transilvania Jurnal” din 27 noiembrie 1999; cazul va fi prezentat și în Camera Deputaților pe 30 noiembrie, chiar în timpul ședinței festive dedicată Zilei Naționale, în cadrul discursului rostit de Petre Țurlea – „Monitorul Oficial”, partea a II-a, an X, nr. 234, din 9 decembrie 1999).

Și după 1996 va continua politica UDMR-ului de amplasare pe tot

teritoriul Transilvaniei a unor însemne maghiare: plăci comemorative, cruci, monumente. Pretexte se găseau: împlinirea a 1.100 de ani de la „descălecat”, aniversarea Revoluției maghiare de la 1848, păstrarea memoriei „eroilor maghiari”, cinstirea oamenilor de cultură maghiari. Cel mai adesea, „eroii” astfel cinstiți erau niște criminali dovediți. Preotul Szász Kálmán, din Valea lui Mihai, județul Bihor, activase încă din 1938 în Rongyos Garda (Garda Zdrențăroșilor), organizația revizionistă maghiară cea mai violentă, mergând până la crimă; după 1938 a condus o organizație maghiară de rezistență împotriva Statului român și a acționat ca spion în favoarea Ungariei; în 1958 a fost judecat și condamnat la moarte de Tribunalul Militar Cluj, pentru „uneltire împotriva Țării, spionaj în favoarea Ungariei, deținere ilegală de armament și participarea la acțiunile unor organizații iredentiste ilegale”. În memoria acestui exponent de frunte al revizionismului maghiar, luptător consecvent pentru maghiarizarea românilor din Bihor, în 1993, sub îndrumarea lui Tökés László, s-a amplasat o placă de marmură pe zidul bisericii reformate din Valea lui Mihai. Faptul nu a fost socotit îndestulător și, în 1998-1999, s-a hotărât ridicarea unui monument al pastorului-spion în comuna Tarcea, Bihor, unde se născuse; susținători ai acțiunii – deputatul UDMR Rákóczi Lajos și președintele UDMR din Valea lui Mihai, Dukréth Géza. (Transilvania Jurnal” din 29 ianuarie 1999, „Cotidianul” din 30 ianuarie; cazul va fi prezentat Camerei Deputaților, la 2 februarie 1999, de Petre Țurlea, „Monitorul Oficial”, partea a II-a, an X, nr. 5 din 12 februarie 1999). În iunie 2000, o inscripție comemorativă va fi amplasată pe zidul școlii din Mugeni, județul Harghita, în memoria grofului Wass Albert, chiar școala respectivă primind numele acestuia. Numai că groful Wass era criminal de război. Alertat de intenția comemorării criminalului, Ministerul Educației Naționale a cerut anularea festivităților de la Mugeni, dar directoarea școlii, László Emanu s-a supus. Printre participanți: Tökés László, Beder Tibor (inspectorul general școlar Harghita), deputatul udemerist Asztalos Ferenc, primarul din Odorhei, Szász Jenő. Așadar, un director de școală și un inspector general școlar refuzând să asculte ordinele Ministerului Educației Naționale! („Transilvania Jurnal” din 14 iunie 2000). În mai multe rânduri, în Camera Deputaților, deputatul de Mureș, Lazăr Lădăriu, va prezenta problema, fără nici o consecință pentru autorii comemorării de la Mugeni; mai mult, Wass Albert și-a găsit și un apărător între românii ce se consideră naționaliști, profesorul universitar Ion Coja. („România Mare” din mai 2001).

Dacă în fiecare an se sărbătorea cu fast ziua de 15 martie, tot în fiecare an se comemora ziua de 6 octombrie, zi în care la 1849, 13 generali maghiari

au fost executați la Arad, după victoria de la Șiria a Armatei ruse asupra celei maghiare. Comemorarea reprezenta o impietate pentru poporul român, cei executați fiind comandanții armatei vinovate de genocidul din Transilvania acelor ani. În memoria celor 13, încă din secolul al XIX-lea, 1890, se ridicase la Arad un monument impunător, simbolizând lupta pentru Ungaria Mare; în 1925, prin hotărârea Guvernului I.I.C. Brătianu, va fi demolat. (Vezi fișa monumentului, în volumul Petre Țurlea, *Monumente non grata. Falși martiri maghiari pe pământul românesc*, București, 1996, p. 225-226). În timpul întrevederii de la Târgu Mureș dintre Radu Vasile și Victor Orban, discuțiile pe marginea reamplasării s-au extins, apărând ideea înființării unui parc al reconcilierii româno-maghiare la Arad, care să cuprindă și „Statuia Libertății”. Guvernul de la București a făcut un prim pas donând monumentul (foarte bine conservat de Muzeul județean Arad) Ordinului Minorităților, care trebuia să patroneze reamplasarea. Alertată, lumea politică românească a reacționat. Cu indignare, „Magyar Nemzet” din 27 septembrie 1999, anunța că reprezentanții locali ai PRM și PUNR se opuneau. Nici Consiliul local nu a dat aprobarea. A urmat reacția lumii politice bucureștene. Cinci parlamentari ai PUNR, toți istorici, deputați Petre Țurlea de Covasna, Mihai Drecin de Bihor, Nicolae Ionescu de Argeș, Romulus Raicu de Mehedinți și senatorul Vasile Dobrescu de Mureș – au trimis o scrisoare primului ministru Radu Vasile. Aminteau că atât I.I.C. Brătianu – președintele PNL, cât și Iuliu Maniu – președintele PNT, aprobaseră în 1925 demolarea monumentului care era un simbol al luptei împotriva românilor; iar urmașii acestor mari oameni politici, liderii de azi ai PNL și PNTCD, „s-au dezis de acțiunile patriotice ale înaintașilor lor”; atrăgeau atenția lui Radu Vasile că „prin cedările repetate în fața pretențiilor maghiare, pierde definitiv încrederea Poporului Român”, și i se spunea că, prin ceea ce va face, va alege între „a se situa de partea criminalilor maghiari sau de partea martirilor români” (Scrisoarea, citită în Camera Deputaților, i-a fost trimisă lui Radu Vasile și publicată în „Transilvania Jurnal” din 6 octombrie 1999). Alte reacții ostile s-au produs în Senat. Chiar și Petre Roman, liderul PD, s-a arătat intrigat de inițiativa reamplasării și a solicitat părerea organizațiilor județene ale partidului; cel mai clar răspuns l-a primit de la președintele Organizației PD Covasna, Gheorghe Preduț: „Sentimentele naționale ale românilor din Ardeal sunt din nou călcate în picioare de acte normative emise de Guvern. [...] Insistența Statului ungar și a UDMR-ului pentru restaurarea acestui monument al «reconcilierii» este aberantă și jignește memoria românilor căzuți în timpul Revoluției de la 1848” („Bună ziua Covasna” din 7 octombrie 1999). Liderul PDSR, Adrian Năstase a protestat și el. („Cotidianul” din 2 octombrie 1999). De asemenea, președintele PRM, Corneliu Vadim Tudor, în ședința Senatului din 4 octombrie 1999, lansa o adevărată filipică sub forma unei interpelări adresată prim ministrului Radu Vasile: „Așa cum constată o țară întreagă, Coaliția

aflată la putere batjocorește în continuare spiritul public și istoria României. Este vorba despre amplasarea grupului statuar «Hungaria», care nu e orice fel de statuie, ci este un omagiu celor 13 generali maghiari care, în anii 1848-1849, au trecut prin foc și sabie 280 de sate românești și au ucis 40.000 de români nevinovați, între care circa 100 de preoți și de călugări ortodocși. Astăzi, mulțumită Guvernului româno-maghiar de la București, Aradul este un oraș sub stare de asediu. Au fost exercitate presiuni infernale asupra Consiliului local, care astăzi, totuși, a votat împotriva acestui sacrilegiu. Nu mai puțin de 3.700 m² au fost confiscați abuziv de Guvern din patrimoniul Primăriei și oferiti Ministerului Culturii pentru așa-zisul «Parc al reconcilierii româno-maghiare». Dar ce reconciliere poate exista între ucigași și victime? [...] Timp de aproape 75 de ani, românii și ungurii din Arad au conviețuit pașnic, fără acest monument insultător, care fusese demolat în 1925 de premierul Ionel I.C. Brătianu. Acum cineva a avut interesul să deterioreze această atmosferă cu orice preț. Și atunci cine este adevăratul extremist? Cine inflamează spiritele în România? Evident că totul face parte dintr-un plan de iritare a românilor, de provocare a unor reacții firești, pentru ca în final să se internaționalizeze problema, iar Transilvania să devină subiect de târg, de troc, de diktat. [...] Iată, domnilor din Coaliția PNȚCD-PNL-PD, unde a dus cârdășia voastră cu organizația teroristă UDMR! Pentru furtuna care se va dezlănțui în curând atât populația, cât și istoria vă vor desemna ca singurii vinovați”. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an X, nr. 181 din 15 octombrie 1999). S-au găsit, însă, între parlamentari și apărători ai reamplasării; nimeni nu s-a mirat că printre ei era și liberalul Șerban Rădulescu-Zoner, care, deși istoric, se întreba candid: „Cu ce ne irită un asemenea amplasament?” („Transilvania Jurnal” din 5 octombrie 1999). Protestele fiind prea multe, Radu Vasile a renunțat să se mai ducă la Arad pe 6 octombrie; ca urmare, jignit, nici prim ministrul Ungariei nu a mai venit. Va fi trimisă, neoficial, David Ibolya, ministrul Justiției în Guvernul de la Budapesta. Iar amplasarea, doar a unei părți din monument, va avea loc în curtea Ordinului Minorților. Spre adâncă indignare a ministrului maghiar, câteva sute de membri ai PRM și PUNR au boicotat ceremonia, în timpul căreia au cântat „Deșteaptă-te române”, au fluturat steaguri românești și i-au cerut să plece acasă.

Tot sub pretextul rememorării Revoluției maghiare de la 1848, la Albești, pe locul unei bătălii pierdute de unguri în fața rușilor, bătălie în care se presupune (fără nici o dovadă) că ar fi murit și Petőfi Sándor, s-a ridicat o statuie a poetului. Indiscutabil, Petőfi a fost un mare poet; dar a fost și un mare naționalist șovin, naționalismul său căpătând dimensiuni criminale: recomanda maghiarilor să-i ucidă pe români, croați, germani, sârbi. „Croați, germani, sârbi și români / Ce vă repeziți cu toții la Ungaria? [...] / Nu sunteți decât niște corbi, niște corbi scârboși, / Dar maghiarul nici vorbă să moară. / Ba chiar cu sângele vostru / El va zugrăvi pe cer purpuriul zorilor [...] / N-o să mai fie

dușmani, când ultimul strop / De sânge va curge din blestematele voastre inimi. / Ridică-te, deci, maghiare, împotriva acestor hoarde, / Căci doar binele și sângele tău prețuiesc”. A îndemnat la genocid, la purificare etnică în Transilvania. (Petöfi nici măcar nu era maghiar; avea mamă slovacă și tată sârb, Petrovici; la fel ca și alți „unguri mari” – Kössuth Lajos era slovac, Vasvari Páll era rutean etc.) Ridicarea în mijlocul Transilvaniei a unui monument celui care-i considera pe români „gunoi”, „păduchi”, „corbi scârboși” și cerea exterminarea lor, reprezenta o nouă ofensă adusă românilor de la 1848, dar și celor de astăzi.

La Timișoara, pe 6 noiembrie 1999, s-a montat o placă comemorativă, din marmură, pe casa unde s-a născut, în 1820, generalul Klapka György, unul dintre conducătorii Armatei maghiare la 1848 (slovac de origine). Casa cu pricina era, în 1999, chiar sediul PUNR Timișoara. După cinci zile de la montare, placa a fost spartă de necunoscuți. Foarte indignat, Bárányi Francisc – cel dat afară din Ministerul Sănătății pentru că fusese turnător al Securității și implicat în spionajul maghiar – declara în Camera Deputaților, pe 16 noiembrie, că inscripția maghiară „a fost bestial spartă, cu lovituri de ciocan”. *Petre Țurlea* (din sală): „Bravo, foarte bine!” *Bárányi Francisc*: „Iată toleranța exemplară din Timișoara și din Parlament! Iată conviețuirea mult lăudată din Banat! Iată naționalismul român [...] Asemenea atentat la buna conviețuire interetnică nu s-a întâmplat la noi niciodată”. *Viorel Burlacu* (din sală): „Numai la Ip și Trăzneal!” *Bárányi Francisc*: „Ciocanul șovinului necunoscut a lovit în marmura albă a memoriei maghiare. [...] Lovituri a dat și punții instabile prin care ar trebui să ajungem în Europa! Știți că toată presa occidentală este plină de fotografii ale vandalului atentat din Timișoara?” *Viorel Burlacu* (din sală): „Atentatul antiromânesc de la Târgu Mureș! Pe Cofariu cine l-a lovit?” („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an X, nr. 220 din 26 noiembrie 1999). Deși autorul era neidentificat, Bárányi lăsa să se înțeleagă că vinovat ar fi PUNR-ul, care își avea sediul în clădire. De aceea, la 30 noiembrie îi va răspunde Valeriu Tabără, președinte al PUNR, dar și deputat de Timișoara: își afirmă convingerea că placa fusese spartă chiar de maghiari, pentru a putea învinovați „naționaliștii șovini români”. (Idem, nr. 235 din 13 decembrie 1999).

În același timp cu împânzirea Transilvaniei cu monumente ale unor „martiri” maghiari, după intrarea UDMR-ului la guvernare s-a amplificat ofensiva autorităților locale maghiare împotriva monumentelor românești, neacceptând alocarea nici unor sume pentru refacerea sau conservarea lor. Cazul cel mai flagrant era acela al monumentului lui Mihai Viteazul, din Sfântu Gheorghe, care, deși aflat în plin centrul orașului și fiind o realizare artistică deosebită, era lăsat să se ruineze; Primăria condusă de udemeristul Albert Álmos susținea mereu că nu are bani – în timp ce pentru mașini de lux și vizite în Ungaria, pentru ridicarea unor însemne ale „istoriei maghiare” s-au

găsit totdeauna bani. (Indignat de atitudinea Primăriei față de monumentul lui Mihai Viteazul, Corneliu Vadim Tudor a promis, în timpul vizitei sale la Sfântu Gheorghe, din mai 2000, că va da pentru refacere 50 de milioane lei; nu se va ține de cuvânt.). Refacerea monumentului va fi începută abia în 2011, cu dată de finalizare în 2013! Aceeași situație și în centrul județului Harghita: prin „grija” Primăriei din Miercurea Ciuc, jumătate din cetatea dacică de mare valoare arhitectonică și istorică de la Jigodin (pe raza orașului) a fost distrusă, primarul udemerist aprobând construcția unui releu de comunicații pe teritoriul cetății, chiar dacă aceasta era sit arheologic protejat prin lege.

De asemenea, era interzisă – sau, mai exact, nu se dădea aprobarea - ridicarea oricăror noi monumente românești, nici religioase, nici civile. În ianuarie 1997, românii din Covasna au cerut Consiliului local Sfântu Gheorghe să aprobe ridicarea unei troițe în parcul din centrul orașului, troiță închinată memoriei eroilor și martirilor Neamului; nu cereau nici un ban, doar aprobarea – nu au primit-o. (Un consilier maghiar și-a motivat refuzul: „Nu știu la ce eroi se referă și la ce Neam”. Alt caz este cel de la Vârghiș, Covasna. Conform tradiției creștine, orice biserică este un locaș sfânt, inclusiv pământul de sub ea. De aceea, rânduiala strămoșească a Bisericii Ortodoxe Române a consfințit datoria ca pe locul unei biserici care, dintr-un motiv sau altul, dispare, să se ridice o cruce în dreptul mesei altarului la care s-au oficiat sfintele taine. La Vârghiș a existat o biserică ortodoxă românească dărâmată de populația maghiară în timpul ocupației horthyste, în 1940, așa cum se întâmplase cu multe alte biserici românești. Liga cultural-creștină „Andrei Șaguna”, Protopopiatul Ortodox din Sfântu Gheorghe, Centrul ecleziastic de documentare „Mitropolit Nicolae Colan” au cerut Primăriei din Vârghiș avizul pentru amplasarea unei cruci pe locul fostei biserici românești. Primarul maghiar, Farkas Sándor, prin adresa nr. 292/6 iunie 1997, a răspuns: „Nu eliberez avizul favorabil, deci nu sunt de acord” (Crucea va fi amplasată, după repetate rugăminți ce au durat patru ani, abia în anul 2001). La 15 aprilie 1999, asociațiile culturale românești din Harghita și Covasna au trimis o adresă Consiliului local Ditrău, cerând aprobarea ridicării unei cruci pe locul fostei biserici ortodoxe ce avusese, în 1940, soarta celei din Vârghiș; li s-a răspuns: „Consiliul local în ședința din 29 aprilie 1999 a analizat cererea și nu a fost de acord cu amplasarea crucii” („Adevărul” din 17 iunie 1999). Cele două cazuri reprezentau, în mod evident, o solidarizare a autorităților locale cu acțiunea criminală a maghiarilor din timpul ocupației horthyste. (Cazul Ditrău va fi prezentat în Camera Deputaților de Petre Țurlea, pe 22 iunie 1999, „Monitorul Oficial”, partea a II-a, an X, nr. 130 din 2 iulie 1999. Dărâmarea multor biserici românești și grava deteriorare a altora în timpul ocupației horthyste a fost o politică de stat a Ungariei, căreia i s-a alăturat cu mare bucurie și majoritatea populației maghiare locale. Ziarele îndemnau deschis la acțiunea antiortodoxă: „Nemzeti Vysag” din 10 octombrie 1940 scria că „Transilvania

renăscută reclamă urgenta soluționare a problemei bisericilor ortodoxe române. Fiecare simte că rezolvarea satisfăcătoare a acestei chestiuni este dărâmare lor”. Iar ziarul budapestan cel mai răspândit, „Magyarorsag”, din 12 octombrie 1940, scria: „Satelor ungare să li se redea aspectul lor vechi prin înlăturarea bisericilor zidite în stil bizantin”. Și s-a trecut la treabă. Din septembrie 1940 până în februarie 1941 au fost dărâmate bisericile din Vârghiș, Sân-Martin, Racoșul de Sus, Boroșneul Mare, Crăciunel, Merești, Mărtiniș, Comolău, Ocland, Borsec, Pănet, Ditrău. Alte 38 au fost devastate și deteriorate iremediabil, cum este cazul cu bisericile din Herculan, Odorhei, Doboșeni, Ozun, Bicfalău, Păpăuți, Praid, Baia Mare, Bicz, Gheorghieni, Miercurea Ciuc). Un alt monument a cărui ridicare a fost interzisă de către autoritățile locale maghiare a fost cel dedicat eroilor Ministerului de Interne (cei asinați de maghiari în timpul Revoluției din decembrie 1989); se intenționase ridicarea lui chiar în curtea Inspectoratului Județean de Poliție Harghita, din Miercurea Ciuc. Construcția fiind în spațiul al cărui proprietar era Ministerul de Interne, Consiliul local nu avea dreptul să intervină; Inspectoratul va da în judecată Consiliul. („Transilvania Jurnal” din 28 ianuarie 1999). Acțiunea făcea parte din ofensiva împotriva instituțiilor de ordine ale Statului român, în încercarea de a le timora și de a le face ineficiente; în cea mai mare parte, ofensiva a eșuat, în special datorită existenței la conducerea Poliției și Jandarmeriei județene a unor adevărați patrioți, precum colonelul Ioan Roman (șeful Jandarmeriei din Harghita).

În zonele predominant maghiare, nu doar instituțiile românești erau vizate, ci și direct acei români care se opuneau deschis procesului de purificare etnică, de maghiarizare. Erau vizate și organizațiile locale ale partidelor politice naționaliste românești. În presa de limbă maghiară, campania împotriva lor nu a încetat niciodată. Și, din când în când, se trecea la acțiuni de forță pentru intimidare. Gică Agrigoroaiei, președinte al Organizației județene Covasna a PRM, va fi bătut în plină stradă de mai multe ori. În noaptea de 23/24 aprilie 1999, un grup de maghiari, membri ai UDMR, au spart cu bolovani geamurile sediului PUNR din Sfântu Gheorghe, sediu care adăpostea și biroul parlamentar al deputatului Petre Țurlea; vandalii au revenit și a doua noapte, au făcut din nou același lucru, dar acum Poliția a prins pe doi dintre ei și i-a arestat: Albert Endre Árpád și Siket Levente Ernő, amândoi din Târgu Secuiesc; fiind din afara localității unde era sediul atacat, au fost, evident, îndrumați către obiectivul vizat. În aceleași zile, tot la Sfântu Gheorghe, era profanat monumentul lui Mihai Viteazul. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an X, nr. 71 din 8 mai 1999, ședința Camerei Deputaților, din 29 aprilie; „A Nap”, din 6 mai 1999). Pe 4 iunie 1999, ziarul de limbă maghiară „A Nap” (Ziua) aducea o știre revoltătoare: una din organizațiile UDMR din municipiul Sfântu Gheorghe, Orko, ceruse Organizației teritoriale Trei Scaune a UDMR declararea ca „persona non grata” și expulzarea din județ a liderilor unor

partide românești: Gică Agrigoroaiei – Președintele PRM; Maria Peligrad – președintele PUNR; Ioan Bumbu – vicepreședintele PUNR. (Știre preluată și de „Transilvania Jurnal” din 7 iunie și „Adevărul” din 17 iunie). Acțiunea de alungare a liderilor românilor din Covasna fusese cerută în cadrul organizației UDMR, al cărui președinte era deputatul Márton Árpád, implicând, așadar, și răspunderea acestuia; de aceea, pe 8 iunie Petre Țurlea îi aducea, în Camera Deputaților, acuzația de fascism. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an X, nr. 113 din 7 iunie). Întrebat, telefonic, de un ziarist din Sfântu Gheorghe, cum reacționează la acuzație, Márton Árpád a spus repede: „Afirmatiile făcute de Petre Țurlea la tribuna Camerei Deputaților astăzi sunt minciuni”. Apoi, deși își aducea aminte că se făcuse într-adevăr cererea cu expulzarea, amenința că-l va da pe deputatul român în judecată pentru calomnie. („B.Z.C.” din 9 iunie). Va renunța la traducerea în practică a amenințării, dar, pe 15 iunie, anunța că va sesiza Comisia parlamentară de disciplină. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an X, nr. 121 din 24 iunie). Va renunța și de data aceasta; acuzația avea, în mod evident, o bază reală și risca să piardă. Iar cei trei amenințați cu „expulzarea” nu s-au lăsat intimidați. Maria Peligrad va răspunde, tot în „A Nap” (17 iunie): Cei trei, fiind parte a Poporului care a întemeiat România, nu pot fi alungați din nici un județ al acesteia de către cei care au venit pe pământul românesc din cele patru zări; dreptul de a sta undeva nu ți-l dă numărul, ci Istoria. Ideea cu alungarea era mai veche, prima dată după Revoluție traducându-se în practică prin violențele antiromânești tot din județele Covasna și Harghita. Va rămâne un deziderat permanent al naționaliștilor șovini maghiari. La începutul lui 1999 se fixa și un termen pentru plecarea românilor: pe zidul exterior al Poliției din Târgu Secuiesc se scrisese cu litere foarte mari „Moschos Olahok Haza 1999” (Români împruțiți acasă în 1999 – „B.Z.C.” din 1 ianuarie 1999 și „Transilvania Jurnal” din 13 ianuarie 1999).

x

Graba UDMR-ului de a-și vedea țelurile atinse l-a făcut pe Victor Ciorbea să nu mai aștepte decizia Parlamentului nici în domenii de interes major ca învățământul; a dat o ordonanță de urgență de modificare a Legii învățământului și apoi a coordonat tergiversarea trecerii ei prin Parlament. Astfel, modificările își făceau efect în practică și orice încercare de schimbare a situației create era întâmpinată cu proteste, pentru că se atenta la „drepturi câștigate”. Ordonanța 36/1997 a produs o adevărată derută în rândul personalului didactic român din zonele unde maghiarii erau majoritari; o mare tensiune era printre profesorii-ingineri care-și vedeau pierdute posturile, pentru că noile reglementări le impuneau să predea în limba maghiară, pe care nu o știau. S-au înregistrat proteste peste tot, bine organizate fiind cele de la

Liceul de chimie din Târgu Mureș („Naționalul” din 19 septembrie 1997). Ministrul țărănist al Învățământului, Virgil Petrescu, în fața tensiunii crescânde, mai ales în Harghita și Covasna, făcuse încă din luna iunie o vizită în aceste județe, în urma căreia, concluziona total în afara realității: „Nu va fi nimeni eliminat din sistem”. Chiar dacă nu credea, trebuia să susțină o asemenea minciună pentru că era chiar el autorul principal al ordonanței încriminate. Înlocuise formula „obligativitatea însușirii limbii române” cu aceea cerută de mult de UDMR – „obligativitatea studierii limbii române”. Așadar, copiii nu erau obligați să-și însușească, să știe limba oficială a Statului. Și, cu dezinvoltură, ministrul declara presei: „În principiu, studiul presupune și însușirea disciplinei respective”. De asemenea, printre modificările aduse Legii era și studiul Istoriei și Geografiei în limbile minorităților. („Adevărul” din 4 iunie 1997; imediat după ce ministrul Virgil Petrescu și-a anunțat intenția de a modifica Legea, în sensul cerut de UDMR, Petre Țurlea îi cerea demisia – „Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 88, din 30 mai 1997).

Anul școlar 1997-1998 a început și Ordonanța de Urgență a fost aplicată, lucrările Comisiei de specialitate a Senatului tergiversându-se. Pentru a-și spăla, totuși, fața, conducătorii PNȚCD au hotărât, după îndelungi dispute și în urma nenumăratelor proteste venite din Țară, ca parlamentarii țărăniști să voteze pentru predarea Istoriei și Geografiei în limba română. Bâlbâiala țărănistă a făcut ca alineatul 2 al articolului 120 din Legea învățământului să fie votat în Comisia de specialitate de trei ori; până la urmă, George Pruteanu, președintele Comisiei, a impus respingerea formulei din Ordonanță. Președintele Emil Constantinescu, însă, promisese lui Markó Béla că va sprijini modificarea Legii, astfel încât să elimine orice restricții privind învățământul în limba maternă. Încrezător, președintele UDMR anunța că va aștepta medierea președintelui României și apoi va pune problema ieșirii sau rămânerii la guvernare. Șantajul a avut efect și conducerea Senatului a refuzat sistematic să aducă în dezbaterile plenului Ordonanța. („Adevărul” din 2 octombrie 1997; în „Adevărul” din 4 octombrie, înverșunarea udemeristă pe tema modificării Legii învățământului era prezentată de Constantin Pavel sub titlul *Limba română – un adeversar pentru UDMR*). Până la urmă s-a început și discuția în plenul Senatului. Dacă țărăniștii și liberalii au încercat să nu-și ridice în cap electoratul transilvănean, Laurențiu Ulici (Partidul Alternativa României), senator român și președinte al Uniunii Scriitorilor din România, cere studierea tuturor materiilor în școală în limbile naționalităților, și pentru a satisface pe deplin pe liderii UDMR, a declarat: „Harghita și Covasna e teritoriu unguresc. Da! Da! Pentru că stau aici, domnilor, de o mie de ani”. PAR rămăsese singura formațiune politică din alianța guvernamentală care susținea total cererile UDMR. (Ședința din 20 noiembrie 1997, „Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 217 din 12 decembrie 1997. În timpul

dezbatărilor la Ordonanță a fost o atmosferă foarte încinsă; în plus, pe parcursul uneia dintre ședințe a avut loc un cutremur de pământ, ceea ce i-a prilejuit senatorului Gheorghe Dumitrașcu exclamația: „Vedeți, și pământul românesc se cutremură când discutăm despre terfelirea limbii române”. – „Jurnalul Național” din 19 noiembrie 1997). Considerat principal obstacol în acceptarea de către senatori a cererilor maghiare, George Pruteanu va fi dat afară din PNȚCD în anul următor, la cererea ultimativă a UDMR; primul care s-a exprimat public în acest sens a fost Bárányi Francisc. În Transilvania mai ales, excluderea lui Pruteanu a trezit stupeoare. (Un grup de intelectuali români din Târgu Mureș „indignați și revoltați de maniera în care a fost tratat senatorul de către PNȚCD”, va publica o scrisoare deschisă de protest – „Curentul” din 8 aprilie 1998). În schimb, în timpul unei conferințe de presă, Márkó Béla declara: „Ne pare bine că domnul George Pruteanu nu mai este membru al PNȚCD”. („Adevărul” din 28 mai 1998).

Forumul Civic Național, în mai 1998, atrăgea atenția asupra caracterului neconstituțional al Ordonanței 36. În același sens s-au pronunțat și senatele unor universități mari, ca Universitatea București, Universitatea „Transilvania” Brașov, Universitatea de Vest Timișoara, Universitatea „Ovidius” Constanța, Universitatea Craiova, Academia de Studii Economice București ș.a. („Curentul” din 6 mai 1998). Și decanii de la facultățile Universității Cluj erau pe aceeași linie. („Transilvania Jurnal” din 15 iunie 1998). Iar din februarie 1998, rolul principal în lupta împotriva Ordonanței 36 l-a avut președintele Comisiei de învățământ din Camera Deputaților, Anghel Stanciu (PRM); încă din debutul sesiunii, pe 10 februarie, citise în Cameră o scrisoare deschisă către Emil Constantinescu, cerându-i intervenția pentru blocarea Ordonanței. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an IX, nr. din 19 februarie 1998).

Unul dintre principalele deziderate ale UDMR în domeniul învățământului era crearea unei universități exclusiv maghiare, deși în universitățile existente deja erau atât de multe locuri la secțiile maghiare, încât nu se găseau solicitanți pentru toate. În privința Universității nu era nici o recomandare la nivel european care să impună înființarea ei. Cu toate acestea, comisarul european Max van der Stöel, pe 11 septembrie 1998, declara la Viena că o universitate multiculturală în România nu ar rezolva problema, ci ar trebui înființată una pur maghiară. Interesant este faptul că încă din 8 septembrie, cu trei zile mai înainte, liderul UDMR, Markó Béla făcuse o declarație identică; „coincidența” spune mult despre lobby-ul maghiar în Occident și despre „impărțialitatea” unora dintre reprezentanții instituțiilor europene. („Cotidianul” din 12 septembrie 1998).

Dorința arzătoare era de a întemeia o universitate ungurească la Cluj-Napoca, fapt care ar fi avut un efect psihologic, ar fi fost socotit de toți unghurii ca o victorie împotriva Statului român. Soluția propusă a fost împărțirea în

două a Universității „Babeș-Bolyai”. Atât președintele Emil Constantinescu, cât și primul ministru Victor Ciorbea promisese, în mai multe rânduri, tot sprijinul. Într-un interviu dat Agenției maghiare de presă, MTI, pe 10 martie 1997, Victor Ciorbea fixa și cele două faze ale procesului de înființare: mai întâi unirea tuturor secțiilor maghiare ale Universității într-una singură, autonomă și apoi desprinderea Universității „Bolyai”, și afirma că pe această problemă ar fi „un consens” al tuturor partidelor de la Guvern. Evenimentele au dovedit că mințea. O opoziție puternică față de ideea înființării Universității maghiare se manifestase chiar în partidul său, PNTCD, unde însăși Organizația de la Cluj nu acceptase. De altfel, unul dintre parlamentarii țărâniști de Cluj, preotul Ioan Roman, în ședința Camerei Deputaților, din 18 martie 1997, la doar o săptămână după declarația primului ministru, îi replica, aducând ca argumente chiar ponderea învățământului universitar în limba maghiară la Cluj-Napoca: 26 secții maghiare – matematică, informatică, fizică, chimie-fizică, biologie, biologie-chimie, geografie, educație fizică și sport, jurnalistică, biblioteconomie, istorie, istoria artei, filozofie, sociologie, psihologie, pedagogie, psihopedagogie socială, asistență socială, limbă și literatură maghiară, actorie, teatrologie, teologie reformată - litere, teologie reformată - asistență socială, teologie romano-catolică – istorie, teologie romano-catolică – litere; în anul 1996/1997, Universitatea avea 17.065 studenți, din care 14.014 români, 2.985 maghiari; 148 cadre didactice maghiare, între care și unul dintre proectori – Paul Szilagyi. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 46 din 28 martie 1997). Împotriva separării se declarase și Senatul Universității și rectorul acesteia, Andrei Marga, viitor ministru țărânist al Învățământului și chiar președinte al PNTCD („Jurnalul Național” din 12 martie 1997). Nici Organizația de Cluj a PNL nu agreea ideea separării. („Adevărul” din 12 martie 1997). Paralel, UDMR-ul acționa pentru întemeierea unor universități particulare maghiare. Ca sediu era vizat în primul rând orașul Oradea: deputatul Mihai Drecin anunța în Camera Deputaților că deja se obținuse aprobarea Ministerului pentru 14 specialități, banii venind de la Guvernul Ungariei. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 116 din 3 iulie 1997). Într-un alt plan, locul Universității particulare trebuia să fie Odorhei, în localul ce trebuia confiscat de la Orfelinatul condus de Congregația Inimii Neprihănite a Mariei.

Reunit în regim de urgență la Cluj-Napoca, pe 5 septembrie 1998, Consiliul Reprezentanților Uniunii, „miniparlamentul UDMR”, a decis ieșirea de la guvernare, dacă până pe 30 septembrie nu se adopta Ordonanța 36/1997, în forma convenită de Guvern, care includea și posibilitatea înființării universității maghiare. Era un adevărat ultimatum. Și, ca de obicei, s-a creat și un element de presiune: pe 12 septembrie va avea loc Forumul de la Cernatul de Jos, Covasna, al „radicalilor” udemerști (nelipsiții Tökés László, Borbély Imre etc.), unde se va cere „autonomie pentru secui”, „dublă cetățenie” ș.a.

Liderii CDR și USD s-au arătat îngrijorați; numai Ion Diaconescu declara detașat: „Sloganurile extremiștilor din UDMR nu impresionează pe nimeni”. („Curierul Național” din 15 septembrie 1998).

Cu o zi înaintea expirării ultimatumului udemerist, pe 29 septembrie, liderii Coaliției au anunțat o soluție de compromis: acceptă o universitate multiculturală. În aceeași zi, Anghel Stanciu, președintele Comisiei de învățământ din Camera Deputaților a respins rediscutarea articolelor privind Universitatea maghiară. („Cotidianul” din 30 septembrie). UDMR-ul avea, însă, susținători puternici, atât în rândul societății civile – prin Grupul de Dialog Social, cu revistele „22” și „Dilema” și APADOR-CH – cât și în rândurile Puterii, prim ministrul Radu Vasile, interesat doar să-și apere scaunul și Emil Constantinescu, care-și afirmase deja sprijinul în timpul vizitei făcută în ianuarie la Budapesta. Ce n-au obținut în Parlament, liderii UDMR erau pe cale să obțină de la Guvern. Cu inconstanța și lipsa de patriotism mereu demonstrată, Radu Vasile va aproba, în octombrie 1998, o Ordonanță de Urgență privind înființarea Universității maghiaro-germane „Petöfi-Schiller”, cu toate că Paul Porr, președintele Forumului Democratic German declarase: „Noi n-am cerut o universitate multi-culturală germano-maghiară”. Noua instituție urma să aibă două secții deplin separate, „Cotidianul” din 2 octombrie, considerând că se va înființa „o universitate cât se poate de maghiară”; iar Ion Cristoiu (Ibidem) aprecia că „poporul român a fost tras pe sfoară”. Arpad Göncz transmitea imediat mulțumiri lui Radu Vasile, în cadrul unui mesaj către Conferința Europeană Studentească de la Cluj-Napoca, ce își propusese ca temă de dezbateri „Relațiile româno-maghiare în anul 2020”; deși satisfăcut, președintele Ungariei menționa că soluția optimă, de viitor, va fi tot crearea Universității maghiare la Cluj-Napoca. Aroganța cererii l-a enervat chiar și pe Ion Iliescu, prezent la Conferință: „Din nou – spunea – Árpád Göncz și-a permis să dea sfaturi românilor, în condițiile în care în Ungaria nu există nici măcar învățământ primar în limbile minorităților și singura politică a Ungariei față de minorități este asimilarea”. („Adevărul” din 17 octombrie 1998).

Deși se arăta nemulțumită, Uniunea nu a ieșit de la guvernare, fiind convinsă că își putea atinge mai ușor țelurile din interiorul Guvernului. S-a înșelat: în legislatura următoare, 2000-2004, deși era în Opoziție a obținut de la partidul de guvernământ, PSD, chiar mai multe decât atunci când fusese la Guvern.

Președintele Consiliului Național de Evaluare și Acreditare Academică, profesorul Ioan Mihăilescu, respingea termenul de două săptămâni ce i-l dăduse Guvernul pentru a da aprobarea universității preconizate „Petöfi-Schiller”; credea că va fi nevoie de cel puțin trei luni. („Cotidianul” din 10 octombrie). S-a întrunit și Conferința Națională a Rectorilor, Galați, 15 octombrie, sub președinția rectorului de la Brașov,

Sergiu Chiriacescu, și a adoptat o poziție privind inițiativa Guvernului; H.G. 687/2 octombrie 1998 era considerată neconstituțională; creează premisele segregării pe criterii etnice în învățământul din România, ceea ce contravine interesului național și normelor internaționale; poate avea urmări nefaste în relațiile dintre români și maghiari. De aceea, Conferința Rectorilor sesizează Curtea Constituțională, organismele centrale ale puterii în Stat și organizațiile internaționale cu competențe în domeniul învățământului. („Românul” din 2 noiembrie 1998). Iar Consiliul Legislativ a dat aviz negativ înființării preconizatei universități, sub motiv de neconstituționalitate. (Arhiva Camerei Deputaților). În sfârșit, la 15 noiembrie apărea un raport-analiză al Ministerului Educației Naționale, cu concluzia că „Problema accesului minorităților naționale la studii superioare este rezolvată”, deci o nouă universitate nu-și are rostul. („Adevărul” din 16 noiembrie). Bazându-se pe această analiză și pe această concluzie, cinci membri ai Comisiei pentru Universitatea maghiară (creată de Guvern, în primăvara aceluși an) vor demisiona – Nicolae Bocșan, Constantin Brătianu, Adrian Costescu, Mihai Korca, Dan Horia Mazilu; motivul prezentat: o universitate maghiară nu era necesară. „Oricum – scriau demisionarii – nu ne putem erija în promotori ai unui proiect instituțional pe care comunitatea universitară din România îl respinge cu hotărâre”. Iar secretarul de Stat în MEN, Mihai Korca, adăuga: „Obiectivul acestei Comisii instituite prin hotărâre de Guvern este neconstituțional și eu nu pot face parte dintr-o astfel de Comisie”. („Adevărul” din 11 noiembrie 1998. UDMR-ul îl va ține minte, și i-a cerut demiterea până a obținut-o). Însă, cu toate aceste demisii, președintele Comisiei numită de Guvern, Tokay György, declară că se va lucra în continuare la proiect, calificând gestul celor cinci drept „o răzmeriță, un atentat la interesele României”. Și mai categoric, Markó Béla, bătea din picior, precum grofii din Evul Mediu, cerând imperativ ori să demisioneze Guvernul, ori secretarul de Stat Korca. Se ajunsese ca în Comisia numită de Guvern să mai fie doar 10 membri: șase maghiari, un român și trei germani (dar aceștia din urmă nenumiți încă). În același timp, o lovitură a primit UDMR-ul și în Camera Deputaților, unde, sub iscusita conducere a lui Anghel Stanciu, amendamentele UDMR la articolul 123 din Legea învățământului au picat la vot – împotriva cererilor UDMR 114 voturi (PRM; PUNR, PSDR, PD) și pentru doar 99; au fost și 19 abțineri (majoritatea PNȚCD).

UDMR-ul a mers înainte. Comisia guvernamentală pentru crearea Universității „Petöfi-Schiller”, condusă tot de Tokay György lucra de zor. Pe 7 noiembrie își programase o întâlnire simbolică, în incinta Universității „Babeș-Bolyai”, cu asentimentul prorectorului Szilagy și fără înștiințarea rectorului Mircea Muthu. Intrarea Comisiei în Universitatea clujeană a fost interzisă de rector; ministrul Tokay György, secretarul de Stat la MEN, Kato József, au fost opriți de portar să intre în clădire. Faptul a generat o explozie

de mânie udemeristă. Incidentul era prezentat în „Cotidianul” din 10 noiembrie 1998 sub titlul *Situație explozivă la Cluj. Stare de război între conducerea Universității „Babeș-Bolyai” și Comisia de înființare a Universității „Petöfi-Schiller”*.

Opoziția, în bloc, s-a situat permanent pe poziția păstrării prevederilor Legii Învățământului, a neacceptării pretențiilor liderilor UDMR. La sfârșitul unei vizite de informare în Covasna, Adrian Năstase, președintele PDSR, declara presei locale: „Prostiile pe care le face actualul Guvern în ceea ce privește Legea Învățământului duc până la urmă la o distrugere pe termen lung a capacității românilor de a rezista”. („Cuvântul Nou”, din 11 octombrie 1997). Aceeași poziție fermă și a purtătorului de cuvânt în domeniul învățământului al PDSR, Ecaterina Andronescu, care ocupa funcția de vicepreședinte al Comisiei de specialitate din Camera Deputaților, viitor ministru al MEN. Pe aceeași linie și celălalt vicepreședinte al Comisiei de învățământ, Gheorghe Secară, PUNR. Fiind condusă și de Anghel Stanciu, PRM, Comisia s-a pronunțat întreaga legislatură împotriva cererilor UDMR.

În județele unde deținea puterea administrativă, UDMR-ul nu s-a împiedicat niciodată de existența unor reglementări legale în interiorul cărora ar fi trebuit să-și desfășoare activitatea; pentru aceste județe, lupta dusă la București în jurul Legii Învățământului preuniversitar nu avea nici o importanță. Indiferent ce ar fi prevăzut Legea, întregul învățământ, în școlile maghiare, se desfășura doar în limba maghiară, chiar și orele de limbă română; școlile românești erau discriminate la împărțirea fondurilor, li se repartizau cele mai proaste localuri, numărul posturilor didactice le era sistematic redus; UDMR-ul făcea efectiv politică în școli, elevii fiind o anexă obligatorie la toate acțiunile sale; erau aduse din Ungaria cantități imense de materiale didactice – hărți, manuale în neconcordanță cu programa școlară românească. Inspectorul general școlar al județului Covasna, Keresztely Irma, a comandat în Ungaria, pentru toate școlile din județ, o hartă cu denumirile traduse în maghiară și cu vechea împărțire administrativ-teritorială din timpul Imperiului Austro-Ungar; în decembrie 1997, a coordonat ca în toate clasele să fie afișată și să se învețe după ea. („Jurnalul Național” din 27 ianuarie 1998. Pentru hărțile revizioniste cheltuiseră 639 milioane lei din Bugetul Statului român. Aceleași hărți împânzeau și școlile din Harghita. În special prin intermediul bisericilor maghiare din Transilvania se importau masiv manuale școlare editate la Budapesta, mai ales cele cu profil umanist, menite a implanta în mintea copiilor ideile revizioniste maghiare. Un titlu din „Cotidianul” (21 iulie 1999 era sugestiv: *manuale de istorie ungurești curg „fluviu” prin Vama Salonta*. Destinația: parohiile din Cluj, Dej, Timișoara, Odorhei etc. Orice încercare a vameșilor de a limita năvala era dejucată de intervențiile prompte ale conducerii UDMR la șeful liberal al vămilor, Nini Săpunaru. Toate aceste manuale ajungeau în școli și după ele se învăța. Cum să devină un copil patriot

român, când în manualul de istorie editat la Budapesta și după care învăța, se scria că Transilvania este de drept a Ungariei. *Moțiunea Harghita-Covasna* din noiembrie 1997 consemna fenomenul; prezent la dezbateri, Remus Oprea l-a negat; nici chiar atunci când Petre Țurlea i-a prezentat una din cărțile incriminate, nu a vrut să accepte că fenomenul există.

După astfel de instrucție teoretică în școli, asupra „adevăratei” toponimii, hidronimii și asupra împărțirii administrativ-teritoriale, se trecea la instrucția pe teren. Rolul principal îl avea Uniunea Cercetașilor Maghiari din România, în colaborare cu cea similară din Ungaria și cu Uniunea Mondială a Cercetașilor Maghiari, cu sediul în SUA. Centrul Uniunii Cercetașilor Maghiari din România era la Miercurea Ciuc. Uniunea cuprindea mai multe organizații: Asociația Cercetașilor Maghiari din România, Asociația Cercetașilor de origine secuiască, Asociația Cercetașilor ceangăi (sau Clubul Alpin de Tineret Bacău), Asociația Cercetașilor Catolici ș.a. Centre de coordonare erau la Odorhei, Cluj-Napoca, Deva, București. În principal, fondurile veneau de la Guvernul Ungariei (prin Oficiul pentru maghiarii din afara granițelor), Uniunea Mondială a Maghiarilor, Uniunea Ardeleană, fundațiile „Sörös”, „Lakitelek”, emigrația maghiară din Occident. Comandanții trupelor de cercetași erau instruiți în Ungaria în fostele cazărmi ale armatei de la Bekescsaba, Szeged, Eger și Pecs, instrucția fiind făcută de ofițeri unguri. În cadrul taberelor de cercetași, accentul se punea pe instrucția de tip militar: orientare în teren, supraviețuirea în condiții grele; deplasarea în teren accidentat, trecerea râurilor, radiotelegrafie, arte marțiale; se foloseau uniforme de tip militar, arme albe iar instructorii aveau și arme de foc; activitatea zilnică începea cu intonarea Imnului Ungariei și înălțarea steagului Ungariei. În 1996, asemenea tabere au fost la Zizin și Zărnești, județul Brașov; Peștera Merești, județul Harghita; în 1997, la Toplița, Harghita, la Zalău, Sălaj; altele erau în afara localităților, în Munții Apuseni. În Bihor s-au înființat două tabere montane permanente. Cea mai mare, în Munții Pădurea Craiului, la 15 km de comuna Bulz, în zona numită Coadă lacului (lacul de acumulare al barajului Leșu), pe Valea Guji. Tabăra a fost amenajată cu fondurile Bisericii Reformate Bihor. Pe aici trec în fiecare vară mai multe serii de „cercetași maghiari”. Principala lor îndeletnicire: cartografierea cât mai amănunțită și exactă a Munților Pădurea Craiului; sistemul de organizare este paramilitar; din când în când, instrucția este supravegheată de ofițeri veniți din Ungaria „în vizită”. A doua tabără se află la Valea Crișului, din 1996, tot sub patronajul Bisericii Reformate Bihor. În extrema cealaltă a Transilvaniei, în Carpații Estici și Meridionali, una dintre îndeletnicirile principale era identificarea vechii granițe a Ungariei Mari și, uneori, ridicarea unor borne de hotar în culorile steagului maghiar. În toate taberele, îndoctrinarea naționalist-șovină și revizionistă se adăuga la instrucția paramilitară. Formulele repetate obsedant de instructori: „Patria mamă Ungaria”, „Superioritatea națiunii

maghiare”, „Tineretul – forța revoluționară hotărâtoare”, „Ungaria Mare a Sfântului Ștefan”, „Să luptăm contra românizării” etc. Se făceau vizite tematice la monumentele care aminteau de Ungaria Mare. Se învățau cântece mobilizatoare, inclusiv hortyste. Pentru expuneri erau invitați în tabere reprezentanți de frunte ai extremismului maghiar. Însuși Tökés László vorbea tinerilor cercetași, în tabăra de la Zaláu, în 1998: a cerut celor prezenți să respingă și să înlăture influențele culturale ale altor etnii, să se pregătească pentru Patria Maghiară. Prin toate acestea, Uniunea Cercetașilor Maghiari din România devenea o pepinieră de luptători în slujba naționalismului șovin maghiar, al revizionismului. Prin ceea ce învățau în școlile maghiare și prin ceea ce învățau în afara acestora, tinerii maghiari din România erau pregătiți ca să fie cetățeni fideli ai altei țări. (Mențiuni și în rapoartele anuale ale SRI înaintate Parlamentului).

x

Pentru scopurile urmărite de UDMR, pentru metodele folosite în vederea atingerii lor, dar și pentru îndărătnicia cu care acționează, cel mai edificator a fost, în intervalul 1996–2000, cazul Orfelinatlui de la Odorhei.

Imediat după Revoluția din decembrie 1989, televiziunile occidentale au prezentat imagini dramatice din orfelinatele din România. Unii au făcut din aceste imagini un prilej de a blama Țara. Alții, însă, au încercat să contribuie la ameliorarea situației. Între aceștia din urmă și membrii Asociației umanitare „Basel Hilft”, din Elveția, al cărei președinte va deveni Cyrill Burgel. A venit în România la începutul lui 1990 și, la Alba Iulia, a discutat cu reprezentanți ai Asociației de binefacere „Caritas” posibilitatea de a ajuta; aceștia l-au pus în legătură cu oficialități ale județului Harghita, care doreau să construiască o școală ajutătoare la Odorhei, pentru a-i transfera aici pe copiii de la școala ajutătoare din Ocland, care era foarte degradată. Inițial s-a convenit o finanțare paritară a unei noi construcții – de către Asociația „Basel Hilft” și administrația locală. În Elveția au început să se colecteze fonduri și, în 1991, „Basel Hilft”, pentru realizarea edificiului, intră în relații cu Societatea Mixtă româno-franceză „Aris Industrie”; se încheie un contract de antreprenoriat general: „Aris Industrie” avea sarcina de a obține concesionarea terenului, autorizațiile de construcție și să construiască edificiul. În ianuarie 1993, Consiliul local Odorhei își dă acordul și se încheie un contract de concesiune pe 99 ani a unui teren de 16.700 m². Se obțin toate avizele necesare. „Aris Industrie” angajează Societatea de construcții „ASCO” S.A. din Miercurea Ciuc și încep lucrările. Odată cu conturarea clădirii monumentale au început discuții privitoare la destinația ei. Autoritățile locale doreau să-i schimbe destinația, deschizând aici o Universitate maghiară și un centru de televiziune. (Constructorul maghiar chiar montase în mozaicul din fața intrării principale inscripția „896 – 1996” – probabil, în intenția ca Universitatea maghiară să fie

inaugurată la 1100 ani de la „descălecat”; când lucrurile s-au complicat, într-o noapte inscripția a dispărut). Cererea oficială de schimbare a destinației a fost făcută de primarul Odorheiului la sfârșitul lui 1994, când clădirea era înălțată. „Basel Hilft” va refuza, întrucât donațiile elvețienilor fuseseră făcute expres pentru ajutorarea copiilor orfani din România. În timpul campaniei electorale din 1996, viitorul primar Szász Jenő a avut ca punct distinct în programul său recuperarea clădirii și schimbarea destinației – problema devenind, astfel, una politică. „Basel Hilft”, pentru a înlătura perspectiva amestecului politicului, a hotărât să doneze clădirea unei organizații religioase, care să păstreze destinația, și să aducă aici copii din toată țara, indiferent de originea lor etnică sau de confesiunea religioasă. Prima încercare a fost cu surorile franciscane din Odorhei, afiliate la Congregația surorilor franciscane din Mällersdorf (Germania); acestea au refuzat, considerând prea împovărătoare o asemenea sarcină. Atunci s-a făcut oferta Congregației „Nimii Neprihănite a Mariei”, formată din surori greco-catolice, subordonată Mitropoliei Greco-catolice de Alba Iulia și Făgăraș. Aceasta a acceptat. Ca urmare, „Basel Hilft” și „Aris Industrie” au donat construcția neterminată Congregației, contract autentificat cu nr. 2999/7 iunie 1996. În acel moment, autoritățile locale din Odorhei au declanșat o ofensivă generală. Au imputat faptul că unele lucrări au încălcat autorizația de construcție, prin nerespectarea traseului rețelelor edilitare – și, la 2 iulie 1996, Biroul de urbanism a sancționat constructorul și a dispus sistarea lucrărilor; apoi s-a afirmat că prin actul de donație din 7 iunie s-a schimbat destinația inițială a clădirii din școală specială pentru handicapați, în școală pentru copii orfani și abandonați – ca urmare, Consiliul local Odorhei hotărăște unilateral, desființarea contractului de concesiune din 29 ianuarie 1993 și sistarea construcției. La 23 iunie 1996, Consiliul local transmite SC „Aris Industrie” cererea ca noua clădire să fie dată în proprietatea și administrarea Asociației de binefacere „Caritas”, din Odorhei; motivația: aceasta este dorința locuitorilor municipiului. Concomitent, Consiliul cere Judecătoriai Odorhei să dea o ordonanță președințială de sistare a lucrărilor de construcție; Judecătoria se supune, la 4 august clădirea fiind sigilată și încuiată cu lacăte. Se confiscă astfel o proprietate particulară. Pe 17 iulie 1996, prefectul de Harghita, Ioan Doru Voșloban, cerea Consiliului Odorhei să-și revizuiască hotărârea, dar acesta refuză. Acum apare prima consemnare a conflictului în presa centrală – „Adevărul” din 24 iulie 1996, sub semnătura lui Silviu Achim și Val Vâlcu, cei care vor urmări ani de zile cazul. În Harghita, singurul ziar românesc, „Adevărul Harghitei”, va îmbrățișa cauza Orfelinatului, cele mai multe fiind articolele scrise de Gheorghe Chiper. Presa maghiară din Odorhei („Udvarhely Híradó” și postul TV „Beta Ati”) se face purtătoare de cuvânt a Consiliului local împotriva Congregației. Se avertiza asupra „tragediei prin care ar putea să treacă secuimea”; se strâng semnături pe manifeste și proteste; se cerea formarea unor lanțuri vii în jurul clădirii,

care să o apere de năvala românilor; se ia hotărârea să fie informate forurile europene că „se urmărește modificarea forțată a compoziției etnice a orașului”. În fața acestei situații, firma „Aris Industrie” a informat Ambasada Franței la București asupra piedicilor care i se pun.

Începe acțiunea de provocare a reacției „spontane” a „maselor indignate” de românizarea la care erau supuse de călugărițe. Se publică o scrisoare semnată de conducătorii sindicatelor de la Întreprinderea de Panificație „Tehnoutilaj” și ai Sindicatelor Libere Odorhei: „În numele organizațiilor sindicale de pe raza municipiului cu rang de județ vă aducem la cunoștință faptul că dorim rezolvarea favorabilă din punctul de vedere al orașului a situației clădirii de pe str. Stejarului. Totodată, vă aducem la cunoștință că, prin ajutorul membrilor noștri, circa 10.000 de oameni, vom demola clădirea. Suntem sătui să fim dirijați de alții, ca în vremurile dictaturii”. Scrisoarea a fost trimisă primarului. Iar în mass-media locală a apărut un apel patetic „împotriva colonizării călugărițelor române”: „Dacă dorim să intervenim în interesul viitorului orașului, al copiilor și nepoților noștri nu putem face altceva decât să respingem orice amestec forțat în viața acestei comunități”. Clădirea pe care voiau să o demoleze costase șase milioane de dolari! (O relatare amplă și în „Curierul Național” din 7 septembrie 1996).

La 10 septembrie 1996, președintele Societății „Aris Industrie”, Jean Marc Pernot, se adresase, printr-o scrisoare, Senatului României: „Apare clar – scria – că acest abuz constituie o violare a legii române [...] Această situație îmi dă impresia că statul de drept n-a fost încă recunoscut după Revoluție și eu voi fi constrâns, dacă Parlamentul României nu este în măsură să facă ordine în privința dosarului de la Odorhei, să fac apel la asistența autorităților franceze și din Comunitatea Europeană”. „Aris Industrie” va sesiza Tribunalul județean Harghita, dar situația nu se va schimba. Ca urmare, Jean Marc Pernot se va plânde ministrului de Externe al Franței, Hervé de Charette.

Primarul Szász Jenő a încercat o nouă stratagemă: a declarat că Primăria nu avea dreptul să concesioneze terenul, în 1993, pentru că nu-l avea în proprietate; iar Prefectura Harghita confirma că terenul aparține domeniului public al Statului. Ca urmare, Mitropolia Bisericii Române Unite cu Roma, Arhidieceza de Alba Iulia și Făgăraș, va solicita Guvernului atribuirea în folosință a terenului pe care se ridicase clădirea Orfelinatlui. Guvernul aprobă, prin HG 1346/27 noiembrie 1996. Astfel, se părea că lucrurile au fost rezolvate definitiv. Dar intrarea UDMR la Guvern a făcut ca ofensiva împotriva Orfelinatlui să continue, cu complicitatea partidelor românești din Coaliția Guvernamentală. Imediat după numirea lui Victor Ciorbea, ca prim-ministru, primarul din Odorhei, Szász Jenő i se adresează, pe 11 decembrie 1996, cerând anularea HG 1346. La începutul lui martie 1997, Markó Belá, președintele UDMR și Borbély László, secretar de Stat la

Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriale, au anunțat că Guvernul a anulat HG 1346; „Harghita Népe” publica anunțul. Însă, Hotărârea de anulare nu va apare în „Monitorul Oficial”. Misterul se va lămuri în curând: secretarul general al Guvernului, Remus Oprea, grăbit să satisfacă cererea UDMR, a forțat aprobarea unei noi HG pe 14 martie 1997 (nr. 72) – proiectul îl amplasase pe locul 50 din ordinea de zi, pentru ca, miniștrii oboseți să nu-i mai dea atenție. Dar imediat s-a declanșat o campanie în presă și la TVR iar ministrul Oprea a oprit HG de la publicare; în „Monitorul Oficial” cu nr. 72 apare o altă Hotărâre. Legal, ceea ce nu era publicat, nu exista. Kolumban Gábor, noul președinte al Consiliului Județean Harghita se implică și el – face o vizită în Elveția, pentru a influența conducerea „Basel Hilft”, dar călugărițele rămân în continuare proprietare. Între timp, la 4 martie 1997, Curtea de Apel Târgu Mureș adoptă decizia civilă nr. 198/R, care casează decizia 422/24 septembrie 1996 a Tribunalului Harghita – se respinge astfel cererea Consiliului Local Odorhei de sistare a lucrărilor la Orfelinat; Val Vâlcu, în „Adevărul” din 10 martie, răsufla ușurat: „Orfanii din Odorhei au fost repuși în drepturi de Justiție”. Dar primarul din Odorhei ignoră decizia; și au început presiunile directe. La jumătatea lui aprilie, în frunte cu primarul, sute de maghiari au înconjurat clădirea Orfelinatului, intonând cântece religioase pentru alungarea spiritelor rele. („Adevărul” din 21 aprilie și „Românul” din 5 mai 1997).

La București, după ce a dat înapoi în martie, Oprea a mers până la capăt în mai; pe 5 mai se aprobă HG 185, care anula HG 1346/27 noiembrie 1996 – va apare în „Monitorul Oficial” din 14 mai. Acum se ridică, pentru prima dată, problema Orfelinatului din Odorhei și în Parlament, la 13 mai, prin deputatul Nicolae Ionescu, PUNR. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 82 din 23 mai 1997). La 21 mai, Lucian Mureșan, Mitropolitul Greco-catolic, scria lui Victor Ciorbea, cerând găsirea unei soluții legale. Ciorbea nu a răspuns. În schimb, UDMR-ul l-a trimis la tribuna Camerei Deputaților pe Antal István, care acuza „intoxicarea opiniei publice și a Legislativului cu știri false”; reporterul ziarului „Adevărul” era etichetat drept „Personaj sinistru”; și încheia într-o notă de înaltă civilitate: „Aici e vorba de lipsă de bun-simț” („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 88 din 30 mai).

La 28 mai, toată ațâțarea naționalist-șovină de la Odorhei și-a dat roadele. (Cu o zi înainte, președintele Ungariei, Göncz Árpád, vizitase Târgu Mureș; tot în aceeași zi, președintele Consiliului județean Harghita, Kolumban Gábor, amenința pe călugărițe că dacă vor intra în orfelinat, vor avea de a face cu furia mulțimii). La apelul făcut prin postul local de televiziune de liderul sindical Bárdóczy Csaba, consilier județean al UDMR, 3000 de maghiari furioși au luat cu asalt clădirea Orfelinatului în care se aflau patru călugărițe;

au spart ușa și le-au luat pe sus, azvârlindu-le în stradă; aceeași soartă a avut-o și Cyrill Burgel. Bárdoczy și-a motivat, la televiziune, acțiunea prin primejdia ca în jurul construcției să ia naștere un cartier românesc. Presa maghiară a dat chiar și fotografiile ale vitejiei asaltatorilor în momentul luării pe sus a călugărițelor. Evenimentele au trezit o vie emoție și indignare în întreaga Țară și Guvernul, ca să se apere, a hotărât anchetarea asaltului, numind o comisie condusă însă de unul dintre reprezentanții de frunte ai extremismului udemerist: Dezsi Zóltán, prefectul de Harghita. Cum era de așteptat, acesta își începe „ancheta” cu o declarație prealabilă, stupefiantă: la Odorhei nu este vorba de un conflict interetnic; autoritățile locale sunt îndreptățite să nu primească și copiii din alte zone ale Țării. Și îi pedepsea „aspru” pe asaltatori, dând câteva amenzi simbolice.

În semn de solidaritate cu călugărițele Congregației „Inimii Neprihănite a Mariei”, preotul ortodox din Odorhei, Nicolae Călugăr, s-a oferit să doneze Primăriei un teren al Parohiei, pe același deal al Stejarilor și în aceeași suprafață cu cel al Orfelinatului, numai ca să se stingă conflictul; Primăria refuză schimbul și, drept represalii, noaptea, casa preotului a fost bombardată cu pietre.

În Camera Deputaților, problema Orfelinatului era reluată de Petre Țurlea, la 10 iunie, cu concluzia: „Barbariile antiromânești de la Odorhei dovedesc faptul că spiritul maghiar, care a dus la măcelul de la Ip și Trăznea, din 1940, acest spirit trăiește și astăzi”. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 104 din 19 iunie). Același ceruse Comisiei pentru drepturile omului, culte și minorități naționale din Camera Deputaților să cerceteze cazul și, cu toată opoziția UDMR, Comisia a acceptat cererea; audierile vor avea loc pe 18 iunie, cu prezența a patru miniștri, inclusiv cel de Justiție, Valeriu Stoica, care sublinia componenta juridică a problemei, cea interetnică și cea internațională; au fost de față călugărițele Congregației, reprezentanții „Basel Hilft” și „Aris Industrie”, primarul Szász Jenő, deputații maghiari din Harghita. Miniștrii explicau și promiteau rezolvarea legală; primarul arunca priviri disprețuitoare asistenței; deputații maghiari aruncau fulgere către cei care luau apărarea Orfelinatului. Senine, călugărițele nu au învinuit pe nimeni, ci și-au apărât doar dreptul de a deține clădirea și de a o face funcțională. În raportul întocmit, Comisia dădea termen de o lună Ministerului Justiției, Ministerului Agriculturii și Ministerului Lucrărilor Publice ca să clarifice definitiv situația terenului; o Comisie trebuia să ancheteze rolul negativ al primarului Szász; se condamna neintervenția Poliției Odorhei în timpul asaltului Orfelinatului. Nimeni nu a îndeplinit cele cerute de Comisia parlamentară. (Vezi stenograma ședinței comisiei).

Parchetul va dispune începerea urmăririi penale împotriva lui Bárdoczy Csaba. Imediat, ierarhii cultelor maghiare din Transilvania, romano-catolic, reformat, unitarian – își vor declara sprijinul pentru Consiliul local

Odorhei și „responsabilitatea comună spirituală, morală și materială”. La 7 octombrie 1997, Curtea de Apel Târgu Mureș dă încă o dată dreptate Congregației „Inimii Neprihănite a Mariei”; primarul Szász Jenő iar nu se supune... Asociația pentru apărarea drepturilor omului (fostă „Sörös”) se amestecă și ea; și face un raport stufos transmis tuturor parlamentarilor, pe 17 octombrie 1997. Semnau cunoscuții adversari ai Statului național unitar român, Gabriel Andreescu și Renate Weber. Voind să pară neutri, imparțiali, cei doi menționează faptul că împotriva măicuțelor românce s-au folosit amenințările, injuriile și forța, că s-a împiedicat libertatea de mișcare în interiorul României, că există o gravă intoleranță a comunității maghiare locale; dar Raportul afirma în final că întreaga situație „a fost alimentată de propaganda antimaghiară dusă de-a lungul ultimelor decenii de autorități și de reaua intenție manifestată după decembrie 1989 de o parte a mass-media”. Așadar, adevărații vinovați erau cei care duceau o „propagandă antimaghiară” și presa.

În timpul vizitei în România a premierului Horn Gyula, UDMR-ul și consilierii maghiari din Odorhei au pus la punct un plan vizând rezolvarea problemei Orfelinatlui, păstrând ideea transformării lui în Universitate maghiară. Planul cuprindea: mobilizarea mass-media, în special a postului DUNA TV, cu adresă prioritară către maghiarii din diasporă; aceștia trebuiau să exercite presiuni în Occident și să strângă banii pentru procese internaționale și pentru cumpărarea clădirii, dacă procesele eșuau. Planul a fost transmis la Budapesta, care l-a aprobat; aici s-a detaliat; mai întâi trebuia o campanie mediatică pentru atenuarea imaginii defavorabile provocată în lume de agresarea călugărițelor, apoi se va pune accent pe latura juridică, iar în final se vor concentra acțiunile pe revendicările tradiționale – drepturile minorităților, drepturile autogovernării locale. Se va crea astfel o imagine externă favorabilă pentru ca, în final, cazul Odorhei să fie perceput ca o dovadă a asuprii minorității maghiare în România („Adevărul” din 27 octombrie 1997).

Orice solicitări ale Guvernului de la București către autoritățile locale din Odorhei au rămas fără răspuns; chiar secretarul general al Guvernului, Remus Opreș, ajuns la Odorhei a fost tratat cu un deplin dispreț. La 9 decembrie 1997, deputatul PRM Ilie Neacșu constata în Camera Deputaților: „Ieri, la Odorhei, Guvernul Ciorbea a fost din nou umilit în fața unei țări înmărmurite, nu atât de tupeul domnilor urmași ai lui Horthy, cât mai ales de slăbiciunile nepermise ale actualei Puteri. [...] Este pentru prima dată când foarte mulți români s-au simțit umiliți văzându-l sub presiunea udemeristă pe secretarul general al Guvernului, domnul Remus Opreș”. Cerea destituirea primarului din Odorhei și închiderea posturilor de radio și televiziune particulare din Harghita și Covasna, prin intermediul cărora se transmiteau mereu mesaje antiromânești, care „incită la ură interetnică”. „Noi v-am spus –

încheia deputatul PRM – că interesele UDMR coincid pe toate planurile cu interesele Budapestei și dumneavoastră ne-ați catalogat drept extremești” („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. din 18 decembrie 1997).

Până la urmă, primarul din Odorhei a permis intrarea în clădire a călugărițelor, dar nu a dat aviz pentru racordarea clădirii la rețeaua de gaze și apă, astfel încât instituția nu putea să funcționeze. De asemenea, cu timpul, duplicitatea liderilor UDMR, și în cazul Odorhei, va ieși la lumină pe deplin. În prima fază, atunci când opinia publică românească a fost indignată de sălbăticia maghiarilor din Odorhei, de necontestat, fiind chiar și fotografiile ale agresării călugărițelor, Markó Béla a condamnat acțiunea „spontană”; în același timp, „radicalii” udemeriști au luat apărarea agresorilor. Președintele UDMR și-a arătat dezacordul, dar deși consilierii din Odorhei erau toți maghiari, nu le-a cerut să-și schimbe atitudinea față de Congregație. În schimb, în 1998, din însărcinarea conducerii Uniunii, senatorul Eckstein Kovács Péter a ajuns avocatul Consiliului local în procesul contra măicuțelor. („Adevărul” din 14 august 1998). Eckstein va deveni și ministru; așadar, un reprezentant al Guvernului român, ale cărui hotărâri nu erau respectate de către Consiliul local, apăra Consiliul care încălca legile Țării și hotărârile judecătorești. (De altfel, era o solidarizare deplină a UDMR cu toți maghiarii care încălcau legea; îi apăra cu toate forțele, chiar dacă era vorba de niște criminali, cum a fost cazul cu asasinii maiorului Aurel Agache, linșat la Târgu Secuiesc, în 22 decembrie 1989. Dosarul asasinilor, după ce a fost blocat timp de nouă ani la Sfântu Gheorghe de procurorii maghiari, la cererea familiei victimei – susținută de deputatul român de Covasna, Petre Țurlea – a fost strămutat la București; aici asasinii au fost condamnați la toate instanțele de judecată, până la Curtea Supremă, care își va da verdictul în martie 2001. Conducerea UDMR-ului, pentru a impresiona instanțele de judecată, l-a trimis ca avocat al criminalilor pe Frunda György; acesta intra în sălile de judecată, de fiecare dată cu echipa Televiziunii DUNA după el, căreia îi dădea interviuri chiar în timpul procesului, până când un judecător i-a dat afară pe cameramani; o puzderie de ziarști erau mereu prezenți, relatările lor mincinoase acuzându-i pe judecători de subiectivism. După verdictul Curții Supreme de Justiție, spumegând de furie, avocatul asasinilor a anunțat că va merge la Consiliul European, întrucât prin actul de condamnare însăși minoritatea maghiară a fost nedreptățită).

Cazul Odorhei a avut și un important ecou internațional, în legătură cu el înregistrându-se unul din rarele momente de solidarizare a diasporei românești. La Paris, la 8 ianuarie 1998, se va constitui Comitetul de susținere morală a Congregației „Inimii Neprihănite a Mariei”. În mai, Comitetul transmitea o chemare pentru susținerea Congregației, semnată de Coriolan Brad și Cornelia Dragodanne. Adresată în primul rând președintelui Emil Constantinescu, primului ministru Radu Vasile, era trimisă spre informare și

unui număr de personalități din Țară, inclusiv parlamentari, printre care și Markó Béla; Chemarea va fi prezentată în Camera Deputaților, de Petre Țurlea, la 9 iunie 1998. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an IX, nr. 96 din 19 mai). În SUA, Congresul Național al Românilor Americani din California și Asociația Românilor din Florida de Sud, publicau un memoriu-protest de condamnare a extremiștilor maghiari din Odorhei; considerau că primii vinovați sunt acei oameni politici români care au acceptat existența unui partid etnic în viața românească; semnau Traian Golea și George Duma. („Cotidianul” din 25 ianuarie 1999).

Pe de altă parte, diaspora maghiară, încadrându-se în planul dirijat de Budapesta, a acuzat România de discriminare, de asuprire a maghiarilor. Raportul anual al Fundației „Basel Hilft”, pe 1998, consemna pe larg acțiunea diasporei ungare, dând ca principal exemplu Asociația din Elveția, condusă de Galambos György. Același raport, însă consemna faptul că cel mai puternic argument împotriva României era preluat de diaspora maghiară dintr-un eseu al unui funcționar superior în Ministerul Minorităților, de la București, Dan Oprescu, de origine țigan, subordonat al lui Tokay György: acesta elaborase un scenariu fictiv – difuzat pe Internet, preluat apoi în Ungaria ca știre reală și difuzat ca atare în Occident – în care își *imagina* că la Odorhei se spală banii fostei Securități. („Adevărul” din 18 septembrie 1998). Petre Țurlea, în Camera Deputaților i-a cerut ministrului Tokay să-l destituie pe Oprescu, pentru gravele prejudicii de imagine aduse Țării; ministrul a răspuns că Oprescu este un bun funcționar, inteligent și că are dreptul la orice fantezii.

În 1999, procesele Orfelinatului cu Primăria Odorhei vor continua. Totodată, continuau și amenințările și injuriile la adresa Congregației și a acelora care o reprezentau. Kolumban Gábor, președintele Consiliului Județean Harghita, ca urmare a unor astfel de injurii și calomnii la adresa lui Aristide Roibu, antreprenorul general al Orfelinatului, va fi condamnat de Tribunalul Vaslui la un miliard de lei despăgubiri. („Transilvania Jurnal” din 29 ianuarie 1999). Enervat de faptul că nu putea intra mai repede în posesia clădirii, în ianuarie 1999, primarul Szász Jenő a anunțat că se va răzbuna pe întreaga comunitate românească din Odorhei: „Au mai rămas – spunea – în oraș 861 de români. *Trebuie terminat cu ei* pentru ca instituțiile Statului român să nu mai aibă nici o putere aici”. Tot el coordona ofensiva și împotriva singurului liceu românesc din zonă, „Marin Preda”. (Două treimi din profesori erau maghiari și țineau majoritatea orelor în limba maghiară, încălcând legea; cum elevii români nu înțelegeau, expresiile cele mai curente la adresa lor, ale profesorilor, erau „proști” și „imbecili”. („Cotidianul” din 20 ianuarie 1999). Niciuna dintre asociațiile pentru drepturile omului nu s-a alertat la ceea ce se întâmpla elevilor români din Odorhei, niciuna nu a reacționat la chemarea Primarului Szász de asasinare în masă a celor 861 de români, câți mai rezistaseră în Odorhei; asociațiile știau să vorbească doar așa cum li se spusese

de către cei care le finanțau – doar despre încălcarea drepturilor minorităților, în toate cazurile românii fiind cei vinovați.

Unele procese continuau să se judece și în anul 2000, conservând situația nedecisă a Orfelinatului și imposibilitatea punerii lui în funcție. După ce fusese condamnat de Judecătoria Odorhei și Tribunalul Harghita la doi ani închisoare, dar *cu suspendare*, Bárdóczy Csaba era judecat de Curtea de Apel din Târgu Mureș. Se întrevedea ca sentința să fie pronunțată pe 12 aprilie 2000; pentru a-i influența pe judecători, în martie, la Odorhei s-a adoptat o *Declarație* semnată de reprezentanții tuturor bisericilor maghiare, de profesori, medici, deputați și funcționari maghiari; protestau împotriva posibilei condamnări a vandalului, pentru că prin aceasta „drepturile maghiarilor sunt încălcate în mod flagrant”; anunțau largi mișcări de protest ale „maselor”, bineînțeles „spontane”. („Transilvania Jurnal” din 27 martie 2000).

x

O serie de evenimente internaționale din perioada 1996–2000 au impulsionat activitatea UDMR, au dat speranțe extremiștilor maghiari în soluționarea favorabilă a dezideratelor lor maxime. Între acestea, intrarea Ungariei în NATO și neacceptarea României; succesul teroriștilor albanezi din Kosovo și intervenția occidentală în favoarea lor, statuând principiul dreptului la intervenție împotriva unui stat și în favoarea unei minorități; s-a demonstrat capacitatea mass-media occidentale de a fabrica un mit, acela al vinovăției sârbilor, pentru a justifica bombardarea unei țări suverane. Concluzia UDMR-ului a fost expusă deseori de liderii ei: Dacă s-a întâmplat în Iugoslavia, este posibil și în România.

Cazul Kosovo tot mai des era considerat ca un precedent pentru Transilvania. La Congresul al VI-lea al UDMR, de la Miercurea Ciuc, din mai 1999, s-a văzut cu claritate această tendință. Revista londoneză „Intelligence Digest” din 21 mai 1999, constata, de aceea, cu o anumită surprindere că, deși UDMR-ul se afla la putere, unii liderii ei, precum Tökés László, vorbiseră la Congres despre „omogenizarea etnică” ce se desfășoară în România, despre „purificarea etnică și asimilarea forțată, asemănătoare celei îndurate de albanezii din Kosovo”. Și Markó Béla a făcut dese referiri la Kosovo, atenționând comunitatea internațională să rezolve problemele minorităților din toată Europa Centrală și de Est, nu doar din Iugoslavia; concluziona: „După încetarea crizei din Kosovo, se vor produce schimbări în gândirea politică. Ne vom confrunta cu o nouă realitate politică și ar fi păcat să nu profităm de această conjunctură; ar fi o crimă”.

În Parlament, în cadrul dezbaterii cererii președintelui Emil Constantinescu de a se acorda aviației NATO accesul nelimitat în spațiul aerian românesc, în vederea bombardării Iugoslaviei, pe 22 aprilie 1999, președintele UDMR a fost cel mai înverșunat susținător al intervenției

internaționale în interesul unor minorități etnice, argumentând justetea acestui principiu în cazul oricărei țări. („Monitorul Oficial”, partea a 2-a, an X, nr. 67 din 30 aprilie). Marcela Feraru, în „Cotidianul” din 23 aprilie 1999, consemna cu justete: „Liderul UDMR Markó Béla a ținut să lanseze un avertisment clar, care într-o formă sau alta a fost formulat în ultimele zile și de alți parlamentari unguri, în ceea ce privește nerespectarea drepturilor minorităților naționale în România. Nu este pentru prima dată când UDMR recurge la amenințări. Declarația de azi se înscrie, însă, într-un context extrem de grav”. Și sintetiza câteva fapte: UDMR are o propunere privind autonomia Ținutului Secuiesc, deși neaprobată de Congres: Legea referendumului, pe cale de a fi promulgată, permite comunităților locale să se pronunțe asupra statutului autonomiei, Harghita și Covasna putând cere un asemenea statut: Ungaria este membră a NATO, România nu, iar purtătorul de cuvânt al NATO a afirmat că organizația nu poate da garanții de securitate decât propriilor membri; Proiectul de restructurare al armatei, propus de americani, reduce capacitatea de apărare sub aceea a Ungariei; la Uniunea Europeană se află în discuție un document vizând împărțirea Europei în state naționale și regiuni autonome sub supraveghere internațională. În același moment, oficialitățile de la Budapesta cereau autonomia provinciei Voievodina, din Iugoslavia.

Ideea că ceea ce se întâmpla în Iugoslavia poate fi folosit ca un precedent pentru România se generalizase. Dumitru Tinu, în „Adevărul” din 26 februarie 1999, scria: „Din noiembrie 1996 încoace, noua conducere a Țării nu contenește să se laude ca oferind un exemplu pe plan european despre modul în care s-a rezolvat în România problema minorităților în general și a minorității maghiare în special, reprezentanții acesteia din UDMR fiind chiar parte la guvernare. Este aceasta suficient pentru a ignora lecția din Kosovo? Dl. Orbán are grijă să ne spună că nu”. Uneori, însă, chiar în coloanele „Adevărului” oamenii politici români care avertizau asupra pericolului erau etichetați ca naționalist-șovini sau extremiști.

Era o înfierbântare foarte mare între politicienii de frunte ai UDMR, în legătură cu cazul Kosovo. La sfârșitul lui 1998, preotul Kolcsár Sándor, președinte al UDMR Mureș, anunța public găsirea metodei pentru ca minoritatea maghiară să-și atingă țelurile: „Fără o mentalitate de tip Kosovo, nu vom obține nimic”. („Erdely Naplo” din noiembrie 1998). Teoreticianul Biró Béla proclama: „Separatismul, departe de a fi o tendință iredentistă, antistatală și antidemocratică, cum ni-l prezintă discursul naționalist, pare a fi însuși principiul de bază al democrației” („Curentul” din 23 aprilie 1998).

Kosovo a reprezentat doar prilejul pentru grăbirea atingerii țelurilor udemeriste, planuri vizând dezmembrarea României, fabricate în laboratoarele Uniunii, cu recunoașterea sau nu a paternității acesteia, erau mai demult; la sfârșitul legislaturii 1996–2000, planurile s-au înmulțit, ca și pașii făcuți pentru traducerea lor în practică. În toamna lui 1998, SRI va alcătui, pentru

Comisia parlamentară de specialitate, un raport amplu asupra acțiunilor cu caracter revizionist și separatist ale unor reprezentanți ai minorității maghiare, de după 1996. Concluzia raportului: ascensiunea fenomenului revizionist în Transilvania. În învățământ se înregistra constituirea unei rețele autonome, paralelă cu cea oficială, doar în limba maghiară și integrată în sistemul de învățământ din Ungaria. Funcționarea era ilegală, deoarece nu primiseră acreditare. În schimb, în școlile românești din zonele cu preponderență etnică maghiară au fost impuși, în cea mai mare parte, directori unguri. Tot în aceleași zone s-au impus manuale de istorie și geografie din Ungaria. Populația românească este obstrucționată în accesul în aparatul administrației publice locale. Legile românești nu sunt aplicate. Toate acestea sunt conforme cu „Statutul autonomiei pământului secuiesc” de Csapó József, cu „Carta autonomiei Transilvaniei” de Károly Király, cu acțiunile revizioniste ale lui Tökés László, Eva Maria Bárki, Katona Ádám. („Cotidianul” din 6 noiembrie 1998). (Arhiva Camerei Deputaților).

În martie 1999, președintele Organizației Mondiale a Ardelenilor – cu sediul în Elveția și filiale în 40 de țări, având 300.000 de membri – Vladimir Chiș, afirma, la Cluj-Napoca, că pentru România ar fi ideal adoptarea modelului elvețian al cantoanelor („Transilvania Jurnal” din 17 martie 1999). Și Király Károly cerea transformarea Transilvaniei într-un canton stil elvețian. („Cotidianul” din 27 martie 1999). Iar cunoscutul proiect de autonomie a Țării Secuilor, alcătuit de Csapó József, data din 1995, cu încercări repetate de a fi aprobat la nivelul conducerii UDMR. În iunie 1999 este lansat un alt proiect de autonomie a Transilvaniei și Banatului, prin așa-zisa Declarație de la Cluj. La acest demers se ajunsese într-un mod interesant: pe 16 iunie 1989, la Budapesta fusese reînhumat Imre Nagy; cu această ocazie politicieni maghiari din Ungaria, maghiari din România și reprezentanți ai românilor din emigrație semnaseră o declarație comună privind viitorul relațiilor româno-ungare, cu unele formulări contestabile. La zece ani, în 1999, la Cluj-Napoca s-a lansat o nouă declarație – cerând explicit autonomia Transilvaniei și Banatului. Printre semnatori: Miklós Bakk, președinte al organizației UDMR Lugoj. („Adevărul” din 6 iunie). Csapó József a negat amestecul UDMR în elaborarea Declarației. (Se știa, însă, cu câtă seninătate și fermitate mințea senatorul Csapó: în septembrie 1991, a ieșit la TVR și a declarat că UDMR se delimitează de proiectul Țării Secuilor, pentru ca ulterior să alcătuiască el însuși statutul pentru „Țara Secuilor”). „Cotidianul” din 1 noiembrie 1999 indica drept autor al Declarației pe Gustav Molnár, cel care lansase și sentința: „România nu-și va putea rezolva problemele decât dacă se federalizează”. UDMR-ul îi acorda sprijin deschis și lui Sabin Gherman, pentru a-și legaliza „Fundatia pro Transilvania”, care milita pentru federalism. Gherman era autorul pamfletului *M-am săturat de România*, din toamna lui 1998; în aprilie 1999 și-a constituit fundația, cu un statut evident anticonstituțional (mai ales articolul 7).

Încercarea de legalizare a stârnit proteste. Însă, ministrul Minorităților, Eckstein Kovács Péter, i-a dat rapid o recomandare foarte favorabilă. („Adevărul” din 10 iunie 1999). Ministerul Justiției a cerut Curții de Apel Cluj-Napoca să examineze Statutul Fundației și aceasta a declarat-o ilegală. (Idem, 14 noiembrie 2000). Sabin Gherman s-a dedicat pe deplin cauzei maghiare: în toamna lui 1999 vorbea la Budapesta, în cadrul unor conferințe despre necesitatea independenței Transilvaniei și Banatului. („Cotidianul” din 15 noiembrie 1999). Tot în 1999, revine la rampă și Katona Ádám, reluând proiectul de autonomie a maghiarilor. („Transilvania Jurnal” din 19 septembrie 1999). Și anul era încununat de naționaliștii șovini unguri cu soluțiile rasiste proclamate de Kolomban Gábor, președinte al Consiliului Județean Harghita. Preconizatul „Ținut al Secuilor” urma să aibă un sistem instituțional și de învățământ superior propriu; toți locuitorii „Ținutului” vor fi declarați secui, pentru că acela „care are limba maternă română nu înseamnă că nu poate fi secui. [...] Identitatea secuiască nu este de tip național sau etnic, ci de tip regional”. Așadar, va fi decretată purificarea deplină a zonei: prin ordin, toți locuitorii vor fi secui. Și continua: „Dacă în Ținutul Secuiesc se vor stabili români, individual sau cu familia, condiția stabilirii lor aici va fi ca respectivii să vorbească ungurește”. („Adevărul” din 31 decembrie 1999). Kolomban avea viziuni geopolitice cu totul originale: la cea de-a șaptea Conferință Europeană asupra Regiunilor Frontaliere, Timișoara, 28-30 octombrie 1999, declarase: „Ungaria nu e vecină cu România, ci cu maghiarii din țara noastră”. („Cotidianul” din 4 noiembrie 1999).

În legătură cu aceste proiecte, vizând distrugerea Statului național unitar român, oamenii politici români au avut o mare varietate de poziții, de la fermitate la ambiguitate, lipsa unei atitudini comune față de naționalismul șovin maghiar, favorizând acțiunea acestora.

x

În mai multe rânduri, SRI-ul a avertizat asupra acaparării treptate, în plan economic, a Transilvaniei de către Ungaria – cu consecințe în plan politic și al siguranței naționale. „Cotidianul” din 13 mai 1999 publica un document al SRI care demonstra faptul că în Transilvania se desfășura „o abilă ofensivă economică, în scopul susținerii enclavizării județelor cu populație predominant de origine maghiară”. În planul urmărit se avea în vedere retrocedarea imobilelor, terenurilor și altor bunuri care aparținuseră nobilimii maghiare și bisericilor maghiare; înființarea cât mai multor societăți comerciale mixte româno-maghiare (în care partea „română” era formată din cinci etnici maghiari), extinderea sectorului bancar cu intervenția unor bănci din Ungaria etc. Printre susținătorii materiali ai acestei campanii era indicat și George Sörös, miliardarul american de origine maghiară. Și „Jurnalul

Național” din 3 mai 1999 includea un articol larg pe această temă: Statul român este în continuare „Frumoasa Adormită” în relațiile cu Ungaria. Terenuri strategice din Transilvania sunt achiziționate mascat de firme ungurești. În relațiile comerciale bilaterale, permanent România ieșea în pierdere. Ofensiva economică maghiară i-a alertat pe mulți. Liviu Maior, senator PSDR și profesor universitar la Cluj-Napoca, fost ministru al Învățământului, alcătuia un raport privind modificarea structurii etnice a proprietății în Transilvania, în defavoarea românilor, mare parte a proprietății urbane și rurale tindea să devină ungurească, ceea ce putea periclita siguranța națională. („Adevărul” din 22 septembrie 1999); Destinat inițial doar conducerii PDSR, documentul a fost dat tuturor parlamentarilor și apoi publicat.

Toți reprezentanții UDMR în Guvern au acționat permanent pentru a facilita acapararea cât mai multor capacități economice (în agricultură, turism, industrie, resurse minerale) de către etnici maghiari sau de capital maghiar venit din Ungaria. Un ziar dezvăluia faptul că în iulie 1997, chiar purtătorul de cuvânt al ministrului Ákos Birtalan, un anume Györfy, însoțea asiduu oamenii de afaceri din Ungaria, pentru a evalua posibilitățile de a investi în turismul transilvănean („Adevărul” din 29 ianuarie 1998). Pentru că Ungaria era un mare exportator de produse agricole în România, reprezentanții UDMR au cerut mereu micșorarea taxelor vamale pentru aceste produse. Uneori, presiunile se făceau la lumina zilei, fără nici o jenă. În iulie 1998, Takács Csaba, președintele executiv al UDMR, cerea secretariatului de Stat din Ministerul Comerțului, Pete István, să nu semneze HG de creștere a taxelor vamale la importul de grâu; să consulte, mai întâi, Guvernul Ungariei. (În aceeași lună, alte secretar de Stat maghiar, Koto József, de la Ministerul Educației Naționale, declara și el că trebuie consultat Guvernul Ungariei – de data aceasta în problema Universității maghiare proiectată la Cluj-Napoca). Cristian Tudor Popescu se întreba pe drept: „Pentru care guvern e partid de guvernare UDMR?” (Idem, 25 iulie 1998).

Nu peste tot, capitalul maghiar autohton sau venit din afara Țării a reușit. De exemplu, la Cluj-Napoca primarul Gheorghe Funar a blocat activitatea ilegală a firmei Polus; și în alte părți, firme românești au reușit să le concureze cu succes pe cele maghiare, în obținerea unor active. Existența unor asemenea exemple a fost imediat etichetată drept dovadă a opresiunii naționale la care sunt supuși maghiarii din România. În ianuarie 1998, Agenția France Presse făcea să apară o știre, sub titlul *Maghiarii din Transilvania în război deschis cu „miliardarii roșii” români*. „Miliardarii roșii” erau membri ai nomenclaturii comuniste care și-au deschis afaceri în Transilvania. Reda și o declarație pe această temă a lui Takács Csaba: „Dacă vrem ca Patria noastră să se integreze în Uniunea Europeană, trebuie ca Guvernul să-i vâneze pe toți acești miliardari. [...] În Transilvania mai ales UDMR a reușit să favorizeze

venirea investitorilor unguri, care fac concurență miliardarilor roșii. [...] Pentru a concura investitorii unguri, băștinașii de la București au o singură armă: naționalismul”. Adrian Năstase considera că știrea confirma o realitate: reprezentanții UDMR, așezările și asociațiile sunt folosite ca și capete de pod pentru capitalul venit din Ungaria. Varujan Vosganian, președinte al Partidului Alternativa României (viitor Uniunea Forțelor de Dreapta) credea și el că știrea evidenția o situație reală din Transilvania, dezbătută deja și în Grupul parlamentar PNȚCD-PAR din Senat – pătrunderea masivă de capital maghiar nu numai din Ungaria, ci și din diaspora maghiară; lupta pentru Ardeal se dădea în primul rând pe plan economic. La rândul său, președintele partidului România Mare, Corneliu Vadim Tudor, declara că cele mai mari afaceri în Transilvania le face „o mafie rapace, patronată de Budapesta”. (O prezentare largă o face Gheorghe Chiper, în „Adevărul Harghitei”, din 27 ianuarie 1998).

Cea mai mare atenție era acordată de către UDMR constituirii proprietății maghiare asupra unor suprafețe de teren cât mai întinse și aflate în zone strategice. De aceea, la „Legea Lupu” au susținut consecvent retrocedarea integrală. Imediat după promulgarea Legii 1/2000, au publicat-o într-o broșură, și cu traducere în limba maghiară, oferind îndrumări practice pentru cei interesați; autori: B. Garda Dezsó, Ákos Birtalan, Raduly Robert Kálman, Tamas Sándor. Parlamentarii udemerști anunțau că se vor duce prin comune, pentru a explica felul cum trebuie aplicată legea. Iar Markó Béla anunța că la Budapesta s-a deschis un birou de informații al UDMR, unde se dădeau explicații privind aplicarea „Legii Lupu”; anunțul apărea în „Nepszabadsag”, din 27 ianuarie 2000, fiind chemați toți aceia care trăiau în Ungaria și puteau fi beneficiarii Legii să se adreseze UDMR-ului. Crearea biroului budapestan se făcuse cu banii Oficiului pentru maghiarii de peste hotare, de pe lângă Guvernul Ungariei, care aprecia că mai multe mii de maghiari pot revendica pământ în Transilvania. „Cotidianul” titra alarmant și realist: *Ungurii vor fi noii proprietari ai Transilvaniei*: „Din ignoranță – scria – deputatul Vasile Lupu nu s-a gândit la consecințele acestei legi”. În realitate, Vasile Lupu știuse consecințele legii sale; de nenumărate ori deputații transilvăneni din PRM, PUNR, PDSR și chiar unii țărăniști îi atrăseseră atenția, dar nu a ținut seama de nimic; pentru el prioritar era interesul clientelei politice a PNȚCD și interesul aliaților udemerști.

În primăvara lui 2000, în special în Transilvania, vor apare, în jurul aplicării „Legii Lupu”, mari tensiuni, în unele părți îmbrăcând caracter interetnic. În Harghita și Covasna, problema esențială era aceea a composesoratelor secuiești, care dețineau în trecut majoritatea pădurilor și acum maghiarii le revendicau. Se putea ajunge chiar la confruntări violente. În vreme ce un român primea, conform Legii, maximum 10 hectare, un maghiar care moșteneva vreun membru al fostelor composesorate putea primi câteva

sute de hectare. În zona Întorsura Buzăului, Covasna, locuiau peste 90% români, dar toate pădurile aparținuseră unui posesor maghiar; la aflarea veștii că ungurii le revendică, românii au anunțat că îi vor primi cu topoarele. În același județ, situații similare erau și la Sita Buzăului, Barcani, Dobârlău, Valea Mare. În multe localități, conform noii legi, majoritatea pământurilor puteau fi revendicate de foștii grofi și urmașii lor, cei mai mulți dintre ei fiind trăitori în Ungaria; astfel, românii localnici trebuiau să ajungă argați, lucrând pământurile pe care trăiau. Deși a primit plângeri ale românilor din Transilvania, Lupu nu a acceptat nici o îmbunătățire a textului, pentru a limita suprafețele restituite din posesorii. Atât de înverșunat era, încât a cerut demiterea ministrului Mediului, Pădurilor și Apelor, Romică Tomescu, tot țărănist și el, care propusese modificările. („Adevărul” din 25 mai 2000). Și UDMR-ul s-a menținut rigid pe poziții, cu toate protestele românești. Márton Árpád, deputat de Covasna, declara: „Nimeni nu are dreptul să împiedice retrocedarea”. („BZC” și „Cuvântul Nou” din 30 mai 2000).

Aceeași ofensivă era dusă și în planul acaparării proprietății urbane. Erau vizate majoritatea centrelor istorice ale orașelor transilvănene. La Zalău, de exemplu, UDMR-ul local revendica în întregime centrul istoric al orașului. („Transilvania Jurnal” din 31 ianuarie 2000). Se adăugau cererile pentru retrocedarea averilor bisericăști.

x

Pentru uzul opiniei publice românești, liderii maghiari vor continua și în perioada 1996–2000 tactica afișării, uneori chiar cu stridențe, a unor divergențe între „radicalii” și „moderații” din UDMR. Ca urmare, românii trebuiau să accepte cererile „moderaților” din jurul lui Markó Béla, pentru că altfel în fruntea Uniunii puteau veni „radicalii” lui Tökés László, care vor cere mult mai mult. Liderii partidelor românești din Coaliția guvernamentală s-au prefăcut a crede că există o luptă reală în interiorul UDMR; astfel, aveau și ei o acoperire în ochii electoratului, când acceptau solicitările „moderaților”.

Teatrul acesta al luptelor interne era făcut cât mai vizibil în timpul reuniunilor diverselor organisme maghiare sau al congreselor udemeriste. În 1999, a fost spectacolul cel mai larg mediatizat. La începutul anului, „extremiștii” au preluat puterea în filialele Mureș și Cluj ale UDMR. Presa a aflat că au fost aprige confruntări între cele două curente, și că ceea ce se întâmplase la Mureș și la Cluj se putea întâmpla în toate organizațiile. Însă, Markó Béla declara: „Gruparea domnului Tökés este minoritară”. Recunoștea, astfel, că toată alerta creată cu venirea „radicalilor” la conducerea Uniunii nu avea o bază reală. Dar adăuga, sub formă de avertisment: „Trebuie să vă spun că loviturile adevărate nu vin din partea unor radicali din UDMR. Loviturile cele mai grave vin din partea acelor români care [...] nu răspund politic la revendicările foarte raționale ale UDMR” („Jurnalul Național” din 19 aprilie 1999).

Apogeul „confruntării” dintre curente, în perioada 1996–2000, va fi atins la Congresul al VI-lea. Apoi, o pauză binemeritată pentru actori; iar în toamnă, „lupta” reîncepea. Ca suport al noii reprize, Tökés László transmitea presei o declarație șoc: Sub conducerea lui Markó Béla „UDMR s-a transformat în partid comunist. [...] Sunt nemulțumit de faptul că dl. Markó Béla și clica lui au renunțat la scopurile inițiale ale UDMR”. („Transilvania Jurnal” din 1 noiembrie 1999). Toate ziarele de limbă maghiară din România au reacționat; la fel și principalele ziare din Ungaria – „Nepszabadsag” și „Magyar Nemzet”, din 2 noiembrie. Pentru a întreține atmosfera, Markó Béla va răspunde rapid: „Păreră mea este că d-lui episcop Tökés place să trântescă câte o vorbă groasă, așa cum adoră să se afle în centrul atenției opiniei publice. [...] Declarația este deosebit de dăunătoare deoarece, implicit sau explicit, se aruncă acuzele de comunism și oportunism asupra marii majorități a membrilor UDMR”. (În „Bihary Napló”). În realitate. Dar, un atent privitor al disputei putea constata că totul era de suprafață: dacă UDMR-ul era partid comunist, atunci Tökés László, ca vajnic luptător împotriva comunismului, ar fi trebuit să-l părăsească imediat, din proprie inițiativă – dar nu o făcea; mai mult, se complăcea în funcția de președinte de onoare al acestui partid comunist. Pe de altă parte, dacă Markó Béla ajunsese la concluzia că activitatea episcopului era „deosebit de dăunătoare UDMR-ului”, ca președinte al acestuia ar fi trebuit, în mod normal, să-l dea afară – dar nu o făcea. Markó avea nevoie de existența „radicalilor”, pentru ca să se creadă că ceilalți, cei din jurul său, ar fi „moderați”. Că toată „lupta” era doar de suprafață o dovedește și deplina solidaritate a celor două „curente” atunci când era amenințat cu Justiția vreunul din liderii maghiari. La 12 septembrie 1998, „radicali” conduși de Tökés au ținut Forumul de la Cernatul de Jos, Covasna, în care s-au auzit cele mai îndrăznețe atacuri la adresa Statului național unitar român; în practică – după cum constata ziaristul Gabriel Florescu, în „Cuvântul Nou” (Sfântu Gheorghe) din 14 septembrie 1998 – Forumul a fost antiromânesc, nu pentru „reînnoirea UDMR”, cum se anunțase. Gheorghe Funar i-a dat în judecată pe participanți, pentru atentat la Constituția și suveranitatea României, ancheta începând la Brașov. 20 de demnitari ai UDMR – între care Tökés László, Csapó József, Konya Hamar Sándor, Szilagy Zsolt – au fost chemați de Parchet să depună mărturie. Imediat, Markó Béla, „moderatul” a contestat acțiunea Parchetului. („Cotidianul” din 24 februarie 1999). Mai mult, a trimis ministrului Justiției, Valeriu Stoica, o scrisoare, numind acțiunea de la Brașov „o gafă a Justiției”, cerând stoparea acesteia. („Adevărul” din 25 februarie 1999). Cei chemați la Parchet au refuzat să se ducă, sfidând autoritățile Statului. Prilejul a fost folosit și pentru a clama „prigoana” la care sunt supuși liderii maghiari: episcopul se credea ținta unei „campanii dușmănoase care vizează demolarea mea și distrugerea onoarei și credibilității mele”; credea că e supus „unui act de intimidare”;

considera că trebuie să înfrunte „forțe diabolice pustiitoare” („Transilvania Jurnal” din 3 martie 1999). Și, pentru ca pe viitor să nu se mai poată întâmpla așa ceva cerea scoaterea din Codul Penal a infracțiunii „acțiunii împotriva ordinii constituționale”. Textul ce se voia eliminat – „Inițierea, organizarea și săvârșirea sau sprijinirea de acțiuni care pot pune în pericol sub orice formă ordinea constituțională, caracterul național suveran independent unitar și indivizibil al Statului român se pedepsește cu închisoare de la 5 la 15 ani și interzicerea unor drepturi” – în practică nu fusese aplicat niciodată împotriva liderilor UDMR, deși aceștia de nenumărate ori intraseră sub incidența lui. Toți cei convocați la Parchetul Brașov vor semna un protest la Cluj-Napoca. Markó Béla declara: „Sunt de acord cu acest protest”. Iar în semn de solidaritate cu „radicalii”, spunea: „Eu voi fi primul care mă voi prezenta”, în cazul în care Parchetul va emite mandate de arestare. („Cotidianul” din 11 martie 1999). La 24 octombrie 1998 va avea loc un alt Forum, la Valea lui Mihai, Bihor, cu aceiași organizatori, cu aceleași idei și aceleași îndemnuri. Atacul la adresa României era atât de brutal, încât, în Camera Deputaților chiar și un reprezentant al PNȚCD, Vasile Vetișanu, l-a condamnat; și sublinia solidarizarea celor două „curente” din UDMR împotriva României: „Am cerut în două rânduri de la această tribună ca UDMR-ul să intervină prompt pentru a se desolidariza public de acțiunile pastorului, acțiuni care distonează cu realitățile actuale. Nu s-a făcut nimic! Ce să înțelegem prin asta? Că este vorba de o acceptare tacită a acestei activități?” Se cerea din nou UDMR-ului să intervină hotărât, să-și exprime poziția de respingere publică a acțiunilor extremiste ale pastorului Tökés László, pentru ca acestea să fie stopate din timp”. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an IX, nr. 201 din noiembrie 1998).

Devenise un obicei ca liderii UDMR să organizeze periodic întâlniri, pentru a avea unde să-și expună public părerile despre Statul român și despre „soarta vitregă” a maghiarimii în cadrul acestuia. Se numeau reuniuni, forumuri, seminarii, cenacluri, universități. Cea mai importantă era reuniunea botezată Universitatea de vară, de la Tușnad (Balványos), nu atât prin ceea ce se spunea – pentru că ideile erau aceleași peste tot – ci prin participare: lideri maghiari din România; reprezentanți ai diverselor organizații internaționale ale maghiarilor; reprezentanți ai Guvernului de la Budapesta. Se instituise obiceiul și al invitării acelor politicieni români care demonstraseră că pun interesele minorității maghiare mai presus decât pe cele ale României (între ei: Nicolae Manolescu, Zoe Petre, Mircea Ciumara, Adrian Severin, Radu Vasile ș.a.). Universitatea, desfășurându-și lucrările totdeauna în luna iulie, pe un soare torid, se putea explica de ce vorbitorii băteau câmpii mai ceva decât în restul anului.

1999 a cunoscut ritualul întâlnirilor din fiecare an. La mijlocul lui ianuarie, conducerea UDMR i-a convocat pe toți reprezentanții săi din administrația publică locală, pe prefecți și subprefecți, pe parlamentari și

reprezentanți în Guvern, la Ilieni, Covasna. S-a hotărât monitorizarea activității Guvernului în problema minorităților naționale. („BZC” din 20 ianuarie 1999). Pe 13 februarie va avea loc o nouă reuniune a „Forumului pentru reînnoirea UDMR”, la Miercurea Nirajului. Printre cei prezenți: Tökés László, Patrubby Miklos (vicepreședinte al Uniunii Mondiale a Ungurilor), Toró Tibor (liderul platformei „Reforma” din UDMR), Kolcsár Sándor etc. Episcopul vorbea despre „asedierea pământului secuiesc” cu orfeline, călugărițe, jandarmi; și încheia: „Dorim ca România să intre în Europa, dar nu cu prețul tăcerii și cu cel al călcării în picioare a drepturilor noastre”. Unul dintre participanți, protestând pentru că pe clădirea Prefecturii Târgu Mureș se afla o inscripție privind eliberarea orașului de sub stăpânirea horthystă, se întreba: „Oare când s-au bucurat maghiarii? Când a venit Horthy sau când a plecat?” Toți participanții au aplaudat! Iar fratele episcopului, Tökés András, indica necesitatea ruperii României: „Dacă maghiarimea din România va fi nevoită să renunțe la ființa ei națională, ea va pleca din țară cu pământul ei pe care trăiește”. („Adevărul” din 15 februarie 1999). Deputatul Borbély Zsolt afirma că autonomia trebuie obținută „chiar cu prețul conflictelor”. (Dorin Suci, Idem, 17 februarie, prezenta întreaga întâlnire sub un titlu explicit: *Extremism și autovictimizare la „forul de reînnoire a UDMR de la Miercurea Nirajului”). În fața condamnării vii de către opinia publică românească a destrăbălării verbale de la Forum, Markó Béla a sărit imediat să atenueze efectul, minimalizând participanții: „Persoane absolut ne semnificative au spus verzi și uscate”. Printre „persoanele absolut ne semnificative” se afla însuși președintele de onoare al UDMR! Deplina solidarizare între liderii UDMR s-a manifestat și în plan extern; mai mult, aici nici nu se mai oboseau, ca în Țară, să creeze impresia că ar fi două tabere. Toți vorbeau cu o singură voce, căreia i se adăuga permanent susținerea Guvernului Ungariei și a diasporei maghiare din Occident. Principalul purtător de cuvânt pe lângă forurile europene era Frunda György – a cărui permanentă zbatere viza numai țelurile UDMR, deși figura ca reprezentant al României. Luările lui de cuvânt erau tot atâtea acte de denigrare a României, de mistificare a situației minorităților naționale din Țară, de solicitare a intervenției diverselor organisme internaționale. În aprilie 1997, ajunsese să spună în Consiliul Europei că „cei șapte ani care au trecut [de la evenimentele din 1989] au fost șapte ani de regim nedemocratic, rasist, antisemit”. Împotriva acestor minciuni protesta în Senat Vasile Văcaru, la 29 aprilie. Cu infatuarea-i cunoscută, Frunda răspundea: „Am catalogat Guvernul dinaintea de noiembrie 1996 a fi un guvern neocomunist, cu accente intolerante, xenofobe și antisemite. Este adevărat am spus acest lucru și îl susțin și acum”. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 71 din 9 mai 1997). O serie din inițiativele lui Frunda erau îndreptate împotriva siguranței Statului român, încercându-se instituirea unor norme internaționale care să-i fie impuse. În ianuarie 1999, înainta spre dezbatere Consiliului Europei un*

proiect de rezoluție privind alcătuirea unei Convenții-cadru asupra serviciilor de securitate internă; introducerea conceptului de „drepturi colective”; ideea accesului la informațiile deținute de aceste servicii; interzicerea urmării activităților revizioniste, a crimei organizate etc. („Cotidianul” din 6 ianuarie 1999). Tot atunci cerea Consiliului Europei înființarea unei Comisii pentru monitorizarea minorităților naționale. Reprezentanții Opoziției din România la Consiliul Europei au protestat; în schimb, Vasile Lupu, PNȚCD, a găsit prilejul pentru a se război cu aceștia, afirmând că blocarea inițiativei lui Frunda, „este o chestiune mai mult de natură propagandistică”. Adrian Năstase i-a răspuns acuzându-l de „necunoașterea profundă atât a conținutului, cât și a sensului propunerii udemeriste”; pe Vasile Lupu nu îl îngrijorează „statutul de cobai pe care România tinde din ce în ce mai mult să-l dobândească în câmpul experimentării de noi concepte”, ci dorința de a păstra puterea, iar „interesele pe termen lung ale României pălesc și poate dispar – în fața dorinței de a păstra, cu orice preț, alianța cu UDMR” („Transilvania Jurnal” din 26 aprilie 1999).

La împlinirea unui deceniu de activitate, UDMR-ul a organizat un Congres special, al VI-lea, la Miercurea Ciuc, 15-16 mai 1999. Acum se vor modifica Programul și Statutul, documente ce reflectau experiența acumulată în lupta împotriva Statului român. Conțineau teze și formule ce indicau nerecunoașterea României ca Stat național unitar, se precizau țeluri care puteau fi atinse numai prin dezagregarea acestui stat.

În *Program* se vorbește despre: o „identitate națională transilvăneană”, „națiunile din Transilvania” (art. 2); se cerea pentru „comunitatea națională autonomă” a maghiarilor din România, „un sistem instituțional propriu” (art. 3); „exercitarea neîngrădită a drepturilor individuale și colective de către comunitatea națională maghiară”; „Garantarea prin Constituție a drepturilor colective ale tuturor minorităților naționale”; „subordonarea polițiștilor, jandarmilor, pompierilor administrațiilor publice locale”; „extinderea controlului civil asupra organelor de securitate națională și eliminarea orientării naționaliste a acestora”; „UDMR dorește să obțină formularea juridică și validarea pe cale legislativă a diverselor forme de autonomie – inclusiv autonomia teritorială”; „Prin autoadministrarea personală se creează sistemul instituțional propriu al maghiarilor din România în domeniul învățământului, culturii, informării, al păstrării tradițiilor și protecției minorităților. Această autonomie se exercită de către organele publice alese de persoane aparținând comunității maghiare din România; autoadministrarea comunității naționale maghiare ia ființă pe calea listelor electorale întocmite după înregistrarea bazată pe afirmarea liberă a identității și prin alegeri generale, secrete și directe bazate pe aceste liste. Autonomia administrațiilor locale cu statut special se conferă acelor unități administrative

în care trăiesc în proporție însemnată persoane aparținând minorităților naționale, iar populația accepta, prin referendum, acest statut. Autonomia teritorială ia ființă prin asocierea administrațiilor publice locale, ca o comunitate de interese”; „Toți cetățenii să-și poată folosi simbolurile naționale fără ca pentru aceasta să fie expuși discriminării sociale, morale sau juridice de orice fel”; „Crearea rețelei proprii de instituții culturale pentru maghiarii din România; crearea unei rețele de învățământ în limba maternă care să cuprindă toate formele și nivelurile de instrucție și de pregătire a specialiștilor”. Și o afirmație finală: „Milităm pentru reparația încălcărilor de drepturi care privesc întreaga noastră comunitate, și anume, pentru reabilitarea juridică și morală a celor condamnați pe nedrept sau siliți să emigreze în urma evenimentelor din decembrie 1989 și a pogromului antimaghiar din martie 1990” (art. 4).

Cel mai important succes al „radicalilor” la Congresul al VI-lea a fost introducerea în *Programul* UDMR a conceptului de parteneriat strategic al maghiarilor cu românii din Transilvania, idee aparținând lui Szilagy Zsolt – prin care se susține că românii transilvăneni au interese diferite de ale celor din restul Țării, interese comune cu ale maghiarilor: astfel, o viitoare autonomie a regiunii sau chiar o desprindere a ei ar trebui sprijinită și de români. (Purtătorul acestei idei era și Sabin Gherman).

Dintre cele două modificări adoptate la Statutul UDMR, cea mai importantă era includerea cererii de măsuri concrete pentru modificarea acelor prevederi constituționale care defineau România ca Stat național unitar. (În contextul acțiunilor declanșate de viitorul partid de guvernământ, PSD, pentru modificarea Constituției, UDMR-ul va veni în primul rând cu această cerere, făcută în mod oficial).

În practică, la zece ani de la înființarea UDMR, toate dezideratele majore ale „radicalilor” au fost cuprinse în Programul și în Statutul adoptate la Congresul al VI-lea. Doar țelul final, ruperea Transilvaniei de România și înglobarea ei în cadrul Ungariei, nu a fost atins; dar nu pentru că s-ar fi renunțat la el. Astfel, Congresul a dovedit încă o dată că între liderii UDMR erau doar diferențe de persoane, ambiții de conducere, nu deosebiri de țeluri. Markó Béla urmărea aceleași țeluri ca Tökés László; inamicul, pentru amândoi, era același – Statul român, care trebuia distrus prin orice mijloace.

x

Deși menționate în parte și până acum, se impune o prezentare mai largă a reacțiilor românești la acțiunile UDMR din perioada 1996–2000.

Trecuse doar o jumătate de an de la aducerea UDMR-ului la Guvern și oricine putea observa avântul pe care și-l luase, inventarea a noi și noi cereri, emise mereu cu un ton ultimativ și acceptate cu vinovată complicitate de CDR și USD.

Dezbateră din 6 iunie 1997 a Moțiunii de cenzură inițiată de 140 de deputați și senatori ai Opoziției, privind neîndeplinirea de către Guvern a „Programului socio-economic pe termen scurt”, cu care CDR atrăsese alegătorii în timpul campaniei electorale – a prilejuit aducerea în discuție a ofensivei udemeriste împotriva a tot ce este românesc. În timpul discursului său, premierul Victor Ciorbea i se strigase din sală: „Cum e cu Odorheul!?” Se prefăcuse că nu aude. A fost însă constrâns să asculte gravele acuzații ale lui Corneliu Vadim Tudor, care-și concentra atenția asupra consecințelor aducerii la Guvern a UDMR-ului: „Domnul Emil Constantinescu își face un titlu de glorie din ideea de a antrena UDMR-ul la guvernarea României, pretinzând că, astfel, s-ar fi stins, imediat, tensiunile interetnice și pretențiile autonomiste. Adevărul e altul, că abia acum se declanșează iureșul final al ceardașului pe care ungurii revanșarzi îl joacă pe mormântul României. Așa ceva cunosc, zi și noapte, pe pielea lor, milioane de români din Transilvania. [...] Atrag atenția, la modul cel mai serios, că toate concesiile pe care echipa Emil Constantinescu – Victor Ciorbea le face organizației de natură hortystă, UDMR, după un plan elaborat în străinătate, reprezintă atentate grave la siguranța și integritatea Statului român. [...] Este bine pentru dl. Emil Constantinescu să demită Guvernul și, în orice caz, să-i lase din brațe pe membrii UDMR, care poate or da bine în exterior, dar dau catastrofal în interior”. Și încheia: „Pentru membrii și simpatizanții PRM din întreaga țară anunț că dau semnalul pentru lupta de eliberare națională, pe cale pașnică, a Poporului Român!” Succesul discursului lui Corneliu Vadim Tudor l-a enervat la culme pe Frunda György, care, urcându-se precipitat la tribună, declara: „Politica Guvernului – în domeniul minorităților naționale – nu numai că nu periclitează unitatea Statului român, dar stabilizează climatul de normalitate și accelerează integrarea Țării în structurile euroatlantice și europene. [...] A trecut vremea naționalismului primitiv intolerant, definit de Ady Endre drept «patriotismul proștilor»”. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 102 din 18 iunie 1997). În timp ce Frunda György incrimina la tribuna Parlamentului „naționalismul primitiv intolerant” românesc, la Odorhei, câteva călugărițe române erau aruncate afară cu forța, din casa lor, de către maghiarii „civilizați și europeni”, conduși de Bárdoczy Csaba! În ședința Camerei din 17 iunie 1997, lui Frunda îi va răspunde cu fermitate, deputatul PRM de Argeș, profesorul universitar Nicolae Leonăchescu. (Idem, nr. 110 din 26 iunie 1997).

Din ce în ce mai multe reacții împotriva acțiunilor UDMR se vor desfășura în Transilvania. La începutul lui iunie 1997, într-un *Memorandum* adresat președintelui Emil Constantinescu, semnat de 130 de intelectuali clujeni (universitari, medici, artiști), se cerea stoparea acțiunii udemeriste. „În ultimul timp – scriau cei 130 – tot mai evident, tot mai grav și tot mai precipitat s-au ivit o serie întregă de atitudini, propuneri, fenomene și situații

ce dovedesc faptul că unii reprezentanți ai minorității maghiare, în mod organizat, având ca exponent și conducător un partid etnic, privesc fără respectul cuvenit Statul român, ajungând să îl ignore, să-i încalce cu bună știință anumite prevederi fundamentale ale Constituției lui, să-i disprețuiască cetățenii lui majoritari, respectiv pe români. Această stare de lucruri în loc de a fi imediat remediată, conform legilor în vigoare este tolerată de unele organe abilitate ale Statului român și de unii reprezentanți ai acestuia”. Indicau, între faptele care au generat indignarea semnatarilor: pretenția de scindare a Universității „Babeș-Bolyai”, de introducere a limbii maghiare în administrație, condiționarea ocupării unor posturi în primăria de cunoașterea limbii maghiare, acțiunea vizând autodeterminarea „Ținutului Secuiesc”, declarațiile lui Tökés László, jignirea memoriei lui Mihai Viteazul, la TVR Cluj. Cereau lui Emil Constantinescu să oprească repetarea unor asemenea lucruri. („Adevărul” din 6 iunie 1997). Pe 18 iunie 1997, conducătorii Asociației românilor alungați din județele Harghita, Covasna și Mureș după decembrie 1989 (asociație cu sediul la Cluj-Napoca, înființată în 1994, cu sprijinul material și moral al primarului Gheorghe Funar), în frunte cu profesorul Valer Voda, au cerut o audiență la Comisia pentru drepturile omului din Senat; solicitau Comisiei să facă demersurile necesare pentru fixarea unor despăgubiri pentru cei alungați și pedepsirea autorilor. Senatorul UDMR Kovács Eckstein Péter a amenințat că în caz de acceptare a doleanțelor va solicita și el instituirea unei comisii pentru anchetarea faptelor antimaghiare ale primarului din Cluj-Napoca, Gheorghe Funar. I-a sărit în ajutor senatorul țărănist Matei Boilă, care se opunea „dezgropării morților”, întâmplările fiind vechi de 7-8 ani. („Adevărul” din 19 iunie 1997). Nu mai folosea aceeași formulă cu trecerea anilor, când cerea imperativ retrocedarea bunurilor Bisericii Greco-catolice luate de Stat în urmă cu... 50 de ani, și nici atunci când cerea la fel de imperios indemnizații pentru foștii deținuți politici din urmă cu 40-50 de ani.

Din toate, cea mai importantă a fost acțiunea organizațiilor culturale ale românilor din Covasna și Harghita. Acestea trimiteau, pe 10 iunie 1997, o scrisoare președintelui României, solicitând o audiență pentru a prezenta doleanțele celor pe care-i reprezentau; în numele tuturor semnau scrisoarea Ioan Lăcătușu, președintele Despărțământului ASTRA Covasna - Harghita și Ioan Solomon, președintele Ligii Culturale Creștine „Andrei Șaguna”. Vor fi primiți la Cotroceni abia pe 17 septembrie 1997. Chiar dacă s-a așteptat atât, Delegația a venit plină de încredere. Din ea făceau parte, pe lângă cei doi semnatori ai cererii un reprezentant al Bisericii Ortodoxe, protopopul Constantin Gane, Stela Buda, președinta Fundației „Mihai Viteazul”, un ziarist – Gheorghe Chiper, un primar – Gheorghe Baci și trei oameni politici – prefectul de Covasna Gheorghe Tatu, secretarul de Stat Eugen Clinciu, deputatul de Covasna Petre Țurlea. Pentru această delegație cu adevărat

reprezentativă, Emil Constantinescu nu și-a găsit timp și l-a trimis să-i asculte păsurile pe Traian Radu Negrei, un consilier de mână a șaptea, infatuaț și disprețuitor; părea că tot ce i se spune trece pe lângă el fără să-l atingă și, ca să demonstreze câtă „atenție” acorda Delegației, la fiecare cinci minute ieșea afară din sală, pentru „telefoane importante”. La sfârșit a spus din înălțimea postului său: „Transmiteți românilor din Covasna și Harghita să nu mai fie plângăcioși!” Era o adevărată jignire. Delegația a lăsat, totuși, pentru a se transmite președintelui, un *Memoriu asupra stării populației românești din județele Covasna și Harghita*. Se propuneau: 1. Constituirea unei structuri centrale consultative, pe lângă Președinție și Guvern, cu reprezentare instituționalizată în județele Covasna, Harghita și Mureș, care să urmărească aplicarea strategiei elaborate și să garanteze în timp drepturile și libertățile constituționale ale românilor în zonele unde ei constituiau minoritate regională; 2. Printre atribuțiile structurii respective erau fixate: inițiativă legislativă în domeniu; monitorizare și control a situației; identificarea unor surse financiare; soluționarea solicitărilor privitoare la păstrarea identității naționale. 3. Asigurarea prin lege a dreptului de reprezentare a populației românești din Covasna și Harghita în structurile decizionale administrative și în Parlament. 4. Susținerea materială adecvată a instituțiilor de cultură românești. 5. Sprijinirea financiară a Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei. 6. Facilitarea revenirii în cele două județe a românilor alungați după 1989. 8. Susținerea financiară a ziarelor românești din zonă. 9. Garantarea statutului limbii române, de limbă oficială a Statului. 10. Dezvoltarea economică a celor două județe. La 17-19 octombrie 1997, la Sfântu Gheorghe a avut loc a 93-a Adunare Generală a ASTREI, care și-a însușit în totalitate *Memoriul* transmis Președinției. Însă, Emil Constantinescu nu a dat nici un răspuns. Nu voia să-i supere pe cei care-l aduseseră în fruntea Țării. Pe parcursul întregului mandat de patru ani, a făcut o singură vizită în cele două județe, în anul 2000, ocazie cu care a declarat la Târgu Secuiesc: „Am venit aici pentru a mulțumi cetățenilor români de origine maghiară al căror sprijin l-am simțit mereu”.

Cea mai importantă acțiune, de răsunet și cu consecințe, a românilor din Harghita și Covasna împotriva ofensivei udemeriste în legislatura 1996–2000, a fost *Moțiunea Harghita – Covasna*, prezentată în Camera Deputaților, în noiembrie 1997.

Contextul era pregătit de tot mai multe proteste venite din cele două județe, dar și de faptul că opinia publică românească, în general, ajunsese a fi foarte alertată de ceea ce se întâmpla într-o parte a pământului Țării. De aceea, vizita de informare făcută în zonă de un grup masiv de parlamentari, la ideea lui Adrian Năstase, pe 24-26 octombrie 1997, a fost receptată ca normală de majoritatea populației. Au participat 23 de deputați din PDSR, PRM, PUNR; inițial se înscriseră și patru reprezentanți ai PNȚCD, invitația fiind făcută

tuturor deputaților, dar la cererea conducerii țărăniște, cei patru au renunțat. Timp de trei zile, Covasna și Harghita au fost străbătute cu atenție, cu o dorință reală de a înțelege ce se întâmplă acolo. S-au alăturat foarte mulți reprezentanți ai presei centrale scrise, ai Radioului și Televiziunii – astfel încât acuza de subiectivism aruncată la adresa concluziilor deputaților, chiar înainte ca acestea să fie fost exprimate, putea fi ușor înlăturată prin relatările ziariștilor. Printre constatări: limba română este „o curiozitate” vorbită de nevoie; în unele școli, elevii maghiari nu puteau articula nici o propoziție în limba oficială a Statului, răspunsurile lor fiind de genul – „Ce lecții faceți voi astăzi?” Răspuns: „Da”. Cei mai mulți însă aveau note de 10 la limba română. Peste tot era o invazie de manuale tipărite în Ungaria, predominând cele de istorie și geografie. În toate școlile maghiare, peretii claselor aveau numai tablouri ale unor personalități maghiare, hărți ale Ungariei Mari și chiar steaguri ungurești. De multe ori clasele românești erau înghesuite în fostele dependințe (într-o școală din Târgu Secuiesc, chiar într-un fost grajd). Peste tot, profesorii români s-au plâns de regimul oprimator la care erau supuși. Peste tot, deputaților li s-a spus că însemnele naționale ale României sunt batjocorite, că nu este respectată nici măcar Ziua Națională. De altfel, Delegația a putut constata pe viu acest lucru: 25 octombrie, Ziua Armatei Române, amintind de eliberarea teritoriului Transilvaniei în 1944, a fost sărbătorită la Sfântu Gheorghe numai de români – la Monumentul Ostașilor Români, ceremonia a avut loc doar în prezența parlamentarilor, a prefectului Gheorghe Tatu, a reprezentanților partidelor politice românești și a organizațiilor culturale românești; copiii de la grădinița românească din oraș au adus și ei flori; în schimb, deși stăpâneau județul și municipiul, nici o autoritate maghiară nu a fost de față. (Întotdeauna, când erau întrebați de ce nu participă la asemenea evenimente, reprezentanții UDMR-ului aflați în posturi de conducere răspundeau cu o sinceritate disprețuitoare: „Nu este sărbătoarea noastră”). Cei 23 au mai aflat că în județele respective angajările și concedierile se făceau strict pe criterii etnice; rămași primii fără servicii și neangajați de nimeni, românii trebuiau să plece în alte zone ale Țării și să-și vândă pe nimic apartamentele. În plan cultural, singurul muzeu românesc ce era în funcție, Muzeul întreținut de Episcopia Ortodoxă, se afla în subsolul Catedralei din Sfântu Gheorghe. Conduși de PSS Ioan Selejan, Episcop de Harghita și Covasna, deputații au vizitat ruinele unora dintre bisericile românești distruse de populația maghiară în 1940 și nerefăcute încă. Au fost văzute monumente hortyste, cu inscripții antiromânești, care străjuiau intersecții de drumuri sau tronau în centrul comunelor; a fost văzut monumentul ridicat de UDMR, în 1994, la Aita Seacă, în memoria celor 13 ucigași maghiari care omorâseră sălbatic soldați români răniți în septembrie 1944. Că realitatea era cea prezentată mereu de „extremiștii români” a ajuns a fi convingerea întregii Delegații parlamentare. (Unul dintre participanți,

Dumitru Bălăeț, va scrie chiar o carte – *Cu Delegația parlamentară prin județele Covasna și Harghita* – ce va apărea în 1999).

UDMR-ul s-a simțit jignit de faptul că parlamentarii români au îndrăznit să-i calce teritoriul, considerat ca o moșie personală, că cei 23 s-au dus în Covasna și Harghita fără să-i ceară voie. Faptul că ecoul în presă fusese major și că se spusese lucrurilor pe nume a produs o ripostă furioasă. Pe 4 noiembrie 1997, pe rând se vor urca la tribuna Camerei Deputaților, pentru a protesta, Beczek Garda Dezideriu Koloman, deputat de Harghita și Sándor Tamás, deputat de Covasna. Primul înfiera „ofensiva împotriva populației maghiare” din cele două județe, instigarea populației majoritare împotriva minorităților, promovarea neadevărurilor, campania antimaghiară; al doilea considera că cei 23 erau „patriotarzi demagogi” și „extremiști ajunși în Opoziție”. Cel mai aprig acuza îndrăzneala celor 23, deputatul Márton Árpád. La Senat, pe 17 noiembrie, Puskás Valentin-Zoltán infirma alungarea românilor din Harghita și Covasna după 1989, afirma că învățământul se desfășoară aici în cele mai bune condiții, că nu există discriminare economică, românii ocupă majoritatea funcțiilor de conducere etc. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 215 din 11 decembrie 1997). Iar în presa maghiară, controlată de UDMR, riposta a luat forme de-a dreptul vulgare. „Haromszek”, din Sfântu Gheorghe, nr. din 27 octombrie, scria: „În atacurile tâlhărești ale corifeilor Opoziției, naționalismul agresiv și, în cazul unora, demagogia fascistă au devenit cele mai importante mijloace de luptă; ținta o reprezintă maghiarii. Molestarea lingvistică a copiilor din Târgu Secuiesc, aroganța de tip «Năstase» fac parte din nerușinatele atacuri spirituale gen comando; turbarea naționalistă se extinde”. Iar a doua zi, pe 28 octombrie, scria: „În calitate de gazde amabile, stăm de vorbă cu un comando spiritual venetic, căutându-și prada. Încă ne mai umilim, în loc să le întoarcem spatele, pur și simplu, unor indivizi gen Năstase, alias Bombonel, Pruteanu care minte de îngheață apele în azul și văzul întregii Țări. Știm ce urmăresc aceste vizite. Înainte de toate, ele fac parte din atacurile concentrate împotriva Convenției și din ura generată de faptul că România este un stat multinațional, în pofida expresiei de «Stat Național» folosită în Constituție”. La rândul lor, autoritățile locale maghiare din cele două județe vizitate vor trimite scrisori de protest. Consiliul județean Covasna scria lui Ion Diaconescu, președintele Camerei Deputaților: „Unele persoane și cercuri politice interesate în dezbinarea populației județului și a Coaliției guvernamentale au furnizat și furnizează și în prezent date ireale, cifre inventate în legătură cu situația etniei românești din județ. [...] Considerăm că dezinformarea opiniei publice din Țară și a celei mondiale este un atentat la interesele României în procesul de integrare europeană și creează o imagine falsă despre etnia maghiară în ochii populației din celelalte județe ale Țării”. Iar Prefectura din Miercurea Ciuc, sub semnătura prefectului Deszy Zoltán, scria lui Emil Constantinescu, lui Victor

Ciorbea și tuturor președinților partidelor de guvernământ: „În județul Harghita, contra afirmațiilor și constatărilor superficiale ale unor personalități politice, domnește o atmosferă de conviețuire sănătoasă între cetățenii de diferite etnii”. La 1 noiembrie 1997, Consiliul Minorităților Naționale dădea presei o *Declarație*: „Constatăm cu indignare că în ultima vreme în unele publicații din presă s-au înmulțit articolele și comentariile, iar în mass-media audio-vizuală unele emisiuni cu caracter xenofob, șovin, antisemit, de dezbinare și de instigare la ură interetnică”. UDMR-ul deținea și conducerea Consiliului, *Declarația* reprezentând punctul său de vedere.

Pentru a lăsa urmări practice vizita celor 23, conducerile PSDR, PRM, PUNR au hotărât să alcătuiască o *Moțiune* simplă, prin care cereau Guvernului să ia măsurile ce se impuneau pentru reglementarea situației românilor din Harghita și Covasna. Pe baza propunerilor venite de la cele trei partide, textul a fost scris de Petre Țurlea; fapt normal, acesta fiind singurul deputat român din zona vizată. Au semnat 73 de deputați. (Numărul minim cerut de Regulament era 50; de aceea, expresia Liei Bejan, din „Adevărul” 13 noiembrie, „Cu chiu, cu vai, s-au strâns semnăturile necesare”, era o evidentă minciună). Alături de deputații PDSR, PRM, PUNR au semnat și reprezentanți ai APR și un reprezentant al CDR – Otto Weber, președintele Partidului Ecologist din România; deși era sas, se arăta mereu a fi mai bun patriot român decât mulți politicieni români. „Jurnalul Național” din 13 noiembrie 1997 îl va desemna *Omul zilei*. Cel care îndrăznise să înfrunte directivele conducerii Coaliției guvernamentale, veteran al Armatei române din al Doilea Război Mondial, decorat, declara pentru „Cronica Română” din 18 noiembrie: „Am semnat conform conștiinței mele, așa am simțit că trebuie să fac. Aspectele prezentate în *Moțiune* eu le-am simțit pe «teren»”. După ce s-a aflat că semnase, udmeriștii au venit precipitați să-i ceară să se retragă și să dezmintă la tribuna Ca-merei Deputaților; fiind refuzați cu indignare, au făcut 400 de copii cu fotografia ecologistului „trădător”, cu consemnarea „Singurul reprezentat al Puterii care a semnat”, și le-au împrăștiat în Parlament.

Moțiunea a fost depusă la Camera Deputaților pe 12 noiembrie și anunțată în plenul acesteia, de Valeriu Tabără, pe 13. Încalcând normele regulamentare, abia se făcuse anunțul, fixându-se data dezbaterii pe 18 noiembrie, și Kovács Csaba Tiberiu a sărit înfuriat la tribună: „Ceea ce susțineți acolo sunt minciuni, lucruri neadevărate. Or, nu se admite!” Grupul parlamentar al UDMR cerea ca *Moțiunea* să nu fie înregistrată. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 202 din 24 noiembrie 1997).

Moțiunea pornea de la constatarea generală că în județele Harghita și Covasna, începând din decembrie 1989, situația românilor s-a degradat continuu, iar în 1997 procesul s-a accelerat ca urmare în special a măsurilor adoptate de Guvernul Victor Ciorbea. Având în vedere concluziile trase în

urma vizitei celor 23 de deputați, se solicita adoptarea unui program național special „pentru salvarea și revigorarea comunității românești din aceste județe”, prezentându-se obiectivele principale ale lui; toate coincideau cu dezideratele expuse de organizațiile culturale românești în *Memoriul* lor, înaintat Președinției României pe 17 septembrie 1997.

Ziua dedicată prezentării și dezbaterii *Moțiunii*, 18 noiembrie, a fost una dintre cele mai agitate din istoria Parlamentului. Dezbaterea propriu-zisă a început chiar înaintea momentului dedicat special acesteia, în timpul rezervat, în fiecare dimineață de marți, intervențiilor personale ale deputaților. Valeriu Tabără citea scrisoarea semnată de 8 organizații civice, culturale ale românilor din Harghita și Covasna, adresată parlamentarilor: „Nu dorim să oferim nimănui posibilitatea de a se folosi de durerile noastre pentru a câștiga capital politic, dar nici nu putem accepta indiferența cu care, de regulă, suntem tratați de parlamentari și guvernanți. [...] Vă rugăm, de aceea, să acordați toată atenția dumneavoastră *Moțiunii* «Harghita – Covasna». Ea este o realitate, iar noi, cei care mai trăim aici, o știm cel mai bine. [...] *Moțiunea* nu este numai a parlamentarilor care au semnat-o. În ea se află durerile tuturor românilor din Covasna și Harghita. Ea nu este îndreptată împotriva concetățenilor maghiari și nu pune în discuție drepturile constituționale ale acestora. [...] Dacă dumneavoastră veți respinge această *Moțiune*, noi cui ne vom mai putea adresa? Nu dorim privilegiu, cerem doar ca Statul român să-și exercite atribuțiile legale, cu fermitate, în această zonă a Țării”. Lazăr Lădariu vorbea despre discriminarea în învățământ, Mitzura Domnica Arghezi, PRM, despre privilegiile maghiarilor din Harghita și Covasna, Dumitru Bălăeț, PRM, cerea susținerea Bisericii Ortodoxe Române, Petre Țurlea combătea Statutul de autonomie al „Țării Securilor” și ingerințele Ungariei în România. Din tabăra cealaltă, interveneau: Ráduly Robert-Kálman, care delira – „Șirul minciunilor continuă. Campania xenofobă îndreptată împotriva drepturilor legitime ale minorităților și împotriva comunității maghiare din România se află în plină desfășurare. *Moțiunea* este o nouă rușine pe obrazul, și așa pătat, al Parlamentului României, este o nouă înscenare murdară, o nouă diversiune diabolică a forțelor extremiste și antieuropene, iar lucrurile, în viziunea noastră, nu se vor opri aici”. Antal István anunță că a găsit vinovatul în „stafiile comunismului” care „s-au travestit în fani și apărători ai drepturilor omului”, care încearcă să distragă atenția societății „de la problemele majore ale înfăptuirii reformei”; iar Becsek Garda Dezideriu Koloman credea că *Moțiunea* este dovada amplificării ofensivei antimaghiare, că are loc o acțiune „de propagandă antiminoritară, colcăind de neadevăruri, este un atac injust la adresa populației celor două județe”. Toate acestea erau doar „încălzirea”.

Textul *Moțiunii* a fost citit de deputatul de Covasna, Petre Țurlea. Din partea Guvernului, secretarul general Remus Opriș va contesta toate concluziile documentului; românii din Harghita și Covasna nu sunt

discriminați pe criterii etnice. Apoi trecea la atac: Opoziția vrea să creeze neliniște și suspiciune între români și maghiari; tot Opoziția pune în pericol perspectivele României de integrare europeană și euroatlantică, periclitează investițiile străine; aceeași este cinică și speculează dragostea de Țară împotriva Țării. (Discursul secretarului general al Guvernului a fost analizat sobru de Ion Cristoiu, în „Evenimentul Zilei” din 19 noiembrie, sub titlul semnificativ *Maidanezul Remus Oprîș*). Confruntarea a durat câteva ore, Moțiunea fiind susținută de Adrian Năstase, Ecaterina Andronescu, Liviu Bara, Eugen Nicolicea (toți PSDR), Mihai Drecin și Valeriu Tabără (PUNR), Ilie Neacșu (PRM) și combătută de Sorin Lepșa, Ioan Mureșan, Virgil Petrescu (toți PNȚCD), Puiu Hașotti (PNL), Radu Gheciu (PSDR), Varga Attila, Márton Árpád Francisc, Asztalos Ferenc, Tamás Sándor, Tokay György (toți UDMR – Guvernul, mărînimos, i-a acordat din timpul rezervat lui, pentru a putea combate cât mai bine pe „naționaliștii-șovini români”). Reprezentantul APR, Mircea Coșea, deși constata justetea celor consemnate în *Moțiune*, nu preciza cum va vota, cerând „pace socială”. Surpriza a venit de la PD, în numele căruia vorbea Ileana Filipescu, deputat de Mureș, care condamna foarte aspru acțiunea antiromânească a UDMR; discursul său, având în vedere alianța PD cu UDMR, a uimit și a fost urmat, conform stenogramei, de „aplauze îndelungate ale Opoziției”. Astfel, se credea că *Moțiunea* va fi adoptată, având și voturile PD; democrații erau, însă, oameni cu două fețe – au fost de acord că problemele ridicate erau reale, totuși au votat împotriva, propunând, prin Radu Berceanu, adoptarea doar a unei cereri de implicare a Guvernului. Împotriva *Moțiunii* au votat 183 deputați, pentru 97. Când s-a anunțat rezultatul, Tudor Marcu, PRM, le-a strigat deputaților guvernamentali: „Bravo, românilor, să nu vă mai duceți în Ardeal, că vă iau românii la bătaie!” („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an VIII, nr. 205 din 27 noiembrie 1997). (Pentru vizita celor 23 de parlamentari, poziția românilor din Harghita și Covasna și *Moțiunea* din noiembrie 1997, vezi și Ioan Lăcătușu, Vasile Lechițan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita*, Edit. Grai Românesc, Miercurea Ciuc, 2003, p. 89-90).

Votul din Camera Deputaților a arătat politicianismul fără scrupule al reprezentanților partidelor politice românești din Coaliția guvernamentală, care considerau conservarea alianței lor cu UDMR, ce le asigura rămânerea la Putere, mai importantă decât soarta românilor dintr-o întregă parte de Țară. Din declarațiile unora dintre ei rezultă că apreciau ca juste consemnările făcute în *Moțiune*. Vicepreședintele PNȚCD, Gabriel Țepelea, într-o conferință de presă din 17 noiembrie spusese că „o bună parte din afirmații sunt, din păcate, reale”; Sorin Lepșa, tot din PNȚCD, afirma, la emisiunea lui Marius Tucă „Milionarii de la miezul nopții” din 20 noiembrie, că trebuie ajutată Biserica Ortodoxă Română, reproșând *Moțiunii* doar „tonul autoritar”. („Cronica Română” din 18 noiembrie și „Jurnalul Național” din 21 noiembrie). Și mai

clar se exprimase, chiar în plenul Camerei, reprezentanta PD, Ileana Filipescu. Toate acestea l-au făcut pe Lucian Purcăreanu, în „Jurnalul Național”, din 19 noiembrie, să considere că „parlamentarii Puterii nu au votat ce au gândit”. CDR și USD acceptau supuse șantajul UDMR, cu părăsirea Guvernului și liderii maghiari, știind cât de docili le sunt aliați, tot mai des băteau din picior. (Chiar în acele zile, la Senat, după ce se luptase împotriva modificării Legii învățământului, George Pruteanu va depune un proiect de lege pentru protecția limbii române. Ca urmare, pe 17 noiembrie, Bárányi Francisc, deputat UDMR, va cere PNȚCD-ului să-l dea afară din partid pe senatorul naționalist. – „Cronica Română” din 18 noiembrie; pentru propunerea sa, Bárányi va fi proclamat „Omul negru al zilei” de „Jurnalul Național” din 19 noiembrie 1997).

Vizita celor 23 de deputați în Harghita și Covasna și *Moțiunea* au avut urmări pozitive pentru românii din cele două județe, chiar dacă votul din Cameră a fost nefavorabil. Mediatizarea intensă a problemei deznaționalizării, a maghiarizării, a indiferenței cu care Guvernul tratează problema, adăugându-se furibunda replică a UDMR, au creat un sentiment de solidaritate față de românii din cele două județe. În acest context a venit chemarea ziarului „Adevărul”, din 19 noiembrie, la strângerea de fonduri pentru salvarea bisericilor ortodoxe din regiune: „În curând, o bună parte a sfintelor locașuri românești din județele Harghita și Covasna se vor transforma în ruine. Este semnalul de alarmă pe care ziarul «Adevărul» îl trage astăzi, adresând oamenilor cu stare, tuturor celor ce le este scumpă soarta spiritualității românești, chemarea de a sări în ajutor pentru salvarea de la dezastru a bisericii ortodoxe din acea zonă urgisită a Țării”. Pagina 10 a ziarului era dedicată acestei acțiuni; ea va oferi „o imagine cutremurătoare a unor biserici martirizate, cu zidurile surpate, cu acoperișurile smulse, cu altare pângărite. Chiar dacă ploile se preling astăzi în pronaos, chiar dacă în curând zăpada primei ninsori va acoperi ruinele sângerânde, bisericile acestea în care nu se mai slujește demult mai pot fi salvate. E ceasul al doisprezecelea când aceste așezăminte – mărturii tulburătoare ale viețuirii noastre – mai pot fi refăcute, redându-li-se rostul mântuitor”. Apelul a avut un succes deosebit și imediat, listele celor care au făcut donații publicându-se; numai în prima zi s-au strâns 172 de milioane de lei (printre primii donatori fiind PNȚCD și PD, o nouă dovadă a faptului că una gândeau și alta votau). Vor face donații toți parlamentarii PRM și PUNR, mulți din PDSR și APR, diverse bănci, instituții private și foarte mulți cetățeni anonimi. Repede s-a strâns un miliard de lei. La valoarea din 1997 a leului, suma era considerabilă. Baniile vor ajunge la Episcopia Ortodoxă Română a Covasnei și Harghitei care, prin cunoscuta chibzuință a PSS Episcopului Ioan Selejan, a făcut să renască multe lăcașuri de cult și, prin ele, nădejdea românilor din acea zonă. PDSR va trimite în zonă 30.000 de cărți românești. Guvernul, chiar dacă a respins *Moțiunea*, tacit, a

luat unele măsuri de ameliorare a situației: a inițiat o Lege a salarizării preoților (deși în primăvara aceluiași an respinsese un proiect similar al deputatului Petre Țurlea); a acordat Episcopiei Ortodoxe câteva obiective industriale din exploatarea cărora putea să se întrețină; a refuzat să accepte cererea UDMR de sistare a lucrărilor la cazarma jandarmilor din Sfântu Gheorghe; a acceptat, în fiecare an, în timpul dezbaterilor la Legea Bugetului, acordarea unor sume, cerute mereu de Petre Țurlea, pentru ziarele românești din cele două județe; a acordat un anumit sprijin culturii românești din zonă. (Decebal Traian Remeș, ministru de Finanțe, la dezbaterile Bugetului pe 1998 i-a spus în particular deputatului român de Covasna: „Domnule, nu te mai duce la tribună să-mi ceri bani pentru Episcopie. Mă obligi să te refuz; nu vezi că stă UDMR-ul cu ochii pe mine? Îți promit să am grijă; doar sunt și eu român și ortodox!” Și s-a ținut de cuvânt). Erau, însă, lucruri mărunte, care acopereau în parte niște nevoi, dar nu opreau procesul de maghiarizare a Harghitei și Covasnei.

Se va începe de către partidele aflate la Guvern, o adevărată campanie de discreditare a autorilor *Moțiunii*, crezându-se că aceștia au câștigat „capital politic” de pe urma documentului. Prin mass-media se încearcă demonstrarea netemeinicii celor afirmate în *Moțiune*. În fruntea avocaților UDMR-ului se situa însuși Emil Constantinescu. Pe 28 noiembrie, președintele va ieși la TVR, cu un lung discurs, în care afirma răspicat – cu aceeași tărie cu care-i mințise pe români pe 14 noiembrie 1996, tot la TVR, că nu va aduce UDMR-ul la Guvern – că nici un român nu a fost alungat din Covasna și Harghita, ci au plecat de bunăvoie. (Declarațiile existente în Arhiva Comisiei Harghita – Covasna, din 1991, indică, însă, cu claritate, că cei plecați au fost alungați. O listă a profesorilor români alungați din Covasna, cuprinzând câteva sute de nume, va fi publicată de „România Mare”, începând din 6 martie 1998). Subordonată pe deplin Puterii și Grupului de Dialog Social, Televiziunea Română s-a angrenat cu înverșunare în opera de demolare a „naționaliștilor-șovini români”. Conducătoarea cruciadei: Alina Mungiu-Pippidi. Aceasta, la 10 decembrie 1997, pe TVR2 realiza o emisiune directă din Primăria Sfântu Gheorghe, cu un grup de reprezentanți ai maghiarilor și unul ai românilor din Harghita și Covasna. În sală nu a fost admis nici un reprezentant al presei românești, nici unul al partidelor de opoziție; singurul ziarist prezent a fost Silvester Lajos, de la „Haromszek”. Cu toată selecția riguroasă a invitaților, realizatoarea se temea de surprize; de aceea, i-a înrunit pe participanți înainte de emisiune, și i-a întrebat ce vor să spună, indicându-le ideile ce trebuiau dezvoltate. În timpul emisiunii au fost lăsați să vorbească patru maghiari (lideri ai UDMR-ului din județe) și doi români (amândoi reprezentanți ai Guvernului – Gheorghe Tatu, prefect de Covasna și Sarca, subprefect de Harghita, amândoi numiți în funcție cu aprobarea UDMR). Chiar în timpul emisiunii, Orbán, președintele Consiliului Județean Covasna, după ce a tunat

și fulgerat împotriva deputatului român de Covasna, unul dintre autorii *Moțiunii*, a spus candid: „Noi nu avem nevoie de el; avem aici pe dl. Tatu, care-i poate reprezenta foarte bine pe românii din județ”. Astfel, întreaga Țară a putut afla cât de mincinoase erau afirmațiile din Parlament, ce armonie deplină româno-maghiară există în cele două județe. Doar la sfârșit, dirijoarei era să-i fie stricată emisiunea: o reprezentantă a uneia dintre societățile culturale românești, strecurată „clandestin” în sală, a încercat să vorbească și ea; alarmată, „dirijoarea” emisiunii a bruscat-o: „Taci! Liniște!” Și a întrerupt transmisia. Comentariul apărut în „Cuvântul Nou”, ziarul românesc din Covasna, era edificator: „Doamna Pippidi a dat-o în bară în municipiul nostru. Liderii UDMR au aflat, prin intermediul acestei emisiuni, că în Covasna și Harghita nu sunt nici un fel de probleme deosebite, românii care trăiesc aici sunt fericiți și mulțumiți și alte asemenea «politice» zămislite de mintea dâmbovițeană a d-nei Alina Mungiu-Pippidi”. Pe 19 decembrie 1997, Grupul parlamentar al UDMR din Camera Deputaților a sesizat Comisia juridică, de disciplină și imunități, cerând sancționarea deputatului Petre Țurlea, „care în intervențiile sale folosește adjective insultătoare și calomnioase la adresa UDMR și a Grupului parlamentar UDMR”. Emil Popescu (PNȚCD), președintele Comisiei, nu s-a grăbit să aplice în practică trufașa cerere udemeristă. De aceea, sub semnătura lui Márton Árpád, la 18 februarie 1998, Grupul revine, mai ales pentru că cel acuzat recidivase: „În ziua de 17 februarie 1998, în intervenția făcută la tribuna Camerei, deputatul Țurlea a afirmat despre dl. ministru Ákos Birtalan [...] următoarele: «Cu siguranță este un mincinos, el a pus la cale acțiunea antiromânească [afacerea CD-ROM]», respectiv a denumit membrii Uniunii noastre «Ákos-ii luptători pentru destrămarea Statului național unitar român»”. Emil Popescu, ca să fie lăsat în pace, a anunțat că va investiga incidentul, dar nu și-a găsit timpul necesar. (Arhiva Comisiei Juridice a Camerei Deputaților decembrie 1997, februarie, 1998)

Indiscutabil, toți liderii partidelor politice românești aflați la Guvern erau convinși de faptul că în Harghita și Covasna, sub conducerea UDMR, legile românești sunt sistematic încălcate, că românii de acolo sunt pe cale de dispariție – aceste lucruri producând o puternică nemulțumire a opiniei publice românești din Țară față de guvernării bucureșteni. De aceea, știind care-i atmosfera, Radu Vasile, imediat după ce a fost desemnat ca prim-ministru, în aprilie 1998, chiar înainte de a fi validat de Parlament, a făcut o vizită de două zile în cele două județe. Era titrată – vizită de informare, pentru a vedea care sunt problemele românilor de acolo. Însă, pe tot parcursul s-a lăsat strâns flancat de liderii UDMR, care s-au interpus între reprezentanții românilor și prim ministrul. La prima întâlnire cu oamenii politici din Covasna, deputatul român Petre Țurlea nici nu a fost primit, doi maghiari zdraveni apărând ușa sălii. La întâlnirea cu conducătorii organizațiilor culturale românești, din

sediul Muzeului ecleziastic, senatorul Verestoy Attila s-a așezat demonstrativ chiar la dreapta premierului, aruncând fulgere celor care se pregăteau să-și expună doleanțele. (Ioan Solomon i-a și spus, în auzul stupefiat al lui Radu Vasile: „Domnule senator, să știți că nu mă speriați!”). La Prefectura din Miercurea Ciuc, udemerisții au vorbit atât de mult, încât pentru români nu a mai rămas timp. Radu Vasile s-a prefăcut a nu vedea nimic. Mereu vesel, la plecare le-a promis multe românilor: susținerea adecvată a culturii românești; susținerea Episcopiei Ortodoxe; păstrarea integrală a efectivelor militare din zonă; combaterea discriminării la care erau supuși românii în domeniul școlar; susținerea ziarelor românești; combaterea tuturor acțiunilor care vizau autonomia pe criterii etnice a regiunii; numirea unui consilier pe lângă primul ministru, însărcinat în mod special cu problemele românilor din cele două județe. Ajuns la București, a uitat toate promisiunile, cu excepția celei din urmă: și-a numit un consilier special pentru românii din Harghita și Covasna, în persoana lui... Kolumban Gábor, președintele Consiliului Județean Harghita, reprezentant de frunte al naționaliștilor șovini maghiari, care, din când în când avea chiar ieșiri fasciste, amenințându-i pe românii din județul său cu transformarea în ostateci. Imediat ce a fost numit în funcție, Kolumban a și declarat că el va coordona programul special pentru românii din Harghita și Covasna. („Adevărul” din 24 aprilie 1998). Și a trecut la treabă. Ce l-a sfătuit pe Radu Vasile putem deduce din amplul documentar – *Studiu de caz asupra minorităților* – pe care l-a citit în ședința Adunării Regiunilor Europei, Münster, Westfalia, 4 iunie 1998 – reluat apoi pe Internet: „Cerem – spunea – autonomia teritorială a regiunii secuilor”; așadar, o nouă Regiune Autonomă Maghiară. (Idem, 4 decembrie 1998). Numirea lui Kolumban a fost interpretată de către românii din Covasna și Harghita ca o adevărată jignire la adresa lor, și au protestat. („Transilvania Jurnal”, „Cuvântul Nou”, „BZC” din 8 și 9 mai 1998) iar presa maghiară a contraatacat, acuzându-i de șovinism pe liderii românilor. („Harghita Népe” din 9 mai și „A Nap” din 13 și 27 mai 1998).

Radu Vasile s-a arătat și în Parlament fidel prieteniei cu UDMR, ceea ce îl făcea pe Corneliu Vadim Tudor, la 15 aprilie 1998, în momentul dezbaterilor asupra programului noului Guvern, să spună: „În ceea ce privește anunțul premierului desemnat că va sprijini pretențiile UDMR-ului, cu privire la modificarea Legii Învățământului, la autonomia locală ce duce la împânzirea Transilvaniei cu plăcuțe bilingve, menite să creeze senzația că aici nu mai suntem în România, ci în Ungaria, PRM îl avertizează, amical, pe dl. Radu Vasile că nu e deloc sigur că va câștiga un milion de unguri, dar e incontestabil că va pierde 22 de milioane de români”. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an IX, nr. 62 din 8 mai 1998).

Fără îndoială, în cadrul rezistenței românești, la acțiunea distructivă a UDMR-ului și în perioada 1996–2000, un rol important l-a avut primarul din Cluj-Napoca, Gheorghe Funar. De aceea, una din principalele cereri făcute de liderii maghiari partenerilor lor de alianță a fost înlăturarea acestuia. Liderii CDR Cluj nu doar pentru satisfacerea aliaților doreau să scape de primar, ci și pentru că acesta le stânjenea propriile afaceri ilegale. În 1996, s-a făcut tot posibilul ca Funar să nu mai fie ales; a existat chiar și o alianță pentru constituirea căreia îndemnase și ambasadorul SUA la București, Alfred Moses. Dar fostul primar fusese ales – și încă din primul tur de scrutin, așa cum îi promisese președintelui Ion Iliescu în timpul unei vizite a acestuia la Cluj-Napoca; și, ca să-i facă „plăcere”, se angajase: „Voi fi ales din primul tur, pentru a face o economie la Buget”. Imediat după alegeri, Alexandru Farcaș, prefectul de Cluj, în primul său discurs stabilea ca obiectiv principal suspendarea lui Funar „prin orice mijloace”. Iar Iuliu Păcuraru, președintele PD Cluj, declara: „Funar a câștigat alegerile, dar nu-l vom lăsa să-și termine mandatul”.

Pentru UDMR, Cluj-Napoca era Capitala Transilvaniei, de cucerirea căreia depindea succesul acțiunii revizioniste asupra întregii regiuni. De aceea, aici au vrut să înființeze Universitatea maghiară; aici și-au desfășurat cele mai violente întâlniri antiromânești; aici s-au pompat sume mari de bani din Ungaria și de la diaspora maghiară, încercându-se acapararea economică a localității; cele mai multe congrese, seminarii, mese rotunde, cu participare internațională tot aici aveau loc; aici a fost fixat consulatul maghiar în 1999. Aducerea Consulatului a stârnit protestul locuitorilor, existând deja experiența din ultimii ani ai lui Ceaușescu, când tot aici a fost amplasat un consulat al Ungariei, care s-a transformat imediat într-o oficină de spionaj, fapt pentru care a și fost desființat în 1988. După reînființarea Consulatului, primul consul numit, Bittay Károly, s-a antrenat în desfășurarea unor activități comerciale, pentru favorizarea ilegală a capitalului maghiar, activități în contradicție cu statutul său diplomatic, conform Convenției de la Viena. Al doilea consul, numit în 1999, Alföldi László, fusese expulzat din România în 1988, ca spion (pe atunci având postul de viceconsul la Cluj-Napoca). Gheorghe Funar i-a amplasat în fața Consulatului un panou pe care scria: „Aici este sediul spionajului unguresc”. Imediat, la fața locului a venit președintele executiv al UDMR, Takacs Csaba – deși în cauză era Ungaria, nu UDMR – i-a dat telefon, în miezul nopții, ministrului de Interne, Dudu Ionescu; Poliția a dat amenzi și a înlăturat panoul; Ministrul Afacerilor Externe de la Budapesta s-a indignat. („Cotidianul” din 15 și 17 septembrie 1999; „Azi” și „Adevărul” din 17 septembrie). Acesta, însă, va recidiva: peste câteva zile a ordonat să se dea jos steagul Ungariei de pe clădirea Consulatului, pentru că era cu stema Ungariei Mari, simbolizând ocuparea Transilvaniei.

La 24 ianuarie 2000, la cererea Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Cluj, Gheorghe Funar a fost suspendat de către prefectul țărănist Vasile Sălcudeanu. Motivul invocat: primarul era trimis în judecată pentru abuz în funcție. Măsura era ilegală; conform legii, prefectul putea să-l suspende doar dacă intervenea arestarea. Ziarele dezvăluiau faptul că în realitate măsura avea un caracter economic – „Gheorghe Funar trebuia musai înlăturat pentru că știa prea multe”. („Adevărul” din 27 ianuarie). Primii interesați erau reprezentanții ai PNȚCD și UDMR: două afaceri – Alimentara și Polus Transilvania – fuseseră puse pe picioare, prin încălcări repetate ale legii, de către prefectul țărănist Alexandru Farcaș (demis de Radu Vasile), secretarul general al Prefecturii, Sorin Naș, tot țărănist, Radu Sârbu, fost director general al FPS Cluj („aruncat” apoi în sus, ca director al FPS) și el țărănist, Árpád Paszkany, reprezentantul firmei Polus în România. Faptele ilegale fuseseră confirmate și de Departamentul de Control al Guvernului și chiar Judecătoria Cluj declarase, în decembrie 1999, afacerea Polus ca ilegală; și, în sfârșit, toate ilegalitățile fuseseră confirmate din nou într-un documentar al Ministerului de Interne semnat de generalul Nicolae Berechet, șeful IGP. Atât de evidente erau ilegalitățile țărănisto-udemeriste, încât și un reprezentant al Coaliției de guvernământ, deputatul Iuliu Păcuraru, președintele PD Cluj a luat distanță, afirmând că „Afacerea Polus este comparabilă cu afacerea Bivolaru” („Adevărul” din 28 ianuarie 2000; Bivolaru era un deputat PDSR care fraudase Statul cu 80 miliarde lei). Suspendarea a trezit puternice reacții. Presa maghiară din România și Ungaria s-a arătat încântată. Ca urmare, Sorin Petrescu, în „Cotidianul” din 26 ianuarie 2000, scria că „în sfârșit, a dat fericirea în unguri”. Pe 29 ianuarie, ziarul budapestan „Napi Magyarorszag” dezvăluia, în focul bucuriei, și substratul politic al suspendării: „Primarul Clujului nu va mai putea candida în alegerile din primăvară”. Înlăturarea rapidă trebuia să aibă succes și pentru că Funar devenise secretar general al PRM și, astfel, partidul lui Corneliu Vadim Tudor ar fi primit o lovitură. Subprefectul Buchwald Peter (UDMR) își arăta și el satisfacția. Iar „Magyar Hirlap”, din aceeași zi, scria: „Funar ar putea fi condamnat la închisoare între 5 și 15 ani”. În schimb, majoritatea populației de origine română din Cluj-Napoca a condamnat acțiunea vădit antiromânească. „Cotidianul” din 26 ianuarie își titra relatarea de la fața locului: *Orașul de pe Someș stă pe un butoi de pulbere. Clujul în pragul războiului civil*. Aici găsim expresia conștiinței largi populare a importanței pentru români a deținerii funcției de primar de către Gheorghe Funar; reporterul culegea expresiile localnicilor: „Gunoaie și porci, ne-or lăsat pe mâna bozgorilor!” „Să vezi că n-o să mai avem apă caldă și gunoaiele or să fie ca la București”. Spontan, în seara zilei de 24 ianuarie, câteva mii de clujeni s-au adunat în piața centrală a orașului. Se anunțau alte manifestații de stradă; în Primărie se pregătea o grevă generală a angajaților; se primeau mesaje de solidaritate din toată Țara; Liga Națională

a Primarilor a transmis un comunicat de protest, constatând că „cel încriminat își onora mandatul încredințat de alegători”. (Semna președintele Ligii, Iulian Crețu). Dintre partidele politice, cel mai violent protest a venit, cum era normal, de la PRM; într-un comunicat din 25 ianuarie, semnat de Corneliu Vadim Tudor, se scria: decizia de suspendare este ilegală; în spatele ei se află „serviciile secrete ale Ungariei, reprezentate de locotenent-colonel Paszkany Árpád, de la firma Polus”; cerea primului ministru să-l dea afară pentru abuz în funcție pe Vlad Roșca, ministrul Administrației Publice și pe prefectul Sălciudean. Și, cu verva-i cunoscută, Corneliu Vadim Tudor declara: „Dacă nu se anulează această măsură luată împotriva unui primar român de către un procuror ungar, voi veni la Cluj să-l arunc pe fereastră pe prefectul Sălciudean și să ocup Prefectura”. Sălciudean nu s-a speriat de amenințarea cu defenestrarea și, la rândul său, a amenințat că-l va evacua cu forța din birou pe primar. („Adevărul” din 26 ianuarie). În Covasna și Harghita, evenimentele de la Cluj-Napoca au produs o profundă reacție negativă printre români. Președintele PDSR Covasna, Adrian Vlad Cășuneanu, fostul prefect, într-o conferință de presă la Sfântu Gheorghe spunea: „UDMR și-a scos la înaintare toți Funarii, noi îi ucidem pe puținii Funari pe care-i avem [...] Credem că Funarii și Vadimii sunt prigonii într-un moment când Țara are cea mai mare nevoie de Funari și Vadimi. Drepturile românilor și în special ale românilor din Ardeal, marginalizați și persecutați în propria lor țară, au fost apărate de oameni ca Funar. El este simbolul rezistenței românești, în fața ofensivei hungariste” („Cuvântul Nou” din 28 ianuarie 2000).

„Bomba” a fost dezamorsată, însă, Curtea de Apel Cluj a admis contestația împotriva acțiunii prefectului și l-a repus în funcție pe primar. Totuși, la îndemnul insistent al lui Eckstein Kovács Péter, ministru al Minorităților Naționale (UDMR), prefectul va înainta recurs la Curtea Supremă de Justiție. Va pierde. Iar în vara lui 2000, Gheorghe Funar a mai fost o dată ales primar – a treia oară. În legătură cu toate proiectele udemeriste de enclavizare, autonomizare, federalizare sau desprindere a Transilvaniei de România, poziția oamenilor politici români a fost foarte diversă. În general, în legislatura 1996-2000, cei din arcul guvernamental, aliați cu UDMR-ul, nu voiau să piardă susținerea acestuia; de aceea, cei mai mulți se făceau că nu văd ceea ce se întâmpla, iar uneori chiar luau apărarea liderilor maghiari. Opoziția s-a arătat constantă în respingerea acțiunilor antistatale și antiromânești, indicându-i cu claritate pe autori și condamnând guvernele care nu luau măsurile ce se impuneau. Exista, însă, o varietate de comportament în interiorul ei. Cel oportunista, în cele mai multe cazuri lăsând porți deschise pentru viitoare posibile înțelegeri cu UDMR – stil promovată de PDSR (care va ajunge în legislatura 2000-2004 la o adevărată alianță cu partidul minorității maghiare, acesta obținând mai mult chiar decât obținuse în timp ce fusese la guvernare). Și comportamentul ferm constant al PRM-ului care, prin Corneliu

Vadim Tudor devenise o adevărată obsesie pentru liderii udmeriști. PUNR-ul, după gafa înlăturării președintelui său, Gheorghe Funar, dorind să se facă acceptat, să fie considerat cât mai european, a recurs tot mai mult, prin cei doi lideri ai săi – Valeriu Tabără și Ioan Gavra – la formule împlânzite de răspuns la politica antiromânească a UDMR; de aceea, o serie dintre demnitarii partidului s-au îndepărtat treptat, unii părăsindu-l iar alții acționând similar cu PRM, fiind, practic, independenți de conducere; și marea majoritate a membrilor de rând, a simpatizanților l-au părăsit. La alegeri se va vedea că politica grupului Tabără – Gavra a fost falimentară – partidul nu va mai intra în Parlament și nu va mai însemna nimic în viața politică românească.

Față de numeroasele planuri antistatale ale UDMR, primul om al Țării, președintele Emil Constantinescu ar fi trebuit, în mod normal, să fie și primul apărător al Statului. Dar Constantinescu ajunsese președinte doar datorită voturilor electoratului maghiar și, dorind să mai fie o dată ales, voia să nu piardă prietenia liderilor maghiari. Însă, în vara anului 1999, nenumăratele gafe pe care le-a făcut până atunci, susținerea unui regim politic ce adusesse Țara într-o mizerie cum nu mai fusese niciodată în secolul al XX-lea, nepotismul, afacerile veroase ale protejaților săi, pierderile pe linie în politica externă, morga cu care vorbea la televiziune – toate acestea îl făcuseră urât de majoritatea populației. Și atunci a încercat să-și redreseze imaginea prin condamnarea publică a unuia dintre proiectele ce vizau destrămarea Statului național român – *Declarația de la Cluj*. Aflat într-o vizită la Târgu Mureș, la o întâlnire cu intelectualii județului, fără legătură cu subiectul de până atunci a declarat: „Nu putem accepta sub nici o formă idei separatiste care neagă principii fundamentale din Constituție, și care contravin intereselor fundamentale ale Poporului Român. [...] Nu putem accepta sub nici o formă un sistem federal de guvernare și de administrare legislativă de tip regional. [...] Aventurile intelectuale de acest gen vor fi plătite scump de oamenii acestei Țări”. Totul fiind aranjat, indignarea prezidențială a fost transmisă indirect la TVR, ca să o vadă și să o aprecieze toți românii. („Cotidianul” din 7 iunie 1999). Emil Constantinescu se înșela, crezând că își va recăștiga popularitatea; mințise atât de mult în anii cât s-a aflat la Cotroceni, încât nu-l mai credea nimeni. De altfel, la scurt timp își va uita fermitatea și va reveni la vechea sa poziție de negare a oricăror pericole la adresa Statului român, concomitent cu condamnarea celor care avertizau asupra unor asemenea pericole – cei în cauză, bineînțeles din Opoziție, erau „naționaliști-șovini și extremiști antieuropei”. În „Transilvania Jurnal” din 2 noiembrie 1999 apare un interviu cu Emil Constantinescu care, comentând o recentă declarație a liderului PDSR Adrian Năstase – ce avertizase asupra pericolului federalizării Țării și a detonării „bombei transilvănene” – spunea la fel de ferm și la fel de indignat ca la întâlnirea din iunie de la Târgu Mureș: „În ceea ce privește afirmațiile d-lui Năstase, ele sunt grave. [...] Consider declarația d-lui Năstase

absolut iresponsabilă. Se compromite printr-o acțiune propagandistică joasă, care poate să aducă primejdii Statului român. Scopul acestei acțiuni de propagandă nu poate fi decât un atac la politica de integrare în NATO a României”. (În 1999, Adrian Năstase avusese mai multe ieșiri la rampă pentru combaterea acțiunilor UDMR; de mare ecou a fost discursul pe care l-a ținut, în cadrul Universității de vară de la Izvorul Mureșului – organizată sub patronajul Episcopiei Ortodoxe de Harghita și Covasna, pe 12 august. În plus, a împărțit participanților mai multe materiale scrise, semnate de el, cu o viziune corectă, argumentată științific; titlurile materialelor: *Revizionismul sfârșitului de secol – doctrina destabilizării Europei; Protecția minorităților naționale – între drepturi individuale și drepturi colective; Universitatea de stat în limba maghiară – între naționalism non-utilitate și previzibile pericole*. Pentru poziția de mai târziu a lui Adrian Năstase, interesant și materialul intitulat *Politica externă a României – între servilism și conjunctură*).

Un rol din ce în ce mai important în combaterea acțiunilor separatiste ale UDMR îl vor avea diversele organizații apolitice și culturale ale românilor transilvăneni. Treptat, în primul plan au ajuns organizațiile de acest fel din Harghita și Covasna: Liga Cultural-Creștină „Andrei Șaguna”, din Sfântu Gheorghe; Fundația Culturală „Mihai Viteazul, tot din Sfântu Gheorghe; Despărțământul ASTRA Covasna – Harghita; Asociația Cultural-Creștină „Iustinian Teculescu”, din Covasna; Fundația Cultural-Creștină „Miron Cristea”, din Miercurea Ciuc; Fundația Culturală „Eremia Grigorescu”, din Brețcu; filialele Fundației „Neamul Românesc”. Activitatea acestora a depășit cu mult activitatea Uniunii Naționale „Vatra Românească”, cea care va intra în sfera de influență a PDSR, încheind cu acesta și un protocol de colaborare, în practică însemnând subordonarea față de acest partid; în legislatura viitoare, va fi neutralizată pe altarul „europenismului”.

La începutul anului 2000, patru dintre organizațiile românilor din Covasna și Harghita vor publica un protest vehement față de declarația lui Kolumban Gábor, președintele Consiliului Județean Harghita, conform căreia românii vor putea veni în „Ținutul Secuiesc” doar dacă învață limba maghiară; protestul era îndreptat și împotriva continuării acțiunii de maghiarizare a numelor de astăzi. Opinia d-lui Kolumban – se scria în protest – nu ne surprinde și nu ne înspăimântă până mai avem certitudinea că – teritorial – mai aparținem de România și că mai este în vigoare prevederea constituțională din articolul 25, alineatul 2, potrivit căreia oricărui cetățean îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din Țară; acest principiu consfințind dreptul fundamental al omului la libera circulație și la libera alegere a domiciliului. Ceea ce ne îngrijorează, însă, este că puterile Statului nu asigură condiții pentru garantarea realizării pe întreg teritoriul Țării a principiului egalității depline, fără privilegii și fără discriminări prevăzut de articolul 61, alineat 1, din Constituția României”. Protestau contra schimbării

masive a denumirilor de străzi, a maghiarizării acestora, a ridicării unor monumente care ating ideea integrității teritoriale a României, conținând stema Ungariei cu Transilvania alipită acesteia și inscripții precum „Așa a fost, așa va fi”. Documentul era trimis Guvernului de la București, de la care nu a venit nici un răspuns. („Cuvântul Nou” și „Transilvania Jurnal” din 7 ianuarie 2000). În martie 2000, aceleași organizații transmiteau un memoriu ministrului Educației Naționale, Andrei Marga, în legătură cu subordonarea față de interesele UDMR a întregii activități a Inspectoratului Școlar Covasna. Pe 28 februarie, profesoara Albu Rădița fusese respinsă la concursul de ocupare a unui post de inspector școlar, la cererea inspectoarei generale Kerestzely Irma, pentru că nu știa limba maghiară. („Cuvântul Nou” din 4 martie 2000; cazul a fost prezentat și în Parlament, printr-o interpelare adresată ministrului de deputatul de Covasna, Petre Țurlea). Ministerul un a luat măsuri pentru intrarea în legalitate.

Pe lângă multele memorii și proteste înaintate conducerii României, organizațiile culturale ale românilor din Covasna și Harghita au reușit să inițieze periodic diverse manifestări cultural-științifice, cu participare de prestigiu din întreaga Țară și chiar din străinătate, permanent în centrul dezbaterilor fiind problema dăinuirii românilor din regiunile în care maghiarizarea făcea pași tot mai vizibili. Susținerea venită din partea Episcopiei Române Ortodoxe pentru aceste manifestări era esențială. Iar în fiecare vară se desfășurau la Izvorul Mureșului cursurile unei Universități – cu mulți participanți din diaspora românească – cursuri doritoare să contribuie la solidarizarea românilor de pretutindeni în jurul idealurilor naționale; adesea, aici se dădeau cele mai pertinente răspunsuri ofensivei UDMR-ului împotriva Statului român.

Pentru societatea românească, deprinsă deja cu toate pretențiile liderilor maghiari, introducerea acestora în mod explicit și în Programul și Statutul UDMR, la congresul al VI-lea, nu a fost o surpriză și de aceea nu a trezit reacții majore. Numai partidele din Opoziție – PRM, PUNR, PDSR – au condamnat mai ales ideea unor „negocieri între partea românească și comunitatea maghiară”, pe tema drepturilor ce trebuiau acordate acesteia din urmă; era evident că se doreau astfel de „negocieri” pentru ca eșecul lor previzibil să-i aducă pe occidentali la concluzia necesității, și în cazul României, a unei medieri, ca aceea între albanezi și sârbi de la Rambouillet. În lumea politică mult mai mare ecou a avut, în schimb, scrisoarea semnată de 150 participanți la congresul al VI-lea, trimisă președintelui SUA, Bill Clinton. Inițial se dorise ca documentul să fie aprobat de Congres, pentru a avea mai mare greutate; neobținându-se acest lucru a fost trimis doar de cei 150 de „radicali” în frunte cu Tökés László; faptul că acesta era „președintele de onoare” al UDMR, însă crea în mass-media occidentală impresia că împărtășește ideile întregului partid etnic. Era prezentată situația „dramatică”

a maghiarilor din România, supuși de 80 de ani unei politici de asimilare din partea românilor și de asuprire națională, nevoiți să emigreze etc. Și-l atenționau pe președintele SUA asupra greșelii pe care o făcuse în aprilie 1999, când a afirmat că felul cum România a rezolvat problema minorităților naționale este un model; „Să ferească Dumnezeu – scriau cei 150 – orice comunitate națională constrânsă la minoritate ca modelul românesc să-i fie garanția mântuirii”. Și se cerea monitorizarea situației minorităților din România și ajutorul SUA pentru îndeplinirea dezideratelor UDMR. („Jurnalul Național” din 16 iunie 1999). Deși nu semnase scrisoarea, și Markó Béla era pe aceeași linie cu semnatarii; în cadrul unei intervenții în Parlament – la discuția despre războiul din Kosovo, pe 2 aprilie 1999 – acesta afirmase: „Noi nu putem accepta că, în timp ce România este dată de președintele SUA ca model în ceea ce privește rezolvarea problemelor minorităților, în realitate să ne confruntăm nu numai cu ieșiri șovine isterice în Parlamentul României [...] ci și cu un vot negativ la cele mai elementare drepturi lingvistice, educaționale sau culturale” („Monitorul Oficial”, partea a II-a, an X, nr. 67 din 30 aprilie 1999).

Deși participaseră la vârf la Congresul al VI-lea al UDMR pentru a transmite aprecieri, saluturi, încurajări (prin Constantin Dudu Ionescu și Mircea Ciumara de la PNȚCD, Mircea Ionescu-Quintus de la PNL, Alexandru Sassu de la PD, Emil Putin de la PSDR) partidele aliate nu știuseră nimic despre pregătirea scrisorii. De aceea s-au arătat și ale revoltate. Alexandru Sassu afirma că scrisoarea nu reflectă realitatea și de aceea, UDMR-ul ar trebui să transmită lui Bill Clinton adevărul; este – spunea – „o datorie de onoare a UDMR”. Adrian Iorgulescu de la UFD, credea că scrisoarea este expresia „extremismului maghiar”. Andrei Chiliman (PNL) o califică drept „mincinoasă”. Din arcul guvernamental, numai PNȚCD, prin Mircea Ciumara, trata scrisoarea cu indiferență, refuzând să-i condamne pe semnatari. Partidele de opoziție au fost ferme: prin Corina Crețu, PDSR considera scrisoarea o „infamie”. Din partea APR Mircea Coșea spunea: „Pentru mine, aripa moderată din UDMR și-a pierdut orice credibilitate, pentru că nu pot să cred că președintele Markó Béla, Frunda György, Verestoy Attila sunt atât de impotenți – ca lideri politici – încât să nu cunoască faptul că responsabilitatea acestei scrisori mincinoase nu cade asupra semnatarilor, ci asupra întregului UDMR”. Valeriu Tabără PUNR, afirmă că scrisoarea „promovează falsuri teribile”. Corneliu Vadim Tudor, președintele PRM, declara: „Aceasta este o boală veche a ungușilor, care sunt inadapabili la condițiile de viață ale Europei civilizate. Pe tot parcursul istoriei ei nu au făcut altceva decât să terorizeze alte etnii, dar în același timp să se plângă și să reclame, într-o manie a persecuției care frizează paranoia. [...] Ce e de făcut? Contracurarea, prin toate mijloacele a acestei propagande abjecte, prin rapoarte către forumurile internaționale și prin invitarea personalităților politice și a presei străine în

acele ținuturi unde se va vedea că de fapt, purificarea etnică e făcută de unguri. Dar răul trebuie smuls din rădăcină și anume, această organizație de tip nazist care se cheamă UDMR, se impune să fie imediat scoasă în afara legii” („Jurnalul Național” din 17 iunie 1999).

Primii vizați prin ceea ce se ceruse la Congresul al VI-lea al UDMR și prin scrisoarea către Bill Clinton, românii din Harghita și Covasna, prin organizațiile lor culturale și civice au alcătuit o scrisoare – memoriu de protest, transmisă primului ministru la 31 mai 1999; pentru prima dată, tonul nu mai era doar ferm, ci și imperativ – se cerea un răspuns adecvat până la 15 iunie, ceea ce aducea a ultimatum. Radu Vasile cel care promisese atâtea cu un an înainte, nu s-a sinchisit, nici nu a răspuns. De aceea scrisoarea – memoriu a fost publicată – „Jurnalul Național” din 17 iunie și „BZC” din 19 iunie 1999 – provocând o dezbateră largă.

Scrisoarea celor 150 către Bill Clinton a trezit și riposta românilor americani. În iulie 1999, două asociații românești, conduse de Traian Golea și George Duma, vor trimite președintelui Emil Constantinescu, președintelui UDMR și presei un memoriu intitulat *Analiza unui document*; infirmau acuzațiile aduse Statului Român de către cei 150 și considerau că „scrisoarea trimisă președintelui Clinton, prin tonul ei, prin afirmațiile total neadevărate, necontrolate și iresponsabile pe care le face, confirmă ceea ce noi am arătat în repetate rânduri, că aripa hortyst-șovină a UDMR-ului nu are ce căuta în politica țării”. (Document prezentat de Petre Țurlea în Camera Deputaților, ședința din 7 septembrie 1999, „Monitorul Oficial”, partea a II-a, an X, nr. 154 din 17 septembrie 1999).

Pe măsura apropierii alegerilor locale și parlamentare, mai ales în Harghita și Covasna acțiunile antiromânești ale diverșilor reprezentanți UDMR se înmulțeau; era un atu electoral – cel care-i oprima mai tare pe români arăta că este mai „mare maghiar” decât alții. S-au ilustrat, pe această linie, Kolumban Gábor în Harghita și Albert Álmos, primarul din Sfântu Gheorghe. Acesta din urmă a dus un adevărat război contra denumirilor românești de străzi; contra instituțiilor de cultură românești – a Teatrului „Andrei Mureșanu” amenințat cu desființarea, a Muzeului Carpaților Răsăriteni căruia îi refuza un spațiu adecvat; contra Bisericii Ortodoxe Române de la care a ajuns să revendice chiar și pământul de sub Catedrala din Sfântu Gheorghe; contra vechilor mărturii ale viețuirii românilor pe teritoriul orașului, clădirea primei școli românești, datând din 1799, fiind păstrată drept locuință pentru niște familii de țigani ș.a.m.d. Tot el, ostentativ, refuza să poarte eșarfa tricoloră la ceremonii, așa cum era obligat prin lege. În toate acestea avea sprijinul conducerii UDMR. Markó Béla îi lua apărarea: despre maghiarizarea denumirilor de străzi, declara că este „un act reparatoriu” și „o reacție justificată a secuilor față de frustrările etnice trăite de aceștia în timpul comunismului” („Transilvania Jurnal” din 10 ianuarie 2000); cu privire la

Muzeul românesc, declara că „Într-un oraș mic cum este Sfântu Gheorghe nu este nevoie de mai multe muzee... Înființarea unui astfel de muzeu este un lucru forțat”. („BZC” din 10 ianuarie 2000). La toate acestea autoritățile românești de la București nu reacționau; pur și simplu le ignorau. Mai mult, la sfârșitul lui martie 2000, prin vocea celui de-al doilea om în Stat, președintele Senatului – Mircea Ionescu-Quintus, venit într-o vizită la Sfântu Gheorghe la invitația senatorilor udmeriști, s-a afirmat chiar că nu există nici un motiv de protest din partea românilor: „Constat cu satisfacție – declara președintele Senatului – că între populația majoritară și cea minoritară este o foarte bună înțelegere, fără asperități în relațiile interetnice și există unitate în ceea ce privește interesele naționale”. („Cuvântul Nou” și „Transilvania Jurnal” din 31 martie 2000). Deputatul de Covasna, Petre Țurlea îi trimite o scrisoare deschisă de protest. („Adevărul” și „Cuvântul Nou” din 5 aprilie 2000).

Toate acestea – ofensiva tot mai violentă a UDMR-ului și nepăsarea tot mai vizibilă a conducerii Statului – i-au făcut pe românii din Harghita și Covasna să inițieze o acțiune de protest nemaiîntâlnită până atunci în societatea românească: o demonstrație de stradă împotriva maghiarizării. Organizatoare au fost societățile civice și culturale românești din cele două județe; li s-au alăturat organizațiile tuturor partidelor românești și chiar reprezentanții Guvernului în teritoriu – prefectul de Covasna, Gheorghe Tatu, a trimis Ministerului Funcției Publice cererea de concediu pentru o zi, ca să poată participa la demonstrație fără a fi învinovățit că a făcut-o în timpul serviciului. Locul ales a fost Piața Primăriei din Sfântu Gheorghe. Anunțată în Parlament de Petre Țurlea, care a chemat presa centrală să participe, manifestația a stârnit un interes deosebit. „BZC” din 3 aprilie 2000 titra: *Românii vor ieși în stradă să-și apere interesele*; „Transilvania Jurnal” din 5 aprilie: *Românilor din Covasna le-a ajuns cuțitul la os. Ei vor organiza un miting de protest împotriva autorităților locale*. „Adevărul” din 8 aprilie: *Pe 13 aprilie, la Sfântu Gheorghe – o mare acțiune de protest a românilor*. Chiar și „Haromszek” din 8 aprilie includea articolul *Protest românesc. Acuzații dure*. Pe 13 aprilie, câteva mii de români, între care și preoți ortodocși în odăjdii, cu steaguri ale Țării, cu placarde pe care-și scriseseră protestul, s-au adunat în fața Primăriei. Deși fusese chemat să asculte ce doresc demonstrații, Albert Almoș a refuzat să coboare. (Ca să-l îmbărbăteze, în dimineața aceleiași zile trecuse pe la Primărie Frunda György). Pe placardele agitate de demonstrații scria: „Demiterea primarului șantajist”; „Acces liber și necondiționat la locurile de muncă”; „Integrare, nu separatism și enclavizare”; „România este patria comună și independentă a tuturor cetățenilor ei”; „Ajunge, până aici”; „Nu distrugeți cultura românească”. Petre Țurlea sintetiza toate cererile demonstrațiilor: „Noi suntem și vrem să rămânem români!” Iar Ioan Solomon: „E timpul să spunem răspicat că nu mai suntem dispuși să tolerăm manifestările extremiste maghiare”. Adrian Năstase a trimis

o scrisoare de susținere; cerea CSAT, SRI, MI și Justiției să informeze Parlamentul asupra situației din cele două județe și asupra măsurilor pe care le vor lua și acuza UDMR-ul de acțiuni ilegale. *Demn și sobru, românii și-au spus păsurile* era titlul adecvat al unui articol de ziar. („Cotidianul” din 13 și 14 aprilie; „Transilvania Jurnal” din 14 aprilie; relatarea cea mai completă în „Jurnalul Național” din 14 aprilie; vezi și „Adevărul” din aceeași zi). Toate revendicările vor fi strânse într-un memoriu trimis primarului Albert Álmos și conducerii României. Primarul a răspuns, respingând toate acuzațiile și toate cererile; instituțiile centrale ale Statului nu au dat nici un răspuns. TVR, pe deplin aservită Puterii, deși a avut un reportaj de la fața locului, a refuzat să-l transmită. În schimb, la „Antena 1”, Marius Tucă și-a dovedit încă o dată sentimentele patriotice: a dedicat una dintre emisiunile lui din aprilie, problemelor ridicate de demonstrații din Sfântu Gheorghe (reprezenți în studio de Petre Țurlea, Ioan Solomon, Doru Ioan Telea, Mihai Groza). Și a promis sprijin pentru un proiect de lege vizând asigurarea reprezentării în Parlament a românilor din Harghita și Covasna. Proiectul respectiv a fost depus la Camera Deputaților, de Petre Țurlea, pe 2 mai, și a primit rapid aviz favorabil de la Consiliul Legislativ. Imediat însă UDMR-ul a cerut Coaliției de guvernământ să stopeze inițiativa. Tokay György și Varga Attila argumentau cererea: „1. Acceptarea unei asemenea modificări a Legii electorale ar însemna alterarea fundamentală a principiilor pe care se întemeiază sistemul electoral. 2. Considerăm prezenta inițiativă legislativă a fi neconstituțională...”. Cererea Udmeristă a provocat o adevărată indignare în Covasna și Harghita. Gabriel Florescu, în „Cuvântul Nou” din Sfântu Gheorghe, 27 mai 2000, întreba: „Nu vă e puțin nu știu cum să vorbiți despre asemenea lucruri tocmai voi, cei care ați inițiat atâtea reinterpretări ale legii cum va venit vouă bine (vezi Legea învățământului și Legea administrației publice locale), chiar în detrimentul cetățenilor români deveniți minoritari în județele Covasna și Harghita?! Oare nu modul cum vă comportați voi, Udmeriștilor, în cele două județe îi determină pe români să caute soluții de autoapărare? Tocmai din cauza voastră, a politiciii de purificare etnică pe care o duceți în această zonă au fost nevoiți românii minoritari să iasă în stradă, să-și strige durerea”. Coaliția a respectat ordinul UDMR-ului: legea nu a trecut.

BILANȚ AL PARTICIPĂRII UDMR LA GUVERN. În preajma alegerilor locale și parlamentare, liderii maghiari au făcut bilanțul participării la Guvern, dar și al celor zece ani de la înființare. Márkó Béla considera ca o reușită politica pașilor mărunți. La capitolul împliniri afirma că poate trece doar jumătate din ceea ce își propusese UDMR-ul la înființare: modificarea Legii învățământului, a Legii administrației publice locale, adoptarea Legii funcționarului public. La nerealizări: autonomia locală, Universitatea maghiară, retrocedarea bunurilor bisericești și comunitare, legea minorităților,

utilizarea limbii maghiare în justiție („Transilvania Jurnal” din 18 ianuarie 2000). Uita să treacă la „realizări”: alungarea a zeci de mii de români din Harghita și Covasna, pașii majori făcuți spre maghiarizarea populației românești din cele două județe, maghiarizarea toponimiei din unele zone ale Transilvaniei, ridicarea a nenumărate monumente maghiare, excluderea limbii române din școlile maghiare, acapararea patrimoniului Statului din zonele unde etnia maghiară este dominantă, întreținerea unei permanente stări de neliniște în societatea românească, loviturile majore date României în plan internațional.

UDMR-ul își pregătea continuarea participării la Guvern, indiferent cine ar câștiga alegerile. Kolumban Gábor afirma în ianuarie 2000: Și după viitoarele alegeri generale UDMR va face parte din toate guvernele care vor conduce Țara”. („Transilvania Jurnal” din 18 ianuarie). În aprilie, Márkó Béla avertiza că relațiile interetnice româno-maghiare s-ar putea deteriora dacă UDMR nu va mai participa la guvernare și după alegeri; nu neapărat în Guvern, dar să existe o înțelegere cu posibilul câștigător, PDSR. Liderii udmeriști se considerau ponderatori ai minorității maghiare, care fără ei ar acționa dur împotriva Statului român; dar avertizau: „*Avem nevoie de reușite în atingerea scopurilor noastre; respingerea lor poate fi periculoasă*”.

Bănuind că se pregătește continuarea participării, într-o formă sau alta, a UDMR-ului la conducerea României, conducătorii Asociației românilor din Florida de Sud și Congresul Național al Românilor Americani din California – Traian Golea și George Duma – vor edita și vor trimite în Țară o broșură sub titlul *România și alegerile anului 2000*. Și precizau într-o scrisoare către adresanții broșurii: „Am făcut demascarea UDMR în scopul de a demonstra și cere eliminarea din viața politică a horthyștilor, care la fel ca în toate țările democratice nu au ce căuta în viața politică a României”.

Ceea ce începuse să se întrevadă încă dinaintea alegerilor din 2000 – posibila alianță între PDSR și UDMR – s-a materializat imediat după alegeri. Deși, spre deosebire de legislatura anterioară, Uniunea nu mai făcea parte din Guvern acordând sprijinul parlamentar lui Adrian Năstase a obținut satisfacerea revendicărilor sale chiar într-o măsură mai mare decât atunci când era la putere. PDSR-ul, transformat, printr-o fuziune pentru imagine internațională cu un partid de buzunar (PSDR), în PSD, a trecut de la o poziție națională, mereu afirmată în perioada 1996–2000, la pactizarea cu inamicul declarat al Statului național unitar român; s-a dovedit, astfel, că ceea ce clamase în timpul opoziției era doar demagogie. Primii care s-au arătat indignați de noua alianță ce conducea România au fost românii din Harghita și Covasna; ei trimiteau, pe 8 ianuarie 2001, Guvernului a *Notă privind consecințele aplicării prevederilor protocolului încheiat între PDSR și UDMR*. În încheiere, consemnau: „Considerăm că a sosit momentul ca românii din această zonă a Țării să nu mai fie victime sau monedă de schimb

în jocurile politice”. Atenționau asupra pericolului „Kosovizării acestei zone din inima României”.

Foarte grăbit să satisfacă cererile UDMR-ului, PDSR-ul (acum, sub numele PSD) a modificat regulamentele Camerei Deputaților și Senatului, pentru a reduce la minimum posibilitățile Opoziției de manifestare și pentru ca mașina de vot guvernamentală să funcționeze cu eficiență maximă. Singura forță politică parlamentară ce va desfășura în continuare o susținută acțiune de apărare a interesului național va fi PRM. Tot pentru a satisface cât mai repede cererile UDMR-ului, PSD a ignorat toate apelurile la rațiune venite de la românii transilvăneni, inclusiv de la cei din Harghita și Covasna, în apărarea cărora se pronunțase în perioada 1997–2000; propunerile asociațiilor românești din cele două județe la proiectul Legii administrației publice locale, trimise Guvernului pe 21 ianuarie 2001, nu au fost luate în seamă. Și alte cereri, venite din aceeași zonă, au fost ignorate. Pentru schimbarea atitudinii PSD în mod radical, cazul cel mai edificator este acela al poziției față de problema reprezentării parlamentare a românilor din Harghita și Covasna. Asupra proiectului de lege care rezolva această problemă, elaborat de Petre Țurlea, în mai 2000, președintele Consiliului Legislativ din acel moment, Valer Dorneanu, și-a dat aviz pozitiv. Pe 22 martie 2003, în cadrul Adunării generale eparhiale a Episcopiei Ortodoxe Române a Covasnei și Harghitei, ținută la Miercurea Ciuc, la cererea de a se relua proiectul de lege din mai 2000, același Valer Dorneanu, acum președinte al Camerei Deputaților, a afirmat că o asemenea lege nu este necesară; a făcut apel „la rațiune și gândire pragmatică, de tip european”, la „excluderea complexului victimei sau al minoritarului” și la „toleranță etnică”. („Adevărul” din 24 martie 2003).

Cu cea mai mare satisfacție, UDMR-ul a întâmpinat rapida finalizare a Legii administrației publice locale și cu entuziasm a trecut la aplicarea ei în practică chiar înaintea intrării în vigoare (23 mai 2001). S-a întocmit lista cu localitățile care trebuiau inscripționate bilingv – 1342, din care în Transilvania și Banat erau 1167; cele mai afectate județe: Mureș 252 localități, Harghita 233, Bihor 124, Satu Mare 115, Covasna 106, Cluj 91, Sălaj 62, Timiș 60. („Adevărul” 23 mai 2001). Mai mult, UDMR cerea ca aceste 1342 localități să aibă și denumirile maghiare „istorice”, inclusiv cele din perioada ocupației horthyste; s-ar putea ajunge, datorită acceptării unei asemenea cereri, la o adevărată revoltă a românilor locuitori majoritari, în multe cazuri, în aceste așezări. „Curierul Național” 23 mai 2001 dădea și câteva exemple de situații aberante la care se putea ajunge numai în județul Cluj: comuna *Palatca*, în care 87% sunt români, ar trebui să poarte și denumirea *Magyar Palatka (Palatca Ungurească)*; satul *Văleni*, comuna Cătătel, formată din moși, din care 70% au votat PRM-ul, ar trebui să se numească și *Magyar Alko (Văleniul Unguresc)*; satul *Fodora*, comuna Alchileul Mic, tot cu majoritate românească, ar fi botezat *Magyar Fodorháza (Fodora Ungurească)*; orașul *Huedin*, cu 61% români, s-ar numi *Banfy Hunyad* etc.

Se făceau aceste cereri aberante, deși conform Legislației românești doar Parlamentul avea dreptul să aprobe schimbarea denumirilor localităților. Ignorând trufaș aceste prevederi, Frunda György afirma: „E dreptul administrațiilor locale să stabilească numele pe care le cred de cuviință”. Alarmate de perspectiva aprobării de către Guvern a solicitării UDMR, grupurile parlamentare ale PRM din Senat și Camera Deputaților au cerut premierului Adrian Năstase o întrevedere pe această temă; răspunsul nu a venit. Totuși, protestul a avut efect, acțiunea de schimbare a denumirilor fiind amânată. În lumina aceleiași Legi a administrației publice locale, s-a ajuns ca liderii udemerști să ceară chiar și oficierea căsătoriilor în limbile minorităților, deși însăși prin formulare este o acțiune oficială, posibil de realizat doar în limba admisă de articolul 13 din Constituție – limba română. Cu maleabilitatea și oportunismul tot mai des demonstrate, la întrevederea dintre PSD și UDMR, din 11 septembrie 2001, pe marginea cererilor maghiare, incluzând și cea vizând căsătoriile, Adrian Năstase a declarat: „Nu am vrea să supărăm UDMR-ul...” Puteau să-i supere pe toți românii, important era însă, în viziunea prim ministrului, să nu-i supere pe liderii maghiari! („Ziarul Politic” din 12 septembrie 2001).

Cu toată opoziția susținută a PRM, condusă de președintele Comisiei de Învățământ din Camera Deputaților, Anghel Stanciu, la 22 mai 2001 a fost respins proiectul de lege prin care se institua obligația fiecărei universități de a avea cel puțin o linie de predare în limba română; din nou, cererea de respingere venise, tot ultimativ, din partea UDMR; și, atent numai la meschinele sale interese de partid, PSD-ul acceptase. Astfel, s-a creat posibilitatea înființării unor universități de stat în limba maghiară – viitoare cetăți ale naționalismului șovin maghiar, plătite cu banii Statului român. Oportunismul partidului de guvernământ era pe deplin demonstrabil: cu doar un an înainte, în primăvara lui 2000, nu mai puțin de zece viitori miniștri în Cabinetul Adrian Năstase susținuseră cu mare tărie că nu admit o universitate de stat în care să nu se predea și în limba română. După această nouă eludare a interesului național, făcută de majoritatea parlamentară, Anghel Stanciu remarcă: „Parlamentul a ajuns o morișcă de vânt în favoarea PSD și UDMR”; iar Corneliu Ciontu, vicepreședinte al Camerei Deputaților din partea PRM, consemna o realitate de netăgăduit: „Alianța PSD – UDMR instituie o dictatură în Parlament”. În semn de protest, la cererea liderului său, Lucian Augustin Bolcaș, Grupul parlamentar al PRM va părăsi sala de ședințe a Camerei. („Adevărul” și „Curierul Național” din 23 mai 2001).

Foarte curând se va demonstra că universitățile maghiare sunt concepute ca un vârf de lance al șovinismului maghiar, ca centre de consolidare și propagare a sentimentelor antiromânești, ca centre de inițiere a acțiunii distructive la adresa stâlpilor de susținere a Statului român. Cum în Harghita și Covasna instituțiile Statului ajunseseră a fi aproape formale,

îngrădite la maximum, ofensiva era concentrată împotriva Bisericii Ortodoxe Române, rămase principala susținătoare a românismului în zonă. În noiembrie 2001, în cadrul și cu sprijinul Universității maghiare „Sapientia”, din Miercurea Ciuc, a fost răspândit un film, zis documentar, despre „expansiunea bisericii ortodoxe” în „Pământul Secuiesc” (titlul – *Hagymakupolos Honfoglalos*, într-o traducere liberă „Ocupare de patrie prin intermediul religiei”); realizatori: doi reporteri de la „Duna” TV, din Budapesta, Csáky Zoltán și Marossy Géza. După ce se prezentau mai multe biserici ortodoxe, erau luate interviuri unor personalități maghiare, precum Kolumban Gábor și Papp Elod, în cadrul cărora se afirma că democrația este amenințată de existența Bisericii Ortodoxe Române. După vizionarea casetei, asistența strânsă de Universitatea „Sapientia” a participat la o dezbatere a subiectului, în care s-au auzit expresii de-a dreptul dramatice. Subliniind răspicat scopul urmărit, decanul Lanyi Szabócs a afirmat că prezentarea casetei se face pentru educarea tinerilor; „Educând atâția tineri maghiari, viitorul va fi al nostru”. Și, pentru a completa conținutul casetei, era prezentat un film cu manifestația românilor din Sfântu Gheorghe, din 13 aprilie 2000, în timpul căreia participanții îndrăzniseră să poarte steaguri tricolore românești, să cânte „Noi suntem români”; iar deputatul de Covasna, Petre Țurlea, cutezase să cheme lumea să militeze pentru păstrarea identității românești în zonă. Concluzia întregii manifestații patronată de Universitatea „pur” maghiară „Sapientia”: datorită existenței și acțiunii laborioase a Bisericii Ortodoxe Române din Harghita și Covasna, condusă de episcopul Ioan Selejan, românii din aceste județe „secuiești” îndrăznesc să se afirme ca români, îndrăznesc să se opună purificării etnice; cauza îndrăznelii trebuie cunoscută, îngrădită, eliminată. (Casetă prezentată trebuind a fi cât mai larg răspândită, se indica și felul cum putea fi obținută: prin comandă la o editură din Budapesta, intermediată de Clubul Cărții Maghiare din Miercurea Ciuc. „Curentul” și „Ora” din 9 noiembrie 2001). În decembrie 2001, caseta îndreptată împotriva Bisericii Ortodoxe Române va fi prezentată într-o emisiune la Duna TV.

UDMR-ul a avut câștig de cauză și la proiectul legii pentru protecția limbii române. Amendamentul udermerist conform căruia nu era obligatorie traducerea (subtitrarea) în limba română a emisiunilor de televiziune cu caracter religios, etnografic și de divertisment, a fost admis de Senat, cu toată opoziția fermă a senatorilor PRM, conduși în timpul dezbaterii de Mihai Ungheanu, și chiar a unora dintre senatorii Puterii (ca Adrian Păunescu). Se știe că manifestările religioase reprezintă pentru naționaliștii șovini maghiari locul principal de îndoctrinare antiromânească a etnicilor unguri și secu. Însuși Imnul maghiar și Imnul secuiesc sunt considerate rugăciuni; predicile preoților, din toate confesiunile, sunt impregnate până la saturație cu îndemnuri antiromânești – lansate de la înălțimea amvonului, adesea televizate de posturile private locale, aceste îndemnuri sunt sămânța de ură sădită permanent în sufletele minoritarilor.

Și în domeniul economic, PSD și-a plătit voturile parlamentarilor UDMR, ajungând la consolidarea stăpânirii economice a Transilvaniei, de către capitalul maghiar din țară și din Ungaria. Încântat, fostul prim-ministru al Ungariei, în decembrie 2002 declara, la Szegedin: „Datorită protocolului UDMR – PSD ungurii stăpânesc acum 70% din proprietățile Transilvaniei”. („România Mare”, 27 decembrie 2002). În același sens s-au exprimat mulți demnitari; între ei și consulul general al Ungariei la Cluj-Napoca, Alföldi László: „UDMR a obținut mult mai mult acum decât atunci când a fost la guvernare”. („Adevărul” din 9 februarie 2002). De multe ori, predarea avuției naționale în mâna maghiarilor s-a făcut într-un mod de-a dreptul scandalos, exemplul cel mai mediatizat fiind cel al stațiunii Sovata, perlă a turismului românesc, cu zeci de hoteluri, „vândută” unor firme maghiare (având legături cu serviciile speciale budapestane) cu prețul unui singur hotel la mâna a doua. Scandalul provocat de privatizarea oneroasă de la Sovata a fost urmat de o acțiune dârză a parlamentarilor PRM, care au reușit să impună formarea unei comisii senatoriale de anchetă. În fața posibilelor dezvoltări ale acestei comisii, președintele executiv – Takacs Csaba, declara amenințător: „Imaginea României va avea de suferit”. Iar Markó Béla spunea și el supărat ziaristilor: „La originea scandalului declanșat pe acest subiect se află mai mulți senatori și deputați, vârful de lance fiind constituit din reprezentanții PRM”. („Curierul Național” – 11 septembrie 2001). În martie 2003, Curtea Supremă de Justiție va decide anularea privatizării scandaloză a stațiunii Sovata. „Rețeta” maghiară pentru acapărarea unora dintre ramurile economiei Transilvaniei viza și falimentarea acestora pentru a crea o piață de desfacere a produselor aduse din Ungaria. Un exemplu edificator este falimentarea celei mai reprezentative societăți în domeniul morăritului și panificației, cu sediul în Bihor, botezată de cumpărătorul maghiar S.C. Pamora S.A. („Curentul” din 12 decembrie 2001).

După alegerile din anul 2000 UDMR-ul a primit un ajutor substanțial din partea Guvernului de la Budapesta, pentru înființarea unor instituții de învățământ superior, particulare, în limba maghiară. Și cum cine dă banii poate și controla, poate impune, ce să se învețe, intereselor cărui stat să-i fie subordonate cunoștințele pe care studenții trebuie să le obțină, din aceste universități vor ieși buni cetățeni maghiari, trăitori în România, acționând în interesul Ungariei. În domeniul învățământului preuniversitar, țelul principal după alegeri era înlocuirea manualelor de școală tipărite în România și care respectă programa analitică românească aprobată de Ministerul Educației Naționale, cu unele tipărite în Ungaria, conform, bineînțeles, cu programa analitică a Ministerului Învățământului de la Budapesta. Este metoda cea mai eficientă prin care naționaliștii șovini maghiari încearcă să creeze tinerilor maghiari conștiința de luptători contra Statului român. Constrâns să constate public existența acestor manuale și să ceară instituirea unei comisii de

cercetare, prim ministrul Adrian Năstase a primit imediat o trufașă replică din partea lui Markó Béla, care considera normală intrarea în România a manualelor maghiare; iar primarul din Sfântu Gheorghe, Albert Álmos a cerut chiar instituțiilor Statului de pe teritoriul județului Covasna să nu permită intrarea în școli a Comisiei de anchetă. Rezultatul anchetei este mai mult decât alarmant. Numai în incinta Inspectoratului Școlar din Covasna au fost găsite 92.000 de manuale școlare provenind din Ungaria! („Curentul” din 1 noiembrie 2001).

Și după alegerile din 2000, liderii UDMR au fost permanent încurajați, în lărgirea pretențiilor lor față de Statul român, de către forțele politice din Ungaria și de către autoritățile de acolo. S-a ajuns la un adevărat „turism politic” în Transilvania, după cum era constrâns să constate chiar premierul Năstase. Fel de fel de demnitari de la Budapesta, inclusiv miniștri, călătoreau prin Transilvania ca pe propria moșie, își făceau aici campania electorală, România devenind locul unde se țineau toate congresele, seminarile, simpozioanele, mesele rotunde, aniversările sau comemorările unguerești; autoritățile românești erau pur și simplu ignorate – fără să le ceară voie, maghiari din toate colțurile lumii năvăleau tot mai des aici, chemați de diverse organizații. Uneori, chiar Guvernul budapestan se constituia drept organizator al unor asemenea manifestații, într-o altă țară, în casa altuia. La una din aceste manifestații – festivitatea înființării unei universități maghiare – cu impertinența atât de des demonstrată, organizatorul, ministrul Învățământului din Ungaria, József Palinkas, a invitat-o și pe Ecaterina Andronescu, ministru al Educației Naționale; un ministru al României era invitat la o festivitate în propria țară, în propria casă, de către un străin, ca și cum casa ar fi fost a acestui străin. Ministrul român a făcut actul de demnitate de a refuza invitația și de a trimite impertinenta scrisoare înapoi expeditorului. Alt ministru, cel al Justiției, David Ibolya, a adus la Săcele, în vara lui 2001, „steagul mileniului maghiar”, ca să țină trează conștiința maghiară a urmașilor cotropitorilor barbari de acum o mie de ani. Aceeași va patrona festivitățile din 6 octombrie, de la Arad, în memoria celor 13 generali maghiari, asasinii românilor de la 1848, împușcați în 1849; a folosit ocazia și pentru a-i răspunde lui Adrian Năstase: nu numai că nu va înceta „turismul politic”, dar îl va intensifica. („Curierul Național” din 8 octombrie 2001). Chiar și diplomații, care prin definiție sunt oameni civilizați, se manifestau, din ce în ce mai des, față de România, cu lipsă de politețe, trufie, aroganță. După încercarea lui Adrian Năstase de a realiza o colaborare româno-bulgară pe drumul celor două țări spre NATO, ambasadorul maghiar la Sofia le-a spus bulgarilor să nu accepte propunerea. Deseori, de la Budapesta se spunea Bucureștiului că intrarea României în NATO și UE depinde de bunăvoința maghiară. Cu sprijinul diplomaților maghiari, în diverse organisme europene erau montate rezoluții antiromânești – cum a fost cea prin care se cerea recunoașterea caracterului

presupus maghiar al ceangăilor. Senatorul Corneliu Vadim Tudor îi va da o replică adecvată. Astfel, apare justificat titlul unuia dintre articolele publicate de „Jurnalul Național” din 19 iunie: *De la Budapesta, diplomați mitocani amenință Bucureștiul*. Toate acestea îi încurajau pe liderii UDMR-ului, care au ajuns să ceară chiar și eliberarea unor criminali dovediți, pentru faptul că aceștia erau maghiari. Pe 18 iunie 2001, în ședința Senatului, președintele PRM, Corneliu Vadim Tudor, a condamnat cererea înaintată de UDMR președintelui țării de a-i elibera pe asasinii maiorului Aurel Agache, din Târgu Secuiesc; imediat, la tribuna Senatului s-a urcat Frunda György, care justifica cererea de grațiere prin faptul că, în timpul procesului, „au fost încălcate drepturile minorității maghiare din România” – așadar, se cerea respectarea „dreptului” minoritarilor maghiari de a ucide nepedeșiți. Corneliu Vadim Tudor i-a răspuns din bancă: „Ucigașilor... justificați linșajul! Vă asigur că până la toamnă PRM va scoate o carte intitulată *Cartea Neagră a UDMR*”.

Deplina colaborare între Guvernul de la Budapesta și UDMR, transformată într-o adevărată agentură a Ungariei pe teritoriul României, s-a manifestat în disputa pe marginea „legitimației de maghiar”, pe care Parlamentul budapestan o institua pentru cetățeni din afara granițelor. Pentru acordarea unor avantaje materiale, se cereau declarații de apartenență la etnia maghiară. Se miza pe sărăcia unor largi pături ale populației din Transilvania, în special țigani, care, atrași de promisiuni, puteau îngroșa numărul celor ce se declarau maghiari. Urma ca recensământul ce era proiectat pentru primăvara lui 2002 să valideze această nouă presupusă realitate demografică, pe baza căreia cererile înaintate diverselor organisme internaționale vor putea căpăta o mai mare greutate. Guvernul român a reacționat târziu și neadecvat. Însă, în Consiliul Europei, senatorul Corneliu Vadim Tudor a reușit să atragă împotriva legii maghiare pe majoritatea parlamentarilor europeni. Așa cum era de așteptat, Guvernul budapestan nu a fost oprit de nimic în încăpățanata dorință de a aplica Legea statutului de maghiar. Rolf Ekeus, comisarul pentru minorități al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), pe 29 octombrie 2001 afirmase că „protecția drepturilor minorităților este o obligație care incumbă Statului în care acestea trăiesc... Statele trebuie să evite să creeze privilegii pentru grupuri anume, care ar avea efecte dezintegratoare în statele în care trăiesc acestea”. Cu dezinvoltură, purtătorul de cuvânt al Ministerului ungar de Externe, Gábor Horváth, declara: „Afirmările lui Rolf Ekeus nu pot fi puse în nici un fel în legătură cu Ungaria și cu Legea privind statutul etnicilor maghiari care trăiesc în statele vecine”. Și Raportul Comisiei de la Veneția, care se pronunța împotriva legii maghiare, a fost privit cu aceeași detașare la Budapesta; premierul afirma că legea poate fi un succes comun româno-maghiar („Adevărul” din 27 octombrie 2001). Iar reuniunea maghiaro-maghiară de la Budapesta, la sfârșitul lui octombrie 2001, a decis să nu se modifice cu nimic Legea statutului; satisfăcut, Markó Béla

aprecia că nu mai există nici un impediment pentru aplicarea ei. („Curierul Național” din 27 octombrie 2001). De altfel, Markó declarase deja, înfierbântat, că va fi primul care va cere legitimația de maghiar, evident ca să dea exemplu. La jumătatea lui noiembrie 2001, în raportul de țară pentru Ungaria, întocmit de Comisia Europeană asupra progreselor țărilor candidate pentru integrarea în Uniunea Europeană, Legea statutului a fost iar criticată: nu este conformă normelor europene, necorespunzând principiului nediscriminării prevăzut în Tratatul Uniunii. Chiar după această consemnare explicită, Martonyi János, ministrul de Externe maghiar, găsea că „Legea nu este în mod fundamental în contradicție cu normele europene”. Accepta, însă, unele modificări. („Adevărul”, „Realitatea Românească” din 15 noiembrie). În schimb, UDMR și-a continuat ferm acțiunea de pregătire pentru aplicarea Legii statutului în România, în forma deja adoptată de Parlamentul de la Budapesta: a organizat consilii județene în acest scop, toate subordonate unui Consiliu Național având trei componente – reprezentanți ai societății civile, ai bisericilor maghiare, ai UDMR (câte 9 din fiecare); președinte era Markó Béla. Pe 26 noiembrie, Gheorghe Funar va depune un denunț penal la Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Cluj, împotriva „persoanelor care, sfidând prevederile Constituției și ale Legii Siguranței Naționale, au înființat Consiliul de supraveghere a Legii statutului maghiar”. („Curentul” din 27 noiembrie). După ce s-a arătat dârz câteva luni, pentru imagine, Guvernul Năstase a cedat brusc, la sfârșitul lui octombrie 2001, pentru a obține voturile parlamentarilor udemerști la Legea Bugetului de Stat: nu numai că a acceptat ideea unei legitimații de maghiar, dar a afirmat că aceasta poate fi dată chiar de UDMR. Consecința imediată ar fi sporirea rapidă a numărului membrilor UDMR, atotputernicia acestuia asupra tuturor maghiarilor din România și asupra tuturor românilor care vor să beneficieze de facilitățile Legii statutului; astfel, forța sa politică ar crește rapid, ca și puterea acțiunii sale distructive la adresa Statului național unitar român. Proteste imediate au venit din partea PRM; apoi au reacționat și PNL și PD. Posibila colaborare a opoziției în jurul problemei naționale a indignat partidul de guvernământ. În „Ziarul Politic” – organ de presă al PSD – Silvia Badea semna, pe 14 noiembrie, articolul *Liberalism cu iz de România Mare*, acuzând PNL-ul că are un discurs ca al lui Corneliu Vadim Tudor. (Alt partid important al guvernării 1996–2000, PNȚCD, nu a părăsit nici în noile condiții prietenia cu UDMR, președintele Victor Ciorbea convenind cu Markó Béla să aibă o colaborare „mai strânsă” – „Ziarul politic” din 7 noiembrie). Cum această nouă cedare a PSD în fața naționalismului șovin maghiar a alertat opinia publică, ministrul de Interne a fost pus să dea o declarație, la Cluj-Napoca, pe 27 octombrie 2001, de incriminare a acțiunilor de enclavizare din Harghita și Covasna și chiar de condamnare mai largă a politicii udemeriste; ca și cum atunci ar fi aflat, Ioan Rus spunea indignat: „Se vehiculează conceptul de patrie interioară realizată

pe teritoriul Harghitei, Covasnei și Mureșului, care să-și asume împreună cu Ungaria un rol major în dezvoltarea și controlul economic al restului Transilvaniei”; se urmărește „desființarea miturilor naționale ale românilor și dezbinarea acestora”; „Nu putem accepta co-suveranitatea asupra Transilvaniei, pe care prea des o afișează Budapesta”. („Evenimentul zilei” și „Adevărul” din 29 octombrie). În aceeași seară, la postul TV „Antena 1”, cu profund dispreț, deputatul UDMR de Cluj, Konya Hamar Sándor, a declarat că fusese mișcat de discursul vitejesc al ministrului Rus – în sensul că a ieșit din sala unde ministrul își expunea ideile. La rândul său, ministrul Justiției din Ungaria, David Ibolya, aflată din nou ca „turistic politic” în Transilvania, tocmai la Cluj-Napoca, replica imediat după discursul lui Ioan Rus: Ungaria vrea să sprijine România pentru a intra în NATO și UE, dar nu va putea dacă nu va fi aici o atmosferă pașnică. Din partea conducerii UDMR, cu mânie s-a manifestat Borbély László, urmat imediat de Markó Béla, ultimul amenințând că prin asemenea discursuri sunt alungați investitorii străini. („Cotidianul” din 30 octombrie 2001).

Având în vedere deplina înțelegere PSD-UDMR de până atunci, discursul de la Cluj-Napoca al lui Ioan Rus, nimeni altul decât ministrul de Interne, a căzut ca o bombă. A urmat șeful SRI-ului, Radu Timofte, care a confirmat „disoluția autorității statului în Harghita și Covasna”, fără, însă, a incrimina UDMR-ul; dar cum în aceste județe toate pârghiile puterii erau în mâinile UDMR, acuzațiile nu puteau fi decât la adresa acestuia. Problema va fi dezbătută și în Parlament, în Comisia de Control asupra activității SRI, pe 21 noiembrie. Concluzia: „Asistăm la crearea și consolidarea în județele Covasna și Harghita și parțial Mureș, spațiu denumit generic de etnicii maghiari «Pământul Secuiesc», a unor forme de autogovernare care știrbesc autoritatea Statului. [...] Există mecanisme și instituții care funcționează pentru realizarea și chiar consolidarea unei unități teritoriale autonome capabilă să deruleze activități politice și socio-economice fără a întreține legături cu Bucureștiul”. Așadar, o separare de facto a regiunii. Ioan Stan (PSD), președintele Comisiei, indicase două dimensiuni complementare de acțiune: exploatarea speculativă a procesului de descentralizare, prin excluderea românilor din actul decizional și determinarea lor de a părăsi județele. Ioan Stan menționa acțiunile „frecvente și incisive” din Harghita și Covasna, precum: refuzul de a executa unele hotărâri judecătorești; incitarea la nesupunere civică; înființarea, de către maghiari, a unei «Regiuni de dezvoltare de pe Pământul Secuiesc», cu țelul imediat – crearea unei „zone maghiare de autogovernare”. („Realitatea Românească” din 22 noiembrie). Chiar cotidianul guvernamental „Ziarul Politic” (din 23 noiembrie) scria, cu deplină claritate: *Comisia SRI confirmă tendința de federalizare a Transilvaniei*. În prima fază, atât Cosmin Gușă, secretarul general al PSD, cât și Ion Iliescu, președintele României, au făcut declarații fără echivoc de

confirmare a situației alarmante din Harghita și Covasna. Așadar, fenomenul fusese constatat de toate instituțiile abilitate: Ministerul de Interne, SRI, Parlament, Președinția României; de asemenea, conducerea partidului de guvernământ. Era de neconceput ideea că toate aceste instituții s-au înșelat! Deși nu era incriminat direct, UDMR-ul a reacționat violent, însăși acest fapt demonstrând că liderii maghiari se considerau responsabili de ce se întâmpla în cele două județe. Markó Béla acuza „campania antimaghiară” și amenința cu destabilizarea relațiilor româno-maghiare în toată Transilvania și în toată România; va fi afectată și relația cu PSD. („Independent” din 23 noiembrie). De asemenea, afirmațiile ministrului de Interne și ale directorului SRI au stârnit mare indignare în forurile de conducere ale județelor Harghita și Covasna, toate dominate de UDMR. Acestea nu au întârziat să protesteze. A ieșit în evidență Demeter János, președinte al Consiliului Județean Covasna, care cerea SRI să dea socoteală pentru îndrăzneala celor declarate. Și, totodată, afirma că este adevărat că dorește formarea unei zone cu puternică identitate și „crede că această sarcină a îndeplinit-o cu bine. „...Este treaba autogovernării ca să dezvolte această zonă și o va dezvolta, cu sau fără acordul Bucureștilor”. („Haromszek” din 27 noiembrie). Același Demeter János semna, împreună cu Albert Álmos („președinte al Filialei UDMR Trei Scaune” și primar al municipiului Sfântu Gheorghe) o scrisoare deschisă, în care se afirma că raportul SRI „Jignește atât populația maghiară, cât și cea română din județul Covasna”. Cei doi se adresau ultimativ „persoanelor formatoare de opinie a populației românești din zonă să-și exprime punctul de vedere vis-a-vis de acest raport”. Și erau indicate numele a 28 de români. „Transilvania Jurnal” din 7 decembrie considera că a fost astfel indicată o adevărată *listă neagră* cu liderii comunității românești, amintind de aceea care circulase în decembrie 1989. Vor urma 6 intervenții ale unor deputați maghiari în Camera Deputaților și două ale unor senatori maghiari în Senat, pe aceeași temă și cu aceeași indignare. În context, deputatul PRM Damian Brudașcu adresa prim ministrului, în Camera Deputaților, o întrebare privind influențele externe cu tentă naționalist-separatistă, de natură să pună în pericol siguranța statului; la 26 noiembrie i se răspundea de către Ministerul Afacerilor Externe, confirmându-se existența unor asemenea influențe, inclusiv în Harghita și Covasna. Ele proveneau de la „structuri guvernamentale, partide politice, grupuri neguvernamentale și persoane din exterior”. Vizau „negarea caracterului național-unitar al Statului român, pregătirea condițiilor pentru diminuarea suveranității acestuia în zonele locuite compact de comunități etnice minoritare, subminarea acestuia și autorității unor instituții locale ale Statului în acest zone, discreditarea Țării noastre în relațiile cu instituțiile euro-atlantice, discriminarea pe criterii etnice și susținerea unor inițiative separatiste care aduc atingere integrității teritoriale a României. Informațiile obținute [de SIE] au vizat și semnalarea preocupărilor

de refacere a Ungariei Mari în Bazinul Carpatic, prin negarea actualelor frontiere naționale, stabilite de tratatele internaționale”. Și, în finalul răspunsului, se scria că SIE a constatat „frecvențele deplasări în județele din România, îndeosebi în localități din Covasna și Harghita, din Arad, Bihor, Cluj, Mureș, Satu Mare, a unor demnitari străini, în special unguri, care au desfășurat activități propagandistice cu un evident caracter naționalist incitator”. (Răspunsul Ministerului Afacerilor Externe înregistrat la Ministerul pentru Relații cu Parlamentul, sub numărul 4990/27 noiembrie 2001; Arhiva Camerei Deputaților).

Amenințarea cu ruperea relațiilor și sistarea sprijinului Parlamentar a speriat conducerea PSD. Octav Cozmâncă, ministrul Administrației Publice Locale, a găsit imediat o formulă de scăpare: în Harghita și Covasna „nu sunt semnale de încălcare a legilor Țării. [...] Autoritatea Statului a fost știrbită, dar până în anul 2000, iar acum a început să se reglementeze această situație”. Prim ministrului, Adrian Năstase, va cere, pe un ton supărat, exemple concrete de la SRI; cât despre ministrul de Interne, acesta a avut doar o opinie personală, „nu a vorbit în calitate de ministru, ci de om” și „nu a avut abilitatea primului ministru să facă o asemenea referire la acest subiect”. Mai mult, în Senat, răspunzând unei interpelări, alt ministru, Șerban Mihăilescu, secretar general al guvernului, nega însăși existența declarației lui Ioan Rus! Se încerca înăbușirea întregului scandal. Octavian Știreanu, consilier prezidențial, aprecia că situația din cele două județe a fost exagerată, de aceea nu era de luat în seamă cererea PRM de organizare a unor consultări pe această temă. (Toate acestea au fost relatate în ziarele din 27 noiembrie). PNL anunța că va cere lui Adrian Năstase să se prezinte în fața Parlamentului, pentru a da explicații privind situația din Harghita și Covasna; premierul răspundea că nu va da curs unei asemenea chemări, deși, conform Constituției, era obligat.

Amenințarea lui Markó Béla, cu întreruperea susținerii parlamentare a PSD, a fost eficientă. Decât să piardă puterea, Adrian Năstase a preferat să infirme evidenta realitate din Harghita și Covasna, realitate pe care o constatare personal în octombrie 1997. Grabnice întâlniri între conducerea celor două partide aliate au stabilit că totul este normal în cele două județe, că UDMR a făcut doar lucruri bune, că activitatea acestuia nu prezintă nici un pericol la adresa României. Ilustrativ pentru aceste întâlniri era titlul dat articolului despre ele din „Curentul” (7 decembrie 2001): *PSD și UDMR își vor petrece sărbătorile de iarnă împreună. Markó scrie, Năstase recită, SRI are otită*. Va urma acuzarea directorului SRI de către premier: sesizările sale trebuie trimise doar Guvernului, nu date publicității. Iar Ion Stan era acuzat că a destabilizat Guvernul. Așadar, SRI trebuia să ascundă adevărul față de opinia publică, iar Comisia parlamentară de control a SRI trebuia să urmărească stabilitatea Guvernului, nu adevărul!

Pentru ca mușamalizarea gravelor acțiuni antiromânești ale UDMR din Harghita și Covasna, încercată de Guvern, să nu aibă succes, rămânea calea unei dezbateri publice, generată de o moțiune; aceasta va fi prezentată de Opoziție în Senat. Avea ca suport documentar tocmai declarațiile unora dintre cei aflați la Putere: Ioan Rus, Radu Timofte, Cosmin Gușă, Ion Iliescu se va adăuga raportul comisiei SRI. Adrian Năstase a plecat repede la Timișoara, pentru a avea motiv să nu participe; l-a trimis în loc pe omul bun la toate, Vasile Dâncu, ministrul Informațiilor Publice, care, conform unei formule comuniste din anii 50, a devenit din acuzat, acuzator, admonestând Opoziția pentru că îndrăznise să ridice problema. De sus, senatorul udemerist Zóltan Puskas amenința: adoptarea moțiunii va duce la destabilizarea Țării, periclitând intrarea în NATO. Pusă la vot, moțiunea a întrunit 50 de voturi – ale PRM, PNL, PD. Cu 72 voturi împotriva – ale PSD și UDMR – a fost respinsă. („Realitatea Românească” din 18 decembrie 2001).

Cu mare bucurie a întâmpinat UDMR deschiderea dezbaterilor privitoare la modificarea Constituției, reluând toate cererile care nu-i fuseseră acceptate de Adunarea Constituantă în 1991 și formulând altele noi, pentru a exploata la maximum climatul prielnic. Cererea principală: eliminarea expresiei „România Stat național”. Apoi se solicitau schimbări la capitolul principii de bază și mai ales în acela cuprinzând drepturile omului și ale minorităților. Însăși suveranitatea națională, care prin Constituție aparține Poporului Român, trebuie să aparțină, în viziunea UDMR, „cetățenilor României”. O comisie internă a UDMR urma să finalizeze propunerile de modificare a Constituției până la 15 septembrie 2001. („Jurnalul Național” din 29 august 2001). Acceptarea acestor modificări cerute insistent crea premisele disoluției Statului român. Dar și fără ele, mulțimea acțiunilor udemeriste apropia înfăptuirea acestui țel. Poate cel mai semnificativ eveniment, pe această linie, s-a întâmplat pe 5 mai 2001: la Bixad a fost semnat, de către președinții consiliilor județene Harghita și Covasna, amândoi reprezentanți ai UDMR, acordul pentru înființarea „Regiunii Pământului Secuiesc”. Conform documentului, se fixa drept obiectiv pregătirea cadrului instituțional, economic, social, cultural de dezvoltare comună a celor două județe în vederea „aderării la Uniunea Europeană”. Așadar, Covasna și Harghita se pregătesc să adere la Uniunea Europeană singure, fără restul României, împreună cu Ungaria. Acordul i-a alarmat pe reprezentanții românilor din Covasna și Harghita (Declarații în acest sens ale lui Ioan Lăcătușu și Mariei Peligrad, în „Cuvântul Nou” și „Transilvania Jurnal” din 8 mai 2001; *Acordul* prezentat în „Adevărul” și „Kronika” din 5 mai 2001).

La începutul lui decembrie 2001, folosindu-se de tribuna unei dezbateri organizate de Fundația „Horia Rusu”, lideri ai UDMR și-au expus din nou cererile privind modificarea Constituției. Deputatul Toró T. Tibor

afirma că maghiarii sunt discriminați, pentru că nu le sunt acceptate cererile de modificare. Iar senatorul Eckstein Kovács Péter susținea că ideea de popor, având o conotație etnică, este în neconcordanță cu spiritul unei constituții moderne. Anunțau propunerea ca Statul Român să fie declarat multietic. („Adevărul” din 4 decembrie 2001).

Ziua Națională a României, 1 Decembrie 2001, a prilejuit o nouă afirmare a adevăratelor țeluri ale UDMR. La Miercurea Ciuc, din inițiativa senatorului Csaba Sogor, mai multe personalități locale, inclusiv primarul, au semnat un apel către locuitorii municipiului, ca să nu participe la festivitățile organizate de Prefectură, sau, cei ce vor fi obligați, să poarte doliu. În fața indignării opiniei publice românești, ca de obicei conducerea UDMR s-a desolidarizat de fapta incriminată și a anunțat că-i va da senatorului o sancțiune pe linie de partid. Replici furtunoase sunt auzite și în Senat, cerându-se autosesizarea Parchetului. („Adevărul” din 4 decembrie). În județul vecin, Covasna, Ziua Națională a României a fost sărbătorită doar de români. Toate personalitățile udemeriste au absentat, cei mai mulți fiind plecați, demonstrativ, în Ungaria. Între aceștia, și primarul din Sfântu Gheorghe, Albert Álmos. Revenit din călătorie, își va arăta indignarea pentru faptul că primarii români participaseră la festivitățile din Sfântu Gheorghe purtând eșarfă tricoloră românească pe piept; Álmos a promis că la următoarea abatere de acest gen îi va scoate afară din oraș pe cei în cauză.

La 5 decembrie se publica Hotărârea Guvernului pentru aprobarea normelor privind arborarea drapelului României, intonarea Imnului național și folosirea sigiliilor cu stema României. Proteste maghiare au venit de peste tot. Același Albert Álmos s-a aflat în frunte: a anunțat că nu va îndepărta drapelul Ungariei din sala de Consiliu a Primăriei, fiindcă este „drapelul Națiunii maghiare” („Cotidianul” din 13 decembrie). Consiliul local din Sfântu Gheorghe, în aceleași zile, va refuza și el aplicarea sentinței definitive, cu titlu executoriu, a Curții Supreme de Justiție, prin care se impunea păstrarea denumirii „1 Decembrie 1918”, dată unei străzi centrale din municipiu; consilierii udemerști amenințau cu demonstrații de protest („Transilvania Jurnal” din 7 decembrie).

La câteva zile doar după sărbătoarea națională contestată și boicotată, un alt scandal de proporții, având în spate UDMR-ul, a izbucnit: ziarul maghiar „Kronika” publica, pe 10 decembrie, un memorandum cerând transformarea României în „stat regional”; semnau mai mulți intelectuali, între care și români, adevăratul autor fiind politologul Molnár Gustáv, maghiar din Cluj, stabilit la Budapesta. Regiunile propuse urmau să aibă parlamente proprii și multe alte atribuții și instituții proprii statelor independente. Partidele politice românești au criticat aspru documentul. Doar UDMR, prin László Borbély, declara că regionalizarea este normală; deja ea figura în Programul Uniunii. Și mai exact, Eckstein Kovács Péter declara: „Politică de

regionalizare se impune în România”. (În toate ziarele din 11 decembrie).

Și provocările udemeriste tot nu se terminaseră în 2001. Pentru a încununa anul, la ședința Consiliului reprezentanților Unionali, desfășurată la Târgu Mureș, toți participanții au intonat Imnul de Stat al Ungariei. Se încălca astfel Legea 75/1994, privind simbolurile naționale ale României, dar și foarte recenta Hotărâre de Guvern din 5 decembrie 2001, privind normele de aplicare a Legii. Era, evident, un act public de sfidare a legilor României făcut de toți liderii UDMR. Conform Codului Penal, faptul se constituia ca o jignire adusă însemnelor de stat și se pedepsea cu închisoarea. Însuși procurorul general s-a sesizat din oficiu și a început cercetarea cazului, prilejuindu-i lui Frunda György o remarcă zeflemisitoare: „Procurorul general a tras cu tunul într-o muscă”. Toată lumea era sigură că nu se va lua nici o măsură coercitivă. Și așa s-a întâmplat.

Prima parte a anului 2002 a venit cu o lovitură pentru UDMR: infirmarea uneia dintre tezele pe care le-a susținut permanent, privind numărul maghiarilor din România. A fost o vreme când, în relațiile internaționale, criteriul determinant al configurării granițelor statale era cel istoric – cine a stăpânit primul, cine a locuit primul un teritoriu avea dreptul asupra lui, față de cei care au venit ulterior, fie cu sabia, fie cu îngăduința autohtonilor. Apoi, la începutul secolului al XX-lea, s-a adăugat criteriul voinței popoarelor, așadar cel demografic. Astăzi, dreptul istoric este tot mai mult ignorat, accentul fiind pus pe configurația demografică – cel puțin de față, pentru uzul opiniei publice internaționale, pentru a masca, în majoritatea cazurilor, adevăratul criteriu, interesul Marilor Puteri. S-a văzut, în cazul Kosovo, regiune asupra căreia sârbii au drepturi istorice incontestabile, dar în care astăzi majoritatea locuitorilor sunt albanezi; comunitatea internațională, ignorând dreptul istoric al sârbilor, a dat provincia albanezilor. În România, liderii maghiari au încercat și ei să se folosească de criteriul demografic pentru a disloca Transilvania sau măcar o parte a ei din trupul Țării. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în Transilvania de Nord-Est (ocupată în perioada 1940-1944 de Ungaria, după Diktatulul de la Viena) metoda principală folosită a fost alungarea românilor – peste 300.000; s-a adăugat asasinarea unora dintre cei rămași și exterminarea evreilor. Deoarece nici prin aceste metode nu s-a ajuns la predominarea numerică a maghiarilor, după război s-au folosit altele, țelul rămânând același. Curent erau falsificate recensămintele, mulți nemaghiari fiind obligați să se declare unguri; au fost aduși și colonizați în Transilvania 400.000 de maghiari din Ungaria; au fost maghiarizați forțat foarte mulți germani, români, țigani. Pentru aplicarea în practică a acestor metode, directive erau trimise de la Budapesta, de la organele Statului și de la conducerile bisericilor. Așadar, procesul de maghiarizare și cel de mistificare a ponderii demografice a maghiarilor din Transilvania s-a desfășurat și sub administrație românească, având cea mai

mare intensitate în perioada existenței Regiunii Autonome Maghiare (1952-1968). Astfel, s-a ajuns ca la recensământul din 1992 să fie înregistrați drept maghiari un număr mai mare decât cel real – 1.640.000. Chiar și așa, rezultatul era cu totul nesatisfăcător pentru liderii UDMR. De aceea au încercat să inducă în eroare opinia publică românească și mai ales pe cea occidentală, cu o formulă ambiguă: „Comunitatea noastră maghiară de peste două milioane!” Repetarea obsesivă a formulei a făcut ca în Occident, la interferența secolelor XX și XXI, să fie acceptată ca reflectând realitatea demografică din România. Noul recensământ, cel din martie 2002, a dat o lovitură liderilor UDMR, dornici de a fi reprezentanții a „peste două milioane” de oameni: s-au declarat maghiari doar 1.434.737 dintre cetățenii României. Prin urmare, față de 1992 o scădere cu 200.000. Imediat, UDMR a oferit explicații. Márkó Béla declara unui post de radio din Budapesta că, alături de emigrare, o cauză a scăderii ar fi „asimilarea maghiarilor de către români”. Noua minciună a președintelui udemerist nu mai mira pe nimeni. În realitate, sunt patru cauze ale diminuării semnificative a numărului celor ce se declară maghiari: 1. Dorința unei părți a țiganilor de a se evidenția ca o etnie aparte, declarându-și adevărata origine; 2. emigrarea; 3. natalitatea foarte scăzută; 4. rata înaltă a sinuciderilor. Prima este cea mai importantă. Până acum, țiganii din zonele cu populație majoritar maghiară se declarau maghiari, aproape în totalitate. Conform ultimului recensământ, a avut loc o creștere spectaculoasă, la nivel general, a numărului celor care s-au declarat țigani, cu 130.000, ajungând la 535.250 – o creștere cu peste 30%. Analiza datelor pe județe indică faptul că cea mai mare creștere a avut loc în regiunea „secuiască”, județele Covasna, Harghita, Mureș. Să exemplificăm această constatare cu situația din Covasna. În acest județ, în 1992 s-au declarat țigani 2.641 locuitori; în 1996, numărul acestora a fost de 6.022. Așadar, în acest județ creșterea este de 128%! La fel și în Harghita și Mureș. Iar media pe Țară este doar de 30%. Însă nici recensământul din 2002 nu indică numărul real al maghiarilor; mulți țigani, români și germani declarând în continuare că sunt maghiari, datorită constrângerilor la care sunt supuși. Conform unor estimări recente, numărul real al maghiarilor din România ar fi în jur de un milion, din care cei mai mulți sunt secui. Recunoscând, indirect, minciuna cu cele peste 2.000.000, Frunda György declara la TVR că va propune aplicarea pentru maghiari a unui prag electoral mai mic decât cel legal de 5%, astfel încât UDMR să poată intra în continuare în Parlament: o discriminare „pozitivă și europeană”, spunea trufașul udemerist. Recensământul a trezit mari supărări liderilor UDMR și pentru că în mai multe localități nu se mai puteau impune inscripțiile bilingve. Legea administrației publice locale consemna această posibilitate doar în cazurile în care maghiarii erau cel puțin 20% din locuitori. Cea mai mediatizată a fost situația municipiului Cluj-Napoca, unde, conform noului recensământ, maghiarii reprezintă doar 18%, fapt folosit de primarul Gheorghe Funar pentru

a interzice inscripțiile bilingve. Cu sprijinul Guvernului, UDMR a încercat să înfrângă opoziția primarului, dar nu a reușit.

Anii 2001 și 2002 au fost consacrați de UDMR valorificării la maximum a alianței cu PSD, exploatarea tuturor posibilităților oferite de legile nou adoptate, de mai multe ori depășind prevederile acestora. Lipsa unei reacții ferme din partea autorităților, a unor măsuri coercitive, a dus la încălcarea deschisă a legilor care nu conveneau. Printre acțiunile încadrabile în acest plan se numără continuarea împânzirii Transilvaniei cu monumente ale unor criminali maghiari, cu toate că Ordonanța de Urgență nr. 31 din 13 martie 2002 interzice acest lucru. La art. 1 al ei se menționează: „Pentru prevenirea și combaterea incitării la ură națională, rasială sau religioasă, la discriminare... prezenta O.U. reglementează interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii”. Iar litera C a art. 2 precizează: „prin persoană vinovată de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii se înțelege orice persoană condamnată definitiv de o instanță judiciară română sau străină pentru una sau mai multe infracțiuni contra păcii și omenirii...”. Liderii maghiari au încălcat sistematic aceste prevederi, cazul cel mai prezentat în mass-media fiind acela al monumentelor ridicate în memoria lui Wass Albert. În secret, urna cu cenușa criminalului a fost adusă în parcul conacului din Brâncovenești, județul Mureș; numele său a fost dat școlilor din Lunca Mureșului, Mugeni și Vița; i s-au ridicat statui în curțile bisericilor din Reghin și Lunca Mureșului. Încercarea de stopare a unor asemenea acțiuni, în legislatura 1996-2000, nu a dat rezultate. În 2002 și la începutul lui 2003, o comisie a Ministerului Culturii și Cultelor (formată din Mihai Gorgoi și Nicolae Băciuț) a obținut promisiunea preoților József Bártha, din Lunca Mureșului și Pakó Benedek din Reghin, că vor înlătura statuile. În schimb, Ministerul Educației nu a reușit încă să rezolve denumirii școlilor menționate, întâmpinând rezistență din partea reprezentanților săi în teritoriu.

Dacă în ceea ce-i privește pe criminalii maghiari s-a considerat permanent că aceștia sunt personalități ce merită consemnarea numelui lor în piatră sau bronz, atunci când era vorba de victim-mele acestora, liderii UDMR fie refuzau să permită ridicarea unor însemne comemorative (acolo unde dețineau puterea locală), fie încercau să neutralizeze efectul ridicării unor asemenea însemne. În primăvara lui 2003, două astfel de evenimente au avut loc lângă Târgu Mureș. În aprilie, la cererea unor asociații românești – Cultul Eroilor Martiri, Uniunii Vatra Românească, Asociația Refugiaților Români din Transilvania de Nord, Fundația Națională Neamul Românesc, Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu”, Asociația Veteranilor de Război – precum și a parlamentarilor de Mureș, Adrian Moisoiu și Dumitru Pop, Ministerul Culturii și Cultelor, Comisia Monumentelor Istorice a aprobat reamplasarea, în clădirea Prefecturii din

Târgu Mureș, a unei plăci comemorative, datând din 1923, care fusese înlăturată în 1940, în timpul ocupației horthyste. Erau menționați 35 de români „întemnițați pentru statormicia lor în limba și credința strămoșească”. Liderii locali ai UDMR au încercat să blocheze reamplasarea. Nereușind, au obținut totuși o amânare a dezvelirii plăcii comemorative; pretextul cererii: ziua aleasă, vineri 18 aprilie, fiind Vinerea Mare dinaintea Paștelui catolic și protestant, s-ar aduce o jignire tuturor maghiarilor. Era, în această motivare și o identificare conștientă a liderilor respectivi cu faptele antiromânești ale înaintașilor lor. Dezvelirea a avut loc peste o săptămână. Tot la Târgu Mureș, pe 4 mai 2003, a fost dezvelit și un monument dedicat memoriei celor 5.943 de evrei din oraș, duși de autoritățile horthyste în lagărele morții. Inscripția de pe monument îi menționa pe asasinii: „Aminteste-ți, pentru sfințirea numelui lor, de frații noștri evrei din Târgu Mureș și împrejurimi, care au fost deportați de către Guvernul fascist maghiar în primăvara anului 1944 și au fost uciși în lagărele morții de către dușmanii nașiști. Fie-le veșnică amintirea!” UDMR a protestat, mai ales prin fostul primar al municipiului, Fodor Imre. S-a reușit doar eliminarea părții finale a textului proiectat: „Dumnezeu să răzbune sângele lor!” Cu toate acestea, era o victorie a adevărului: pentru prima dată pe un astfel de monument din Transilvania de Nord erau precizați asasinii. Până acum, pe toate monumentele erau trecute doar data deportării evreilor și inscripția *In memoriam*. Astfel, cei neavizați, mai ales străini, văzând că localitățile respective se află în România, puteau plasa vina asasinatelor asupra acesteia. (De altfel, și în Muzeul Holocaustului de la Washington, se face o asemenea confuzie). Prezentând momentul de comemorare de la Târgu Mureș în Camera Deputaților, pe 6 mai, deputatul Adrian Moisoiu solicita generalizarea unor asemenea inscripții care respectă adevărul istoric: „Conducerea Comunității Evreiești din România, prin Hokahen Menachem, a validat justețea textului inscripției... unde sunt specificați autorii crimelor – maghiarii. Prin prezența la eveniment a rabinului Weisz al Scoției și comunitatea evreiască internațională s-a pronunțat în același sens. [...] Nominalizarea autorilor crimelor trebuie făcută pe toate monumentele ce s-au ridicat sau ce se vor ridica în viitor în memoria evreilor exterminați de maghiari în 1944. Ministerul Culturii și Cultelor are datoria să vegheze asupra traducerii în practică a acestei doleanțe exprimată de comunitatea evreiască”. (Vezi și articolele scrise de Lazăr Lădăriu, Zeno Opreș, Dan Trifu, în „Cuvântul liber” din Târgu Mureș din 3, 5, 6 mai 2003).

Cu toate câștigurile avute în anii de după 1989, niciodată liderii UDMR nu s-au declarat pe deplin mulțumiți, ceea ce obținuseră fiind considerat doar o treaptă spre atingerea și a altor revendicări. Acestea din urmă vor fi anunțate la Congresul al VII-lea, ținut la Satu Mare, între 30 ianuarie – 2 februarie 2003. (Prilejul a fost folosit și pentru a arăta deplina înțelegere între UDMR și PSD, dar și deplina înțelegere între guvernele

României și Ungariei, la ședința inaugurală participând cei doi prim-miniștri: Adrian Năstase și Peter Medgyessy). Cea mai importantă dintre hotărârile Congresului privește înființarea unei „Regiuni Secuiești”, sub pretextul dezvoltării economice: „1. Printre scopurile UDMR este sprijinirea inițiativelor de dezvoltare a regiunilor din Transilvania... 2. Secuimea (județele Covasna, Harghita și Mureș) datorită situației specifice necesită soluții specifice... 3. Pentru rezolvarea problemelor Secuimii, UDMR sprijină: Județele Harghita, Covasna și Mureș să formeze o regiune de dezvoltare economică”. Trecând la aplicarea în practică a hotărârii, pe 4 aprilie 2003, liderii UDMR și primarii maghiari din cele trei județe s-au întâlnit la Sfântu Gheorghe, pentru a începe acțiunea de formare a „Ținutului Secuiesc”. A doua zi, pe 5 aprilie, la reuniunea Consiliului Reprezentanților Unionali ai UDMR, de la Târgu Mureș, Frunda György declara că ideea dezvoltării regionale este sprijinită de toți maghiarii din România. Și, ca și cum nu ar fi obținut nimic până acum, anunța: „A sosit momentul pentru împlinirea dezideratelor maghiarimii. Astfel, în atenția Uniunii va trebui de acum încolo să fie în primul rând înființarea regiunii economice Harghita – Covasna – Mureș”. Aceeași afirmație o făcea și Markó Béla. Și, în același cadru, s-a insistat asupra necesității modificării art. 1 din Constituție, acela ce precizează că România este Stat național. (vezi „Adevărul”, „Ziua”, „Curierul Național”, „Ultima oră” din 7 aprilie 2003 – toate titrându-și relatările cu formula „UDMR vrea Ținut Secuiesc în locul Statului național”). Așadar, pentru prima oară, conducerea UDMR a spus deschis că urmărește crearea unei formațiuni administrativ-teritoriale având la bază criteriul etnic. Dar autonomia pe criterii etnice a unor teritorii încalcă Legea fundamentală a țării, Constituția; este rasistă și încalcă normele internaționale. Existența unei regiuni autonome pe criterii etnice este incompatibilă cu Constituția, art. 1 al acesteia menționând: „România este Stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil”. Regiunile exced Constituția, în care art. 3 consemnează: „Teritoriul este organizat sub aspect administrativ în comune, orașe și județe”. În fine, în Constituție, art. 6 scrie: „Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase”. Așadar, nu se menționează dreptul la organizare administrativ-teritorială sau economică pe criterii etnice.

Congresul de la Satu Mare a însemnat și o ruptură deschisă între conducerea „moderată” a UDMR, în frunte cu Markó Béla și „radicalii” lui Tökés László. (Încă din toamna lui 2002, episcopul intentase un proces conducerii Uniunii, pe care o acuza de lipsă de democratism). La Congres, „radicalii” s-au întrunit separat, în „Biserica cu lanțuri”, din Satu Mare. Drept pedeapsă, „moderații” au eliminat funcția de președinte de onoare al Uniunii, deținută de Tökés, lăsându-l pe acesta doar ca simplu membru. În lunile

următoare, disputa se va acutiza, reușind să păcălească din nou opinia publică românească, căreia i se oferea imaginea existenței a două tabere. În fapt erau două grupuri de oameni, fiecare dorind să-i conducă pe maghiarii din România, dar țelurile erau aceleași.

La fel ca „moderații”, „radicalii” se vor pronunța și ei cu tărie, în martie și aprilie 2003, pentru înființarea „Ținutului Secuiesc”. Pe 12 martie, la Cluj-Napoca, „radicalii” au convocat un „Forum” sub patronajul lui Tökés László; hotărâu declanșarea acțiunii pentru constituirea „Autogovernării Naționale a Comunității Maghiare din România”. Peste o săptămână, la Oradea, în cadrul Adunării generale a Eparhiei reformate Piatra Craiului, Tökés anunța că deja strânsese 11.000 de semnături pentru ideea de autonomie. („Adevărul” din 24, 28 martie 2003). Iar la 26 aprilie, la Odorhei, în prezența a 1.500 de „radicali” – nelipsind Tökés László și primarul Szász Jenő – mergând în continuarea hotărârii Forumului din 14 martie, s-a constituit un Comitet de Inițiativă, format din 31 de persoane, care, în decurs de un an și jumătate, avea sarcina să pregătească alegerea Consiliului Național al Maghiarilor; acesta va fi miniparlamentul autogovernării maghiare. Așadar, și „radicalii” anunțau ca țel imediat constituirea autonomiei teritoriale. Formulele folosite de participanți au fost fără echivoc. Deputatul Toró Tibor anunța: „Scopul nostru este realizarea autonomiei culturale și teritoriale”. Iar deputatul Robert Raduly declara (pentru „Erdelyi Nép”: „Vrem autonomia Ținutului Secuiesc, așa cum este cea din Tirolul de Sud sau chiar cum este cea mai apropiată și mai palpabilă – cea din Kosovo”.

Atitudinea Guvernului Năstase a fost cel puțin curioasă. Deși ambele tabere ale UDMR au anunțat, în aceeași perioadă (februarie – aprilie 2003), același țel anticonstituțional – crearea unei regiuni autonome, pe criterii etnice – premierul a protestat doar împotriva acțiunii „radicalilor”. Pe 28 aprilie, Adrian Năstase a cerut procurorului general, Tănase Joița, să verifice legalitatea constituirii Comitetului de la Odorhei și legalitatea obiectivului propus. În „Adevărul” din 5 mai 2003, Irinel Rădulescu prezenta un fapt care demonstra unitatea în acțiunea antiromânească a tuturor liderilor maghiari: „Aparent surprinzător, președintele UDMR, Markó Béla, a sărit ca ars în ajutorul episcopului László Tökés: «Nu este normal ca premierul să se amestece. Nu pot accepta ca prim ministrul să devieze o problemă politică către Justiție și astfel să fie îngădit dreptul la libera exprimare»”. Markó Béla se arăta ostil creării Consiliului național al maghiarilor, dar nu pentru că acesta își propune autonomizarea unor regiuni, ci pentru că va apare astfel „o formațiune alternativă la UDMR”. Concluzia ziaristei era pe deplin justă: „În afara Uniunii, liderii sunt uniți și au cam aceleași obiective”.

Tănase Joița a spus că va cerceta; surse judiciare au precizat „că au fost încălcate prevederi ale Constituției și că acest caz atentează la siguranța națională”. („Adevărul” din 29 aprilie). Cum era același procuror general care

se sesizase și în decembrie 2001 – în legătură cu alte încălcări ale Constituției și legilor Țării de către lideri ai UDMR – dar nu luase nici o măsură coercitivă împotriva făptașilor, în urma înțelegerii dintre liderii PSD și cei ai maghiarilor, fermitatea anunțului lui Tănase Joița a fost privită cu o normală neîncredere de către opinia publică românească.

X

2003 a adus UDMR-ului două câștiguri majore: reglementările favorabile din Legea partidelor politice și acelea din Constituția revizuită. Ambele, obținute datorită PSD, care s-a arătat mai interesat de sprijinul parlamentar al UDMR și de bunăvoința acesteia pentru viitoarele alegeri prezidențiale – liderul social-democraților și prim-ministru, Adrian Năstase, arătând o aprigă tenacitate în zbaterea pentru obținerea postului de la Cotroceni –, decât de apărare a interesului național; era același care, atunci când fusese în Opoziție se arătase deseori, și explicit, chiar vehement, adversar al pretențiilor șovine ale liderilor unguri.

Opinia publică a manifestat un interes constant față de reglementările legale privind înființarea și activitatea partidelor politice, acestea influențând major evoluția întregii societăți. Partidele sunt un element indispensabil funcționării regimului democratic; de aceea, alcătuirea acestora conform unor criterii democratice conferă o garanție pentru activitatea lor. Astfel, apare ca normală repetata aducere în dezbateră Parlamentului a reglementărilor privind partidele politice. Însă, rezultatul dezbaterilor din 2003 asupra acestei probleme a surprins neplăcut. Liderii maghiari au acționat pentru a fi legiferată ambiguitatea existenței UDMR: și partid politic, și organizație culturală a unei minorități. Astfel a apărut articolul 55 din Legea partidelor politice nr. 14 din 9 ianuarie 2003: „Organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale care participă la alegeri li se asigură în mod corespunzător prevederile prezentei Legi”. Prin urmare, erau considerate egale partidelor, chiar dacă nu voiau să se declare partide. Grupul PRM din Senat a înaintat, prin Gheorghe Funar, la 21 septembrie 2005, o Propunere legislativă pentru modificarea Legii 14, prin abrogarea articolului 55. În Expunerea de motive se amintea că „în toate țările membre UE nu este agreată ideea înființării sau existenței în țările candidate la Uniunea Europeană a unor partide politice pe criterii etnice”. Prin abrogarea articolului 55, UDMR-ul ar fi trebuit să parcurgă etapele legale de înregistrare ca partid. Cum era de așteptat, noul Guvern, condus de Tăriceanu, din care făcea parte și UDMR, a dat aviz negativ, aducând o motivație eronată: Constituția precizează că „Organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, care nu întrunesc în alegeri numărul de voturi pentru a fi reprezentate în Parlament, au dreptul la câte un loc de deputat, în condițiile Legii electorale”. Concluzia Guvernului: „Însăși Constituția conferă organizațiilor aparținând minorităților naționale

statutul de actori în procesul electoral...” Era adevărat, dar nu le conferă statutul de partide politice, ca în Legea 14. Singurul organism în măsură să dea un aviz științific, Consiliul Legislativ, a aprobat propunerea de abrogare a articolului 55; cu tot acest aviz, Majoritatea guvernamentală din Comisia Juridică a Senatului, la 19 aprilie 2006, a respins Propunerea legislativă respectivă. (Arh. Senatului). Încă o dată, dorința unor partide politice de a rămâne la Guvern a ieșit victorioasă în raport cu interesele României.

Cel mai mare succes al anului 2003 pentru UDMR a fost includerea în Constituția revizuită a unora din dezideratele sale. Cu ocazia dezbaterilor parlamentare privind revizuirea, UDMR a repus în discuție toate cererile sale din 1991. Era formula maximală pentru 2003, dar o privire atentă asupra problemei duce la concluzia că se scoteau în față, amenințător, toate vechile cereri, cu gândul de a speria opinia publică românească și aceasta să accepte măcar o parte din ele; restul urmau să fie din nou ridicate în altă etapă favorabilă – ceea ce se va întâmpla la noua discuție pentru revizuire, în 2011. Totul se încadra în politica „pașilor mărunți”.

Ca și în 1991, atacul principal a fost la articolul 1, care preciza că România este Stat național. Grupul parlamentar UDMR și-a trimis la tribună pe cel mai bun orator, Frunda György. Acesta a propus eliminarea sintagmei „național”, deși articolul 148 al Constituției în vigoare interzicea revizuirea la acest capitol. Pornea de la afirmația că Statul român nu este național și Europa nu acceptă o asemenea formulă: „Statul național, sintagma aceasta nu își are rostul, pentru că noi, comunitatea maghiară din România cerem acest lucru, ci pentru că din punct de vedere al integrării europene va trebui să renunțăm la acest lucru. [...] Dacă vrem ca România [...] să devină membru al UE, va trebui să acceptăm acest principiu” („Monitorul Oficial”, partea a II-a, Senat, ședința din 26 august 2003). Nu au obținut eliminarea sintagmei „național”, dar au obținut alte modificări; cea mai importantă, acceptarea utilizării limbii maghiare în Justiție, ca limbă oficială. Toate organizațiile civice ale românilor din Harghita și Covasna au protestat repetat – pe 30 iulie și 10 octombrie 2003 (Arhiva autorului) – invocând faptul că asemenea prevedere constituțională „nu are precedent în sistemele de drept naționale ale lumii democratice și nici nu răspunde unei necesități reale”; ar conduce la „grave perturbări în activitatea Justiției, la înlăturarea discriminatorie a magistraților, procurorilor, avocaților [...] care nu cunosc limba maghiară, ar dezavantaja pe justițiabilul român”. Se considera prevederea respectivă un pas nou pentru „scoaterea zonei Harghita – Covasna și parțial Mureș de sub autoritatea Statului român”. De aceea, se protesta în modul cel mai vehement. Totuși, prevederea respectivă a fost introdusă în Constituție, art. 128 (2). În domeniul administrației publice era urmărită eliminarea funcționarilor români din Harghita și Covasna, limba maghiară putând fi folosită atât în scris, cât și oral – cf. art. 120 (2). Se folosea formula imprecisă „pondere semnificativă” pentru

locuitorii minoritari, aprecierea acesteia fiind lăsată a fi subiectivă. (Și multe interese contestabile ale liderilor PSD au prins contur în formulări constituționale: prelungirea mandatului președintelui la cinci ani, la funcția respectivă aspirând Adrian Năstase; introducerea formulei „idealurile Revoluției din decembrie 1989”, pentru a anula contestațiile celor care susțineau că a fost o lovitură de stat, orchestrată de Moscova și de oamenii săi din România; ș.a.m.d.).

UDMR s-a arătat foarte mulțumită de ceea ce obținuse și, spre deosebire de 1991, i-a îndemnat insistent pe unguri să voteze noua Constituție. Foarte mulțumit era și PSD, autorul celor mai întinse manevre de culise, inventate în special de Viorel Hrebenciuc și Octav Cozmâncă – inclusiv prelungirea votului pe două zile; și, curios, tocmai în a doua zi, după ora 18, s-au înregistrat cele mai multe voturi, deși prin secțiile de votare bătea vântul.

2003 a însemnat și revigorarea luptei între liderii maghiari „moderați” presupuși a fi în UDMR și cei „radicali”, presupuși a fi în afara lui. Separarea celor din jurul lui Tökés László, produsă la Congresul de la Satu Mare al Uniunii, se va transpune pe două planuri: încercarea de a forma o organizație politică capabilă să concureze UDMR-ul; încercarea disidenților de a se constitui în port-drapelul revendicărilor ungarilor din România. Cum liderii UDMR ajunseseră a domina economic toate zonele în care ungurii erau majoritari, noilor aspiranți la conducerea minorității maghiare le rămânea o singură cale de a se impune: depășirea UDMR-ului printr-o propagandă naționalist-șovină și mai accentuată decât a acesteia. Dar nu erau deosebiri de țel, ci doar deosebiri în limbajul folosit pentru a le exprima. Cu o excepție, toate curente ostile conducerii UDMR s-au format la dreapta acesteia, în sensul radicalismului naționalist-șovin. Liderul din umbră sau pe față al tuturor acestor curente era Tökés László. Și între „radicali” erau tendințe diferite. Unii s-au constituit în formațiuni politice în opoziție cu conducerea UDMR, dar fără a se desprinde din Uniune. Alții s-au declarat independenți de UDMR, concurând-o din afara ei. Și, de remarcat faptul că cei mai mulți din liderii acestor noi organisme făceau parte din mai multe, unii rămânând și membri ai UDMR; unora nu se mai știa în numele cui vorbesc.

Cea mai ponderată a fost o Uniune a Secuilor din România (USR), care dorea emanciparea secuilor de sub stăpânirea baronilor udmeriști; Kiss Kalman era președinte, iar Molnár István președinte executiv; nu s-a putut impune în plan politic și a dispărut destul de repede. Imediat după Congresul de la Satu Mare, a ieșit în evidență Blocul Reformist condus de deputatul Toró T. Tibor. În martie 2003, Blocul se va declara alternativă la UDMR, deși nu a părăsit Uniunea. Își va alege un nou președinte – deputatul Szilagy Zsolt. În aceeași primăvară a lui 2003, va fi anunțată și o Autoadministrare a Comunității Maghiare din România, condusă de Tökés László; se considera a fi un „parlament intern al maghiarilor”. În conducere erau mai mulți

parlamentari ai UDMR: Toró T. Tibor, Szilagyi Zsolt, Vekov Karol, Kovács Zoltán, Pecsí Ferenc. O altă formațiune era Consiliul Național al Maghiarilor din Transilvania, condusă de Toró T. Tibor (CNMT); a fost anunțată la Odorheiul Secuiesc pe 26 aprilie 2003, propunându-și ca țel principal obținerea autonomiei teritoriale și culturale a maghiarilor din România. Motto-ul adoptat era din opera criminalului de război Wass Albert: „Neînfrânt în credință și maghiar”. Tökés László a fost ales președinte de onoare, în conducere aflându-se și primarul din Odorhei, Szász Jenő, care declara: „Pe pământ secuiesc trebuie să gândim mai curajos”. Markó Béla, aflat la Târgu Mureș, a criticat înființarea CNMT, iar Adrian Năstase a cerut procurorului general, Tănase Joița, să efectueze o verificare privind legalitatea țelului autonomiei teritoriale, înscris în Programul CNMT. („Ziua” din 30 aprilie 2003). Liderii noii formațiuni nu s-au speriat și, la începutul lui iunie 2003, la Sfântu Gheorghe, au cerut formarea unei „patrii mamă internă”. („Ziua” din 6 iunie 2003). Definitivarea procesului de creare a CNMT va avea loc la Cluj-Napoca, pe 13 decembrie 2003, moment în care s-a cerut modificarea graniței cu Ungaria „cu arma în mână”. Emil Boc, deputat de Cluj al PD, a protestat; la fel PSD; iar primarul din Cluj-Napoca, Gheorghe Funar (PRM) a înaintat o plângere penală la Parchetul Înaltei Curți de Justiție și Casație, împotriva participanților la adunare. („Ziua” din 16 decembrie 2003). Se va înființa și Uniunea Civică Maghiară (UCM), declarat separată de UDMR. I-a propus lui Markó Béla să se confrunte în prealegeri locale, dar a fost refuzată. Așadar, s-a cultivat ambiguitatea; delimitarea față de noua conducere a UDMR nu a însemnat totdeauna și o părăsire a Uniunii. Tökés László încerca să profite de situația confuză, pentru a fi recunoscut ca lider absolut al întregii comunități maghiare. Cum UDMR se afla într-o strânsă colaborare cu Guvernul Năstase, nu a surprins pe nimeni faptul că Biroul Electoral Central a respins înregistrarea listelor depuse de UCM la alegerile locale din 2004; pretextul era străveziu: atestarea veridicității semnăturilor a fost făcută de către coordonatorul strănerii de semnături și nu de cel care a întocmit listele electorale. Întrebat asupra hotărârii BEC, Márkó Béla a răspuns ironic: „Nu am fost prea întristați din acest motiv”. („Jurnalul Național” din 19 și 24 august 2004). În sfârșit, la 26 octombrie 2003, într-o adunare cu 400 de delegați și invitați, la Sfântu Gheorghe, s-a înființat Consiliul Național al Secuilor (CSN). Președinte a fost ales un vechi „radical”, Csapó József, care cerea autonomia Ținutului Secuiesc și dubla cetățenie. A doua zi, i s-au adus la cunoștință aceste cereri președintelui Ungariei, Ferenc Madl, aflat în vizită la Sfântu Gheorghe. („Ziua” din 27 octombrie 2003). Declarațiile făcute de liderii noii formațiuni, în fierbințele momentului înființării, au produs o condamnare fermă din partea PSD. Dar PSD s-a opus unei Declarații a Camerei Deputaților, propusă de PRM, de condamnare a noii formațiuni; la fel s-a opus și UDMR; iar PNL și PD au lipsit strategic de la dezbateri. La Senat,

Nicolae Văcăroiu a cerut ministrului de Interne, Ioan Rus, să analizeze legalitatea CNS; dar și aici Declarația de condamnare cerută de PRM a fost respinsă. („Ziua” din 30 octombrie 2003).

Între toate formațiunile maghiare existente a început întrecerea. CNS va aproba, în ianuarie 2004, un Proiect de autonomie a Ținutului Secuiesc, foarte asemănător cu acela alcătuit de Csapó József, în 1995. Printre altele, se cerea: să fie înlocuit de la angajare – în zona respectivă – criteriul profesionalismului cu cel al reflectării ponderii etnice; cunoașterea obligatorie a limbii maghiare pentru toți angajații la Stat; legi proprii pentru Ținutul Secuiesc, cu prioritate în fața celor ale Statului român; studierea obligatorie a Istoriei și Geografiei Ungariei; Ținutul Secuiesc să aibă un președinte etc. Cum șansa adoptării la București a Proiectului era inexistentă, s-a încercat obținerea unei presiuni din partea Occidentului, unde textul a fost trimis diverselor foruri europene, precum Parlamentul European. Iar pe plan intern, urmau să se organizeze referendumuri locale, deși acestea erau ilegale. În numele Alianței PNL-PD, Călin Popescu-Tăriceanu, purtătorul său de cuvânt, îi condamnă pe autorii Proiectului și, în context, condamnă UDMR-ul: „Dacă parlamentarii UDMR vor susține, în cele două Camere [parlamentare], o lege pentru oficializarea deciziilor CNS, ei se vor plasa în afara legii”. („Ziua” din 20 ianuarie 2004). Proiectul a fost luat în dezbatere și în CSAT (Consiliul Suprem de Apărare a Țării), care l-a declarat neconstituțional. Președintele României, Ion Iliescu, declara și el că autonomia pe criterii etnice este nedemocratică și „în discordanță cu toate principiile europene”. („Ziua” din 22 ianuarie 2004). Markó Béla nu va combate ideea autonomiei etnice, dar va afirma că Proiectul era „nereușit și neprofesionist”, lăsând impresia că-l deranja doar faptul că nu era propus de UDMR. („Ziua” din 22 și 23 ianuarie 2004).

Insuccesul UCM din 2004 nu a dus la desființarea formațiunii politice. Președintele ei, Szász Jenő anunța că va persevera. La sfârșitul lui 2007 strânsese alte semnături. În documentele înaintate Tribunalului nu a fost trecut și dezideratul principal: autonomia teritorială pe criterii etnice; aceasta s-ar fi constituit în motiv de respingere; abia ulterior va fi trecut în Statut. Tribunalul București a avizat cu ușurință înregistrarea UCM, sub forma nouă de Partid Civic Maghiar (PCM), la 29 ianuarie 2008, deși erau și acum mari semne de întrebare asupra valabilității semnăturilor obținute. Toată lumea politică era convinsă că în spatele acestei acceptări dubioase se afla președintele Traian Băsescu, supărat pe UDMR pentru că rămăsese în barca PNL, la guvernare, după ruptura dintre PD și PNL. Înregistrarea PCM a fost contestată și verdictul final s-a dat pe 14 martie 2008: vicepreședintele Curții de Apel București, Pavel Filip, a acceptat definitivă înregistrarea PCM. Deși se demonstrase că existau foarte multe semnături false: oameni plecați peste hotare de câțiva ani; morți; români cu vederi antimaghiare declarate etc. Din

cuvântul procurorului: „Există falsuri grosolane în ceea ce privește listele. Sunt numeroase semnături înscrise în același fel, pentru nume diferite”. (Arh. Autorului). Prin actele cu care a obținut înregistrarea, PCM a săvârșit șapte infracțiuni penale: fals material în înscrisuri oficiale prevăzut de art. 288 CP; fals intelectual prevăzut de art. 289 CP; fals în înscrisuri sub semnătură privată prevăzut de art. 290 CP; uz de fals prevăzut în art. 291 CP; falsul în declarații prevăzut de art. 292 CP; infracțiunile prevăzute de Legea specială nr. 677/2001. (Redacția publicației „Ziarul” a făcut o sesizare la Consiliul Superior al Magistraturii, Secția pentru Judecători a Inspecției Judiciare, cu privire la judecătorul Pavel Filip, privind fraudarea Legii; se cerea sancționarea acestuia conform Legii 303/28 iunie 2004, privind Statutul judecătorilor și procurorilor; se invoca art. 99 (h) – „Constituie abatere disciplinară executarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență”. (Arh. autorului). Și ziaristul George Roncea a făcut plângere penală la Parchetul General pentru suspendarea înregistrării. Fără succes.

Autonomia maghiarilor din România a devenit subiect de întrecere între UDMR și formațiunile apărute după 2003, pentru captarea bunăvoinței minorității respective. Din toate, cel mai fals suna vocea UDMR-ului. Autonomia era anunțată ca un mijloc de păstrare a identității naționale a ungarilor și de dezvoltare a așa-zisului Ținut Secuiesc. Dar, în permanență, după 1996, UDMR-ul a avut pârgșii guvernamentale pentru atingerea acestor deziderate; a avut foarte mulți miniștri și înalți demnitari în toate domeniile de activitate; practic a condus localitățile și județele „secuiești”. Și regiunea a rămas tot subdezvoltată, pentru ca situația aceasta să fie folosită ca pretext de agitație.

Pe tema autonomiei, primele texte ce se dorea să ajungă în Parlament aparțineau CNS și CNTM. Textul adoptat de CNS, la 17 ianuarie 2004, a fost depus în Parlament cu ajutorul a doi deputați udemeriști: Toró T. Tibor și Szilagy Zsolt. (O analiză științifică, amănunțită, o făcea Proiectului, Ioan Lăcătușu, cu concluzia: „Enclavizarea și secesiunea minorității maghiare, respectiv expansiunea frontierei ungare în interiorul teritoriului României ar putea constitui un model exploziv, un precedent susceptibil a pulveriza stabilitatea întregii Europe. Majoritatea statelor sunt plurietnice, multiconfesionale și pluriculturale, în consecință, acceptarea enclavizărilor, a fărâmițării ar distruge bazele juridice ale statelor suverane, readucând haosul și conflictele interetnice în inima Europei”. – În Arhiva Centrului Documentar Ecleziastic „Nicolae Colan”, Sfântu Gheorghe; vezi și Ioan Lăcătușu, *Un proiect anacronic – Statutul Ținutului Secuiesc*, în vol. *Tendențe de enclavizare a unui spațiu românesc – Harghita și Covasna*, București, 2005). Textul CNS cerea chiar „dreptul de a dispune de unele prerogative de ordin statal” – art. 1 (4); „competențe legate de dreptul internațional” – art. 2 (a); dreptul la o politică proprie – art. 2 (c); „limba maghiară are același statut cu

limba română” – art. 10 (i); Ținutul Secuiesc urma să aibă o organizare specifică unui Stat, cu Parlament, Guvern, președinte etc. – articolele 18-72. Ș.a.m.d.

Având aviz negativ din partea comisiilor de specialitate din Parlament, Proiectul a intrat în dezbateră Camerei Deputaților, la 29 martie, iar a Senatului la 27 iunie 2004. Avea ca inițiatori șase deputați, toți udemerști: Birtalan Ákos, Kovács Zoltán, Pecsí Ferenc, Szilágyi Zsolt, Toró T. Tibor, Vekov Károly. La Camera Deputaților, UDMR a votat Proiectul (22 voturi), deși Kovács Csaba-Tiberiu declara că Uniunea are rezerve asupra lui. Era evident că nu va putea trece nici la Senat. Însă, Szilágyi Zsolt, purtătorul de cuvânt al inițiatorilor, anunța că vor persevera și nu va fi ultima oară când se va vorbi de Statut. Introducea în dezbateră un element de șantaj: șansele României de a fi admisă în UE puteau fi mărite dacă se adopta Statutul. Într-o atmosferă înfierbântată, senatorul Antonie Iorgovan (PSD) anunța că Proiectul „este împotriva Constituției de la primul până la ultimul articol”, și cerea respingerea lui. Anton Belășcu îl considera „o aberație”. Iar George Pruteanu (fost PNȚCD, trecut la PRM) credea că se intenționa crearea „unei mici Ungarii în inima României”; ca urmare, era „un act de provocare, un act de sfidare a suveranității românești”; și folosea caracterizări dure: „Se vorbește de autonomie, dar este mai mult o obrăznicie [...] Acea autoritate creată prin pași mărunți, dreptul de a face pași mici într-o ticăloșie [...] Îmi exprim profunda indignare față de această aberație numită proiect legislativ”. Din partea UDMR, Puskas Valentin Zóltan, deși și-a arătat rezervele față de Proiect, l-a susținut, pentru că Uniunea însăși dorea autonomia: „Atât autonomia personală, cât și autonomia culturală, dar și autonomie teritorială”. Toate cele 12 voturi aprobatoare au fost ale senatorilor UDMR; față de 90 împotriva. Imperturbabil, Szilágyi Zsolt anunța că va depune alte două proiecte: Legea-cadru a autonomiei personale a comunităților naționale și Statutul de autonomie personală a comunității maghiare din România. (www.senat.ro, Proceduri parlamentare, Stenograme/27 septembrie 2004).

Respingerea Proiectului CNS nu a stopat acțiunile vizând autonomia, paralel cu încercările de a înșela opinia publică românească, printr-o permanentă ambiguitate a declarațiilor liderilor maghiari. Markó Béla repeta că România trebuia să adopte „sistemul diferitelor autonomii [...], de la autonomia confesională la autonomia universitară”; iar despre cea teritorială afirma că trebuia să fie doar pentru dezvoltare și, în nici un caz etnică. („Gardianul” din 5 ianuarie 2005). Însă, un alt lider maghiar, deputatul udemerist Márton Árpád, anunța: „Uniunea nu renunță la autonomia teritorială și la formarea Ținutului Secuiesc” („Cotidianul” din 15 ianuarie 2005). Iar deputatul udemerist, Vekov Károly, a alcătuit un Proiect privind parteneriatul româno-maghiar în România, cerând o nouă modificare a Constituției. Și înfierbântarea pe tema autonomiei creștea în continuare. La Gheorghieni,

Harghita, s-a proclamat „luna autonomiei”. („Adevărul” din 17 ianuarie 2005). Și tot de acolo a pornit o cerere de ajutor către primul ministru al Ungariei. În februarie 2005, CNS a anunțat că va depune un nou proiect de autonomie a Țării Secuilor; UDMR, prin Péter Eckstein Kovács, își arăta „simpatia” față de noua inițiativă, și anunța că are un proiect propriu. Și UCM se arăta gata de susținere, iar pentru a se arăta mai dârză decât celelalte formațiuni maghiare, anunța că va trimite o scrisoare chiar Papei de la Roma, pentru a-i cere și acestuia sprijinul ca să repare urmările Trianonului. („Ziua” din 10 și 23 iunie 2005). În numele UCM, doi deputați udemerști – Becsek Garda și Sógor Csaba – au depus la Parlament Propunerea legislativă privind Statutul de autonomie al Ținutului Secuiesc, pe 19 iulie 2005. (Arh. Camerei Deputaților, Proiecte legislative). Ținutul urma să cuprindă teritoriul celor opt foste scaune secuiești – Kezdi, Orbai, Sepsi, Ciuc, Odorhei, Gheorghieni, Mureș, Micloșoara-Brăduț. Suprafața totală era de 9.977, 87 km²; populația de 808.739 (din care 612.043 unguri, români fiind 175.796).

UDMR s-a hotărât să nu mai lase inițiativa autonomistă în mâna formațiunilor maghiare concurente. De aceea, în august 2005, anunța că nu va sprijini noul proiect al UCM și va depune propriul proiect în toamnă. („Ziua” din 17 august 2005).

Alegerile parlamentare din 2004 au adus în fața UDMR două probleme majore: raporturile cu partidele românești, vizând rămânerea la Putere și obținerea unor avantaje cât mai mari în schimbul suportului politic pentru noul Guvern și al suportului electoral pentru alegerea noului președinte al României; raporturile cu celelalte formațiuni maghiare, urmărind ori atragerea lor într-un bloc unic unguresc, ori, pentru a le stopa intrarea în Parlament, atragerea voturilor maghiarilor care s-ar fi putut îndrepta către aceste formațiuni.

Ca de obicei, UDMR a așteptat să vadă care din partidele românești dă mai mult și, înainte de alegeri, a făcut promisiuni atât Alianței DA (PD și PNL), cât și PSD-ului. În condițiile absenței unei majorități parlamentare în urma alegerilor, formarea noului Guvern depindea de UDMR, iar acesta își va impune condițiile celui mai grăbit să le accepte, Traian Băsescu. George Sârbu punea unui articol despre duplicitatea UDMR („Curierul Național” din 25 august 2004) un titlu inspirat: *Între două nu te plouă*.

Succesul maxim al șantajului udemerist la adresa celor care aspirau la conducere depindea de numărul cât mai mare de votanți pentru formațiunea respectivă. Ca să-i atragă, a fost desemnat drept candidat al Uniunii pentru Cotroceni chiar președintele acesteia, Markó Béla. Se știa că nu va avea succes, dar cu cât obținea mai multe voturi, cu atât putea cere mai mult, în schimbul lor, în al doilea tur al alegerilor prezidențiale. („Cotidianul” din 6 septembrie 2004).

Și, UDMR-ul a avut succes deplin, pe ambele fronturi. Mai întâi, deși

nu a putut să formeze un bloc al tuturor forțelor politice maghiare în jurul său, a luat atâtea voturi ale ungarilor, încât a intrat singură în Parlament, din partea minorității respective. A obținut 22 de mandate la Camera Deputaților (628.125 voturi) și 10 la Senat (637.109 voturi). Apoi, negociind foarte bine cu partidele românești, a obținut cel mai mult de la Alianța DA și de la Traian Băsescu, care fusese ales ca președinte; avea proprii miniștri și promisiuni pentru satisfacerea foarte multor cereri, inclusiv aceea privind autonomia.

x

Cu privirea spre alegerile parlamentare și prezidențiale, liderii PSD i-au îndeplinit UDMR-ului mai multe cereri, chiar și din acelea care aduceau jignire românilor. Cazul cel mai cunoscut este reamplasarea, la Arad, a monumentului celor 13 generali maghiari executați de ruși la 1849. După modelul conducerilor centrale ale UDMR și PSD, și filialele locale ale acestora au încheiat înțelegeri de colaborare. În Protocolul dintre filialele din Arad, din 23 martie 2003, se prevedea și susținerea din partea PSD pentru reamplasarea monumentului „Hungaria”. În capitolul IV, punctul 2, se scria: „Filialele PSD și UDMR Arad vor conlucra pentru a face cunoscute populației arădene semnificația, importanța și valoarea cultural-artistică a monumentului «Libertății». Se va activa, de asemenea, pentru conștientizarea populației privind oportunitatea reamplasării grupului statuar la Arad”. Se mai preciza că dezvelirea oficială va avea loc pe 6 octombrie 2003, în prezența conducătorilor celor două țări. („România Mare” din 23 mai 2003). În aprilie același an, primarul Aradului, reprezentant al PSD, ales cu sprijinul UDMR, a alcătuit proiectul unei hotărâri de Consiliu local privind reamplasarea monumentului; iar Consiliul a aprobat. Ungurii au și demarat lucrările. Cum presa a reflectat indignarea majorității românilor din Arad, prim ministrul Adrian Năstase, într-o conferință de presă din 25 mai 2003, a dat înapoi, afirmând: „Pot să vă spun că singurul monument care nu ne interesează în mod deosebit este monumentul generalilor din Arad. Și acela, trebuie să spun încă o dată, foarte clar, că atâta vreme cât are un simbolism care nu îndeamnă la înțelegere și care nu se înscrie în spiritul de cooperare și de prietenie al mileniului trei dintre români și unguri, el nu ar trebui să fie încurajat, indiferent dacă poate fi o operă de artă. Nu vreau să judec din punct de vedere artistic. Este vorba de semnificația sa și aici va trebui să vedem împreună, pentru că un monument nu trebuie să fie un motiv de supărare, de dispute, ci, din contră, el trebuie să dea un semnal de unitate și concordie”. Spusele prim ministrului nu i-au oprit pe maghiari, care au replicat: „Noi credem că momentul poate fi amplasat, pentru că nu creează animozități deosebite în Arad. În Arad există o hotărâre a Consiliului municipal, care nu a fost atacată de nimeni, așa că reamplasarea se va face”. Aveau dreptate: singurul care putea ataca în Justiție hotărârea Consiliului, și nu o făcuse, era prefectul județului, membru al PSD. Așadar, pentru uzul opiniei publice, Adrian

Năstase se arătase ostil reamplasării; în practică, însă, consilierii reprezentând partidul pe care-l conducea aprobaseră reamplasarea, iar prefectul aceluiași partid refuzase să ceară anularea hotărârii. Încrezători pe succesul lor, liderii UDMR au cerut și au primit de la Guvernul Ungariei un ajutor de 300.000 euro pentru lucrările necesare monumentului. Restauratorii vor fi aduși de la Cluj-Napoca, iar constructorul din Ungaria. („Cronica Română”, din 27 mai 2003).

Până la urmă, în perspectiva anului electoral, sub amenințarea pierderii voturilor românilor transilvăneni (mai multe decât cele ale ungarilor transilvăneni), Guvernul a trecut de la declarații de presă la hotărâri ce păreau ferme. Ministerul Culturii și Cultelor, academicianul Răzvan Theodorescu, anunța: „Comisia Națională pentru Monumente de For Public, de pe lângă Ministerul Culturii a hotărât, în ședința sa din data de 18 iulie, cu unanimitate de voturi, neacordarea avizului de reamplasare. Lucrarea nu corespunde din punct de vedere estetic concepțiilor actuale privind încadrarea monumentelor de for public în peisajul urban contemporan. Pe de altă parte, este motivația istorică, și anume faptul că Ministrul promovează, susține și protejează doar acele lucrări inspirate din momentele semnificative ale istoriei noastre”. („Cronica Română” din 23 august 2003). De observat că ministerul a evitat să spună că monumentul îi reprezintă pe niște criminali, acesta fiind adevăratul motiv al inoportunității lui, iar nu lipsa valorii estetice. Deși hotărârea Ministerului a fost trimisă Primăriei din Arad pe 18 august 2003, totuși viceprimarul udemerist András Király a declarat că aceasta nu va constitui nici un impediment pentru reamplasarea monumentului, întrucât există o hotărâre în acest sens a Consiliului local; și eticheta hotărârea ministrului ca neeuropeană: „Este o rușine că în perspectiva unei Europe unite, să mai avem frustrări privind evenimente de acum 150 ani”; și chiar amenința cu Justiția. („Cotidianul” din 21 august 2003). Apoi, își vor arăta indignarea liderii centrali ai UDMR. Markó Béla, pe 21 august, critica faptul că tot mai mulți reprezentanți ai PSD „fac gesturi naționaliste”, și amenința, la rândul său: „Vom relua monitorizarea Protocolului cu PSD”. Anunța că hotărârea ministrului doar amână reamplasarea, nu o stopează. (În context se anunța și dorința UDMR ca în o mie de localități din Romnia, gările și autogările să fie inscripționate și în limba maghiară; părea o absurditate, dar în iulie 2003, consilierii udemerști din Consiliul local Covasna votaseră o hotărâre de inscripționare în maghiară și a... căruțelor). A venit și o reacție din Ungaria: David Ibolya, fost ministru în Guvernul Orbán, acum președinte al Forului Democrat Ungar, anunța că „motivele invocate pentru refuzul reamplasării sunt naționaliste, înguste și părtinitoare”. Alt personaj marcant, Kovács László, președinte al Partidului Socialist Ungar, aflat la Putere, declara și el că decizia Ministerului Culturii și Cultelor de la București constituie „un element îngrijorător” în relațiile dintre Romnia și Ungaria. („Cotidianul” și „Curentul”

din 22 august 2003). În toamna lui 2003, pe aceeași temă i-a scris lui Adrian Năstase și primul ministru al Ungariei, Peter Medgyessy; Năstase îi răspunde la 12 septembrie, uitând de fermitatea pe care o arătase anterior: era de acord cu ideea înființării, la Arad, a *Parcului Reconcilierii*, pentru a rezolva și problema monumentului „Ungaria Mare”, deși consemna totodată și „marea sensibilitate” a opiniei publice românești față de această problemă. Președintele Ungariei, Ferenc Madl, i-a adresat și el o scrisoare președintelui României, Ion Iliescu, pe aceeași problemă; Iliescu s-a declarat de acord cu parcul, în timpul unei vizite la Budapesta, în septembrie 2003. („Adevărul” din 15 septembrie 2003). Pentru a grăbi lucrurile, liderii UDMR s-au arătat foarte supărați de amânări. Péter Eckstein Kovács amenința cu ruperea Protocolului cu PSD. Treptat, devenea tot mai adevărată formula apărută în „Adevărul” din 10 septembrie: *PSD și UDMR dansează ritualul de împăciuire în jurul statuii Libertății*. La sfârșitul lui septembrie, în timpul vizitei sale la București, premierul Medgyessy a ridicat iar problema, iar Adrian Năstase a recunoscut că amplasarea fusese convenită de PSD și UDMR încă din 2001. („Adevărul” din 29 septembrie 2003).

Aceeași evoluție sinuoasă și rușinoasă au avut-o și unii dintre cei ce doreau a fi percepuți ca simbolizând naționalismul românesc. Între ei, cel mai de frunte, Adrian Păunescu. În toamna lui 2003, acesta a condus, la postul TV „Realitatea”, mai multe emisiuni fluviu, în care numeroase personalități, inclusiv de la PRM, au condamnat ferm ideea reamplasării monumentului. Cel mai înfocat era însuși Adrian Păunescu. Cu toate acestea, când PSD-ul a inițiat Proiectul de lege pentru înființarea Parcului Reconcilierii la Arad, în februarie 2004, l-a votat; interesul Partidului în alegerile ce se apropiau a fost mai presus de marele „patriotism” al poetului. Protestul PRM nu a fost luat în seamă. (Vezi și Petre Țurlea, *Monumente ale unor criminali maghiari în România*, București, 2004, p. 41-43). Românii arădeni au protestat în timpul ceremoniei dezvelirii monumentului „Ungaria Mare”, fluturând steagul României și cântând „Deșteaptă-te române” – spre indignarea mulțimii de unguri participanți.

Sub patronajul UDMR, dar și al celorlalte formațiuni maghiare, Wass Albert – criminal de război condamnat pentru asasinarea unor români și a unor evrei – a fost subiectul unui tot mai ofensiv cult al personalității. Cazul se încadra OUG 31/13 martie 2002 – pentru interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii. În urma sesizării senatorului PRM de Bistrița-Năsăud, preot Ioan Aurel Rus, Judecătoria Beclean a hotărât, la 19 iunie 2003, demolarea plăcilor comemorative și a busturilor ridicate. (Arh. Judecătoriei Beclean, dosar 212/P/2003). Ofensiva va continua. „Radicalii” conduși de Tökés László și Toró T. Tibor au anunțat, în cadrul unui Forum la Sfântu Gheorghe, pe 31 mai

2003, că vor începe o „campanie hotărâtă” de reabilitare a lui Wass Albert. Iar în Senat, prin Frunda György, „moderații” din UDMR au anunțat că încep acțiunea de reabilitare a criminalului. Sub patronajul primarului „radical” Szász Jenő, la Odorheiul Secuiesc se va ridica un ansamblu din 13 busturi, reprezentând personalități maghiare; ultimul în reprezintă pe Wass Albert, dar pentru a nu trezi reacția autorităților, este inscripționat doar „Secuiul rătăcitor”. („Cotidianul” din 10 august 2004). Adunați în jurul statuii, la 15 martie 2006, liderii maghiari „radicali” îl vor omagia pe Wass Albert. Acum, printre cei care au protestat, fără succes, s-a aflat și directorul Centrului pentru Monitorizarea și Combaterea Antisemitismului din România (MCA), afiliat la Anti Defamation League (ADL), Marco Maximilian Katz. („Ziua” din 18 martie 2006). De menționat, faptul că dinspre Comunitatea Evreiască din România au venit cereri de demolare atât a monumentelor reprezentându-l pe Ion Antonescu, cât și a celor reprezentându-l pe Wass Albert. Monumentele celui dintâi au fost dărâmate; un și ale celui de-al doilea. Liderii maghiari de ambele nuanțe vor reuși, adesea împreună, să găsească o mulțime de forme de promovare a cultului personalității lui Wass Albert. Pe 10 ianuarie 2007, în Palatul Culturii din Târgu Mureș a avut loc un spectacol având la bază lucrări ale lui Wass, sub titlul *Lumea și sfârșitul lumii* (între participanți și președintele Consiliului Județean Mureș, Lokodi Edita Emoka). S-a dat un caracter panmaghiar spectacolului, actorii fiind ai Teatrului Maghiar din Voievodina. Au fost reprezentații și la Miercurea-Ciuc, Sfântu Gheorghe, Odorheiul Secuiesc, Cluj-Napoca, Oradea. (Mai înainte, avusese loc un *Maraton de recitări Wass Albert*). Protestele prefectului județului Mureș, Ciprian Minodor Dobre și ale președintelui Asociației Cultului Eroilor, colonel Vasile T. Suci, nu a fost luate în seamă de Guvernul Tăriceanu. („Kronika”, Cluj-Napoca, 11 ianuarie 2007; „Haromszek”, Sfântu Gheorghe, 13 ianuarie 2007. Cu satisfacție anunța evenimentul Postul de radio „Kössuth”, Budapesta, la 12 ianuarie 2007). S-a acționat și pentru reabilitarea în Justiție a lui Wass Albert. La Cluj-Napoca, acțiunea a fost inițiată de avocatul Kincses Előd, în aprilie 2007; în martie 2008, Curtea de Apel Cluj-Napoca va respinge cererea. Va fi respinsă și cererea din 2003 a senatorului UDMR Frunda György, de recurs în anulare, înaintată procurorului general al României. („Gardianul” din 11 martie 2008). În sfârșit, regizorul Koltay Gábor va realiza filmul *Wass Albert*, după ce în mai multe orașe transilvănene fusese rulat alt film, cel despre Horthy Miklós. („Ziua” din 11 martie 2008).

Cei 13 generali de la 1849 și Wass Albert nu sunt singurele exemple. Campania de ridicare a unor monumente în memoria unor personalități maghiare – glorigate nu pentru valoarea lor culturală, ci pentru acțiunea lor antiromânească – va cuprinde cea mai mare parte a Transilvaniei. (Vezi Petre Țurlea, *Monumente ale unor criminali maghiari în România*, București, 2004); Idem, *Monumente maghiare de neadmis în România*, Editura Karta-

Graphic, Ploiești, 2013). Inițiatorii aparțineau tuturor forțelor politice maghiare din România, ponderea cea mai mare având-o cei din UDMR. Mai nou, la 28 februarie 2009, i-a fost ridicat un monument episcopului romano-catolic Márton Áron, care s-a ilustrat printr-un naționalism șovin exacerbant. Ridicarea a fost posibilă în urma unui șantaj electoral, cel din 2008. (Cu mult timp înainte, profesorul universitar clujean Gelu Neamțu avertizase asupra caracterului antiromânesc al unui asemenea monument. – Vezi „Făclia”, Cluj-Napoca, 10 septembrie 2007. Un protest semnat de Petre Țurlea în „Condeii Ardelean” din 13 martie 2009).

X

UDMR-ul, ca și celelalte forțe politice maghiare din România, a fost permanent influențat dinspre Ungaria, adesea fiind purtătorul de cuvânt al intereselor acesteia. De la Budapesta veneau îndrumări privind obiectivele ce trebuiau urmărite, veneau fonduri, intervenții pe lângă autoritățile de la București, susținere în cadrul forurilor internaționale, plata propagandei antiromânești în Occident. Majoritatea celor aflați în fruntea Ungariei – președinte, prim-ministru, miniștri – străbăteau Transilvania ca propria moșie, incitându-i pe ungerii localnici: țineau discursuri, dezveleau statui, încurajau pe liderii ungerilor din România, luau partea unei formațiuni sau a alteia.

Tribuna cea mai folosită de către emisarii veniți din Ungaria pentru amestecul în problemele României era Universitatea de Vară de la Băile Tușnad. Numărul participanților varia de la un an la altul, între 1.000 și 10.000 (conform datelor organizatorilor); între 100 și 1000 (conform Jandarmeriei) constanți la toate cursurile erau câteva sute. Proveneau din România, Ungaria, Serbia, Slovacia, din Occident. Conferențiarilor erau mai ales din Ungaria. Veneau, uneori, și reprezentanți ai unor partide românești, mai ales în anii cu alegeri parlamentare, scopul fiind evident: o înțelegere electorală sau guvernamentală. La ediția din 2004 a participat și Andras Simonyi, ambasadorul Ungariei în SUA. De asemenea, personalități europene partizane ale autonomiei teritoriale, precum Cristoph Pan și Davide Zaffi din Tirol. Cea mai importantă a fost prezența lui Victor Orban fost și viitor prim-ministru al Ungariei; avea și o suprafață europeană majoră, fiind vicepreședinte al Partidului Popular European (PPE), care domina Parlamentul European. Principalul său îndemn: „Acum este momentul să cerem autonomia”. România trebuia șantajată cu blocarea intrării ei în UE. Considera că un alt moment atât de favorabil nu va mai apărea în următorii 15-20 de ani. („Ziua” din 26 iulie 2004). „Mai lipsea ca Orbán să ceară maghiarilor să treacă la arme” – scria „Adevărul” din 27 iulie 2004. Orbán urmărea și interese electorale proprii: susținerea UCM-ului în dauna UDMR-ului, întrucât aceasta din urmă era sprijinită de rivalul său Peter Medgyessy, prim-ministru al Ungariei în acel moment. se dorea conducător al tuturor ungerilor din lume,

15.000.000, nu doar a acelor din granițele Ungariei. Îndemnul de la Tușnad din 2004, se încadra acestei dorințe. Revenit în 2005, a repetat ideea necesității autonomiei teritoriale și aceea cu 15.000.000 de unguri conduși de FIDESZ (Federația Tinerilor Democrați) în fruntea căreia se afla. În anul respectiv a stat mult în Transilvania. În iunie s-a dus la Odorhei, unde declara: „Acum trebuie să informăm, prin intermediul PPE, tot ceea ce aduce atingere maghiarimii, și în primul rând faptul că nu sunt respectate drepturile omului în România și, în special ale ungarilor. Noi am alcătuit un Comitet pentru monitorizarea modului în care este înfăptuită democrația în România. [...] Pentru români, cel mai bine ar fi ca această țară să fie federalizată”. În iulie, la Tușnad, a promis acordarea cetățeniei maghiare tuturor ungarilor din România. („Curentul” și „7 Plus”, „Jurnalul Național” din 25 iulie 2005). Apoi, la invitația lui Tökés László, în octombrie același an va conferenția la Oradea, pe un ton foarte agresiv la adresa României; cerea iar condiționarea Aderării României la UE de înființarea Ținutului Secuiesc. („Gardianul” din 15 octombrie 2005). La Tușnad va reveni în fiecare an, ajungând a face aluzii privind „soluția Kosovo” ca o necesitate pentru România.

UDMR, solicitând și obținând sprijinul Ungariei pentru atingerea țelurilor sale, totodată s-a făcut purtătoarea de cuvânt a intereselor acesteia față de România în plan economic și cultural. Ambele planuri erau îmbinate, uneori, cum a fost cazul afacerii Gojdu; pentru perioada de după 2003 a reprezentat cea mai evidentă acțiune în defavoarea României a Guvernului Ungariei sprijinit de UDMR și de Guvernul de la București. (Despre problema fundației Gojdu, în perioada interbelică, vezi și vol. I).

Emanoil Gojdu făcea parte dintr-o familie de aromâni cu sentimente patriotice profunde, stabilit la Oradea. În Testamentul său, din 1868, scria: „Întreaga mea avere o las acelei părți a Națiunii române din Ungaria și Transilvania care se ține de legea răsăriteană ortodoxă. Din lăsamântul acesta voiesc să se constituie o fundație permanentă, care va purta numele *Fundația Gojdu*”. Conform articolului 7 din Testament, Fundația urma a fi condusă de un Comitet în frunte cu mitropolitul ortodox român din Sibiu. Averea lui Gojdu era impresionantă – imobile în Budapesta, conturi în bănci etc. – apreciată în 2005 la trei miliarde de euro. Fundația se va înființa în 1870, avându-l ca președinte pe Mitropolitul Andrei Șaguna. Până în 1918, va acorda tinerilor români 3.600 de burse și 1.000 de ajutoare pentru studii universitare, unor viitoare personalități, precum Traian Vuia, Victor Babeș, Octavian Goga, Aron Cotruș, Dumitru Stăniloae, Valeriu Braniște, Ioan Scurtu, Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Andrei Oțetea, Aurel C. Popovici. Conform Tratatului de la Trianon, din 1920, art. 249, fundațiile de orice fel „create în fostul Regat al Ungariei și destinate supușilor acesteia, vor fi puse de Ungaria, întrucât aceste fundațiuni se găsesc pe teritoriul său, la dispozițiunea Puterilor Aliate sau asociate ai căror supuși sunt sau vor deveni

supuși în urma prezentului Tratat”. Așadar, bunurile Fundației Godju trebuiau să revină României. Însă, în perioada 1920-1937, Ungaria a blocat activitatea Fundației Godju. În 1937, abia se va încheia *Acordul definitiv privind problema Fundației Gojdu* (ratificat de România în 1938 și de Ungaria în 1940), cu o precizare fermă în art. 1: „Ungaria va preda României, în cele 30 zile care vor urma intrării în vigoare a Acordului de față, întreg patrimoniul Fundației Gojdu care se găsește pe teritoriul Ungariei, cu toate drepturile și obligațiile aferente și aceasta pentru ca zisul patrimoniu să fie pus la dispoziția organului reprezentând Fundațiunea, în acord cu scopul urmărit prin actul de fundație”. Iar art. 3 preciza că în urma Acordului, „Fundațiunea Gojdu încetează să existe ca fundațiune ungară”. Dar războiul a creat pretextul nerespectării Acordului, iar după el, în 1952, Guvernul ungar a naționalizat bunurile Fundației. În 1996, Fundația Gojdu s-a reînființat, sub conducerea mitropolitului Antonie Plămădeală, a arhiepiscopului Clujului Bartolomeu Anania și a arhiepiscopului Banatului Nicolae Corneanu. Dar Ungaria a refuzat retrocedarea bunurilor. În 2003, Guvernul Năstase a început tratativele pe această temă. Guvernul maghiar, pentru a elimina posibilitatea retrocedării imobilelor „Godju” din Budapesta le-a vândut unei companii israeliene, deși nu le avea în proprietate. Sub presiunea UDMR – care s-a transformat în purtător de cuvânt al intereselor Ungariei – Guvernul Tăriceanu, la 20 octombrie 2005, a semnat *Acordul pentru înființarea Fundației Publice Româno-Ungare „Godju”*, pe care l-a ratificat imediat prin OUG 183/2005. Se încălca Testamentul lui Godju și se accepta vânzarea bunurilor către compania israeliană. Astfel, Guvernul Tăriceanu hotărâse, ilegal, soarta unor bunuri care nu-i aparțineau, asupra cărora putea hotărî numai Biserica Ortodoxă Română. Acordul era neconstituțional, fiind încheiat în baza unui fals temei juridic. Deputatul Aurelian Pavelescu, un cunoscut avocat, în momentul înaintării OUG 183 la Parlament, a alcătuit un foarte bine documentat material – intitulat *Raport asupra uzurpării moștenirii lui Emanoil Gojdu de către Guvernul României. Neconstituționalitatea OUG 183/2005, privind ratificarea Acordului de înființare a Fundației Publice Româno-Ungare „Godju”* – datat 26 ianuarie 2006; a dat câte un exemplar fiecărui parlamentar, în vederea momentului dezbaterii OUG. Diverse instituții, inclusiv religioase, au protestat. Între ele Mitropolia Ortodoxă Română a Ardealului, Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Clujului și Feleacului, Episcopia Ortodoxă Română a Covasnei și Harghitei, Forumul Civic al Românilor din Harghita și Covasna; protestele au fost trimise Parlamentului în ianuarie 2006. De asemenea, Academia Română a cerut Parlamentului respectarea voinței lui Emanuel Gojdu. (Toate documentele, în Arh. autorului).

La dezbaterile din Camera Deputaților, 26 februarie 2006, în prezența arhiepiscopului Bartolomeu Anania (cărui deputații udmeriști îi aruncau

priviri furioase, după ce îi contestaseră dreptul de a participa la dezbateri), ministrul de Externe, Mihai Ungureanu nu a venit și nici nu a trimis un înlocuitor, încercând astfel să forțeze o adoptare tacită. („Ziua” din 28 februarie 2006). Mai ales protestele reprezentanților BOR (inclusiv ale episcopului românilor din Ungaria, Sofronie) au avut ecou major; „Ziua” din 2 martie 2006 titra: *Problema Gojdu zgâlțâie Guvernul din țatăni*. Într-adevăr, miniștri udemerști trecuseră la amenințări, îndemnați de la Budapesta, unde Parlamentul ratificase rapid Acordul, pe 21 noiembrie 2005, într-o deplină înțelegere între Majoritate și Opoziție. La București, cum majoritatea parlamentarilor români se arăta ostilă OUG 183, UDMR-ul și PNL-ul au făcut ca textul să fie retrimis la Comisie. Markó Béla își arăta public supărarea, declarând într-o conferință de presă: „Este fără precedent ca o înțelegere bilaterală [...] să primească o împotrivire în Parlament. [...] Cade credibilitatea noastră, mai ales că și unii colegi din Coaliție au contribuit la acest vot împotriva Acordului”. La rândul său, Lucian Augustin Bolcaș, liderul Grupului PRM din Camera Deputaților, amenința cu blocarea Parlamentului, dacă se adopta OUG 183. („Ultima oră” din 1 martie 2006). Crezând în sentimentele patriotice ale președintelui Traian Băsescu, ziaristul Victor Roncea cerea intervenția acestuia. („Ziua” din 1 martie 2006).

Pe 14 iunie 2006, cu o zi înaintea reluării dezbaterii în Senat a OUG 183, P.F. Patriarh Teoctist l-a primit în audiență pe ministrul de Externe Traian Ungureanu, la cererea acestuia care spera să schimbe poziția BOR; însă, bătrânul Patriarh, care dovedise în dese rânduri că este patriot român, i-a cerut ferm ca voința lui Emanoil Gojdu să fie respectată. A doua zi, la Cluj-Napoca, arhiepiscopul Bartolomeu Anania a ținut o conferință de presă pe această temă. S-a pronunțat din nou și episcopul român din Ungaria, Sofronie. Iar opinia publică arăta o dezaprobare generală. („Ziua” din 15 iunie 2006). În aceste condiții, Senatul va retrimite OUG la Comisie, pe 15 iunie, și, din nou pe 29 iunie. Ministrul de Externe, Ungureanu a folosit și o ultimă stratagemă: le-a spus senatorilor: „Patriarhia a fost informată”, dorind să se înțeleagă că aceasta ar fi aprobat Acordul. După trei ani de la emiterea OUG 183, la 19 martie 2008, prin Legea 38 va fi respinsă, într-o ședință a Camerei Deputaților condusă de reprezentantul PRM, Lucian Bolcaș. („Monitorul Oficial”, partea I, nr. 227/25 martie 2008). În mod normal, trebuia să se revină la situația anterioară Acordului – existența Fundației „Godju” întemeiată în 1870. În practică, bunurile acesteia fuseseră făcute dispărute de Ungaria. Era doar o victorie românească de moral. De aceea, Guvernul de la Budapesta nu s-a arătat prea afectat. În schimb, UDMR-ul a fost furios, arătându-și încă o dată calitatea de avocat al Ungariei. Însă, nu atât de furios încât să părăsească Guvernul, care îi aducea atâtea avantaje materiale și din interiorul căruia putea să-și urmărească mai ușor țelurile mari.

De remarcat faptul că Guvernul de la Budapesta nu făcea presiuni

asupra celui de la București, pentru a-și rezolva interesele, doar prin intermediul UDMR, ci și direct, uneori chiar public, depășind uzanțele diplomatice. În august 2006, ministrul de Externe al Ungariei, Kinga Goncez, aflată în vizită la București, a cerut imperativ două lucruri: ratificarea „imediată” a Acordului de înființare a Fundației publice româno-ungare „Godju” și adoptarea, tot „imediată”, a Statutului minorităților naționale din România. Repetând, demnitarul maghiar a folosit o formulă și mai dură: „Trebuie adoptate”, ceea ce suna a ordin. Mai mult, a cerut ca, în ce privește Statutul minorităților să fie adoptat „în forma în care a fost introdus inițial în Parlament”, așadar forma dorită de UDMR, căreia Parlamentul să nu îndrăznească a-i aduce vreo modificare. Nu se permitea nici o modificare nici în Acordul „Godju”, pentru că „partea ungară deja l-a ratificat”. La toate acestea, ministrul român de Externe, Traian Ungureanu, nume predestinat, nu a protestat; parcă era reprezentantul unui Stat vasal Ungariei.

X

Din ce în ce mai multe acțiuni de după 2003 ale liderilor UDMR și ale celorlalte formațiuni politice ale ungarilor din România dădeau impresia a fi provocări deliberate. Era evident că se dorește ca societatea românească să fie ținută într-o permanentă alertă: nu s-a renunțat niciodată la o revendicare anunțată, oricât de absurdă ar fi fost, iar când era satisfăcută, în loc de destindere, se venea cu altele noi; se lăsa impresia că ungarii niciodată nu vor fi mulțumiți; cu o inventivitate de-a dreptul surprinzătoare, au descoperit mereu noi și noi domenii în care Statul român să fie atacat pentru așa-zise nedreptăți făcute maghiarilor; limbajul folosit era tot mai incisiv. Între formațiunile maghiare era o adevărată întrecere – cine cere mai mult, cine cere mai ferm, cine produce mai multă supărare românilor. Tot timpul se anunța câte o inițiativă: noi monumente ale unor naționaliști șovini maghiari; divizarea Universității „Babeș-Bolyai”; schimbarea numelor românești de străzi; cât mai multe plăcuțe bilingve, de la județe până la grădinițe de copii; obligativitatea cunoașterii limbii maghiare de către toți funcționarii publici; generalizarea simbolurilor maghiare (steme, steaguri, imnuri), manuale școlare aduse din Ungaria; regionalizare; autonomie ș.a.m.d. Miniștri udemerști urmăreau, în departamentele pe care le conduceau, doar satisfacerea intereselor minorității maghiare sau ale Ungariei și, uneori, prin măsurile luate, loveau major Statul român, deliberat – cazul ministrului Sănătății, Cseke Attila, care în 2011 a desființat 69 de spitale, lăsând fără îngrijire medicală zone întregi, fiind doar un exemplu. Se adăuga o propagandă antiromânească constantă în Occident. Toate acestea dădeau imaginea unei politici de provocare, știindu-se că organisme chemate să apere Statul nu vor acționa adecvat din două motive: partidele românești aflate la Guvern nu doreau să-și strice relația cu UDMR, pentru că ar fi pierdut majoritatea parlamentară, iar

cele din Opoziție erau mereu gata să-i ofere ele satisfacție UDMR-ului, pentru același sprijin parlamentar care să le aducă la Putere; orice acțiune coercitivă împotriva liderilor maghiari, pe care unii din aceștia chiar și-o doreau, ar fi fost repede exploatăată pe plan internațional – cu acuza lipsei democrației în România, a „oprimării” la care este supusă maghiarimea și, de aici, repetarea ideii lansată la sfârșitul secolului al XX-lea: și în România „soluția Kosovo” ar fi recomandabilă.

Rezultatul tuturor acestor provocări: un Stat românesc tot mai slăbit; o opinie publică românească tot mai temătoare privind viitorul acestui Stat, nesigură și dornică să se găsească orice soluție, numai să se termine odată cu amenințările; un climat în care, aducând și un impuls din afară, o acțiune distructivă ar avea șanse de reușită.

Nu a rămas domeniu de interes pentru societate care să nu fie asaltat de revendicări ungurești. În planul învățământului superior, țelul principal urmărit cu insistență după 2003 a fost scindarea Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Aflat în Opoziție, Traian Băsescu, președinte al PD, anunța cu vehemență, în septembrie 2003, că organizarea Universității respective nu trebuie să fie subiect de tranzacție între PSD și UDMR: „Ni se pare o mare greșeală alterarea caracterului multicultural al Universității, organizată conform standardelor europene și considerată ca fiind un exemplu de tratare egală a românilor indiferent de naționalitate”. Condamna dinainte o eventuală Hotărâre de Guvern în problema respectivă, care ar fi încălcat principiul constituțional al autonomiei universitare. Încheia ferm: „A avea pretenția să separi ungerii de români nu e un act democratic, ci un act politic cu influențe negative asupra cetățenilor români, care incită la segregare”. Viitorului președinte al României i se alătura viitorul prim-ministru al României, Emil Boc; acuza PSD că încearcă să „ridice ziduri” în interiorul Universității; ar fi „un semnal politic care ar dezbină și nu ar uni, un semnal pentru promovarea separatismului și segregării”. Intenției PSD de a accepta cererea UDMR, i s-a opus și Senatul Universității „Babeș-Bolyai”. („Ziua” din 4 septembrie 2003). Însă, după alegerile parlamentare din 2004, când Alianța DA a avut nevoie de susținerea UDMR, pozițiile s-au nuanțat. De la fermitatea din 2003, s-a ajuns la numirea unui cunoscut susținător al separatismului universitar, Koto József, într-o funcție cheie în Ministerul Educației, din care putea influența drumul spre separare – secretar de Stat pentru învățământul în limbile minorităților naționale și pentru relații internaționale. În iarna lui 2006, Senatul UBB a respins propunerea de înființare a trei facultăți noi maghiare, ca prim pas spre înființarea unei Universități separate maghiare. La hotărârea Senatului s-au raliat reprezentanții comunităților germană și evreiască – vicepreședintele Consiliului Academic Wolfgang Breckner, Ștefan Samoskozi; Ladislau Gyemant, decan al Facultății de Studii Europene, declara: „Ca supraviețuitori și urmași ai supraviețuitorilor Holocaustului, adresăm apelul de a se înceta

utilizarea unor mijloace din vremuri de tristă amintire pentru noi și păstrarea prin eforturi comune a ceea ce s-a realizat prin modelul multicultural al UBB”. Acuza Comitetul de inițiativă „Bolyai” că a folosit, în propaganda internațională, numele unor personalități evreiești (Elie Wiesel, Imre Kertesz); „Respingem cu hotărâre folosirea de către un grup a numelui și prestigiului unor personalități evreiești, care nu au vizat niciodată Universitatea din Cluj”.

Comitetul de inițiativă „Bolyai”, susținut de Koto József, a cerut profesorilor maghiari să se retragă din Senat. Și pentru a ocoli opoziția Senatului universitar, Koto lucra chiar la modificarea Legii învățământului, astfel încât noile universități să poată fi înființate prin hotărâre de Guvern. („Adevărul” din 28 februarie 2006). Inițiativa era cu atât mai condamnată cu cât, în acel an 2006, UBB avea 38.000 studenți la linia de predare în limba română, dar și 6.000 studenți la linia de predare în limba maghiară și 1.000 în limba germană. Linia maghiară beneficia de 50 specializări la nivel de licență și 22 la nivel de master – toate în cadrul a 16 facultăți. Oricine dorea să învețe în limba maghiară putea să o facă; nici nu se acopereau toate locurile disponibile. Rectorul Nicolae Bocșan era asaltat din două părți. Dinspre maghiari i se trimiteau amenințări; chiar într-o emisiune pe această temă la TVR a trebuit să asculte formulele vindicative rostite răstit de Hantz Peter. Din partea cealaltă, studenții români amenințau că, în cazul acceptării separării, ei vor emigra. („Gândul” din 2 martie 2006). Primul ministru, Tăriceanu, – permanent binevoitor față de cererile UDMR, formațiune care-i garanta rămânerea la Putere –, a cedat și acum: pe 24 octombrie 2007 era proiectată, la Palatul Victoria, lansarea unui „pachet” legislativ în domeniul educației, în prezența a 100 inspectori generali din învățământul preuniversitar și rectori de universități. În ultimul moment, acțiunea a fost contramandată ca urmare a nemulțumirii UDMR față de propunerile Ministerului Educației și Cercetării; Markó Béla era furios pentru că proiectul nu admitea deplin cererile UDMR. Acceptând șantajul, prim ministrul i-a cerut ministrului de resort, Cristian Adomniței, să facă modificările cerute; pentru învățământul preuniversitar se dorea învățarea limbii române ca o limbă străină în școlile cu minoritari, a Istoriei și Geografiei în limba maghiară, numirea numai a unor directori maghiari în școlile din localitățile cu populație dominant maghiară etc. Markó Béla a bătut cu pumnul în masă, anunțând că „a înghițit destul de la acest Guvern” și că-l va părăsi. Fusese încurajat pentru această radicalizare de declarațiile lui Traian Băsescu – tocmai cel care, în 2003, respinsese ferm pretențiile UDMR în domeniul educației. („Gândul” din 25 octombrie 2007). Celălalt oponent ferm față de cererile UDMR din 2003, Emil Boc, ajuns prim-ministru, le va aproba pe toate, și chiar unele în plus, în 2010; iar pentru a bloca orice opoziție, pentru a împiedica o discuție în Parlament, a făcut ca Legea să treacă printr-o asumare a Guvernului.

Sub patronajul UDMR, a fost continuată și amplificată ofensiva simbolurilor maghiare. Județele și localitățile cu populație majoritar maghiară și-au adoptat – încălcând procedurile prevăzute de lege – stemele din timpul Ungariei Mari. Cel mai mediatizat caz – pentru că în jurul său s-a produs o rezistență majoră a românilor localnici – a fost al adoptării stemei județului Covasna.

În august 2004, Demeter János, președinte al Consiliului Județean Covasna, pentru a ocoli pașii ceruți de lege, a anunțat o „dezbateră publică” în problema stemei. Consilierii români (Rodica Pârvan, Alina Drîncă, Ioan Solomon, Milik Otto) au protestat, considerând stema „o jugnire adusă populației românești din județ, care nu se regăsește în simbolurile heraldice propuse”. Societatea civilă românească a solicitat intervenția Departamentului pentru Relații Interetnice și a Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, dar amândouă erau conduse de unguri, rezultatul fiind previzibil. Și, pe zidul clădirii Consiliului Județean a fost plasată stema cu însemnele Ungariei Mari. Nu se acceptase nici un element românesc în stemă, deși 25% din populația județului era formată din români. O Hotărâre de Urgență a Guvernului Tăriceanu a aprobat ilegalitatea. (Interviu luat lui Ioan Lăcătușu, specialist în problemele românilor din Sud-Estul Transilvaniei, de „Romanian Global News”, la 5 octombrie 2005). La fel se întâmpla și în Harghita.

Totodată, ofensiva UDMR-ului și a celorlalte formațiuni maghiare a continuat împotriva simbolurilor românești: steagul României, monumente ale unor personalități românești, așezăminte culturale românești, denumiri românești. La Sfântu Gheorghe, în mai multe rânduri, a trebuit să intervină Armata pentru a plasa pe clădirea Primăriei un steag al României, în locul celui rupt de vânt. Tot acolo, monumentul lui Mihai Viteazul este lăsat să se deterioreze. Dispar treptat nume de străzi ca Mihai Eminescu, 1 Decembrie 1918, Octavian Goga etc. Dispar așezăminte culturale românești, sau sunt alungate din clădirile unde au funcționat zeci de ani.

Foarte mediatizat a fost cazul Muzeului Țării Crișurilor, aflat în Palatul Baroc din Oradea. În 1963, clădirea, care era într-o stare înaintată de degradare și risca să se prăbușească, a fost oferită Statului român, „cu drept de folosință veșnică”, de protopopol romano-catolic Belteki Francisc. Pentru a reabilita clădirea, Statul a făcut o investiție majoră, de peste două milioane de dolari, și a amenajat aici un muzeu. Dar după 1990, Episcopia romano-catolică a cerut anularea actului din 1963, sub pretextul că i-ar fi fost impus. Procesul, trecut prin toate etapele, a ajuns la Curtea Supremă, Episcopia beneficiind de serviciile UDMR-ului, prin avocatul Frunda György; în schimb, Statul român a refuzat efectiv să apere Muzeul. În spatele acțiunii s-a aflat o înțelegere între UDMR și PSD în preajma alegerilor parlamentare și prezidențiale din 2004. Negocierile au fost duse, din partea PSD, de Viorel Hrebenciuc, care a acceptat toate cererile ungurești – nici măcar cheltuielile făcute de Stat pentru

renovare nu au fost cerute. („Crișia”, Oradea, 2 februarie 2003; „Adevărul”, 22 iulie 2004; „Bihoreanul”, Oradea, 25 iulie 2004; „Tricolorul”, București, 27 iulie 2004). Astfel, cea mai reprezentativă instituție de cultură românească din Bihor a ajuns pe drumuri.

În fiecare an, momentul de vârf al provocărilor lansate de liderii maghiari opiniei publice românești era pe 15 martie, considerată drept Ziua Maghiarilor de Pretutindeni. Era momentul maxim al întrecerii în lansarea unor formule cât mai provocatoare la adresa Statului român.

În 2006, la Odorhei s-au întâlnit „radicalii”, organizator fiind primarul Szász Jenő, președinte al UCM; la Târgu Secuiesc, organizatori au fost „moderații” din UDMR. Conform tradiției, „radicalii au făcut mai multe valuri: au anunțat din timp că vor proclama autonomia Ținutului Secuiesc. Faptul, cum s-a dorit, a înfierbântat lumea politică românească și a oferit prilejul lui Corneliu Vadim Tudor, președintele PRM, de a ieși în față cu o declarație belicoasă: va face o contramanifestație, spunea, chemând la Odorhei 100.000 de români. O contramanifestație ar fi fost un fapt foarte grav, întrucât, oricât de puțini ar fi participat la ea, lucrurile ar fi putut scăpa de sub control; un incident violent i-ar fi favorizat doar pe unguri, care ar fi strigat apoi ca să-i audă întreaga Europă, victimizându-se. De aceea, președintele Traian Băsescu, ministrul de Interne Vasile Blaga, directorul SRI, Radu Timofte – l-au convins pe președintele PRM să renunțe, dându-i asigurări ferme că pe 15 martie nu se va proclama autonomia Ținutului Secuiesc. Ca urmare, pe 14 martie, în Senat, Corneliu Vadim Tudor anunța contramandarea acțiunii sale, cu mențiunea: „Noi vom rămâne de veghe și, la nevoie, vom interveni”. Impresia opiniei publice a fost aceea că nu intenționase sincer să facă o contramanifestație și cu atât mai puțin să fie și el de față la ea; dar fusese un prilej bun pentru ca românii să-și aducă aminte cât de dârz este „tribunul”. Și PSD-ul, aflat acum în opoziție, s-a arătat patriot: Ion Rus, fost ministru de Interne, a cerut organelor Statului să iasă din pasivitate și să aplice legile Țării față de toți cei care vor proclama autonomia; cerea, de asemenea, începerea urmăririi penale contra liderilor unguri Csapó József, Szász Jenő, Tökés László. („Ziua” din 14 și 15 martie 2006). Adunarea de la Odorhei a fost contestată și de organizațiile civice românești din Harghita și Covasna, printr-un Comunicat datat 3 martie 2006 și printr-o scrisoare deschisă adresată președintelui Traian Băsescu. Parlamentului, prim ministrului și partidelor politice, datată 7 martie. (Arh. Autorului).

Cu abilitatea-i cunoscută, Traian Băsescu a creat impresia că el a dezamorsat situația critică la care se ajunsese: l-a chemat la Cotroceni, pe 12 martie, pe Szász Jenő, cerându-i ca acțiunea proiectată să respecte legea; și, președintele UCM a promis, chemarea la Cotroceni satisfăcându-l deplin – astfel, formațiunea sa căpătase o recunoaștere oficială, pe care Justiția nu i-o dăduse. La întoarcere, declara: „Avem legitimitate politică la cel mai înalt

nivel, iar UDMR este acum în ofsaid”. A doua zi, la Satu Mare, s-au strâns toți liderii „radicali” într-o întâlnire a Consiliului Național al Maghiarilor din Transilvania, în frunte cu Tökés László. S-a adoptat un *Memorandum* în zece puncte: reparația morală împotriva abuzurilor comunismului; realizarea Statului de drept, a Justiției autentice și a societății lipsită de corupție; reforma administrației teritoriale a regiunilor istorice; drepturi și strategii identice pentru toate națiunile istorice din Transilvania; crearea regiunii Ținutul Secuiesc cu statut special; asigurarea diferitelor forme de autodeterminare; crearea Universității de Stat cu predare în limba maghiară, independentă; retrocedarea bunurilor bisericești; soluționarea situației ceangăilor și unificarea națiunii maghiare fără modificarea granițelor Statului. („Evenimentul Zilei” din 14 martie 2006).

După tot scandalul, revenit al Odorhei, Szász Jenő a declarat că nici nu s-a intenționat proclamarea autonomiei Ținutului Secuiesc, ideea apărând doar într-o publicație din Cluj-Napoca, „Europai Ido”. Constata, însă, cu satisfacție, că se făcuse o „imensă publicitate” adepților autonomiei. („Adevărul” din 15 martie 2006).

Obținând ceea ce-și propuseseră – o propagandă majoră în jurul lor și o recunoaștere oficială –, organizatorii au transformat proclamarea autonomiei într-un *Manifest*, citit de Csapó József (președinte al C.N.S.), de anunțare a unor intenții: „Noi, locuitorii așezămintelor secuiești și Ținutului Secuiesc, afirmăm că nu dorim să trăim în continuare într-un climat de subordonare și vulnerabilitate; autonomia teritorială pe baza tradițiilor istorice este dreptul nostru secular la care niciodată nu vom renunța și fără de care nu vom putea dăinui pe pământul nostru natal. Vrem să realizăm garanțiile instituționale ale drepturilor noastre colective prin mijloace democratice și solicităm adoptarea unor soluții imediate”. Parlamentului României i se cerea adoptarea Statutului minorităților naționale. Organizatorii au anunțat 20.000 de participanți, iar Poliția anunța 10.000. Nu au fost incidente. Acțiunea, bine organizată, i-a impus pe „radicali” față de „moderați”. („Ziua” din 16 martie 2006).

UDMR a reușit să strângă doar vreo 2.000 de oameni la Târgu Secuiesc, deși a venit chiar președintele Uniunii. Pentru a recupera terenul în fața „radicalilor”, Markó Béla s-a arătat mai intransigent decât aceștia, cu afirmații care au stârnit vii proteste. Cereca ca în „județele secuiești” toți funcționarii publici să cunoască limba maghiară, pentru că „mănâncă pâinea secuilor”. „De acum – continua –, așa trebuie să vedem lucrurile: cel care este funcționar aici, în Ținutul Secuilor, mănâncă pâinea noastră. La urma urmei își ia salariul din impozitul nostru, al secuilor, nu din alte surse. Apoi, atunci, să poștească să vorbească și în limba maghiară, iar dacă nu știe, și e funcționar, să învețe”. („Evenimentul Zilei” din 16 martie 2006). Forumul Civic al Românilor din Covasna și Harghita aprecia, la 16 martie, că „Prin vehemența sa ultranaționalistă, discursul liderului UDMR îl placează pe acesta în fruntea

extremiștilor maghiari din România, depășindu-l chiar pe Tökés László et comp. [...] Maghiarilor le este indicată ținta bătaliei și le sunt identificați dușmanii, respectiv românii. (Arh. Centrului Documentar Ecleziastic „Nicolae Colan”, Sfântu Gheorghe).

2006 a fost foarte agitat, mai mult decât alți ani; liderii maghiari erau bântuiți de o adevărată frenezie. Pe 18 iunie au organizat Marea Adunare Secuiască de la Ditrău (Ciuc) – unde s-a reînnoit cererea de autonomie a Ținutului Secuiesc, ținut în care toți locuitorii să cunoască și să vorbească limba maghiară. („Adevărul” din 21 iunie). La Universitatea de Vară de la Tușnad a fost o agitație mai mare decât în alți ani. În octombrie, la împlinirea a 500 de ani de la adoptarea Constituției secuiești, Markó Béla a vorbit, în cadrul adunării de la Lutița (Ciuc), despre autonomia teritorială și modificarea Constituției; cerea, de asemenea, ca limba maghiară să devină oficială în toată Transilvania. Pentru atingerea acestor deziderate, propunea unirea UDMR cu UCM, bineînțeles, sub conducerea lui. („Curentul” din 25 octombrie 2006). Apoi, la Miercurea Ciuc, același Markó Béla propunea federalizarea României (idee susținută și într-o emisiune la Radio „Kössuth”). Trezit din letargie, prim ministrul Tăriceanu a protestat. În noiembrie același an, UDMR-ul va înființa Asociația „Pro Ținutul Secuiesc” (Szövetség a Syékelföldért Egyesülete), formată din unitățile administrativ-teritoriale dominate de unguri. Tot în noiembrie au fost plantate mai multe indicatoare cu inscripția „Ținutul Secuiesc”, la intrarea în județele Covasna și Harghita, așa cum se făcuse și în 2004. Anul era încheiat cu discursul reprezentantului UDMR la ședința festivă dedicată de Parlament Zilei Naționale. Plin de venin, udemeristul arunca minciuni ca: minoritatea maghiară după 1 decembrie 1918 a fost exploatată permanent de români; maghiarii au fost deznaționalizați; baza materială a lor a fost distrusă; sistemul lor de învățământ a fost afectat etc. Și anunța că maghiarii vor sărbători 1 Decembrie doar atunci când vor avea autonomie. („Monitorul Oficial”, partea a II-a, ședința Parlamentului din 30 noiembrie 2006).

Politica ofensivă față de Statul român, în 2007, va cunoaște apogeul cu prilejul campaniei de lansare a candidaturilor UDMR pentru alegerile parlamentare europene. Markó Béla a ajuns să ceară „țara pierdută în 1918”, „casele, pădurile, pământurile, steagul”. Dorea „o nouă descălecare”. Iar Frunda György promitea că va duce aceste cereri la Parlamentul European. („Gândul” din 22 octombrie 2007). „Cronica Română” din 22 octombrie prezenta noile cereri sub caracterizări ferme: „Tupeul UDMR atinge noi orizonturi”; „disperarea obrăzniciei”.

La începutul lui 2008, liderii maghiari din România, de toate nuanțele, s-au agitat puternic sub imboldul proclamării independenței provinciei Kosovo, considerată de mulți ca „model” și pentru Transilvania. Majoritatea forțelor politice românești au contestat ideea precedentului care ar putea fi

urmat; s-au înscris pe această linie partidele parlamentare, Președinția, Guvernul. Și opiniei publice, pentru a o liniști, i s-au prezentat motivele contestării similitudinii cu Kosovo: 1. În România nu poate fi impusă o secesiune teritorială determinată de nemulțumirea unei minorități naționale, deoarece regimul minorităților de aici este apreciat pe plan internațional; el conferă minorităților toate drepturile democratice. 2. Independența și unitatea statală a României sunt recunoscute pe plan internațional. Dar, ambele motive nu rezistă unei analize atente: 1. Oricând, un organism internațional, o comisie de experți occidentali, mass-media occidentală pot da un verdict negativ privind situația minorităților din România; în funcție de puternica propagandă maghiară în Occident ori de interesele Marilor Puteri occidentale. S-a dovedit, în cazul Kosovo, că interesele Marilor Puteri occidentale sunt puse mai presus de dreptul internațional și de adevăr. 2. Nici al doilea motiv nu este temeinic: și independența și unitatea statală a Serbiei erau recunoscute pe plan internațional; a existat chiar o Rezoluție a ONU în acest sens – nr. 1244/1999. Dintre partidele, doar PRM a susținut că independența Kosovo poate fi folosită drept precedent pentru Transilvania. Aducea drept argumente: declarațiile și acțiunile practice în acest sens ale liderilor maghiari; încălcarea deja a normelor de drept internațional de către Marile Puteri, în cazul Kosovo și, ca urmare, nimeni nu putea garanta că nu le vor mai încălca odată.

Ca de obicei, poziția UDMR a fost duplicitară. În timpul întâlnirii de la Cotroceni cu președintele Traian Băsescu, UDMR a negat ideea existenței unui precedent; ca urmare, președintele Băsescu declara: „UDMR a fost absolut corect, admitând că nu pot fi analogii cu Transilvania”. („Evenimentul Zilei” din 19 februarie 2008). Însă, ieșind de la Cotroceni, președintele UDMR, Markó Béla, a admis existența unui precedent: „Independența Kosovo trebuie percepută ca un precedent în privința implicării Uniunii Europene și a comunității internaționale în căutarea unor soluții pentru Ținutul Secuiesc”.

În context, Markó Béla a adus în discuție doleanțele cele mai urgente ale UDMR: adoptarea Legii Statutului Minorităților Naționale și crearea unui regim electoral privilegiat pentru minorități. Cu acest prilej, Markó Béla a dezvăluit că partenerii de guvernare ai UDMR îi promisese rezolvarea acestor probleme.

În mod direct, alți lideri maghiari condiționau netransformarea cazului Kosovo în precedent pentru România, de rezolvarea doleanțelor autonomiste maghiare. Sögör Csaba, europarlamentar: „În Ardeal ar putea fi un al doilea Kosovo în cazul în care Statul român nu va respecta drepturile minorităților maghiare. [...] Vrem autonomie teritorială”. („Curentul” din 19 februarie 2008).

Și pe plan internațional, la întrebarea dacă Kosovo va fi un precedent pentru Transilvania, s-au dat două răspunsuri. Kosovo este un precedent

periculos în general, afirmau statele care puteau ele însele să cadă victime acestui precedent, precum Spania. Că este un precedent afirma și Rusia, care vroia să profite de crearea acestuia pentru a-și rezolva propriile-i aspirații: ruperea Transnistriei de Republica Moldova, formarea unor state satelit în Caucaz. (Rusia s-a opus doar formal independenței provinciei Kosovo; în realitate dorea ca faptul să se producă, pentru a-l invoca în alte cazuri). În același sens, al recunoașterii că s-a creat un precedent istoric, se pronunța și Centrul de Studii Strategice Stratfor, pe 19 februarie 2008: „Chestiunea Kosovo, recunoașterea independenței acestei provincii de către Budapesta va reaprinde sentimentul naționalist maghiar, în țară și peste granițe”. Despre autonomia în Harghita, Covasna și Mureș, Raportul Stratfor scrie: „Guvernul român știe că aceste enclave maghiare, localizate în centrul țării, pot constitui o problemă reală dacă ar deveni autonome”. („România Liberă” din 20 februarie 2008). Există și al doilea răspuns dat pe plan internațional: Kosovo nu este un precedent istoric. Cu fermitate afirmau acest lucru conducătorii SUA și ai majorității statelor occidentale europene; o afirmație evident mincinoasă, făcută cu scopul de a scăpa de învinuirea că ele însele au creat acest precedent periculos.

Reacția partidelor politice românești față de poziția liderilor maghiari a fost catalogată de majoritatea presei bucureștene drept „electorală”; cel mai vehement pe această linie, „Adevărul” din 20 februarie 2008: „Kosovo le-a luat mințile. În goana lor nebună după capital electoral, liderii politici de la București au reacționat inflammat, înfierbântat și populist”. PSD a anunțat chiar o moțiune de cenzură pentru îndepărtarea UDMR din Guvern. („Gândul” din 21 februarie 2008). Acuza de nesinceritate, aruncată în bloc, peste toți politicienii români, era nedreaptă. Unii se pronunțaseră constant, ani de zile, împotriva ideilor autonomiste – cum e cazul conducătorilor PRM, a liderului liberal Radu Câmpeanu ș.a. (În momentul respectiv, prin Gheorghe Funar, PRM a avut două inițiative legislative încadrabile în politica de rezistență împotriva UDMR. Proiectul de lege pentru stimularea revenirii românilor alungați din Harghita și Covasna; Proiect de lege pentru interzicerea partidelor politice constituite pe criterii etnice. („Adevărul” din 24 februarie 2008). Tot PRM a cerut și scoaterea UDMR din Guvern – „Cronica Română” din 21 februarie 2008).

De menționat și reacția românilor din Harghita și Covasna. Aceștia au fost cei mai vehemenți contestatari ai țelurilor antistatale ale UDMR și au condamnat încercarea Uniunii de a transforma cazul Kosovo într-un precedent. O delegație reprezentativă a lor, în frunte cu episcopul Ioan Selejan, a expus președintelui Traian Băsescu, în timpul vizitei acestuia în Covasna (23 februarie), doleanțele lor. Nici una din acestea nu va fi îndeplinită.

De la vorbe, liderii maghiari au trecut la fapte. La Sfântu Gheorghe,

Cluj-Napoca, Târgu Mureș etc., au fost convocate manifestații de susținere a independenței provinciei Kosovo. Participarea a fost foarte redusă: aproximativ 30 persoane la Cluj-Napoca, 100 la Sfântu Gheorghe. („Ziua” din 19 februarie; „Adevărul” și „Curentul” din 21 februarie 2008). „România Liberă” din 21 februarie caracteriza acțiunea de la Sfântu Gheorghe drept „Miting-șuetă”. La Sfântu Gheorghe a avut loc și o întrunire a Consiliului Național Secuiesc, cu participarea lui Tökés László, pentru dezbaterea cazului Kosovo. A fost prilejul pentru a se anunța rezultatul referendumului pentru autonomie: 200.000 participanți, din care peste 99% s-au pronunțat favorabil. Iar UDMR și-a expus poziția, în fața ambasadurilor occidentale la București, și a afirmat că a obținut sprijinul tacit al acestora. În context, este de făcut legătura cu declarația antiromânească a subsecretarului de Stat al SUA, Nicholas Burns; acesta a vrut, totuși, să liniștească Bucureștii, afirmând că independența provinciei Kosovo nu constituie un precedent pentru România, întrucât „suveranitatea și integritatea teritorială a ei au fost universal recunoscute”. („Evenimentul Zilei” din 23 februarie 2008). Dar, tot „universal” fusese recunoscută și integritatea teritorială a Serbiei!

x

În planul redefinirii Țelurilor sale, UDMR a avut un moment foarte important cu ocazia Congresului al optulea, ținut la Arad, pe 2-3 martie 2007. Raportul lui Markó Béla era cea mai radicală exprimare a Uniunii de până atunci: „Am scris pe afișul celui de-al VIII-lea Congres al UDMR un citat din Kóós Károly: «Va fi al nostru ceea ce vom putea dobândi noi înșine». Am luat acest citat din *Cuvânt strigat*, această proclamație îndârjită, pasionată, respirând deopotrivă dezamăgire și forță, care a încercat, cu 85 de ani în urmă, în 1921, cu puțin după Trianon, să trezească maghiarimea din Transilvania la luciditate și s-o îndemne la promovarea unei politici autonome. A fost necesară această pasiune atunci, a fost necesar și optimismul aproape naiv, deoarece pentru noi grosul durerii abia urma”. Apoi, înșira „nedreptățile” îndurate de unguri: „Ne-a fost călcată în picioare limba maternă, ne-au fost desființate școlile, ne-au fost rebotezate pe rând străzile, satele, orașele. A fost arestată și întemnițată Statuia Libertății de la Arad. Sute de mii de maghiari și-au părăsit pământul natal, iar cei care au rămas acasă și-au trăit traiul de maghiari încercând, zi de zi, sentimentul pierzaniei, al îmușinării, al prăpădului”. În Raportul său, liderul UDMR înșira realizările de după 2003: conducerea administrației publice în zonele locuite de unguri; intrarea în Guvern, alături de Alianța DA. Dar, adăuga: „N-ar fi cinstit dacă am desconsidera acordurile, reînnoite an de an, cu Partidul Social Democrat. Chiar dacă nu în Guvern, totuși, de partea Guvernului, sprijinindu-l în Parlament, am obținut multe în acei patru ani. De la inscripțiile bilingve din numeroase regiuni ale Transilvaniei, la școlile maghiare de sine stătătoare și

până la victoria de însemnătate simbolică, reinstalarea Statuii Libertății. Acea colaborare a fost utilă”. Nu a mai continuat alături de PSD, pentru că acesta se apropiase de PRM. În noua guvernare aveau un post de vicepremier, trei posturi de miniștri, mai multe posturi de secretari de Stat, conduceau sau se aflau în conducerea mai multor agenții sau autorități naționale; fără precedent, aveau și un secretar de Stat în MAE și diplomați. Aveau și trei reprezentanți în Parlamentul European. Markó Béla vorbea despre autonomia teritorială pe criterii etnice, anunțând că în lipsa ei se poate ajunge la o revoltă. Se anunța, de asemenea, continuarea luptei pentru drepturi colective. Și, pentru prima oară într-un document oficial al UDMR, se anunța urmărirea țelului revizionist de după Trianon, folosindu-se, însă, o formulă care, în cazul unor acuze, să poată fi interpretată diferit (conform procedurii „traducerii greșite”, larg uzitat în limbajul liderilor maghiari): *integrare*. Se dădea și o explicație termenului: „maghiarii cu maghiarii” trebuie să fie „împreună”. Corelată cu repetata formulă „pământul nostru natal” pe care doresc să trăiască veșnic ungerii – rezultă că singura soluție ca toți maghiarii să trăiască împreună ar fi ca pământurile pe care locuiesc, din România și din Ungaria, să se unească. Era și o amenințare: „Ceea ce nu am reușit, vom cuceri de acum încolo”. Printre țelurile imediate: „redobândirea pământului natal” (numai în Ținutul Secuiesc voiau 300.000 de hectare de pădure); învățământul confesional susținut de Stat; retrocedarea tuturor bunurilor bisericești; obținerea Bibliotecii Batthyanaeum; dezvoltarea economică a zonelor cu populație maghiară; o universitate maghiară susținută de Statul român; școli în limba maghiară pentru ceangăi etc. Încheia într-un ton amenințător: „Tensiuni vor fi dacă nu vom avea Legea minorităților, dacă nu vom avea autonomie culturală, dacă nu vom avea instituții de sine stătătoare. Noi am ajutat să ajungă la Putere o coaliție care, de fapt, nu a câștigat alegerile. Am dat crezare cuvântului unui președinte al Statului care a acceptat ideea de bază a Legii minorităților, iar acum se face că nu a auzit de ea. [...] Vă reamintim: în această țară trăiesc un milion și jumătate de maghiari care încă nu se simt egali. Iar cei care nu se simt egali, sunt nemulțumiți. Iar cu cei care sunt nemulțumiți, trebuie să stați de vorbă, *altfel nu va fi bine*”. [subl. n.] Textul Raportului a fost publicat în broșură, Arad, 2007.

De la Congresul al VIII-lea al UDMR, tot mai des liderii acesteia vorbesc despre „pământul natal al maghiarilor” în România. Prin formula respectivă se încerca să se inducă opiniei publice ideea că cererile maghiarilor din Transilvania, de autonomie și chiar de secesiune, au o îndreptățire prin însăși faptul că regiunea vizată le aparține istoric. Dar atunci când se vorbește despre o etnie, de un popor – cum este cazul UDMR-ului, care vorbește despre maghiari ca o colectivitate, pentru care cere drepturi colective – *formula „pământul nostru natal”* nu se referă la un individ în raporturile sale cu pământul pe care trăiește, și nici măcar la generația actuală a maghiarilor din

Transilvania, ci se referă la poporul respectiv, în ansamblul său și în devenirea sa istorică. Este și accepțiunea pe care, în mod evident, o dau liderii UDMR formulei respective: pământul natal al Poporului maghiar în evoluția sa istorică. Conform *Dicționarului enciclopedic*, Edit. Enciclopedică, București, 2001, vol. IV, p. 538, prin natal se înțelege „de naștere, de baștină”. Ori, întreg pământul României este natal numai pentru Poporul român; ceilalți au venit aici fie cu sabia, fie prin colonizare; sunt doar locuitori ai acestui pământ. Nici venitul cu sabia, nici colonizarea impusă de vreun rege nu dau drepturi istorice asupra pământului respectiv. Unii unguri sunt proprietari ai unei părți a pământului României; dar, pământul României este natal doar pentru Poporul român.

X

Cu sprijinul subteran al lui Traian Băsescu, la începutul lui 2008 PCM a fost recunoscut ca partid legal, concurând UDMR-ul. Liderii noului partid erau foarte încrezători în forțele lor, de aceea au tratat de sus cu UDMR. Markó Béla constata cu tristețe: „E foarte greu să colaborezi cu un partid care s-a constituit pentru a exista o alternativă la UDMR”. („Cronica Română” din 30 ianuarie 2008). Dar, rezultatele obținute de PCM în cadrul alegerilor locale din 2008 au fost mult sub așteptările liderilor săi. A depus 95 de liste complete la nivel național, încercând să valorifice nemulțumirile ungarilor la adresa UDMR și prestigiul pe care-l avea printre maghiari Tökés László. Însă, ungurii s-au dovedit pragmatici: UDMR-ul era la Guvern și avea mari șanse să rămână; ca urmare, putea satisface mai ușor doleanțele celor ce-l votau. Cel mai evident insucces al PCM a fost neobținerea susținerii din partea majorității clericilor maghiari, care deși îl apreciau pe Tökés László, s-au lăsat atrași de promisiunile UDMR de susținere financiară. Ponderea voturilor formațiunii lui Szász – 15%; iar celei a lui Markó – 83%. S-a pierdut la toate capitolele: 19 consilieri județeni, față de 89; 11 primării, față de 184. Concluzia era clară: PCM fusese mult mai vocal decât potențialul său real. Recunoscându-și înfrângerea, noul partid maghiar a început tratative cu UDMR pentru alegerile parlamentare. Markó Béla și Tökés László s-au întâlnit de mai multe ori, însă fără succes. UDMR cerea ca toți viitorii candidați să se plaseze sub sigla UDMR, ceea ce ar fi însemnat și o topire, voluntară, a PCM. Până la urmă s-a acceptat o listă comună, dar nu s-au înțeles la locurile eligibile: „radicalilor” li se ofereau două și ei cereau șase. Tratativele s-au rupt și UDMR va reprezenta singură în viitorul Parlament minoritatea maghiară. A obținut 22 de mandate de deputat (425.008 voturi) și 9 de senator (440.449 voturi). Deși numărul de votanți a fost mai mic decât la alegerile precedente, numărul de mandate a rămas același deoarece a scăzut și numărul de votanți români.

După alegerile din 2004, UDMR și-a trădat foștii aliați din PSD și a făcut posibilă o majoritate parlamentară în jurul Alianței DA (PD, PNL). În schimb, a cerut foarte multe lucruri, în toate domeniile; și, toate i-au fost promise. Cea mai importantă – dar și cu consecințele cele mai grave pentru România – era adoptarea Legii privind Statutul minorităților naționale din România, al cărui proiect a fost înaintat Parlamentului în 2005.

Printr-o serie întregă de prevederi, Proiectul încălca norme de drept, pe tema minorităților naționale, stabilite de instituții internaționale. Aceste norme nu includ prevederi care ar atenta la ideea de suveranitate a Statului în care trăiesc și minorități, asupra întregului său teritoriu; nici prevederi care ar atenta la ideea drepturilor limbii oficiale; totodată, exclud enclavizarea pe criterii etnice. Cererile din Proiectul UDMR depășeau, în toate cele trei planuri, reglementările internaționale, instituind un regim de „discriminări pozitive” care sunt, în realitate, discriminări efective la adresa majorității. În principal, prin Proiect se urmărește crearea unui regim de Stat în Stat pentru minoritățile naționale: acesta duce la enclavizarea regiunilor locuite de minoritatea maghiară – singura care, de altfel, are această tendință. Prin deseale exprimări directe sau ocolite, liderii maghiari arată că văd rezultatul acestui Proiect doar ca pe o etapă spre înglobarea Transilvaniei în Ungaria.

În Proiectul de lege, minoritarii nu sunt priviți ca cetățeni ai României cu drepturi individuale, ci global, ca o comunitate – ceea ce atrage după sine ideea de „drepturi comunitare”, „teritoriu comunitar” etc. Ca urmare, corespunzând acestei viziuni, ar trebui înființate o serie întregă de organisme de reprezentare a „comunităților”, organisme similare cu cele ale Statului – Parlament, Guvern, Președinție. Hotărârile acestor organisme ale „comunității” ar trebui să fie obligatorii pentru Stat, un fel de legi. În mai multe rânduri, în textul Proiectului ideea este expres menționată: art. 11 – „Autoritățile competente *sunt obligate* [...] să țină seamă de voința reprezentanților minorității naționale respective”; art. 21 (1) cere autorităților Statului să consulte „*obligatoriu* reprezentanții minorităților naționale” în legătură cu înființarea sau desființarea oricărui instituții de cultură. Ș.a.m.d. Extrem de periculos pentru unitatea Statului român este și art. 57 (1): „În sensul prezentei Legi, autonomia culturală înseamnă capacitatea unei comunități naționale de a avea *competențe decizionale*...” Mai mult, în art. 71 (1) se menționează posibilitatea ca Parlamentul, Guvernul sau autoritățile administrative locale să adopte „*acte normative prin care se vor delega competențe proprii... către Consiliul sau, după caz, către Comitetele județene respective ale minorităților*”. Administrația locală este controlată, în principiu, de Stat, dar în zonele locuite majoritar de unguri este sub controlul deplin al UDMR. În același timp, propusele organisme de conducere ale minorităților naționale nici măcar formal nu se află sub autoritatea Statului.

Prin urmare, delegarea competențelor se face către organisme asupra cărora Statul român nu are autoritate; așadar, domenii întregi precum învățământul, cultura, poliția, nu vor mai fi dependente de Stat, ci de organisme care pot avea și interese divergente cu cele ale Statului român. Iar în județele Harghita și Covasna, unde administrația locală este predominant maghiară, se poate ajunge ca acestea să-și delege toate competențele organismelor minoritare; faptul ar duce, în mod legal, la crearea unui adevărat Stat maghiar în mijlocul României, rupt de administrația centrală de la București. S-ar depăși, astfel, chiar cererea autonomiei teritoriale.

În domeniul învățământului, Proiectul preconizează restrângerea limbii române, ca limbă de predare în școlile minoritare, doar la obiectul intitulat limba română. Deși în Proiect nu se scrie explicit, totuși conform unei înțelegeri dintre UDMR și Guvern, a fost hotărâtă eliminarea predării Istoriei și Geografiei în limba română. Se încălca, astfel, o Lege organică aflată la acel moment în vigoare, Legea învățământului. De asemenea, erau împiedicați tinerii unguri să învețe limba oficială a Statului – deși cunoașterea acesteia este o datorie pentru fiecare cetățean. Faptul avea consecințe negative, împiedicându-i pe maghiari să se integreze în societate, să lucreze și în alte regiuni ale Țării, să acceadă la funcții de conducere centrale; accentua dependența acestora față de UDMR, ca intermediar între ei și Stat. De asemenea, se încălca o prevedere a *Convenției UNESCO* privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului, art. 5: „Drepturile membrilor minorităților naționale de a desfășura activități educative care să le fie proprii nu trebuie să fie exercitate într-o manieră care să-i împiedice să înțeleagă limba ansamblului colectivității – limba oficială a Statului”. Prin impunerea limbii maghiare în întreg învățământul, la toate materiile, se încălcă o serie de prevederi din *Carta Europeană a Limbilor regionale și minoritare*. Astfel, art. 7 (1) lit. f stabilește „predarea și studierea limbilor regionale sau minoritare”, *nu în limbile regionale sau minoritare*. Art. 7 (3) cere ca statele să asigure „înțelegerea reciprocă între toate grupurile lingvistice ale Țării”; dar, „înțelegerea reciprocă” *nu se poate face* în absența cunoașterii unei limbi de înțelegere – și aceasta, de drept este cea oficială. Art. 8 (1) precizează: „În materie de învățământ” să se desfășoare educația în limba maternă, „fără a se aduce atingere limbii oficiale a Statului”. În același document, la art. 4 se precizează că statele semnatare „sunt încurajate să creeze [...] *organe cu rol consultativ* asupra tuturor chestiunilor legate de limbile regionale sau minoritare”. Așadar, cererea din Proiectul de Lege al UDMR excede prevederile internaționale, care consemnează doar un rol consultativ pentru organismele reprezentative ale minorităților. La privirea generală asupra Proiectului de Lege înaintat de UDMR, se poate constata că minoritățile ar urma să aibă numai drepturi; nicăieri nu se vorbește de obligații și nici de loialitatea față de Statul român. Iar Statul nu are decât obligații; nu are dreptul

să le ceară nimic minoritarilor. Adoptarea Proiectului ar înlătura prevederea constituțională care consemnează existența Statului național unitar român; ar crea perspectiva imediată a federalizării acestuia și chiar a secesiunii unor regiuni.

Guvernul și-a însușit, fără nici o modificare, Proiectul udmerist, prin *Expunerea de motive* care însoțea trimiterea acestuia la Parlament, în 2005, semnată chiar de prim ministrului Călin Popescu Tăriceanu, lider al PNL. Era, evident, o poziție politică. În schimb, avizul Consiliului Legislativ era foarte amănunțit și foarte critic. Celălalt partid de bază al Guvernului, PD-ul, deși a susținut Proiectul, a avut o poziție mai nuanțată decât a liberalilor; pe 19 decembrie 2005, Emil Boc, liderul PD, declara: „Legea Statului minorităților poate fi adoptată, însă numai în condițiile eliminării dreptului de veto sau al avizului obligatoriu de care dispuneau preconizatele consilii ale autonomiei culturale”. („Ziua” din 20 decembrie 2005). Așadar, în afara UDMR, cel mai înverșunat susținător al Proiectului antistatal era prim ministrul Tăriceanu. (În general, se va remarca în întreaga perioadă cât s-a aflat în fruntea Guvernului, printr-o acceptare a tuturor cererilor maghiarilor, două fiind cele mai semnificative: afacerea Gojdu și acceptarea tacită a instaurării stăpânirii ungarilor asupra unei treimi din proprietățile din Transilvania. În acest ultim plan, un exemplu îl constituie cazul pădurilor din județul Mureș. Conform unei legi din 2005, mai multe societăți comerciale ungurești au solicitat câteva mii de hectare de pădure, afirmând, fără temeii, că sunt moștenitoarele foștilor proprietari; în justiție se putea demonstra ușor falsul. De aceea, prefectul de Mureș a contestat hotărârea de punere în posesie. Însă, în timpul unei întâlniri cu prim ministrului Tăriceanu, i s-a spus: „Aceste procese trebuiesc pierdute”. Și, Statul le-a pierdut. Informație de la prof. univ. dr. Ioan Sabău, avocat, și ziaristul Dorin Suci, amândoi din Târgu Mureș).

Conform tradiției partidelor românești atunci când se aflau în Opoziție, PSD-ul și-a arătat patriotismul, criticând foarte aspru Proiectul UDMR-ului, și pe toți susținătorii lui. După tot ce acceptaseră ungarilor, în legislatura 2001-2004, intransigența afișată ostentativ părea rizibilă. Primul s-a manifestat liderul partidului, Adrian Năstase, printr-o scrisoare deschisă (ca să o știe tot poporul), din 24 mai 2005, către prim ministrul Călin Popescu Tăriceanu, cu concluzia: „Un proiect care să contravină caracteristicilor Statului român de Stat național (în sensul națiunii politice, civice), unitar, așa cum sunt acestea reglementate în Constituție, care să contravină dreptului internațional actual, ce nu recunoaște noțiunea de drepturi colective ale minorităților naționale, nu poate fi acceptat de cei care înțeleg să respecte pe deplin normele interne, în primul rând pe cele de ordin constituțional, precum și cele internaționale în materie”. (Cf. MEDIAFAX, 25 mai 2005). În toamnă, la Izvorul Mureșului, aproape întreaga conducere a PSD – Mircea Geoană, Adrian Năstase, Miron Mitrea – a promis organizațiilor civice ale românilor

din Harghita și Covasna că va bloca Proiectul Statutului minorităților naționale. Unii parlamentari PSD, aflați și ei la Izvorul Mureșului, s-au exprimat cu o fermitate deplină: „Cine votează Legea minorităților va fi considerat trădător al intereselor naționale!” Markó Béla răspundea, prin intermediul unui ziar: „PSD redevine PDSR-ul naționalist al lui Ion Iliescu” („Gândul” din 14 noiembrie 2005).

Ca întotdeauna, reprezentanții societății civile românești din Harghita și Covasna, împreună cu conducătorii partidelor politice românești din cele două județe (Codrin Munteanu, Ioan Solomon, Rădița Albu, Dumitru Furtună, Ligia Ghinea, Luminița Cornea, Ioan Lăcătușu, Mihai Groza, Gabriel Florescu, Vasile Stancu, Dorel Marc, Maria Peligrad, Dumitru Manolăchescu, Gheorghe Baci, Adrian Zaheu, Horea Munteanu, Adrian Cășuneanu Vlad, Gică Agrigoroaie, Vasile Mihalcea, Ion Sângiorzan, Ioan Cotfas, Mircea Dușa, Ion Teosloveanu) și-au arătat o opoziție fermă față de politica UDMR de subminare a Statului român. Din aceleași județe, o campanie de presă susținută împotriva Proiectului de Statut al minorităților o va desfășura, de-a lungul mai multor ani, săptămânalul „Condeii Ardelean”, condus de Doru Feldiorean. Liderii românilor din Covasna și Harghita au elaborat un punct de vedere foarte bine alcătuit asupra Proiectului de Statut al minorităților naționale, științific, datat 11 mai 2005. Concluzia: „Începând de la primul articol și până la dispozițiile finale, Proiectul de Lege propus de UDMR contravine în mod principial și structural atât Constituției României, cât și *Convenției cadru pentru protecția minorităților naționale*, adoptată de Consiliul Europei și ratificată de România prin Legea 33/1995, precum și celelalte norme de drept internațional în materia protecției minorităților naționale”. Semnatari ai documentului au fost și președinții organizațiilor din Harghita și Covasna ale partidelor românești, inclusiv ai partidelor care, la centru se arătasera favorabile Proiectului. Aceiași semnatari va avea și *Memorandumul*, datat 1 noiembrie 2005, pe tema Statutului, trimis președintelui României, grupurilor parlamentare din Camera Deputaților și Partidelor parlamentare. (Ambele documente, în Arh. autorului).

Proiectul nu a putut trece prin Parlament, deși s-a încercat și presiunea internațională. Comisia de la Veneția (Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept), organism consultativ al Consiliului Europei pentru probleme constituționale, a făcut un lung raport, plin de semne de întrebare, critici, recomandări, și l-a trimis la București pe 20 septembrie 2005. În urma lobby-ului maghiar, în Parlamentul Europei a fost adoptat, în decembrie 2005, un document care cuprinde termenul „autonomie culturală” și recomandarea ca să ia „măsuri suplimentare pentru asigurarea protecției minorității maghiare”. (*Raportul Moscoviți*). La fiecare criză de Guvern, cu ocazia tuturor alegerilor, UDMR a ridicat din nou problema Statutului, ca element de șantaj pentru cei care doreau susținere din partea Uniunii.

X

Anul 2011 a adus o radicalizare deplină a UDMR, pentru a profita de dependența totală a Guvernului Emil Boc de susținerea parlamentară a maghiarilor; s-a speculat și înverșunata dorință a PDL de a rămâne la Putere cu orice preț. În același timp, liderii Uniunii au speculat și dorința Opoziției de a ajunge la Putere. În acest context, primul mare succes a fost includerea în noua Lege a învățământului – adoptată prin asumarea răspunderii de către Guvernul Boc – a tuturor cererilor maghiare în domeniul respectiv.

În martie 2011, avea loc la Oradea un nou Congres al UDMR, care s-a încheiat cu un adevărat ultimatum dat societății românești. Markó Béla a lăsat locul de președinte al Uniunii protejatului său Kelemen Hunor, din spatele căruia va conduce în continuare. Formal, satisfăcea astfel cererile insistente de schimbare – UDMR-ul având în frunte aceeași echipă de 19 ani. La Congres au venit președinții tuturor partidelor românești care aspirau la susținerea maghiară; toți au surâs larg în stânga și în dreapta, întrecându-se în promisiuni; au ascultat, smeriți, Imnul Ungariei. Și, ca de obicei, Uniunea nu a închis nici o ușă. Noul președinte a anunțat rămânerea în continuare alături de PDL, dar nu a exclus pentru viitor o alianță cu PSD și PNL. În funcție de satisfacerea cererilor maghiarilor. Celor de la Guvern, Hunor le-a spus ultimativ: până la sfârșitul lui iunie 2011, Proiectul de Lege a Statutului minorităților trebuie să fie aprobat. Altfel, rup alianța.

Ministrul Culturii și Cultelor, Kelemen Hunor, noul președinte al UDMR, a avut un prim succes la începutul lui 2011, în legătură cu monumentul lui Matei Corvin, din Cluj-Napoca, ridicat la începutul secolului al XX-lea. A încheiat o înțelegere cu ministrul Culturii de la Budapesta, pentru refacerea monumentului – costul general fiind de 800.000 euro, împărțit între cele două țări. Monumentul nu avea nici o stricăciune; scopul urmărit era doar acela ca, în contextul reparațiilor să fie înlăturată plăcuța cu textul lui Nicolae Iorga, din 1932. În momentul dezvelirii, inexistența plăcuței a produs indignare printre locuitorii români ai orașului, și un *Memoriu*, inițiat de Vasile Lechințan, semnat de peste 60 de intelectuali de marcă. (Șapte academicieni – între care cei mai mulți istorici de renume: Camil Mureșanu, Ioan Aurel Pop, Dumitru Protase, Nicolae Edroiu, Marius Porumb – profesori universitari ca Gelu Neamțu, Ioan Chindriș; s-a alăturat și directorul Institutului de Istorie din Iași „A.D. Xenopol”, Gheorghe Clivetti ș.a.). Ca urmare, Consiliul local a hotărât reamplasarea plăcuței, chiar dacă nu pe soclu, ci alături. Faptul a fost primit cu indignare: consilierii unguri au protestat și s-au retras din Consiliul local; consulul Ungariei de la Cluj-Napoca a protestat furios; ambasadorul Ungariei de la București a protestat și el furios; și mai furios a protestat ministrul Kelemen Hunor. Micul Kelemen Hunor a ajuns să-l cenzureze pe marele Nicolae Iorga!

Marele deziderat al anului 2011 rămânea aprobarea Proiectului Statutului minorităților naționale. În context, profitând de dezbateră privind modificarea împărțirii administrativ-teritoriale, regionalizarea României, UDMR a înaintat propriul său proiect, în care, regiunea a cincea urma să fie exact teritoriul luat de Ungaria în urma Dictatului de la Viena, din 1940. Un academician, Dinu C. Giurescu, a combătut în repetate rânduri proiectul în presă și la TV Antena 3. Tot în același context, europarlamentarii maghiari au deschis la Bruxelles o reprezentanță a Ținutului Secuiesc (în Casa Regiunilor Maghiare – pentru ca mesajul să fie explicit). Se dorea, evident, ca opinia publică occidentală să fie obișnuită cu ideea existenței unui asemenea ținut, pentru care cererea de autonomie să ajungă a fi considerată drept normală. Partidele de opoziție de la București au condamnat acțiunea; PDL-ul a tăcut; miniștrii UDMR au aprobat. Astfel, s-a făcut un nou pas către țelurile majore. (În mai a fost și un moment tensionat în armonioasa guvernare PDL – UDMR: inițiativa deputatului Mircea Giurgiu, de revenire la predarea în limba română a Istoriei și Geografiei, din neatenția Majorității parlamentare a trecut la Camera Deputaților. Markó Béla a amenințat: „Dacă va trece și de Senat această tentativă demagogică și naționalistă, Coaliția va exploda”. A doua zi, Kelemen Hunor și anunța că a obținut, de la Emil Boc, promisiunea că în Senat Proiectul lui Mircea Giurgiu nu va trece).

Când românii se așteptau la o atitudine fermă din partea principalului partid de Opoziție, PSD, la ofensiva UDMR, pe 4 iunie 2011, președintele acestuia, Victor Ponta, a declarat (repetând de trei ori) la TV Antena 3: „E un principiu european: drepturile date minorităților nu se iau înapoi. *Nici noi nu le vom lua*”. Era răspunsul la întrebarea ce va face, odată venit la Putere, cu Statutul minorităților dacă acesta va fi aprobat. Dar, Statutul este plin de privilegii, nu de drepturi; privilegii care sunt nedreptăți la adresa românilor. Iar o nedreptate – cum îi răspundea ministrul de Externe al Franței contelui Apponyi, în 1920 – trebuie înlăturată, chiar dacă datează de o mie de ani. Având în vedere evoluția foarte sinuoasă și adesea condamabilă a PSD față de UDMR, din 1990, în spatele afirmației lui Victor Ponta este de bănuțit o înțelegere deja existentă între cele două partide, pentru perioada de după 2012.

Momentul fiind decisiv, organizațiile reprezentând pe românii din Covasna, Harghita și Mureș au inițiat la Palatul Parlamentului pe 7 iunie 2011, o dezbateră pe tema Statutului; se încerca o alarmare a opiniei publice, pentru a-l bloca. Deși au fost invitați toți parlamentarii, au participat numai puțini; din Opoziție – Ecaterina Andronescu, Mircea Diaconu, Olgața Vasilescu, Sergiu Andon, Horia Grama, Emilian Frâncu, Valentin Rust. În schimb, au venit mai mulți profesori universitari și academicianul Dinu C. Giurescu. La întrebarea dacă în spatele declarației din 4 iunie a lui Victor Ponta se află o înțelegere cu UDMR (ridicată de Petre Țurlea) nu s-a putut răspunde. A fost prezentat un material amănunțit privind consecințele eventualei adoptări a

Statutului și un *Apel* către autoritățile Statului, Patriarhie, Academie, mass-media, societăți civile – pentru a adopta o „poziție tranșantă referitoare la acțiunile iredentiste, revizioniste și separatiste, care atentează fățiș la unitatea și suveranitatea Statului și Națiunii române” (Arh. autorului). În numele organizatorilor dezbaterii, *Apelul* era semnat de dr. Ioan Lăcătușu.

X

Întreaga confruntare între liderii ungarilor din România și opinia publică românească, în legătură cu Statutul minorităților naționale, va fi mutată, pe alt plan, la începutul lui iunie 2011. Motivul: președintele Traian Băsescu a anunțat că până la sfârșitul lunii respective vrea să reorganizeze administrativ Țara – județele să fie desființate și înlocuite cu 8 regiuni; una dintre ele urma să cuprindă și așa-zisul Ținut Secuiesc. Astfel, s-ar produce o eficientizare a dezvoltării economice. În realitate, scopul președintelui era electoral: înlăturarea președinților consiliilor județene, în majoritate oameni ai Opoziției. Pe lângă nenumăratele inconveniente material, pentru toți cetățeni, aplicarea propunerii ar fi dat și o lovitură majoră Istoriei naționale, județele fiind un element esențial al evoluției și continuității românilor. Dinu C. Giurescu, în mai multe emisiuni ale lui Radu Tudor, la TV Antena 3, atrăgea atenția asupra greșelii enorme ce se intenționa a se face. UDMR a protestat și ea, dar din motive proprii: în interiorul uneia din cele opt regiuni, ungurii ar reprezenta numai 30% din populație și nu ar mai putea conduce doar după propria voință. Uniunea ar fi acceptat soluția regionalizării, numai dacă una dintre regiuni ar fi fost exact aceea desprinsă din România, în urma Dictatului de la Viena, din 1940, pentru ca în viitor să poată face și pasul celălalt, înglobarea acestei regiuni în Ungaria. În același sens era și propunerea lui Toró Tibor, președintele executiv al Consiliului Maghiarilor din Transilvania. Față de propunerea președintelui Traian Băsescu, liderii maghiari au protestat peste tot: la radio, la televiziuni, în ziare, atât în Țară, cât și în străinătate. (La Londra, pe o placardă mare, au scris: „Țara Secuilor nu este România!”). Au strigat că li se ia „pământul natal”; că documentele europene nu permit; au anunțat „nesupunerea civică” etc. Li s-a alăturat conducerea Ungariei: vice-premierul maghiar, Zsolt Semjen, declara furios că „România nu are dreptul să atenteze la Țata Secuilor”. Ministrul roman de Externe îi răspundea că declarația este „o provocare”, un amestec în treburile interne ale altui Stat; ambasadorul Ungariei la București era chemat la Minister pentru a i se înmâna un protest; dar, Budapesta nu s-a sinchisit. (TV „Realitatea”, din 16 iunie 2011, ora 21,00).

Așadar, atmosfera se înfierbântase foarte mult, pe deasupra plutind ultimatumul dat de UDMR: până la 30 iunie să fie adoptat Statutul minorităților naționale. Ca urmare, pe 13 iunie, PDL propune Uniunii adoptarea prin asumare, „la pachet”, a Legii reorganizării administrative-

teritoriale și a Statutului minorităților. Și, pentru a-și dovedi bunăvoința, la ședința Comisiei Drepturilor Omului, din Camera Deputaților, unde se dezbătea Statutul, au fost trimiși, ca reprezentanți ai Guvernului, doi secretari de Stat maghiari. Dar, pe 25 iunie, Consiliul Reprezentanților Unionali al UDMR a respins adoptarea celor două legi „la pachet”, cerând amânarea lor pentru toamnă. PDL s-a supus. Astfel, crearea unui Stat maghiar în inima României era, momentan, îndepărtată. Pericolul ca regionalizarea să-i defavorizeze pe unguri a făcut UDMR-ul să renunțe la ultimatumul anunțat pentru 30 iunie. Așa cum era de așteptat, chiar dacă ultimatumul nu dăduse rezultat, Uniunea nu pleca de la Guvernare. Avea prea multe foloase, menținându-se în interiorul ei, și nu voia să le piardă. Dar, nu-și părăsea țelurile, și anunța aceasta public. Cu siguranță, le va relua, cu tot mai mare insistență, pe măsura apropierii alegerilor parlamentare din 2012, șantajând toate partidele românești: care va da mai mult, va obține susținerea parlamentară a UDMR. În condițiile unui echilibru în Parlament între partidele românești, toate se vor grăbi să supraliciteze; au dovedit deja că ar face orice, chiar împotriva intereselor Țării, pentru a ajunge la Puterea aducătoare de satisfacții materiale. Și, toate, vor găsi justificări „europene”!

Astfel se explică o acțiune care a surprins întreaga opinie publică românească: imediat după obținerea unei victorii zdrobitoare a Uniunii Social Liberale în alegerile parlamentare din finalul anului 2012, unul din liderii USL, social-democratul Victor Ponta, a invitat la guvernare UDMR-ul. Nici măcar un aveau nevoie de voturile parlamentarilor maghiari! De menționat faptul că, propunerea lui Victor Ponta, de aducere la guvernare a UDMR, fusese făcută fără consultarea celui alt lider al USL, liberalul Crin Antonescu.

După 2012, relațiile dintre români și ungurii din România s-au acutizat și mai mult, la mijloc fiind aceeași dispută privind posesiunea Transilvaniei. Dacă la începutul perioadei care a urmat “revoluției” din 1989, liderii politici ai ungarilor afirmău că doresc numai autonomie culturală – cu excepția unor “radicali” care doreau mai mult -, după 2012 și-au afirmat deschis aspirația spre autonomie teritorială. Și era, în mod evident, doar un deziderat interimar, cel final fiind refacerea Ungariei Mari. Printre români s-a format convingerea generală că în spatele cererilor tot mai dârze și mai largi, făcute cu voce poruncitoare, erau îndemnurile venite din Ungaria. Acestea erau lansate chiar pe teritoriul României; fel de fel de emisari budapeșteni cutreerău Transilvania, sub pretexte economice, culturale sau religioase, rangul lor ajungea până la vârful conducerii Ungariei, constant vizitator fiind chiar prim ministrul Orban Victor.

Acțiunea împotriva Statului Român se purta pe două planuri, și era una explicită. Pe un plan se avea ca țintă regionalizarea României, prin refacerea regiunilor istorice: Moldova, Muntenia, Dobrogea, Banat, Transilvania, un fel de federație de tip elvețian. Motivele invocate:

eficientizarea dezvoltării economice: originalitățile pe care fiecare regiune le aveau: aspirațiile spre autoconducere ale locuitorilor din aceste regiuni. Minoritatea mahiară fiind concentrată, în proporție de 95 la sută în Transilvania, ponderea ei în regiunea strict delimitată ar fi fost mult mai mare decât aceea la nivelul Statului unitar. În plus, desprinderea unei regiuni dintr-un Stat federat era mult mai lesnicioasă.

Datele recensământului din 2011 (prezentate în 2013), validează acest raționament. (vezi vol. II din 2013). Au fost înregistrate, la nivelul întregii Țări, 20.121.641 persoane. Cum informația privind etnia era benevolă, au răspuns la această întrebare doar 18.884.000 persoane. Ca urmare, ponderea pe etnii se poate calcula doar raportată la persoanele care au răspuns, reprezentând 93,35 la sută din totalul populației. Din aceștia, 16.792.900, adică 88,9 la sută, s-au declarat români; 1.227.600, deci 6,5 la sută unguri; 621.600 țigani (romi), 3,5 la sută. Mai apar: 50.900 ucrainieni; 36.000 germani; 27.700 turci; 23.500 ruși lipoveni; 20.300 tătari; alte minorități cu ponderi foarte mici. Totalul minorităților naționale reprezintă 11,1 la sută, din care 58,9 la sută sunt maghiari – o scădere față de recensământul din 2002, când se înregistraseră 1.431.807. (De luat în seamă și fenomenul din toate celelalte recensăminte: mulți țigani se declară unguri sau români, numărul lor real fiind apreciat la peste un milion).

În cele 16 județe ale Transilvaniei doar aproape 20 la sută din populație este de origine maghiară, județele cu procentajul cel mai mare fiind: Harghita, cu 84,6 la sută maghiari (unguri și secui, ultimii declarându-se în cvasitotalitate maghiari, ceea ce face rizibilă formula “Ținutul Secuilor”); Covasna, cu 73,8 la sută; Mureș, cu 39,3 la sută; Satu Mare, cu 35,2 la sută; Bihor, cu 25,9 la sută; Sălaj cu 23,1 la sută. Din populația celorlalte județe transilvănene (10), maghiarii reprezintă 3,984 la sută. Dacă luăm primul Recensământ din România Mare, acela din 1930, cu un total al populației aproximativ egal cu Acela al României de azi, constatăm că erau 1.425.507 maghiari, reprezentând 7,8 la sută.

Cu șantajul susținerii parlamentare, UDMR a sperat, în 2013, adoptarea unei legi a regionalizării României; dacă nu era în marile regiuni isotrice, cel puțin în unele mai mici, dar cu aceleași atribute autonome, între care urma să fie una având conturul Regiunii Autonome Maghiare de sorginte stalinistă. Reacția foarte ostilă a opiniei publice românești și a multor cercuri științifice, inclusiv academice (de aici, vocea cea mai puternică fiind a acedemicianului Dinu C. Giurescu), i-a speriat pe guvernanți, care se gândeau și la consecințele electorale, și legea a fost uitată. Încă odată, reacția opiniei publice românești a blocat o aspirație a UDMR-ului. Ca întotdeauna după 1989, a fost doar o înfrângere de parcurs, acțiunea pașilor mici continuând, cu specularea altor momente favorabile.

În context, la fel ca în perioada interbelică, s-a încercat atragerea românilor transilvăneni la idea unei Transilvanii autonome. Se clama din nou teza “superiorității” acelor români față de cei din restul Țării, adesea etichetați peiorativ, ca “mitici”. Și, s-a propagat inistent teza “exploatării” Transilvaniei în folosul celorlalte provincii. (În campaniile electorale s-au văzut panouri cu inscripții de genul “Să salvăm Clujul de București” sau “Să salvăm Oradea de București” – scrise în limba română, dar având sigla UDRM). O largă propagandă pe aceste teme era permanentă; vârful de lance îl reprezenta un post TV din Cluj, ținut cu fonduri ungurești. Aici, în fiecare seară perora pentru regionalizare și autonomie, pentru a scăpa de București, un “român”, Sabin Gherman; Zeno Millea i-a consacrat o broșură substanțială – “Sabin Gherman și transilvanismul” său., Edit. Napoca Star. 2017. (S.G., președinte al Fundației Pro Transilvania, este autorul jonicului manifest intitulat M-am săturat de România, publicat în 1998).

În așteptarea înfăptuirii Transilvaniei autonome, se militează tot mai intens pentru un deziderat mai restrâns: autonomia “Ținutului Secuiesc”. Acestui deziderat i-au fost închinete mai multe proiecte de legi fabricate în sânul UDMR-ului, toate response de Parlament, dar asupra cărora s-a revenit cu tenacitate, mereu cu texte mult mai largi – cel mai recent, în ianuarie 2018, cerându-se și autonomia părții de vest a Transilvaniei. Cum unei acemenea legi I se opune Constituția, care are sintagma “România Stat national unitar”, din 1990 s-a încercat scoaterea acesteia; cel mai recent cu ocazia discuțiilor privind noua modificare a Legii Fundamentale din 2013. De la “autonomia culturală” anunțată ca deziderat în 1990, s-a ajuns, în cadrul întrunirii de la Cluj – Napoca, din 18 ianuarie 2018, la cererea autonomiei teritoriale. La întrunire au participat UDMR (condus de Kelemen Hunor), Partidul Popular Maghiar (sub patronajul lui Tökes László) și Partidul Civic Maghiar. Pentru prima data se trecea de diferendele zgomotoase dintre cele trei formațiuni, pentru a se anunța un scop esențial comun. Înlturarea diferendelor a fost impusă de Budapesta, căreia toate cele trei formațiuni îi sunt supuse, având susținere materială și propangandistică. Oficialitatea budapestană a anunțat imediat că susține acordul de la Cluj – Napoca. (În cadrul conferinței de presă în care Kelemen Hunor anunța acordul celor trei formațiuni, pe fundalul camerei era o inscripție: “1000 de ani Transilvania. 100 de an România”. Cee ace reprezintă reluarea unei teze a lui Appony Albert din timpul Conferinței de Pace de la Paris din mai 1920. Conducătorul Delogației i-a spus celui care conducea conferința, francezul Millerand, după ce acesta i-a prezentat prevederile viitorului Tratat de la Trianon: Or fi românii mai numeroși în Transilvania, dar noi, ungurii, o stăpânim de o mie de ani. Răspunsul lui Millerand – vezi și vol. I din seria Români și unguri – este valabil și pentru Kelemen Hunor: “Chiar un stat vechi de o mie de ani nu este îndreptățit să dureze, când istoria lui este decât istoria unei lungi aspirări de către o

minoritate lacomă de a domina asupra popoarelor cuprinse între fruntariile sale”.

În practică, pașii cei mai importanți pentru o restaurare a dominației maghiare asupra Transilvaniei fuseseră făcuți începând cu 1990. Mai întâi, acapararea unor pârghii economice esențiale în industrie, comerț, agricultură. O insistență deosebită fusese pentru instararea proprietății maghiare asupra unei părți cât mai mari din pământul Transilvaniei, pe principiul “cine este stăpânul pământului este stăpânul Țării”. Cu complicități multiple, administrative și judiciare, cu încălarea legilor românești dar și a unor reglementări internaționale, au fost făcute immense retrocedări de păduri și terenuri agricole urmașilor unor optanți unguri care nu aveau dreptul de moștenire sau chiar urmașilor unor criminali de război. Au fost puține acțiuni în instanță care au împiedicat unele retrocedări ilegale. Cele mai cunoscute succese le-a avut avocatul Ioan Sabău – Pop, mai ales pentru pădurile din jurul municipiului Târgu Mureș. Problema și-a făcut loc și în istoriografie, fiind tratată în mai multe rânduri. (Vezi, în special, *Problema proprietății foștilor optanți unguri în actualitatea istorică și legislativă din România, în vol. Forul Civic al României din Covasna, Harghita și Mureș în slujba dăinuirii Neamului Românesc în Transilvania. 2005 – 2015*, cordonatori Ioan Sabău – Pop și Ion Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2015, p.51 – 57). De asemenea, în practică, limba magiară este oficializată în zonele cu populație majoritar ungurească; mai mult, cei care nu cunosc această limbă, nu sunt angajați în nici un post. Numele localităților și străzilor au fost maghiarizate. Învățământul în limba română este pe cale de dispariție. Publicațiile periodice românești sunt suffocate. Toată administrația este acaparată de unguri, care-i discriminează pe români în toate domeniile, inclusiv cel cultural. Se desfășoară o permanentă campanie împotriva simbolurilor Statului Român, ajungându-se până la pedepsirea copiilor care poartă tricolorul românesc. (Cel mai cunoscut este cazul elevei de gimnaziu Sabina Elena din Covasna, pedepsită de profesorii unguri pentru că a purtat o cocardă tricoloră. Faptul a provocat indignare la nivelul întregii Țări, determinând chiar intervenția Consiliului national Împotriva discriminării, desi acesta este conduc de un ungur). Se adaugă împânzirea întregii Transilvanii cu monumente sau plăci comemorative dedicate unor personalități maghiare, glorificate pentru că au luptat împotriva românilor. Astfel, se oferă tinerei generații de unguri exemplul acelor înaintași șovini. Totodată, prin aceste monumente se impune, în ochii străinilor călători prin Transilvania, ideea că aceasta este “pământ unguresc”. (Vezi și volumul *Monumente maghiare de neadmis în România*), de Petre Țurlea, Editura Karta-Graphic, Ploiești, 2013). Și, în tradiția interbelică, sunt aduse în Transilvania diverse personalități occidentale, pentru a le capta bunăvoința; cazul cel mai cunoscut este Acela al prințului moștenitor al Coroanei Marii

Britanii, Charles, căruia un conte maghiar, Kalnoky, i-a oferit reședințe în localități pur unguerești; moștenitorul a ajuns să vorbească de Transilvania ca despre o țară aparte și și-a descoperit chiar rude îndepărtate printre nobilii unguri.

O propaganda tot mai intensă – inițiată din România și din Ungaria – se duce în occident, pentru dezideratul desprinderii Transilvaniei de România. Fondurile sunt imense; metodele sunt foarte diverse. La fel ca în perioada interbelică. Acapararea bunăvoinței opiniei publice occidentale este tot mai vizibilă, în condițiile totalei inactivități, în planul propagandei externe, a Bucureștilor. Gravitatea situației este dată de rolul tot mai important, uneori decisive, pe care opinia publică occidentală îl are în determinarea unor acțiuni, inclusiv militare, ale statelor occidentale; poziția opiniei publice, manevrată ca și în cazul României, a dus chiar la dispariția unui stat European, Iugoslavia. În lipsa unor răspunsuri ferme românești, Occidentul este adus să accepte idea “situației dramatice” a ungarilor din România, cărora, în numele umanității, a drepturilor omului, trebuie să le vină în ajutor. O anumită perioadă, o serie de lideri occidentali nu s-au lăsat înșelați de strigătele disperate de ajutor, dând România ca exemplu pozitiv în rezolvarea problemei minorităților naționale. În 1999, președintele SUA, Bill Clinton, la San Francisco, declara că statele europene ex-comuniste dispun de după opțiuni pentru a-și rezolva problemele legitime: fie să preia modelul practicat de președintele iugoslav Slobodan Miloșevici, care se bazează în esență pe forță, fie să urmeze exemplul României, care își construiește democrația și respectă drepturile minorităților sale etnice. În octombrie 2016, pe aceeași linie se arăta a fi și ambasadorul Germaniei în România, Werner Hans Lauk, într-un discurs la Teatrul Național din București: “Aș dori să mulțumesc Guvernului României, în mod explicit, pentru modul exemplar în care gestionează relația cu minoritatea germană, ca și cu celelalte minorități [...]. Europa ar fi mai pașnică dacă și alții ar urma modelul României de conlocuire”. (Apud Dan Tanasă, *Uitați în inima României*, Editura Eurocarpatica, Sfântul Gheorghe, , p. 16). Dar, treptat, vocile occidentale de aprecieri a modelului românesc sunt înlocuite cu tăcere, sau chiar cu gesturi filomaghiare ale unor demnitari. Un astfel de gest s-a petrecut în 2017, când ambasadorul SUA în România, Hans Kleem, în timpul unei vizite în “Ținutul Secuiesc”, s-a fotografiat, cu un zâmbet sfidător, alături de liderii maghiari, ținând în mână un steag secuiesc; era un mesaj de acceptare a ideii existenței “Ținutului Secuiesc”.

Întreaga această evoluție a fost posibilă și datorită autorităților centrale ale României. Pentru a-și consolida poziția parlamentară, toate guvernele au solicitat, și după 2012, susținerea UDMR. În unele cazuri a acceptat să intre în guvern; în altele și-a oferit doar susținerea parlamentară. În ambele cazuri se alege cu satisfacerea unor cereri. Se promitea chiar satisfacerea unor cereri îndreptate împotriva Statului Român, cu caracter antoromânesc, doar din

dorința, politicienilor români de a se menține la putere, ceea ce era o atitudine pe deplin condamnată. În vara lui 2017, PSD, pentru a trece Moțiunea de cenzură prin care voia să-și înlăture propriul Guvern, Grindeanu, a cerut voturile parlamentarilor UDMR. Susținerea a fost condiționată de aprobarea a două legi. Prima prevedea scăderea pragului obligativității limbii maghiare în administrațiile locale; limba respective era impusă în toate localitățile cu peste 10 la sută maghiari, față de 20 la sută cât prevedea legea anterioară. A doua lege cerută imperativ era aceea de aprobare a Statului minorităților naționale, care prevedea o autonomie foarte largă, ducând la crearea unui Stat maghiar în mijlocul Statului Român. Conducerea PSD a acceptat, dar revolta opiniei publice – inclusive a majorității parlamentarilor pesediști – a făcut ca Liviu Dragnea să retragă din discuție proiectele respective. Ca urmare, supărat, UDMR-ul nu a votat Moțiunea de cenzură; dar, aceasta a trecut, și ca efect al solidarizării parlamentarilor coaliției guvernamentale în fața șantajului udemerist. Era evident că liderii maghiari întinseseră prea mult coarda, provocând o reacție cvasigenerală a românilor. De aceea, realiști, la numirea noului Guvern, în ianuarie 2018, nu au mai venit în față cu cele două propuneri din vara lui 2017; au votat alături de PSD și ALDE; se va descoperi mai târziu ce au primit în schimb. Totodată, UDMR a refuzat chemarea la Guvernare pe care i-au făcut-o liderii celor două partide majoritare, Liviu Dragnea și Călin Popescu Țăriceanu. Motivul era clar: 2018 era anul Centenarului formării României Mari; prin urmare, nu puteau face parte din Guvernul României, tocmai când această sărbătoare Unirea de la Alba Iulia, pentru faptul că s-ar fi interpretat ca o renunțare la o politică de conestatate a acestei Uniri, dusă de un secol.

Față de politica șovăielnică, îgăduitoare în raport cu permanenta ofensivă maghiară a autorităților centrale ale Statului Român, conducând la crearea unei situații periculoase în Transilvania, majoritatea românilor, și în special transilvănenii, și-au dat seama de posibilele consecințe dezastruoase și s-au manifestat pentru păstrarea unității naționale. De maximă intensitate, acest tip de manifestare se vede în zona cea mai periclitată, în așa zisul Ținut Secuiesc. Fără a fi o unitate deplină a românilor din această zonă, reprezentanții lor în Parlament, după 2008, Horia Grama și Octavian Goga, s-au “ilustrat” printr-o deplină inactivitate, facilitând, astfel acțiunea UDMR-ului.

Societatea civilă românească din “Ținutul Secuiesc” s-a mobilizat pentru apărarea românismului de acolo încă din 1990. După anul 2000 s-a ajuns la forme superioare de organizare și manifestare, având patronajul spiritual al Episcopiei Ortodoxe Române de harghita și Covasna – condus de arhiepiscopul Ioan Selejan (până în 2014, când a fost promovat mitropolit al Banatului) și de episcopal Andrei (după 2014). Funcționau foarte multe organizații cu caracter cultural – național și religios; apăreau o serie de

publicații periodice românești; a apărut o mulțime de cărți științifice privind evoluția istorică, cea culturală, starea actuală a românilor din această parte a Țării, cu autori majoritari din zonă, dar și unii din afara ei. Țelul general era întărirea românismului în “Țara Secuilor”, apărarea individualității culturale a românilor trăitori aici și, astfel, conservarea existenței lor, menținerea conștiinței autohtoniei lor – singurul popor de etnogeneză pe aceste meleaguri. Drumul de urmat era indicat chiar de către arhiepiscopul Ioan Selejan: “Singurele noastre arme de apărare a identității românești sunt graiul românesc și cuvântul scris,” și are o formula fericită: “Dăinuind românește”. (În *Cuvinte de binecuvântare, din vol. Forumul Civic..., op.cip., p. 11-12*).

S-a avut înțelepciunea coordonării activității tuturor organizațiilor românești din “Ținutul Secuiesc”. Pe 27 mai 2005 se aproba Actul de constituire al Forumului Civic al Românilor din Harghita și Covasna, alcătuit din 13 organizații. Prin Statut își propunea, ca țel general, “păstrarea și dezvoltarea identității naționale din cele două județe și asigurarea unei conviețuiri interetnice normale cu ceilalți locuitori ai acestei zone, în interesul bunăstării generale și a binelui public”. Primul obiectiv vizat era: “Promovarea și apărarea prin toate mijloacele legale a identității naționale, a drepturilor și libertăților cetățenești ale românilor din județele Covasna și Harghita, în condițiile specifice din această zonă”. Se dorea accesul la resursele derulate pentru proiectele de dezvoltare ale județelor; reprezentarea intereselor specifice ale românilor de aici; participarea românilor la luarea deciziilor; susținerea învățământului românesc, a mass – mediei, a Episcopiei Ortodoxe; “Protejarea și cinstirea limbii române, a însemnelor și simbolurilor românești”; combaterea manifestărilor rasiste, șovine, xenofone și a tendințelor de enclavizare etnică a zonei ș.a. Președintele de onoare a fost ales Arhiepiscopul Ioan Selejan; președinte executiv Ioan Solomon; vicepreședinte Ioan Lăcătușu. La 20 martie 2010, raza de acțiune se lărgeste, prin înglobarea și a județului Mureș, cu alte 17 organizații. Iar la 31 mai 2014, sunt primate încă patru. Acum noul președinte era profesorul universitar și avocatul Ioan Sabău Pop. (Cf. *Forumul Civic..., op.cit., p.65 – 89*). S-a desfășurat o activitate prodicioasă, numai demersurile către diverse autorități ale Statului ajungând la 278, până în 2015. (Vasile Stancu le prezintă în *Forumul Civic..., op.cit., p.222 – 248*, sut prezentate și în vol. Ioan Lăcătușu, Vasile Stancu, *Contribuții documentare privind istoria românilor transilvăneni*, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2016, p.441 – 481 – cu o aducere la zi). Rezultatul acestor demersuri a fost minim. Cu excepția susținerii din partea Bisericii Ortodoxe Române. Organismele Statului au tratat cu superficialitate problemele românilor din “Ținutul Secuiesc”, fiind vizibilă teama de a nu supăra UDMR-ul. Dar, în anii electorali, reprezentanți ai partidelor politice românești s-au așezat în întrunirile FCRCHM, și-au arătat patriotismul, mai ales în momentele când de față erau și reprezentanți ai mass-mediei, pentru a avea cine să

înregistreze lăudabila atitudine. În susținerea obiectivelor anunțate în 2005, au avut loc periodic sesiuni naționale de comunicări științifice, organizate mai ales la Sfântul Gheorghe; sesiuni anuale ale Universității de Vară de la Izvorul Mureșului – cu atragerea unor cercetători din toată Țara și reprezentanți ai comunităților românești din afara ei. De asemenea, diverse întruniri sub titulatura Zilele “Andrei Șaguna”, “Miron Cristea”, “Justinian Teculescu”, “Nicolae Colan”; sau festivaluri pentru promovarea culturii românești. Au fost editate publicații proprii, susținute ziare românești și editurile “Grai Românesc” și “Eurocarpatica”. Se adaugă o mulțime de demersuri individuale, ale unor personalități din “Ținutul Secuilor” sau din afara lui, cel mai prolific fiind Dan Tănăsă. (Vezi prezentarea acestora în volumul său *Uitați în inima României*, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2016). Pentru întreaga această activitate meritorie, sprijinul Statului a fost minim. De remarcant ajutorul material dat diverselor acțiuni de către Mihai Nicolae, conducătorul firmei bucureștene “Stefadina”.

O CONCLUZIE

În raporturile dintre români și unguri, în perioada 1945 – 2018 predomină nota conflictuală. Motivul este cel vechi: Transilvania. Asupra acesteia, dreptul de stăpânire al românilor este evident, din punct de vedere istoric, dar și datorită ponderii demografice. Însă acest drept este permanent contestat de unguri. Hotărârea României de a aniversa cum se cuvine Centenarul Marii Uniri a produs riposta Ungariei, care a anunțat că o să comemoreze în 2020, Centenarul Tratatului de la Trianon; dorindu-se demonstrarea caracterului “nedrept” al acestuia. Și pentru ca demonstrarea să fie eficientă, s-a alocat pentru aceasta o sumă imensă de 300 milioane euro. Ca de obicei, răspunsul României la Campania împotriva ei este minor.

Se impune o comparație între comportamentul fiecăruia din cei doi pretendenți la stăpânirea Transilvaniei față de celălalt. Românii nu au asociat niciodată afirmarea dreptului lor cu acțiuni antimaghiare, în afara celor de apărare; le-au cerut ungarilor doar să respecte Țara în care trăiesc, unde este loc pentru toți. În schimb, de fiecare data când au avut Puterea, ungurii au organizat și pus în practică purificarea etnică a regiunii, prin toate mijloacele posibile: începând cu asasinarea în masa a românilor și terminând cu alungarea lor. Prificarea etnică a fost practică intens în perioada 1940 – 1944, în timpul ocupației horthyste, în perioada 1952 – 1968, în timpul existenței Regiunii Autonome Maghiare; în perioada începută prin evenimentele din decembrie 1989. Așadar, așa au făcut mereu: un nationalism șovin violent, transmis de la o generație la alta, cultivat pe toate căile, poate fi constatat ca trăsătură dominantă. Faptul duce la convingerea românilor că înființarea Ținutului Secuiesc autonom va provoca o nouă perioadă de asuprire maximă a lor; și, ungurii tot nu vor fi mulțumiți, pentru că dezideratul lor maximal este Ungaria Mare.

Este o concluzie: cei aflați în fruntea României ar trebui să cunoască Istoria, pentru a nu repeta greșelile vremurilor trecute.

INDICE DE PERSOANE

A

Abraham, Florin, 245
 Achim, Silviu, 364,400, 417
 Adomniței, Cristian, 495
 Ady, Endre, 99, 400, 436
 Ady, Ladislau, 33
 Agache, Aurel, mr., 278, 422, 464
 Agârbiceanu, Ion, 53
 Agiu, Constantin, 205
 Agrigoroaiei, Gică, 407-408, 508
 Ajbom, Eide, 333
 Ajipa, cpt., 108
 Ákosi, Endre, 141
 Albert, Álmos, 395, 405, 455, 457, 463, 467, 470
 Albert, Endre, Árpád, 407
 Albu, Vasile, 106
 Aldea, general, 164
 Alexa, Constantin, cpt., 389
 Alexandrescu, Horia, 333, 387
 Alexandru, Ioan, 312, 314
 Alexandru, Ionel, Ștefan, 292
 Alexandru, Mihály, 229
 Alföldi, László, 448, 462
 Alistar, Ion, general, 214
 Andon, Sergiu, 510
 Andras, Ladislau, 201
 Andrei, episcop, 517
 Andreescu, Constantin, 286
 Andronescu, Ecaterina, 414, 443, 463, 510
 András, Imre, 322, 378
 Andrásföszki, Tiberis, 260
 Andreescu, Gabriel, 421
 Antal, Dániel, 157
 Antal, Gheorghe, 196
 Antal, Ilie, 196
 Antal, István, 419, 442
 Antal, László G., 272
 Antal, Mark, organizație, 180
 Antal, Valeriu, preot, 162
 Antall, guvern, 368
 Antolfi, Andrei, 77

Antos, István, 223
 Anton, general, 19, 28
 Antonescu, George Crin Laurențiu, 304, 512
 Antonescu, Ion, mareșal, ligă, 81, 106, 317-319, 334, 488
 Antoniu, Vasile, 178
 Apostol, Dumitru, preot, 279
 Apostol, Gheorghe, 228
 Apponyi, Albert, 514
 Ardeleanu, Ionel, 293
 Ardeleanu, Paul, 50
 Arghezi, Mitzura Domnica, 442
 Arhipov, P., 232
 Aztalos, Ferenc, 402, 443
 Asztalos, Ladislau, 8
 Atanasiu, Alexandru, 312
 Atanasiu, Călin, 329, 336
 Atzél, Ede, 34, 55, 140
 Avram, Iancu, cămin studentesc, organizație, divizie, 60-62, 147, 163, 165, 180, 282, 317, 375, 473

B

Babeș, Victor, 58, 490; Babeș-Bolyai, universitate, 63, 411, 414, 437, 493-494
 Babiuc, Victor, 396
 Baciuc, Gheorghe, 387, 437
 Bajesy – Zilimszky, Endre, 272
 Baker, Elisabeth, 195
 Bakk, Miklós, 426
 Bálc, Wilhelm, 110
 Bálint, Mihály, 8
 Balladur, Edouard, 333, 345; plan 326
 Balogh, Edgár, 14, 56, 87, 90, 93-94. 135, 178, 192
 Baltaziu, Radu, 276
 Bandera, Ștefan, 12
 Bandy, István, 140
 Bánffy, Nicolae, 56, 244
 Baniáy, Iános, 48-49
 Banyäy, László, 106, 123, 192, 218
 Banyái, Victor, 87

- Bara, Liviu, 443
 Bárányi, Elemer, lt. mj., 228
 Bárányi, Francisc, 289, 308, 354, 388-389, 405, 410, 444
 Barbu, Eugen, 268,
 Bárdóczy, Csaba, 419-420, 424, 436
 Barițiu, George, 317
 Barki, Eva Maria, 354, 426
 Bártha, József, 473
 Bartolomeu, Anania (Valeriu Anania), călugăr, episcop, arhiepiscop, mitropolit, 60-63, 180-181, 398-399, 491-492
 Bartos, Gheorghe, 37
 Batthyanaeum, bibliotecă, 503
 Băciuș, Nicolae, 473
 Bădiceanu, Nestor, 311
 Bălăeș, Dumitru, 304, 440, 442
 Bălănescu, Stelian, 272
 Băncescu, Marcel (Bănicescu, Bănișescu), 60-63
 Bărnăușiu, Simion, liceu, 58
 Băsescu, Traian, 481, 484-485, 492, 494-495, 497, 500-501, 504, 511
 Bâldan, general, 36
 Bârlădeanu, Alexandru, 285, 294-300
 Becsek, Garda Dezideriuu Koloman, 390, 396, 429, 440, 442, 484
 Beder, Tibor, 402
 Beghin, Menahem, 267
 Beiner, Sigi, mr., 228
 Bejan, Lia, 441
 Bejan, Petre, 207, 241
 Belașcu, Anton, 483
 Belea, Miron, 205
 Beliczay, Ioan, preot, 207
 Belovay, István, 106
 Belteki, Francisc, protopop, 496
 Bene, Ferentz, 143
 Bene, Zoltán, 37
 Benkó, Levente, 357
 Berceanu, Radu, 443
 Bercu, Ioan, preot, 278
 Berechet, Nicolae, general, 449
 Beindei, Mihnea, 273
 Berry, Burton Y., 162
 Berszan, Alexandru, 241
 Bethlen, Gábor, 400
 Bevin, Ernst, 130
 Binder, Eugen, 140
 Binding, Rudolf, raport, 366-367
 Biró, Béla, 425
 Biró, Fazekas, Gáspár, 265
 Birtalan, Ákos, 428-429, 446, 483-485
 Bittay, Károly, 448
 Bivolaru, Marin, 285, 449
 Blaga, Vasile, 497
 Blajovici, Petru, 228
 Blum, Adolf, 251
 Blum, Nathan, 371
 Blumauer, Peter, 323
 Burns, Nicholas, 371
 Boc, Emil, 480, 494, 495, 507, 509-510
 Bocotei, Teodor, 170
 Bocșan, Nicolae, 413, 495
 Bodea, Cornelia, 269
 Bodnăraș, Emil, 11, 33, 129
 Bogdan, Ioan, 286
 Bogdenco, Contraamiral, 10
 Boia, Iosif, preot, 207
 Boia, Lucian, 355
 Boilă, Matei, 181, 194, 376, 437
 Boilă, Romulus, 141, 156
 Boja, Pavel, 106
 Bokor, Ludovic, mr., 228
 Bolcaș, Augustin Lucian, 155, 460, 492
 Bolcaș, Nicolae, 155
 Bologna, Valeriu, 58
 Bolyai, universitate, 133, 226; liceu, 281, 411; comitet initiative, 495
 Bonto, Balint, preot, 68
 Borbély, Ernő, 353, 369
 Borbély, Imre, 352, 378, 411
 Borbély, László, 308, 318, 338, 418, 466, 470
 Borbély, Zsolt, 433
 Borilă, Petre, 228
 Boroianu, Radu, 329
 Bórsos, Géza, 363
 Botiș, Griguță Augustin, 322
 Botos, Nicolae Ioan, 365
 Borza, 206

- Bozgan, Ovidiu, 181-182
 Bozodi, György, 241
 Brad, Coriolan, 273, 422
 Braniște, Valeriu, 490
 Bransch, Igmarr, 299
 Brăftăleanu, Victor, 155
 Brăneanu, Dumitru, 350
 Brătianu, Bebe, 164-165
 Brătianu, Constantin, 413
 Brătianu, Constantin (Dinu), 64, 100, 141, 157-158, 161, 165
 Brătianu, Ion I.C., 324, 403-404
 Breban, Iosif, mr., 228
 Breckner, Wolfgang, 494
 Brown, Hank, 378
 Brudașcu, Damian, 467
 Brustur, Ioan, plt., 103
 Buchwald, Péter, 449
 Bucur, Constantin, 389
 Buda, Stela, 437
 Buday, Nagy Antal, 99, 400
 Buga, Florea, 382
 Bugnariu, Tudor, 43, 54
 Bulumac, Ovidiana, 276
 Bunaciu, Avram, 61, 106, 228
 Burlacu, Viorel, 405
 Bumbu, Ioan, col., 408
 Burgel, Cyrill, 416-420
 Burns, Nicholas, 502
 Busza, László, 133
 Byrnes, Jammes, 130
- C**
- Calinic, Sabin, 283
 Carol, prinț, 273; rege, 381
 Caricu, Aurel, col. 229
 Carp, Mihaia, 292, 299
 Carerm, Jimmy, 266, 342
 Cavruc, Valeriu, 395
 Cazimirm, Ștefan, 286, 299
 Căciular, Dumitru, serg., 40
 Călinescu, George, 246
 Călușar, Nicolae, 420
 Căpățână, Dan, 292, 294, 296
 Cășuneanu, Adrian Vlad, 301-302, 319, 326, 350, 508
 Cătănuș, Dan, 244
 Câmpeanu, Radu, 292, 327, 379, 501
 Câmpeanu, 6
 Ceacalan, Virgil, 8
 Ceușescu, Nicolae, 246, 261, 267, 316
 Cervenii, Nicolae, 329, 261
 Ceterchi, Ianos, pastor, 70
 Charles, print, 516
 Charette, Hervé, 418
 Chebeleu, Traian, 307, 330, 334, 373
 Chețan, Mihai, 296
 Cheuchiușan, Liviu-Teofil, plt.maj., 278
 Chiliman, Andrei, 329, 454
 Chindea, Teodor, 49
 Chindriș, Ioan, 509
 Chiriac, Florin, 182
 Chiriacescu, Sergiu, 413
 Chita, Iulian, 9-10, 13, 170
 Chiriușescu, Marcel, 285, 288
 Chiper, Gheorghe, 417, 429, 437
 Chiș, Adalbert, 229
 Chiș, Vladimir, 426
 Chișinevschi, Iosif (Roitman Iosif, Ioșca), 129, 150, 226, 228, 234, 244
 Chiusbaian, Iosif Gavrilă, 330-332
 Ciachir, Nicolae, 122, 188
 Cioară, Ignatie, 187
 Ciobanu, Rodica, 299
 Ciobanu, Vasile, 182
 Ciocâlțu, Alexandru, 389
 Ciontea, Radu, 292, 294, 311, 322
 Ciorbea, Victor, 383, 391, 408, 411, 418-419, 436, 441; guvernul C., 421
 Ciorchiu, 59
 Ciorțea, Grigore, 50
 Ciubăncan, Vasile T., 189
 Ciuceanu, Radu, 197
 Ciumara, Mircea, 312, 332, 338, 354
 Ciurtin, Costică, 337, 362, 377, 390
 Clinciu, Eugen, 384, 437
 Clinton, Bill, 345-346, 378, 453-455, 516
 Clivetti, Gheorghe, 509
 Cobianu – Băcanu, Maria, 276
 Cofariu, Mihăilă, 282, 405
 Coja, Ion, 322, 377, 402

- Colan, Nicolae, episcop, 120; centru
eclezistic, 406, 482; zilele C., 519
- Coliu, Dumitru, 235
- Coman, Dumitru, lt. col., 278
- Combes, Adriana, 273
- Constantin, Gheorghe, 328-329
- Constantinescu, Emil, 244, 337, 360, 379,
383, 385, 392-393, 397, 409-412, 424,
436-438, 440, 445, 451, 455
- Constantinescu, Miron, 129, 132, 135,
220, 231, 245
- Constantiniu, Florin, 183, 190-192, 194
- Coposu, Corneliu, 321, 327-328
- Cornea, Luminița, 508
- Corneanu, Nicolae, mitropolit, 491
- Corniță, Ion, 312
- Cosma, Miron, 390
- Cosma, Negru, 240, 244
- Costescu, Adrian, 413
- Coșea, Mircea, 443
- Cotfas, Ioan, 580
- Cotruș, Aron, 490
- Covacs, Iosif, 37
- Covacs, Sándor, 10
- Cosmâncă, Octav, 301, 319, 468, 479
- Csabó, Arpad, 111
- Csákány, Béla, 135, 157, 192, 218, 224
- Csáky, Pál, 388
- Csáky, Zoltán, 461
- Csapó, Iosif, 286; C. József, 322, 363-
364, 367, 382, 426, 431, 481, 497, 498
- Csapody, Miklós, 395
- Csásstor, Ladislau, 48
- Cseke, Atila, 493
- Csen, Pavel (Józsefs Pavel), 228
- Csere, Istvan, 88, 133
- Csia, Páll, protopop, 71
- Csiki, Béla, 161
- Csikó, Francisc, 201
- Csikó, Ferdinand, 75, 82
- Csikós, Tibor, 400
- Csillag, Andor, 801
- Csögör, Lajos (Ludovic), 54-56, 87, 136,
179
- Csoóri, Sándor, 273, 365
- Csupor, Ludovic, 250
- Crăciun, Cosntanța, 228
- Crăciun, Gheorghe, 240
- Crețu, Corina, 454
- Crețu, Iulian, 450
- Crețu, Mircea, 322, 324, 372
- Cristoiu, Ion, 345, 412, 443
- Crișan, Iuliu, col., 228
- Cunescu, Sergiu, 322, 329, 337
- Czikó, Lajos, 88
- Csikó, Laurențiu, 241
- Csikó, Nádor, 218

D

- Daicovicu, Constantin, 56, 61-62
- Dan, Gheorghe, 106
- David, Iboliya, 406, 463, 466, 486
- David, Ștefan, 377
- Daicovici, M., 229
- Dănilă, Gabi, plt., 278
- Dăscălescu, Nicolae, 63
- Dâncu, Vsile, 469
- Deak, Iosif, 8
- Debreți, Karol, 108
- Debretzi, Toma, 37
- Dejeu, Dumitru, 228
- Dejeu, Gavril, 308, 354, 396-397
- Demeter, Carol, mr., 228
- Demeter, Dezideriu, 142
- Demeter, János, 56, 76, 94, 136, 142, 496
- Demeny, Ludovic, 292, 295
- Demetrescu, Romulus, 49-50
- Deneș, 230
- Dezsy, Zoltán, 370, 384, 398, 420, 440
- Diaconescu, Gheorghe, mr. 21, 36, 38,
174, 312
- Diaconescu, Ion, 299, 412, 440
- Diaconu, Mircea, 510
- Dimac, preot, 217
- Dimer, Andrei, preot, 114
- Dimitrie, Cantemir, universitate, 242
- Dinescu, Marin, cpt., 27
- Dinu, Marcel, 351
- Doboș, Dănuț, 181
- Doboș, Francisc, 20
- Dobrescu, Ion, 311

- Dobrescu, Răzvan, 312, 329, 337
 Dobrescu, Smaranda, 340
 Dobrescu, Vasile, 406
 Dogaru, Ștefan, 213, 216, 242
 Doinaș, Ștefan Augustin, 377
 Dobi, Ludoovic, lt. maj., 228
 Domokos, Géza, 278, 284, 291, 296-297, 363
 Dorneanu, Valer, 459
 Doroftei, Adrian, 240
 Dózsa, György, 157, 400
 Dragnea, Liviu, 517
 Dragomir, Aurel, 397
 Dragomir, Silviu, 490
 Drăgănescu, general, 167
 Drăghia, Nicolae, 322
 Dragodanne, Corneliu, 422
 Drăguliu, Vasile Manea, 353
 Drecin, Mihai, 170, 179, 403, 411, 443
 Drîncă, Alina, 496
 Drugă, Alin Mihai, 299
 Duca, I.G., 30
 Dukréth, Géza, 402
 Duma, Gheorghe, 242, 375, 423, 455, 458
 Dumitrașcu, Gheorghe, 292-293, 313, 410
 Dumitrescu, Sorin, 320
 Dumitrescu, Cristian Sorin, 377
 Dumitru, Ifrim, 337
 Dumitru, N.S., 283-284, 299
 Dunca, Eugen, 225
 Dunca, Tudor Gavril, 350, 384
 Dușa, Mircea, 508
- E**
- Echim, Andrei, 299
 Eckhardt, Tibor, 191
 Eckstein, Kovács, Péter, 383, 388, 397, 422, 427, 437, 450, 470, 487
 Edroiu, Nicolae, 509
 Eftimiu, Gheorghe, 203
 Ehira, Vasile, 12
 Ekeus, Rolf, 464
 Emeric, Ferencz, 212
 Eminescu, Mihai, liceu, 47, 366, 496
 Enache, Marian, 286, 288, 292-293, 295, 299
 Engels, Fr., 400
 Erdöli, József, 254
 Eremia, Grigorescu, fundație, 451
 Ethridge, Mark, 100
- F**
- Fabian, 67
 Faina, Liciniu, 273
 Farago, Francisc, 201
 Fárkás, 124, 129
 Fárkás, Sándor Alexandru, 406, 448-449
 Fárkás, Carol, 217
 Faur, Antonio, 187
 Faur, Viorel, 179, 297
 Fezekas, János, 250, 261
 Fărcășanu, Mihai, 164
 Fășie, Nicolae, cpt., 213
 Fekete, Zsolt, 368
 Feles, Nicolae, mr., 228
 Feldiorean, Doru, 508
 Feraru, Marcela, 322, 425
 Ferdinand I, universitate, 52, 54-56, 58, 61, 120, 158
 Ferentzy, Emerik, 15, 278
 Ferenczi, Iosif, 228
 Ferrer, C., 360
 Florea, Anca, 356
 Florescu, Gabriel, 401, 431, 457, 508
 Florian, Vasile, col., 228
 Florin, Claudiu Mihail, 184
 Filip, Pavel, 481-482
 Filipescu, Ileana, 443
 Fischer, Ianos, 6
 Fotino, George, 118
 Fodor, Imre, 399, 474
 Fodor, László, 400
 Forgács, Egon, 250
 Fortăllie, 366
 Frandeu, Simion, 283
 Frantz, Iosif I, universitate, 54
 Frâncu, Emilian, 510
 Frâncu, Gheorghe, 213, 242
 Frunda, György, 292, 294, 310, 320, 332-333, 342, 364, 366-367, 371, 373, 376,

- 379-380, 382, 422, 433-434, 436, 454,
456, 460, 464, 471-472, 475, 478, 482,
496, 499
- Fulea, preot, 68
- Funar, Gheorghe, 306, 311, 315-317, 319,
324, 330-331, 346-347, 354, 367, 372-
375, 428, 431, 437, 448-450, 472, 477,
480
- Furo, Iuliu Ioan, 310, 322
- Furtună, Dumitru, 310, 322
- Fuzesy, Mihály, 84
- G**
- Gabrielescu, Valentin, 367
- Gál, Dénes, 254
- Gaál, Gábor, 135, 192, 218
- Galambos, György, 423
- Gáll, Balli, 177
- Ganea, Constantin, protopop, 437
- Ganea, Maria I., 189
- Gavaliugov, Corneliu, 337
- Gavra, Ioan, 292, 294, 296, 299, 312, 338,
361, 377, 451
- Gavrilă-Ogoranu, Ion, 181
- Gazda, István, 400
- Gămulescu, Daniela, 286
- Gemil, Tahsim, 299
- Geoană, Mircea, 507
- Georgescu, Mircea, 507
- Georgescu, Costin, 385
- Georgescu, Teohari, 7, 14, 18, 21, 27, 60-
62, 74-75, 93-94, 147-148, 153, 171,
183, 226, 228, 231, 233, 236, 241
- Gere, Béla, 254
- Gere, Mihai, 261
- Gerö, Ernő, 226
- Gheciu, Radu, 443
- Gheci, Sándor, 37
- Ghelmegeanu, Mihail, 205
- Gheorghe, Constantin, 333-334, 356
- Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 100, 117, 129,
132, 135-136, 147-148, 150, 153, 220-
221, 223-228, 230-235, 238, 241, 244,
248, 259, 261
- Gherman, Dumitru, protopop, 279
- Gherman, Oliviu, 296, 341, 354, 360,
376-377
- Gherrman, Sabin, 426, 435, 514
- Ghiață, Petre, 161
- Ghinea, Ligia, 508
- Ghibu, Onisifor, 381
- Ghindea, Teodor, 48, 51
- Ghișe, Ioan, 337
- Gionea, Vasile, 286, 292, 314
- Giurescu, Dinu, C., 510-511, 513
- Giurgiu, Mircea, 510
- Gliga, Gheorghe, 399
- Goga, Octavian, 490, 496, 517
- Ghijdu, Emanoil, 492-493, 507; afacere
490; fundație 491
- Goldberger, Nicolae, 9, 250
- Golea, Traian, 356, 375, 423, 455, 458
- Golopenția, Sebastian, 81
- Göncz, Árpád, 272, 362, 391, 393, 412,
419
- Gönoz, Kinga, 493
- Gorgoi, Mihai, 473
- Gorun, Gheorghe, 337
- Gottdiene, Nicolae, 240
- Gramă, Horia, 510, 517
- Grigorescu, Liviu Daniel, 245
- Grindeanu, 516
- Groza, Mihai, 457, 508
- Groza, Petru, 21, 29, 55, 58-59, 63-65,
74-75, 81-82, 90, 93-94, 96-98, 100,
118-119, 125-128, 131, 135, 137-138,
148, 150-152, 155-156, 162, 170, 179,
186, 189, 191-192, 194, 196, 205, 207,
210, 224, 226, 256; chei 244
- Groza, Victor, 10, 12
- Grozdea, Petru, 106
- Gruia, Manea (Grumberg Marcel), mr.,
228
- Guenther, M., 360
- Guia-Moșu, Petre, 205
- Gușă, Cosmin, 469
- Gușe, general, 270
- Gustav, Bogdan, 241
- Gyalay, Pop Domocos, 134
- Gyemant, Ladislau, 494
- Gyöngösy, János, 191, 122, 126, 132-133
- Györfy, 428

H

Habsburg, Otto de, 397, 360-361
 Hadházy, Sándor, 48, 51
 Hadnagy, Francisc, 16
 Hájdú, Gábor, 383, 389
 Hájdú, preot, 216
 Halaicu, Crin, 327, 329
 Hamas, László, 367
 Hamilton, lt., 158
 Hansch, Klaus, 361
 Hantz, Péter, 495
 Hașotti, Puiu, 443
 Hâțeganu, Emil, 141, 158, 167, 175
 Hâțeganu, Iuliu, 53-54, 56, 179
 Hauler, Ernst, 184
 Havadtoy, Sándor, pastor, 68
 Hărănguș, Nerva, Al., 106
 Hegy, Zsigmond, 25
 Hekel, Matei, 293
 Hentes, Nicolae, 182
 Heresztely, Andrei, 87
 Heszlkje, József, 50
 Hlihor, Constantin, 187
 Hoggard, Birger, 379
 Hoke, Martin, 378
 Holbach, Eugen, 50
 Holban, Sorin, 360
 Holbrooke, Richard, 367
 Holtzmann, Iustina, 83
 Horea, 157
 Horn, Gyula, 270, 289, 304, 306, 332, 375, 392, 421
 Horthy, Miklós, 31, 48, 91, 114, 121, 127, 227, 421, 433, 488
 Horváth, Gábor, 464
 Horváth, Nicolae, 138, 189
 Horváth, preot, 78
 Horváttecs, Elisabeta, 17
 Hossu, Iuliu, episcop, 120
 Hosszú, Zoltán, 289, 291, 313
 Hrebenciuc, Viorel, 325, 332, 342, 479, 496
 Hun, Ferdinand, 136
 Huniady, János, 400
 Huzo, Ignatie, 105

I

Iacob, Alexandru, 223
 Iacob, Árpád, 29
 Iacob, 123
 Iancso, Elémer, 87
 Iakobffy, Imre, 191
 Iamandi, Cătălin, 294
 Iliescu, Ion, 285, 298-299, 302, 305, 310, 318, 331-332, 334, 345, 347, 353, 359, 362-363, 365, 373-375, 412, 448, 465, 469, 481, 487, 508
 Incze, István, 363
 Incze, Iuliu, 210
 Incze, Iosif, 241
 Ionescu, Constantin, Dudu, 396, 454
 Ionescu, Nicolae, 403, 419
 Ionescu – Quintus, Mircea, 314, 327, 329, 454, 456; PNL-Quintus, 361
 Iordan, Iorgu, 55
 Iordăchescu, Teodor, 89
 Iorga, Nicolae, 315, 381, 401, 509
 Iorgovan, Antonie, 292, 297, 483
 Iorgulescu, Adrian, 454
 Iosif, Dan, 300
 Iosif, Șt. O., liceu, 122
 Isărescu, Mugur, 383
 István, Edmund, cpt., 229
 Iuhasz, Ludovic, 231
 Ivanciov, Carol Matei, 293
 Jacob, Ludovic, 240
 Jacob, Martin, mr., 229
 Jacobffy, Elémer, 264
 Jakoly, Zoltán, 56
 Jancsó, Elémer, 54, 179
 Jaszy, Oscar, 191
 Jdanov, A. A., 220
 Jecan, Aurel, 357
 Jellenik, Ede, 6
 Jeszensky, Géza, 272, 389
 Joja, Athanasie, 223-224
 Joița, Tănase, 476, 477, 480
 Jókai, Mor, 400

Jordáky, Lajos, 54, 56, 124, 265

József, Bem, 401

Josika, 381

Juhász, Lajos (Ludovic), 218, 235, 237,
252

K

Kacsó, Francisc, 254

Kádár, János, 268

Kádár, Zoltán, 91

Kaksó, Péter, 250

Kaksó, Sándor, 157, 218, 250

Kálmann, Adalbert, 25

Kalnoky, 516

Károly, Mihaly, 191

Károly, Szabó, 292

Kato, József, 413

Kato, József, 428

Katona, Adám, 286-287, 363-364, 367,
378, 426-427

Katz, Marco Maximilian, 488

Kavassy, Sándor, 392

Kendves, Ludovic, 78

Kelemen, Árpád, 343

Kelemen, Hunor, 393-394, 509-510, 514

Keleti, Alexandru, 61

Kendi (Kohm), Ștefan, 240

Kerekes, Károly, 312

Keresztely, Irma, 414, 453

Kernbach, Mihai, 56

Kertész, Imre, 495

Klapka, György, 405

Kleem, Hans, 516

Kingses, Elöd, 281-282, 488

Király, Adalbert, cpt., 229

Király, Károly, 278, 281, 291, 293, 363,
382, 426

Király, András, 486

Kisgyorgy, Thomas, 30

Kiss, Kelemen, 141

Kiss, Kalman, 479,

Kolsár, Sándor, 425, 433

Kolumban, Gábor, 419, 423, 427, 447,
452, 455, 458, 461

Konrad, C., 360

Konrat, Christoph Werner, 307

Honya, Hamar Sándor, 431, 466

Kóos, Károly, 54, 56, 157, 502

Köpenyi, Béla, 268

Korca, Mihai, 413

Korne, Mihai, 273

Kössuth, Lajos, 9, 282, 405; K. radio,
338, 348, 395, 499

Koto, József, 494-495

Kovács, Csaba Tiberiu, 441, 483

Kovács, Francisc, 25

Kovács, György, 140

Kovács, László, 141, 289, 346, 369, 374-
376, 380, 392, 486

Kovács, Zoltán, 480, 483

Kozsokar, Gábor, 278, 292, 306

Kulcsár, Ludovic, mr. 229

Kurkó Gyárfás, 27-28, 79, 92, 98, 134-
137, 157, 168, 190, 192, 198, 211, 218

Kurkó, Lajos, 19

L

Lakatos, Ștefan (István), 192, 195, 204

Lalumiére, 321

Lambru, Virgil, 328

Lantos, Tom, 364, 378

László, Dominic, 115

László, Ema, 402

László, Ferencz, 35

László, Ignațiu, protopop, 111

László, Iosif, 200

Lauk, Werner Hans, 516

Lazarciuc, Nicolae, 10, 170, 190

Lazăr, Costel Cristian, 182, 276, 399

Lazăr, Ilie, 158, 197

Lazăr, Liviu, 54

Lăcătușu, Ioan, 242, 276, 437, 443, 369,
482, 496, 508, 511, 515, 518

Lădariu, Lazăr, 337, 353, 382, 402, 442,
474

Lechințan, Vasile, 175, 180-181, 189,
443, 509

Lenin, V.I., 150, 159, 400

Leonăchescu, Nicolae, 436

Lepăduș, Dionisie, 8

- Lepșa, Sorin, 443
 Levin, Mișa, 204
 Levy, Robert, 194, 245
 Lețiu, Petre, 337
 Lețmaier, Anton, 293
 Loeb, Martin, 14, 93
 Lokodi, Edita Emoka, 488
 Lorántffy, 366
 Lucaci, Vasile, 251
 Luchin, Milenco, 299
 Lungu, Dorel, 400
 Lup, Ioan, 322
 Lupan, Vasile, 434
 Lupaș, Ioan, 490
 Lupu, Nicolae, 165
 Lupu, Vasile, 309, 429; legea L. 429
 Luțan, Gheorghe, 26
 Luká, László (Vasile Luca), 9, 13, 38, 56,
 74-75, 81-82, 89, 99-100, 112, 117,
 119, 125, 135, 150, 152, 156, 185,
 196, 209, 211, 220, 222-223, 225-226,
 230-231, 233, 236, 241
- M**
- Mádáras, Lázár, 292, 300
 Madl, Ferenc, 480, 487
 Magyar, Bálint, preot, 84
 Magyari, Lajos, 364
 Maior, Ioan, 154
 Maior, Liviu, 303, 307, 342, 360, 422
 Maior, Victor, 210
 Makridis, Christos, 388
 Málnós, Lajos, 306
 Málnási, Béla, 241
 Malos, protopop, 103
 Man, Eugen, 106
 Manea, Cîrpirian, preot, 278
 Manicatide, 158
 Maniu, Iuliu,
 59, 63-64, 92, 100, 118, 141, 157-161,
 163-164, 166, 180, 193, 197, 206-207,
 220, 242, 337, 403; M. Ghiula,
 181; M- PNȚ, 33, 93, 155; M. gârziile
 156-157
 Manolescu, Nicolae, 432
 Manu, Ion, cpt., 67
 Marcu, Marin, 19
 Marcu, Tudor, 443
 Marga, Andrei, 411, 453
 Maria, Tereza, 380
 Marin Preda, liceu, 280, 423
 Mareș, Ioan, 180
 Maria, regină, liceu, 56
 Marinescu, Aurel Sergiu, 187
 Markó, Attila, 388
 Markó, Béla,
 301, 305, 307, 321-323, 327-328, 330,
 333-334, 338-339, 341-342, 345-347,
 355, 360, 363-364, 367, 370, 378, 384,
 387, 409-410, 413, 418, 422-423, 429-
 432, 454-455, 457-458, 462-463, 465-
 468, 472, 475-476, 480-481, 483-484,
 486, 492, 495, 499-500, 503-504, 508-
 510
 Matei Corvin, monument, 509
 Marossy, Géza, 461
 Marsh, Virginia, 342
 Martin, Imre, 87
 Martin, Istvá, 217
 Martinez, 307
 Márton Áron, episcop,
 64-67, 69-71, 140, 182, 201-202, 253,
 255, 264, 400, 489
 Márton, Árpád Francisc,
 322, 338, 348-349, 357, 395-396,
 408, 430, 440, 443, 383
 Maronyi, Janós, 465
 Marțian, Dan, 284-285, 288-289, 294,
 296, 298-299, 303-304, 309-311
 Marx, Karl, 400
 Mastan, Ioan, 394
 Matei Corvin, 315, 317
 Matei, Nicolae, 106
 Matolcsi, Ludovic, 169
 Matry, Ianos, 141
 Maurer, Ion Gheorghe, 132-133
 Mazilu, Dan Horia, 413
 Maxim, Pop, 61
 Mayor, Federico, 307
 Mărtinaș, Dumitru, 242-243
 Medgyessy, Péter, 475-487, 489

- Meleșcanu, Teodor, 347, 359, 369, 373-376, 378, 380
- Melon, Isván, preot, 201
- Menachem, Hokahen, 474
- Mera, 103
- Merlușcă, Dumitru, preot, 279
- Metveev, Boris, lt. maj., 229
- Mezei, György Lorand, 135, 141
- Micle, Alexandru, 273
- Micle, Gheorghe, 205
- Micu, Bucur Ioan, 242-243, 350
- Micu, Eugen, preot, 279
- Mihai I, rege, 13, 17, 19, 48, 50, 59, 66, 100, 114, 116, 131, 16, 196, 207, 209, 273
- Mihai Viteazul, liceu, fundație, monument, statuie, 280, 405-407, 437, 452, 496
- Mihaly, Déneș (Mihai Dionisie), 161
- Mihalcea, Vasile, 508
- Mihăilescu, Ioan, 412
- Mihălcescu, Șerban, 468
- Mikó, Gábor, preot, 137
- Mihuț, Ioan, 288
- Mikes, Kelemen, 400
- Milenco, Luchin, 293, 297
- Milk, Otto, 296
- Mille, Victor, 240
- Millea, Zeno, 276, 514
- Miloșevici, Slobondan, 516
- Millerand, Alexandre, 514
- Miklós, Imre, 209
- Mindsenty, Cardinal, 225
- Mihuț, Ionaș, preot, 214
- Mirescu, Traian M., 63
- Miron Cristea, asociație, 452; zilele M.C., 519
- Miskolczy, Dezső, 54-55, 179
- Mitrea, Miron, 507
- Mitric, Octavian, 200
- Miuț, Ianoș, preot, 213
- Mocanu, Marin Radu, 197
- Mocioi, Ion, 322
- Moghióros, Alexandru, (Moghioros Sándor), 136, 156, 222, 225-226, 228, 231, 238, 250
- Moise, Gabriel, 244
- Moisoiu, Adrian, 285, 473-474
- Mok, István, preot, 84
- Moldovan, Iuliu, 53
- Molnár, Carol, preot, 207
- Molnár, Francisc, 42
- Molnár, Gusztav, 272, 426, 470
- Molnár, Vasile, 46
- Mólnós, Lajos, 317, 346
- Molotov, Viaceslav, 126, 191
- Mooney, 356
- Morariu, Tiberiu, 53
- Moraru, Constantin, 245
- Moraru, Ghiron, 106
- Morics, Zsimond, colegiu, 141
- Morozov, Augustin, 106
- Morcovici, 6
- Moses, Alfred, 309, 318, 367, 448
- Moses, Rosen, 318
- Moscovici, raport, 508
- Motolschi, Lajos, 6
- Moțiu, Adrian, 299, 310
- Mungiu-Pippidi, Alina, 445
- Munteanu, Codrin, 508
- Munteanu, Horea, 508
- Munteanu, Ioan, serg. maj., 29
- Munteanu, Vilică, 242
- Mureșanu, teatru, 367, 395, 455
- Mureșanu, Camil, 508
- Mureșanu, Ioan, 377, 433
- Mureșanu. Lucian, mitropolit, 419
- Murgulescu, Ilie, 235, 245
- Mussolini, Benito, 367
- Mustață, Constantin, 180-181
- Mușlea, Ion, 53
- Muthu, Mircea, 413
- N**
- Nagy, Adalbert, 242
- Nagy, Benedect, 302, 363, 368
- Nagy, Daniel, 210
- Nagy, Francisc, (Ferencz), 29, 126, 128
- Nagy, Géza, 136, 193

Nagy, Imre, 245, 272, 318, 426
 Nagy, István, 79, 178, 363
 Nagy, Mihai, 230, 251
 Nagy, Victor, K., 210
 Nagy, Victor, 346
 Nagy, Wilhelm, lt.col., 229
 Naș, Sorin, 449
 Năstase, Adrian, 309, 319-320, 322, 330-331, 337, 361, 377, 383, 403, 414, 429, 434, 440, 443, 451-452, 456, 458, 460, 463, 465, 468-469, 475-477, 479-480, 485-487, 491, 507
 Neacșu, Gheorghe, 194
 Neacșu, Ilie, 421, 443
 Neagoe, Stelian, 178
 Neamțu, Gelu, 489, 409
 Nedelcu, Mihai (Nedelciu Mihailo), col., 228
 Negoescu, Nicolae, 294, 299
 Negoită, Florin, 353
 Negrei, Radu, 438
 Negroțoiu, Mișu, 314
 Negru, Gheorghe, lt., 40
 Nekam, Sander, 134
 Nelu, Ștefan, 59
 Nemécz, Aloizius, 107
 Nemenyi, József Náandor, 301
 Nemeș, Antal, 363
 Nemeș, Simion, 141
 Nemet, Albert, 37
 Nemțeanu, Silviu, 377
 Nica, Ilie, 288, 310, 337
 Nicolae Bălcescu, 282, 317
 Nicolae, Mihai, 519
 Nicolae, principe, 58
 Nicolaescu, Nicolae, 49
 Nicolau, Agata, 322
 Nicolau, Anton, 293
 Nicolescu, Miron, 52, 155
 Nicolaescu, Sergiu, 362
 Nicolicea, Eugen, 443
 Nimitz, Mattiew, 271
 Nireșteanu, Emil, 48
 Nistor, Arcadie, lt. 104
 Nouzille, Jean, 246

O

Oamen- Ruijten, R., 360
 Oarfa, Grigore, plt. 186
 Odoviciuc, Ioan, 10, 13, 170
 Olmacher, Ladislau, 158
 Olteanu, Gavrilă, 163-165, 196-197
 Olteanu, Gheorghe, 276
 Oprin, Nicolae, preot, 40
 Oprescu, Dan, 423
 Opriș, Remus, 392, 394, 401, 415, 421, 442-443
 Opriș, Zeno, 474
 Orațiu, Costache, 61
 Orbán, Arpá, 306, 326, 445
 Orbán, Bálász, 329
 Orbán, István, 50
 Orbán, Victor, 403, 425, 486, 489, 511
 Onisei, Ioan, 395
 Onișoru, Gheorghe, 190, 192, 196
 Ornescu, Alexandru (Ornestein, Beri) mr., 228
 Ostlander, A. M., 360
 Ostrok, Ferencz, 252
 Oțetea, Andrei, 55, 490

P

Pákay, Iosif, 142
 Pakó, Benedek, 473
 Palosi, István Albert, 396
 Paleologu, Alexandru, 322
 Pálffy, György, 134
 Páfalvi, Attila, 281
 Paliacu, Nicolae, 196
 Palinkas, József, 463
 Páll, Francisc, cpt., 229
 Pan, Christoph, 365, 489
 Pantiș, Sorin, 337
 Pap, Mihály, 400
 Papillian, 206
 Papiu, Ilarian, Al. liceu, 58, 281
 Papp, Elod, 461
 Papp, József, 79
 Paratei, Francisc, preot, 211
 Parhon, Constantin, 55

- Partenios, Al. III-lea al Alexandriei, partiarh, 319
 Partik, Iosif, 251
 Pascu, Horia, 322
 Pásztai, Géza, 179
 Pászpany, Arpád, 449, 450
 Pataki, László, 264
 Pataki, József Balint, 371
 Patapievici, Horia R., 355
 Patilineț, Vasile, 260
 Patriciu, Mihai, col.61, 228
 Patriciu, Dinu, 328-329
 Patrübanyi, Miklós, 433
 Pauker, Ana, 77, 129, 147, 150, 152-153, 156, 194, 225-226, 228, 231, 233, 236, 245
 Pavel, Constantin, 409
 Pavelescu, Aurelian, 491
 Păcuraru, Iuliu, 448-449
 Păiușan, Cristina, 188
 Pătrășcanu, Elena, 81
 Pătrășcanu, Lucrețiu, 20, 43, 62, 77, 80, 118-119, 138, 147-153, 155-156, 170, 172, 183, 190-191, 194, 220, 225
 Pătrașcu, 150
 Pătrunjel, Violeta, 443
 Păunescu, Adrian, 313, 320, 322, 352, 360, 361, 367, 487
 Pârvan, Rodica, 496
 Pânzaru, Traian, preot,
 Pârvulescu, Constantin, 129
 Pexi, Ferenc, 480, 483
 Peligrad, Maria, 408, 469, 508
 Pentz, Ioan, 42
 Peres, Alexandru, 228
 Pernot, Jean Marc, 418
 Pete, Istvá, 428
 Petelei, István, 50
 Petrři, 24
 Petőfi, Sándor (Petrovici Alexandru), 116, 400, 40-405; universitatea Petőfi-Schiller, 412, 414
 Petre, Zoie, 432
 Patrescu, Dumitru, 228
 Patrescu, Sorin, 449
 Patrescu, Vitgil, 409, 443
 Petrovici, Emil, 52, 55-56, 62-63
 Petru Maior, centru studentesc, 59-60, 63
 Petru, Rareș, gimnaziu, 203
 Pfeiffer, Matiam preot, 207
 Plămădeală, Antonie, mitropolit, 319, 359, 491
 Plăticiă, Ilie Vidovici, 294
 Plesnilă, col. 164
 Pleșu, Andrei, 392
 Pica, Victor Ioan, 337, 345
 Pila, István, 30, 37-38, 101, 140, 174-175
 Pillich, Ladislau, 289
 Pitca, Adrian, 288
 Pițurcă, Ilie, 59-61
 Pogăceanu, Vasile, 54, 56, 60
 Pojar, Andrei, 97
 Policrat, Rene Radu, 298
 Ponta, Victor, 510, 512
 Pop, Dumitru, 289, 473
 Pop, Ghiță, 118, 141, 167
 Pop, Ioan Aurel, 509
 Pop, Ionel, 141
 Pop, Marian, 63
 Pop, Maxim, 60
 Pop, Valer, 381
 Popa, Emil, 92
 Popescu, Cristian Tudor, 361, 428
 Popescu, Emil, 446
 Popescu, Ovidiu, Corneliu, 322
 Popescu – Țariceanu, Călin, 477, 481, 488, 491, 495-496, 507, 517
 Popovici, Aurel C., 490
 Popovicii, Cristian, 304, 337
 Popovici, Vasile, 322
 Porumb, Marius, 509
 Porouțiu, Justin, 43, 141
 Poruțiu, Petre, 52
 Potop, Aurel, 44
 Posony, Iósef, 254
 Predescu, Ion, 293, 299, 309
 Preoteasa, Grigore, 80-81, 148
 Preduț, Gheorghe, 403
 Procopovici, Alecu, 53
 Protopopescu, Cornel, 299
 Protase, Dumitru, 509
 Pruteanu, George, 380, 389, 409-410, 440, 444, 483
 Purcăreanu, Lucian, 444

Pușcaș, Balint, 306, 346
 Pușcaș, Valentin Zóltan, 483, 469
 Putin, Emil, 454

R

Racoviță, Eduard, 215
 Rácz, Andras, 250
 Rácz, Gheorghe, 235
 Radu, Sorin, 182
 Raduly, Robert, Kálman, 396M, 429, 442, 476
 Raffay, Ernő, 368
 Raicu, Romulus, 403
 Rajk, László, 226
 Rajnay, Károly, general, 106
 Rajty, Tivadar, 54
 Rákóczi, Ferenc, 400
 Rákóczy, Mátyás, 125, 127, 129, 224-227
 Rangheț, Iosif, 129
 Ranca, Ion V., 189
 Rass, Károly, 254
 Rațiu, Ion, 273, 336-338
 Rațiu, Septimiu, 180
 Rădăceanu, Lothar, 155, 204
 Rădescu, Nicolae, general, 65, 93, 164, 169
 Rădița, Albu, 453, 508
 Rădulescu, Botică, Fl., 362
 Rădulescu- Zoner, Șerban, 308, 311, 354, 404
 Răutu, Leonte, 228, 269
 Râpeanu, Grigore, 106-107
 Rednic, Gheorghe, 63
 Remeș, Traian, 445
 Resch, Francisc, 123
 Reti, Emerik, 110
 Révai, József, 127
 Révy, Ilona, 218
 Ricket, Jonathan B., 309
 Roibu, Aristide, 423
 Roman, Emil, preot, 342, 374
 Roman, Ioan, preot, 407, 411
 Roman, Petre, 293-294, 298-300, 355, 403
 Roman, Valter, 259, 269

Roman, Vasile, 210
 Roncea, George, 482
 Roncea, Victor, 492
 Roske, Octavian, 197, 244
 Roșca, Vlad, 394, 394, 450
 Roșculeț, Radu, 215
 Roth, Hans Otto, 81
 Rotman, Marcel, 204
 Rus, Ioan, 466, 468-469, 497
 Rus, Ioan Aurel, preot, 487
 Rus, Iosif, 312
 Ruse, Corneliu, 288
 Rust, Valentin, 510
 Rusu, Horia, 322, 336; R. H., fundație, 469
 Rușid, Feuzia, 335

S

Sabina, Elena, 515
 Sadat, Anuar El, 267
 Sadoveanu, Mihail, 235
 Sallassy, 127
 Samoskozi, Ștefan, 494
 Sándor, Tamas, 401, 440
 Santha, Pál Vilmos, 325-326, 364-365, 398
 Sary, István, 54-55
 Sasca, 445
 Sassu, Alexandru, 454
 Sasz, Páll, 201
 Sabău, Mihai, preot, 122
 Sabău-Pop, Ioan, 515, 518
 Sălcudeanu, Petre, 337, 353
 Sălcudeanu, Vasile, 449
 Sănătescu, Constantin, general, 107
 Săpunaru, Gabriel, 276
 Săpunaru, Nini, 414
 Sângiorzan, Ion, 508
 Sârbu, George, 484
 Sârbu, Radu, 449
 Scurtu, Ioan, 179, 192, 490
 Sebestyén, Pál, 126
 Secară, Gheorghe, 414
 Selejan, Ioan, episcop, arhiepiscop, mitropolit, 242, 245, 319, 321, 398, 439, 444, 461, 517, 518

- Sekelly, István, 37
 Sencovici, Sándor (Alexandru), 119
 Severin, Adrian, 293, 322, 328, 336-337, 367, 372, 432
 Sfântul Ștefan, 7, 67, 133, 143
 Siclodi, Ioan, 42
 Sighet, Mihai, 78
 Siket, Levente Ernő, 407
 Silvasy, Isidor, 36, 38
 Silvester, Lajos, 445
 Sipos, Ioan, 139
 Sipos, Sándor, 254
 Simó, 123
 Simon, Andrei, 42
 Simon, Paul, 378
 Simonyi, Andras, 489
 Sinca, Teofil, 169
 Sinkó, Ștefan, 315-316
 Smidt, Andreas, 81, 184
 Smith, Christofer H., 372
 Söcz, Géza, 284
 Sofronie, episcop, 492
 Sögör, Csaba, 370, 484, 500
 Solcanu, Ion, 320
 Solomon, Ioan, 437, 457, 496, 508, 518
 Sörös, fundație, asociație, 415, 421, 427
 Soóde, Berg, R., 58
 Sós, Ferenc, 250
 Speranția, Eugen, 56
 Spiroiu, Nicolae, general, 312
 Stalin, I.V., 50, 120, 124, 126, 150, 155, 227, 235, 280, 400; Stalin-Churchill înțelegere, 112
 Stan, Ion, 466-468
 Stancu, Aurel, 141
 Stancu, Vasile, 518
 Stanciu, Anghel, 309, 510, 412-414, 460
 Stanciu, Nil, 6
 Stanciu, Vasile, 56
 Stavilă, Dionisie, serg.maj., 104
 Stănescu, Flori, 187
 Stănescu, Marin, C., 194
 Stăniloiaie, Dumitru, 53, 490
 Steanță, Dumitru, 163, 164, 196
 Stere, Nichifor, 205
 Stöel, Max van der, 307, 341, 410
 Stoica, Chivu, 135
 Stoica, Gheorghe, 228
 Stoica, Valeriu, 420, 431
 Stoicescu, Nicolae, 38
 Stoican, Nicolae, 60
 Stoicanu, Nicolae, 63
 Stoilov, Simion, 55
 Straja, 103
 Szabó, Adalbert, preot, 68, 179
 Szabó, Bálint, 254
 Szabó, Károli, Ferenc, 320, 377
 Szabó, Ludovic, 6
 Szabó, Sándor, pastor, 68
 Szabó, Ștefan, 241
 Szabó, Vilmós, cpt., 114
 Szabólcs, Lanyi, 461
 Szás, Mihai, 37
 Szás, Pál, 141
 Szász, Arpad, 49
 Szász, Jenő, 402, 417-418, 420-421, 423, 476, 480-481, 488, 497-498, 504
 Szász, Kámán, 402
 Szatmari, Sándor, 106
 Szebestyen, István, 29
 Székely, Ervin, 308, 338
 Székely, Francisc, 114
 Székely, Gavril, 278
 Székely, Martin, cpt., 229
 Székely, Sara, plt. 228
 Szendrey, Koloman, 192
 Szenkoviks, Sándor, 168, 238
 Szentkereszthy, Ștefania, 400
 Szép, Grigore, 241
 Szilagy, Zsolt, 149, 382, 431, 435, 479-480, 482-483
 Szilagy, Paul, 411
 Szirmai, Nicolae, 240
 Szöcs, Csaba, 363
 Szöcs, Ferenc, 369
 Szöcs, Géza, 289, 365, 369
 Szöcs, Isidor, 254
 Szucs, Ștefan, 207
 Szöke, Adalbert, 250
 Szupkai, Nicolae, 240
 Szűrös, Mátyás, 365ndp
 Cuciu, Dorin, 341, 400, 433, 507

Suciu, Vasile, T., 488
 Suian, Valer, 313, 376, 377
 Susanu, Carol, preot, 216
 Sütü, Andras, 238, 250, 281

Ș

Șandru Dumitru, 170-171, 184, 188
 Șaguna, Andrei, mitropolit, zilele A.Ș.,
 509; liga A.Ș., 406, 437, 452, 490
 Șerb, Vasile Octavian, 296
 Șendrea, Gheorghe, 60
 Șerban, Dumitru
 Șincai, Gheorghe, liceu, 48
 Șomăcu, Silviu, 310
 Ștefan cel Mare, 400, 416
 Ștefoi, Elena, 376
 Șteolea, Petre, 382
 Știrbu, Aurel, 358
 Știreanu, Octavian, 468

T

Tabajdi, Csaba, 376
 Tacaci, Emil, 322, 376
 Takács, Csaba, 343, 370, 372, 378, 428,
 448-449, 462
 Takkács, Lajos, 218, 241
 Tabără, Valeriu, 304-305, 441-443, 451,
 454
 Támos, Sándor, 443
 Támosi, Aron, teatru, 367, 400
 Tanasă, Dan, 276, 515, 519
 Tarna, Gheorghe, 304
 Tarschys, Daniel, 366
 Tatu, Gheorghe, 384, 401, 437, 439, 445-
 446, 456
 Tavaszi, Sándor, episcop, 141, 201
 Tănase, Petru, 303, 315
 Tărăcilă, Doru Ioan, 346-347
 Tătaru, Coriolan, 53
 Tănăsescu, col., 38
 Tătărescu, Gheorghe, 86, 126, 130-132,
 141, 156, 161, 185, 192, 197, 202-203,
 205, 207, 221, 240-241
 Tăvală, Tănase, 322

Tcaciuc, Ștefan, 293
 Teculescu, Justinian, episcop, zilele T.J.,
 519
 Telea, Doru Ioan, 457
 Telea, Liviu, 54
 Teleky, Adam, 71, 140-141, 193, 202
 Teleki, László, 264
 Teleki, Géza, 142
 Teleki, Pál, 58, 191
 Terent, Iosif, pastor, 68
 Tenkei, Iosif, 84
 Teoctist, patriarch, 319, 492
 Teodorescu, Mihai, 285
 Tesloveanu, Ion, 508
 Theodorescu, Răzvan, 285, 486
 Temerdeș, Iosif, 37
 Tikó, Ferdinand, 119
 Tildy, Zoltán, 137, 142
 Tillinger, Francisc, preot, 84
 Timofte, Radu, 466, 469, 497
 Tinca, Gheorghe, 320, 330
 Tinu, Dumitru, 348, 366, 425
 Tiscenco, col., 11
 Tișe, Claudia, 247, 263-265
 Titel-Petrescu, Constantin, 161, 166, 195,
 204
 Tito, I.B., 243
 Titulescu, Nicolae, 359, 381
 Togyer, Francisc, 229
 Tokay, György, 287, 289, 291-292, 343,
 364, 386-388, 413, 423, 443, 457
 Tökés, László, pastor,
 282, 284, 301, 305, 308, 323, 327-328,
 342-344, 358, 360, 362-363, 365-366,
 369-370, 370, 382, 387, 402, 411, 416,
 424, 426, 430-433, 435, 437, 543,
 475-477, 479-480, 487, 490, 497-499,
 501, 504, 514
 Tökés, András, 433
 Toma, Ana, 129
 Toma, Sorin, 194
 Tomescu, Romică, 430
 Torgyán, József, 353, 369
 Toró, Tibor T., 433, 469, 476, 479-480,
 482-483, 487, 511
 Toth, Géza, 230

- Toth, Gheorghe, 242
 Trifu, Dan, 474
 Troncotă, Cristian, 197
 Tucă, Marius, 387, 443, 457
 Tudor, Corneliu Vadim, 301, 320, 322, 324, 341, 352-353, 360, 372, 375, 383, 389, 393, 403, 406, 429, 436, 447, 449, 450-451, 454, 464-465, 497
 Tudor, Radu, 511
 Tumanov, P., 232
 Tzikó, Nándor, 211
- Ț**
- Țăran, Nicolae, 329, 344
 Țăru, Gavril, 369
 Țepelea, Gabriel, 312, 322, 356, 443
 Țurlea, Petre, 181-182, 186, 188-189, 192, 195, 197, 241-242, 244, 274, 284-286, 288, 292, 294-298, 300, 309-310, 311-313, 318, 320, 322, 324, 334, 336-338, 347, 350, 352-353, 358-359, 374-375, 377, 382, 384, 388-393, 399, 401-403, 405, 407-409, 415, 420, 422-423, 437, 441-442, 445-446, 453, 455-457, 459, 461, 487-489, 510, 515
- U**
- Ursu, Adrian, 365
 Ulici, Laurențiu, 409
 Ungureanu, Mihai Răzvan, 492
 Ungureanu, Traian, 493
 Ungureanu, V.M., 243
 Uyfálv, Lödy, 25
- V**
- Vaida, Vasile, 59, 62, 124, 135, 150, 229
 Vaidoc, Mihai, 242
 Vajna, Gábor, 250
 Vardaniik, Bilciuk, 184
 Varga, Adalbert, 240
 Varga, Andrei, 108
 Varga, Attila, 292, 393, 443, 457
 Varga, Gábor, 346
 Varlam, Ion, 273
 Vancea, Iosif, 29
 Vancsa, Árpád, 397
 Vanik, Jakson, 271
 Vasvári, Aladar, protopop, 71, 358, 405
 Vasvary, Iuliu, 110
 Vasarhelyi, János, episcop, 141
 Vasarelli, Victor, 400
 Vasile, Radu, 388, 390, 403-404, 412, 422, 432, 446, 449, 455
 Vasilescu, Olgața, 510
 Vasiliu, Rășcanu, general, 156
 Vadiu, Nicolae, 106
 Vass, Márton, 218
 Vass, Zoltan, 259
 Voitec, Ștefan, 50, 55
 Văcaru, Vasile, 294, 320, 376, 433
 Văcăroiu, Nicolae, 301, 320, 330, 332, 342, 375, 395, 397, 481
 Vătășescu, I.A., 53
 Vâlcu, Mircea, 322
 Vâlcu, Val, 417, 419
 Vâlsănescu, Radu, 164
 Vekov, Károly, 480, 484
 Velcer, 114
 Ven, ISTVÁN, 400
 Venzel, Iosif, 87
 Verstóy, Attila, 305, 341, 353, 446, 454
 Vereș, 123
 Vetișanu, Vasile, 353, 432
 Vescan, Teofil, 54, 124
 Vlădescu – Răcoasa, Gheorghe, 82, 137
 Vlădulescu, Florin, 400
 Vilda, Iuliu, 377
 Vilău, Adrian, 328
 Vincze, Gábor, 264
 Vinogradov, general, 107
 Vințe, Ion, 135, 224
 Virt, Lázló, 264
 Vișan, Florin, 387
 Viukler, Tivadar, 400
 Voicu, Mădălin, 386
 Vodă, Ilie, 196
 Vodă, Valer, 437
 Voitec, Ștefan, 155, 204

Volcinschi, Raul, 181

Vörös, János, 87

Vosganian, Varujan, 299, 304, 335, 337, 429

Voșloban, Ioan Doru, 301, 326

Vulpescu, Romulus, 300

Vuia, Traian, 490

W

Waida, Eugen, cpt., 428

Walter, Alexandru, mr., 228

Wass, Albert, 250, 280, 402, 473, 480, 487-488

Wass- Weinberg, 124

Watts, Lerry L, 274

Weber, Otto, 312, 441

Weber, Renate, 421

Weieiss, Ludovic, col. 228-229

Weieiss, Ioan, 364

Weisel, Elie, 274, 495

Z

Zaffi, Davide, 489

Zaheu, Adrian, 508

Zanc, Grigore, 354

Zamfir, Zorin, 182

Zamfirescu, Dinu, 273, 329

Zamfirescu, Dragoș, 187

Zăroni, Romulus, 205

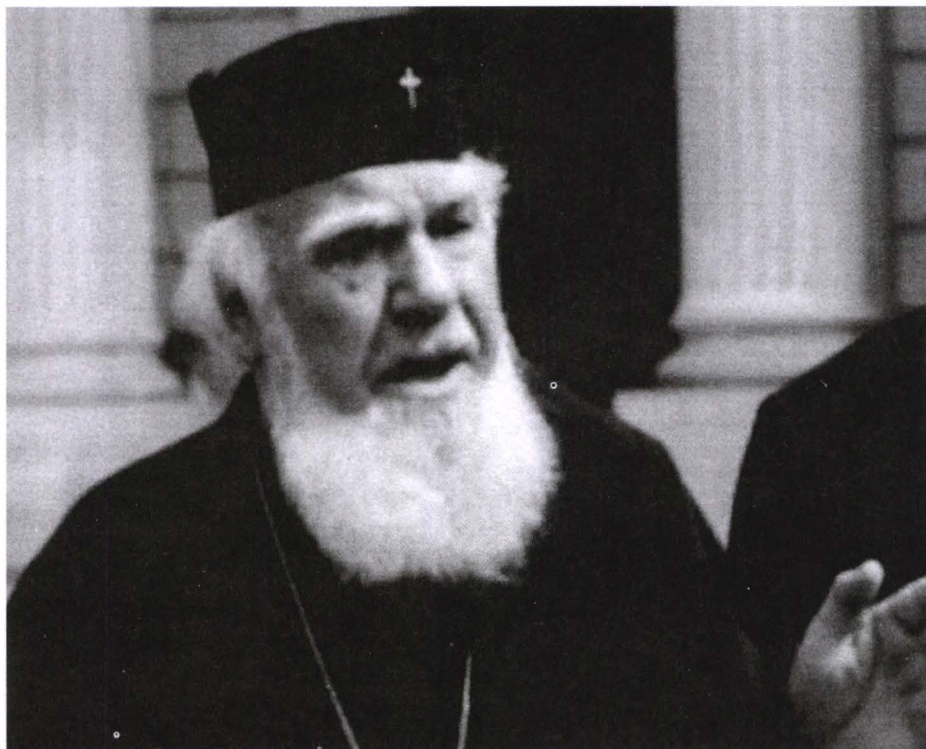
ABREVIERI

ACD	Arhiva Camerei Deputaților
ACNSAS	Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
AMAE	Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
AMApN	Arhiva Ministerului Apărării Naționale
ANIC	Arhiva Națională Istorică Centrală
ASRIB	Arhiva SRI București
APADOR-CH	Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului – Comitetul Helsinki
AT	Arhivele Totalitarismului
BPD	Blocul Partidelor Democratice
CD	Camera Deputaților
CASBI	Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice
CGRE	Comisariatul General al Refugiaților și Evacuaților
CAC	Comisia Aliată de Control
CC al PC (b) al URSS	Comitetul Central al Partidului Comunist (bolșevic) al URSS
CC al PCR	Comitetul Central al Partidului Comunist Român
CGM	Confederația Generală a Muncii
CDR	Convenția Democrată Română
EMGE	Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet (Reuniunea Agricultorilor Maghiari din România)
EMKE	Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (Societatea maghiară de Cultură din Transilvania)
DI	Dosarele Istoriei
FDSN	Frontul Democrat al Salvării Naționale
FND	Frontul Național Democrat
FP	Frontul Plugarilor
FSN	Frontul Salvării Naționale
FSN–Roman	FSN Gruparea Petre Roman
FUM	Frontul Unic Muncitoresc
DAS	Direcția Administrativă de Stat
DSOP	Direcția de Siguranță și Ordine Publică
DGP	Direcția Generală a Poliției
DGSS	Direcția Generală a Siguranței Statului
DIS	Direcția Învățământului Secundar
DA	Dreptate și Adevăr (Alianța PD-PNL)
D	Documentar (fond arhivistic)
GEG	Grupul Etnic German
HAI	Haiducii lui Avram Iancu
HG	Hotărâre de Guvern
ISOSIM	Institutul de Studii Operativ Strategice și Istorie Militară
IGJ	Inspectoratul General al Jandarmeriei
KMDSZ	Kolozsvári Magyar Diákok Szövetsége

	(Societatea Studenților Universității Maghiare din Cluj)
MAN	Marea Adunare Națională
MStM	Marele Stat Major
MADOSZ	Romaniai Magyar Dolgezok Országos Szovetsege (Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România)
MEM	Magyar Ellenaló Mozgalam (Mișcarea de Rezistență Maghiară)
MTV	Magyar Televisó
MAI	Ministerul Afacerilor Interne
MCNC	Ministerul Culturii Naționale și Cultelor
MEN	Ministerul Educației Naționale
MO	Monitorul Oficial
NKVD	Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne
OSS	Oficiul de Servicii Strategice (USA)
OUG	Ordonanța de Urgență a Guvernului
PAC	Partidul Alianței Civice
PCM	Magyar Polgári Part (Partidul Civic Maghiar)
PCU	Partidul Comunist din Ungaria
PCR	Partidul Comunist Român
PD	Partidul Democrat
PDL	Partidul Democrat-Liberal
PDSR	Partidul Democrației Sociale din România
PER	Partidul Ecologist Român
PL' 93	Partidul Liberal' 93
PMR	Partidul Muncitoresc Român
PNL-B	Partidul Național Liberal – Brătianu
PNL-CD	Partidul Național Liberal – Convenția Democrată
PNL-T	Partidul Național Liberal – Tătărescu
PNP	Partidul Național Popular
PNT-M	Partidul Național Țărănesc – Maniu
PNT-A	Partidul Național Țărănesc – Alexandrescu
PNTCD	Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat
PRM	Partidul România Mare
PSD	Partidul Social Democrat
PSDR	Partidul Social Democrat Român
PSM	Partidul Socialist Muncitoresc
PUNR	Partidul Unității Naționale Române
P	Penal (fond arhivistic)
PCM	Președinția Consiliului de Miniștri (fond arhivistic)
PCM, CC	Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Civil (fond arhivistic)
PCM, CM	Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar (fond arhivistic)
RAM	Regiunea Autonomă Maghiară
RPR	Republica Populară Română
SCI	Serviciul Centralizării Informațiilor

SI	Serviciul de Informații
Smers	(Moarte spionilor) Serviciul de Securitate și Contrainformații Militare (URSS)
SSI	Serviciul Special de Informații
SRI	Serviciul Român de Informații
TUNȚ	Tineretul Universitar Național Țărănesc
UDMR	Uniunea Democrată Maghiară din România
UPM	Uniunea Populară Maghiară
USD	Uniunea Social-Democrată

Anexe

Valeriu Anania (viitorul Mitropolit Bartolomeu) conducătorul
studențimii române din Cluj în 1946.

Fotografie din 2008

Gheorghe Tătărescu, conducătorul Delegației României la Conferința de Pace de la Paris, 1946.

Luká László (Vasile Luca), cel mai important reprezentant al ungarilor din România la începutul perioadei comuniste.

Regiunea Autonomă Maghiară. 1952 – 1968.

1965. Congresul PCR. Nicolae Ceaușescu împreună cu delegații din Regiunea Autonomă Maghiară.

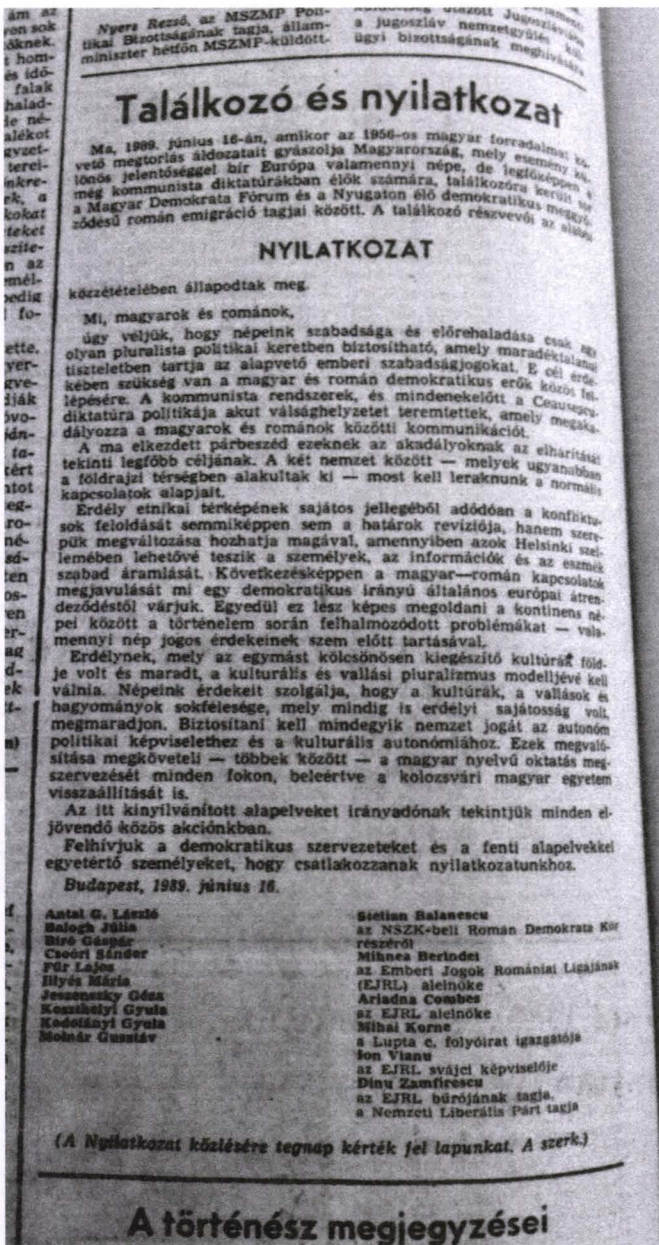
ISTORIA
TRANSILVANIEI

DE LA ÎNCEPUTURI PÂNĂ LA 1606

VOLUMUL
I

EDITURA ACADEMIEI. BUDAPESTA

(PARTEA A TREIA DE TRADUCERE)

16 iunie 1989.

Declarația de la Budapesta prezentată în ziarele din Ungaria.

Iunie 1989.
Semnatari români ai Declarației de la Budapesta.

Iunie 1989.

Semnătari români ai Declarației de la Budapesta.

Ion Rațiu.
Principalul oponent al Declarației de la Budapesta.

Domokos Géza, primul președinte al UDMR.

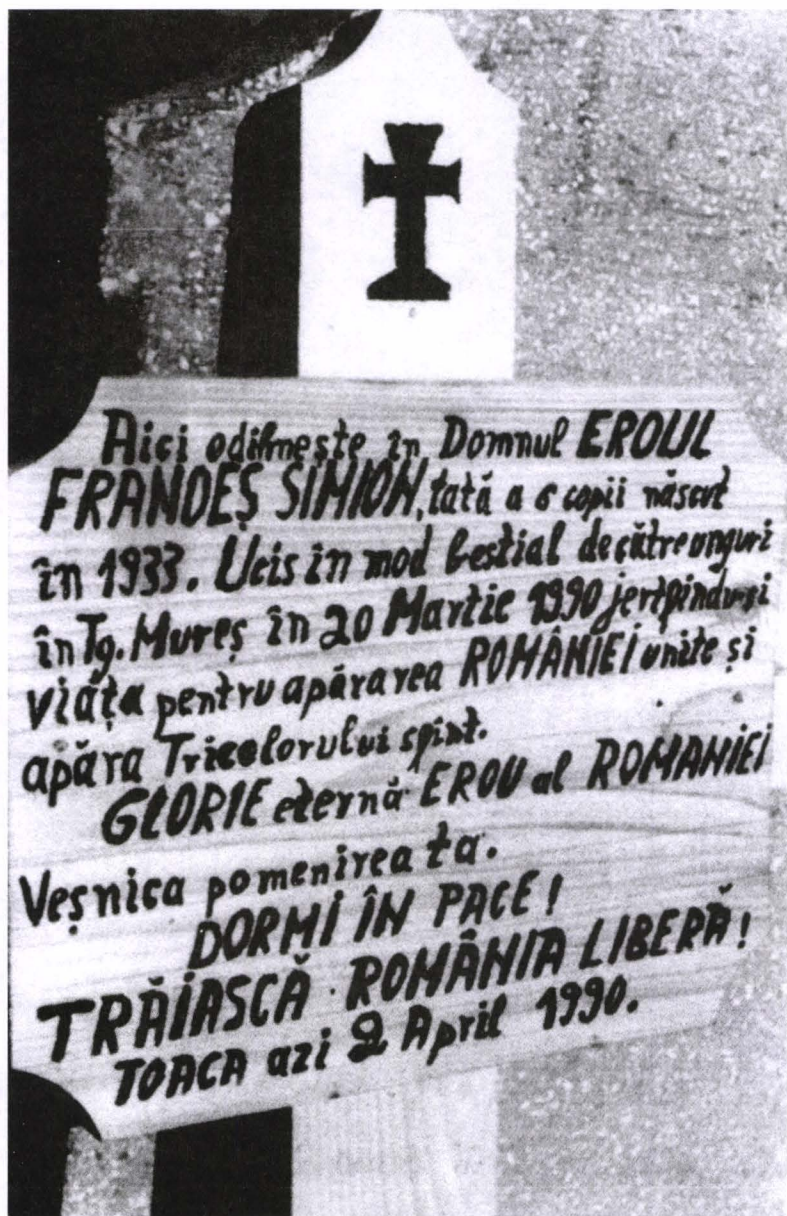
Tökes László, conducător al extremiștilor maghiari din România.

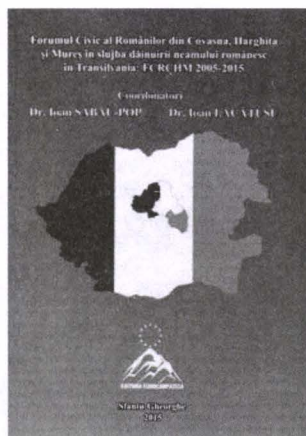
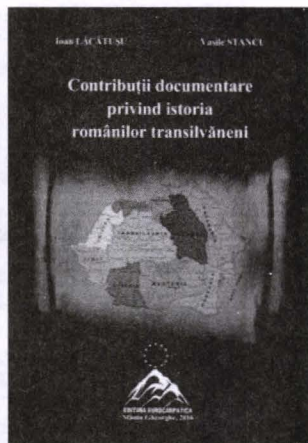
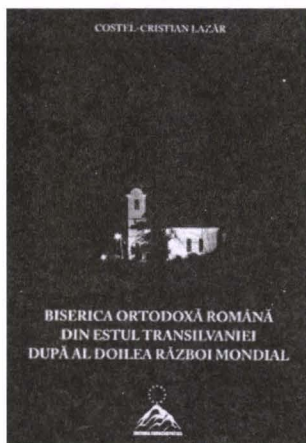
20 martie 1990. Târgu Mureș.
Românul Mihăilă Cofariu, maltratată de unguri.

Martie 1990. Târgu Mureș.
Mihăilă Cofariu în spital.

Toaca, județul Mureș. Cruce pe mormântul unuia dintre românii omorâți de unguri, la Târgu Mureș, în martie 1990.

PARLAMENTUL ROMÂNIEI

RAPORTUL

COMISIEI PARLAMENTARE DE AUDIERE A
PERSOANELOR CARE, DUPĂ 22 DECEMBRIE 1989,
AU FOST NEVOITE SĂ-ȘI PĂRĂSEASCĂ LOCUL
DE MUNCĂ ȘI DOMICILIUL DIN JUDEȚELE
HARGHITA ȘI COVASNA

BUCUREȘTI
1991

PARLAMENTUL ROMÂNIEI

RAPORTUL

COMISIEI DE ANCHETĂ INSTIUITĂ
ÎN VEDEREA CERCETĂRII EVENIMENTELOR
PETRECUTE ÎN MUNICIPIUL TÎRGU MUREȘ
ÎN ZILELE DE 19 ȘI 20 MARTIE 1990

PETRE ȚURLEA

**TRANSILVANIA
DE NORD-EST
1944-1952**

ROMÂNIA
pur și simplu

Dan Tanasă

**Uitați
în inima
României**

MONUMENTE, ÎN ROMÂNIA, ALE UNOR ÎNVERȘUNAȚI ADVERSARI AI NAȚIUNII ROMÂNE

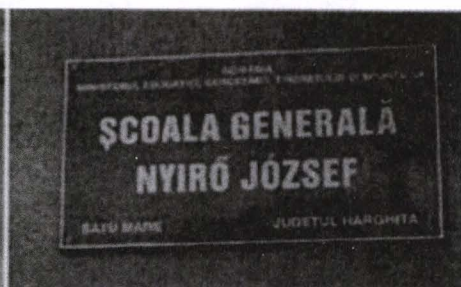
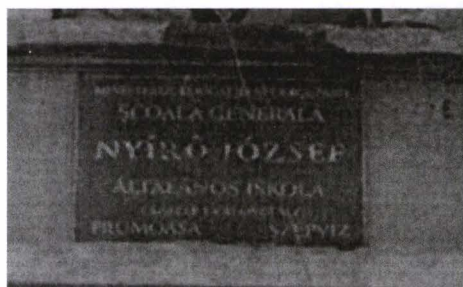
Timișoara
Basorelief și inscripție pe
Monumental lui Petőfi Sandor.

Oradea
Monumentul lui Petőfi Sandor.

Toplița, Județul Harghita

Școlile Nyiro Jozsef din Frumnoasa și Satu Mare.

Sursa foto Adrian Popescu

Strada Nyiro Jozsef din Odorheiu Secuiesc

Vârghiș.

Cruce pe locul bisericii ortodoxe, dărâmată de unguri în 1940.

Odorheiu Secuiesc.
Monumentele lui Nyiro József și Albert Wass

Aita Seacă, județul Covasna 2008.
Monumentul închinat celor 100 de ostași români,
asasinați de unguri localnici.

Cruce ridicată prin grija P.S.S. Ioan Selejan, episcop de Harghita și Covasna.

Aita Seacă, județul Covasna 2008.
Ceremonie de glorie a celor 13 asasini ai ostașilor români.

0002 010000 000000 000000 000000
0002 010000 000000 000000 000000

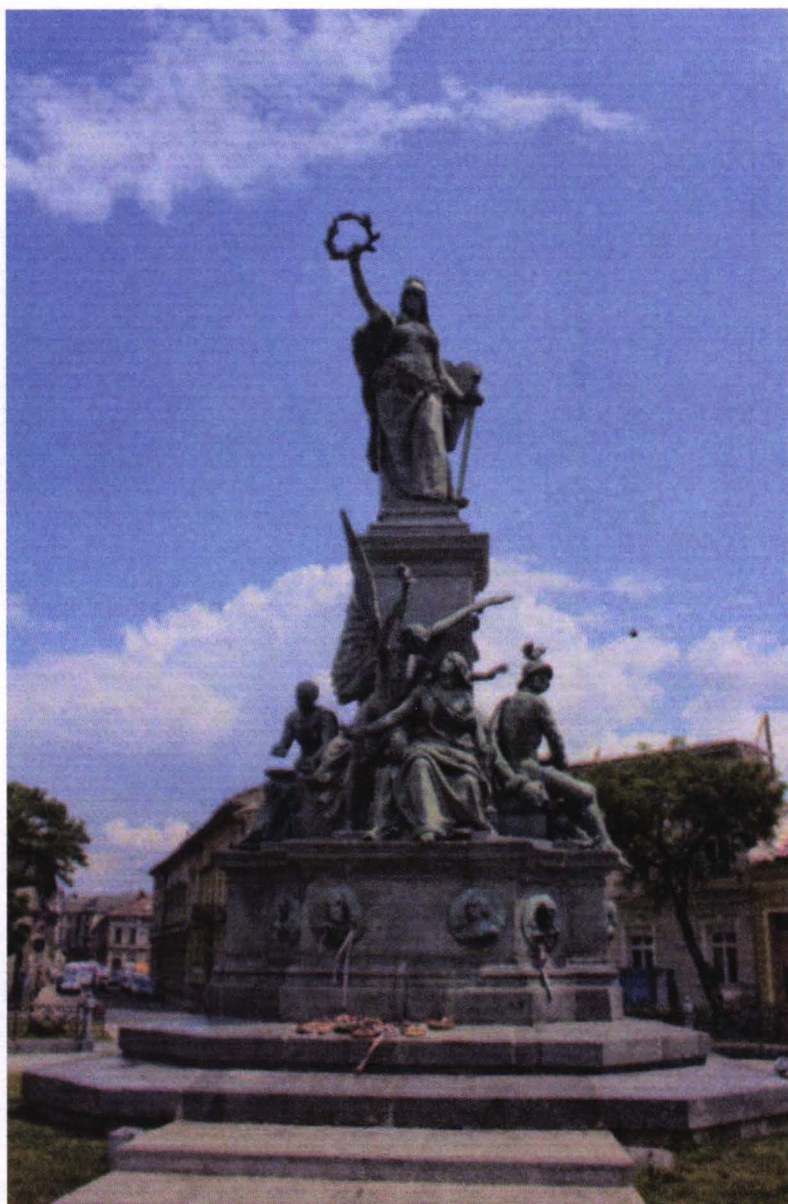
1998, septembrie. Parlamentul României.
În timpul discursului lui Tony Blair, protest al unor deputați față de
acțiunea NATO de destrămarea a Iugoslaviei; acțiune care a creat
precedentul Kossovo.

Comisia dreptului omului, martie 2000.
Audiat Szasz Jenő

Mai 2000. Sfântu Gheorghe. Manifestație a românilor împotriva
 politicii de maghiarizare din județele Covasna, Harghita și Mureș.
Colecția avocat Ioan Solomon.

Arad. Monumentul Ungaria Mare.
Reamplasat în 2004, cu aprobarea Guvernului Adrian Năstase.

Cluj-Napoca.
Monumentul episcopului șovin Márton Áron.

Emanoil Gojdu

25 octombrie 1997.

Vizita Delegației parlamentare în Covasna și Harghita. La ruinele bisericii ortodoxe din Herculian, dărâmată de unguri în octombrie 1940.

P.S. Ioan Selejan, episcop al Harghitei și Covasnei;

Adrian Năstase, președinte PSD; Petre Țurlea, deputat de Covasna. P.U.N.R.

ș.a.

2004.
Markó Béla și Adrian Năstase.
O permanent concordie.

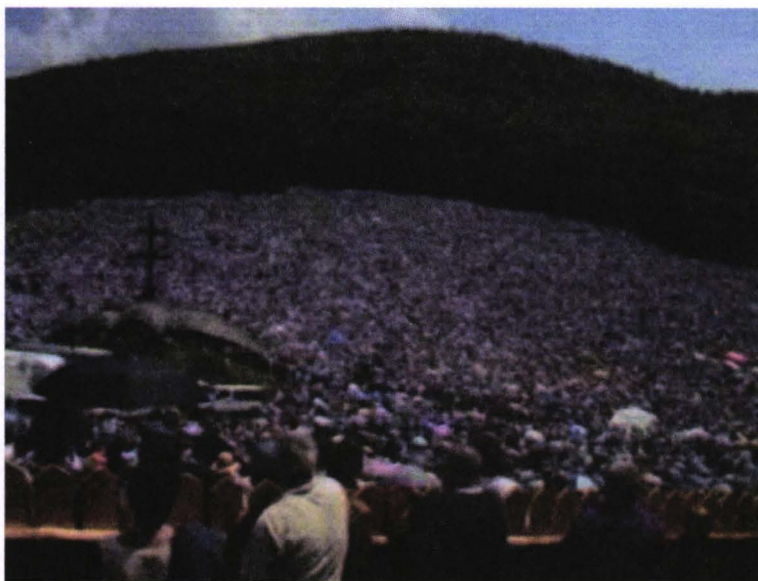

2017.
Călin Popescu Țăriceanu, Liviu Dragnea, Kelemen Hunor.
Înțelegere antiromânească.

Sabina Elena, Covasna.

Eleva amenințată cu moartea, pentru că purta tricolorul românesc.
2013

Manifestarea anuală de la Șumuleu Ciuc

Orban Viktor, prim ministru al Ungariei.
Reales în 2018. Promotor al refacerii Ungariei Mari.

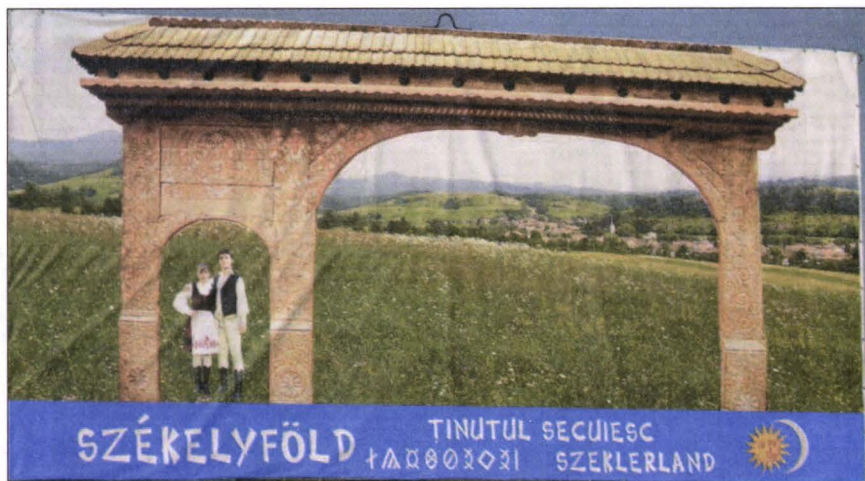
Kelemen Hunor,
Președinte al
UDMR.

15 martie 2018.
Manifestație ungrească revizionistă în România.

Garda maghiară la Șumuleu.

2007.

Poartă secuiască la intrarea în județul Covasna.

2008.

Steaguri ale Ungariei pe munții din România.

BIBLIOTECA DE ISTORIE CONTEMPORANĂ
ROMÂNIEI
BICR

IP ȘI TRĂZNEA
ATROCITĂȚI MAGHIARE
ȘI ACȚIUNE DIPLOMATICĂ

Petre Țurlea

— Editura Enciclopedică —

1996

ARGUMENT

Strălucitul Profesor de Drept Internațional și Ministrul de Externe al României (1941-1944), care a fost Mihai Antonescu (1904-1946), condamnat la moarte și executat ca și „criminal de război” la 1 iunie 1946, odată cu Mareșalul Ion Antonescu, Generalul Piky Z. Vasiliu și Profesorul Gheorghe Alexianu, în proiectele sale *Memorii* (inedite) a avut în vedere o serie de capitole de mare interes, atunci în anii conflagrației mondiale din 1939 – 1945, ca și în prezent, așa precum: - *Noi Românii – Destin românesc în civilizație*; - *Destin românesc și politică externă; Basarabia, pământ al Europei*.

Adeziunea României la Pactul Tripartit. Sensul războiului nostru; - Criză și destin european. Datoria popoarelor noastre: respectul independenței și teritoriilor naționale; - Grupările regionale internaționale. Solidaritatea de rasă; - Dreptul nostru de comandă în Sud-Estul Europei. Unele capitole, precum îndeosebi ultimul despre..., „dreptul” României la „comandă” în treburile Sud-Estului Vechiului Continent, erau, evident depășite, deși autorul însuși afla unele „avantaje” pentru România (poziția și rolul geopolitic, bogățiile, tradițiile, etc). Însă în context Mihai Antonescu a avansat și o serie de considerații și principii cu valoare de maxime, în sensul că noi, Românii, „n-am cotropit niciun pământ străin”, „noi un jucăm pe toate tablourile internaționale” ori, mai cu seamă, un suntem un popor de răspundere mondială”. A fost firesc, considerăm, că liderul de atunci al diplomației de la București să propună, delimiteze, rațiunile politicii externe a României în contextul celui de-al Doilea Război Mondial, în baza acestui principiu definitoriu: **„Politica externă a unui neam trebuie să fie întemeiată pe permanente un pe oportunități”**. Tocmai de aceea, Mihai Antonescu, care a inițiat și coordonat în cadrul Ministerului său un **Birou al Păcii** a adresat la 12 noiembrie 1941 Ministrului German la București Manfred von Killinger un mesaj despre **Transilvania** care pentru Români un era **„un pământ, un teritoriu, cu atât mai puțin o proprietate”**, ci însăși **„cetatea în care am trăit și am suferit două mii de ani”**, situație în care cu obligativitate Dictatul de la Viena din 1940 un reprezenta decât un **„pumnal înfipt în trupul românesc**, motiv pentru care, consecvent mai apoi, a insistat pentru anularea Dictatului.

Domnul **Petre Țurlea** _reputat profesor universitar și istoric, fost membru al Parlamentului României, a consacrat problemelor relevante numeroase și temeinice studii și cărți, iar, acum, deosebit de inspirat, ne propune, pentru Colecția **Opera Omnia**, o nouă ediție a masivului volum ***Români și unguri. 1940-2011*** (Ploiești, 2011), devenit netăgăduit într-un răstimp atât de scurt unul de referință istoriografică. Precum, de altfel, cele mai multe dintre realizările sale științifice. Este suficient să precizez că **Petre**

Țurlea este Colegul meu, iar opiniile mele despre Domnia Sa se extind deopotrivă asupra cărților sale, toate, în viziunea mea, excelente, fie că este vorba îndeosebi dezspre cele consacrate **Istoricului Nicolae Iorga sau **Mareșalului Ion Antonescu**, fie despre acelea referitoare la **istoria recentă a Românilor în genere, mai ales perioada de după 1940, în contextul raporturilor româno-ungare.****

Românii și ungurii..., reunind trei dintre cărțile de succes ale istoricului (*Ip și Trăsnea. Atrocități maghiare și acțiune diplomatică românească, 1996; UDMR și societatea românească, 2005; Transilvania de Nord-Est, 1944-1952, 2005*), selectate așadar pe o tematică comună, textul fiind extins și bibliografia la zi, iar informațiile de arhivă și comentariile actualizate, pornesc de la necesitatea stringentă, în prezent ca și deunăzi, pentru opinia publică că se impune a fi „luminată unele fapte istorice. Relația dintre români și unguri – apreciază cu temei autorul – este, și astăzi, într-o evoluție periculoasă pentru Statul național român. Cunoscând constanțele ei în întreaga Istorie contemporană, știm la ce ne putem aștepta în viitor, rămânând a lua măsurile de apărare necesare”. Cititorul un se îndoiește că dincolo de o simplă constatare, ne confruntăm mai degrabă cu **un avertisment adresat tuturor celor care, pentru a acționa și reacționa eficace în fața Neprevăzutului, trebuie să cunoască faptele/ experiența trecutului recent.**

Iar istoricul, pe bună dreptate, îi are în vedere pe „cei aflați în fruntea României [care] ar trebui să cunoască Istoria, pentru a nu repeta greșelile vremurilor trecute”, altfel spus fiind pregătiți orișicând a respinge categoric un nou *Dictat vienez*, cu tot cortegiul lui de nenorociri și consecințe dezastruoase pe termen scurt, mediu sau lung pentru **întreaga Românită!**

Nu voi încheia, fără a-i felicita pe istoricul **Petre Țurlea**, deopotrivă pe Editor și pe Cititor, pentru alegerea făcută stăruiind asupra acestei Cărți, **probă elocventă a unei opțiuni în problema Transilvaniei și, nu mai puțin, manifestare a unei conștiințe.**

Gh Buzatu

Iași, 4 septembrie 2012

De același autor

- *Nicolae Iorga în viața politică a României*, Edit. Enciclopedică, București, 1991, 402 p.
- *Școala Română din Franța*, Edit. Academiei, București, 1994, 150 p.
- *Din culisele Parlamentului României*, Edit. Globus, București, 1994, vol.I, 188 p.; Edit. PRO, București, 2001, vol.II, 365 p.
- *Monumente non grata. Falși martiri maghiari pe pământ românesc*, Edit. Bravo Press, București, 1996, 237 p.; ediția a II-a, revăzută și adăugită, sub titlul *Monumente ale unor criminali maghiari în România*, Edit. România Pur și Simplu, București, 2004, 270 p.; ediția a III-a, revăzută și adăugită, sub titlul *Monumente maghiare de neadmis în România*, Edit. Karta Graphic, Ploiești, 2013, 359 p.
- *Ip și Trăznea. Atrocități maghiare și acțiune diplomatică românească*, Edit. Enciclopedică, București, 1996, 594 p.
- *8 noiembrie 1945*, Academia Română, INST, București, 2000, 200 p.
- *Procesul Organizației „T”*, Edit. Libra, București, 2000, 198 p.
- *Nicolae Iorga. O viață pentru Neamul Românesc*, Edit. Pro Historia, București, 2001, 140 p.
- *Nicolae Iorga între Dictatura Regală și Dictatura Legionară*, Edit. Enciclopedică, București, 2001, 309 p. (Premiul Național „Nicolae Iorga”, Botoșani, 2005)
- *Partidul Național Liberal Tătărescu*, Edit. Libra, București, 2001, 287 p.
- *UDMR și societatea românească*, Edit. România Pur și Simplu, București, 2003, 260 p.
- *Transilvania de Nord-Est 1944-1952*, Edit. România Pur și Simplu, București, 2005, 454 p. (Premiul Național „I.I. Russu”, Sfântu Gheorghe, 2011)
- *Partidul unui rege. Frontul Renașterii Naționale*, Edit. Enciclopedică, București, 2006, 308 p.

- *Studentimea română din Cluj 1944-1946*, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, 349 p.
- *Partidul Național Țărănesc. Tentative de reînființare după 1947*, Edit. Historia, București, 2007, 241 p.
- *Nicolae Iorga la Vălenii de Munte*, Edit. România Pur și Simplu, București, 2008, 655 p.
- *Ion Antonescu între extrema dreaptă și extrema stângă*, Edit. Semne, București, 2009, 444 p.
- *Carol al II-lea și Camarila Regală*, Edit. Semne, București, 2010, 422 p.
- *Regele Mihai și Mareșalul Antonescu*, Edit. Semne, București, 2011, 449 p.; ediția a II-a, revăzută și adăugită, Edit. Semne, București, 2018, 470 p.
- *Români și unguri 1940-2011*, Edit. Karta Graphic, Ploiești, 2011, 873 p.; ediția a II-a, anastatică, la Editura Tipă-Moldova, Iași, 2012.
- *Românii din Serbia 1940-1944*, Edit. Enciclopedică, București, 2012, 830 p.
- *Carol al II-lea și Iuliu Maniu*, Edit. Semne, București, 2013, 604 p.
- *Români și evrei în secolul XX*, Edit. Semne, București, vol.I. 1900-1938, în 2014, 662 p.; vol.II. 1938-1944, în 2015, 666 p.; vol.III. 1944-2000, în 2017, 579 p.
- *Partide politice aproape uitate*, forma anastatică a volumelor *Partidul Național Liberal Tătărescu*, *Partidul unui rege*, *Frontul Renașterii Naționale*, *Partidul Național Țărănesc. Tentative de reînființare după 1947*; Edit. Tipo Moldova, Iași, 2014, 835 p.
- *Nicolae Iorga*, Edit. Enciclopedică, București, 2016, 288 p. (Premiul Național „Nicolae Iorga”, Botoșani, 2017; Premiul Academiei Oamenilor de Știință din România, București, 2018.)
- *Români și unguri*, Edit. Enciclopedică, București, 2018, 528, 540, 620 p. (vol.I. 1918-1940; vol.II. 1940-1945; vol.III. 1945-2018.)

Ediții îngrijite; documente:

- În seria *Scrisori către Nicolae Iorga*, la Edit. Minerva: vol.III, 1988, vol.IV, 1992, vol.V, 1996; la Edit. Academiei, vol.VI, partea I, 2002 și vol.VI, partea a II-a, 2003. (Pentru toate, Premiul Academiei Române în 2005.)
- Nicolae Iorga. *Prelegeri la Vălenii de Munte*, Edit. România Pur și Simplu, București, 2008.
- În colaborare cu Stelian Mândruț, *Nicolae Iorga și Universitatea din Cluj*, Edit. Academiei, București, 2005. (Premiul Național „Nicolae Iorga”, Botoșani, 2006.)

Astăzi, la o sută de ani de la Marea Unire, amenințările la adresa Statului Român, lansate de Ungaria, sunt permanente și puternice; folosirea, din nou, a unui context internațional favorabil, este posibilă. Dreptul imprescriptibil al Poporului Român poate fi încălcat iar, de interese ale Marilor Puteri, asiduu curtate de Budapesta în secolul XXI, la fel ca și în secolul XX. „Istoria se repetă” este o formulă a cărei valabilitate s-a confirmat deseori.

Este obligativitatea celor care conduc România în secolul XXI să împiedice repetarea. Ar trebui să aibă inteligență și sentimente patriotice.

Petre Țurlea

ISBN 978-606-693-120-5
www.kartagraphic.ro

9 786066 931205